

MAGYAR ZOLTÁN

A MAGYAR
TÖRTÉNETI MONDÁK
KATALÓGUSA
III.

Hősök, történelmi személyek
Tematikus csoportok

Magyar Zoltán
A magyar történeti mondák katalógusa III.

Magyar Zoltán

A MAGYAR TÖRTÉNETI MONDÁK KATALÓGUSA
TÍPUS- ÉS MOTÍVUMINDEX

III.

HŐSÖK, TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK 2.

TEMATIKUS CSOPORTOK

Kairosz Kiadó • Budapest, 2018

© Magyar Zoltán, 2018
© Kairosz Kiadó, 2018

Minden jog fenntartva, beleértve a hagyományos módokon – újranyomás, fénymásolás stb. – történő és a világhálón vagy zártkörű adatbázisban való közzététel révén megvalósított sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket és illusztrációkat illetően is. A reprodukció bármely említett formájához a szerző előzetes írásos engedélye szükséges. A katalógusra történő tudományos hivatkozást a vonatkozó típuszámok (MZ) feltüntetésével együtt tekintjük szerzői jogilag teljes értékűnek.

A borítót tervezte: Kaszta Móni
A borítón a magyarköblösi református templom
Bodoni József által 1778-ban festett karzatképe látható
(Magyar Zoltán fotója, 2015)

A térképeket tervezte: Nagy Béla

ISBN: 978 963 662 951 9ö
ISBN: 978-963-662-955-7

A kötetet az Alapítvány a Kelet- és Közép-európai Kutatásért és Képzésért
megbízásából gondozta és kiadta a Kairosz Kiadó.
1134 Budapest, Apály u. 2/B.
www.kairosz.hu

Nyomdai előkészítés: Fancsek Krisztina
Nyomdai kivitelezés: Séd Nyomda, Szekszárd
Felelős vezető: Katona Szilvia

TARTALOM

MZ III. HŐSÖK, TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK 2.

TEMATIKUS CSOPORTOK

A 1–330. A hősmondák főbb típusai és témakörei	11
A 1–20. A hős származása és születése	11
A 21–40. Hőssé válás, uralkodóvá választás	15
A 41–60. A hős fő jellemzői	17
A 61–80. A harcokban kitűnő hős	23
A 81–100. Az üldözött hős (A hős menekülése)	34
A 101–110. Az igazságos hős	43
A 111–140. A karitatív hős	48
A 141–160. Az istenszolgálat hőse	55
A 161–170. A bölcs és leleményes hős	63
A 171–180. A szerelmes hős	66
A 181–190. A hős társai és segítői	69
A 191–220. A hős alapításai	78
A 221–240. A hőshöz fűződő földrajzi helyek	85
A 241–300. A hőssel kapcsolatos egyéb hagyományok	97
A 301–330. A hős halála	112
B 1–110. Sárkányölő hősök	133
B 1–40. A sárkányölő hősök	133
B 41–50. A félelmetes fenevad	145
B 51–60. A sárkány rejtékhelye	151
B 61–70. A sárkány kártételei	155
B 71–100. A sárkány elpusztítása	157
B 101–110. Egyéb hagyományok	166
C 1–140. Nagyerejű hősök	169
C 1–10. Nevezetes nagyerejű hősök	169
C 11–140. A nagyerejű hősök tettei	173
C 11–20. A hős hatalmas erejének titka	173
C 21–30. A nagyerejű hős fegyverei	174
C 31–70. Küzdelem közben érvényesített erő	175
C 71–80. Munkavégzés közben érvényesített erő	180
C 81–100. Súlyos tárgyak felemelése	181
C 101–140. A fitogtatott erő	184

D 1–50. Női hősök	191
D 1–10. Hős nők (Magyar amazonok)	191
D 11–20. Szent életű nők (Isten szolgálóleányai)	194
D 21–30. Karitatív cselekedetek	195
D 31–40. Hírhedt női hősök	197
D 41–50. Női hősökkel kapcsolatos egyéb hagyományok	199
E 1–60. Ambivalens hősök 1. Pogányok, eretnekek	203
E 1–10. A pogányok építményei	203
E 11–20. A pogányok áldozó helyei	205
E 21–30. A pogányok lakhelye	210
E 31–50. A pogányok alkonya	211
E 51–60. Eretnekek	217
F 1–80. Ambivalens hősök 2. Templomosok (veres barátok)	219
F 1–20. A veres barátok kolostorai	219
F 21–40. A veres barátok mint pozitív hősök	244
F 41–50. A veres barátok mint negatív hősök	247
F 51–60. A veres barátok bukása	263
F 61–70. A veres barátok hagyatéka	273
F 71–80. Egyéb hagyományok	276
G 1–80. Negatív hősök 1. Nevezetes ellenfelek	279
G 1–10. A honfoglalók ellenfelei	279
G 11–30. Középkori ellenfelek	282
G 31–40. 1848-as ellenfelek	293
G 41–60. Haynau	296
G 61–70. Hitler	302
G 71–80. Külföldi kommunista vezetők	303
H 1–110. Negatív hősök 2. Árulók	309
H 1–20. Régmúlt idők árulói	309
H 21–40. Török kori árulók	311
H 41–60. Áruló kurucok	316
H 61–70. Az 1848–1849-es szabadságharc árulói	323
H 71–80. Görgey Artúr	327
H 81–90. Az első világháború árulói	333
H 91–100. Magyar kommunisták	333

J 1–50. Megszemélyesített hősök 1. Szentek ereklyéi	339
J 1–10. Az Árpád-kori szentek ereklyéi	339
J 11–20. Kapisztrán Szent János ereklyéi	339
J 21–30. Remete Szent Pál ereklyéi	339
J 31–40. Egyéb szentek és szent ereklyék	343
J 41–50. Szentek ereklyéivel kapcsolatos egyéb hagyományok	344
K 1–50. Megszemélyesített hősök 2. A Szent Korona	347
K 1–10. A Szent Korona eredete	347
K 11–20. A Szent Korona menekítése	347
K 21–30. A Szent Korona megsértői	351
K 31–40. Miért ferdült el a Szent Koronán a kereszt?	352
K 41–50. Egyéb hagyományok	353

CATALOGUE OF HUNGARIAN HISTORICAL LEGENDS.
TYPE AND MOTIF INDEX III.

TABLE OF CONTENTS

MZ III. HEROES, HISTORICAL FIGURES 2. THEMATIC CATEGORIES

A 1–330. Main Types and Themes of Legends about Heroes	11
A 1–20. The Hero's Origin and Birth	11
A 21–40. Becoming a Hero, Becoming a Ruler	15
A 41–60. Characteristics of a Hero	17
A 61–80. The Hero Excelling in Battles	23
A 81–100. The Persecuted Hero (The Hero's Escape)	34
A 101–110. The Righteous Hero	43
A 111–140. The Charitable Hero	48
A 141–160. The Hero in the Service of God	55
A 161–170. The Wise and Ingenious Hero	63
A 171–180. The Enamoured Hero	66
A 181–190. The Hero's Companion and Helpers	69
A 191–220. The Hero's Foundings	78
A 221–240. Places Associated with the Hero	85
A 241–300. Other Legends Associated with the Hero	97
A 301–330. Death of the Hero	112
B 1–110. Dragon Slayer Heroes	133
B 1–40. Dragon Slayers	133
B 41–50. The Terrifying Beast	145
B 51–60. The Dragon's Hiding Place	151
B 61–70. Damages Caused by the Dragon	155
B 71–100. Killing the Dragon	157
B 101–110. Other Legends Associated with Dragon Slayers	166
C 1–140. Heroes with Supernatural Strength	169
C 1–10. Notable Heroes with Supernatural Strength	169
C 11–140. Deeds of Exceptionally Strong Heroes	173
C 11–20. Secrets of the Heroes' Strength	173
C 21–30. Weapons of Exceptionally Strong Heroes	174
C 31–70. Strength Shown in Battles	175
C 71–80. Strength Shown in Work	180
C 81–100. Lifting Heavy Objects	181
C 101–140. Strength Being Flaunted	184

D 1–50. Heroines	191
D1–10. Heroines (Hungarian Amazons)	191
D 11–20. Devout Women (Servants of God)	194
D 21–30. Charitable Deeds	195
D 31–40. Notorious Heroines	197
D 41–50. Other Legends Associated with Heroines	199
E 1–60. Ambivalent Heroes 1. Pagans, Heretics	203
E 1–10. Pagan Buildings	203
E 11–20. Pagan Sacrificial Places	205
E 21–30. Settlements of Pagans	210
E 31–50. The End of Paganism	211
E 51–60. Heretics	217
F 1–80. Ambivalent Heroes 2. Templars (“Red Friars”)	219
F 1–20. Monasteries of the Red Friars	219
F 21–40. Red Friars as Positive Heroes	244
F 41–50. Red Friars as Negative Heroes	247
F 51–60. The Downfall of the Red Friars	263
F 61–70. The Legacy of the Red Friars	273
F 71–80. Other Legends and Traditions	276
G 1–80. Negative Heroes 1. Notable Opponents	279
G 1–10. Opponents in the Hungarian Conquest	279
G 11–30. Opponents in the Middle Ages	282
G 31–40. Opponents of the Hungarian Revolution and War of Independence of 1848–1849	293
G 41–60. Julius Jacob von Haynau	296
G 61–70. Adolf Hitler	302
G 71–80. Foreign Communist Leaders	303
H 1–100. Negative Heroes 2. Traitors	309
H 1–20. Traitors of the Distant Past	309
H 21–40. Traitors of the Ottoman Era	311
H 41–60. Kuruc Traitors	316
H 61–70. Traitors of the Hungarian War of Independence of 1848–1849	323
H 71–80. Artúr Görgey	327
H 81–90. Traitors of World War I	333
H 91–100. Hungarian Communists	333

J 1–50. Personified Heroes 1. Relics of Saints	339
J 1–10. Relics of Saints from the Árpád Era	339
J 11–20. Saint John of Capestrano’s Holy Relics	339
J 21–30. Saint Paul’s (Paul of Thebes) Relics	339
J 31–40. Other Saints and their Holy Relics	343
J 41–50. Other Legends Associated with Relics of Saints	344
K 1–50. Personified Heroes 2. The Hungarian Holy Crown	347
K 1–10. Origins of the Hungarian Holy Crown	347
K 11–20. Saving the Hungarian Holy Crown	347
K 21–30. Offenders of the Hungarian Holy Crown	351
K 31–40. Why Is the Cross on the Holy Crown Slanted?	352
K 41–50. Other Legends Associated with the Hungarian Holy Crown	353

A 1–330. A HŐSMONDÁK FŐBB TÍPUSAI ÉS TÉMAKÖREI

A 1–20. A hős származása és születése

A 1. A hős származása.

A 1.1. A hős királyi származása. A történeti hős egy mitikus hírű király/egy kultikus tiszteletben részesített uralkodó sarja/leszármazottja.

→MZ II. A 2.1. (Attila); →MZ II. G 111. (Hunyadi János); →MZ II. J 255.1. (Fekete Iván); →MZ II. K 5. (Báthoriak); →MZ II. Q 47. (Mária Terézia).

A 1.2. A hős úri származása. A szegény családban felnőtt/a szegénységet vállaló hős/negatív hős/betyár valójában előkelő származású (egy várúr/egy gróf/stb. az apja).

→MZ II. G 151.2. (Kinizsi Pál); →MZ II. P 101. (Cinka Panna); →MZ III. G 61.2–3. (Hitler); →MZ V Q 67.1. (Szent Vendel); →MZ V. Q 92. Boldog Csáki Móric); →MZ VII. A 3.1–4. (betyárok).

A 1.3. A törvénytelen sarj. A történeti hős egy előkelő rangú férfi (király/gróf/várúr) titkos viszonyból született törvénytelen gyereke.

→MZ II. J 258.1. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. Q 131. (Ferenc József); →MZ II. Q 251.1–2. (Rudolf trónörökös); →MZ VII. A 3.4. (betyárok).

A 1.4. A hős alacsony rangú származása. A történeti hős/negatív hős alacsony rangú családba születik: egyszerű parasztfiú/pásztorbojtár/molnárlegény/stb., azonban a képességei/a szerencséje révén híres/rangos/gazdag ember válik belőle.

→MZ II. A 2.2. (Attila); →MZ II. C 18. (Szent István király); →MZ II. G 77. (Toldi Miklós); →MZ II. G 92. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 151.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 158. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 12–18. (Mátyás király); →MZ II. H 60.2.1. (Mátyás király); →MZ II. K 87. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 81.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 71. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 171. (Nagy Dimén József); →MZ II. P 295.1. (Ipolyi Arnold); →MZ II. Q 35.1. (Grassalkovich Antal); →MZ II. R 52. (Márton Áron); →MZ III. G 61.4. (Hitler); →MZ III. H 41. (Károlyi Sándor); →MZ V. Q 73. (Illyés András püspök); →MZ VII. A 5. (betyárok).

A 1.5. A hős cigány származása. A történeti hős szegény cigány családból származik.

→MZ II. P 101–110. (Cinka Panna); →MZ II. P 256.10. (Gábor Áron); →MZ VII. C 871. (Piku Pista).

A 3. Látomás által megjövendölt születés. A történelmi hős szüleinek álmában megjelenő mennyei jelenés (angyali jelenés/Szűz Mária/egy szent/egyéb látomás) jövendöli meg a hős közelgő születését és majdani dicsőségét.

→MZ II. B 87.3.; MZ II. B 89.4. (Szent István király/Géza fejedelem, Sarolt fejedelemasszony);
→MZ II. C 1.1–2.; MZ II. C 181–182.; MZ II. C 183.1. (Szent István király/Géza fejedelem, Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. E 111. (Szent Kinga); →MZ II. G 91. (Kraljevics Márkó);
→MZ II. G 203.1. (Mátyás király/Szilágyi Erzsébet); →MZ V. Q 126.1. (Csépe Klára).

A 4. A szülői fogadalom eredményeként megszülető hős. A már hosszú ideje meddő édesanya fohászára/az országát elvesztő király pár fogadalmára gyermekük születik, akiből rendkívüli ember válik.

→MZ II. E 51. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 121.1. (Árpád-házi Szent Margit).

A 5. A hős születésének égi jele. A történelmi hős születésekor fényes csillag tűnik fel a szülőhely fölött. / A hős születését üstökös jelzi előre.

→MZ II. M 1.1.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 297.1. (Liszt Ferenc); →MZ VII. A 2.1. (betyárok).

A 6. A hős születésekor megszólaló harangok. A történelmi hős születésekor maguktól megszólalnak a községbeli harangok, jelezve, hogy rendkívüli ember látta meg a napvilágot.

→MZ II. N 5. (Petőfi Sándor).

A 7. A megjövendölt nagyság. A történelmi hős születése előtt/megszületésekor/fiatalkorában egy természetfeletti tudású személy (egy aggastyán/egy jószaszony/egy csodarabbi) megjövendöli, hogy az illetőt felnőttkorában hírnév és dicsőség fogja övezni. / A hős édesapja a csillagokból olvassa ki megszülető fia rendkívüli voltát.

→MZ II. M 5.1–4. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 1. (Petőfi Sándor); →MZ V. Q 143.1.2. (Engi Tüdő Vince).

A 8. A burokban született hős. A történelmi hős különleges voltát jelzi, hogy burokban születik.

→MZ II. J 250.2. (Burján nemzetség tagjai); →MZ II. M 2. (Kossuth Lajos); →MZ IV. G 17.3. (N. N. hős); →MZ IV. J 22.4.1. (Drözsöt Gergely és Együd Mátyás); →MZ VII. A 2.2. (betyárok).

A 9. A hetedik gyerekként született hős. A történelmi hős a család hetedik gyermekeként látja meg a napvilágot, ezáltal bír különleges képességekkel.

→MZ II. J 42.1. (Bocskai István); →MZ II. R 88.1. (Móra Ferenc).

A 10. A hős táltosi születése. A történeti hős/szentember táltosnak születik, amit jelez, hogy foggal/dupla fogsorral látja meg a napvilágot.

→MZ II. J 239. (Bojgó Szabó); →MZ II. N 8. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 100.2. (Petőfi Sándor); →MZ III. C 13. (Nagyerejű András); →MZ V. Q 141.1. (Tápai Pista); →MZ V. Q 143.1.1. (Engi Tüdő Vince).

A 11. A hős természetellenes születése. A történeti hős idő előtt és bőr nélkül születik, ezért hogy életben maradjon, egy frissen levágott és a belsejétől megtisztított disznóban tartják addig, amíg az állat teste hűlni nem kezd, és akkor egy másikkal cserélik ki mindaddig, míg végre a csecsemő testén bőr nem képződik. / A történeti hős születésekor a két keze össze van fonva, és vérrel van tele. Amikor mosdatni kezdik a csecsemőt, hallá változik, ám fél óra múlva újra emberi alakot ölt. E jelekből arra következtetnek, hogy a gyermek vérengző természetű lesz, a halalak pedig arra utal, hogy kóborolni fog egész életében.

→MZ II. J 21. (II. Lajos király); →MZ II. K 31. (Báthori Zsigmond fejedelem); →MZ IX. J 55.1. (Kakasfalvi Csuda Zsuzsanna).

A 12. A hős születési helye. A történeti hős születési helyére vonatkozó hagyományok/százjhagyományozott emlékek.

→MZ II. A 1.2. (Attila); →MZ II. A 71. (Buda vezér); →MZ II. B 89.1. (Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. E 91. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. B 121.2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 171. (Aba Sámuel király); →MZ II. E 221. (Vak Béla király); →MZ II. F 135.1. (IV. Béla király); →MZ II. G 219.2. (Nagy István fejedelem); →MZ II. H 1. (Mátyás király); →MZ II. K 11. (Báthori István fejedelem); →MZ II. J 1. (Dózsa György); →MZ II. J 42.2.1–2. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 72. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 154.1. (Ilosvai Selymes Péter); →MZ II. J 159.1. (Apáczai Csere János); →MZ II. J 161.1. (Tomori Pál); →MZ II. J 171.1. (Dobó István); →MZ II. J 258.1. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. N 60. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 263.1. (Vasvári Pál); →MZ II. Q 121. (II. József császár); →MZ III. H 91.1. (Kun Béla); →MZ VII. A 1. (betyárok).

A 12.1. Több község szülötte. A történeti hőst több (2/3/5/7/9) település lakói is a magukénak vallják, azt állítva, hogy az ő községükben/az ő községük határában született.

→MZ II. C 3.1–2. (Szent István király); →MZ II. G 57.1.1–3. (Budai Nagy Antal); →MZ II. G 151.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 111.1–2. (Hunyadi János); →MZ II. G 61.1–5. (Toldi Miklós); →MZ II. L 1.1.1–2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 1.1–3. (Kossuth Ferenc); →MZ II. N 2.1–9. (Petőfi Sándor); →MZ VII. A 1.1. (betyárok).

A 12.2. A hős szülőháza. Máig létező régi ház/vár/kastély/csárda mint a történeti hős születésének a helyszíne.

→MZ II. A 1.2. (Attila); →MZ II. E 91. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. H 1.1. (Mátyás király); →MZ II. J 72. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 258.1. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. K 11. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 1.1.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 2.8. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 3. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 81.1. (Bezerédy

Imre); →MZ II. P 273.1. (Pálóczi Horváth Ádám); →MZ III. H 91.1. (Kun Béla); →MZ VII. A 1.2. (betyárok).

A 12.3. A hős szülőházának helye. A történelmi hős lebontott szülőházának/a születés helyszínéül szolgáló udvarháznak a helybeli lakosok által számontartott helye.

→MZ II. A 71. (Buda vezér); →MZ II. E 171. (Aba Sámuel király); →MZ II. J 1. (Dózsa György); →MZ II. J 20. (Dózsa György); →MZ II. J 159.1. (Apáczai Csere János); →MZ II. Q 121. (II. József császár).

A 12.4. A jászolban született hős. A történelmi hős – Jézushoz hasonlóan – egy jászolban születik meg, és a pásztorok az első gyámolítói.

→MZ II. N 2.10. (Petőfi Sándor).

A 13. A megszületett Antikrisztus. A történelmi hős (negatív hős) valójában nem más, mint a megszületett Antikrisztus.

→MZ III. G 70. (Hitler); →MZ III. G 71.1. (Lenin); →MZ III. G 72.8. (Sztálin).

A 14. A hős születése (egyéb hagyományok). A történelmi hős rendkívüli születéséről szóló egyéb hagyományok.

→MZ II. A 41.6. (Attila); →MZ II. A 1.1. (Attila); →MZ II. N 7. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 163.1. (Hatvani professzor).

A 15. A hős megkeresztelése.

A 15.1. A hős megkeresztelésének helyszíne. Helyek (templomok/források), ahol a hagyomány szerint a történelmi hőst megkeresztelték. / A szentember csodás megkeresztelkedése.

→MZ II. C 4.1–2. (Szent István király); →MZ II. E 31.1. (Szent Imre herceg); →MZ II. M 3.1. (Kossuth Lajos); →MZ V. Q 138.2. (Maneszes Márton).

A 15.2. A hős keresztapja. A történelmi hős keresztapja egy német gróf/egy kikeresztelkedett zsidó/egy betyárvezér.

→MZ II. C 4.4–5. (Szent István király); →MZ II. E 261.1. (Deodatus/Szent István király); →MZ II. H 2. (Mátyás király); →MZ II. N 10. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 301.7. (Rudolf királyfi).

A 16. A nőstényfarkas által felnevelt hős. Az édesanyja által magára hagyott/menekülés közben az erdőben egy odvas fába rejtett csecsemőt egy anyafarkas/kóbor kutya neveli fel, a saját tejével szoptatva a gyereket.

→MZ II. G 23.1. (N. N. hős); →MZ II. G 210.1. (Kinizsi Pál katonája); →MZ II. J 250.3. (Rétiember); →MZ II. J 250.4. (N. N. hős); →MZ VII. C 411.3. (Pintye); →MZ VII. A 8. (betyárok).

A 17. A hatéves koráig szoptatott hős. A történeti hőst az édesanyja hat-/tízéves koráig szoptatja, azért lesz olyan hatalmas erejű.

→MZ II. L 3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. C 16. (Mátyás Pista); →MZ VII. A 2.3. (betyárok); →MZ VII. A 181. (betyárok).

A 18. A hős dajkája. A történeti hős név szerint emlegetett dajkája.

→MZ II. N 2.1.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 214.1. (Varga Katalin); →MZ II. Q 131.1. (Varga Katalin/Ferenc József császár).

A 19. A hős tanítómestere. A történeti hős/szentember ifjúkori tanítómesteréről szóló hagyományok.

→MZ II. C 5. (Szent István király); →MZ II. D 115.6. (Szent László király); →MZ II. E 31.1.; →MZ II. E 53.3. (Szent Imre herceg/Szent Gellért püspök); →MZ II. H 5. (Mátyás király/Hunyadi János); →MZ II. E 78. (Árpád-házi Szent Margit/Boldog Ilona apáca); →MZ II. G 45.1. (Szent Hedvig); →MZ V. Q 141.3. (Tápai Pista); →MZ V. Q 128.3–4. (Jánó Ilona).

A 20. A hős ifjúkora. A történeti hős ifjúkoráról szóló vegyes hagyományok.

→MZ II. E 31. (Szent Imre herceg); →MZ II. H 9.2. (Mátyás király); →MZ II. L 4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 2.1.2. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 253. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 51. (Márton Áron püspök).

A 21–40. Hőssé válás, uralkodóvá választás

A 21. A megjövendölt királyság. A történeti hősnek Isten/egy természetfeletti tudású személy (egy szent/egy cigány jósasszony/egy ősz öregember/egy helyi szentember) megjövendöli, hogy király/az ország vezetője válik belőle. / A történeti hősnek álmában angyalok jelentik meg leendő királlyá választását/a pápával egy angyal közli, hogy kinek adja a koronát.

→MZ II. A 4.1–2. (Attila); →MZ II. C 11. (Szent István király); →MZ II. C 18. (Szent István király); →MZ II. C 183.2. (Szent István király); →MZ II. G 92. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 143. (Kapisztrán Szent János/Mátyás király); →MZ II. H 11.1–5. (Mátyás király); →MZ II. Q 294.5. (Rudolf királyfi); →MZ II. R 20.1. (Orbán Viktor).

A 23. Az Isten kardja. A történeti hős egyik pásztora észreveszi, hogy a legszebb tinója lába erősen vérzik. A vérnyomot követve egy a hegyével a földből kiálló kardra talál. Kiássa a fegyvert, és urához szalad vele, aki felismeri benne a Hadisten kardját, amelynek a birtokában legyőzhetetlenné válik. / Az Isten kardját égő csipkebokor jelzi. / Isten kardja az égből hullik le. / Az Isten kardját egyedül a történeti hős tudja kihúzni a földből.

→MZ II. A 5. (Attila).

A 25. Az égből érkező korona. A történelmi hős koronája – isteni rendelés folytán – az égből érkezik, és száll a fejére.

→MZ II. C 18. (Szent István király); →MZ II. H 14–15., 17–19. (Mátyás király).

A 26. Az angyali koronázás. A történelmi hős/szentasszony fejére isteni rendelésből egy/két angyal helyezi a koronát.

→MZ II. C 15. (Szent István király); →MZ II. D 10., 114. (Szent László király); →MZ II. D 81.3. (I. Géza király); →MZ II. E 150.2. (Árpád-házi Szent Margit)*; →MZ II. E 252.1. (I. Géza király); →MZ II. H 16. (Mátyás király); →MZ V. Q 126.19.3–4. (Csépe Klára).

A 27. A kivirágzó ostornyél. Azt jövendölik, hogy az lesz király, akinek az ostor-nyele levelet hajt, kivirágzik. A történelmi hős mint szegény parasztleány éppen szánt, amikor pihenés közben az ostorát leszúrja a földbe. Csoda történik, mert a bot kihajt és virágba borul, mire őt választják meg az ország királyának.

→MZ II. H 13. (Mátyás király); →MZ II. M 71. (Kossuth Lajos).

A 28. Az lesz király, aki vasasztalról eszik. Egy jóslat azt jövendöli, hogy az lesz király, aki vasasztalról eszik. A királyválasztás napján minden úr vasból készített asztal mellett étkezik annak reményében, hogy ő lesz az uralkodó. A történelmi hős mint egyszerű parasztleány szántás közben az ebédjét a felfordított ekén költi el, mire az ő fejébe száll a korona, s így őt választják meg királynak.

→MZ II. C 18. (Szent István király); →MZ II. H 12. (Mátyás király).

A 29. A királyi koronázás. A történelmi hős (király) megkoronázásakor történt rendkívüli eseményekről szóló hagyományok.

→MZ II. G 221. (II. Ulászló király); →MZ II. J 22.1. (II. Lajos király); →MZ II. J 31.2. (Szapolyai János király).

A 30. Az elmaradt koronázás. A történelmi hős (uralkodó) saját elhatározásából nem koronáztatja meg magát.

→MZ II. J 73. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. Q 122. (II. József császár).

A 33. A hős papi elhivatása. A történelmi hős/szentéletű pap/szentember vezeklés-képpen népe boldogulásáért/isteni rendelésből/egy csodás jel hatására vállalja a papi hivatást/szenteli Istennek az életét.

→MZ II. E 52. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 127. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 161.2. (Tomori Pál); →MZ II. R 52. (Márton Áron püspök); →MZ II. R 56.4.7. (Márton Áron püspök); →MZ V. Q 73.1. (Ilyés András püspök); →MZ V. Q. 75.1. (Benedek Márton); →MZ V. Q 90.4. (N. N. pap); →MZ V. Q 91. (N. N. remete); →MZ V. Q 123.1. (Dobrovolni József); →MZ V. Q 128.2. (Jánó Ilona); →MZ V. Q 130.1. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 139.1. (Bálint I. László); →MZ V. Q 141.2. (Tápai Pista).

A 34. Az Istentől kapott tudomány. A szentember/szentasszony (szentéletű gyógyító/látnok) magától Istentől/Szűz Máriától kapja természetfeletti képességét/tudását.

→MZ V. Q 129.15.1. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 143.2. (Engi Tüdő Vince); →MZ V. Q 144.1. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 147.2. (Vidács Mihály); →MZ V. Q 148.1. (Megyesi József); →MZ V. Q 149.1. (Karman Istvánné); →MZ V. Q 150.2. (A maglaveti pásztor); →MZ V. Q 150.1–2., 4. (N. N. gyógyítók és halottlátók).

A 35. A hős „elrejtőzése”. A történeti hős/szentember/szentasszony több napig tartó álomba merül/tetszhalott állapotba kerül, majd természetfeletti képesség/képességek birtokában ébred fel (jövendöl/gyógyít/a halottakról beszél).

→MZ V. Q 128.18. (János Ilona); →MZ V. Q 130.2. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 136.1. (Fehér bába); →MZ V. Q 140.20. (Balázs Istvánné); →MZ V. Q 140.20. (N. N. szentember/szentasszony); →MZ V. Q 141.4. (Tápai Pista); →MZ V. Q 144.2. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 145.1. (Tudós Gergő); →MZ V. Q 146.1. (Mészáros Mihály); →MZ V. Q 150.9. (N. N. szentember/szentasszony).

A 36. A természetfeletti módon kapott erő. A történeti hős természetfeletti erejét egy éjjel az ágya köré gyűlő tündérektől/boszorkányoktól kapja.

→MZ II. G 93. (Kraljevics Márkó); →MZ VII. A 30.1. (betyárok); →MZ VII. A 182. (betyárok).

A 38. A fekete iskola. A történeti hős (professzor/ördögös pap) külföldi tanulmányai alkalmával tesz szert természetfeletti tudásra az egyetemen/egy onnan hozott varázskönyv által.

→MZ II. P 163.2.1. (Hatvani professzor); →MZ V R 91–92. (Kolumbán József).

A 41–60. A hős fő jellemzői

A 41. A sebezhetetlen hős. A történeti hős átlagos fegyverrel/lövedékkal sebezhetetlen: a testét nem fogja sem a kard, sem a golyó, sem a nyílvevő.

→MZ II. D 14. (Szent László király); →MZ II. G 74. (Toldi Miklós); →MZ II. G 155.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 121.12. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 123.5. (Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér); →MZ II. J 146.1. (Fekete ember/Karácsony György); →MZ II. J 238.1. (Lakatos János); →MZ II. J 283.6. (Béldi Pál); →MZ II. L 42.4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 181.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 181.2.1. (Rákóczi tisztjei: Zsoldos, Dobos); →MZ II. M 25. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 37. (Vak Bottyán); →MZ II. P 62.1. (Nemes Kerekes Bálint); →MZ II. P 61.2. (Csajághy János); →MZ II. P 76.3.1. (Kerekes Izsák); →MZ II. P 78.2. (Rátoni János); →MZ II. P 79.1. (Zsoldos); →MZ II. P 81.3. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 82.2. (Ocskay László); →MZ II. P 95. (Balika); →MZ II. P 227. (Bem József); →MZ II. J 185.4. (Kis Kámpó)*; →MZ III. H 61.4. (Szabó János százados); →MZ IV. E 35.2. (N. N. hős); →MZ IV. G 17.3. (N. N. hős); →MZ IV. G 22.4.1. (N. N. hős); →MZ V. Q 85.3. (Szentmihályi Lajos); →MZ VII. A 183. (betyárok).

A 41.1. Az ellenségre visszahajított golyó. A történelmi hős sebezhetetlen, minden lövedék lepattan róla. A testéről lepattanó/röptében elkapott golyókat visszahajítja az ellenségre.

→MZ II. G 155.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. L 181.2. (II. Rákóczi Ferenc).

A 42. A hős hatalmas ereje.

→MZ III. C 1–140. (Nagyerejű hősök); →MZ V. Q 107. (Cyprián barát); →MZ V. Q 134.2. (Jézuskás Matyi bácsi); →MZ VII. A 31. (betyárok).

A 43. A rettenthetetlen hős. A történelmi hős a háborúban a legnagyobb ágyúdörögés közepette is nyugodtan tud aludni.

→MZ II. H 54. (Mátyás király).

A 44. A hős feltétlen tekintélye. A történelmi hős általános tiszteletnek örvend. / A történelmi hős fegyver nélkül, a kezébe egy vesszőt fogva megy át az ellenséges táborba, és megadásra bírja őket. / Csak akkor harangoznak be a misére, amikor a történelmi hős is megérkezik. / Ha a történelmi hős kint ül a háza kapujában, tartva a haragjától, nem mernek elmenni előtte az emberek.

→MZ II. D 88. (Szent László király); →MZ II. E 256.1. (Imre király); →MZ II. J 179.1. (Xantus Keresztes királybíró); →MZ II. P 150.1. (Sikó Mihály); →MZ II. P 173. (Nagy Dimén József); →MZ II. R 77.1.3. (Keken András); →MZ VII. A 33. (betyárok).

A 44.1. A hős félelmetes híre. A történelmi hős pusztá hírére/neve hallatán elmenekülnek az ellenséges katonák/az őt megtámadni szándékozó rablók.

→MZ II. G 115.1. (Hunyadi János); →MZ II. P 38. (Vak Bottyán); →MZ II. P 150.1. (Sikó Mihály); →MZ VII. A 33. (betyárok).

A 45. A hős hatalmas termete. A történelmi hős fizikailag is kimagaslik a többi ember közül/egy fejjel magasabb mindenkinél/termete, izmai csak Herkuleséhez mérhetők. / A történelmi hős óriás/óriási termetű.

→MZ II. C 62.1. (Szent István király); →MZ II. C 155. (Szent István király); →MZ II. D 1. (Szent László király); →MZ II. G 75. (Toldi Miklós); →MZ II. G 85.1. (Toldi Miklós); →MZ II. G 153.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 169.2. (Toronyi Tamás); →MZ II. L 181.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 67. (Mária Terézia királynő); →MZ VII. A 39. (betyárok).

A 46. A hős sztentori hangja. A történelmi hős olyan erős hangú, hogy ha elkiáltja magát, az ég is meghasad/az ellenfelei megsüketülnek tőle/az egész vidék hallja a kiáltást.

→MZ II. G 153.5. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 176. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 336.1. (A pogány király lánya); →MZ II. J 4. (Dózsa György); →MZ II. J 250.1. (Csombod); →MZ V. Q 130.3.1. (Ilonka Ágnes).

A 47. A nagy étkű hős. A történeti hős akkora étvággal bír, hogy egy ültő helyében képes annyi húst elfogyasztani, mint az egész asztaltársaság együttvéve.

→MZ II. G 94.9. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 95. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 59.7. (Mátyás király kuktája); →MZ II. P 271.3. (Bessenyei György); →MZ III. C 17. (Grinko, Macskai Miso, Nagy Antal); →MZ VII. A 38.4. (betyárok); →MZ IX. J 55.6. (Grinko, Macskai Miso, Nagy Antal, Olosz Gyurka).

A 47.1. A vasgyomrú hős. A történeti hősnek olyan jó gyomra van, hogy a király kérésére virtusból eleven egeret, macskafarkat, több napos döglött kutyát is viszolygás nélkül képes megenni.

→MZ II. J 252.2. (Kórógyi Péter).

A 48. A repülni tudó hős. A történeti hősnek szárnya van, tud repülni is. / A történeti hős varázskönyve/varázsszönyege/a saját maga által készített szárnyak segítségével oda száll, ahová csak akar.

→MZ II. G 65.4. (Toldi Miklós); →MZ II. H 333.2., 4. (Mátyás király); →MZ II. P 163.4. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.5. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ IV. C 83.10.1. (Menenges); →MZ V. Q 107. (Cyprián barát); →MZ VII. A 197. (betyárok).

A 49. A történeti hős táltosi képességei. A történeti hős mint örökösen kóborló táltos, legyőzi a törököket. / A történeti hős fekete bika képében megvív a szomszédos község táltosával, és sikerül felülkerekednie fölötte. / A történeti hős táltosként jövőbe látó/kincs látó képességgel bír/tud az állatok és a fák nyelvén beszélni/képes erőt és szelet előidézni/stb.

→MZ II. J 185. (Kis Kampó); →MZ II. J 239. (Bojgó Szabó); →MZ II. P 164.1–3. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. J 211. (Bákainé); →MZ II. J 212.2. (Puskás Klára); →MZ V. Q 141.17. (Tápai Pista); →MZ VII. A 198. (betyárok).

A 50. A történeti hős mint garabonciás. A történeti hős mint garabonciás képes a forgószelemben repülni/az időjárást megjósolni/szélvihart és jégesőt előidézni/a legnagyobb vihart is lecsendesíteni.

→MZ II. J 211.12.2. (Bákainé)*; →MZ II. L 181.5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 163.4. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.2. (Csokonai Vitéz Mihály).

A 51. A hős hat ujja. A történeti hős kiválasztott voltát jelzi, hogy (a bal kezén) hat ujjal született.

→MZ II. C 3.3. (Szent István király); →MZ II. J 147.1. (Pázmány Péter).

A 52. A hős egyéb természetfeletti képességei. A történeti hős (király) olyan képességgel bír, hogy láthatatlanná tudja tenni magát. / A bűbajos/boszorkány hírében álló történeti hős (nemesasszony) képes minden férfit elcsábítani. / A történeti hős (miniszterelnök) hét nyelven beszél, és képes arra, hogy egyszerre hét tikár-

nak diktáljon, miközben ő maga is ír. / A nevezetes szentember/szentasszony/szent leány olvas mások gondolataiban/halottlító képességgel bír/stb.

→MZ II. H 333.4. (Mátyás király); →MZ II. →MZ II. K 71. (Báthori Anna); →MZ II. R 2.1. (Tisza István); →MZ V. Q 128.19. (Jánó Ilona); →MZ V. Q 130.7. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 130.8. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 144.7. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 146.4. (Mészáros Mihály); →MZ V. Q 149.6. (Kármán Istvánné); →MZ V. R 116.2. (A bodrogkeresztúri csodarabbi); →MZ VII. A 186–200. (betyárok).

A 53. A hős stigmái. A hős (szent életű apáca) stigmatizált: mindkét kezén és lábán/mindkét tenyerén Krisztus sebeit viseli, amiket ájtatoskodás közben kapott meg.

→MZ II. E 72.2–3. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 76.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 142.7. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 109.2. (N. N. remete); →MZ V. Q 128.16. (Jánó Ilona); →MZ V. Q 140.17. (N. N. szentember); →MZ III. A 141–160.

A 54. Az árnyék nélküli hős. A történelmi hős bemerészkedik egy ördögök/elkárhözott lelkek által lakott helyre, és noha az utolsó pillanatban sikerül kimenekülnie onnan, a becsapódó ajtó/az összezáródó hegy odacsípi a távozó férfi árnyékát, amely mindörökre az elátkozott helyen marad.

→MZ II. P 163.2.2. (Hatvani professzor); →MZ V. Q 74.2. (Ágotha János); →MZ V. R 91. (Kolumbán József).

A 55. A hős legendás szépsége. A történelmi hős átlagon felüli szépségű nő/a szépségének nincsen párja/azért olyan szép, mert szűz lányok vérében fürdik. / A történelmi hős a birodalom legszebb férfinja, azért szeret bele a királyné is.

→MZ II. E 142.1. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 219.1.1. (Nagy István fejedelem felesége); →MZ II. J 127.9. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 178.1. (Bíró Gábor); →MZ II. K 74. (Báthori Anna); →MZ II. P 106. (Cinka Panna); →MZ II. P 302.1. (Andrássy Gyula); →MZ II. Q 221. (Erzsébet királyné); →MZ V. 126.7. (Csépe Klára); →MZ VII. A 40. (betyárok).

A 56. A hős hajkoronája. A történelmi hős olyan hosszú hajkoronát hord, amely kibontva egészen a földig ér, és amelyet befonva a sarkantyújára tekerve visel. Ha az édesanyja fésüli, egy magas székre kell, hogy ültesse őt. / A történelmi hősnek vállig érő dús, fekete haja van, ami a csatában is sokszor megmenti az életét, mert felfogja a fejére mért kardcsapásokat. / A történelmi hősnek dús hajában rejlik a mágikus ereje.

→MZ II. G 138. (Hunyadi László); →MZ II. J 178.1. (Bíró Gábor); →MZ II. L 42.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 182.5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. G 3.5. (Szvatozluk lánya).

A 56.1. A hős három aranyhajszála. A történelmi hősnek egy/három aranyhajszál van a fejében, amelyek természetfeletti képességekkel ruházzák fel: láthatatlanná és sebezhetetlenné teszik, a sötétben lámpaként világítanak neki. Az előre

hajló hajszállal a távolba lát, a jobb fülére hajlóval pedig meg tudja hallani az ellenség közeledését. Amikor a hős árulója levágja a három aranyhajszálat, különleges képességeit is nyomban elveszíti.

→MZ II. L 42.3.1–2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 181.2.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 79.1. (Zsoldos).

A 57. A hős kardja.

A 57.1. A mágikus erejű kard. A történeti hősnek rendkívüli (bűvös erejű/mágikus képességű/meteoritból kovácsolt/magától harcoló) kardja van, amelyet az Isten küld neki, és amelyet a hős halálát követően vissza kell vinni oda, ahol annak idején megtalálták. / Amikor a hős elásott kardja újra napvilágra kerül, akkor dől majd el a világ sorsa.

→MZ II. A 5. (Attila); →MZ II. A 30.3.5. (Attila); →MZ II. A 61.9. (Csaba királyfi/Attila); →MZ II. A 62.1. (Irnák); →MZ II. C 195. (Szent István király); →MZ II. D 158.10. (Szent László király); →MZ II. H 321. (Mátyás király).

A 57.2. A hős hatalmas kardja. A történeti hősnek olyan hatalmas kardja van, amelyet csak ő tud felemelni/olyan hatalmas, kétélű kardja van, amely minden vágásra hétfelé hasít.

→MZ II. D 158.10. (Szent László király); →MZ II. G 153.4. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 180.3. (Hegyi Gergely); →MZ II. J 185.3. (Kis Kampó).

A 57.3. A hős aranykardja. A történeti hősnek színaranyból készült kardja van.

→MZ II. J 177.4.3. (Hadik Mihály); →MZ VIII. D 2.7. (Süger király); →MZ VIII. K 35.1.

A 57.5. A hős kardja (egyéb hagyományok). A történeti hős földből előkerült/nagy becsben tartott kardja. / A hősnek tulajdonított kard.

→MZ II. B 8. (Álmos vezér); →MZ II. J 31.5. (Szapolyai János király); →MZ II. K 59.2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. N 60.5. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 263.6. (Vasvári Pál).

A 58. A hős egyéb fegyverei.

A 58.1. A hős bárdja. A történeti hős legfőbb fegyvere hatalmas csatabárdja/hétélű bárdja, amellyel forrást tud fakasztani/hét vágással hidat képes építeni.

→MZ II. B 51.1. (Botond); →MZ II. D 42.2. (Szent László király); →MZ II. D 220. (Szent László király); →MZ II. G 63.24. (Toldi Miklós); →MZ II. J 185.3. (Kis Kampó); →MZ II. P 39. (Vak Bottyán); →MZ VII. A 46.2. (betyárok).

A 58.2. A hős buzogánya. A történeti hős több mázsás buzogányt hord magával/híres buzogányával öli meg a vidéket rettegésben tartó sárkányt.

→MZ II. G 63.19. (Toldi Miklós); →MZ II. G 63.33.2. (Toldi Miklós); →II. G 153.4. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 123.1. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 250.3. (Rétiember); →MZ II. K

2.5.1. (Bátor Opos); →MZ II. K 81.7. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. K 85.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ VII. 46.3. (betyárok).

A 58.3. A hős csákánya. A történelmi hősnek egy nevezetes csákány (aranycsákány/rézcsákány/ezüsfokos) a legfőbb fegyvere.

→MZ II. K 2.5.1. (Bátor Opos); →MZ II. P 13. (Esze Tamás); →MZ II. P 39. (Vak Bottyán); →MZ II. P 81.4. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 81.5.1. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 173. (Nagy Dimén József).

A 58.4. A hős rézágyúja. A történelmi hős által öntetett/saját kezűleg öntött rézágyú, amely a csata megnyeréséhez segíti a sereget.

→MZ II. P 22. (Bercsényi Miklós); →MZ II. P 256.1.3. (Gábor Áron).

A 58.5. A hős fegyverei (egyéb hagyományok). A történelmi hősnek tulajdonított egyéb fegyverek.

→MZ II. A 8.2. (Attila); →MZ II. A 30.3.1–2. (Attila); →MZ II. G 63.33.1., 3–5. (Toldi Miklós); →MZ II. J 180.3. (Hegy Gergely); →MZ II. J 236.2. (Rózsa István); →MZ II. K 81.6. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 201.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 263.6. (Vasvári Pál); →MZ VII. A 46. (betyárok).

A 59. A hős egyéb használati tárgyai.

A 59.1. A hős csizmája. A – hatalmas termetű – történelmi hős csizmája akkora, hogy két ember is alig tudja odébb tenni. / A történelmi hős vascizmáját nyolc ember képes csak felhozni a pincéből.

→MZ II. J 169.2. (Toronyi Tamás); →MZ II. K 81.8. (Báthori Gábor fejedelem).

A 59.2. A hős sarkantyúja. A történelmi hős sarkantyúja akkora, mint egy taliga-kerék.

→MZ II. G 63.33.6. (Toldi Miklós); →MZ II. G 153.3. (Kinizsi Pál).

A 59.3. A hős lovának patkói. A történelmi hős lovának aranypatkója/gyémántpatkója/hatalmas méretű patkói.

→MZ II. D 121.4–5. (Szent László király); →MZ II. H 324.2. (Mátyás király); →MZ II. H 410.3. (Mátyás király); →MZ II. G 63.33.7. (Toldi Miklós); →II. L 177.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. A 188.5.13. (A hős lovának aranypatkója).

A 59.4. A hős botja. A történelmi hős által elvesztett/ neki tulajdonított bot/sétapálca.

→MZ II. A 30.3.1. (Attila); →MZ II. C 179. (Szent István király); →MZ II. P 263.6. (Vasvári Pál); →MZ II. P 284.7. (Arany János).

A 59.5. A hős hangszere. A történelmi hős harci kürtje/harci dobja/hegedűje.

→MZ II. B 53.1.6. (Lehel vezér); →MZ II. G 162. (Kinizsi Pál); →MZ II. R 81.3. (Fráter Lóránd); →MZ VII. A 45. (betyárok).

A 59.7. A hős varázskönyve. A történeti hős varázskönyve/fekete könyve/titkos könyve, amelyet olvasva mágikus képességekre tesz szert/amelyet a hős halála után titkos helyre rejtenek el/külföldre csempésznek.

→MZ II. H 333.3. (Mátyás király); →MZ II. H 334. (Mátyás király); →MZ II. P 163.3.1–3. (Hatvani professzor); →MZ II. P 163.20. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.4–6. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. P 165.1. (Pély Nagy Gábor); →MZ II. P 184. (Cházár András); →MZ II. P 285.14. (Tompá Mihály); →MZ II. R 41.1. (Nagy Imre); →MZ V. R 93. (Kolumbán József).

A 59.8. A hős imádságos könyve. A szent életű hős által fordított/írt biblia/imádságos könyv. / A szent pap szent könyve.

→MZ V. Q 105. (Báthori László); →MZ V. Q 79. (Szentmihályi Lajos); →MZ V. Q 125.2. (Orosz István); →MZ V. Q 127.1. (Borku Mariska); →MZ V. Q 141.2–3. (Tápai Pista); →MZ V. R 114.5.1. (N. N. csodarabbi).

A 61–80. A harcokban kitűnő hős

A 61. A hős csatájának előjelei. A történeti hőst égi jel/égi sugallat/mennyei jelenés/egy tudós/szentember jövendölése/egyéb előjelek figyelmeztetik az ütközet rá nézve kedvező kimenetelére/a leendő csatavesztésre.

→MZ II. A 8.5.1–2. (Attila); →MZ II. C 101.2. (Szent István király); →MZ II. C 184. (Csanád vezér); →MZ II. C 185.2. (Szent István király)*; →MZ II. D 81.1–2. (Szent László király); →MZ II. G 115.6. (Hunyadi János); →MZ II. L 39.2.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 251.3.1–2. (Perczel Mór).

A 62. A katonákat toborzó hős. A történeti hős nagyhatású buzdító beszéddel/zászlóbontással harcba hívja a vidék népét.

→MZ II. J 12. (Dózsa György); →MZ II. L 26., 31. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 23., 44. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 84.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 3. (Esze Tamás); →MZ II. P 214.2. (Varga Katalin).

A 62.1. A hős fiatal katonái. A történeti hős fiatal fiúkból/diákokból válogatja össze a csapatát, mert azokból válnak aztán a legjobb katonák.

→MZ II. P 7. (Esze Tamás); →MZ II. P 256.2. (Gábor Áron).

A 63. A hős győztes csatái.

A 63.1. A hős által elfoglalt ország. A történeti hős győzelmesen vonul be az új hazájába, és megalapítja Magyarországot/diadalmasan vonul be a visszaszerzett országrészekre.

→MZ II. B 11.3. (Árpád vezér); →MZ II. B 31.1. (A hét vezér); →MZ II. B 34.1. (Töhötöm vezér); →MZ II. C 31. (Szent István király); →MZ II. R 33. (Horthy Miklós).

A 63.2. Az óriásokat legyőző hős. A történelmi hős legyőzi/kövé változtatja az ellenséges óriások seregét.

→MZ II. D 82.10. (Szent László király); →MZ II. D 152.3. (Szent László király); →MZ VII. A 171.9. (betyárok).

A 63.3. A rómaiakat legyőző hős. A történelmi hős legyőzi a rómaiakat, és meghódítja az egész világot.

→MZ II. A 8. (Attila).

A 63.4. A pogányokat legyőző hős. A történelmi hős legyőzi a kereszténység ellen fellázadt pogányokat/az országra törő pogány besenyőket/kunokat.

→MZ II. C 24., 103., 105., 109., 112., 116. (Szent István király); →MZ II. D 82.1–4. (Szent László király); →MZ II. D 86.5. (Szent László király); →MZ II. E 268.2. (I. András király); →MZ II. K 41.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 32. (II. Rákóczi Ferenc).

A 63.5. A tatárokat legyőző hős. A történelmi hős legyőzi/kiűzi az országból/a faluból a rabolni/gyilkolni/hódítani érkező tatárokat.

→MZ II. D 82.5–6., 12–13. (Szent László király); →MZ II. E 278. (Kálmán herceg); →MZ II. J 180.1. (Hegyi Gergely); →MZ II. J 211.15. (Bákainé); →MZ II. J 212.1–2. (Puskás Klára); →MZ II. J 213.1. (Máté Klára); →MZ II. J 214. (Lázár Borbála, Baróti Kata); →MZ II. J 244. (Veres Ádám); →MZ II. J 246.1. (Barasó vezér); →MZ II. J 250.3. (Rétiember); →MZ VII. A 171.2. (betyárok).

A 63.6. A törökök legyőzése. A történelmi hős pusztán a saját erejéből/a népet megszervezve elűzi az ellenséges szándékkal érkező török sereget.

→MZ II. A 8.7. (Attila); →MZ II. D 82.7., 15. (Szent László király); →MZ II. G 66.1–2. (Toldi Miklós); →MZ II. G 98. (Kraljevics Márkó); →MZ II. 115.2–3. (Hunyadi János); →MZ II. G 155.2–3., 7. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 211. (Nagy István fejedelem); →MZ II. J 123.2–3. (Zrínyi Miklós); →MZ II. 131. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 148.3.2. (Herkó páter); →MZ II. J 163.1. (Török Bálint); →MZ II. J 167.1. (Jurisich Miklós); →MZ II. J 169.7. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 185.6. (Kis Kampó); →MZ II. J 187.3.2. (Savoyai Jenő); →MZ II. J 187.5. (Savoyai Jenő); →MZ II. J 191.2. (Győri Jakab); →MZ II. J 194.5. (Istibundi Varga Miska); →MZ II. J 235.1. (Zákány vitéz); →MZ II. J 242. (Corgony); →MZ II. J 243.1. (Boli); →MZ II. J 245. (Olosz Gyurka); →MZ II. J 249. (Ábrahám Fúrós János/Vas Mihály/Sinka Gábor/Csatlós Mihály/Csomortányi/Gábor deák/stb.); →MZ II. P 32. (Vak Bottyán); →MZ IV. C 132.18.1. (Ujlaky Lőrinc); →MZ V. Q 41.2. (Szent Lénárd); →MZ V. Q 45.5. (Szent Márton); →MZ VII. A 171.1. (betyárok).

A 63.7. A huszitákat legyőző hős. A történelmi hős legyőzi a rá támadó/az ország egy részét uralmuk alá hajtó cseheket.

→MZ II. G 114. (Hunyadi János); →MZ II. G 152.27. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 53. (Mátyás király).

A 63.8. A veres barátokat elpusztító hős. A történeti hős lányát titokban elrabolják a veres barátok, és a kolostorukban tartják fogva. Amikor a lányát kerestető uralkodó értesül a lányrablók kilétéről, haddal vonul a veres barátok ellen, és lemészárolja/elúzi őket.

→MZ II. A 8.10. (Attila); →MZ II. E 177. (Aba Sámuel); →MZ II. F 124. (IV. Béla király); →MZ II. K 16. (Báthori István fejedelem); →MZ II. K 33. (Báthori Zsigmond fejedelem); →MZ II. K 86. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 207.8. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 118.1–3. (II. József császár); →MZ II. Q 197. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 266. (Rudolf trónörökös); →MZ III. F 51–60.

A 63.9. A rácokat legyőző hős. A történeti hős legyőzi a magyarokra támadó/a magyarok ellen fellázadt szerb martalócokat.

→MZ II. A 8.7. (Attila); →MZ II. P 83.1. (Szűcs Istók); →MZ II. P 242. (Damjanich János); →MZ II. P 258.1. (Kiss Ernő).

A 63.10. A németeket legyőző hős. A történeti hős harci vitézséggel legyőzi a Magyarországra támadó németeket/osztrákokat/labancokat.

→MZ II. J 135.2. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 50. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. L 7., 38. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 26. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 4. (Esze Tamás); →MZ II. P 26. (Bercsényi Miklós); →MZ II. P 33. (Vak Bottyán); →MZ II. P 53. (Béri Balogh Ádám); →MZ II. P 66.1. (Trencsényi Mátyás); →MZ II. P 82. (Ocskay László); →MZ II. P 92., 95. (Balika); →MZ II. P 224–225. (Bem József); →MZ II. P 244. (Damjanich János); →MZ II. P 251.2. (Perczel Mór)*; →MZ II. P 254.1. (Guyon Richárd); →MZ II. P 256.3. (Gábor Áron); →MZ IV. F 52.3. (N. N. hős); →MZ IV. F 55. (N. N. hős).

A 63.11. A poroszokat megsarcoló hős. A történeti hős az osztrák–porosz háború alkalmával a huszárjai élén egy hirtelen rajtaütéssel elfoglalja Berlint, és hatalmas hadisarcot vet ki a városra/a huszárjaival vacsora közben lepi meg a porosz király táborát, s győzelmi trófeaként az abrosszal együtt magával viszi az egész terítéket.

→MZ II. P 147. (Hadik András); →MZ II. P 148.1. (Galambfalvi Ferenc).

A 63.12. Az oroszokat legyőző hős. A történeti hős legyőzi a magyarokra támadó/a magyarok ellen harcoló oroszokat.

→MZ IV. F 52.1., 3. (N. N. hős); →MZ IV. F 55. (N. N. hős); →MZ IV. G 17. (N. N. hős).

A 63.13. A románokat legyőző hős. A történeti hős szétveri a dákok/románok seregét. / A történeti hős egymaga menekülésre készíti a lázadó románok csapatát.

→MZ II. A 8.6. (Attila); →MZ II. P 257.2. (Teleki Sándor); →MZ II. P 270.2. (Székely Mózes).

A 63.17. Az urakat legyőző hős. A feudális önkény ellen fellázadt történelmi hős legyőzi az ellene vonuló urak seregét/lerombolja az urak várait.

→MZ II. G 57.3. (Budai Nagy Antal); →MZ II. J 12.3. (Dózsa György); →MZ VII. A 132. (betyárok); →MZ VII. A 171.9. (betyárok).

A 63.18. A hős győztes csatái (egyéb hagyományok). A történelmi hős legyőzi az országon átvonuló keresztesekeket/szétvert a fosztogató zsoldos sereget/kiirtja a vidéket rettegésben tartó rablóbandát/stb.

→MZ II. E 215. (Könyves Kálmán király); →MZ II. G 182. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 114.1. (Barcsay Ákos fejedelem); →MZ II. 148.3.3. (Herkó páter); →MZ II. P 177.2. (Nagy Dimén József); →MZ III. G 3.2. (Árpád vezér); →MZ III. G 9.2. (Töhötöm vezér).

A 64. A hős győztes párviadala. A történelmi hős életre-halálra szóló lovagi párviadalban/vitézi küzdelemben legyőzi az ellenség egyik rettegett bajnokát/a legfélelmetesebb ellenséges katonát/az ellenséges sereg vezérét.

→MZ II. B 51.2. (Botond vezér); →MZ II. B 53.1.1. (Lehel vezér)*; →MZ II. C 108. (Vata vezér)*; →MZ II. C 115. (Szent István király); →MZ II. D 2.2. (Szent László király); →MZ II. D 11. (Szent László király); →MZ II. D 83.1–4. (Szent László király); →MZ II. D 115.1. (Szent László király); →MZ II. E 191. (I. Béla király); →MZ II. E 262.1. (Vecellin); →MZ II. G 65.1–4. (Toldi Miklós); →MZ II. G 97. (Králjevic Márkó); →MZ II. G 131. (Hunyadi László)*; →MZ II. G 152.26., 28. (Kinizsi Pál)*; →MZ II. G 154.1–5. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 199. (Szilágyi és Hajmási)*; →MZ II. G 210.3.2. (Betz Jakab); →MZ II. H 51–52. (Mátyás király); →MZ II. H 59.2–3. (Mátyás király katonája); →MZ II. J 7.1. (Dózsa György); →MZ II. J 148.7. (Herkó Páter)*; →MZ II. J 169.1. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 174.1. (Thury György); →MZ II. J 176.1. (Pálffy Miklós); →MZ II. J 185.7. (Kis Kampó); →MZ II. J 191.2. (Győri Jakab)*; →MZ II. J 215.1. (Kalingya Kata); →MZ II. J 231. (Telekessy Imre/Szabó vitéz); →MZ II. J 232. (Vastag Balázs); →MZ II. J 233. (Csukath Péter); →MZ II. J 234. (Kamuthy Farkas); →MZ II. J 235.1. (Zákány vitéz); →MZ II. J 236.1. (Rózsza István); →MZ II. J 258.4. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. K 3.2. (Bátor András); →MZ II. L 82. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 31. (Vak Bottyán); →MZ II. P 67.1. (Buga Jakab); →MZ II. P 70.1. (Ilvay); →MZ II. P 81.4., 6. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 177.2. (Nagy Dimén József); →MZ II. P 203. (Wesselényi Miklós); →MZ II. P 223. (Bem József); →MZ II. P 251.1. (Perczel Mór); →MZ II. P 270.1. (Czékus Ferenc); →MZ II. P 270.3. (Szini Sebő Alajos); →MZ IV. C 129.9.2. (Halmágyi István); →MZ IV. C 136.2. (N. N. hős); →MZ IV. F 51. (N. N. hős); →MZ IV. F 55.1. (Baradlay Richárd); →MZ VII. A 177. (betyárok).

A 64.1. A hős által megölt ellenséges vezér I. A történelmi hős párviadalban/csapdát állítva/a sátráig lopózva megöli az ellenséges sereg vezérét.

→MZ II. C 115. (Szent István király); →MZ II. D 83.1–2., 4. (Szent László király); →MZ II. E 262.1. (Vecellin); →MZ II. G 152.28. (Kinizsi Pál)*; →MZ II. J 121.8. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 176.1. (Pálffy Miklós); →MZ II. J 194.7. (Istibundi Varga Miska); →MZ II. J 231. (Telekessy Imre/Szabó vitéz); →MZ II. J 235.1–2. (Zákány vitéz); →MZ II. P 63.1. (Bornemissza János); →MZ II. P 81.4. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 251.1. (Perczel Mór); →MZ II. P 270.3. (Szini Sebő Alajos); →MZ IV. C 129.9.2. (Halmágyi István); →MZ IV. C 136.1. (Inkey kanász); →MZ IV. F 55.1. (Baradlay Richárd).

A 64.2. Dávid és Góliát. A magyar sereg legkisebb termetű vitéze/egy magyar vitéz párviadalban legyőz egy óriási termetű bizánci/cseh/török bajnokot.

→MZ II. B 51.2. (Botond); →MZ II. G 210.3.2. (Betz Jakab); →MZ II. J 185.7. (Kis Kampó); →MZ II. K 3.2. (Bátor András).

A 64.3. A hős fiú. Egy bátor fiú kémeleli ki az ellenség hadállásait, mígnem elfogják, és végeznek vele.

→MZ IV. C 100.1.3. (N. N. hős); →MZ IV. C 124.6. (N. N. hős); →MZ IV. F 68.1. (N. N. hős).

A 64.4. A visszalökött csónak. A történeti hős és ellenfele csónakkal megy át a Duna szigetére, hogy ott megvívjanak egymással. A hős odaérkezve visszalöki a saját csónakját, mondván, hogy visszafelé már úgylis csak egyiküknek lesz szüksége csónakra.

→MZ II. G 65.1., 3. (Toldi Miklós).

A 64.5. A hős kézszorítása. A párviadal kezdetén a hős olyan erősen szorítja meg ellenfele kezét, hogy annak az ujjai összepréselődnek/hogy az ellenfél ujjából kiserken a vér/hogy a keze lánggra lobban.

→MZ II. G 63.21–22. (Toldi Miklós); →MZ II. G 65.1. (Toldi Miklós); →MZ II. G 97. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 154.3. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 169.1. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 234.1. (Kamuthy Farkas).

A 64.6. A hősi birkózás. A történeti hős birkózásban küzd meg az ellenfelével, akit úgy vág földhöz, hogy az nyomban kileheli a lelkét. / A történeti hős birkózásban méri össze erejét az ellenfelével. Az idegen bajnok úgy vágja földhöz a hőst, hogy az bokáig belesüllyed, ám kiugrik onnan, és térdig vágja ellenfelét a földbe. Az idegen bajnok felmérgeződve kiugrik onnan, és olyan erővel csapja földhöz a hőst, hogy az derékig süpped bele. A hős megint kihúzza magát onnan, és minden erejét összeszedve az idegen vitézt úgy belevágja a földbe, hogy annak csak a feje látszik ki onnan, majd kardot ragadva végez vele. / A történeti hős birkózásban küzd meg az ellenfelével, azonban nem bírnak egymással (mert sebezhetetlenek).

→MZ II. B 51.2. (Botond vezér); →MZ II. D 11. (Szent László király); →MZ II. G 65.3. (Toldi Miklós); →MZ II. G 97.1. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 154.2. (Kinizsi Pál/Kraljevics Márkó); →MZ II. P 203. (Wesselényi Miklós); →MZ II. P 270.1. (Czékus Ferenc); →Tündérmesék.

A 64.7. A hős rendhagyó párviadala. A történeti hős abban mérkőzik meg az ellenfelével, hogy melyikük tudja átrúgni a folyó túlsó partjára a csónakot/hogy melyikük szolgája erősebb/hogy melyikük bátrabb ember.

→MZ II. G 154.4. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 59.7. (Mátyás király); →MZ II. P 48. (Vak Bottyán/Ocskay László).

A 65. A hős hadicsele (A csellel kivívott győzelem).

A 65.1. A megfúrt ellenséges hajók. A történelmi hős éjszaka egyenként megfúrja a várat ostromló német császár hajóit, melyek mind elsüllyednek. A császár hajók nélkül maradván kénytelen visszavonulni.

→MZ II. 265. (Búvár Kund); →MZ IV. E 1.6. (Búvár Kund); →MZ IV. F 53. (Klapka György katonája).

A 65.2. A kiképzett hadititok. A történelmi hős álruhát öltve belopódzik az ostromolt várba/városba, kiképzeli az erődítmény gyenge pontjait, majd az így megszerzett tudás birtokában elfoglalja azt.

→MZ II. C 106. (Szent István király); →MZ II. H 61.1–3. (Mátyás király); →MZ II. J 258.3. (Kis Susa Ferenc)*; →MZ II. J 123.1. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 191.3. (Győri Jakab); →MZ II. J 198.1. (Balogh Benedek)*; →MZ II. K 96.1. (Báthori Gábor)*; →MZ II. Q 63. (Mária Terézia)*; →MZ III. H 41.6.3. (Károlyi Sándor)*.

A 65.3. Az ellenségnek mutatott élelem. A történelmi hős hosszú idő óta ostromolja eredménytelenül Krakkót. A város elfoglalása érdekében hadicselhez folyamodik: éjjel csizmaszárban minden katonájával földet hordat egy halomba, amit liszttel szórát be. Az ostromlottak azt gondolva, hogy a magyaroknak még sok élelmük van, feladják a várost. / A történelmi hős várát az ellenség már régóta ostromolja. Amikor a várban már fogytán van az élelem, a hős/egy környékbeli paraszt azt javasolja, hogy süssenek meg egy kakast/egy malacot, és azt lőjék azt ostromlók közé. A sült pecsenye láttán az ostromlók elvonulnak a falak alól, ugyanis úgy vélik, hogy az ostromlottak nem szűkölködnek.

→MZ II. D 86.1. (Szent László király); →MZ II. F 72.1. (IV. Béla király); →MZ II. J 121.6. (Zrínyi Miklós); →MZ IV. A 95.15.

A 65.4. Az ellenségnek mutatott orgonasípok. A történelmi hős faluját ellenséges sereg készül megtámadni. A hős leszedeti az orgona sípjait, majd szembeviteti velük, amiket az ellenség ágyúknak vélve, elmenekül.

→MZ II. P 293.1. (Bodor Péter); →MZ IV. A 95.16.

A 65.5. A puszkapornak hitt mák. Az ellenség rekvirálni érkezik a városba. A történelmi hős (a község bírója) cselhez folyamodik az adószedők ellen: az aranyat kereső törököket égő gyertyával tizenkét zsák mákhoz vezet. A mákot nem ismerő törökök azt gondolva, hogy a bíró puszkapornal fel akarja robbantani őket, rémülten elszaladnak.

→MZ II. J 199.1. (Mákos Balázs).

A 65.6. Az örökös harangszó. A történeti hős egy magas fára felkötött egy harangot, ami örökké szól, ha fúj a szél. Az ellenség a harangzúgást állandó harci készenlétnek véelve, nem meri megtámadni azt a tartományt.

→MZ II. D 86.4. (Szent László király).

A 65.7. A többnek láttatott sereg. A történeti hős állandó dobpergéssel/puskalövésekkel/katonái folyamatos mozgásával/katonáknak öltöztetett szalmabábokkal/stb. elhitei a túlerőben lévő ellenséggel, hogy az ő serege még nagyobb, és azok tartva a legyőzetéstől, elmenekülnek.

→MZ II. G 161. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 205.1. (Árokháti Lőrinc)*; →MZ II. P 65.1. (Vay Ádám); →MZ II. P 257.3. (Teleki Sándor); →MZ III. G 151.1. (Hervoja bán); →MZ IV. A 95.1.1–2.

A 65.8. A rémisztő állatsereg. A történeti hős a túlerőben lévő ellenséggel háborúzva cselhez folyamodik. Összegyűjtet mindenféle lábasjóságot, s különválasztva a juhokat a bárányoktól, a borjúkat a tehenektől, a csikókat a kancáktól, csatarendbe állítja azokat. Az egymás után bégető, bögő, nyerítő állatok olyan hatalmas lármát csapnak, hogy az ellenség nem tudván mire vélni azt, fejvesztetten elmenekül. / A történelmi hős összegyűjtet mindenféle állatot, a nyakukba csengőt, kolompot, a hátukra égő gyertyát tétet, és úgy hajtja őket éjszaka az ellenség felé. A szokatlan zajtól és látványtól annyira megrémülnek az ellenséges katonák, hogy elmenekülnek.

→MZ II. C 113. (Szent István király); →MZ II. D 86.3. (Szent László király); →MZ II. G 34. (Zsigmond király); →MZ II. G 211.1. (Nagy István fejedelem); →MZ II. H 336. (Mátyás király); →MZ IV. A 95.1.4.

A 65.9. Az ellenségnek küldött sárkányfej. A történeti hős az általa megölt sárkány hét fejét apróra vágva elküldi a török szultánnak. A törökök nem sejtve, hogy az miféle hús, paprikást főznek belőle. A sárkányfejekben lévő méregtől az egész török sereg elpusztul.

→MZ II. G 98.4. (Kraljevic Márkó).

A 65.10. A ledöntött várfalak. A történeti hős nyergekből rakat hatalmas halmot az általa ostromlott város falai alatt, majd meggyújtja azt. A nyergek hője megrepszti a falakat. / A történeti hős álruhában kikémlelve a vár gyenge pontját, töltést hordat oda/sok ezer rózsét köttet a katonáival, és azokkal tölti fel a várárkot, majd ágyúval ledönti a falat.

→MZ II. A 8.5.2. (Attila); →MZ II. C 106. (Szent István király); →MZ II. P 44.3. (Vak Bottyán).

A 65.11. A cseles várfoglalás. A történeti hős arra kéri az ellenség pártján álló vár kapitányát, hogy engedje meg neki, hogy elhelyezhesse a várban családi

kincseit. A hős fel is megy a várba tizenkét óriási vasládával megpakolt ökrös szekérral és az állatokat hajtó paraszti kísérettel. A vár udvarán azonban a ládából katonák bújnak elő, a béresekből pedig szintén harcosok lesznek, és a falakon belül kerülve elfoglalják az erődítményt. / A történelmi hős a katonáival az állatok által csapott por leple alatt, a szarvasmarhák közé elvegyülve az alkonyati behajtáskor a várig oson. Amikor a védők az állatok számára kinyitják a kaput, a csapat berohan, és lefegyverzik az őrseget. / A történelmi hős a katonáit egyszerű ruhába öltöztetve inkognitóban kér bebocsátást a várba, és amikor már bejutottak, elfoglalják azt.

→MZ II. J 33.1. (János Zsigmond); →MZ II. J 256.2. (Balassa Menyhért); →MZ II. K 18. (Báthori István fejedelem); →MZ II. K 89.1–2. (Báthori Gábor fejedelem).

A 65.12. Az ellenség közé hintett pénz. A történelmi hős aranypénzeket szór az ellenséges katonák közé, és amikor azok az aranyakra vetik magukat, rajtuk üt, és legyőzi őket.

→MZ II. D 22.4. (Szent László király); →MZ III. A 88. (A menekülő hős által elszórt pénz).

A 65.13. Az észrevétlenül visszavont sereg. A történelmi hős elrendeli, hogy a katonái az éjszaka leple alatt vonuljanak vissza. Amikor hajnalban az ellenség be akarja keríteni a hős táborát, a magyarok helyett egymást/a temető sírköveit lövik csak.

→MZ II. P 5. (Esze Tamás).

A 65.14. A szembe hintett csípős paprika. A történelmi hős azt a tanácsot adja, hogy csípős paprikát szórjanak a falura törő ellenséges katonák szemébe, akkor legyőzhetik őket. / A történelmi hős egy óvatlan pillanatban sőt hint az ellenséges várparancsnok szemébe, majd karddal megsebesíti őt.

→MZ II. J 211.15. (Bákainé); →MZ II. P 66.1. (Trencsényi Máté); →MZ IV. A 95.9.; →MZ VII. A 275. (betyárok).

A 65.15. A barlangba zárt ellenség. Az ellenség felkutatja a történelmi hős búvóhelyéül szolgáló barlangot, de ő egy titkos járaton kimenekül a szabadba, majd a barlang nyílása elé a társaival egy hatalmas sziklát görget, és az ellenséges katonák mind odabent pusztulnak.

→MZ II. J 243.2. (Boli).

A 65.16. Az ellenségre döntött fák. A történelmi hős az út mentén szíjjakkal terebélyes fákat feszített ki/vágtat be, és amikor az ellenséges csapat odaérkezik, rájuk dönti azokat.

→MZ II. D 86.5. (Szent László király); →MZ II. L 76. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ IV. A 84.

A 65.17. A mocsárba csalt ellenség. A történeti hős a mocsaras rétre csalja az ellenséges katonákat, ahol azok elmerülnek/a vízbe rejtett kaszák felnyársalják őket.

→MZ II. J 191.4. (Győri Jakab); →MZ II. J 194.5–6. (Istibundi Varga Miska); →MZ II. J 197.1. (Takó Mihály); →MZ II. L 78. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ IV. A 95.7.

A 65.20. A hős hadicsele (egyéb hagyományok). A történeti hős álcázott vermet ásat, ahová az ellenséges katonák óvatlanul beleesnek. / A történeti hős cölöpöket veret a csatatérre, hogy amikor az ellenség hátrálni kezd, a levert karók megakadályozzák a menekülésben. / A történeti hős mindig onnan támad az ellenségre, ahonnan nem számítanak rá. / Stb.

→MZ II. G 98.3. (Králjevic Márkó); →MZ II. J 194.6.2. (Istibundi Varga Miska); →MZ II. L 38.3. (II. Rákóczi Ferenc).

A 66. A hős bravúros lövése. A történeti hős egy jól irányzott lövéssel (nyíllal/pisztollyal/ágyúlövéssel) eltalálja az ellenséges sereg vezérét/egy lövéssel két ellenséges katonát nyilaz le/nyíllal átlövi a török szultánnak ebédre felszolgált kakast/kilövi az ellenséges tiszt szájából a szivart/lerombolja a folyón átkelő ellenség hídját/stb.

→MZ II. J 121.8. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 176.1. (Pálffy Miklós); →MZ II. J 186.1. (Montecuccoli generális); →MZ II. J 187.3.1. (Savoyai Jenő); →MZ II. J 240.1. (Vitéz Andris); →MZ II. J 240.2.2. (Tar Ferkó); →MZ II. J 240.3. (Balásdeák István); →MZ II. →MZ II. P 223., 226. (Bem József); →MZ II. P 226.1. (Bem József); →MZ II. P 256.4. (Gábor Áron); →MZ IV. A 89.; →MZ IV. C 125. (Montecuccoli generális).

A 66.1. A hős által megölt ellenséges vezér II. A történeti hős egy jól irányzott lövéssel lelövi az ellenséges sereg vezérét (a török szultánt/a török basát/az orosz cárt/egy orosz tábornokot).

→MZ II. J 121.8. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 176.1. (Pálffy Miklós); →MZ II. J 240.3. (Balásdeák István); →MZ II. P 226. (Bem József); →MZ II. P 256.4. (Gábor Áron).

A 66.2. A hős mágikus lövedéke. A történeti hős mellénye ezüstgombját téve a pénztárcájába lövi le a török basát.

→MZ II. J 176.1. (Pálffy Miklós).

A 67. A hős által vízbe szorított ellenség. A történeti hős a katonáival beleszorítja a csatatér melletti tóba/folyóba/mocsárba az ellenséges sereg katonáit, akik ott vesznek.

→MZ II. J 121.5. (Zrínyi Miklós); →MZ II. L 38.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. J 187.3.1. (Savoyai Jenő); →MZ II. P 52. (Béri Balogh Ádám); →MZ IV. A 86.

A 68. A hős által vágott szekérút. A történelmi hős egymaga akkora utat vág az ellenséges katonák között, hogy ott egy szekér is elmehetne.

→MZ II. G 155.4. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 199. (Szilágyi és Hajmási); →MZ II. P 76.3. (Kerekes Izsák); →MZ IV. F 52.2. (N. N. hősök).

A 69. A bevágott városkapu. A történelmi hős a bárdjával/szekercéjével akkora rést üt az ellenséges város/vár (Konstantinápoly/Bécs/Beckó) kapuján, hogy az egyből kettéhasad. / A történelmi hős akkorát fúj a kürtjébe, hogy annak a hangjától a kapu megreped.

→MZ II. B 51.1. (Botond vezér); →MZ II. B 53.1.2. (Lehel vezér); →MZ II. G 63.24. (Toldi Miklós); →MZ II. P 35. (Vak Bottyán); →MZ II. P 61.1. (Csajághy János).

A 70. A kereszt jelével megfutamított ellenség. A történelmi hős (szent király) a kereszt jelét vetve az ellenséges katonák felé, futamítja meg őket.

→MZ II. C 116. (Szent István király); →MZ II. D 82.12. (Szent László király).

A 71. A hős csónakos. Az ellenséges katonák arra kényszerítik a falubeli révészt, hogy szállítsa át őket a túlsó partra. A révész cselt eszel ki, és azt mondja, hogy rozoga csónakján egyszerre csak egy utast tud a túlsó partra szállítani, majd amikor már nem látják őket a partról, a lapáttal úgy fejbe vágja az utasát, hogy az holtan merül el a habokban. Ekképpen a révész egyenként százötven ellenséges katonát veszajt a tóba./A révész kényszeredetten enged az ellenség felszólításának, de egy óvatlan pillanatban vízbe fordítja úszni nem tudó utasait, akik mind ottpusztulnak.

→MZ II. J 201.1. (Var János); →MZ II. J 202.1. (Aranyás János); →MZ II. IV. C 129.10. (N. N. hős).

A 72. Az áruló után nyargaló hős. A történelmi hős értesülve arról, hogy egyik társa/parancsnoka átállt az ellenséghez, utána vágat, és felhíborodásában az árulóval együtt lekaszabolja az egész ellenséges sereget.

→MZ II. P 95. (Balika); →MZ II. P 270.4. (Harsányi Bálint).

A 73. Az akaratlan hősiesség. A történelmi hős megbokrosodott lova hátán benyargal az ellenséges sereg közepébe, s a rohamot hősiességnek véelve a társai is követik a példáját, és megverik az ellenséget/az ellenséges katonák sűrűjében vitézül megállja a helyét, egy parancsnokot is levág, mígnem a lova által megint magával ragadva vissza nem jut a magyar táborba, ahol hősként ünneplik.

→MZ II. P 170.5.1. (Kele László); →MZ II. J 250.9. (N. N. hős); →MZ IV. C 133.6. (N. N. vitéz); →MZ IV. F 48.2–3. (N. N. hős).

A 74. A megakadt golyó. A csata kezdetén a történelmi hőst mellbe találja egy golyó, ám nem lesz tőle semmi baja, és csak az ütközet végeztével fedezi fel, hogy a lövedéket a kabátja zsebében hordott tárcá/pipa/biblia fogta fel.

→MZ II. P 211.1. (Simonyi óbester); →MZ II. P 243. (Damjanich János); →MZ IV. G 23. (N. N. hős).

A 75. A menyezőjét otthagyo hős. A történeti hős éppen a menyezőjét üli, amikor hírül hozzák, hogy az ellenség megtámadta a közeli várost/betört a tartományba. A hős a menyezőjét otthagyva a lovára pattan, és legyőzi az ellenséget.

→MZ II. J 225.1. (Tompos István); →MZ II. P 73.1. (Nagy Miklós); →MZ IV. C 124.7. (N. N. hős).

A 76. Az önfeláldozó hős.

A 76.1. A vár fokáról lerántott ellenséges katona. A történeti hős a vár védelme közepette birokra kel egy a vár fokára feljutott ellenséges katonával, és mivel sehogy sem bírja letaszítani onnan, inkább magával együtt lerántja a mélybe, semhogy a vár elessen.

→MZ II. G 201.1. (Dugovics Titusz); →MZ II. J 229. (N. N. vitéz); →MZ IV. C 124.1. (N. N. vitéz).

A 76.2. A megcserélt ruha. A történeti hős az ütközet kezdetén ruhát cserél a királlyal/a parancsnokával, miáltal órá vetik magukat leghevesebben az ellenséges katonák. A túlerővel szemben a hős elesik/fogságba esik, de a ruha eredeti tulajdonosa megmenekül/újult erővel csap le a már diadalittas ellenségre, és szétveri őket.

→MZ II. G 11. (Szécsi Dezső/Károly Róbert király); →MZ II. G 115.4. (Kemény Simon/Hunyadi János); →MZ II. J 262.1. (Paulikovics Pál); →MZ II. L 185.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ IV. B 25. (Szécsi Dezső).

A 76.3. Az átengedett ló. A történeti hős a csata/menekülés közben saját pihent lovát átengedi a királynak/saját vezérének, miáltal azt az ellenség nem tudja elfogni.

→MZ I. D 10.3.; →MZ II. F 13. (N. N. hős/IV. Béla király); →MZ II. G 115-5. (Törzsök Bálint/Hunyadi János); →MZ II. K 9.2. (Kecskés Pál/Báthori István nádor).

A 76.5. A holtan összeeső hírvivő. A történeti hős a határban legeltetve a nyáját, a holdvilágnál észreveszi, hogy ellenség közeledik. A hírrrel lélekszakadva rohan be a városba, de amikor beér, már csak annyi ereje van, hogy figyelmeztesse az embereket a veszedelemre, majd holtan esik össze. Hálából a városlakók szobrot állítanak neki.

→MZ II. J 223.1. (Donát pásttor); →MZ IV. C 100.1.3. (N. N. hős)*; →MZ IV. C 124.3. (Donát pásttor).

A 76.7. Egyéb hagyományok. Névtelen hősök, akik a túlerővel szembeszállva a halált is vállalják az övéik/falujuk érdekében.

→MZ IV. 100.1–3. (N. N. hős); →MZ IV. C 124.2., 4–6. (N. N. hős/hősök); →MZ IV. E 25.2. (N. N. hős); →MZ IV. F 68.1–2. (N. N. hős); →MZ IV. G 83.1. (N. N. hős).

A 78. Egyéb típusok.

A 78.1. A meghosszabbított nappal. A történelmi hős tartva attól, hogy ha besötétedik, az elhúzódó ütközetben az ellenség kerülhet fölénybe, imájával arra kéri Istent, hogy hosszabbítsa meg a nappalt. A fohász meghallgatásra talál, a Nap megáll a helyén, és az így kapott további három napfényes óra alatt a hős megnyeri a csatát.

→MZ II. D 85. (Szent László király).

A 78.2. A jégpáncélos vitéz. A történelmi hős „jégtestű”, azért nem tudják megsebezni. / A történelmi hőst üldözőbe veszik, de a folyó vizébe mártja a szűrét, amely a hatalmas hidegben pillanatok alatt olyan jégpáncéllá fagy, hogy az ellenség nyilai mind lepatannak róla.

→MZ II. J 185.4. (Kis Kampó); →MZ II. J 238.1. (Lakatos János).

A 78.3. A véres kardját megmosó hős. A történelmi hős a győztes csata végeztével megmossa a véres kardját egy közeli forrás/folyó vizében.

→MZ II. C 107.1. (Szent István király); →MZ III. H 71.3. (Görgey Artúr).

A 79. A hős győzelmi tánca. A történelmi hős a diadalmas csatát követően, a lakoma végén egy ellenséges katonát a fogával felragadva, kettőt pedig a két kezében/a hóna alatt tartva járja el győzelmi táncát.

→MZ II. G 66.3. (Toldi Miklós); →MZ II. G 155.9. (Kinizsi Pál).

A 80. A legyőzhetetlen hős. A történelmi hős harcban/birkózásban legyőzhetetlen/minden csatájából győztesen kerül ki.

→MZ II. G 154.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 99. (Kraljevics Márkó).

A 81–100. Az üldözött hős (A hős menekülése)

A 81. A menekülő hős mögött kettéhasadt hegy. Az ellenségei által üldözött és már majdnem utolért hős Istenhez foháskodik segítségért, mire a hegy kettéhasad mögötte, s ezáltal megmenekül (az üldözők pedig nem tudván már a lovaikat visszafogni, a keletkező szakadékba zuhannak).

→MZ II. C 124. (Szent István király); →MZ II. D 31–40. (Szent László király); →MZ II. F 31. (IV. Béla király); →MZ II. H 238. (Mátyás király).

A 82. A menekülő hős előtt kettévált folyó. Az ellenségei elől menekülő történelmi hős előtt kettéválk a folyó, miáltal száraz lábbal tud átkelni a túlsó partra.

Amikor azonban az üldözői utána nyomulnak, a víz összecsap a fejük fölött, és mindnyájan megfulladnak.

→MZ II. D 40. (Szent László király).

A 83. A menekülés közben átúszott folyó. Az ellenségei által üldözött hős egy folyóhoz érkezve a kardját a fogai közé fogva/a szájába egy nádszálat véve átúszik/a lovával átúsztat a folyón, és ezáltal megmenekül.

→MZ II. J 137.2. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 194.6.1. (Istibundi Varga Miska);

→MZ II. L 77. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 239. (Bem József).

A 84. Az ugratás által megmenekülő hős. A történeti hős a lovával leugrat a hegytetőről/a vár fokáról/a kastély emeletéről/átugratja a várfalat/a kastélyt övező kerítést, és ezáltal megmenekül az őt meglepetésszerűen megtámadó/őt bekerítő ellenség elől.

→MZ II. F 33. (IV. Béla király); →MZ II. J 127.10. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 172.1.

(Koháry István); →MZ II. L 59. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 59.1. (II. Rákóczi Ferenc);

→MZ II. P 65.2. (Vay Ádám).

A 85. Az alagúton keresztül elmenekülő hős. A történeti hős/negatív hős egy titkos alagúton/természetes földalatti járaton keresztül menekül el az őt a barlangjában megtámadó rablók/a várát ostrom alá vonó ellenség elől.

→MZ II. B 70.1. (Koppány vezér); →MZ II. E 2. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 25.

(Szent Benedek remete); →MZ II. L 51–52., 60., 72. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 62.

(Mária Terézia királynő); →MZ III. G 80.15. (Nicolae Ceaușescu); →MZ III. H 75.3.3.

(Görgey Artúr); →MZ V. Q 16.4. (Szent Borbála); →MZ VII. A 245. (betyárok).

A 86. A menekülő hőst megóvó csoda. A menekülő hőst egy hirtelen földig hajló fűzfa/a hirtelen leereszkedő sűrű köd rejti el az üldözői elől.

→MZ II. E 60. (Szent Gellért püspök); →MZ II. F 76. (IV. Béla király).

A 87. A fordított patkóval menekülő hős. A történeti hős fordítva ütteti fel lova lábára a patkót, és ezáltal téveszti meg az üldözőit, akik őt az ellenkező irányban keresik.

→MZ II. D 153.5. (Szent László király); →MZ II. H 141. (Mátyás király); →MZ II. J 49.1.

(Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 137.1. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 265.1.

(Majláth István); →MZ II. J 273.1. (Egyedfy Pál); →MZ II. J 283.3.2. (Béldi Pál); →MZ

II. K 43.4. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 52–53. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II.

L 128.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 53. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 64.1. (Ostffy);

→MZ II. P 126. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. Q 287.3.3. (Rudolf királyfi); →MZ III. G

24.5.1. (Vitéz Mihály); →MZ IV. E 18.2.5. (Uderszki Péter); →MZ IV. F 87.1. (N. N. hős);

→MZ VII. A 233. (betyárok); →MZ VII. E 18.1. (Nagy János); →IX. G 1. (Sajgó királyfi).

A 87.1. A posztóval bevont lópatkók. Az ellenségei által üldözött/a várából megszökő hős posztóval vonja be lova lábait, hogy a patkódobogással ne keltessen feltűnést.

→MZ II. J 268.1. (Békes Gáspár); →MZ II. P 261.1. (Lenkey János); →II. L 54. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III H 45. (N. N. hős); →MZ VII. A 157.2. (betyárok).

A 88. A menekülő hős által elszórt pénz. A történelmi hős menekülés közben elszórja a nála lévő aranyakat, hogy amíg az üldözők a pénz felszedésével foglalatoskodnak, ő biztonságos távolba érjen. A csel beválik: a hős megmenekül, az elszórt aranyak pedig utóbb isteni rendelésből kővé változnak.

→MZ II. B 77. (Koppány vezér); →MZ II. C 123. (Szent István király); →MZ II. D 22. (Szent László király); →MZ II. H 328. (Mátyás király); →MZ II. K 19. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 61. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 127. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. Q 64.3. (Mária Terézia királynő); →MZ IV. E 18.2.5. (Uderszki Péter); →MZ VII. A 235. (betyárok).

A 89. A hős álruhás menekülése. A történelmi hős inkognitóban (egy elesett török katona ruháját öltve magára/női ruhába öltözve) menekül el az ellenségei elől.

→MZ II. J 29.3.2.1. (II. Lajos király); →MZ II. J 137.1. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. L 69. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. G 32.3. (Jellasics bán); →MZ IV. F 87.3. (N. N. hős); →MZ VII. A 263. (betyárok).

A 90. A repülőgépen menekülő hős. A történelmi hős/negatív hős repülőgépre szállva menekül el az országból.

→MZ II. Q 287.3.4. (Rudolf királyfi); →MZ II. R 99.1. (Puskás Ferenc); →MZ III. H 91.6. (Kun Béla); →MZ III. H 92.4. (Szamuely Tibor).

A 91. A segítők által menekülő hős. Az ellenségei által üldözött hős a segítőknek köszönhetően menekül el az ellenségei elől.

→MZ I. D 10–11.; →MZ II. F 14–15., 19. (IV. Béla király); →MZ II. J 102.1. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. K 44. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 73. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 3.1. (Mária Terézia királynő); →MZ IV. F 87.2. (N. N. hős); →MZ VII. A 260. (betyárok).

A 91.1. A hős menekülését segítő táltos ló. A történelmi hőst táltos lova segíti a menekülésben.

→MZ II. A 188.5.

A 91.2. A pókok segítése. Az ellenségei által üldözött hőst egy pók/pókok mentik meg: pókhálóval gyorsan beszövik annak a barlangnak a bejáratát, ahová a hős elbújt. Amikor az üldözők odaérkeznek, a barlangba nem mennek be, azt feltételezve, hogy ott már régóta nem járt senki.

→MZ II. C 121. (Szent István király); →MZ II. D 153.1. (Szent László király); →MZ II. F 20. (IV. Béla király); →MZ II. L 66. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ V. Q 1.3. (Jézus Krisztus).

A 91.3. A hős a révészek (A megszarolt hős). A menekülő női hőst a révészek csak akkor hajlandók átvenni a folyón, ha minden értékét, a lányát, végül saját magát is nekik adja. Amint átérnek a túlsó partra, a révészek a remélt erkölcs-telen fizetség helyett példásan megbűnhődnek. / A menekülő hőst a révész csak akkor hajlandó átvenni a folyón, ha nekiadja az összes pénzét.

→MZ II. L 191.5. (II. Rákóczi Ferenc felesége); →MZ II. Q 50.1. (Mária Terézia királynő); →MZ IV. C 83.10.4. (Dankó István).

A 92. A menekülés közben elrejtőzött hős.

A 92.1. A barlangba rejtőzött hős. Az ellenségei által üldözött hős egy barlangban (veremben/pincében) bújlik el az üldözői elől.

→MZ II. C 121. (Szent István király); →MZ II. D 153.1. (Szent László király); →MZ II. F 20–23., 26. (IV. Béla király); →MZ II. J 274.1. (Csáki István); →MZ II. L 66. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 114.9. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 267.2. (Szemere Bertalan).

A 92.2. Az odvas fába rejtőzött hős. Az ellenségei által üldözött hős egy odvas fa belsejében bújlik el az üldözői elől.

→MZ II. F 61. (IV. Béla király); →MZ II. H 399.3. (Mátyás király); →MZ II. J 226.1. (Sebestyén Sebestyén); →MZ II. L 66. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 119.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 58.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 35. (Petőfi Sándor); →MZ VII. A 247. (betyárok).

A 92.3. Az erdő sűrűjébe rejtőzött hős. Az ellenségei által üldözött hős az erdő sűrűjében/egy fa lombjai között rejtőzik el. / A történeti hős egy vadászat alkalmával a megsebzett vadkan elől egy fán talál menedéket.

→MZ II. J 103.4. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 283.3.1. (Béldi Pál); →MZ II. L 119.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 279.3. (Vörösmarty Mihály); →MZ II. R 3.3. (Károlyi Mihály).

A 92.4. A disznóólba rejtőzött hős. Az ellenségei által üldözött hős egy disznóólban talál menedéket, ahol az üldözőinek eszükbe sem jut keresni őt.

→MZ II. C 122. (Szent István király); →MZ II. M 58.1. (Kossuth Lajos); →MZ VII. A 256.3. (betyárok).

A 92.5. A kád alá bújtatott hős. Az ellenségei által üldözött hőst egy leborított szüretelőkád alá bújtatják. Az ellenséges tiszteknek a kádra terítnek meg, akik ott ebédelnek és mulatnak, de a hőst nem fedezik fel.

→MZ II. P 267.2. (Szemere Bertalan); →MZ VII. A 258.1. (betyárok).

A 92.6. A szoknya alá rejtőzött hős. Az ellenségei által üldözött hős egy öreg-asszony bősoknyája alá bújik be az utolsó pillanatban. Az üldözők mindenütt kutatják a házban, de a szoknya alá nem néznek be, és ezáltal megmenekül.

→MZ II. L 71. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ VII. A 260.1. (betyárok).

A 92.7. A szőnyegbe csavarva menekített hős. Az ellenségei által keresett hőst egy szőnyegbe csavarva menekítik ki külföldre.

→MZ II. R 12.1. (Kállay Ferenc).

A 92.9. A menekülés közben elrejtőzött hős (egyéb hagyományok). Az ellenségei által üldözött hős egy dupla fedelű csónak alsó részébe bújva menekül meg/egy malomban bújtatják/stb.

→MZ II. F 19. (IV. Béla király); →MZ II. M 55. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 58.6. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 114. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 29.1. (Bercsényi Miklós); →MZ II. P 219.5. (Szechenyi István); →MZ II. P 251.7. (Perczel Mór); →MZ II. P 266.1. (Táncsics Mihály); →MZ III. H 71.4. (Görgey Artúr).

A 93. A hős menekülés közben csillapított éhsége.

A 93.1. Az életmentő galambtojások. Az ellenség elől menekülő hős a hegyoldal szikláin fészkelő vadgalambok/vadmadarak tojásaival csillapítja az éhségét.

→MZ II. C 125. (Szent István király); →MZ II. D 153.3. (Szent László király); →MZ II. F 41. (IV. Béla király); →MZ II. L 67. (II. Rákóczi Ferenc).

A 93.2. A menekülő hősnek vitt élelem. Az ellenség elől menekülő/az ostromolt várban rekedt nélkülöző hősnek a környékbeli lakosok visznek/csempésznek élelmet.

→MZ II. F 42., 44–46. (IV. Béla király).

A 94. A hős félbehagyott ebédje. A történeti hős éppen ebédel, amikor rátámad a várára/kastélyára az ellenség/a hős úgy eszmél rá a veszélyre, hogy kilövik a kezéből a tányért/kanalat. A hős az étkezést félbehagyva kénytelen elmene-külni, azonban az étkezéslet és az ételek azóta is úgy vannak asztalon, ahogyan ő otthagya.

→MZ II. J 283.5. (Béldi Pál); →MZ II. L 58. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 65.2. (Vay Ádám).

A 95. A menekülés közben elrejtett értékek.

A 95.1. A hős által elásott korona. Mielőtt a menekülő hős elhagyná az országot, a határon elásza a magyar királyi koronát/egy pincébe/egy fűzfa tövében „föld alá, víz alá, holdsugarba, napsugarba, fekete éjszakába” rejti a Szent Koronát.

→MZ II. L 225.5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 60. (Kossuth Lajos); →MZ II. E 208. (Salamon király); →MZ II. F 73.1. (IV. Béla király).

A 95.2. A hős által elrejtett egyéb kincsek. Mielőtt a menekülő hős elhagyná az országot/a vidéket, titkos helyre rejt a kincseit/az ország vagyonát.

→MZ II. M 59. (Kossuth Lajos).

A 95.3. A hős által külföldre mentett kincsek. A történeti hősnek/negatív hősnek kényszerűen el kell hagynia az országot, ám menekülés közben magával viszi az ország teljes vagyonát.

→MZ II. M 56. (Kossuth Lajos); →MZ II. R 8.1. (Mihály király); →MZ III. H 91.6. (Kun Béla); →MZ III. H 92.4. (Szamuely Tibor).

A 96. A hős menekülése (egyéb hagyományok). A történeti hős meneküléséről szóló egyéb mondák és történelmi emlékek.

→MZ II. B 70.2. (Koppány vezér); →MZ II. C 107. (Koppány vezér/Szent István király); →MZ II. F 17.1–2. (IV. Béla király); →MZ II. F 95. (IV. Béla király); →MZ II. J 49. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 102.2. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 177.1. (Hadik Mihály); →MZ II. L 62., 75. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 52., 54. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 29.2. (Bercsényi Miklós); →MZ II. Q 51.1. (Mária Terézia); →MZ II. Q 132.1–2. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 181.2. (Ferenc József császár); →MZ II. R 58.2. (Márton Áron püspök).

A 97. A fogságba esett hős.

A 97.1. A fatális véletlen miatt fogságba esett hős.

A 97.1.1. A hős megakadt haja. A menekülő történeti hős szoknyája/feje/dús haja beleakad egy fa/bokor kiálló ágába, miáltal az üldözők beérik, és elfogják.

→MZ II. J 111.8. (Székely Mózesné); →MZ II. J 172.2. (Koháry István); →MZ II. J 178.2. (Bíró Gábor); →MZ II. K 43.5. (Báthori Endre fejedelem).

A 97.1.2. A hős megbotló lova. A történeti hős menekülés közben megpróbál átugratni egy árkot, de a lova megbotlik és felbukik, a lovasát is maga alá temetve.

→MZ II. H 408.2.3.3. (Mátyás király); →MZ II. J 275.1. (Tarródy Mátyás); →MZ II. L 39.2.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 57.1. (Béri Balogh Ádám); →MZ VII. A 274.1. (betyárok).

A 97.1.3. A menekülés közben megbotló hős. A történeti hőst csak azért tudják el elfogni, mert menekülés közben megbotlik hosszú köntösében. / A hős elcsúszik, azért tudják elfogni.

→MZ II. P 209.1. (Wesselényi Miklós); →MZ VII. A 274.2. (betyárok).

A 97.2. A csellel elfogott hős. A történeti hős olyan ügyesen forgatja a kardot, hogy az ellenségei semmiképpen nem tudnak a közelébe férkőzni, ezért fortélylallyal élnek: köpönyegeiket rádobják, miáltal harcképtelenné teszik. / A történeti hőst álruhába öltözött katonák csellel fogják el.

→MZ II. P 57.2. (Béri Balogh Ádám); →MZ II. P 82.7. (Ocskay László).

A 97.3. „Amíg Nap lesz az égen...” A történelmi hős olyan menlevelet kap, hogy amíg Nap lesz az égen, nem esik bántódása. A hős hisz az ígéretnek, azonban amint a Nap lenyugszik, elfogják, és börtönbe zárják. / A történelmi hős megesküszik a földre, amelyen áll, hogy az ellenfelének nem lesz bántódása. Mivel azonban szőnyegen állva tesz esküt, elfogatja és lefejezteti a főurat.

→MZ II. 265.2. (Majláth István); →MZ II. J 282.2. (Apafi Mihály/Bánfi Dénes); →MZ IV. C 87.6. (N. N. hős).

A 97.4. „Hátra van még a feketelevés!” A történelmi hős a török vezérnél vendégeskedik, s amikor az ebéd végeztével távozni akar, a basa marasztalja mondván, hogy a feketelevés (a kávé) még hátra van. A kávé elfogyasztását követően a hőst elfogják, és börtönbe zárják.

→MZ II. J 163.3. (Török Balint); →MZ II. J 138. (Thököly Imre fejedelem); →MZ III. H 73.2. (Kossuth Lajos, Görgey Artúr)*; →MZ III. H 96.1. (Rajk László).

A 97.5. Az önérzetes fogságba esés. A történelmi hős kiköti, hogy csak az általa megjelölt csendőr teheti a kezére a bilincset.

→MZ II. R 14.3. (Bajcsy-Zsilinszky Endre); →MZ VII. A 286.3.

A 97.6. Az elfogott hős „átka”. A történelmi hőst az ellenfelei elfogják, és arra kötelezik, hogy átkozza meg a hazáját. A hős olyan átkot mond, amely valójában áldás a magyarok számára. („Verje meg az Isten a magyart Szent György-napi harmattal, májusi esővel, pünkösdi záporral!”).

→MZ II. C 127. (Szent István király); →MZ II. J 182.3. (Szapáry Péter); →MZ II. M 63. (Kossuth Lajos); →MZ IV. D 51.

A 97.7. A fogva tartói által ekébe fogott hős. A történelmi hőst a törökök elfogják, és azzal kínozzák, hogy az eke elé fogva vele szántatnak. / Az elfogott hőssel előkelő rangja ellenére a halálig juhokat őriztetnek.

→MZ II. J 182.1. (Szapáry Péter); →MZ II. L 187.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ IV. C 83.6. (Rozgonyi Simon).

A 97.8. A fogságban sínylődő hős. Az elfogott hőst az ellenségei börtönbe/egy hajó mélyére/egy erdei barlangba/titkos pincébe zárják/bányában dolgoztatják/befalazzák. / A történelmi hős raboskodásának tárgyi emlékei.

→MZ II. G 31. (Zsigmond); →MZ II. J 115.2. (Kemény János fejedelem); →MZ II. J 283.4. (Béldi Pál); →MZ II. N 101. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 102.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 287.1–3. (Rudolf trónörökös); →MZ VII. A 301–310. (betyárok).

A 97.9. A hős a török szultán fogságában. A történelmi hős a török szultán fogságába esik, de egyik hű embere/táltos lova/saját leleménye segítségével sikerül megszöknie/bosszút állnia korábbi fogva tartóján.

→MZ II. G 70. (Toldi Miklós/Mátyás király); →MZ II. H 334–335. (Mátyás király).

A 97.10. A hős arany rablánc. A történeti hőst/betyárt nem börtönzik be, de arra kötelezik, hogy a kezén egész életében aranybilincset hordjon.

→MZ II. J 187.3.3. (Savoyai Jenő); →MZ III. H 78.1. (Görgey Artúr).

A 98. A hős szökése.

A 98.1. A hős leleményes szabadulása.

A 98.1.1. Menekülés a ló hasa alatt. A történeti hős egy ló hasa alá kötözve magát/feleségét szökik meg a fogságból.

→MZ II. L 70. (II. Rákóczi Ferenc).

A 98.1.2. A lova hátán megszökő hős. Egy elfogott/bekerített huszár az ellenséges katonák gyűrűjéből úgy szabadul meg, hogy kezébe kapva a kardját/a karikás ostorát, levágja az egyik őr fejét, majd a megölt katona helyén kiugrat a körből.

→MZ IV. F 52.7. (N. N. hős); →MZ VII. A 292. (betyárok).

A 98.1.3. A csónakkal megszökő hős. A történeti hős fogsága helyszínéről egy elkötött csónakkal szökik meg, átevezve a folyó túlsó partjára.

→MZ II. J 176.2. (Pálffy Miklós); →MZ II. J 268.1. (Békes Gáspár).

A 98.1.4. A szekéren megszojtetett hős. A történeti hőst egy hordóban/a szekéren szállított vöröshagyma közé fektetve csempézik ki a fogsága helyszínéül szolgáló várból.

→MZ II. J 268.1. (Békes Gáspár); →MZ II. L 15.4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 3.1. (Mária Terézia királynő).

A 98.1.5. Az áruhában megszojtetett hős. A történeti hőst női ruhába öltöztetve szöktetik meg a börtönből.

→MZ II. L 15.1–3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 287.3.2. (Rudolf trónörökös); →MZ VII. A 293.1. (betyárok).

A 98.1.7. A hamis váltságdíj. A történeti hőst csak tetemes váltságdíj ellenében engedik szabadon. A fogva tartóknak egy arannyal teli ládát mutatnak, és amikor azok később újra felnyitják a ládát, csak akkor jönnek rá, hogy becsapták őket, mert a láda homokkal van tele, és csak a tetején van elhintve egy réteg arany.

→MZ II. H 56.2. (Mátyás király).

A 98.2. A megszojtetett hős. A történeti hőst egyik hű embere/édesanyja/felesége/a szeretője/egy megvesztegetett osztrák kapitány/a rejtekutakat jól ismerő sofőrje/stb. szökteti meg a börtönből/a házi fogságból.

→MZ II. H 334–335. (Mátyás király); →MZ II. K 72.4.2. (Báthori Anna); →MZ II. L 15.1–3., 9. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 9. (Esze Tamás); →MZ II. P 44.2. (Vak

Bottyán); →MZ II. P 64.2. (Ostffy)*; →MZ II. R 61. (Márton Áron püspök)*; →MZ II. R 62.6. (Márton Áron püspök); →MZ IV. F 87.3. (N. N. hős); →MZ IV. F 52.6. (N. N. hős); →MZ VII. A 293. (betyárok).

A 98.3. A hős csodás szabadulása. A történelmi hős/szentember/szentasszony isteni csoda által/isteni jel hatására szabadul ki a fogságából.

→MZ V. Q 126.15.1.(Csépe Klára); →MZ V. Q 130.12.5. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 148.7. (Megyesi József).

A 98.3.1. A magától lehulló lakat. A fogságba vetett hős cellájának ajtajáról magától leesik a lakat/a szentasszony kezéről maguktól lehullnak a bilincsek.

→MZ II. J 284.1. (Béldi Pál); →MZ V. Q 126.15.1.(Csépe Klára); →MZ V. Q 130.12.5. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 132.3. (Girhiny Mária); →MZ V. Q 140.1. (N. N. hős); →MZ V. Q 146.5. (Mészáros Mihály); →MZ V. Q 148.7. (Megyesi József); →MZ V. Q 150.14. (Bödő Róza); →MZ VII. A 294. (betyárok).

A 100. A bujdosó hős.

A 100.1. A hős áltehetése. A történelmi hős/negatív hős helyett egy viaszbábut/valaki mást temetnek el, elhitetve az emberekkel, hogy az illető valóban meghalt.

→MZ II. Q 281–282. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 68. (Hitler); →MZ III. G 71.5. (Lenin); →MZ III. G 72.4. (Sztálin); →MZ IX. C 97.5.4. (Butter gróf).

A 100.2. A hős bujdosása. A történelmi hős inkognitóban járja az országot/remetének áll/időlegesen különféle helyeken rejtőzködik.

→MZ II. E 206. (Salamon király); →MZ II. L 80. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 58.4–5. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 61. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 103.1.1–2. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 111., 116–118. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 120.2., 5. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 280.1. (Rudolf trónörökös).

A 100.3. Az álruhában vándorló hős. A történelmi hős rangrejtve, egyszerű ruhába öltözve járja az országot.

→MZ II. L 69. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 58.3. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 66.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 112–113. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 120. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 188.1. (Jókai Mór); →MZ II. Q 291–294. (Rudolf trónörökös).

A 100.3.1. A kivillanó királyi ruha. Az álruhában vándorló hős vendéglátójának feltűnik, hogy a hozzá betérő rongyos öltözötű vándor a köpenye alatt rejtve aranyos ruhát visel. / Az országot álruhában járó hős a vendéglátói/az általa megsegített emberek/a hatalom képviselői előtt felfedi valódi kilétét: rongyos ruháját széthajtva látni engedi addig elfedett királyi öltözékét.

→MZ II. MZ II. Q 292. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 294.1. (Rudolf trónörökös).

A 100.3.2. A párna alatt hagyott cédula. Az áruhás hős alkalmi vendéglátóinál a párna/a bögre alatt egy cetlit hagy, amelyen felfedi előttük valódi kilétét.

→MZ II. M 11. (Kossuth Lajos); →MZ II. Q 294.3. (Rudolf trónörökös).

A 100.3.3. A vándorló hős által írt felirat. Az országot áruhában járó hős a pajták/pincék ajtájára írja fel a verseit/a kápolna falára írja fel a nevét, hogy az emberek értesüljenek arról, hogy ott járt/hogy él.

→MZ II. N 120.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 294.1. (Rudolf trónörökös).

A 100.4. A negyven napig bujdosó hős. A kommunisták által üldözött szenteszszony negyven napig bujdosik a „pusztában” (az erdő renetegében).

→MZ V. Q 130.12.6. (Ilonka Ágnes).

A 100.6. A hazájától búcsúzó hős. A bujdosó hős az ország határára érkezve érzékeny búcsút vesz a hazájától/az őt odáig kísérő híveitől.

→MZ II. L 19. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 221–222., 225. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 62. (Kossuth Lajos).

A 100.7. A külföldre bujdosott hős. A történeti hőst az ellenségei számúzik/hadifogolyként elhurcolják az országból. / A történeti hős saját elhatározásból/a rabságot elkerülendő külföldre (Lengyelországba/Törökországba/Amerikába/ stb.) távozik, és ott éli le hátralévő életét.

→MZ II. L 226., 228–229. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 58.9. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 64. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 102. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 103.1–2. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 121–130. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 17. (Esze Tamás); →MZ II. P 119. (Mikes Kelemen); →MZ II. Q 288. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 301. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 12.1. (Kállay Miklós); →MZ VII. A 270. (betyárok).

A 101–110. Az igazságos hős

A 101. A jutalmazó hős.

A 101.1. A meghálált vendégség. A történeti hős inkognitóban megszáll egy szegény embernél, aki szíves, önzetlen vendéglátásban részesíti őt. Távozásakor a hős hálából gazdagon megjutalmazza a szegény embert/titokban sok pénzt hagy ott/meghívja magához és viszonozza a vendégséget.

→MZ II. G 21.1. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 81–100. (Mátyás király); →MZ II. H 255. (Mátyás király); →MZ II. H 347. (Mátyás király); →MZ II. Q 84–85. (II. József császár); →MZ II. Q 295.1. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 11.1. (Imrédy Béla)*; →MZ II. R 31. (Horthy Miklós)*; →MZ VII. A 81–82. (betyárok).

A 101.2. A viszonzott ajándék. A történelmi hős (uralkodó) gazdagon megjutalmazza a neki önzetlenül ajándékot vivő szegény embert.

→MZ II. F 125. (IV. Béla király); →MZ II. H 112–114. (Mátyás király); →MZ II. H 298. (Mátyás király); →MZ II. L 207.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 50.4. (Mária Terézia); →MZ II. Q 125. (II. József császár); →MZ II. Q 230.1. (Erzsébet királyné).

A 101.2.1. A csillagos leves. A történelmi hős álruhában egy szegény asszonynál száll meg, aki egyetlen tyúkját vágja le a tiszteletére, és főz belőle húslevest. A hőst meghatja az asszony vendégszeretete, és távozáskor annyi aranyat ad neki, ahány zsírcseppet megszámlolt a levesen. (Az asszony kapzsi szomszédja értesülve az ismeretlen vendég busás ajándékáról, ő is meghívja magához az idegent, de hoppon marad, mert a legkövőbb tyúkból főzött levesért mindössze egy krajcárt kap.)

→MZ II. G 21.1. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 82. (Mátyás király).

A 101.2.2. A megtrágyázott lencse. Az álruhás történelmi hőst egy helyen lencsefőzelékre látják vendégül, amelyet a kedvéért még jól meg is „trágyáznak” hagymás szalonnával. A vendég titokban/látványosan viszonozza az ajándékot: egy aranypénzt csúsztat a tányér alá/egy rakás ezüstpénzt ad a vendéglátójának, amit még jól meg is „trágyáz” arannyal.

→MZ II. H 85. (Mátyás király); →MZ II. Q 84. (II. József császár).

A 101.3. A megjutalmazott frappáns felelet. A történelmi hős (uralkodó) gazdagon megjutalmazza/illő jutalomban részesíti a kérdéseire frappáns/elmés választ adó szegény embert.

→MZ II. H 120.1. (Mátyás király); →MZ II. H 130.5. (Mátyás király); →MZ II. H 126., 171., 174., 177–179., 182., 201–202. (Mátyás király); →MZ II. Q 74., 124. (II. József császár); →MZ II. Q 146. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 318.1. (IV. Károly király).

A 101.3.1. A király arcképe a pénzen. A történelmi hős (uralkodó) megszólít egy öregembert, akinek különféle kérdéseket tesz fel. A frappáns válaszokat nem érti a hős kísérete, és amikor távoznak onnan, a hős megparancsolja az öregnek, hogy párbeszédük értelmét addig ne árulja el, amíg az ő képét nem látja. A szegény öregemberhez visszakullogó urak csak aranypénz ellenében kapnak választ, és amikor figyelmeztetik őt arra, hogy az uralkodó távollétében árulta el a megfejtéseket, az öreg előveszi a tőlük kapott aranyakat és mutatja, hogy ott van mindegyiken a felséges úr arcképe.

→MZ II. H 201.2. (Mátyás király); →MZ II. Q 124. (II. József császár); →MZ II. R 31. (Horthy Miklós).

A 101.5. A hős jutalma (egyéb hagyományok). A történelmi hős megjutalmazza az arra érdemes embereket.

→MZ II. G 21.2. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 72., 135. (Mátyás király); →MZ II. H 137.10. (Mátyás király); →MZ II. M 76.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 77. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 73.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 145. (Ferenc József császár); →MZ III. G 20.6–7. (Szulejmán szultán); →MZ III. G 32.2. (Jellásich).

A 102. Az igazságos büntetés. A történeti hős jogos büntetésben részesíti a néppel önkényeskedő/hatalmukkal visszaélő/önhitt urakat/a bűnös életet élő/pénzéhes papokat/a vele szemben tiszteletlen/ellenséges/a törvényes rend ellen vétő/a társadalmi normákat figyelmen kívül hagyó/egyéb bűnöket elkövető embereket.

→MZ II. B 81. (Géza fejedelem); →MZ II. C 81–91. (Szent István király); →MZ II. D 151.1. (Szent László király); →MZ II. F 105.2. (IV. Béla király); →MZ II. F 122.2. (IV. Béla király); →MZ II. G 21.2. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 104. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 65–66., 70–71., 100–112. (Mátyás király); →MZ II. H 130.3–5. (Mátyás király); →MZ II. H 132., 137. (Mátyás király); →MZ II. H 256.1. (Mátyás király); →MZ II. H 272., 316., 398. (Mátyás király); →MZ II. J 3.1–2. (Dózsa György); →MZ II. J 5. (Dózsa György); →MZ II. J 7.3. (Dózsa György); →MZ II. J 52–53. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 258.4. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. K 2.7. (Bátor Opos); →MZ II. K 91.3. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. K 96.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 185. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 17. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 18.1–2. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 76.1–3. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 1.1. (Esze Tamás); →MZ II. P 26.1–2. (Bercsényi Miklós); →MZ II. P 155.2. (Makrai Péter); →MZ II. P 175. (Nagy Dimén József); →MZ II. P 252.1. (Klapka György); →MZ II. P 268.2.3. (Batthyány Lajos fia); →MZ II. P 285.4. (Tompai Mihály); →MZ II. Q 78., 111–114., 118. (II. József császár); →MZ II. Q 205.1. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 271–272. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 15.2. (Hervoja bán); →MZ III. G 20.4. (Szulejmán szultán); →MZ III. G 24.7. (Vitéz Mihály); →MZ V. Q 16.6. (Szent Borbála); →MZ V. Q 46.1. (Szent Medárd); →MZ V. Q 126.17. (Csépe Klára); →MZ V. Q 130.13. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 143.4. (Engi Tüdő Vince); →MZ VII. A 91–130. (betyárok).

A 102.1. A hős és az önkényeskedő bíró (Az ingyen fát hordó hős). A történeti hős szegény ruhát öltve járja az országot. Az egyik városban figyelmes lesz arra, hogy az emberek a bíró udvarára hordják be a fát. A bíró utasítására őt is dolgozni kényszerítik, és amikor a fizetséget firtatja, még jól el is verik. A hős három fára írja a nevét, majd harmadnap immár uralkodói díszben jelenik meg a bírónál, kikerestetve az általa megjelölt fákat, leleplezi, majd példásan megbünteti az önkényeskedő elöljárót.

→MZ II. C 87. (Szent István király); →MZ II. G 104. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 65. (Mátyás király); →MZ II. M 17. (Kossuth Lajos); →MZ VII. A 94. (betyárok)*.

A 102.2. A hős által megkapáltatott urak. A történeti hős egy lakoma alkalmával megkérdezi az uraktól, hogy ki érdemli meg leginkább a bort, mire egyhangúlag azt felelik, hogy csakis ők. A hős szerszámot adat minden úr kezébe, és az élükre állva fejfelé kezd neki a kapálásnak. A nehéz fizikai munkához nem szokott urak sorra dőlnek ki a hős háta mögött, s könyörögve mondják neki,

hogy immár megtanulták, hogy nem ők, hanem a szegény munkások érdemlik meg leginkább a szőlő levét.

→MZ II. H 101. (Mátyás király); →MZ II. M 18.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 54.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 76.1. (Petőfi Sándor).

A 102.3. A hős által megdolgoztatott urak (egyéb hagyományok). A hős büntetésből/okulásul megkaszáltatja/favágásra utasítja/szántóversenyre hívja a döllyfős urakat.

→MZ II. H 102–104. (Mátyás király).

A 102.4. A hős és az ingyen nem temető pap. A történelmi hős példásan megbünteti (elevenen eltemeteti/kényszeríti, hogy a halott húsából egyen/elcsapja a hivatalából) azt a papot, aki nem hajlandó ingyen eltemetni (megkeresztelni) a szegény asszony gyermekét.

→MZ II. H 105–106. (Mátyás király); →MZ VII. A 100. (betyárok).

A 102.5. A hős és a megleckézett papok (egyéb hagyományok). A történelmi hős példásan megbünteti a népen élőködő/csaló/önhitt papokat.

→MZ II. Q 111–114. (II. József császár).

A 102.7. A hősnek küldendő font hús. A jobbágyaival önkényeskedő/a személyét szóval tettel megsértő földesúrnak azt üzeni a hős, hogy büntetésül küldjön neki egy font/néhány kiló húst a saját testéből. A földesúr annyira megretten a rá nézve végzetes parancstól, hogy félelmében elbujdosik/öngyilkos lesz.

→MZ II. H 108.1–2. (Mátyás király).

A 102.6. A hős által megbüntetett lusták. A hős példásan megbünteti/munkára fogja a lusta embereket.

→MZ II. H 258–260. (Mátyás király).

A 102.8. A megféleztetett ütlegek. Egy szegény ember ajándékot visz a hősnek (királynak), de az örök csak akkor engedik be a palotába, ha a várható jutalom felét nekik adja. Amikor a látogató a hős színe elé kerül, és az ajándék viszonzására terelődik a szó, a szegény ember ötven botütést/pofont kér jutalmul. A hős elcsodálkozik a szokatlan kérésen, majd megtudva az okát, levereti a két örömet a kialakított „jutalmat”.

→MZ II. H 112–113. (Mátyás király).

A 102.9. „Üsd meg magad, én nem ütlek meg!” A történelmi hős a nyakánál fogva kihajítja a házból az engedetlen szolgálját, mondván: „Üsd meg magad, János, én nem ütlek meg!”

→MZ II. C 91. (Szent István király); →MZ II. P 285.4. (Tompa Mihály).

A 106. A szolgasorba süllyesztett földesúr (A hős által megcserélt társadalmi státusz). A történeti hős birtokossá teszi azt a molnárlégényt, akit a földesura maga helyett küldött a csatába, a gyáva urat pedig molnárrá fokozza le. / A történeti hős híret veszi annak, hogy egy földesúr rosszul bánik a jobbágyaival, és az urat maga elé hívhatja. Az uraság tartva a retorziótól, a szolgáját küldi a hőshöz azzal az üzenettel, hogy a gazdája beteg. Amikor a hős megbizonyosodik az igazságról, úgy határoz, hogy attól kezdve a szolga legyen a várúr, a várúr pedig a szolga.

→MZ II. F 105.2. (IV. Béla király); →MZ II. H 121. (Mátyás király); →MZ II. Q 111. (II. József császár).

A 107. Amit elvesz a gazdagoktól, szétoztja a szegények között. A történeti hős azáltal mérsékli a vagyoni különbségeket, hogy a gazdag emberek fele vagyonát elveszi, és a szegényeknek adja.

→MZ II. G 103.3. (Káljjevis Márkó); →MZ II. H 20., 116. (Mátyás király); →MZ II. H 137.9. (Mátyás király); →MZ II. M 20. (Kossuth Lajos); →MZ VII. A 52. (betyárok).

A 107.1. A nagygazda hat ökre. A történeti hős a nagygazda hat ökréből kifogat kettőt, és annak adja, akinek csak két ökre van/akinek négy ló van, abból kettőt annak ad, akinek egy sincs, hogy a szegény embernek is legyen fogata.

→MZ II. H 116. (Mátyás király); →MZ II. M 20. (Kossuth Lajos); →MZ VII. A 54. (betyárok).

A 108. A hős különös ajándéka. A történeti hős a neki számításból ajándékot vivő embert okulásul valamilyen jelentéktelen jutalommal engedi útjára.

→MZ II. H 114. (Mátyás király); →MZ II. Q 125. (II. József császár).

A 109. Az étel illatának ára. A történeti hős az étel illatáért is pénzt követelő kocsmárost a tallér csengésével fizeti ki.

→MZ II. H 294. (Mátyás király); →MZ III. G 18.7.1. (Drakula).

A 110. A hős salamoni ítélete (egyéb hagyományok). A történeti hős példamu-
tató igazságossággal orvosolja a hozzá forduló emberek jogi természetű panaszait/igazságot tesz a vitázó felek között különféle ügyekben.

→MZ II. B 67. (Koppány vezér); →MZ II. D 101.2. (Szent László király); →MZ II. D 151.4. (Szent László király); →MZ II. G 38.2.15. (Zsigmond király); →MZ II. G 103.1. (Káljjevis Márkó); →MZ II. H 46.3. (Mátyás király); →MZ II. H 73., 117., 127., 130–131., 134., 266., 278., 292–294. (Mátyás király); →MZ II. P 155.1–2. (Makrai Péter); →MZ II. P 175. (Nagy Dimén József); →MZ II. Q 147–148. (Ferenc József császár).

A 111–140. A karitatív hős

A 111. Az alamizsnálkodó hős. A történelmi hős szívéen viseli a nincstelenek sorát, gyakran alamizsnálkodik (pénzt/élelmet osztogat) a szegényeknek.

→MZ II. C 52. (Szent István király); →MZ II. C 48.5. (Szent István király); →MZ II. D 104. (Szent László király); →MZ II. E 210. (Szent László király); →MZ II. E 27. (Szent Benedek remete); →MZ II. E 93.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 94. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 100.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 101. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 132. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ H 65.5.3. (Mátyás király); →MZ II. H 135. (Mátyás király); →MZ II. L 11.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L N 69. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 164.20. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. P 179. Nagy Dimén József); →MZ II. P 281.3. (Madách Imre); →MZ II. Q 71. (II. József császár); →MZ II. Q 32.2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 144–147. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 229. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 230.3. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 295.2–3. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 296. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 315.2. (József nádor); →MZ II. R 2.2. (Tisza István); →MZ II. R 21. (Horthy Miklós); →MZ II. R 31. (Horthy Miklós); →MZ V. Q 121.1. (Bosnyák Zsófia); →MZ V. Q 122.1. (Serédy Zsófia); →MZ V. R 113. (A bodrogkeresztúri csodarabbi); →MZ VII. A 57–62. (betyárok).

A 111.1. A gyerekeknek szánt alamizsna. A történelmi hős pénzt/cukorkát osztogat a szegény gyerekeknek/marékkaal szórja a pénzt a hintója után szaladó gyerekeknek.

→MZ II. G 103.4. (Kraljevic Márkó); →MZ II. Q 144. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 315.2. (József nádor); →MZ II. R 7.1. (Mária királyné); →MZ VII. A 57.7. (betyárok).

A 111.2. A szegényekre terített palást. A történelmi hős meglátva egy didergő szegény embert/koldust, saját díszes palástját teríti rá.

→MZ II. E 100.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 161.3.1. (Gizella királyné)*; →MZ II. H 276. (Mátyás király); →MZ V. Q 45.2. (Szent Márton).

A 111.3. A szegényektől megvásárolt állatok. A történelmi hős sok pénzen megvásárolja a szegény ember kutyáját/öreg lovát/megveszi a vásárba tartó paraszt rossz tehenét, mondván, hogy majd később érte megy, ám azt szándékosan nem viszi el.

→MZ II. G 119.1. (Hunyadi János); →MZ II. H 115. (Mátyás király); →MZ II. P 198. (Sándor Móric); →MZ II. R 92.2. (Bánffy Miklós); →MZ VII. A 64. (betyárok).

A 111.4. Az egész napra fizetett napszám. A történelmi hős a később érkező munkásoknak is az egész napra szóló napszámot fizeti ki.

→MZ II. H 123. (Mátyás király).

A 111.5. A piacon kaszálatott szegények. A történelmi hős meglát egy csomó szegény embert, akik a piacon álldogálnak. Az emberek elpanaszolják neki,

hogy már nem akadt számukra munka, mire a hős utasítja őket, hogy akkor kaszáljanak a piacon, tegyenek úgy, mintha kaszálnának, majd este visszatérve oda, rendes napszámot ad nekik.

→MZ II. H 124. (Mátyás király); →MZ II. P 163.9. (Hatvani professzor); →MZ IX. C 95.6.

A 111.7. A lopni hagyott szegények. A történeti hős bár tud róla, szemet huny afelett, hogy a szegények az éj leple alatt egy-egy kazalnyi szénát/szalmát elvisznek az uradalmi szérútból a saját szükségletükre.

→MZ II. J 264.1. (Csáky László); →MZ IX. C 81.1. (N. N. földbirtokos).

A 112. A felszabadított emberek.

A 112.1. A felszabadított jobbágyok. A történeti hős felszabadítja a jobbágyoktól a parasztokat.

→MZ II. H 118. (Mátyás király); →MZ II. M 13–14. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 202. (Wesselényi Miklós).

A 112.2. A felszabadított rabszolgák. A történeti hős rábeszéli az amerikai elnököt arra, hogy szabadítsa fel hazájában a néger rabszolgákat. / A történeti hős felszabadítja az addig rabszolgasorban élő cigányokat.

→MZ II. M 65.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. Q 1.2. (Mária Terézia királynő).

A 112.3. A felszabadított asszonyok. A történeti hős a törvény előtt a férfiakkal egyenrangúvá teszi az asszonyokat.

→MZ II. H 119. (Mátyás király).

A 113. Az eltörölt robot. A történeti hős eltörli, megszünteti a robotot, az uraknak járó kötelező munkavégzést.

→MZ II. D 151.2. (Szent László király); →MZ II. H 118. (Mátyás király); →MZ II. M 13.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 14. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 73.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 141. (II. József császár); →MZ VII. A 80.1. (betyárok).

A 114. A megszüntetett urbárium. A történeti hős megszünteti az uraknak járó feudális adókat (az urbáriumot/a dézsmát).

→MZ II. M 13.2., 4. (Kossuth Lajos).

A 115. Az eltörölt botozás. A történeti hős egy laktanya előtt elhaladva keserves jajgatást hall, és amikor megtudja, hogy valamilyen kisebb kihágásért éppen egy katonát botoznak, kieszközli az uralkodónál, hogy töröljék el a botozást a hadseregben.

→MZ II. Q 225. (Erzsébet királyné).

A 116. A szegényeknek osztott földek. A történelmi hős földet oszt a szegény embereknek/elveszi az urak földjeit és szétosztja a szegények és nincstelének között.

→MZ II. G 103.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. L 186.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 15. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 1.3. (Esze Tamás); →MZ II. P 202. (Wesselényi Miklós); →MZ II. Q 295.5. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 315.2. (József nádor); →MZ II. R 14.1. (Bajcsy-Zsilinszky Endre).

A 118. Az árvák támasza. A történelmi hős gondoskodik a háborúban elesett katonák árváiról/árvaházat létesít a szülők nélkül maradt gyerekek számára/az utcán megszoptatja egy beteg koldusasszony éhező gyerekét.

→MZ II. L 186. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 14. (Mária Terézia); →MZ II. Q 32.1. (Mária Terézia); →MZ V 121.1. (Bosnyák Zsófia).

A 119. Az özvegyek támasza. A történelmi hős gondoskodik a háborúban elesett katonák árváiról és özvegyeiről/leszerelteti a katonaságtól az öregségére egyedül maradt özvegyasszony egyetlen fiát.

→MZ II. D 104.2. (Szent László király); →MZ II. L 186. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 72. (II. József császár); →MZ II. Q 143. (Ferenc József császár); →MZ V. Q 121.1. (Bosnyák Zsófia).

A 120. A hazaengedett katonák. A történelmi hős elrendeli, hogy a katonákat ne vigyék többé külföldre/hogy ne legyenek hosszú évekig katonák. / A történelmi hős leszerelteti az öregségére egyedül maradt özvegyasszony/özvegyember egyetlen fiát.

→MZ II. M 16. (Kossuth Lajos); →MZ II. Q 72. (II. József császár); →MZ II. R 11.1. (Imrédy Béla).

A 121. A meglátogatott ispotály. A történelmi hős a kórházban meglátogatja a sebesült katonákat, és vigaszt nyújt nekik.

→MZ II. Q 228. (Erzsébet királyné).

A 122. Az átvállalt őrség. A történelmi hős látva azt, hogy az egyik ór az őrségben elalszik, nem kelti fel őt, hanem maga áll a helyébe, mert emlékszik arra, hogy a vitéz kitüntette magát a két nappal korábban vívott ütközetben. / A történelmi hős hajnalban érkezve haza látja, hogy az őrségben lévő katona nagyon fázik. Megkérdezi tőle, hogy mióta áll ott, és amikor a katona azt válaszolja, hogy már hosszú órák óta, mert megfélekedtek róla, a hős maga áll a helyére, majd amikor a váltás végre megérkezik, az őrparancsnokot megbünteti, a katonát pedig megjutalmazza.

→MZ II. H 133. (Mátyás király); →MZ II. M 77. (Kossuth Lajos).

A 123. A munkájukban segített szegények. A történeti hős segítségképpen le-
kaszálja a szegény asszony szénáját/beülteti kocsjába a nehéz terhet cipelő asz-
szonyt/két keze munkájával segíti a szegényeket, szolgál nekik.

→MZ II. N 73.2. (Petőfi Sándor); →MZ II. R 2.3. (Tisza István); →MZ V. Q 71.2. (Poroszlai
Miklós püspök); →MZ VII. A 77. (betyárok).

A 124. A megadott végtisztesség. A történeti hős a palotája ablakából látja, hogy
egy szegény embert csak a pap, a kántor és a koporsóvivők kísérik az utolsó
útjára. Hamar felöltözik, és koronásan, királyi palástban a feleségével együtt
beáll a temetési menet végére. Látva a királyi párt, egyre több ember követi a
példájukat, megadva a méltó végtisztességet a szegény embernek. / A történeti
hős a saját költségén temeteti el a csatában elesett embereket.

→MZ II. H 271. (Mátyás király); →MZ II. J 162.1. (Kanizsai Dorottya).

A 125. A szegények ügyvédje. A történeti hős mint ügyvéd a bíróságon is harcol
az igazságért a szegények érdekében, pénzt nem kér a szolgálataiért, ingyen
intézi az ügyeiket. / A történeti hős a törvény előtt is kiáll a szegények jogaiért,
apjával (az uralkodóval) is állandó konfliktusban áll emiatt.

→MZ II. P 181. (Cházár András); →MZ II. Q 279., 296. (Rudolf trónörökös).

A 126. A krumpli elterjesztése. A történeti hős terjeszti el az országban/a vidé-
ken a burgonyát, hogy az olcsó és tápláló ételme legyen a szegényeknek.

→MZ II. P 182. (Cházár András); →MZ II. Q 19.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q
80. (II. József császár).

A 128. A népet oltalmazó hős. A történeti hős megöli a vidéket rettegésben tartó
sárkányt/vérmedvét/gonosz óriásokat/segít elhárítani a pusztító tűzvészt/menti
az árvíz idején életveszélybe jutott embereket/lebeszéli a község elpusztításáról
az ellenséges sereg vezérét/stb.

→MZ II. C 64.2. (Szent István király); →MZ II. C 101. (Szent István király); →MZ II. D
152.1–3. (Szent László király); →MZ II. E 135. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. F 92.
(IV. Béla király); →MZ II. H 324.1. (Mátyás király); →MZ II. P 207. (Wesselényi Miklós);
→MZ II. P 269.1. (Krizsa János püspök); →MZ II. R 2.4. (Tisza István); →MZ III. B 1–40.
(sárkányölő hősök); →MZ VII. A 80.2. (betyárok).

A 129. A zsidókat mentő hős. A történeti hős szót emel a zsidók üldözése
és deportálása ellen/a vészidőszak idején a saját életét is kockára téve menti
a zsidókat.

→MZ II. R 54. (Márton Áron püspök); →MZ II. R 15.1. (Esterházy János); →MZ II. R
77.1.1–3. (Keken András).

A 130. A kieszközölt amnesztia. A történelmi hős kegyelmet ad/kijárja az uralkodónál a politikai foglyok/egy nevezetes betyár szabadon bocsátását.

→MZ II. H 135. (Mátyás király); →MZ II. M 13.3. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 299.1. (Blaža Lujza); →MZ II. Q 142. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 181.6. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 223–224., 226. (Erzsébet királyné/Blaža Lujza); →MZ II. R 82.2. (Kodály Zoltán).

A 131. Az irgalmas hős. A történelmi hős könyörületet a bíraskodásban/megbocsátást a vele tiszteletlenül viselkedő/az ellene sikertelen merényletet megkísérlő embernek/stb.

→MZ II. C 58.2. (Szent István király); →MZ II. D 101.2. (Szent László király); →MZ II. E 58. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 73. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. Q 76. (II. József császár); →MZ II. R 59.1. (Márton Áron püspök).

A 133. Az egyházat támogató hős. A történelmi hős adományokkal halmozza el az egyházat.

→MZ II. C 51. (Szent István király); →MZ II. C 55.1. (Szent István király); →MZ II. D 112.1. (Szent László király); →MZ II. E 32.2. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 124.1. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 161.1. (Gizella királyné); →MZ II. K 79. (Báthori Anna); →MZ VII. A 57.5. (betyárok).

A 135. A gyógyító hős.

A 135.1. A kézzel érintéssel gyógyító hős. A történelmi hős/szent pap/szentember/szentasszony kézzel érintéssel/pusztán érintéssel gyógyít meg betegeket/mérgező állatok által halálosan megmart embereket/halott állatokat.

→MZ II. C 73. (Szent István király); →MZ II. D 73. (Szent László király); →MZ II. E 74.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 134. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 145. (Kapisztrán Szent János); →MZ V. Q 79. (Szentmihályi Lajos); →MZ V. Q 79. (N. N. katolikus papok); →MZ V. Q 126.8. (Csépe Klára); →MZ V. Q 130.6. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 141.12.1. (Tápai Pista); →MZ V. Q 150.6. (N. N. gyógyítók); →MZ V. R 11.2. (N. N. román pap); →MZ V. R 114.4. (Teitelbaum Mózes).

A 135.2. A hős gyógyító füve (A hős által megtalált gyógyfű). A történelmi hős sebesült katonáit egy bizonyos fűvel (*Pimpinella germanica saxifraga*) gyógyítja. / A történelmi hős seregét járványos betegség pusztítja. Álmában égi szót hall, amelyben Isten arra utasítja, hogy másnap reggel lője ki a nyílát, és amelyik fűvet a nyílvesztő kettéhasítja, abból készítsen orvosságot a szenvedőknek. Az így megtalált fű (*Gentiana Cruciata*) gyógyító erejétől a beteg katonák mind felépülnek.

→MZ II. A 61.5. (Csaba királyfi); →MZ II. D 71. (Szent László király); →MZ II. J 187.7. (Savoyai Jenő).

A 135.3. A gyógyfüvekkel gyógyító hős. A történeti hős gyógyfüvekből készített orvossággal gyógyítja a betegeket.

→MZ II. C 71. (Szent István király); →MZ II. D 71.3. (Szent László király)*; →MZ II. J 148.1. (Herkó páter); →MZ II. J 211.6. (Bákainé); →MZ II. L 191.2. (II. Rákóczi Ferenc felesége); →MZ V. Q 75.5. (Benedek Márton); →MZ V. Q 79. (Szentmihályi Lajos); →MZ V. Q 95. (N. N. szerzetes/remete); →MZ V. Q 79. (N. N. katolikus pap); →MZ V. Q 141.12. (Tápai Pista); →MZ V. R 114.5.5. (A munkácsi csodarabbi).

A 135.4. A gyógyító céllal fakasztott forrás. A történeti hős megáld egy forrást, amely azáltal válik gyógyerejűvé/a kardját a földbe szúrva beteg katonái számára gyógyító vizű forrást fakaszt. Mihelyt a katonák megmosakodnak a forrásban, azonnal meggyógyulnak. / A történeti hős álomban megjelenik egy beteg embernek, és közli vele, hogy keresse fel a háza előtt lévő kutat, mert annak a vizét Isten gyógyító erővel ruházta fel. / A mennyei erők által a szentember/szentasszony kedvéért megáldott/fakasztott szentkút.

→MZ II. D 51., 72. (Szent László király); →MZ V. Q 7.2. (Szent Péter); →MZ V. Q 11.1. (Szent Adalbert); →MZ V. Q 32.1. (Szent Jeromos); →MZ V. Q 67.1. (Szent Vendel); →MZ V. Q 75.12. (Benedek Márton); →MZ V. Q 126.2. (Csépe Klára); →MZ V. Q 129.11. (Marián Rózsika).

A 135.5. A hős csodás gyógyításai (egyéb hagyományok). A történeti hős/szent pap/szentember/szentasszony kenyér, gyümölcs küldésével/imáival/áldással/orvosi tudományával/isteni segítséggel súlyos betegeket gyógyít meg. / A történeti hős ápolja, gondozza a beteg embereket.

→MZ II. C 71–72., 75. (Szent István király); →MZ II. E 74.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 95.1–3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 104. (Árpád-házi Szent Erzsébet)*; →MZ II. E 122.1–7. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. R 73.1. (Baththyány Strattman László); →MZ V. Q 75.4–5. (Benedek Márton); →MZ V. Q 79. (Szentmihályi Lajos); →MZ V. Q 95.1. (Hektor atya); →MZ V. Q 95.2–3. (N. N. szerzetes/remete); →MZ V. Q 95.5. (Szent Iván); →MZ V. Q 95.6. (Cyprián barát); →MZ Q 122.1. (Serédy Zsófia); →MZ V. Q 127.3. (Borku Mariska); →MZ V. Q 128.12. (János Ilona); →MZ V. Q 130.6. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 135.2. (Póti Ferenc); →MZ V. Q 136.2. (Fehér bába); →MZ V. Q 141.12. (Tápai Pista); →MZ V. Q 143.3. (Engi Tüdő Vince); →MZ V. Q 144.6. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 146.5. (Mészáros Mihály); →MZ V. Q 148.2–3. (Megyesi József); →MZ V. Q 149.5. (Kármán Istvánné); →MZ V. Q 150.4.. (Dallos Laci/Dóczi István); →MZ V. 150.7. (A maglaveti pásztor); →MZ V. Q 150.11. (Bödő Róza); →MZ V. R 114. (csodarabbi).

A 135.6. A hős által meggyógyított állatok. A történeti hős meggyógyít egy sebesült farkast, amely a továbbiakban vele marad/egy pogány kun vak lovát, amely csoda hatására a kun keresztény hitre tér. / A szent/szentember állatot is gyógyít.

→MZ II. E 57.2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 143.4. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 45.6.2. (Szent Márton); →MZ V. Q 78.5. (N. N. görög katolikus pap); →MZ V. Q 143.3.1. (Engi Tüdő Vince).

A 135.7. A hős túlvilági segítsége (A hős érdemeiért betegek gyógyulnak meg). A hős (szent/szentéletű ember) mennyei közbenjárásáért fohászkozó beteg emberek csodás módon meggyógyulnak/a járvány elkerüli őket/megszabadulnak a szülési fájdalomtól.

→MZ II. C 170.1. (Szent István király); →MZ II. D 212–213. (Szent László király); →MZ II. D 215.1–2. (Szent László király); →MZ II. E 16.2. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 44.2. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 68.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 85.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 110.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 149.1., 4. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 244. (Árpád-házi Szent Margit/Kun László király); →MZ II. G 148.1., 6. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. Q 318.5. (IV. Károly király); →MZ II. R 68.1. (Márton Áron püspök); →MZ II. R 73.2. (Batthyány Strattman László); →MZ V. Q 45.6. (Szent Márton); →MZ V. Q 54.1. (Szent Paraszkíva); →MZ V. Q 69.1. (Szent Xavér); →MZ V. Q 75.12. (Benedek Márton).

A 136. Halottakat feltámasztó hős.

A 136.1. A hős halottat támaszt fel. A történelmi hős feltámaszt egy megölt rablót/újraéleszt egy az orvosok által már halottnak nyilvánított asszonyt.

→MZ II. E 8. (Szent Szórád remete); →MZ V. Q 75.6. (Benedek Márton).

A 136.2. A hős túlvilági segítsége (A hős érdemeiért halottak támadnak fel).

A hős (szent) érdemeiért a hozzátartozók könyörgésére halottak kelnek életre.

→MZ II. D 214. (Szent László király); →MZ II. E 110.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 149.2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 148.2. (Kapisztrán Szent János); →MZ V. Q 25.1. (Szent Gotthárd).

A 136.3. A feltámasztott halott állat. A hős (szent életű apáca) pusztán érintéssel életre kelti a kolostor nyájából az egyik elpusztult állatot.

→MZ II. E 74.2. (Boldog Ilona apáca).

A 137. A hős túlvilági segítsége (egyéb imameghallgatások). A hős (szent/szent életű ember) érdemeiért a hozzá fohászkozó emberek meghallgatásra lelknek: megmenekülnek az életveszélyből/kiszabadulnak a fogságból/súlyos bűneik megbocsáttatnak/a sorsuk jobbra fordul.

→MZ II. D 215.3. (Szent László király); →MZ II. E 16.1. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 44.1. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 85.3.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 110.5. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 149.4.3.1. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 148.3–4. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. R 68.2. (Márton Áron püspök).

A 139. A magyaroknak megadott jogok. A történelmi hős kieszközli az uralkodónál, hogy adják vissza a magyaroknak régi jogaikat.

→MZ II. J 187.12. (Savoyai Jenő); →MZ II. P 301.2. (Deák Ferenc); →MZ II. Q 227. (Erzsébet királyné); →MZ II. R 6.2. (Károly király).

A 140. A humánus hős (egyéb hagyományok). A történeti hős megszanja a szenvedőket/szívén viseli katonái sorsát/pártolja a szegényeket. / A történeti hős kijelenti, hogy boszorkányok nincsenek, és betiltja az országban a boszorkányégetéseket. / A történeti hős írni-olvasni tanítja az egyszerű embereket/emberbaráti gesztusból együtt tekézik a szegényekkel. / Stb.

→MZ II. C 58. (Szent István király); →MZ II. E 213. (Könyves Kálmán király); →MZ II. H 403.2–3. (Mátyás király); →MZ II. J 211.4. (Bákainé); →MZ II. P 46. (Vak Bottyán); →MZ II. P 214.2. (Varga Katalin); →MZ II. P 221. (Bem József); →MZ II. P 294.1. (Orbán Balázs); →MZ II. Q 73. (II. József császár); →MZ II. Q 152.1. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 225–226. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 315.2. (József nádor); →MZ V. Q 141.13. (Tápai Pista).

A 141–160. Az istenszolgálat hőse

A 141. A hős szentségi aurája. A történeti hőst már az életében is szent embernek tekintik viselkedése, életszentsége miatt.

→MZ II. C 56.1. (Szent István király); →MZ II. D 101.1. (Szent László király); →MZ II. E 122.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 128. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 151.2. (Mór püspök/Szent Imre herceg); →MZ II. G 45.1. (Szent Hedvig); →MZ II. J 211.5. (Bákainé); →MZ II. K 41. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 183. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ V. Q. (szentek, szentéletű papok, szentemberek); →MZ V. R. (mágikus erejű papok).

A 142. A hős áhítata.

A 142.1. A gyerekkori ájtatoskodás. A történeti hős már gyerekként is buzgón imádkozik.

→MZ II. E 93.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 122.4. (Árpád-házi Szent Margit).

A 142.2. Az extatikus áhítat. A történeti hős/szentember ima/áldozás közben elragadtatott állapotba kerül/az arca csodásan ragyog/fényesség övezi a testét/mennyei fény ragyogja be a templomot, ahol éppen tartózkodik.

→MZ II. D 102.4. (Szent László király); →MZ II. E 36. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 75.3–4. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. 99. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 129. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 150.5. (Kapisztrán Szent János)*; →MZ V. Q 96. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 141.5. (Tápai Pista).

A 142.3. A feltétlen áhítat. A történeti hős akkor sem hagyja abba az imát, amikor ráesik a fejére egy fadarab/amikor rendi előjárója hivatja/amikor maga a király látogat hozzá a kolostorba.

→MZ II. E 129.3–5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 151.1. (Mór püspök).

A 142.4. Az éjjeli ájtatosság. A történelmi hős még éjjelente is buzgón imádkozik.

→MZ II. C 65.2. (Szent István király); →MZ II. D 102.1. (Szent László király); →MZ II. E 32–33., 36. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 128.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 131.5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 159.3. (Boldog Csáki Móric).

A 142.5. A hős könnyei. A történelmi hős naponta megsiratja népe bűneit/a könnyei olyan bőségesen hullnak, hogy átlukasztják a márványlapot. / A történelmi hős imádkozás közben annyit sír, hogy csuromvizes lesz a keszkenője. / A bűnbánó hős könnycseppjei arannyá/cseppkövekké/kövekké szilárdulnak.

→MZ II. D 107.2. (Szent László király); →MZ II. D 108. (Szent László király); →MZ II. E 129.2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 143.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ III. G 17.2.3. (Axamith Péter); →MZ V. Q 26.4. (Szent Günther); →MZ V. Q 109.1. (N. N. remete); →MZ V. Q 140.15. (N. N. szeptember).

A 142.6. A csaták előtti ima. A hős minden csatája előtt buzgón imádkozik.

→MZ II. D 102.3. (Szent László király).

A 142.7. A hős nagyerejű imádsága. A történelmi hős/szentember/szentasszony imádsága mindig foganatos/természetfeletti erővel/hatással bír.

→MZ V. Q 78. (N. N. magyar papok); →MZ V. Q 97.2. (N. N. remete); →MZ V. Q 124.2.3. (Wendler Ferenc); →MZ V. Q 125.1. (Orosz István); →MZ V. Q 126.12. (Csépe Klára); →MZ V. 137.1. (Hívó János); →MZ V. Q 143.6.1. (Engi Tüdő Vince)*; →MZ V. R 1. (román papok); →MZ V. R 111.1. (csodarabbik).

A 143. A hős zarándoklatai. A történelmi hős évente végiglátogatja az általa alapított egyházakat/felkeresi a legjelentősebb magyarországi kegyhelyeket/harminchárom éves korában elzarándokol Rómába. / A nevezetes szeptember búcsújárása, legendás zarándoklatai.

→MZ II. C 55.1–4. (Szent István király); →MZ II. E 35.1–3. (Szent Imre herceg); →MZ II. P 301.6. (Deák Ferenc); →MZ II. Q 92. (II. József császár)*; →MZ II. R 58. (Márton Áron püspök); →MZ V. Q 125.1., 6. (Orosz István); →MZ V. Q 140.5. (Stenger Mihály); →MZ V. Q 141. 7–9. (Tápai Pista); →MZ V. Q 142.2. (Böhö Ferenc).

A 144. A térítő hős. A történelmi hős/szentasszony terjeszti el hazájában a kereszténységet/a protestáns hitet/pogányokat térít meg/az idegen térítőkkal szemben megvédi a vallást/szerzetesrendet alapít/megtérít korábban világi életet élő embereket.

→MZ II. C 21., 23., 27., 29. (Szent István király); →MZ II. D 89.1. (Szent László király); →MZ II. D 119. (Szent László király)*; →MZ II. D 178.1. (Szent László király); →MZ II. E 53.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 103.1–2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 158.1. (Boldog Özséb); →MZ II. J 33.4. (János Zsigmond fejedelem); →MZ II. J 143. (István pap); →MZ II. J 145.1. (Dávid Ferenc); →MZ II. J 146.1. (Karácsondi); →MZ II. J 148.3.1. (Herkó páter); →MZ II. K 41.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. P 143.1. (Árva Bethlen Kata); →MZ II. R 2.5. (Tisza István); →MZ V. Q 74.1. (Ágotha János); →MZ

V. Q 93. (N. N. remete); →MZ V. Q 130.3. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 140.10. (Stohl Anna); →MZ V. Q 144.9. (Beteg Mihály).

A 145. A hős mennyei országfelajánlása. A történeti hős (szent király) a halála közeledtét érezve Szűz Mária oltalmába ajánlja Magyarországot.

→MZ II. C 64.2. (Szent István király); →MZ II. D 120. (Szent László király).

A 146. A hős titkos ortodoxizmusa. A történeti hős (szent király) Szent Száva hatására áttér az ortodox hitre, ám azt titokban tartja a haláláig.

→MZ II. C 56.5. (Szent István király); →MZ II. D 103. (Szent László király).

A 147. A hős remetesége. A történeti hős/szentember hét évig/élete végéig remetskedik a vadonban/odahagyva királyi trónját, remetének áll. / A történeti hős egy csodás látomás nyomán összegyűjti az erdőben szétszórtan élő remetéket, és megalapítja a pálos rendet.

→MZ II. D 102.2. (Szent László király); →MZ II. E 1. (Szent Szórád és Szent Benedek remete); →MZ II. E 21. (Szent Benedek remete); →MZ II. E 56. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 207–208. (Salamon király); →MZ II. E 158.1. (Boldog Özséb); →MZ III. G 3.4. (Svatopluk); →MZ V. Q 26.3. (Szent Günther); →MZ V. Q 124.3. (Wendler Ferenc); →MZ VII. C 480.1. (Savanyú Jóska).

A 148. A hős szüzességi fogadalma. A történeti hős isteni szózat hatására felajánlja szüzességét Istennek/szűzi életet él és nem házasodik meg/szüzességét a hitvesével együtt a házasságában is megtartja/ellenáll annak, hogy az apja férjhez adja, még öncsonkításra is kész ennek érdekében.

→MZ II. D 106.1. (Szent László király); →MZ II. E 34.1–3. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 111–120. (Árpád-házi Szent Kinga: lengyelországi tradíció); →MZ II. 127. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 159.1. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 128.2., 5–6., 8. (János Ilona).

A 149. A vezeklő hős (A hős aszkézise).

A 149.1. A hős szigorú böjtje. A történeti hős gyakran és szigorúan böjtöl/csak növényeken és gyökereken él/harminc évig nem eszik hústelt/negyven napig naponta csupán egy szem diót eszik/csakis tejet fogyaszt/egy oszlop tetején böjtöl napokon keresztül annak érdekében, hogy a népe megszabaduljon az országra törő ellenségtől.

→MZ II. D 106.2. (Szent László király); →MZ II. D 108.4. (Szent László király); →MZ II. E 4.1.1–3. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 97.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 137.2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 159.2. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 26.1. (Szent Günther); →MZ V. Q 98. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 98. (N. N. remete); →MZ V. Q 144.10. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 146.3. (Mészáros Mihály); →MZ V. R 111.2.1. (N. N. csodarabbi).

A 149.2. A hős aszkétikus munkavégzése. A történelmi hős szigorúan böjtöl és közben nehéz fizikai munkát végez/nappal Istent szolgálja a szent igével, éjszánként pedig a szomszédos hegyről a vállán hordja a fát.

→MZ II. E 4.2. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 55.3. (Szent Gellért püspök); →MZ V. Q 71.1. (Poroszlai Miklós püspök); →MZ V. Q 83. (Poroszlai Miklós püspök).

A 149.3. Az önkínzó hős. A történelmi hős vezeklésül napokig böjtöl egy oszlop tetején/kőágyon és kőpárnán alszik/gyakran korbácsolja/ostoroztatja magát/vezeklőövet hord/stb.

→MZ II. D 107.3–4. (Szent László király); →MZ II. D 206. (Szent László király); →MZ II. E 5. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 23. (Szent Benedek remete); →MZ II. E 55.1–2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 98. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 122.5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 131.2–4. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 138.1–6. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 159.2. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 26.1. (Szent Günther); →MZ V. Q 71.1. (Poroszlai Miklós püspök); →MZ V. Q 83. (N. N. szentéletű papok); →MZ V. Q 98. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 143.7. (Engi Tüdő Vince); →MZ V. Q 150.12. (A szeremlei javasasszony); →MZ R 111.2.2. (A bodrogkeresztúri csodarabbi).

A 149.3.1. A hős vezeklőöve. A történelmi hős vezeklésképpen állandóan egy vasból/lószőrből és gyapjúból készült övet (ciliciumot) hord a dereka körül.

→MZ II. E 5. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 55.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 138.5.1. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 147.1. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 159.2. (Boldog Csáki Móric).

A 150. Az alázatos hős. A történelmi hős a legnagyobb alázatosságban éli le az életét: ruha gyanánt gyapjas birkabőrt/foltos, szakadozott ruhát visel/alantas munkákat végez/a szolgálkkkal együtt étkezik/tűri mások szidalmait, és a megsértőitől ő kér bocsánatot/imádkozik, hogy ne történjen vele több csoda.

→MZ II. C 57.1. (Szent István király); →MZ II. D 105.1. (Szent László király); →MZ II. E 54.1–2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 71. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 96.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 130.1–9. (Árpád-házi Szent Margit).

A 150.1. A hős és a leprások. A történelmi hős egy leprást fektet éjjelre az ágyába/a férje ágyába. / A történelmi hős a leprások fűrésztése közben iszik a fürdővízből.

→MZ II. E 54.5. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 96.6. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 100.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet).

A 150.2. Az elutasított tiszttség. A történelmi hős alázatosságból nem akarja magát megkoronáztatni/szerénységből elhárítja a felkérést, hogy német-római császárrá válasszák/vonakodik elfogadni, hogy a kolostor apátjává válasszák.

→MZ II. D 105.2–3. (Szent László király); →MZ II. E 54.3. (Szent Gellért püspök).

A 150.3. Az eltitkolt erények. A történeti hős nem árulja el senkinek fia éjjeli ájtatosságát/hogy rendszeresen kínozza a testét/hogy angyalok látogatják őt/hogy imái alkalmával dicsfény gyúl ki a feje fölött/hogy testén stigmák jelentek meg/hogy zsidók életét mentette meg/stb.

→MZ II. C 33.1. (Szent István király); →MZ II. C 57.8. (Szent István király); →MZ II. E 7. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 72.1–5. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 131.1–6. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 83.1. (N. N. plébános) →MZ II. R 77.2. (Keken András).

A 151. A megalázott hős. A történeti hőst/szentasszonyt az ellenségei kiűzik az otthonából/egy hálátlan koldusasszony belelökli a pocsolyába/börtönbe zárják, és ott a legalantasabb munkákra kényszerítik/meztelenre vetkőztetik, és úgy gúnyolódnak vele.

→MZ II. E 96.4–5. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. R 62.2. (Márton Áron püspök); →MZ II. R 75.1. (Mindszenty József érsek); →MZ V. Q 84. (Szentmihályi Lajos)*; →MZ V. Q 126.15. (Csépe Klára); →MZ V. 130.12. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 131.3. (Konderla Istvánné).

A 152. A megkínzott hős. A történeti hőst/szent életű papot/szentasszonyt eke elé fogják/a börtönben három évig láncon kikötve tartják/gúzsba kötik/életveszélyes kényszermunkára hurcolják/vallatás közben a legkegyetlenebb módon kínozzák.

→MZ II. R 62.1., 3–4. (Márton Áron püspök); →MZ III. A 97.7. (A fogva tartói által ekebe fogott hős); →MZ V Q 75.8. (Benedek Márton); →MZ V. Q 84. (N. N. katolikus papok); →MZ Q 126.15. (Csépe Klára).

A 153. Az ördögűző hős.

A 153.1. Az ördögűzést végző hős. A történeti hős/isteni személy/magyar pap/szentember/szentasszony/román pap démont űz/kiűzi az ördögöt a megszállt emberből.

→MZ II. D 118. (Szent László király); →MZ V. Q 1.4. (Jézus Krisztus); →MZ V. Q 77. (N. N. magyar pap); →MZ V. Q 128.14. (János Ilona); →MZ V. 129.16. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 134.1. (Jézuskás Matyi bácsi); →MZ V. Q 143.5. (Engi Tüdő Vince); →MZ V. R 13. (N. N. román pap).

A 153.2. A hős túlvilági segítsége (A hős érdemeiért ördög általi megszállottság múlik el). A hős (szent) érdemeiért az ördög által megszállt emberből eltávozik a rossz lélek.

→MZ II. E 68.2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 85.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 110.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 149.3. (Árpád-házi Szent Margit).

A 153.3. A lélekmentő hős. A szent/szentasszony mennyei közbenjárásával/imával megmenti az örök kárhozottól a bűnös embereket.

→MZ V. Q 17.1. (Szent Brigitta); →MZ V. Q 128.13. (Jánó Ilona); →MZ V. Q 143.6.1. (Engi Tüdő Vince).

A 154. A hős Mária-jelenései. A történelmi hősnek/szentembernek/szentasszonynak megjelenik/rendszeresen megjelenik Szűz Mária (és kinyilatkoztatásokat tesz neki).

→MZ V. Q 15.1. (Bernadett); →MZ V. Q 99. (N. N. remete); →MZ V. Q 121.2. (Bosnyák Zsófia); →MZ V. Q 125.3., 6. (Orosz István); →MZ V. Q 126.2. (Csépe Klára); →MZ V. Q 129.1–4., 7–9. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 131.1. (Konderla Istvánné); →MZ V. Q 132.1–2. (Girhiny Mária); →MZ V. Q 133.1. (Füle József); →MZ V. 140.4. (N. N. szent leány); →MZ V. 143.10. (Engi Tüdő Vince); →MZ V. Q 144.5. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 150.5. (N. N. szentasszony).

A 155. A hős szentségének jelei.

A 155.1. A hős levitációja. A történelmi hős/szentember/szentasszony teste imádkozás közben a levegőbe emelkedik. / A csodarabbi úgy jár, mintha a föld fölött lebegne.

→MZ II. C 62.2. (Szent István király); →MZ II. D 102.5. (Szent László király); →MZ II. D 155.5. (Szent László király); →MZ II. E 142.6. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. 130.5.1. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 141.14. (Tápai Pista); →MZ V. R 111.3. (A bodrogkeresztúri csodarabbi).

A 155.2. A hőst övező dicsfény. A történelmi hős testét imádkozás/ostorozás/alamizsnálkodás közben mennyi fényesség ragyogja körül/dicsfény, tűznyelv jelenik meg a feje fölött.

→MZ II. D 102.4. (Szent László király); →MZ II. E 36. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 75.3. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 102. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 131.4–5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 159.3. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 96. (N. N. szerzetes); →MZ V. Q 141.5. (Tápai Pista).

A 155.3. A maguktól meggyulladó gyertyák. Amikor a hős belép a templomba, maguktól meggyulladnak az oltárra helyezett gyertyák (és két napig égnek, miközben egyáltalán nem fogynak).

→MZ II. E 75.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 159.3. (Boldog Csáki Móric).

A 155.4. A hőst üdvözlő kegytárgyak. Az összes ereklye/kereszt/szobor a történelmi hőshöz száll az oltárról/az Úr teste az égből érkezik a hős számára az áldozáskor.

→MZ II. E 75.1–5. (Boldog Ilona apáca).

A 155.5. A meghajló templomtorony. Az ellenségeit üldöző történelmi hős előtt meghajlik a templomtorony (és mutatja neki, hogy azok melyik irányba menekültek).

→MZ II. C 139. (Szent István király).

A 155.7. A hős köré gyűlő vadállatok. A történeti hős lelki nemességét és kiválasztott voltát még a vadállatok is megérik és nem félnek tőle: egy szarvastehén telepedik a kunyhója mellé/a szarvasborjú, mint a kutya követi mindenhová/ az általa meggyógyított farkas vele marad/a börtönben egy madár repül hozzá mindig, ha kiengedik az udvarra. / A szeptember érte a madarak énekét, és füttyörészve tud beszélni a nyelvükön.

→MZ II. E 57.1–2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. R 63. (Márton Áron püspök); →MZ V. Q 100.1. (N. N. remete); →MZ V. Q 130.5.2. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 141.15. (Tápai Pista).

A 155.8. A hős kivirágzó fája. A szent életű pap botja kivirágzik. / A szentasszony rózsafüzére igazi rózsákká változik. / A szentasszony/szent leány udvarán álló kiszáradt fa virágba borul/a tél közepén kivirágzik.

→MZ V. Q 81.1. (N. N. plébános); →MZ Q 126.10. (Csépe Klára); →MZ V. Q 128.11. (János Ilona); →MZ V. Q 140.12. (N. N. szent leány); →MZ V. Q 148. (Balázs Istvánné).

A 155.9. A hős ételcsodája. A történeti hős/szent imájára a száraz kenyér a legfinomabb étellé változik. / A szentéletű rendfőnök imájára a kolostor üres éléskamrája színültig megtelik. / A megéhezett szeptember imájára kenyér és szalonna esik le számára az égből. / A csodarabbi imájára annyi hal akad a halászsok hálójába, hogy alig bírják a partra húzni.

→MZ V. Q 63.1. (Szent Szaniszló); →MZ V. Q 106.1. (Ferenc testvér); →MZ V. Q 138.3. (Maneszes Márton); →MZ V. R 120.5.1. (A bodrogkeresztúri csodarabbi).

A 156. A hős és az angyalok.

A 156.1. Az angyali látogatások. A történeti hőst/szentembert/szentasszonyt rendszeresen látogatják az angyalok/imája közben a levegőbe emelik/éjjel-nappal kísérik/a segítségére sietnek/őrzik az álmát/mennyei levelet hoznak neki.

→MZ II. C 63.1. (Szent István király); →MZ II. D 20.6. (Szent László király); →MZ II. D 115.2., 5. (Szent László király); →MZ II. E 7. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 75.6. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 77.2.1–4. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 101.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 105.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ V. Q 125.5. (Orosz István); →MZ V. 128.15. (János Ilona); →MZ V. Q 133.2. (Füle József); →MZ V. Q 135.1. (Póti Ferenc); →MZ V. Q 140.3. (N. N. szentasszony); →MZ V. Q 143.10. (Engi Tüdő Vince); →MZ V Q 145.2. (Tudós Gergő); →MZ V. R 111.8–9. (A bodrogkeresztúri csodarabbi).

A 156.2. A hős által hallott angyali énekszó. A történeti hős imája alatt angyali énekszó hallatszik a levegőből. A hős által épített (és nevére szentelt) kápolna környékén éjjelente angyali énekszót lehet hallani.

→MZ II. D 115.8. (Szent László király); →MZ II. E 77.1. (Boldog Ilona apáca).

A 156.3. Az angyalok tanítása. Egy angyal tanácsolja a hősnak azt, hogy miként szüntetheti meg a pusztító pestisjárványt. / Egy angyal (Szent Mihály arkangyal) tanítja meg a hőst lovagolni.

→MZ II. D 115.3., 6. (Szent László király).

A 156.4. A hős harcoss angyalai. A hőst a feje fölött tüzes karddal röpködő angyalok oltalmazzák a lovagi párviadal alkalmával. / A történelmi hős oldalán angyalok harcolnak a csatában.

→MZ II. A 10. (Attila)*; →MZ II. D 84.4. (Szent László király); →MZ II. D 115.1., 4. (Szent László király).

A 156.5. A hőst megkoronázó angyalok. A történelmi hőst angyalok koronázzák királlyá.

→MZ II. A 26. (Az angyali koronázás).

A 156.6. A hőst mennybe kísérő angyalok. A történelmi hős lelkét a halálakor angyalok viszik fel a mennybe.

→MZ II. C 164. (Szent István király); →MZ II. E 41.7. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 150.3. (Árpád-házi Szent Margit).

A 157. A hős és Szűz Mária.

A 157.1. A csatában segítő Szűz Mária. A történelmi hőst Szűz Mária személyesen segíti a pogányok elleni ütközetben/megjelenik a hősnak álmában, és tanácsot ad neki, hogy miként mentheti meg végveszélybe jutott seregét.

→MZ II. C 118. (Szent István király); →MZ II. D 17.3. (Szent László király); →MZ II. D 84.1. (Szent László király); →MZ II. D 116.2. (Szent László király).

A 157.2. A hőst meggyógyító Szűzanya. A csatában megsebesült történelmi hőst (királyt) Szűz Mária személyesen gyógyítja meg/vigasztalja.

→MZ II. C 64.1. (Szent István király); →MZ II. D 116.1. (Szent László király); →MZ II. F 75. (IV. Béla király).

A 157.3. Szűz Mária gyűrűje. Szűz Mária meglátogatja a történelmi hőst, és elkéri tőle a gyűrűjét, amelyet a hős nem sok idővel később a templom oltárképén, a Szűzanya ujján megfestve lát viszont.

→MZ II. M 87. (Kossuth Lajos).

A 157.5. A hőst megdicsőítő Szűz Mária. A halálosan beteg hős (szent) fejére Szűz Mária személyesen helyez egy csodás fényességű aranykoronát, majd viszi fel őt egy a földtől az égig érő grádicson a mennybe.

→MZ II. E 150.2. (Árpád-házi Szent Margit).

A 158. A hős és Jézus Krisztus. A történeti hőst Jézus Krisztus segíti a pogányok elleni ütközetben.

→MZ II. D 17.2. (Szent László király); →MZ II. D 84.1. (Szent László király).

A 159. A hős és más híres szentek. A történeti hős (szent) rendszeres kapcsolatot tart fenn/együtt imádkozik más nevezetes szentekkel. / A történeti hőst szentek (Szent Anna/Szent Rozália) segítik az ellenséggel vívott ütközetben.

→MZ II. C 117.1. (Szent István király); →MZ II. D 84.2. (Szent László király); →MZ II. D 101.2. (Szent László király).

A 160. A mennyország kulcsa. A szentasszony Jézustól/Szent Pétertől érdemei elismeréseképpen egy aranykulcsot kap (a mennyország kapujának kulcsát).

→MZ V. Q 126.19.2. (Csépe Klára); →MZ V. Q 127.5. (Borku Mariska).

A 161–170. A bölcs és leleményes hős

A 161. A hős talányos kérdései. A történeti hős az országot járva találós kérdéseket tesz fel egyes vele találkozó/maga elé hívatott embereknek. Ha a kérdésekre helyes válaszokat adnak, gazdagon megajándékozza őket.

→MZ II. H 171., 174. (Mátyás király); →MZ II. H 175.2. (Mátyás király); →MZ II. H 177., 179., 182., 187., 201. (Mátyás király); →MZ II. P 218.1. (Eötvös József); →MZ II. P 284.4. (Arany János); →MZ II. Q 4.2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 111., 123. (II. József császár).

A 161.1. A hős és az okos kántor. A történeti hős (uralkodó) az országot járva figyelmes lesz arra, hogy egy plébánia kapuján az van kiírva nagy betűkkel: „Itt élek gond nélkül”. A hős fejében szöveget üt a felirat: ő király és mégis ezernyi gondja van, ennek a papnak pedig semmi? Elhatározza, hogy megleckézteti az elbizakodott papot. Három találós kérdést tesz fel neki azzal a meghagyással, hogy egy hónap múlva jelenjen meg a színe előtt a válaszokkal. Ha nem tudja megválaszolni, lemondhat az egyházi előmenetelről/le kell vennie a táblát a kapujáról/súlyosan megbünteti. A pap nem tudja a válaszokat, és gondterhelten jár-kelek, mígnem a részeges kántorának bevallja, hogy mi a gondja. A kántor vállalkozik arra, hogy reverendába öltözve ő megy fel a királyi udvarba megadni a kért válaszokat: „Hol kel fel a Nap?” „Felségednek Budán, nekem meg Cinkotán.” „Mennyit ér a király?” „29 ezüstpénzt, mert Jézust harminc ezüstért adták el.” „Mit gondol a király?” „Azt, hogy a cinkotai pap áll előtte, pedig csak a kántora jött el.” A király jót derül a kántor elmés válaszain, és megkérdezi tőle, hogy cserébe milyen jutalmat szeretne. Mire a kántor: „Hogy Cinkotán még egyszer akkora legyen az icce a kocsmában, mint szokásos!” Az

uralkodó beleegyezik a különös kérésbe, és azóta Cinkotán (egyedül az országban) kétszer nagyobb az icce.

→MZ II. H 177. (Mátyás király), →MZ II. Q 111. (II. József császár).

A 161.2. A hős és az öreg bíró. A történelmi hős (uralkodó) az országot járva nagy rendtelenséget tapasztal, és megtudja, hogy az öreg bíró fiát nemrég választották meg községi elöljárónak. Bemegy a községházára, és három kérdést tesz fel a fiatal bírónak annak rátermettségét vizsgálva: mire az uralkodó útja visszafelé megint erre vezet, hozzon a községházára 30 farkast, 40 okost és 60 bolondot/20 farkast, 10 kost és 5 öreg oroszlánt. A fiatal bíró eleget töri a fejét a feladványon, de nem tudja megfejteni. Apja, a nyugalmazott bíró siet a segítségére, és összeszed 30 harmincéves, 40 negyvenéves és 60 hatvanéves embert/20 húszéves, 10 negyvenéves és 5 hatvanéves embert. Amikor az uralkodó számára kiderül, hogy a megfejtés az öreg bírótól származik, a fiatal bírót leváltja a hivatalából, és az apját helyezi vissza a tisztségbe.

→MZ II. H 179. (Mátyás király); →MZ II. Q 123. (II. József császár); →MZ VII. A 80.3. (betyárok)*.

A 162. A hős paradox feladatai. A történelmi hős az országot járva paradox feladatokat ad egyes vele találkozó/maga elé hívatott embereknek. Ha a feladatot helyesen/elmés találékonysággal oldják meg, gazdagon megjutalmazza őket.

→MZ II. H 171. (Mátyás király); →MZ II. H 177.2. (Mátyás király); →MZ II. H 188., 198., 209–210. (Mátyás király); →MZ II. K 90. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. Q 111.1. (II. József császár).

A 163. Az igazságos elosztás. A történelmi hős arra szólít fel egy elé járuló/egy megszólított parasztembert, hogy osszon el nyolc garast/egy kakast/öt kakast a családtagjai között. Miután a paraszt elmés módon eleget tesz a felszólításnak, megjutalmazza őt.

→MZ II. H 191–193. (Mátyás király).

A 164. Egyéb elmés feladatok. A történelmi hős elmés feladatot ad fel/fogadást ajánl az egyik udvaroncának/vitézének. Ha éles elmével megoldást talál rá, megjutalmazza őt.

→MZ II. H 149., 171. (Mátyás király).

A 165. A hős által kivetett adó. A történelmi hős (király) szétküldi az embereit szerte az országban, hogy számoljanak be neki arról, hogy hogyan él a nép, lehet-e adókkal terhelni őket. Először minden hírnök azzal tér vissza, hogy panaszkodik a nép, mire a király megemeli az adót. Másodjára is azzal jönnek vissza a hírnökök, hogy szomorkodik a nép, mire az uralkodó újra megemeli az adót. Harmadszorra a hírnökök azt a hírt hozzák, hogy esznek-isznak, mu-

latoznak az emberek, mire a király azt mondja, hogy akkor már baj van, és változtat a nép sorsán, csökkenti az adókat.

→MZ II. H 291–292. (Mátyás király).

A 166. A hős bölcs tanácsai. A történeti hős bölcs/elmés tanácsokat ad a hozzá panasszal/tanácskéréssel forduló embereknek/példát mutat a buta falusiaknak.

→MZ II. H 144–145., 148. (Mátyás király); →MZ II. H 319.3. (Mátyás király).

A 167. A hős elmés példái.

A 167.1. Kell-e eső a nádznak? A történeti hős (király) az urakkal egy nádas mellett megy el, és megjegyzi, hogy arra a nádra is ráférne már egy kis eső. Az urak összenéznek, és vitatni kezdik a király kijelentését, mondván, hogy a nádznak nem kell eső, hiszen a töve úgyszólván vízben áll. A király elhatározza, hogy megtréfálja az urakat. Este nagy lakomát rendez, jobbnál jobb falatokat tálaltat fel, ám italt egyikhez sem ad. Egy idő után az urak szóvá teszik, hogy már inniük is kellene a sok sós étel miatt, mire a király mindegyikük lába alá egy lavór vizet tétet, majd így szól hozzájuk: „Miért innátok, ha a lábatok vízben van?” Az urak belátják, hogy hasztalan az, ha csak alulról jutnak vízhez, és igazat adnak a királynak.

→MZ II. H 204. (Mátyás király).

A 167.2. Az étvágytalan püspök. A történeti hős nehéz fizikai munkára fogja, s általa meggyógyítja az étvágytalanságra panaszkodó püspököt.

→MZ II. H 262. (Mátyás király); →MZ II. Q 297. (Rudolf trónörökös).

A 167.3. Egyéb hagyományok. A történeti hős bölcsességét bemutatni hivatott példázatok/példázatszerű történetek.

→MZ II. H 294–295. (Mátyás király).

A 168. Trükkös hősök, furfangos hősök.

A 168.1. A koldus mankói. A történeti hős sánta koldusnak tettei magát, és az éppen arra lovagló török basát kéri meg, hogy hozza le neki a fára rossz emberek által felhajított mankóit. A basa megsajnálva a nyomorékot, és felmászik a fára a mankóért, de alig kezd felfelé kapaszkodni, amikor a hős felpattan a lovára, és elnyargal, otthagya a török vezért az „elcserélt” mankókkal. / Az ellenség szénát rekvirál a faluban. Egy helybeli férfi felküldi a katonát a kazal tetejére, hogy a szénát adogassa le onnan. Amikor a katona felmászik a kazalra, a férfi felkapja a letett puskát, és elszalad vele.

→MZ II. J 192.1. (Csavarga Miska); →MZ II. J 193.2. (Bakó János); →MZ II. J 196.1. (Szűcs Jankó); →MZ IV. D 81. (N. N. hősök); →MZ IV. F 47.2. (N. N. hős)*.

A 168.2. A basa gyerekének ellopása. A történelmi hős töröknek/koldusnak öltözve beoson a basa kertjébe, és ellopja a török vezér gyerekét. Amikor a törökök üldözőbe veszik, a folyóparton egy felfordított csónak alá rejtőzik, ahol nem fedezik fel. A basa pihenésképpen éppen arra a csónakra ül le, amely alatt a hős lapul, aki az üldözők távozása után kerekét old.

→MZ II. J 192.3. (Csavarga Miska); →MZ II. J 193.1. (Bakó János); →MZ II. J 194.1. (Istibundi Varga Miska).

A 168.3. A basa lábáról lecsavart aransarkantyúk. A történelmi hős a törökök közeledtére egy felfordított csónak alá rejtőzik. A basa pihenésképpen éppen arra a csónakra ül le, és elnyomja az álmot. Miközben ott bóbiskol, a hős a csónakon lévő résen át észrevétlenül lecsavarja a török vezér aransarkantyúit.

→MZ II. J 192.3. (Csavarga Miska); →MZ II. J 193.1. (Bakó János); →MZ II. J 194.2–3. (Istibundi Varga Miska).

A 168.5. A hős által rászedett emberek (egyéb hagyományok). A történelmi hős furfangos módon pénzt csal ki az uraktól/rászedi az ellenségeit.

→MZ II. H 211., 213. (Mátyás király); →MZ II. J 192.2. (Csavarga Miska); →MZ II. M 27. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 54. (Béri Balogh Ádám); →MZ II. P 193.1., 4. (Sándor Móric); →MZ II. P 194., 196. (Sándor Móric).

A 169. Ami a legbecsesebb. A történelmi hős (király) megharagszik a feleségére/egy hívére, számúzi az udvartól, és kiköti, hogy csak a legbecsesebb kincsét viheti magával. A hős felesége leitatja az uralkodót, és őt magát viszi ki a várból/a fiát viszi el, mint legbecsesebb kincsét. / Az ellenség által elfoglalt városból a királynő csak annyit vihet magával, ami elfér a kötény alatt. A királynő a Szent Koronát viszi ki így a kötény alatt.

→MZ II. H 46.1.1. (Mátyás király); →MZ II. H 81. (Mátyás király); →MZ II. Q 48. (Mária Terézia királynő).

A 170. A hős okos alattvalói. A történelmi hős (uralkodó) okos/talpraesett/különösen éles elméjű alattvalóiról szóló (egyéb) történetek.

→MZ II. H 171–200. (Mátyás király); →MZ II. H 215–218. (Mátyás király).

A 171–180. A szerelmes hős

A 171. A hős és a szultán lánya. A történelmi hős török fogságba kerül, ahonnét a szultán lánya szökteti meg, mert megtetszik neki a vitéz. / A történelmi hős a török szultán lányával/a basa feleségével/egy török leánnyal esik szerelembe.

→MZ II. G 199. (Szilágyi Miklós, Hagymási László); →MZ II. H 35.3. (Mátyás király); →MZ II. J 176.2. (Pálffy Miklós); →VII. E 18.1. (Nagy János).

A 172. A hős és a tündérlány. A történeti hős szerelmese egy tündér, aki magánál tartja/segíti a menekülésben/kiköti, hogy csak akkor lesz a felesége, ha végez a vidéket rettegésben tartó sárkánnyal.

→MZ II. H 30. (Mátyás király); →MZ II. J 107. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. K 3.3. (Bátor András).

A 173. A hős és a szép cigánylány. A történeti hős (nemesasszony) szeretője a helyi cigányvajda. / A történeti hős szeretője egy szép cigánylány/egy híres primássá vált cigánylány.

→MZ II. K 72.2. (Báthori Anna); →MZ II. N 14. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 82.5.2. (Ocskay László/Cinka Panna); →MZ II. P 106. (II. Rákóczi Ferenc/Cinka Panna).

A 174. A hős titkos szeretői. A történeti hős titkos szeretője egy másik híres ember. / A hős házasságán kívüli viszonyáról szóló egyéb történetek.

→MZ II. J 9. (Dózsa György); →MZ II. J 87. (Bethlen Gábor/Báthori Anna); →MZ II. J 285.1. (Wesselényi Miklós/Széchy Mária); →MZ II. J 286.2. (Széchy Mária); →MZ II. K 72.1–4. (Báthori Anna/Bocskai István, Bethlen Gábor, stb.); →MZ II. L 192. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 271.4. (Mária Terézia/Bessenyei György); →MZ II. P 302.1–2. (Andrássy Gyula/Erzsébet királyné); →MZ II. Q 3.4. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 138.1. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 241.1–3. (Erzsébet királyné/Deák Ferenc, Andrássy Gyula); →MZ II. R 81.11. (Fráter Lóránd); →MZ VII. A 211. (betyárok).

A 175. A nagytermészetű hős. A történeti hős (uralkodó) telhetetlen a szerelemben: minden szemrevaló asszonyt megkíván, és nincs tekintettel arra, hogy a nő kinek a felesége/az uralkodás helyett a mulatozást részesíti előnyben, kivált a kun menyecskék társaságát kedveli. / A történeti hős szabados erkölcsű, öntörvényű nemesasszony, aki sűrűn váltogatja a szeretőit. Van ugyan törvényes férje is, de nem engedi be a hálószobájába, és a férfi az ajtó előtt kénytelen hálni, mint a kutya. Amelyik férfi megtetszik neki, azt magához csalja és elcsábítja. / A történeti hős annak érdekében, hogy tetsszen a férfiaknak, fiatal lányok vérében fürdik. / A történeti hős (nemesasszony) fehér ruhában táncol az uralkodó előtt. / A történeti hős (királynő) nimfomániás, aki minden neki megtetsző férfit (a testőreit/a katonáit/stb.) az ágyába csábítja/rendeli.

→MZ II. E 241. (Kun László király); →MZ II. G 33. (Ekerontó Borbála); →MZ II. K 62.3.1. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 72. (Báthori Anna); →MZ II. K 88. (Báthori Gábor); →MZ II. Q 51–58. (Mária Terézia királynő); →MZ IX. J 23.1. (Ekerontó Borbála); →MZ IX. J 23.2–3. (Bánffy Dorottya).

A 175.1. A fejbenezés. A szerelmi együttlétet követően a történeti hős által megmentett lány/a szeretője a hős „fejében néz” (tetvezi a kedvesét).

→MZ II. D 20.5. (Szent László király); →MZ II. K 44.4. (Báthori Endre fejedelem)*; →MZ II. K 88.3. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ IV. C 117.1. (N. N. hős)*; →MZ III. A 252. (A hősi álom).

A 175.2. A megöletett szeretők. A történelmi hős (nemesasszony/királynő) az éjszakára magához rendelt szeretőket másnap reggel/miután meguntta őket, kivégezteti, hogy ne derüljön fény a fehérmájúságára/házasságon kívüli kihágásaira.

→MZ II. K 72. (Báthori Anna); →MZ II. Q 56. (Mária Terézia királynő).

A 175.3. A szodomita királynő. A történelmi hős (királynő) nemi telhetetlenségében és kielégíthetlenségében ménlóval/szamárcsődörrel fajtalanodik. Az udvari emberek csak hogy végre kielégíthessék/elpusztíthassák a királynőt, fából készíttetnek neki egy lovat, abba beleültetik az uralkodót, és úgy engedik rá a csődört/a szamárcsődört.

→MZ II. Q 58. (Mária Terézia királynő).

A 176. A nőrabló hős. A történelmi hős elrabolja/megrontja a neki megtetsző lányt/asszonyt. / A történelmi hős megszőkteti a kedvesét, mivel a frigyet ellenzi a családja.

→MZ II. E 232. (II. András király); →MZ II. E 248.3. (Kun László király); →MZ II. G 51.1.1. (Zách Klára); →MZ II. J 280.1. (Tarnóczi Sára); →MZ II. K 88.1. (Báthori Gábor); →MZ II. R 1.1.1. (Bernády György).

A 177. A visszautasított hős. A történelmi hős nem veheti el a szerelmesét, mert az még az ő kedvéért sem hajlandó elhagyni a pogány hitet. / A történelmi hős kosarat kap, mert a lány már más szeret/mert a lány szeszélyes/mert a hős szegénynek öltözve kéri meg a kezét.

→MZ II. C 9. (Szent István király); →MZ II. H 29. (Mátyás király); →MZ II. H 40.1–3. (Mátyás király); →MZ II. N 18. (Petőfi Sándor).

A 178. A hős törvénytelen gyerekei (A hős szerelmi kapcsolatának a gyümölcse). A történelmi hős titkos szerelmesétől/házasságon kívüli viszonyából született gyerek/gyerekek.

→MZ II. H 35.1–9. (Mátyás király); →MZ II. J 9. (Dózsa György); →MZ II. J 132. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 175.1–2. (Bebek György/Kis Susa Ferenc); →MZ II. K 77. (Báthori Anna); →MZ II. N 20. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 302.2.1. (Erzsébet királyné/Rudolf trónörökös).

A 179. A hős tragikus végkimenetelű szerelme. A történelmi hős – rangon aluli – szerelmi viszonya tragikus véget ér: a lány balesetet szenved és meghal/féltékeny párja megöli/miután a hős elhagyja őt, lassan elsorvad/öngyilkos lesz.

→MZ II. G 210.2. (Kórógyi Gáspár); →MZ II. H 21–22., 24–25., 29. (Mátyás király); →MZ II. J 177.3. (Hadik Mihály); →MZ II. L 192.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 82.5.3. (Ocskay László); →MZ III. G 38.5. (Avram Janku).

A 180. A hőssel kapcsolatos egyéb szerelmi esetek. A történeti hősről szóló egyéb szerelmi történetek és folklórhagyományok.

→MZ II. E 248.1. (Kun László király); →MZ II. G 38.2.9. (Zsigmond király); →MZ II. G 77–80. (Toldi Miklós); →MZ II. G 158. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 214. (Nagy István fejedelem); →MZ II. H 23., 26. (Mátyás király); →MZ II. H 28.1–2. (Mátyás király); →MZ II. H 32–33., 37–39., 220. (Mátyás király); →MZ II. J 4. (Dózsa György); →MZ II. J 123.7. (Zrínyi Miklós); →MZ II. K 87. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. K 88.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 15.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 47.1. (Görgey Artúr); →MZ II. N 11–13., 17. (Petőfi Sándor); →MZ II. R 87.1. (Ady Endre), →MZ III. H 56.1. (Géczy Julianna); →MZ VII. A 211–220. (betyárok).

A 180.2. A hős és hadvezér lánya. A történeti hős egy szegény molnárlegény, aki a malomnál megálló híres hadvezér lányának malomkötőalcán szolgál fel egy pohár vizet. A nagyhatalmú apa férjhez akarja adni a lányát, de az kijelenti, hogy csak a molnárlegényhez hajlandó hozzámenni. A hős hosszas viszontagságok és kalandok után felkerül a királyi udvarba, ahol híres katona válik belőle, és hőstetteiért jutalmul feleségül adják hozzá az előkelő rangú kisasszonyt.

→MZ II. G 77. (Toldi Miklós); →MZ II. G 158. (Kinizsi Pál); →MZ II. K 87. (Báthori Gábor fejedelem).

A 181–190. A hős társai és segítői

A 181. A hős felesége.

A 181.1. A hős elnyeri felesége kezét. A történeti hős a király segítségére siet, és megveri az ellenséget. Jutalmul a király/a hadvezér lányát kapja feleségül. / A történeti hős megmenti egy várúr életét a rátámadó sebzett medvétől. A gróf hálából hozzáadja a lányát.

→MZ II. G 66.2. (Toldi Miklós); →MZ II. J 175.1. (Bebek György/Patócsy Zsófia); →MZ II. J 283.1. (Béldi Pál); →MZ III. A 180.1. (A hős és a hadvezér lánya).

A 181.2. A hős esküvője. A történeti hős eljegyzéséről/esküvőjéről/nászéjszakájáról szóló hagyományok.

→MZ II. 92.1–2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. F 135.2. (IV. Béla király); →MZ II. J 133. (Tököly Imre/Zrínyi Ilona); →MZ II. L 191.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 73. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 60.2. (Petőfi Sándor); →MZ VII. A 220.1. (betyárok).

A 181.3. A szűzi házasság. A történeti hős fogadalmához híven élete végéig szűzi házasságban él a feleségével.

→MZ II. E 34.3. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 111–120. (Árpád-házi Szent Kinga: lengyelországi tradíció); →MZ II. E 159.1. (Boldog Csáki Móric).

A 181.4. A hűséges feleség. A történelmi hős éveken át hűségesen vár rabságban sínylődő férjére/éjjel-nappal fon, hogy előteremtse férje kiszabadítására a váltságdíjat/megszökteti férjét a börtönből/haláláig vigasztalanul gyászolja elhunyt/kivégzett párját.

→MZ II. J 182.5. (Szapáry Péter); →MZ II. J 262.2. (Paulikovics Pál); →MZ II. J 279.1. (Kendeffy Ilona); →MZ II. L 15.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 200.1. (Sándor Móric); →MZ II. P 250.1–2. (Damjanich János).

A 181.5. A hős és felesége konfliktusa. A történelmi hős megbünteti a feleségét, mert az vét a törvények ellen/mert az ő engedélye nélkül ítélkezik. / A történelmi hős megcsalja a feleségét, ám lelepleződik előtte. / A történelmi hős és feleségének versenye/rivalizálása. / A történelmi hős megpróbálja kiengesztelni megsértődött hitvesét.

→MZ II. H 41–48. (Mátyás király); →MZ II. M 47.2.1. (Kossuth Lajos)*; →MZ II. Q 244. (Ferenc József/Erzsébet királyné).

A 181.6. A hős hűtlen felesége. A történelmi hős felesége megcsalja/elárulja őt.

→MZ II. G 100.2. (Králjević Márkó); →MZ II. K 2.7. (Bátor Opos); →MZ II. K 91.3.1. (Báthori Gábor); →MZ II. K 85.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. K 91.3. (Báthori Gábor); →MZ II. K 96.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. N 103.1.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 115. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 281.2. (Madách Imre); →MZ III. H 10. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. Q 241., 245. (Erzsébet királyné); →MZ III. D 36. (Női hősök); →MZ III. H 32.; MZ IV. C 81.23. (A tatár–török háborúk); →MZ VII. A 219. (betyárok)*.

A 181.7. A többnejű hős. A történelmi hősnek 52/12 felesége van, minden héten más asszony veti meg az ágát.

→MZ II. A 51. (Attila); →MZ II. E 248.5. (Kun László király).

A 181.8. A hős különleges felesége. A történelmi hős felesége táltos asszony/óriási termetű/kacsalábú/egy boszorkány.

→MZ II. J 10. (Dózsa György/Bákainé); →MZ II. L 191.3–4. (II. Rákóczi Ferenc/Csirke Margit); →MZ II. Q 245. (Ferenc József császár/Erzsébet királyné).

A 181.9. A leszúrt feleség. A keresztények/törökök által üldözött menekülő hős leszúrja a feleségét, hogy az ne kerüljön élve az ellenség kezébe.

→MZ II. B 70.2.1. (Koppány vezér); →MZ II. J 164.2. (Dobozy Mihály); →MZ IV. C 106.1. (Szerem vitéz/Dobozy Mihály); →MZ IV. C 106.2. (Zsongor vitéz); →MZ IV. E 3.7. (N. N. hős).

A 181.10. A hős nevezetes felesége. A történelmi hős felesége maga is (mondailag) híres ember. / A történelmi hős rangon aluli házassága. / A történelmi hős név

szerint ismert, hagyomány szerinti feleségei. / A történeti hős feleségéről szóló egyéb hagyományok.

→MZ II. A 52–53. (Attila); →MZ II. A 55. (Attila/Réka királyné); →MZ II. B 24. (Árpád vezér); →MZ II. B 70.2. (Koppány vezér); →MZ II. E 268.6. (Vata vezér); →MZ II. F 135.3. (IV. Béla király); →MZ II. J 211.1. (Bákainé/Dózsa György); →MZ II. 278.3. (I. Rákóczi György fejedelem/Lórántffy Zsuzsanna); →MZ II. L 191.7. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 82.3. (Petőfi Sándor/Zrínyi Ilona); →MZ II. R 92.1. (Bánffy Miklós); →MZ III. G 24.7.1. (Vitéz Mihály fejedelem).

A 181.12. A felesége lakodalmára hazaérkező hős. A hős hosszú távollét után érkezik haza, akkor, amikor a felesége, aki már azt hiszi róla, hogy meghalt, éppen készül újra férjhez menni (az esküvőjét/a lakodalmát tartja).

→MZ I. G 89.2. (Tamásó Márton); →MZ II. C 137.2. (Szent István király); →MZ II. D 92.1. (Szent László király); →MZ II. N 103.1.1. (Petőfi Sándor); →MZ IV. C 81.19. (Gyönyörű Bán Kata)*.

A 182. A hős utódai.

A 182.1. A hős fia. A történeti hős fiáról szóló hagyományok.

→MZ II. B 41., 44. (Árpád vezér); →MZ II. F 135.4. (IV. Béla király); →MZ II. L 12. (Rákóczi Ferenc/Zrínyi Ilona); →MZ II. Q 302.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 133. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. P 258.2. (Kiss Ernő); →MZ II. P 268.2.1. (Batthyány Lajos); →MZ II. P 285.13. (Tompa Mihály); →MZ II. Q 242., 303. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 307.7.1. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 8.3. (Ménmarót vezér); →MZ VII. A 421. (betyárok).

A 182.2. A hős lánya. A történeti hős lányáról szóló hagyományok.

→MZ II. B 33.2. (Huba vezér); →MZ II. B 42. (Árpád vezér); →MZ II. E 112. (II. András király/Árpád-házi Szent Kinga); →MZ II. F 135.5. (IV. Béla király); →MZ II. G 101. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 318.1. (Mátyás király/Mária Terézia királynő); →MZ II. K 91.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. K 50.1.2. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ II. L 193. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 134–135. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. P 268.3.1–2. (Batthyány Lajos); →MZ III. G 20.12.1. (Zrínyi Miklós); →MZ III. G 24.7.2. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ VII. A 422. (betyárok).

A 183. A hősök barátsága. Folklorhagyomány arról, hogy a híres emberek személyes jóbarátai egymásnak. / A nevezetes hősök személyes ismeretségben állnak egymással annak ellenére is, hogy valójában nem ugyanazon évszázadban éltek.

→MZ II. C 54. (Szent István király/Boldog Mór püspök); →MZ II. E 24. (Szent Benedek remete/Boldog Mór püspök); →MZ II. 38. (Zsigmond király/Rozgonyi Cecília); →MZ II. G 142. (Kapisztrán Szent János/Hunyadi János); →MZ II. G 207.2. (Magyar Balázs/Kinizsi Pál); →MZ II. H 60.1. (Mátyás király/Toldi Miklós); →MZ II. H 60.2. (Mátyás király/Kinizsi Pál); →MZ II. H 60.4.; →MZ II. P 237.1. (Mátyás király/Bem József); →MZ II. H 318.5. (Mátyás király/Kossuth Lajos); →MZ II. J 185.1. (Kis Kampó/Mátyás király); →MZ II. K 3. (Bátor András/V. István király); →MZ II. L 189.1. (II. Rákóczi Ferenc/Báthori István); →MZ II. II. L 189.2. (II. Rákóczi Ferenc/Wesselényi Miklós); →MZ II. M (Kossuth Lajos/

Görgey Artúr); →MZ II. M 82.1. (Kossuth Lajos/Kölcsey Ferenc); →MZ II. M 82.1–2. (Kossuth Lajos/Petőfi Sándor); →MZ II. N 81.1. (Petőfi Sándor/Arany János); →MZ II. N 81.2. (Petőfi Sándor/Tompa Mihály); →MZ II. N 82.1.; MZ II. P 237.2. (Petőfi Sándor/Bem József); →MZ II. N 82.5. (Petőfi Sándor/Dugonics András); →MZ II. P 26.3. (Bercsényi Miklós/Vak Bottyán); →MZ II. P 176. (Nagy Dimén József/II. József császár); →MZ II. P 208. (II. Rákóczi Ferenc/Wesselényi Miklós); →MZ II. P 264.1. (Zeyk Domokos/Petőfi Sándor); →MZ II. P 299.2. (Blaha Lujza/Erzsébet királyné); →MZ II. Q 175. (Ferenc József császár/Deák Ferenc); →MZ II. R 65.1. (Márton Áron püspök/Tamási Áron); →MZ III. H 73.1. (Görgey Artúr/Kossuth Lajos); →MZ V. Q 75.2. (Benedek Márton/a római pápa); →MZ V. R 124.1. (II. Rákóczi Ferenc/a nagykallói csodarabbi); →MZ V. R 124.2. (Kossuth Lajos/a sátoraljaújhelyi/a bodrogkeresztúri csodarabbi).

A 183.1. Két költő találkozása. A vándorló hős (költő) megszólítja az országúton vele szembejövő férfit, és versben tudakolja tőle, hogy messze van-e még az általa elérni kívánt település. A megkérdezett férfi szintén rögtönzött versben válaszol. Bemutatkoznak egymásnak, és kiderül, hogy az ország két leghíresebb költőjét tisztelhetik egymás személyében./A rigmusok alapján egymásra ismer a két költő, és megölelik egymást.

→MZ II. N 23.1.; II. N 81.1., MZ II. P 284.1. (Petőfi Sándor/Arany János); →MZ II. P 164.18., II. P 276.2. (Csokonai Vitéz Mihály/Berzsenyi Dániel); →MZ II. P 164.18. (Csokonai Vitéz Mihály/Bessenyei György).

A 184. A hős és a betyárok. A történelmi hős meghívja magához vendégségbe a nevezetes betyárt. / A történelmi hőshöz csatlakozik a nevezetes betyár, megsegítendő őt az ellenséggel vívott háborúban. / A történelmi hős egy kocsmában együtt poharazgat a híres betyárral. / A történelmi hős felkérésre verset ír/zongorahangversenyt ad a híres betyárnak. / A történelmi hős keresztapja maga a nevezetes betyár. / A történelmi hős hintóját megtámadja/oltalmazólag átkíséri a puszta a nevezetes betyár. / A történelmi hős kegyelmet ad/amnesztiát eszközöl ki a nevezetes betyárnak. / Stb.

→MZ II. H 318.8. (Mátyás király/Bogár Imre); →MZ II. H 318.8. (Mátyás király/Sisa Pista); →MZ II. L 189.4. (II. Rákóczi Ferenc/Rózsa Sándor); →MZ II. L 189.5. (II. Rákóczi Ferenc/Bogár Imre); →MZ II. M 84. (Kossuth Lajos/Rózsa Sándor); →MZ II. N 24. (Petőfi Sándor/N. N. betyár); →MZ II. N 83.1. (Petőfi Sándor/Rózsa Sándor); →MZ II. N 83.2. (Petőfi Sándor/Savanyú Jóska); →MZ II. P 176.3. (Berzsenyi Dániel/N. N. betyár); →MZ II. P 298.1. (Erkel Ferenc/Rózsa Sándor); →MZ II. Q 36. (Mária Terézia/Angyal Bandi); →MZ II. Q 37. (Mária Terézia/Bodor Péter); →MZ II. Q 181. (Ferenc József császár/Rózsa Sándor); →MZ II. Q 183. (Ferenc József/Fazekas Dávid); →MZ II. Q 184. (Ferenc József császár/Cseh István); →MZ II. Q 186. (Ferenc József császár/Gesztlen Jóska); →MZ II. Q 315.4. (József nádor/N. N. betyár); →MZ VII. A 201–202., 331. (betyárok).

A 185. A hős és a tudós ember. A történelmi hős személyes ismeretségben áll kora nevezetes tudós emberével: a csodarabbi a hős megbízásából dalokat szerez/jósol neki/a tudós gyógyítóasszony kenőcsöt küld a hős fájós lábára/a gyógyító szentember meggyógyítja a hős feleségét/felkeresi őt külföldi szám-

üzetésében/a nevezetes halottlító asszony beszél a hősnek halott/halottnak hitt családtagjairól/a szent életű hős természetfeletti képességét egy környékbeli asszony örökli.

→MZ II. L 189.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 83.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 83.2. (Kossuth Lajos/Tápai Pista); →MZ II. P 105. (Cinka Panna/II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 201–204. (Ferenc József császár/Tápai Pista); →MZ V. Q 146.8. (Mészáros Mihály/a mezőtárkányi halottlító asszony).

A 186. A hős boszorkánya. A történeti hős (negatív hős) előtt mindig egy boszorkány jár, akit egy láthatatlan fekete kecske vezet, mutatva neki azt az utat, ahol nem érheti őt veszedelem.

→MZ III. G 38.2. (Avram Janku).

A 187. A hős hűséges alattvalói. A történeti hős táltos papja/udvari hóhéra/fegyverhordozója/katonája/patkolókovácsa/titkára/udvari muzsikusa/kémje/író-deákja/futárja/stb.

→MZ II. A 88–89. (Attila); →MZ II. G 54.3. (Hédervári Kont); →MZ II. H 59.5. (Mátyás király); →MZ II. H 60.3. (Mátyás király); →MZ II. J 15.2.2. (Dózsa György); →MZ II. K 43.3. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 8., 102., 104., 111–112. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 98. (Kossuth Lajos).

A 188. A hős lova.

A 188.1. Az Istentől kapott táltos ló. A történeti hős magától Istentől kapja a lovát.

→MZ II. A 35. (Attila); →MZ II. D 121.7. (Szent László király).

A 188.2. A hős által kiválasztott ló. A történeti hős még fiatalkorában a sörényénél fogva megragad, és a hátára felpattanva megfékez egy megvadult mént. Ez a ló lesz a továbbiakban a kedvenc paripája. / A történeti hős úgy választ lovat magának, hogy az állatot a farkánál fogva megrántja/megforgatja. Csak hosszas keresést követően talál rá egy olyan lóra, amely nem esik hasra a rántástól, és attól kezdve az lesz a lova.

→MZ II. D 121.1. (Szent László király); →MZ II. G 106.1. (Kraljevics Márkó).

A 188.3. A hős fehér lova. A történeti hős lova fehér színű. / A történeti hős leggyakrabban fehér szőrű lovon jár.

→MZ I. G 5.2. (Szent István király); →MZ II. B 23.1. (Árpád vezér); →MZ II. B 87.1. (Géza fejedelem); →MZ II. D 121.3. (Szent László király); →MZ II. L 171.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 64. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 85. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 132. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 256.7. (Gábor Áron); →MZ II. P 263.2. (Vasvári Pál); →MZ II. Q 132.1. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 307.4. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 19.1. (Orbán Viktor); →MZ II. R 34. (Horthy Miklós); →MZ II. R 58.1. (Márton Áron püspök); →MZ II. R 78.3. (Kós Károly); →MZ VII. A 205.3. (betyárok).

A 188.3.1. A hős aranyszörű lova. A történelmi hős aranyszörű lovon jár.

→MZ II. L 171.4. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.4. A hős lovának neve. A történelmi hős lovát Ducsbálnak/Szögnek/Fakónak/Holdasnak/Ráronak/Tatárnak/stb. hívják.

→MZ II. A 35. (Attila); →MZ II. D 121.2. (Szent László király); →MZ II. G 106.4. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 323.1–3. (Mátyás király); →MZ II. J 185.2. (Mátyás király); →MZ II. K 2.3. (Bátor Opos); →MZ II. L 171.1.1–5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 199.2. (Sándor Móric).

A 188.5. A hős táltos lova. A történelmi hősnek különleges, természetfeletti képességű paripája, táltos lova van, aki mindenben hűséges társa a gazdájának.

→MZ II. A 35–36. (Attila); →MZ II. A 63.3. (Dengezics); →MZ II. B 23. (Árpád vezér); →MZ II. B 66. (Koppány vezér); →MZ II. B 87.1. (Géza fejedelem), →MZ II. C 107. (Szent István király); →MZ II. C 129. (Szent István király); →MZ II. C 130.1. (Szent István király); →MZ II. D 17.6. (Szent László király); →MZ II. D 44.2.2. (Szent László király); →MZ II. D 122–124., 126–129. (Szent László király); →MZ II. G 71. (Toldi Miklós); →MZ II. G 106.1–3. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 153.2. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 323.1. (Mátyás király); →MZ II. H 324. (Mátyás király); →MZ II. H 410.3. (Mátyás király); →MZ II. J 105. (II. Rákóczi György); →MZ II. J 123.6. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 125.1. (Zrínyi Péter); →MZ II. J 169.3. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 173.1. (Gyulaffy László); →MZ II. J 185.5. (Kis Kampó); →MZ II. J 211.8–9. (Bákainé); →MZ II. J 239. (Bojgó Szabó)*; →MZ II. J 250.7. (N. N. vezér); →MZ II. K 45.1–5. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 63. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 172–178. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 11.1–2. (Esze Tamás); →MZ II. P 123.1. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. P 268.1. (Bathhyány Lajos); →MZ VII. A 205.1. (betyárok).

A 188.5.1. A repülni tudó táltos ló. A történelmi hős lova a levegőben is tud járni/ egy szempillantás alatt ott terem, ahová a gazdája el akar jutni/ huszonnégy óra alatt bejárja az egész világot.

→MZ II. A 35. (Attila); →MZ II. B 23. (Árpád vezér); →MZ II. D 126.1. (Szent László király); →MZ II. G 71. (Toldi Miklós); →MZ II. G 106.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. J 211.8. (Bákainé); →MZ II. L 175.6. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 11.2. (Esze Tamás).

A 188.5.2. A vízen járó táltos ló. A történelmi hős táltos lova a víz felszínén is képes járni, az egyik hullámról a másikra lépve kel át a gazdájával a folyón.

→MZ II. L 175.7. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.3. A sebes futású táltos ló. A történelmi hős lova úgy vágat, mint a villám: a leghevesebb széllel is versenyt fut/egy óra/öt perc alatt tesz meg egy nyolc órás kocsutat. / A hős lova olyan sebesen vágat, hogy a patkója szikrázik közben a köveken.

→MZ II. J 123.6. (Zrínyi Miklós); →MZ II. L 173. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 175.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ VII. A 205.1. (betyárok).

A 188.5.4. A hős ugratása. A történeti hős a lovával nagy távolságra ugrat: táltos lova hátán hegyeket ugrat át/egyik hegyről a másikra ugrat/a hegytetőről/a várából leugrat a völgybe/stb.

→MZ II. C 129. (Szent István király); →MZ II. D 127.1–5. (Szent László király); →MZ II. G 165. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 324. (Mátyás király); →MZ II. J 169.3. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 185.5. (Kis Kampó); →MZ II. J 211.9. (Bákainé); →MZ II. J 250.5. (Setét Mihály); →MZ II. K 45.2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 175.4–5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 176. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 55. (Béri Balogh Ádám); →MZ II. P 123. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. P 191.4. (Sándor Móric); →MZ III. G 24.3. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ V. Q 7.4. (Szent Péter); →MZ VII. A 178.1. (betyárok); →MZ VII. A 234.1. (betyárok).

A 188.5.5. Az emberi nyelven is értő táltos ló. A történeti hős lova emberi nyelven is ért/beszélteni is képes.

→MZ II. B 66. (Koppány vezér); →MZ II. C 129.3. (Szent István király); →MZ II. D 123. (Szent László király); →MZ II. G 106.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. J 123.6. (Zrínyi Miklós); →MZ II. L 172.1. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.6. A gondolatolvasó táltos ló. A történeti hős lova tudja gazdája minden gondolatát.

→MZ II. K 45. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 172.1. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.7. A táltos ló tanácsa. A történeti hős lova bölcs tanácsaival is segíti gazdáját/azt tanácsolja a gazdájának, hogy patkoltassa fordítva, mert akkor megtévesztheti az üldözőket.

→MZ II. D 123. (Szent László király); →MZ II. J 173.1. (Gyulaffy László); →MZ II. L 63.1. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.8. A táltos ló által megérzett veszély. A történeti hős lova több kilométerről megszimatolja az ellenséget/felismeri az ellenség csapdáját/előre megérzi a gazdáját fenyegető veszélyt/a gazdájára leselkedő végzetet, és vad nyerítés-sel/a föld kapálásával/stb. próbálja feltartóztatni őt.

→MZ II. D 122. (Szent László király); →MZ II. J 123.6. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 125.1. (Zrínyi Péter); →MZ II. K 45.3–4. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 173. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 268.1. (Batthyány Lajos).

A 188.5.9. A harc közben segítő táltos ló. A történeti hős lova maga is aktívan vesz részt az ütközetben: az ellenség lovát rúgással, harapással támadja/két mellső lábával rúgja-vágja az ellenséget/az ellenséget maga után csalogatva foglyot ejt/kiszabadítja gazdáját a fogságból/megmenti gazdája életét.

→MZ II. B 87.1. (Géza fejedelem); →MZ II. D 17.6. (Szent László király); →MZ II. D 122. (Szent László király); →MZ II. G 106.3. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 323.1. (Mátyás király); →MZ II. J 105. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 123.6. (Zrínyi Miklós);

→MZ II. J 169.3. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 250.7. (N. N. vezér); →MZ II. L 174.1., 4–5. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.10. A világító homlokú táltos ló. A történelmi hős lóva olyan különleges paripa, amelynek a homloka holdként világít/éjjel az egész vidéket bevilágítja.
→MZ II. H 323.1. (Mátyás király); →MZ II. L 171.2. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.11. A hazatérő táltos ló. A történelmi hős világító homlokú lovát egy török táltos elrabolja. A hős (király) nagy jutalmat ígér annak, aki visszaszerzi kedvenc paripáját. Egy bátor vitéz vállalkozik a nehéz feladatra: bejárja a fél világot, számos próbát kiáll, és sikerrel visszaviszi a különleges lovat. / A történelmi hős a halála (megölése) előtt a lóva fülébe tesz egy cédulát, amivel a ló hazamegy, majd otthon kirázza a füléből, hogy a családtagok is értesüljenek gazdája tragikus sorsáról.

→MZ II. H 323.1. (Mátyás király); →MZ II. J 185.2. (Kis Kampó); →MZ II. K 45.5. (Báthori Endre fejedelem).

A 188.5.12. A kincslátó táltos ló. A történelmi hős lóva meglátja a földbe rejtett kincseket. Ahol kincset lát, ott egy nagyot dobbant a lábával.

→MZ II. L 178. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.13. A hős lovának aranypatkója. A történelmi hős lovának a lábaira aranypatkó van verve.

→MZ II. A 61.15. (Csaba királyfi)*; →MZ II. C 35.1. (Szent István király); →MZ II. D 158.1. (Szent László király); →MZ II. E 161.2. (Szent István király/Gizella királyné); →MZ II. G 106.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 324.2. (Mátyás király); →MZ II. H 410.3. (Mátyás király); →MZ II. Q 50.4. (Mária Terézia királynő); →MZ VII. C 933.6. (Szrajla).

A 188.5.14. A vízfakasztó táltos ló. A történelmi hős lovának patája (léptei/rúgása) nyomán forrás (folyó/tó) fakad.

→MZ III. A 221.2.

A 188.5.15. A hős táltos lovának patkónyomai. A történelmi hős lovának patája maradandó nyomot hagy a földben/egy-egy sziklában (amerre jár/ahová ugat a gazdájával).

→MZ II. A 36. (Attila); →MZ II. A 63.3. (Dengezics); →MZ II. C 129. (Szent István király); →MZ II. C 130.1. (Szent István király); →MZ II. D 141. (Szent László király); →MZ II. L 176. (II. Rákóczi Ferenc).

A 188.5.18. A hős táltos lóva (egyéb hagyományok). A történelmi hős lovának szárnya van. / A történelmi hős templomot alapít azon a helyen, ahol a lóva dobbant egyet a patájával. / A történelmi hős lóva eredetileg girhes geбекént

a szemétdombon tengődik, de mihelyt etetni kezdik, táltos válik belőle. / A történeti hős lovának a patkója soha nem kopik el, mert mindig másikat helyébe. / A történeti hős lova óriási termetű/olyan ló, amely egyszer paripa, máskor kakas. / A történeti hős lovának közeledtét (a patája dübörgését) már kilométerekről meg lehet hallani.

→MZ II. A 35. (Attila); →MZ II. D 171.4. (Szent László király); →MZ II. G 71. (Toldi Miklós); →MZ II. G 106.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. J 211.8. (Bákainé); →MZ II. P 11.2. (Esze Tamás); →MZ VII. A 205.1. (betyárok).

A 188.5.19. A hős kísértet-lova. A történeti hős lovának (táltos lovának) kísértete minden holdtöltekor feltűnik a község határában, és keresi néhai gazdáját.

→MZ II. L 180. (II. Rákóczi Ferenc).

A 189. A hős egyéb segítő állatai.

A 189.1. A hős kutyája. A történeti hőst egy kóbor kutya neveli fel, és később is segítségére van az ellenséggel vívott küzdelemben. / A történeti hős kutyája minden veszélyt előre jelez a gazdájának.

→MZ II. J 250.3. (Rétiember); →MZ II. L 65., 194. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ VII. A 206. (betyárok).

A 189.2. A hős farkasa. A történeti hőst egy anyafarkas neveli fel. / A történeti hős meggyógyít egy sebesült farkast, amely a továbbiakban is vele marad.

→MZ II. E 57.2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. G 210.1. (Kinizsi Pál katonája); →MZ II. J 250.4. (N. N. hős).

A 189.3. A hős oroszlánja. A történeti hős megmenti egy oroszlán életét, amely egy rátekeredett óriáskigyóval viaskodik. Az oroszlán hálából mindenható követi a hőst. / A hős halálakor annak oroszlánjai is kimúlnak.

→MZ II. G 12. (Károly Róbert király); →MZ II. H 412.3. (Mátyás király).

A 189.4. A hős bikája. A történeti hős (negatív hős) egy hatalmas, szilaj bikát tart a várában, amelyet előszeretettel uszít rá az általa megkínózni/elpusztítani szándékozott emberekre.

→MZ III. G 17.4.2. (Komoróczy).

A 189.5. A hős turulmadara. A történeti hőst egy turulmadár segíti az ellenséggel szembeni küzdelemben: figyelmezteti őt a veszélyre/a csőrében levelet visz a hírekkel/elhullajtott tollaival mutatja a katonák számára a helyes utat/a hőst a hátára véve átrepül vele a folyó túlsó partjára/a hős oldalán részt vesz az ütközetben (a karmaival kivájja az ellenséges katonák szemét/a csőrében kardot hoz a hősnek)/az eltikkadt harcosok fölé repül, és a csőrében hozott vízzel felfrissíti őket/a hős elbujdosását követően elpusztul szomorúságában.

→MZ II. L 35., 64. (II. Rákóczi Ferenc).

A 189.6. A hős hollója. A rabságban sínylődő hősnek egy holló hordja titokban édesanyjától a levelet. / Egy betanított holló a csőrében aranyakat hordva a kincses toronyból, gazdaggá teszi a gazdáját.

→MZ II. G 203.2. (Szilágyi Erzsébet); →MZ II. H 341.2–3. (Mátyás király/Szilágyi Erzsébet); →MZ II. J 127.4. (Zrínyi Ilona); →MZ II. L 12. (II. Rákóczi Ferenc).

A 189.7. A hős hírvivő kacsája. A történelmi hős egy felpántlikázott kacsával küld üzenetet hű embereinek.

→MZ II. D 153.2. (Szent László király).

A 189.8. A hőst segítő egerek. Az ellenséggel háborúzó hős segítségére isteni rendelésből egerek sietnek, amelyek éjszaka elrágják az ellenséges katonák nyilainak húrjait, s így másnap a hős már könnyűszerrel győzedelmeskedhet.

→MZ II. D 84.7. (Szent László király).

A 189.9. A hőst segítő pókok. A hőst egy pók/pókok segítik a menekülésben, elrejtve őt az üldözők elől.

→MZ III. A 91.2. (A pók segítsége).

A 189.10. A hős külön fogata. A történelmi hős szamarat/vontatta/szarvasokat vontatta kocsin kocsikáztatja meg az apósát/a vendégeit.

→MZ II. P 199.3–4. (Sándor Móric).

A 191–220. A hős alapításai

A 191. A hős által alapított állam. A történelmi hős hozza ki a magyarokat Ázsiából, és alapítja meg Magyarországot.

→MZ II. C 31. (Szent István király).

A 192. A hős által alapított település. A történelmi hős várost/bányavárost/falut alapít. / A történelmi hős egy jeles esemény emlékére alapít községet.

→MZ II. A 72.1. (Buda vezér); →MZ II. B 82. (Géza fejedelem); →MZ II. C 41. (Szent István király); →MZ II. D 174. (Szent László király); →MZ II. D 178.7. (Szent László király); →MZ II. E 211.1. (Könyves Kálmán király); →MZ II. E 230.1. (Vak Béla király); →MZ II. F 102.1. (IV. Béla király); →MZ II. G 37.1. (Zsigmond király); →MZ II. G 178.3. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 33.7. (János Zsigmond fejedelem); →MZ II. N 103.4. (Petőfi Sándor).

A 193. A hős telepítései. A történelmi hős letelepíti az országba behívott/beengedett népeket/a legyőzött hadifoglyokat/az ellenség kezéből kiszabadított hadifoglyokat/kiszolgált katonáit/mesterembereit, és községet szervez belőlük. / A történelmi hős az országhatár védelmére határőrfalvakat létesít.

→MZ II. A 33. (Attila); →MZ II. A 61.7. (Csaba királyfi); →MZ II. A 62.2. (Irnák); →MZ II. A 64.1. (Ellák); →MZ II. B 13.2., 4. (Árpád vezér); →MZ II. B 83. (Géza fejedelem); →MZ II. C 45. (Szent István király); →MZ II. D 89.1. (Szent László király); →MZ II. D 178.1–10. (Szent László király); →MZ II. F 101. (IV. Béla király); →MZ II. F 102.1–4. (IV. Béla király); →MZ II. E 229.1–2. (Vak Béla király); →MZ II. E 255.1. (III. Béla király); →MZ II. G 19. (Károly Róbert király); →MZ II. G 29. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 213. (Nagy István fejedelem); →MZ II. G 204.2. (Szilágyi Mihály); →MZ II. G 226. (II. Ulászló király); →MZ II. H 352. (Mátyás király); →MZ II. J 32.6. (Izabella királyné); →MZ II. J 55. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 81. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 118.6. (Apaí Mihály fejedelem); →MZ II. L 215.1–5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 147.2. (Hadik András); →MZ II. Q 1.1–2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 315.5.1. (József nádor).

A 194. A hős által adományozott birtok. A történeti hős valamilyen hőstettért/ neki tett szolgálatért/érdemért/nagyvonalúságból birtokot/hatalmas földterületet (birtokot, címert és nemesi címet) adományoz egyes embereknek/településeknek.

→MZ II. B 12., 32. (Árpád vezér); →MZ II. B 33.1. (Árpád vezér); →MZ II. C 8., 46., 48. (Szent István király); →MZ II. D 161–170. (Szent László király); →MZ II. E 212.1–2. (Könyves Kálmán király); →MZ II. E 231. (II. András király); →MZ II. E 254.1. (II. István király); →MZ II. E 256.2. (Imre király); →MZ II. E 258.1. (V. István király); →MZ II. F 105., 125. (IV. Béla király); →MZ II. G 17.1–2. (Károly Róbert király); →MZ II. G 28.3.1–2. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 38.2.1–7. (Zsigmond király); →MZ II. G 84. Toldi Miklós*; →MZ II. G 111. (Zsigmond király/Hunyadi János); →MZ II. G 125. (Hunyadi János); →MZ II. G 175. (Mátyás király/Kinizsi Pál); →MZ II. G 210.3.2. (Betz Jakab)*; →MZ II. G 217. (Nagy István fejedelem); →MZ II. G 225.1. (II. Ulászló király); →MZ II. H 23. (Mátyás király); →MZ II. H 343.1–8. (Mátyás király); →MZ II. J 29.1.5. (Mária királyné); →MZ II. J 33.6. (János Zsigmond fejedelem); →MZ II. J 56.2., 5–6. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 80.1–2. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 92. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 111.1. (Székely Mózes fejedelem); →MZ II. J 115.1. (Kemény János fejedelem); →MZ II. J 118.1.1. (Apaí Mihály fejedelem); →MZ II. J 132. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 233. (N. N. fejedelem/Csukath Péter); →MZ II. K 23.1–2. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 212.1–7. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 172. (II. József nádor/Nagy Dimén József); →MZ II. Q 3. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 4.2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 85. (II. József császár); →MZ II. Q 101.1. (II. József császár); →MZ II. Q 230.2–3. (Erzsébet királyné).

A 195. A hős által kijelölt határ. A történeti hős igazságot tesz két szomszédos község határvitájában: a kardjával egy vonalat húzva/egy fűzfavesszőt leszúrva/halmot rakatva kijelöli az általa szentesített határt.

→MZ II. H 350.1–2. (Mátyás király); →MZ II. J 91. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ VII. A 180.7. (betyárok).

A 196. A hős által adományozott kiváltságok.

A 196.1. A hős által adott városi kiváltságok. A történeti hős (uralkodó) a neki tett szolgálatokért/egyéb okból városi címet adományoz egyes településeknek.

→MZ II. E 257.2. (II. András király); →MZ II. F 104.1. (IV. Béla király); →MZ II. G 38.1. (Zsigmond király); →MZ II. H 346. (Mátyás király); →MZ II. Q 5. (Mária Terézia királynő).

A 196.2. A hős által adott vásárjog. A történelmi hős a neki tett szolgálatokért vásárjogot ad egyes településeknek.

→MZ II. E 257.2. (II. András király); →MZ II. J 32.5. (Izabella királyné); →MZ II. Q 6. (Mária Terézia királynő).

A 196.3. A hős által megnevesített települések. A történelmi hős valamely neki tett szolgálatért/harci vitézségért a község összes lakosát nemesi címmel ruházza fel.

→MZ II. C 47. (Szent István király); →MZ II. F 104.2. (IV. Béla király); →MZ II. G 31.1. (Zsigmond király); →MZ II. H 344–345. (Mátyás király); →MZ II. J 56.1., 3. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. Q 4.3. (Mária Terézia királynő).

A 196.5. A hős által adott egyéb kiváltságok. A történelmi hős nemesi címben/nemesi címerben részesít/magas rangra emel egyes – számára kedves/nelki szolgálatokat tett – embereket/kollektív kiváltságokat (dézsmamentességet/vámmentességet/vámszedés jogát/stb.) biztosít egyes településeknek.

→MZ II. C 48.4. (Szent István király); →MZ II. F 104.2.1. (IV. Béla király); →MZ II. F 118.5. (IV. Béla király); →MZ II. G 17.4. (Károly Róbert király); →MZ II. H 347. (Mátyás király); →MZ II. H 347.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 56.4., 8. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. K 20. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 211. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 4.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 7–9. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 205.2. (Ferenc József); →MZ II. R 6.1. (Károly király); →MZ II. R 27. (Horthy Miklós).

A 200. A hős által épített vár. A történelmi hős várat/várkastélyt épít/építtet.

→MZ II. A 17. (Attila); →MZ II. A 61.2., 4. (Csaba királyfi); →MZ II. A 72.2. (Buda vezér); →MZ II. B 3. (Álmos vezér); →MZ II. B 18. (Árpád vezér); →MZ II. B 37.1. (Bors vezér); →MZ II. B 39.3. (A hét vezér); →MZ II. B 61. (Koppány vezér); →MZ II. C 33. (Szent István király); →MZ II. D 175. (Szent László király); →MZ II. E 172. (Aba Sámuel király); →MZ II. F 228. (Vak Béla király); →MZ II. F 107–108. (IV. Béla király); →MZ II. G 28.2. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 124.1. (Hunyadi János); →MZ II. G 178.2. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 191.1. (Stibor vajda); →MZ II. G 197.2. (Tar Lőrinc); →MZ II. H 356.1. (Mátyás király); →MZ II. J 79.2. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 93. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 109. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 118.2. (I. Apafi Mihály fejedelem); →MZ II. J 121.1. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 123.9. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 127.1. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 141.2. (Martinuzzi Fráter György); →MZ II. K 22.1. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 81. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 85.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 86. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 34. (Vak Bottyán); →MZ II. Q 11. (Mária Terézia királynő); →MZ III. G 8.1.1–2. (Ménmarót vezér); →MZ III. G 9.1.1. (Gyalu vezér); →MZ III. G 17.4.1. (Komoróczy); →MZ III. G 24.6. (Vitéz Mihály fejedelem).

A 201. A hős által épített templom. A történeti hős/szent/szentember/szentaszszony vallásosságból/csoda/történelmi esemény emlékére/egyéb okból templomot/kolostort alapít/épít/épített.

→MZ II. B 13.6. (Árpád vezér); →MZ II. B 87.2. (Géza fejedelem); →MZ II. C 35–36., 38., 109., 177. (Szent István király); →MZ II. D 115.8. (Szent László király); →MZ II. D 151.1. (Szent László király); →MZ II. D 171–173. (Szent László király); →MZ II. E 38.1–2. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 104.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 124.2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 158.1. (Boldog Özséb); →MZ II. E 161.3. (Gizella királyné); →MZ II. E 162.2. (Szent István király/Gizella királyné); →MZ II. E 174. (Aba Sámuel király); →MZ II. E 195. (I. Béla király); →MZ II. E 252.2. (I. Géza király); →MZ II. E 263.2. (Csanád vezér); →MZ II. F 75., 112. (IV. Béla király); →MZ II. G 28.1.1–5. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 37.2. (Zsigmond király); →MZ II. G 124.5. (Hunyadi János); →MZ II. G 178.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 218.1. (Nagy István fejedelem); →MZ II. H 65.9. (Mátyás király); →MZ II. H 354. (Mátyás király); →MZ II. J 32.1. (Izabella királyné); →MZ II. J 111.2. (Székely Mózes fejedelem); →MZ II. J 118.1.2. (I. Apafi Mihály fejedelem)*; →MZ II. J 127.7. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 171.4.1. (Dobó István); →MZ II. J 177.4.1–3. (Hadik Mihály); →MZ II. J 179.2. (Xantus Keresztes királybíró); →MZ II. J 284.1. (I. Rákóczi Ferenc); →MZ II. K 9.1. (Báthori István fejedelem); →MZ II. K 16.2. (Báthori István fejedelem); →MZ II. K 22.2. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 212.4. (II. Rákóczi fejedelem); →MZ II. P 179. (Nagy Dimén József); →MZ II. Q 10. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 102. (II. József császár); →MZ II. Q 318.2. (IV. Károly király); →MZ V. Q 31.3. (Szent Ilona); →MZ V. Q 53.1. (Szent Pantaleon)*; →MZ V. Q 64.1. (Szent Száva); →MZ V. Q 74.1. (Ágotha János); →MZ V. Q 75.3. (Benedek Márton); →MZ V. Q 102. (N. N. remete); →MZ V. Q 124.2. (Wendler Ferenc); →MZ V. 126.5. (Csépe Klára); →MZ V. Q 128.7. (Jánó Ilona)*; →MZ V. Q 134.3. (Jézuska Matyi bácsi); →MZ V. Q 141.5–6. (Tápai Pista); →MZ VII. A 57.5. (betyárok).

A 202. A hős által alapított egyéb épületek. A történeti hős palotát (arany-palotát/fapalotát)/kastélyt/vadászkastélyt/zarándokházat/plébániát/lakóházat/kórházat/iskolát/szállodát/gátat/stb. épített.

→MZ II. A 163.1–3. (Attila); →MZ II. E 104.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. C 37. (Szent István király); →MZ II. G 124.3. (Hunyadi János); →MZ II. H 349.9. (Mátyás király)*; →MZ II. H 357., 360. (Mátyás király); →MZ II. J 79.1. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. Q 10.3. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 12–13. (Mária Terézia királynő); →MZ III. G 80.8–9. (Nicolae Ceaușescu); →MZ V. Q 122.2. (Serédy Zsófia).

A 203. A hős által épített híd. A történeti hős az egyik hegyről a másikra ívelő völgyhidat/a mocsáron átvezető hidat/stb. épített.

→MZ II. G 50.1. (V. László király); →MZ II. H 364.1–2. (Mátyás király); →MZ II. J 118.2. (I. Apafi Mihály fejedelem); →MZ II. P 129. (Gyöngyös Gyerófi); →MZ II. Q 15. (Mária Terézia királynő).

A 204. A hős által épített kút. A történeti hős a saját kezével/hadifoglyaival kutat ásat/épített.

→MZ II. D 42.12. (Szent László király); →MZ II. D 44.10.1. (Szent László király)*; →MZ II. E 56.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. F 53–54. (IV. Béla király); →MZ II. G 3. (Csák Máté); →MZ II. H 362.1–2. (Mátyás király); →MZ II. J 134. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. G 167.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 169.8. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 171.4.2. (Dobó István); →MZ II. L 79.3. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. L 132. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 68.1. (Bóné András); →MZ II. P 251.4. (Perczel Mór); →MZ II. P 256.1.1. (Gábor Áron); →MZ II. P 284.3. (Arany János); →MZ II. P 293.3. (Bodor Péter); →MZ II. Q 104.2. (II. József császár); →MZ II. R 91.1. (Reményik Sándor); →MZ VII. A 394.2. (betyárok).

A 205. A hős által épített alagút. A történelmi hős várait összekötő/a várából ki-
vezető titkos alagutat épített.

→MZ II. F 118.2. (IV. Béla király); →MZ II. H 363. (Mátyás király); →MZ II. J 44.1–2. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 121.2. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 127.2. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 171.4.3. (Dobó István); →MZ II. K 22.3. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 91., 98. (II. Rákóczi Ferenc).

A 206. A hős által épített út. A történelmi hős országotat csináltat a hegyen
át/a mocsaras tájon keresztül.

→MZ II. C 43. (Szent István király); →MZ II. F 118.1. (IV. Béla király); →MZ II. H 26. (Mátyás király); →MZ II. H 366. (Mátyás király); →MZ II. K 92.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. J 147.2. (Pázmány Péter); →MZ II. Q 16. (Mária Terézia); →MZ II. Q 103.1–2. (II. József császár); →MZ II. Q 151. (Ferenc József császár); →MZ III. G 20.1. (Szulejmán szultán); →MZ VII. A 310.5.3. (betyárok).

A 207. A hős által ásott árok. A történelmi hős hatalmas, hosszú árkot ásat a vi-
déken keresztül/a kardjával hasít a földben egy hosszú kilométereken át tartó
árkot.

→MZ I. K 1. (Csörsz király); →MZ II. A 68. (Attila fiai); →MZ II. D 185. (Szent László király); →MZ II. G 36. (Zsigmond király); →MZ II. H 372. (Mátyás király).

A 208. A hős által lecsapolt vizek. A történelmi hős csapolja le – a medencét
határoló hegy átvágásával – a vidéket borító vizeket/szabályozza az addig zabo-
látatlan folyót.

→MZ II. A 61.1. (Csaba királyfi); →MZ II. D 183. (Szent László király); →MZ II. P 219.1–2. (Széchenyi István); →MZ II. Q 17. (Mária Terézia királynő); →MZ IX. B 5.

A 209. A hős által létesített halom. A történelmi hős a katonáival halmot hordat
össze sátorhelyül/tanácskozási helyül/ebédlőhelyül/megfigyelőhelyül/stb. / A tör-
ténelmi hős halmot hordat össze elesett katonái sírjául.

→MZ II. A 22., 26. (Attila); →MZ II. B 16. (Árpád vezér); →MZ II. B 28.2. (Árpád vezér);
→MZ II. B 31.4., 8. (A hét vezér); →MZ II. B 37.3. (Bors vezér); →MZ II. C 141.1. (Szent
István király); →MZ II. D 154.1–2. (Szent László király); →MZ II. E 235. (II. András
király); →MZ II. F 115. (IV. Béla király); →MZ II. G 24.2. (Nagy Lajos király); →MZ II.

G 75.1. (Toldi Miklós); →MZ II. H 371.1–4. (Mátyás király); →MZ II. J 128.3. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 12.3.4. (Kádár István); →MZ II. J 155.1. (Balassi Bálint); →MZ II. J 171.3. (Dobó István); →MZ II. J 221.2. (Kádár vitéz); →MZ II. II. L 141., 143., 145., 148. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 38. (Kossuth Lajos); →MZ II. Q 66. (Mária Terézia); →MZ II. Q 154. (Ferenc József császár); →MZ II. III. G 20.8.1. (Szulejmán szultán); →MZ III. G 30.2. (Napóleon).

A 211. A hős által állított kereszt. A történeti hős által állított keresztfa/értékes templomi toronykereszt.

→MZ II. C 39. (Szent István király); →MZ II. F 118.3. (IV. Béla király); →MZ II. G 63.29. (Toldi Miklós); →MZ II. P 179. (Nagy Dimén József).

A 212. A hőstől származó harang. A történeti hős által adományozott/külföldről hozott harang.

→MZ II. H 355.3. (Mátyás király); →MZ II. J 95. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 127.8. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 273.1. (Egyedfy Pál); →MZ II. L 151.1–4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 208.3. (Ferenc József császár).

A 213. A hős templomi adományai. A történeti hős által a templom javára adományozott miseruha/kegykép/kegyszobor/stb.

→MZ II. C 51. (Szent István király); →MZ II. E 32.2. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 164. (Gizella királyné)*; →MZ II. H 355.1–2. (Mátyás király); →MZ II. H 368. (Mátyás király)*; →MZ II. P 143.2. (Árva Bethlen Kata).

A 214. A történeti hős által készített nevezetes tárgyak. A történeti hős napórát/szalmából órát/zenélő kutat/pénzcsináló gépet készít.

→MZ II. N 60.10. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 293.2–4. (Bodor Péter); →MZ VII. A 310.5.1. (betyárok).

A 215. A hőstől származó növények.

A 215.1. A hős által ültetett erdő. A történeti hős honosítja meg a községben a szelídgesztenyét/az eperfákat/rendeli el, hogy minden nemesi birtokos ültessen hét szilvafát a portájára/ültet fasort az utak mellé/ültet erdőt a csatatérre/a települések szélére.

→MZ II. F 118.4. (IV. Béla király); →MZ II. G 18. (Károly Róbert király); →MZ II. G 38.2.12. (Zsigmond király); →MZ II. G 218.2. (Nagy István fejedelem); →MZ II. L 112.2–4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 201. (Wesselényi Miklós); →MZ II. P 211.3. (Simonyi óbester); →MZ II. P 219.3. (Széchenyi István); →MZ II. Q 18. (Mária Terézia királynő).

A 215.2. A szőlőt telepítő hős. A történeti hős tanítja meg az embereket a szőlőművelésre/telepíti a község határába a máig létező szőlőket.

→MZ II. G 19. (Károly Róbert); →MZ II. J 94. (I. Rákóczi György fejedelem).

A 215.3. A krumpelit elterjesztő hős. A történelmi hős honosítja meg az országban a burgonyát.

→MZ III. A 126. (A krumpli elterjesztése).

A 215.4. A szelídesztyenét elterjesztő hős. A történelmi hős terjeszti el az országban/az ország egyes helyein a szelídesztyenét.

→MZ II. F 118.4. (IV. Béla király); →MZ II. G 15. (Károly Róbert király); →MZ II. H 49. (Beatrix királyné).

A 215.5. A hős által elhullajtott magok. A hegyen tenyésző, zabhoz hasonlatos növény onnan ered, hogy amikor a történelmi hős arra járt, abrakoltatás közben elhullajt néhány szem zabot. / Azon a helyen, ahol a hős sátra állt, azóta minden évben virágzik a szegfű/egy bizonyos fajta virág.

→MZ II. A 31.2. (Attila); →MZ II. D 157.7.1. (Szent László király); →MZ II. F 71.1. (IV. Béla király).

A 216. A hóstól származó szokások.

A 216.1. A déli harangszó eredete. A történelmi hős rendeli el az ellenség kiűzésének/a vár megvédésének az emlékére a déli/a 11 órai harangozást.

→MZ II. G 126. (Hunyadi János); →MZ II. H 379.1. (Mátyás király); →MZ II. J 167.1. (Jurisich Miklós).

A 216.2. A húshagyat eredete. A történelmi hős kérésére/intézkedésére végződik a farsang vasárnap helyett húshagyó kedd estéjén.

→MZ II. C 136. (Szent István király); →MZ II. D 91. (Szent László király); →MZ II. H 379.2. (Mátyás király).

A 216.3. A Szent Márton-napi lúdpecsenye eredete. A történelmi hős (uralkodó) azt a kiváltságot adja a zsidóknak, hogy Szent Márton napján ők nyújthassák át neki a császári asztalra szánt libát.

→MZ II. F 44. (IV. Béla király); →MZ II. Q 311.1. (III. Károly király); →MZ II. Q 312.1. (I. Ferenc császár).

A 216.5. Egyéb hagyományok. A történelmi hős rendeli el, hogy a cinkotai icce dupla akkora legyen, mint más településeken/hogy a lopásra hajlamos gyetvaiak rövid szárú kabátot viseljenek/hogy a nászéjszakán kizárólag egyfajta, a fiú utód születését elősegítő bort fogyasszanak. / A történelmi hős rendeli el bizonyos népszokások megtartását.

→MZ II. H 379.3–4. (Mátyás király); →MZ II. Q 19.2. (Mária Terézia); →MZ II. Q 20. (Mária Terézia).

A 218. A hősnak tulajdonított műalkotások.

A 218.1. A hős által írt könyvek. A történeti hős erkölcsstanító könyvet/törvénykönyvet/halotti siratót/legendát/verseket ír.

→MZ II. C 60. (Szent István király); →MZ II. E 151.3. (Mór püspök); →MZ II. D 158.8. (Szent László király)*; →MZ II. H 410.12. (Mátyás király); →MZ II. J 251.2. (Werbőczy István); →MZ II. K 60.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. N 63.1. (Petőfi Sándor); →MZ VII. A 347.7. (betyárok).

A 218.2. A hős zeneműve. A történeti hős szerzi a Rákóczi-indulót/egy népszerű dalt/dallamot.

→MZ II. L 203. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 203. (Cinka Panna); →MZ II. P 103. (Cinka Panna); →MZ V. R 127.1. (Taub Eizik); →MZ IX. C 100.9. (Fráter Lóránd).

A 219. A hős névadásai I. A történeti hős nemesi melléknevet ad hűséges híveinek/nevet ad egyes településeknek/földrajzi helyeknek.

→MZ II. D 155.1., 9. (Szent László király); →MZ II. G 17.5. (Károly Róbert király); →MZ II. H 346.1. (Mátyás király); →MZ II. H 348. (Mátyás király); →MZ III. A 287. (A hős névadásai II.).

A 221–240. A hőshöz fűződő földrajzi helyek

A 221. A hős kútja.

A 221.1. A hős által fakasztott forrás.

A 221.1.1. A hős fegyvere nyomán fakadt forrás. A történeti hős a kardját/bárdját/lándzsáját/botját a földbe/sziklába szúrva/a páncélsisakját egy kőhöz csapva isteni segítséggel vizet fakaszt a környékbeli nép/szomjazó katonái számára.

→MZ II. A 27.1. (Attila); →MZ II. C 132. (Szent István király); →MZ II. D 42.1–6. (Szent László király); →MZ II. F 52. (IV. Béla király); →MZ II. H 382.1. (Mátyás király); →MZ II. J 123.11. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 187.9. (Savoyai Jenő); →MZ II. J 246.2. (Barasó vezér); →MZ II. J 250.6. (N. N. hős); →MZ II. L 131.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 31.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. IV. D 25. (török vezér); →MZ V. Q 7.2. (Szent Péter); →MZ V. Q 67.3. (Szent Vendel); →MZ VII. A 394.1. (betyárok).

A 221.1.2. A hős érintésére fakadt forrás. A történeti hős mindössze megérinti a földet, és a helyén forrás fakad. / Ahol a hős megcsókolja a földet, ott forrás fakad. / A hős lábnyomából/a sarkantyúja által megérintett helyről vízforrás/ kőolajforrás tör elő.

→MZ II. D 42.8–11. (Szent László király); →MZ II. L 131.3. (II. Rákóczi Ferenc).

A 221.1.3. A hős imájára fakadt forrás. A történeti hős Istenhez imádkozik csodáért, mire azon a helyen bőséges forrás/folyó/tó fakad.

→MZ II. D 41. (Szent László király); →MZ II. D 44.2–3., 10. (Szent László király).

A 221.1.4. A hős könnyeiből fakadt forrás. A történelmi hős/a hős menekülő katonáinak a könnyeiből forrás keletkezik.

→MZ II. E 179.2. (Aba Sámuel király); →MZ II. G 166. (Kinizsi Pál); →MZ II. L 131.4. (II. Rákóczi Ferenc)*.

A 221.2. A hős lova által fakasztott forrás.

A 221.2.1. A hős lovának patája nyomán fakadt forrás. Ahol a történelmi hős lovának a patája lesüllyed a földbe, forrás (folyó/tó) fakad. / A történelmi hős lova belerúg egy sziklába/felrúg egy követ, és a helyéről forrás fakad.

→MZ II. B 20.1. (Árpád vezér); →MZ II. B 65.1. (Koppány vezér); →MZ II. C 132.2. (Szent István király); →MZ II. D 43.1. (Szent László király); →MZ II. D 44.2.2. (Szent László király); →MZ II. D 44.4–5. (Szent László király); →MZ II. F 54.1. (IV. Béla király); →MZ II. H 382.2–3. (Mátyás király); →MZ II. J 123.11.2. (Zrínyi Miklós); →MZ II. L 131.2. (II. Rákóczi Ferenc).

A 221.2.2. A hős lova által fakasztott forrás (egyéb hagyományok). A történelmi hős lova belecsapja az orrát a sziklába/belefúj a kőbe, és a sziklába mélyedt nyomból forrás fakad. / A történelmi hős lovának leesik a patkója. Ahová a patkó hull, ott fakad fel a víz.

→MZ II. D 43.1–2. (Szent László király).

A 221.3. A hős kutyája nyomán fakadt forrás. A történelmi hős kutyájának kaparása nyomán fakad fel a víz.

→MZ II. C 132.3. (Szent István király).

A 221.4. A hős által ásott kút.

→MZ III. A 204. (A hős által épített kút).

A 221.5. A hős által megtalált kút.

A 221.5.1. Az álomban megjelölt kút. A történelmi hős álmában egy nagyszakál-lú öregember/egy angyal jelenik meg, és megmutatja neki, hogy hol található forrásra, mihelyt ott a kardját a földbe szúrja.

→MZ II. A 27.1. (Attila); →MZ II. J 187.9. (Savoyai Jenő).

A 221.5.2. A csodaszarvas kútja. A történelmi hős egy – nyakában fénylő keresztet viselő – szarvast követve talál rá a szentkútra.

→MZ II. B 85.1. (Géza fejedelem); →MZ II. E 252.3. (I. Géza király).

A 221.5.3. A kilótt nyílvesző által talált kút. A történelmi hős az erdőben bolyongva kilóvi a nyílveszőjét/a tornácon állva elhajtja a kalapját, és ahol a nyílvesző/a kalap földet ér, ott egy forrásra talál/ott ásat az udvarán kutat.

→MZ II. E 268.4. (Vata vezér); →MZ II. P 284.3. (Arany János).

A 221.5.4. Egyéb hagyományok. A történeti hős ünnepnapján kitört viharban egy villámcsapás nyomán forrás fakad. / A történeti hős az erdőben bolyongva vizet keres szomjas katonái számára. Hosszas keresés után egy forrásra talál, amelyben egy nagy fehér kígyó tanyázik. Mihelyt a hős lecsapja a kígyó fejét, felüdítheti magát a csapatával.

→MZ II. D 44.10.2. (Szent László király); →MZ II. P 69.1. (Bódon András).

A 221.6. A hőst felüdítő forrásvíz. A történeti hős megpihen az általa nevezetessé vált forrás mellett, és iszik a vizéből. / A történeti hős rendszeresen az általa nevezetessé vált forrásból vitet magának ivóvizet.

→MZ II. B 85.2. (Géza fejedelem); →MZ II. B 20. (Árpád vezér); →MZ II. C 133.2. (Szent István király); →MZ II. D 47. (Szent László király); →MZ II. E 125. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 225. (Vak Béla király); →MZ II. F 51., 56., 78. (IV. Béla király); →MZ II. G 26.1. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 43.1. (Anjou Erzsébet királyné); →MZ II. G 48.1. (Albert király); →MZ II. H 381., 383–384. (Mátyás király); →MZ II. J 29.2. (II. Lajos király); →MZ II. J 99. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 118.8. (I. Apafi Mihály fejedelem/Bornemissza Anna); →MZ II. J 272.1. (Basa Tamás); →MZ II. K 47. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 133. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 31.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 42. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 115. (Mikes Kelemen/II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 260.2. (Kiss Sándor); →MZ II. Q 104.1., 3. (II. József császár); →MZ II. Q 153. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 237. (Erzsébet királyné); →MZ II. R 75.2. (Mindszenty József hercegprímás); →MZ III. G 20.3. (Szulejmán szultán).

A 221.7. A lovát itató hős. A történeti hős megitatja a lovát az általa híressé vált forrásból/az általa ásatott kútból.

→MZ II. D 48. (Szent László király); →MZ II. F 58. (IV. Béla király); →MZ II. G 26.2. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 385. (Mátyás király); →MZ II. H 29.2. (II. Lajos király); →MZ II. J 31.8. (Szapolyai János király); →MZ II. J 123.11.3. (Zrínyi Miklós); →MZ II. L 134. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 41 (Petőfi Sándor); →MZ II. N 251.5. (Perczel Mór); →MZ VII. A 394.4. (betyárok).

A 221.8. A hős pihenőhelye. A történeti hős megpihen egy róla nevezetessé vált forrás mellett.

→MZ II. A 26–27. (Attila); →MZ II. B 65.3. (Koppány vezér); →MZ II. D 46. (Szent László király); →MZ II. E 104.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. F 56.1. (IV. Béla király); →MZ II. G 15. (Károly Róbert); →MZ II. G 107.1. (Kraljevics Márkó); →MZ II. H 390. (Mátyás király)*; →MZ II. J 150.1. (Csernovics Arzén); →MZ II. K 44.2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 135., 140. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 68.1. (Bóné András); →MZ II. P 301.3. (Deák Ferenc); →MZ III. A 221.6. (A hőst felüdítő forrásvíz); →MZ VII. A 394.3. (betyárok).

A 221.9. A kút mellett írt versek. A történeti hős (költő) egy róla nevezetessé vált kút mellett/a kút kávján ülve írja verseit.

→MZ II. N 43. (Petőfi Sándor).

A 221.10. A hős országgyűlésének helyszíne. A történelmi hős egy róla nevezetessé vált fa alatt/kút mellett tart országgyűlést és mond beszédet.

→MZ II. J 58.1. (Bocskai István fejedelem); →II. L 12. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 136. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 196.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 25. (Mária Terézia királynő).

A 221.11. A hős szerelmi légyottjainak helyszíne. A történelmi hős egy máig létező kút mellett találkozik azzal a helybeli lánnyal, aki a felesége/a szerelmese lesz. / A történelmi hős és szerelmese a hősről nevezetessé vált forrás mellett találkozik rendszeresen.

→MZ II. G 216. (Nagy István fejedelem); →MZ II. H 35.4. (Mátyás király); →MZ II. H 22., 388. (Mátyás király); →MZ II. L 192.1. (II. Rákóczi Ferenc).

A 221.12. A forrás vizében megmosakodó hős. A történelmi hős a róla nevezetessé vált forrás vizében mossa meg véres kardját és kezét/mossa meg a kezét/mossa ki a sebeit. / A történelmi hős megfürdik a róla nevezetessé vált forrás vizében.

→MZ II. C 133.1. (Szent István király); →MZ II. D 49–50. (Szent László király); →MZ II. F 57., 60. (IV. Béla király); →MZ II. H 386. (Mátyás király); →MZ II. H 389.1. (Mátyás király).

A 221.13. A hős gyógyvize.

A 221.13.1. A történelmi hős által kapott gyógyerő. A nevezetes forrás a történelmi hős által nyeri el gyógyító erejét (miután az megáldotta/megmosta a kezét/megfürdött benne/ivott belőle). / A történelmi hős által fakasztott forrás gyógyerejű.

→MZ II. C 133.1. (Szent István király); →MZ II. D 49–51., 55. (Szent László király); →MZ II. E 9. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 125. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. K 47.2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ V Q 75.11. (Benedek Márton); →MZ V. Q 129.15.1. (Marián Rózsika).

A 221.13.2. A történelmi hős által látogatott gyógyforrás. A történelmi hős a nevezetes szentkút/egy általa nevezetessé vált gyógyforrás vizével kúrálja magát (köszvényét/csatában szerzett sebeit).

→MZ II. B 21. (Árpád vezér); →MZ II. E 225. (Vak Béla király); →MZ II. F 57. (IV. Béla király); →MZ II. H 386. (Mátyás király); →MZ II. J 85.1–2. (Bethlen Gábor); →MZ II. P 42. (Vak Bottyán); →MZ II. Q 28. (Mária Terézia királynő).

A 221.14. A hős kincseit rejtő kút. A történelmi hős egy róla nevezetessé vált kút mellé/mélyére rejt el a kincseit/harangjait.

→MZ II. D 52. (Szent László király); →MZ II. F 53. (IV. Béla király); →MZ II. L 137. (II. Rákóczi Ferenc).

A 221.15. A hős csodálatos kútja. A történeti hős által fakasztott/talált forrás soha nem szárad ki/soha nem fagy be/sokáig frissen marad/étvágyat csinál/borízú/illatos/rózsaillatú.

→MZ II. D 47.1. (Szent László király); →MZ II. D 56.1–7. (Szent László király); →MZ V. Q 75.11.1–3. (Benedek Márton).

A 221.16. A hős kútjával kapcsolatos egyéb hagyományok. A történeti hős által mutatott példázatos eset helyszínéül szolgáló forrás. / Forrás, ahová begurul a hős levágott feje. / A történeti hős kaszásokútja.

→MZ II. D 44.1.1. (Szent László király); →MZ II. G 167.2. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 389.2. (Mátyás király); →MZ II. K 47.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 199. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. G 5.1. (Szkuba).

A 222. A hős fája. A történeti hős fájával kapcsolatos folklórhagyományok.

→MZ IX. E 1–40. (Történeti hősök fája).

A 223. A hős kedvenc vadászóhelyei. A történeti hős által vadászat céljából gyakran/előszeretettel látogatott erdők/hegyek/vadaskertek/egyéb vadászterületek. / A történeti hős által gyakran felkeresett vadászházak/vadászkastélyok.

→MZ II. A 72.3. (Buda vezér); →MZ II. B 54.2. (Bulcsú vezér); →MZ II. C 145. (Szent István király); →MZ II. D 154.5. (Szent László király); →MZ II. E 40. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 41.3. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 182. (Péter király); →MZ II. E 260. (Az Árpád-házi királyok); →MZ II. F 109.1. (IV. Béla király); →MZ II. G 23. (Nagy Lajos király); →MZ II. J 24. (II. Lajos király); →MZ II. J 83.1., 3. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 280.2. (Tarnóczy Sára); →MZ II. H 357.1. (Mátyás király); →MZ II. H 375.5–6. (Mátyás király); →MZ II. H 376., 401. (Mátyás király); →MZ II. J 289.1. (Ebeni György); →MZ II. L 85.5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 261.1–4. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 29.1–3. (Horthy Miklós).

A 224. A hős pihenőhelyei. Nevezetes földrajzi helyek/épületek, ahol a történeti hős a vidéket járva/menekülés közben/stb. megpihen/letáborozik/egy éjszakát eltölt.

→MZ II. A 26. (Attila); →MZ II. B 15. (Árpád vezér); →MZ II. B 35.2. (Örs vezér); →MZ II. C 141.2. (Szent István király); →MZ II. C 146. (Szent István király); →MZ II. D 153.7. (Szent László király); →MZ II. D 154.2–4. (Szent László király); →MZ II. E 214. (Könyves Kálmán király); →MZ II. E 223. (Vak Béla király); →MZ II. E 236. (II. András király); →MZ II. E 243. (Kun László király); →MZ II. F 3., 21–23., 26., 71. (IV. Béla király); →MZ II. F 73.1–2. (IV. Béla király); →MZ II. F 79. (IV. Béla király); →MZ II. F 81.1–5. (IV. Béla király); →MZ II. F 83., 85., 92. (IV. Béla király); →MZ II. G 7. (Csák Máté)*; →MZ II. G 14. (Károly Róbert király); →MZ II. G 24. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 404. (Mátyás király); →MZ II. J 12.2. (Dózsa György); →MZ II. J 24. (II. Lajos király); →MZ II. J 75. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 83.2. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 136. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 170.3. (Szondi György); →MZ II. J 161.3. (Tomori Pál); →MZ II. J 289.1. (Ebeni György); →MZ II. K 25.1. (Báthori István fejedelem); →MZ

II. L 105., 108. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 24., 37. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 51. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 43.3. (Vak Bottyán); →MZ II. P 234. (Bem József); →MZ II. P 279.1. (Vörösmarty Mihály); →MZ II. P 301.4. (Deák Ferenc); →MZ II. Q 22. (Mária Terézia); →MZ II. Q 235. (Erzsébet királyné); →MZ II. R 5.2. (Masaryk); →MZ II. R 71.1. (Serédy Jusztinián hercegprímás); →MZ III. G 30.5. (Napóleon); →MZ II. H 71.2. (Görgey Artúr); →MZ V. Q 45.4. (Szent Márton); →MZ VII. A 399. (betyárok).

A 224.1. A hős táborhelye. Nevezetes földrajzi helyek, ahol a történelmi hős a seregével letáborozik/a sátrát felveri.

→MZ II. B 15. (Árpád vezér); →MZ II. B 34.2. (Töhötöm vezér); →MZ II. B 35.2. (Örs vezér); →MZ II. D 154.2–3. (Szent László király); →MZ II. E 223. (Vak Béla király); →MZ II. E 236. (II. András király); →MZ II. E 243. (Kun László király); →MZ II. F 3. (IV. Béla király); →MZ II. G 7. (Csák Máté); →MZ II. G 14. (Károly Róbert király); →MZ II. G 57.4. (Budai Nagy Antal); →MZ II. J 12.2. (Dózsa György); →MZ II. J 97. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 136. (Thököly Imre); →MZ III. G 71.2. (Görgey Artúr); →MZ II. J 161.3. (Tomori Pál); →MZ II. J 170.3. (Szondi György); →MZ II. K 25.1. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 108. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 43.3. (Vak Bottyán); →MZ II. P 56.2. (Béri Balogh Ádám); →MZ II. P 234. (Bem József); →MZ II. P 259.1. (Nagy Sándor); →MZ III. G 17.1.2. (Jan Giskra); →MZ III. G 20.8. (Szulejmán szultán); →MZ III. G 30.3. (Napóleon); →MZ IV. C 93.1.2. (II. Lajos király); →MZ VII. A 399. (betyárok).

A 224.2. A hős padja. Pad a fürdő parkjában/az érseki palota kertjében, ahol a történelmi hős előszeretettel üldögélt, elmélkedett.

→MZ II. P 301.4. (Deák Ferenc); →MZ II. R 71.1. (Serédy Jusztinián hercegprímás).

A 224.4. Királyszék (A hős kőszéke). A történelmi hős egy róla nevezetessé vált terméskőből kifaragott széken/egy Királyszék nevű magaslati helyen pihen meg, ha azon a vidéken jár.

→MZ II. C 75., 143. (Szent István király); →MZ II. F 122.1. (IV. Béla király); →MZ II. G 24.1. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 403.13. (Mátyás király); →MZ II. H 404.1–2. (Mátyás király); →MZ II. J 280.3. (Tarnóczi Sára); →MZ II. J 289.1. (Ebeni György); →MZ II. P 256.5. (Gábor Áron); →MZ II. P 288.3. (Jókai Mór); →MZ II. Q 156.1. (Ferenc József császár); →MZ III. G 24.4. (Vitéz Mihály fejedelem).

A 224.5. A hős kőasztala. A történelmi hős egy róla nevezetessé vált terméskőből kifaragott kőasztal/egy malomkőasztal/egy asztal alakú lapos szikla mellett ül le pihenni/ebédelni/tanácskozni/törvénykezni/verset írni.

→MZ II. E 176. (Aba Sámuel király); →MZ II. F 48. (IV. Béla király)*; →MZ II. H 403.12. (Mátyás király); →MZ II. J 272.1. (Basa Tamás); →MZ II. J 280.3. (Tarnóczi Sára); →MZ II. L 101.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 196. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 31.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 54.2., 4. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 23. (Bercsényi Miklós/II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 266.1. (Táncsics Mihály); →MZ II. P 288.4. (Jókai Mór); →MZ II. Q 105. (II. József császár); →MZ III. G 24.4. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ III. G 32.1. (Jellasics); →MZ VII. A 396.1. (betyárok).

A 225. A hős ebédlőhelye. A történeti hős a vidéket járva egy róla nevezetessé vált/róla elnevezett helyen (egy sziklalapon/egy faragott terméskő asztal mellett/egy szép panorámájú dombtetőn/egy árnyas ligetben) fogyasztja el az ebédjét.

→MZ II. C 146. (Szent István király); →MZ II. C 147.3. (Szent István király); →MZ II. C 147.3. (Szent István király); →MZ II. F 48. (IV. Béla király); →MZ II. H 76. (Mátyás király); →MZ II. H 371.2–4. (Mátyás király); →MZ II. H 393. (Mátyás király); →MZ II. H 403. (Mátyás király); →MZ II. J 83.2. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 272.1. (Basa Tamás); →MZ II. J 280.3. (Tarnóczi Sára); →MZ II. J 283.5. (Béldi Pál); →MZ II. L 101.1–2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 301.5.2. (Deák Ferenc); →MZ II. Q 105. (II. József császár); →MZ II. Q 236. (Erzsébet királyné); →MZ II. R 5.2. (Masaryk); →MZ VII. A 403.1. (betyárok).

A 226. A hős tanácskozásának a helye. Nevezetessé vált földrajzi helyek, ahol a történeti hős törvényt hoz/ítélkezik/tanácskozik/összeesküvést sző/haditanácsot/országgyűlést tart.

→MZ II. B 31.3. (a hét vezér); →MZ II. E 176. (Aba Sámuel király); →MZ II. E 223. (Vak Béla király); →MZ II. F 122. (IV. Béla király); →MZ II. G 7. (Csák Máté); →MZ II. J 285.2. (Wesselényi Miklós); →MZ II. L 196. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 196.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 24. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 23. (Bercsényi Miklós és II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 24.2. (Bercsényi Miklós és II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 24.4. (Bercsényi Miklós).

A 227. A hős imahelye. Nevezetessé vált földrajzi helyek, ahol a történeti hős áldozatot mutat be/prédikál az összegyűlt népnek/menekülés közben megáll imádkozni/ahová egyéni áhitatból gyakran jár ájtatoskodni.

→MZ II. A 55.2. (Réka királyné); →MZ II. B 64. (Koppány vezér); →MZ II. E 148. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. F 56.1. (IV. Béla király); →MZ II. F 73.3. (IV. Béla király); →MZ II. F 74. (IV. Béla király); →MZ II. G 141. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. L 103. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 23. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 231. (Erzsébet királyné).

A 228. A hős mulatóhelye. Nevezetessé vált földrajzi helyek, ahol a történeti hős fényes mulatságot rendez/ahol gyakran megfordul mulatozás céljából.

→MZ II. E 175. (Aba Sámuel király); →MZ II. E 242. (Kun László király); →MZ II. H 387., 402. (Mátyás király); →MZ II. P 164.19. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. Q 26. (Mária Terézia királynő); →MZ VII. A 392. (betyárok).

A 229. A hős szerelmi találkájának a helyszíne. Nevezetessé vált földrajzi helyek/épületek, ahol a történeti hős időnként (titokban) találkozik a szerelmesével.

→MZ II. J 285.1. (Wesselényi Miklós/Széchy Mária); →MZ II. Q 241.3.1. (Erzsébet királyné/Andrássy Gyula).

A 230. Híres költemények születésének a helye. Helyek (egy malomkő asztal/egy híd karfája/egy szőlőhegyi pince/stb., ahol a történeti hős (költő/író) a verseit/a regényeit/egy híressé vált művét írja.

→MZ II. N 27.3–6. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 31.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 54.2. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 60.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 276.1. (Berzsenyi Dániel); →MZ II. P 279.2. (Vörösmarty Mihály); →MZ II. P 288.4. (Jókai Mór); →MZ III. A 221.9. (A kút mellett írt versek); →MZ IX. E 15.

A 231. A hős sziklába mélyedt nyomai.

A 231.1. A hős lábnyoma. A történelmi hős lábnyoma csodás módon megmarad egy sziklában/a földön.

→MZ II. B 34.3. (Töhötöm vezér); →MZ II. C 130.4. (Szent István király); →MZ II. D 42.9. (Szent László király); →MZ II. D 132., 134. (Szent László király); →MZ II. E 26. (Szent Benedek remete); →MZ II. H 326. (Mátyás király); →MZ II. L 131.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 176.2.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 36.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 250.1. (Damjanich János)*; →MZ II. Q 318.4. (IV. Károly király); →MZ V. Q 4.2. (Szent József); →MZ V. Q 7.3. (Szent Péter); →MZ VII. A 397.2. (betyárok).

A 231.2. A hős ujjainak nyoma. A történelmi hős ujjainak nyoma csodás módon megmarad a sziklában, ahol megérinti azt.

→MZ II. E 10. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 26. (Szent Benedek remete).

A 231.3. A hős térdnyoma. Miután a történelmi hős letérdel egy helyen, a térde nyomot hagy a sziklában.

→MZ II. H 326. (Mátyás király).

A 231.4. A hős ülepének nyoma. Ahol a történelmi hős leült a sziklára, egy emberi fenékhez hasonló horpadás látható azóta is.

→MZ II. A 26.1. (Attila); →MZ II. D 134. (Szent László király); →MZ II. →MZ II. G 164. (Kinizsi Pál).

A 231.5. A hős sarkantyújának nyoma. A történelmi hős sarkantyúja nyomot hagy a kősziklában.

→MZ II. D 133–134. (Szent László király); →MZ II. H 326. (Mátyás király).

A 231.6. A hős fegyvereinek nyoma. A történelmi hős fegyverei (ledobott páncélszakja/kardja/kardhüvelye/leszúrt lándzsája/letett pajzsa) nyomot hagy a sziklában.

→MZ II. D 131., 135–136. (Szent László király); →MZ II. H 326. (Mátyás király).

A 231.7. A hős szekérnyoma. Az ellenségei elől menekülő történelmi hős szekérének kerekei nyomot hagynak a sziklahasadék oldalán/a hegyoldal köves felszínén.

→MZ II. D 140. (Szent László király); →MZ II. F 37. (IV. Béla király); →MZ VII. A 397.3. (betyárok).

A 231.10. A hős lovának patkónyoma. A történeti hős lovának patkója nyomot hagy a kősziklában ottjárta alkalmával/ugratása helyén, mely patkónyom a kőben azóta is tisztán kivehető.

→MZ II. A 36. (Attila); →MZ II. A 63.3. (Dengezics); →MZ II. C 129. (Szent István király); →MZ II. C 130.1. (Szent István király); →MZ II. D 129., 141. (Szent László király); →MZ II. E 209. (Salamon király); →MZ II. F 36. (IV. Béla király); →MZ II. G 72. (Toldi Miklós); →MZ II. H 325. (Mátyás király); →MZ II. J 173.2. (Gyulaffy László); →MZ II. H 177.1.1–3. (Hadik Mihály); →MZ II. J 180.2. (Hegyi Gergely); →MZ II. J 211.9. (Bákainé); →MZ II. K 46.1–2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 176. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 55. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 72.1. (Fradi vitéz); →MZ II. P 124. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. P 192. (Sándor Móric); →MZ II. P 205. (Wesselényi Miklós); →MZ III. B 2.4. (Jorgován); →MZ V. Q 7.3. (Szent Péter); →MZ IX. F 55 (Úz Bence); →MZ VII. A 397.1. (betyárok).

A 231.11. A hős lovának egyéb nyomai. A történeti hős ivásra hajló lovának térde/orrának nyoma megmarad a hegyoldalban/a forrás sziklájában. / A történeti hős két hátsó lábára ereszkedő lovának tompora/a ló vizezésének helye megmarad egy kőben.

→MZ II. C 130.2. (Szent István király); →MZ II. D 142–145. (Szent László király).

A 231.12. A hős kutyájának nyoma. A történeti hős kutyájának/vadászebének lábnyoma megmarad a kősziklában.

→MZ II. D 148. (Szent László király).

A 231.15. A hős sziklába mélyedt nyomai (egyéb hagyományok). A történeti hős seregének nyomai átluggatott sziklatömbök formájában máig láthatók a hasadék oldalában. / A történeti hős vékája – amelyben az aranyait mérte – nyomot hagy a sziklában.

→MZ II. D 138., 150. (Szent László király); →MZ VII. A 397.4. (betyárok).

A 232. A hős országútja. Régi mezei utak/felhagyott országutak, melyek arról nevezetesek, hogy a történeti hős valaha azon járt/azon haladt keresztül, amikor átvonult a vidéken. A régi út azóta a hős nevét/a Király útja nevet viseli.

→MZ II. A 19. (Attila); →MZ II. D 160.2. (Szent László király); →MZ II. J 147.2. (Pázmány Péter); →MZ II. E 163. (Gizella királyné); →MZ II. E 204. (Salamon király); →MZ II. F 91. (IV. Béla király); →MZ II. G 6. (Csák Máté); →MZ II. H 366.1. (Mátyás király); →MZ II. L 209.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ IX. C 7.

A 233. A hős alagútja. Titkos földalatti járatok/nagy távolságra vezető alagutak, melyeken a történeti hős észrevétlenül közlekedik (és menekül el, ha ellenség fenyegeti).

→MZ II. C 142. (Szent István király); →MZ II. E 3., 22. (Szent Szórád remete/Szent Benedek remete); →MZ II. G 51.3. (Zách Felicián); →MZ II. G 124.2. (Hunyadi János); →MZ II.

J 77. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. K 22.4. (Báthori István fejedelem)*; →MZ II. K 92.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 51.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 139.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 91–100. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 21. (Bercsényi Miklós); →MZ II. Q 62. (Mária Terézia); →MZ II. R 81.1. (Fráter Lóránd); →MZ V. Q 9.2. (Szent Pál); →MZ V. Q 41.1. (Szent Lénárd); →MZ VII. A 387–388. (betyárok).

A 234. A hős szálláshelye.

A 234.1. A hős vára. A történelmi hős által a hagyomány szerint birtokolt/szék helyül használt/gyakran látogatott várak/egyéb erődített helyek.

→MZ II. A 83. (Hun vezérek); →MZ II. B 34.5. (Töhötöm vezér); →MZ II. B 35.1. (Örs vezér); →MZ II. B 37.2. (Bars vezér); →MZ II. B 45.1. (Taksony vezér); →MZ II. B 89.3. (Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. D 154.7. (Szent László király); →MZ II. D 159.1. (Szent László király); →MZ II. E 115. (Szent Kinga); →MZ II. E 153. (Skóciai Szent Margit); →MZ II. E 201. (Salamon király); →MZ II. E 224. (Vak Béla király); →MZ II. E 251.2. (I. András király); →MZ II. E 274.3. (Bánk Bán); →MZ II. F 72. (IV. Béla király); →MZ II. G 2. (Csák Máté); →MZ II. G 51.2. (Zách Felicián); →MZ II. G 85.1. (Toldi Miklós); →MZ II. J 2. (Dózsa György); →MZ II. J 32.3. (Izabella királyné); →MZ II. J 164.1. (Dobozy Mihály); →MZ II. J 251.1. (Werböczy István); →MZ II. J 283.2. (Béldi Pál); →MZ II. J 255.2. (Fekete Iván); →MZ II. J 278.1. (Lórántffy Zsuzsanna); →MZ II. L 83. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 85.1–3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 87. (II. Rákóczi Ferenc)*; →MZ II. P 91. (Balika); →MZ II. Q 61. (Mária Terézia királynő); →MZ III. G 7.1. (Zalán vezér); →MZ III. G 8.2. (Ménmarót vezér); →MZ III. G 9.1. (Gyalu vezér); →MZ II. G 17.1.1. (Ján Giskra); →MZ III. G 17.2.1. (Axamith Péter); →MZ VII. A 384. (betyárok).

A 234.1.1. A hős föld alatti vára. A történelmi hős vára a föld alá/a hegyoldalban a sziklába van építve.

→MZ II. E 274.3. (Bánk bán); →MZ II. L 85.1., 3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ VII. A 386., 388. (betyárok)*.

A 234.2. A hős kastélya. A történelmi hős által a hagyomány szerint birtokolt/gyakran látogatott paloták/kastélyok/udvarházak/vadászkastélyok.

→MZ II. A 16.1–3. (Attila); →MZ II. D 159.2. (Szent László király); →MZ II. E 182. (Péter király); →MZ II. E 201. (Salamon király); →MZ II. E 224. (Vak Béla király); →MZ II. E 264.4. (Vazul); →MZ II. F 109., 121. (IV. Béla király); →MZ II. G 24.3. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 85.2. (Toldi Miklós); →MZ II. G 203.3. (Szilágyi Erzsébet); →MZ II. H 358–359. (Mátyás király); →MZ II. J 111.5. (Székely Mózes fejedelem); →MZ II. J 182.4. (Szapáry Péter); →MZ II. J 215.2. (Kalingya Kata); →MZ II. L 85.4–5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 76.1. (Kerekes Izsák); →MZ II. P 137. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. Q 261.1. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 29.2. (Horthy Miklós).

A 234.2.1. A hős különleges palotája. A történelmi hős palotája színaranyból/kizárólag fából épült/egy vízzel körbevett, titkos helyen fekszik. / A történelmi hős palotájának annyi ablaka van, ahány nap van az esztendőben. / A történelmi hős kastélya kacsalábon forog. / A történelmi hős elátkozott kastélya.

→MZ II. A 16.1–3. (Attila); →MZ II. H 359. (Mátyás király); →MZ II. L 85.4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 137. (Gyöngyös Gyerőfi).

A 234.3. A hős lakóháza. A történeti hős által a hagyomány szerint birtokolt/lakott/gyakran látogatott házak/vadászházak. / A telek, ahol valaha a hagyomány szerint a történeti hős háza állt.

→MZ II. E 224. (Vak Béla király); →MZ II. G 85.3. (Toldi Miklós); →MZ II. H 357.1. (Mátyás király); →MZ II. J 1. (Dózsa György); →MZ II. J 31.6. (Szapolyai János); →MZ II. J 151.1. (Tinódi Lantos Sebestyén); →MZ II. J 154.2. (Ilosvai Selymes Péter); →MZ II. J 170.1. (Szondi György); →MZ II. J 211.5. (Bákainé); →MZ II. J 159.1. (Apáczai Csere János); →MZ II. L 89. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 21. (Bercsényi Miklós); →MZ II. P 51. (Béri Balogh Ádám); →MZ II. P 81.2. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 107. (Cinka Panna); →MZ II. P 201. (Wesselényi Miklós); →MZ II. P 273. (Pálóczi Horváth Ádám); →MZ VII. A 398.2. (betyárok).

A 234.4. A hős kolostora. A történeti hős által többször látogatott kolostor. / Kolostor, amelyben a hagyomány szerint a történeti hős lakott egy ideig/élete végéig. / A történeti hős cellájának hagyomány szerinti helye.

→MZ II. D 159.3. (Szent László király); →MZ II. E 123., 148. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 32.2. (Izabella királyné).

A 234.5. A hős majorja. A történeti hős által a hagyomány szerint birtokolt major/uradalom.

→MZ II. E 162. (Gizella királyné); →MZ II. F 121. (IV. Béla király); →MZ II. G 85.4. (Toldi Miklós); →MZ II. H 374. (Mátyás király); →MZ II. H 375.1–2. (Mátyás király); →MZ II. J 170.2. (Szondi György); →MZ II. P 51. (Béri Balogh Ádám).

A 235. A hős által látogatott csárda. Csárdák/útmenti fogadók, ahol a történeti hős megszáll/mulat/verset ír.

→MZ II. H 402.1. (Mátyás király); →MZ II. N 27.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 53. (Petőfi Sándor); →MZ II. P N 54.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 43.4. (Vak Bottyán); →MZ II. P 298.1. (Erkel Ferenc); →MZ II. Q 156.2. (Ferenc József császár); →MZ VII. A 392. (betyárok); →MZ VII. D 51. (betyárok).

A 236. A hős virágoskertje. A történeti hős kertje/virágoskertje a várhegy oldalában/egy a várához közeli völgyben.

→MZ II. H 377. (Mátyás király); →MZ II. L 198. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 65. (Mária Terézia királynő); →MZ IX. B 70.1.12. (Rapsonné); →Hiedelemmondák (A vadleány virágoskertje).

A 237. A hős szőlőbirtoka. A történeti hős által birtokolt szőlő/szőlőhegy.

→MZ II. H 101.9. (Mátyás király); →MZ II. H 378. (Mátyás király); →MZ II. J 47.3. (Pázmány Péter); →MZ II. J 76. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 170.2. (Szondi György); →MZ II. K 22.5. (Báthori István fejedelem); →MZ II. P 21. (Bercsényi Miklós).

A 237.1. A hős kedvenc bora. Helyek/határrészek, ahol a történelmi hős által különösen kedvelt bor terem.

→MZ II. H 403.8. (Mátyás király); →MZ II. J 47.3. (Pázmány Péter); →MZ II. Q 19.2. (Mária Terézia királynő); →MZ IX. C 142.1. (Sobieski János király).

A 238. A hős által hátrahagyott feliratok. A történelmi hős ottjártát rovásírásos sziklák őrzik. / A történelmi hős felírja nevét/felír egy epigrammát/egy szállóigét/ egy néhány soros verset ottjárta emlékére egy ház/templom/pince/a palota falára/a templom karzatára/egy falusi ház ajtófélfájára/belevési nevét a fekhelyéül szolgált asztal lapjába/az általa rakott kőkút kávéjába/a csárda mestergerendájába/a kőasztalba, amelyen a verseit írta/stb.

→MZ II. A 28. (Attila); →MZ II. H 66. (Mátyás király); →MZ II. H 66.1. (Mátyás király); →MZ II. H 403. 15. (Mátyás király); →MZ II. H 406.1. (Mátyás király); →MZ II. J 32.7.1. (Izabella királyné); →MZ II. J 93.1. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. L 22. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 105.2.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 132.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 246.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 247.1. (Rákóczi József); →MZ II. M 37.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 54.1–2., 4., 6–7. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 21.3.1. (Mária Terézia királynő); →MZ III. 71.2. (Görgey Artúr).

A 239. A hőssel kapcsolatos egyéb földrajzi helyek. A történelmi hős országfelajánlásának/raboskodásának/vérengzéseinek/ágyúöntésének/hadgyakorlatainak/stb. a helyszíne.

→MZ II. A 18. (Attila); →MZ II. C 64.2.1. (Szent István király); →MZ II. E 205. (Salamon király); →MZ II. G 117. (Hunyadi János); →MZ II. K 63.4. (Báthori Erzsébet); →MZ II. L 225.6. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 76.2. (Kerekes Izsák); →MZ II. P 256.1.2. (Gábor Áron); →MZ II. Q 152. (Ferenc József császár); →MZ VII. A 399. (betyárok).

A 240. A hősről elnevezett földrajzi helyek. Nevezetes határrészek, melyek egy történelmi hős ottjártáról/a hős szavairól kapják a nevüket.

→MZ II. A 21. (Attila); →MZ II. A 36.1. (Attila); →MZ II. A 55.8.1. (Réka királyné); →MZ II. A 61.20. (Csaba királyfi); →MZ II. A 66.1. (Kapolcs); →MZ II. A 85. (Hun vezérek); →MZ II. B 27. (Árpád vezér); →MZ II. B 33.2. (Huba vezér); →MZ II. B 51.4. (Botond); →MZ II. B 53.1.4. (Lehel vezér); →MZ II. B 78. (Koppány vezér); →MZ II. B 85.1.1. (Géza fejedelem); →MZ II. C 141.4. (Szent István király); →MZ II. C 148. (Szent István király); →MZ II. D 60. (Szent László király); →MZ II. D 84.7. (Szent László király); →MZ II. D 155.1. (Szent László király); →MZ II. D 160.3–5. (Szent László király); →MZ II. E 46.3. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 181. (Péter király); →MZ II. E 202. (Salamon király); →MZ II. E 230.1–4. (Vak Béla király); →MZ II. E 261.2. (Szent István király); →MZ II. E 263.1. (Csanád vezér); →MZ II. E 279. (Rogerius mester); →MZ II. F 46. (IV. Béla király); →MZ II. F 93.1–2. (IV. Béla király); →MZ II. G 1. (Csák Máté); →MZ II. G 51.7. (Zách Felicián); →MZ II. G 54.3.1. (Hédervári Kont); →MZ II. G 107.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 219.1.1–2. (Nagy István fejedelem); →MZ II. H 35.2. (Mátyás király); →MZ II. H 48.2–3. (Mátyás király); →MZ II. H 408.2. (Mátyás király); →MZ II. J 32.3. (Izabella királyné); →MZ II. J 59. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. J 78. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 33.7. (János Zsigmond fejedelem); →MZ II. J 148.3.2. (Herkó páter);

→MZ II. J 151.2. (Tinódi Lantos Sebestyén); →MZ II. J 163.1. (Török Bálint); →MZ II. J 169.7. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 171.2. (Dobó István); →MZ II. J 187.1.2. (Savoyai Jenő); →MZ II. J 232. (Vastag Balázs); →MZ II. J 235.1. (Zákány vitéz); →MZ II. K 15.2. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 39.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 210.1., 3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 103.4. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 43.2. (Vak Bottyán); →MZ II. P 288.5. (Jókai Mór); →MZ II. P 43.2. (Vak Bottyán); →MZ II. P 288.5. (Jókai Mór); →MZ II. Q 43., 63. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 64.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 107.1. (II. József császár); →MZ II. Q 239.1. (Erzsébet királyné); →MZ III. G 4.1.1. (Zobor vezér); →MZ III. G 20.2. (Szulejmán szultán); →MZ III. G 21.1. (Kara Musztafa nagyvezír); →MZ III. G 30.3. (Napóleon); →MZ III. H 41.3. (Károlyi Sándor); →MZ VII. A 400. (betyárok).

A 241–300. A hőssel kapcsolatos egyéb hagyományok

A 241. Az álsruhás hős. A történeti hős inkognitóban, álsruhát öltve (parasztinak/ koldusnak/töröknek/stb. öltözve) járja az országot/menekül/kémkedik/hajtja végre nevezetes tetteit.

→MZ II. C 87., 137. (Szent István király); →MZ II. D 92. (Szent László király); →MZ II. F 126. (IV. Béla király); →MZ II. G 21. (Nagy Lajos király); →MZ II. G 104. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 215. (Nagy István fejedelem); →MZ II. 35.8. (Mátyás király); →MZ II. H 61–80. (Mátyás király); →MZ II. H 86. (Mátyás király); →MZ II. H 90.2. (Mátyás király); →MZ II. H 96.1. (Mátyás király); →MZ II. H 100., 110., 132., 148., 255–256., 274., 288–289., 316. (Mátyás király); →MZ II. H 318.2. (Mátyás király); →MZ II. H 335. (Mátyás király); →MZ II. J 123.1. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 127.5. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 258.3. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. J 191.3. (Győri Jakab); →MZ II. J 192.1–3. (Csavarga Miska); →MZ II. J 193.1–2. (Bakó János); →MZ II. J 194.1. (Istibundi Varga Miska); →MZ II. J 195.1. (Bundzsi Bandi); →MZ II. J 196.1. (Szűcs Jankó); →MZ II. J 198.1. (Balogh Benedek); →MZ II. L 15.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 246. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 207.4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 17. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 66.1.–2. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 195. (Sándor Móric); →MZ II. Q 81–82., 84., 87–89. (II. József császár); →MZ II. Q 118.1. (II. József császár); →MZ II. R 11.1. (Imrédy Béla); →MZ II. R 31. (Horthy Miklós); →MZ III. G 32.3. (Jellasich bán); →MZ VII. A 173. (betyárok); →MZ IX. C 82.5. (Bagi báró); →MZ IX. C 95.18.1. (Festetich György).

A 242. Az ördögös hős. A történeti hősnek ördögös híre van a nép körében/ úgy tudják, hogy a hősnek ördögi segítői vannak.

→MZ II. G 21.3. (Nagy Lajos király); →MZ II. H 333.1. (Mátyás király); →MZ II. P 161.1. (Eödfő István); →MZ II. P 163.10. (Hatvani professzor); →MZ V. R 99.1. (Törő pap); →MZ V. R 99.2. (Kolumbán József); →MZ VII. A 196. (betyárok).

A 243. A sárkányölő hős. A történeti személy sárkányölő hős hírében áll.

→MZ III. B 1–40. (A sárkányölő hősök).

A 244. A pokoljáró hős (A hős túlvilágjárása). A történelmi hős/szent életű pap/szentasszony még életében leereszkedik a pokolba/a purgatóriumba/bejárja a mennyet és a poklot/a túlvilágot.

→MZ II. G 194.2. (Becsei Vesszős György/Krizsafán fia György); →MZ II. G 196.1. (Tót Lőrinc); →MZ II. G 197.1. (Tar Lőrinc); →MZ II. P 164.15. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ V. Q 88. (Hívő János); →MZ V. Q 128.20. (János Ilona); →MZ V. Q 129.17. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 140.20. (N. N. szentember); →MZ V. Q 144.3. (Beteg Mihály); →MZ V. Q 146.1. (Mészáros Mihály); →MZ V. Q 149.4. (Kármán Istvánné).

A 245. Az elárult hős. A történelmi hős vesztét árulás okozza.

→MZ II. J 170.7. (Szondi György); →MZ II. K 48. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. M 46. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 47.2. (Kossuth Lajos); →MZ II. L 41–50. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 97.1. (Balika); →MZ II. P 260.1. (Kiss Sándor); →MZ II. R 2.8. (Tisza István); →MZ III. H 1–110. (Negatív hősök 2. Árulók); →MZ VII. A 272. (betyárok).

A 246. A király szegénysége. A történelmi hős (király) annyira leszegényedik, hogy egyszerű alattvalótól kell kölcsönkérnie/hogy lyukas csizmában fogadja a külföldi követeket/stb.

→MZ II. G 222–223. (II. Ulászló király); →MZ II. J 23. (II. Lajos király).

A 247. A hős kicsorduló vére. A történelmi hős csatában elhullott vércseppjeinek a helyén templomot emelnek/csipkerózsa fakad. / A történelmi hősnek verés/kényszermunka/menekülés közben kiserken a vére. / A történelmi hős kicsorduló vérével megjelöl három fahasábot bizonyítékaként annak, hogy ott járt. / Az ellenségei által megölt hős vére éveken át felbuzog a földből/az általa ültetett fa törzséből. / Az ellenségei által megölt/kivégzett hős falra fröccsent vérével lehetetlen eltüntetni, akárhányszor is meszelik, mindig újra kiütöközik. / A menekülő sebesült hős vércseppjeit egy üvegbúra alatt őrzik abban a kastélyban, ahol megpihent. / A sebesült hős megmosakszik egy patakban, és a vére vörösre festi a vizet. / A menekülő hős vére rácsöpög egy növényre, amely vörös min-tázatú marad. / Stb.

→MZ II. C 108.7. (N. N. hős); →MZ II. C 177. (Szent István király); →MZ II. D 157.2. (Szent László király); →MZ II. H 65.3. (Mátyás király); →MZ II. H 108.1.2. (Mátyás király); →MZ II. J 282.4. (Bánfi Dénes); →MZ II. K 55.1–5. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. K 59.3. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 184. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 210.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 64.2. (Mária Terézia királynő).

A 247.1. A hős lemoshatatlan vére. Az ellenségei által meggyilkolt történelmi hős kifröccsent véreinek foltjait hiába próbálják meg eltüntetni a kőről/a padlóról/a falakról, mert azok újra és újra kiütököznek rajta.

→MZ II. E 64.2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. G 198. (Csabor úr); →MZ II. J 141.6.2. (Martinuzzi Fráter György); →MZ III. F 35.1.; →MZ III. H 56.5. (Géczi Julianna).

A 248. A hős látomásai. A történeti hős/szentember/szentasszony vallásos témájú álmai és látomásai.

→MZ II. D 81.5. (Szent László király); →MZ V. Q 124.1. (Wendler Ferenc); →MZ V. Q 126.20. (Csépe Klára); →MZ V. Q 127.4. (Borku Mariska); →MZ V. Q 128.1., 22. (János Ilona); →MZ V. Q 138.1–2. (Maneszes Márton); →MZ V. Q 139.2. (Bálint I. László); →MZ V. Q 140.1. (N. N. szentasszonyok); →MZ V. Q 147.1. (Vidács Mihály); →MZ V. R 116.3. (N. N. csodarabbik).

A 249. A látomásban megjelenő hős. A történeti hős látomásban megjelenik egy szent asszonynak/az arra érdemes személyek előtt.

→MZ II. A 61.18. (Csaba királyfi); →MZ II. C 185.1., 5. (Szent István király); →MZ II. D 217. (Szent László király); →MZ II. E 150. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 150.6. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. G 219.3. (Nagy István fejedelem); →MZ II. R 68.3. (Márton Áron püspök); →MZ V. Q 3.2. (Szent Anna); →MZ V. Q 4.3. (Szent József); →MZ V. Q 7.10. (Szent Péter); →MZ V. Q 12.1. (Szent Ferenc); →MZ V. Q 15.2. (Bernadett); →MZ V. Q 21.2. (Szent Domonkos); →MZ V. Q 30.3. (Illés próféta); →MZ V. Q 35.1. (Kis Szent Teréz); →MZ V. Q 36.1. (Szent Klára); →MZ V. Q 47.2. (Szent Miklós); →MZ V. Q 53.2. (Páduai Szent Antal); →MZ V. Q 58.1. (Szent Rita).

A 250. A hős keresztapasága. A történeti hős inkognitóban megszáll egy szegény embernél, és a szíves vendéglátásért hálából elvállalja a születendő gyermek keresztapaságát. / A hős elvállalja egy sokgyermekes család megszülető gyermekének keresztapaságát, és személyesen vesz részt a keresztelőn.

→MZ II. H 90.1–2. (Mátyás király); →MZ II. N 88. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 86. (II. József császár); →MZ II. R 24. (Horthy Miklós); →MZ IX. C 81.11. (Károlyi Lajos gróf); →MZ VII. A 75. (betyárok).

A 251. A hős hazatérése.

A 251.1. A feleség „udvarlóí”. A történeti hős többévtény/harminc évi háborúskodás után érkezik haza, és amikor benéz az ablakon, azt látja, hogy a felesége két fiatalemberrel vacsorázik. Arra gondol, hogy a feleségének szeretői vannak, és első haragjában be akar lőni az ablakon, de aztán meggondolja magát/táltos lova tanácsára eláll e szándékától, majd a szomszédban nemsokára megtudja, hogy a tulajdon fiai azok, akiket a feleségével látott. A hős ennek tudatában örömmel kopogtat be az otthonába.

→MZ II. C 137.1. (Szent István király); →MZ II. D 92. (Szent László király); →MZ IV. D 113. (N. N. hős).

A 251.2. A felismert jeggyűrű. A történeti hős több/harminc évig tartó háborúskodást/tíz év rabságot követően érkezik haza. Mivel már mindenki úgy hiszi, hogy ott veszett, a felesége éppen készül újra férjhez menni. A hős elmegy a lakodalmas házhoz és kéri, hogy küldjenek ki neki egy pohár bort. A pohárba beleteszi a gyűrűjét, és úgy küldi vissza a menyasszonynak. A hős felesége

felismeri a gyűrűt, és a lakodalomnak nyomban vége szakad. / A hős felesége első látásra nem ismeri fel hazatérő férjét, és csak amikor az megmutatja neki a jegygyűrűjét, hiszi el, hogy valóban ő az.

→MZ II. C 137.2. (Szent István király); →MZ II. D 92. (Szent László király); →MZ II. J 263. (Berzsenyi Tamás).

A 252. A hősi álom. A történelmi hős a hadi győzelmet követően/menekülés közben egy nő (az ellenségtől megmentett lány/vendéglátója) ölében álomba szenderül.

→MZ II. D 19. (Szent László király); →MZ II. K 44.4. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. P 76.3. (Kerekes Izsák).

A 253. A sikertelen merénylet. A történelmi hőst/szentéletű papot/szentasszonyt az ellenségei meg akarják ölni/öletni, de a merénylet isteni gondviselésből/véletlen/stb. folytán meghiúsul.

→MZ II. C 58.2. (Szent István király); →MZ II. C 88. (Szent István király); →MZ II. D 153.10. (Szent László király); →MZ II. E 264.1. (Szent István király/Vazul); →MZ II. G 51.1. (Károly Róbert király/Zách Felicián); →MZ II. G 100.1. (Králjevic Márkó); →MZ II. J 141.5. (Martinuzzi Fráter György); →MZ II. L 185. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 137. (Ferenc József császár/Libényi János); →MZ II. Q 286. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 33.1. (Horthy Miklós); →MZ II. R 59. (Márton Áron püspök); →MZ V. Q 75.7.1–2. (Benedek Márton); →MZ V. Q 130.12.3. (Ilonka Ágnes).

A 255. A hős bosszúja. A történelmi hős/szentasszony példás büntetésben részesíti az őt megsértő embert/az ellenségeit.

→MZ II. B 53.1.1. (Lehel vezér); →MZ II. B 54.1. (Bulcsú vezér); →MZ II. D 195.3. (Szent László király); →MZ II. E 141. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 272. (Álmos herceg)*; →MZ II. G 32. (Zsigmond király); →MZ II. G 130. (Hunyadi János); →MZ II. G 149. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. H 398. (Mátyás király); →MZ II. P 163.12. (Hatvani professzor); →MZ II. P 293.3. (Bodor Péter); →MZ II. Q 41.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 271–272. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 53. (Batthyány Lajos fia); →MZ IV. C 106.1. (Ujlaky Lőrinc); →MZ V. Q 126.16. (Csépe Klára); →MZ V. Q 130.13. (Ilonka Ágnes); →MZ VII. A 91–140. (betyárok).

A 256. A hős átka. A történelmi hős/szentember átka sújtja az ellenségeit/az őt megsértő/eláruló embereket/községet.

→MZ II. B 29.3. (Árpád vezér); →MZ II. C 89. (Szent István király); →MZ II. D 82.13. (Szent László király); →MZ II. E 228.1. (Vak Béla király); →MZ II. E 251.1. (I. András király); →MZ II. E 264.3. (Vazul); →MZ II. F 49. (IV. Béla király); →MZ II. H 29. (Mátyás király); →MZ II. H 324.2. (Mátyás király); →MZ II. J 252.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. K 56.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 42.12. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. H 78.2. (Görgey Artúr)*; →MZ V. Q 146.9.2. (Mészáros Mihály); →MZ VII. A 327. (betyárok).

A 256.1. A hős által megátkozott állatok. A történeti hős némaságra átkozza azokat a békákat, amelyeknek a lármájától nem hallja az ellenség közeledését/akik zavarják csendes áhítatában. / A történeti hős imával visszaüzi a mocsárba a seregére támadó szúnyogokat.

→MZ II. B 71. (Koppány vezér); →MZ II. C 93.1–2. (Szent István király); →MZ II. C 94. (Szent István király); →MZ II. D 82.14. (Szent László király)*.

A 256.2. Az ima hatására kiszáradó fa. A szentéletű remetének/román papnak olyan erős az imádsága, hogy amelyik fára ráimádkozik, az hamarosan lábon elszárad.

→MZ V. Q 97.2. (N. N. remete); →MZ V. R 5.5. (N. N. román papok).

A 256.3. A községet sújtó természeti csapások (A hét nehéz esztendő). A történeti hős megjövendöli, hogy ha ellenségei megölik/ha falubelije ideje korán eltemetik, hét éven át/száz éven keresztül terméketlenség és különféle csapások fogják sújtani a községet. A jövendölés beigazolódik.

→MZ II. K 56.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ V. Q 146.9.2. (Mészáros Mihály).

A 257. A két font hús. A történeti hős azt üzeni az ellenségének/az őt megsértő úrnak, hogy járuljon elé személyesen, vagy küldjön két font húst a saját testéből. A halálos ítélettel felérő üzenet hallatán az illető elbujdosik/öngyilkosságot követ el.

→MZ II. H 108. (Mátyás király); →MZ II. H 334.1. (Mátyás király)*; →MZ IV. D 64. (török basa); →MZ IX. J 28. (N. N. földbirtokos).

A 258. A megvakított hős. A történeti hőst a királyi trónusra aspiráló ellenségei megfosztják a szeme világától, hogy ezáltal az uralkodásra alkalmatlanná tegyék.

→MZ II. E 185. (Péter király); →MZ II. E 222. (Vak Béla király); →MZ II. E 264.2. (Vazul).

A 259. A hős nemes bosszúja. Az elfogott hőst az ellenségei eke elé fogják és egyéb módokon is kínozzák, megalázzák. A sorsát megadóan tűrő hős idővel kiszabadul, és amikor az élet úgy hozza, hogy neki sikerül foglyul ejtenie korábbi fogva tartóját, bosszú helyett könyörületesen szabadon bocsátja.

→MZ II. J 182.1., 5. (Szapáry Péter); →MZ II. L 187.2.1. (II. Rákóczi Ferenc).

A 261. A kegyetlen hős. A történeti hős/negatív hős öncélú kegyetlenkedéséről/bosszúállásáról szóló hagyományok.

→MZ II. E 246. (Kun László király); →MZ II. E 254.2. (II. István király); →MZ II. P 121. (Gyöngyös Gyerófi); →MZ II. Q 41.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 133. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 134.1. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 138.2. (Ferenc

József császár); →MZ II. Q 140.1., 4. (Ferenc József császár); →MZ III. G 8.1.2. (Ménmarót fejedelem); →MZ III. G 18.1–3. (Drakula); →MZ III. G 21.1. (Kara Musztafa nagyvezír); →MZ III. G 22.1. (Belekini); →MZ III. G 24.1. (Vitéz Mihály); →MZ III. G 25.1. (Básta tábornok); →MZ III. G 38.1. (Avram Janku); →MZ III. G 49. (Haynau); →MZ III. G 79.1. (Georgheu Dej); →MZ III. H 98.3. (Kádár József); →MZ VII. A 339. (betyárok).

A 262. A szándékosan lerombolt város. A történelmi hős készakarva gyűjti fel a községet/szándékosan hagyja, hogy a víz elöntse a várost, hogy bosszút álljon az ott lakókon/hogy a sok egyszerű ház helyett egy neki jobban tetsző várost építhessen.

→MZ II. Q 41.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 140.5. (Ferenc József császár).

A 263. A vérben fürdő nemesasszony. A történelmi hős (nemesasszony/kommunista diktátor/stb.) megöleti a környék legszebb lányait, és kifolyatott vérükben fürdik, hogy ezáltal szép és fiatal maradjon/hogy hosszú életű legyen.

→MZ II. H 108.1.1. (Vörös Márta); →MZ II. K 62.1–3. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 63.1–3. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 74. (Báthori Anna); →MZ III. G 80.12.2. (Nicolae Ceaușescu).

A 263.1. A vérben fürdő nemesasszony kivégzőeszköze (A vasszűz). A történelmi hős (nemesasszony) az áldozatait/az általa elcsábított férfiakat egy női szobrot mintázó vasszerkezettel öleti meg. Az áldozatát odaküldi a szoborhoz, hogy akasszon egy gyöngysort a nyakába, és amikor az illető hozzáér, a szoborból kivágódó éles kések felnyársalják.

→MZ II. K 63.2. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 73. (Báthori Anna); →MZ VII. A 348.6.; →MZ IX. C 43.4.10.

A 263.2. A hős kísértő áldozatai. A kegyetlen nemesasszony által meggyilkolt női áldozatok éjjelente fehér lányok alakjában kísértenek a vár falai között. /A kegyetlen vérbíró által meggyilkolt honvédek éjjelente kastélya padlásán masíroznak.

→MZ II. K 70. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 75. (Báthori Anna); →MZ II. G 49.8. (Haynau).

A 264. A hős hasonmásai. A történelmi hősnek (negatív hősnek) több hasonmása is van, akik gyakran helyette szerepelnek különféle nyilvános eseményeken.

→MZ III. G 65. (Hitler); →MZ III. G 72.1. (Sztálin); →MZ III. G 74.1. (Tito); →MZ III. H 95.1. (Rákosi Mátyás).

A 265. A hős Patyomkin-faluja. A történelmi hős/negatív hős látogatására a kastély parkjába/a városba vezető út mentén gyökerestül odahozatott nagy fákat/kukoricát ültetnek (amit egész éjszaka locsolnak), hogy a vendég tetszését elnyerjék vele.

→MZ II. Q 34. (Mária Terézia); →MZ III. G 80.6.1. (Nicolae Ceaușescu).

A 266. A hős isteni büntetése. A történeti hőst/negatív hőst tabusértés/gyilkosság/önkénteskedés miatt isteni büntetés sújtja.

→MZ II. C 7. (Szent István király); →MZ II. E 218. (Könyves Kálmán király); →MZ II. G 184. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 191.2. (Stibor vajda); →MZ II. K 50.1–2. (Vitéz Mihály/Báthori Endre fejedelem)*; →MZ II. K 59.4.1. (Báthori Endre fejedelem)*; →MZ II. J 31.1. (Szapolyai János király); →MZ II. J 111.8. (Székely Mózesné); →MZ II. P 122. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. Q 136. (Ferenc József császár); →MZ II. R 60. (Márton Áron püspök); →MZ III. G 24.8.1. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ III. G 38.9. (Avram Janku); →MZ III. G 39.1. (Avram Janku); →MZ III. H 98.7. (Kádár János).

A 267. A jogtalanul felpróbált korona. A történeti hős nagyravagyó felesége ösztönzésére/hiúságból a fejére próbálja a megőrzésre nála lévő magyar királyi koronát (és megállapítja, hogy jól áll neki).

→MZ II. M 81. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 267.1. (Szemere Bertalan); →MZ III. K 25. (Baranyi Félix).

A 268. A karddal nyitott sziklahasadék. A történeti hős a kardjával rávág a hegytetőre, miáltal az kettéválik előtte (és a keletkező hasadékon keresztülvezetheti a katonáit).

→MZ II. C 151. (Szent István király); →MZ II. D 34. (Szent László király); →MZ II. G 94.8. (Kraljevics Márkó).

A 269. Küzdelem a farkasokkal. A történeti hőst utazás közben egy farkascsorda támadja meg, de miután lelő néhány vadállatot, sikerül elmenekülnie előlük.

→MZ II. M 65.2. (Kossuth Lajos); →MZ III. C 68. (Nagyerejű hősök); →MZ VII. A 180.6.

A 270. A boldog ember inge. A történeti hős megbetegszik, és egyetlen orvos sem tudja meggyógyítani. Egy öregember azt tanácsolja neki, hogy csak akkor fog meggyógyulni, ha majd egy boldog ember ingét ölti magára. A hős szolgálai hosszas keresés után találnak végre egy boldog embert, aki boldognak mondja magát, azonban kiderül, hogy az meg olyan szegény, hogy nincsen egyáltalán inge.

→MZ I. E 76.; MZ II. F 130. (IV. Béla király); →MZ II. H 281. (Mátyás király); →MZ II. Q 298. (Rudolf trónörökös); →MZ V. Q 150.11. (Bödö Róza).

A 271. A nagyobb úr. A faluba megérkező hős azt kéri, hogy olyan helyre szállásolják el, ahol van/nincsen nála nagyobb úr. A kísérők hosszas töprengés után jönnek rá arra, hogy a hős (uralkodó) egy csecsemőre gondolt. / A császárt szállító kocsi a kísérők sürgetésére maliciózusan megjegyzi, hogy ő már szállított nagyobb urat is a kocsiján: Kossuth Lajost.

→MZ II. H 283. (Mátyás király); →MZ II. Q 161., 193. (Ferenc József császár).

A 272. A hős a kávéházban. A történeti hős rongyos ruhába öltözve tér be egy kávéházba, ahol a külseje láttán nem szolgájkák ki. A hős távozik, majd úri ru-

hát öltve tér vissza, rendel egy dézsa kávé, majd amikor kiviszik neki, a ruháit egyenként beledobja a gőzölgő italba, mondván, hogy azt a ruhának hozták, nem pedig a viselőjének.

→MZ II. H 68. (Mátyás király); →MZ II. Q 199. (Bagi báró); →MZ VII. A 176.8. (betyárok/Rózsa Sándor); →MZ IX. C 84.7. (Bagi báró).

A 274. A kárpótolt fazekasok. A történelmi hős/betyár virtusból a lovával széttiporja, összetöri a vásározó fazekasok portékáit, majd dupla áron fizeti ki a sopánkodó árusok kárát.

→MZ II. P 197. (Sándor Móric); →MZ VII. A 67.1. (betyárok).

A 275. A hős lustasági versenye. A történelmi hős lustasági versenyt hirdet az alattvalóinak/a katonáinak. Az nyeri meg a versenyt, aki a száz aranyat is csak akkor hajlandó elfogadni, ha a zsebébe dugják/aki még lefeküdni is lusta, és csak egy fának dőlve alszik.

→MZ II. H 258.2. (Mátyás király); →MZ II. L 205.4. (II. Rákóczi Ferenc).

A 276. A hős lovas bravúrjai.

A 276.1. A hős által megelőzött gyorsvonat. A történelmi hős fogad az urakkal, hogy a lovával egy meghatározott távon megelőzi a gyorsvonatot. A hős lova gyorsaságának köszönhetően megnyeri a fogadást.

→MZ II. P 193.3. (Sándor Móric); →MZ IX. C 86.7.

A 276.2. A várfalon lovagló hős. A történelmi hős a lovával végigüget a vár fokán/felkaptat a várba vezető lépcsősoron.

→MZ I. E 43. (a Bránok őse); →MZ II. D 124. (Szent László király); →MZ II. L (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 191.1., 3. (Sándor Móric); →MZ III G 31.1. (Metternich herceg); →MZ IV. G 51.5.; →MZ IX. C 86.9.

A 276.3. A vágató lovak közé dobott gyeplő. A történelmi hős hintóba/szánkóba/szamarak, illetve szarvasok vontatta fogatba ülteti a vendégeit és felviszi őket a hegy tetejére, majd a járművet lefelé fordítva a kocsit húzó állatok közé dobja a gyeplőt. Mindenki halálra rémül, hogy a vágató lovak/szarvasok/szamarak belezuhannak a szakadékba, de azok gazdájuk egyetlen szavára megállnak a szakadék peremén. / A történelmi hős a kocsit húzó állatok közé dobja a gyeplőt, majd leugrik a járműről, ám a betanított lovak/szarvasok maguktól megállnak halálra rémült utasaikkal a szakadék peremén.

→MZ II. 191.7. (Sándor Móric); →MZ II. P 204. (Wesselényi Miklós).

A 277. A megevett száz tojás. A történelmi hős fogad az urakkal, hogy másfél magával/a barátjával együtt megeszik egy száz tojásból sült rántottát. Amikor

a tojást elkészítik, a hős elővezet egy nagy kutyát, és vele együtt percek alatt elfogyasztja a nagy tálnyi rántottát.

→MZ II. P 193.5. (Sándor Móric); →MZ IX. C 90.1. (Zathureczky Ádám).

A 278. A hős nyári szánkázása. A történeti hős imponálni kíván a királynőnek/ egy hölgyismerősének, ezért a nyári melegben szánkáztatja meg őt havat/sót/ cukrot hordatva az országútra.

→MZ II. K 84. (Báthori Gábor); →MZ II. Q 33. (Mária Terézia királynő/Grassalkovich Antal); →MZ IX. C 84.2.

A 280. A házasságszerző hős. A történeti hős szelleme megjelenik a szerelmese után búsuló lánynak, és megjövendöli, hogy ki lesz a férje. / A történeti hős lehetővé teszi, hogy a szegény legény feleségül vehesse a szerelmesét/összeesketi a csábítót az elcsábított lánnyal/húséges katonáját egy gazdag özvegygel. / A történeti hős, éjszaka egymás mellé fektetve őket, megörvendezteti a fiatalokat/fiatal párt fektetve melléjük megvizsgálja az öregeket. / Stb.

→MZ II. C 185.3. (Szent István király); →MZ II. H 110.1. (Mátyás király); →MZ II. H 268.1–2. (Mátyás király); →MZ II. H 314. (Mátyás király); →MZ VII. A 74. (betyárok).

A 281. A hős eszén túljárt falusiak.

A 281.1. A keresztbe vitt létra. A történeti hős annyi birtokot/fát ad egy falu lakóinak, ahol egy létrával el tudnak menni. A község lakosai csinálnak egy nagyon hosszú létrát, és azt keresztbe fordítva, nagy területre tesznek szert.

→MZ II. F 105.3. (IV. Béla király); →MZ II. H 218. (Mátyás király); →MZ II. Q 3.6.1. (Mária Terézia királynő).

A 281.2. Akinek nincs lova, járjon gyalog. A történeti hőshöz azzal a kéréssel fordulnak egy község lakói, hogy adja nekik írásba: akinek nincs lova, járjon gyalog. A hős nem sejtve a bolondosnak tűnő kérésben rejlő csalafintaságot, a beleegyezését adja, és kiállítja nekik az okiratot. A község lakói attól kezdve mentesülnek a kötelező fuvarozás alól, ugyanis valahányszor felszólítják őket, hogy küldjenek a katonák szállítására szekereket, csak felmutatják az uralkodói pátenst, miszerint akinek nincs lova, járjon gyalog.

→MZ II. H 217. (Mátyás király); →MZ II. Q 9. (Mária Terézia); →MZ II. Q 126. (II. József császár); →MZ II. Q 194.2. (Ferenc József császár).

A 281.3. A város távolsága. A történeti hőshöz azzal a kéréssel fordulnak egy község lakói, hogy adja nekik írásba, miszerint a falujuk nem fekszik két mérföldnél messzebb a tartomány székvárosától. A hős teljesíti a különös kérést, miáltal a falu lakosai egészen a városig hordani kezdik eladni szánt deszkáikat, amellyel addig csak két mérföldön belül kereskedhettek.

→MZ II. Q 8. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 127. (II. József császár).

A 282. A hős által keltett illúzió.

A 282.1. A megnagyobbodó lakás. A történelmi hős szerény házába érkező úri vendégek az ajtón belépve egy fényesen berendezett, tágas lakásban találják magukat.

→MZ II. P 163.5.1. (Hatvani professzor); →MZ II. P 167.1.1. (Jókai Mór).

A 282.2. A látszatinasok. A történelmi hős lakomáján felszolgáló inasok valójában az ő macskái/a lakoma közben hallható muzsikát nem helybeli zenészek, hanem a távolból, külföldi muzsikuskok szolgáltatják.

→MZ II. P 163.5.2–3. (Hatvani professzor).

A 282.3. A látszatlakoma. A történelmi hős lakomáján felszolgált ételek a török szultán/az orosz cár asztaláról származnak/valójában nem is ételek, csak annak látszanak.

→MZ II. P 161.2. (Eödönffy István); →MZ II. P 163.5. (Hatvani professzor); →MZ II. P 167.1.2. (Jókai Mór).

A 282.4. A látszatgyümölcsök. A történelmi hős különféle gyümölcsöket varázsol a kertjébe, de amikor a vendégek szakítani próbálnak belőlük, a házastársuk feljajdul, hogy az illető az orrát/a fülét húzza.

→MZ II. P 163.5.6. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.14. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ V. Q 95.3. (Kolumbán József).

A 282.5. A megcsapolt mestergerenda. A történelmi hős önmaga/a vendégei számára a mestergerendából/az asztal lábából csapol bort.

→MZ II. P 163.5.5. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.12. (Csokonai Vitéz Mihály).

A 282.6. A látszatárvíz. A történelmi hős természetfeletti/mágikus képességei által látszatárvizet támaszt a szobában, miáltal az asszonyok és a lányok a szoknyájukat derékig húzva ugrálnak fel a székekre, hogy a víztől megmeneküljenek.

→MZ II. E 143.2.4. (Árpád-házi Szent Margit)*; →MZ II. P 163.7. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.13. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. P 165.3. (Pély Nagy Gábor).

A 282.7. A megelevenedő rajz. A történelmi hős egy bottal az utca porában kocsit és elé lovakat rajzol, majd a megelevenedő járműre felszállva oda megy, ahová akar.

→MZ II. P 163.6. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.7. (Csokonai Vitéz Mihály).

A 282.8. A hazaszállított vendégek. A történelmi hős az általa rendezett lakoma végén kocsit rendel a vendégeinek, akik csak hazaérkezve veszik észre, hogy a saját fenekükön csúsztak odáig, hátsó felükön teljesen lerongyolva a nadrágot.

→MZ II. P 163.5.7. (Hatvani professzor); →MZ II. P 167.1.3. (Jókai Mór).

A 282.9. A láb látszatkihúzása. A történeti hős szalmacsutkából csinál disznókat, és az életre keltett állatokat elhajtja a vásárba. Amikor sikerül eladnia azokat, a csizmaszárába dugja a pénzt, és figyelmezteti a kereskedőt, hogy a disznókért nem felel többé, de azt tanácsolja, hogy vízhez ne engedjék közel az állatokat. Amikor a tanács ellenére a disznókat egy patakon próbálják keresztülhajtani, az összes állat újra szalmává változik. Az eladó után szaladó kereskedő visszaköveteli a vételárat, aki csak annyit mond, hogy húzzák le a csizmáját, abban megtalálják. A lehúzott csizmával együtt a hős lábát is combostul kihúzzák, aminek láttán a kereskedő annyira megrémül, hogy elszalad, és a pénz a valójában sértetlen hősnél marad.

→MZ II. P 163.8. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.10. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. P 167.2. (Jókai Mór); →MZ V. R 95.4. (Kolumbán József).

A 283.1. Hatalom az elemek felett. A történeti hős imájára kisüt a Nap/a jég a viharfelhőből belehullik egy előkészített kosárba. / A történeti hős lecsendesíti a szélvihart/vihart és áradást idéz elő. / A történeti hős/szent imájára/ereklyéi jóvoltából elmúlik a szárazság.

→MZ II. E 143.2.1–4. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. P 163.4. (Hatvani professzor); →MZ II. P 164.1–2. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ V Q 74.3. (Ágotha János); →MZ V. Q 22.1. (Szent Donát); →MZ V. Q 49.3. (Nepomuki Szent János); →MZ V. Q 54.2. (Szent Paraszkiwa); →MZ V. Q 64.2. (Szent Száva); →MZ V. Q 136.4. (Fehér bába); →MZ V. Q 141.17. (Tápai Pista)*; →MZ V. R 120.1–2. (A munkácsi csodarabbi); →MZ V. Q 120.2. (A bodrogkeresztúri csodarabbi).

A 283.2. Hatalom az anyag felett. A történeti hős/szentember/szentasszony imájára a föld és a víz különválik/a kövek megszilárdulnak/a szikla sátorszerűen a hős fölé nyúlik/a kocsi kereke eltörik, majd a kerekek újra összeállnak/a hegyről lefelé gördülő szikla megáll/az asztalra letett gyűrű magától elgörbül.

→MZ II. D 181–182. (Szent László király); →MZ II. D 153.7. (Szent László király); →MZ II. E 143.1–2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 124.2.3. (Wendler Ferenc); →MZ V. Q 129.13. (Marián Rózsika); →MZ VII. A 200.1. (betyárok).

A 283.2.1. A magától kinyíló templomajtó. A történeti hős a bezárt ajtón keresztül jut be a templomba ájtatoskodni. / A szentember/szentasszony közeledtére magától kinyílik a templom/a kápolna ajtaja.

→MZ V. Q 96. (Boldog Csáki Móric); →MZ V. Q 131.2. (Konderla Istvánné); →MZ V. Q 143.8. (Engi Tüdő Vince).

A 283.3. Átváltozás, átváltoztatás. A történeti hős imájára az elszórt arany-péNZ kövé változik/a hős könnycseppjei aranyakká változnak át. / A történeti hős alamizsnának vitt kenyere rózsává/az ágyba fektetett leprás a megfeszített Krisztussá változik.

→MZ II. D 21–23. (Szent László király); →MZ II. E 100.2–3. (Árpád-házi Szent Erzsébet);
→MZ II. E 143.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet).

A 283.4. Hatalom az állatok felett.

A 283.4.1. Az ételnek önként ajánlkozó állatok. A történelmi hős/rendfőnök fohászára önként vadállatok jönnek elő az erdőből, hogy táplálékul szolgáljanak az éhező katonák/szerzetesek számára. / A szentasszony imájára egy tehén szalad a kápolnaépítő munkásokhoz, hogy tejével táplálja őket.

→MZ II. D 61–62. (Szent László király); →MZ V. Q 106.1. (Ferenc testvér); →MZ V. Q 126.9. (Csépe Klára).

A 283.4.2. A megszelídített vadállatok. A történelmi hős/szent/szent életű szerzetes/szentasszony a legveszélyesebb medvét/farkast/kutyát is képes egy gondlattal megszelídíteni/a lovakat pusztán gondolattal megállítani/a nyulat pusztán gondolattal elfogni. / Szent András mint a farkasok ura.

→MZ II. P 164.9. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ V. Q 8.2. (Szent András); →MZ V. Q Q 73.1. (Ilyés András püspök); →MZ V. Q 101.1. (N. N. szerzetes); →MZ V. Q 140.8. (N. N. szentasszony); →MZ VII. A 192. (betyárok).

A 284. A hős figyelmeztetése.

A 284.1. A pénteken mosott ruha. A szeptember figyelmezteti a búcsúsokat, hogy álljon ki a sorból az, akin pénteken/kedden mosott ruha van. A földre dobott ruhába nyomban belecsap a mennykő.

→MZ V. Q 134.5. (Jézuskás Matyi bácsi); →MZ V. Q 141.16. (Tápai Pista).

A 284.2. Az apja halálára figyelmeztetett rendőr. A börtönbe/kényszergyógykezelésre hurcolt szentasszony figyelmezteti az őt szállító rendőrt/az őt zaklató orvost, hogy inkább siessen haza, mert meghalt az apja/a felesége. A látnoki kijelentés hamarosan beigazolódik.

→MZ V. Q 126.15.2. (Csépe Klára); →MZ V. Q 130.12.4. (Ilonka Ágnes).

A 285. A hős jóvendölései. A történelmi hős által mondott/a történelmi hősnek tulajdonított jóslatok/prófécia/esztatológikus jóvendölések.

→MZ II. E 62. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 78.2–3. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 79. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 144.1–3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 211.12.1–3. (Bákainé); →MZ II. M 11. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 163.14. (Harvani professzor); →MZ II. P 164.16. (Csokonai Vitéz Mihály); →MZ II. P 287.1. (Kemény Zsigmond); →MZ II. Q 283.1. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 294.5. (Rudolf trónörökös); →MZ IV. N. 111–115. (történelmi hősök/helyi hősök/szentemberek esztatológikus jóvendölései); →MZ V Q 72.1. (Drábik Miklós); →MZ V Q 76.1. (Petrás Incze János); →MZ V. Q 94. (N. N. remete); →MZ V. 126.13. (Csépe Klára); →MZ V. Q 129.5. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 142.1. (Böhö Ferenc); →MZ V. Q 146.9.2. (Mészáros Mihály); →MZ V. R 117. (csodarabbik); →MZ VII. A 326.2.. (betyárok).

A 286. A hős nevezetes mondásai. A történeti hősnak tulajdonított nevezetes mondások/szállóigék.

→MZ II. E 59. (Szent Gellért püspök); →MZ II. G 119.2. (Hunyadi János); →MZ II. G 160., 169–170., 172., 183. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 207.3–4. (Magyar Balázs); →MZ II. H 221–250. (Mátyás király); →MZ II. H 263. (Mátyás király)*; →MZ II. J 121.7. (Zrínyi Miklós); →MZ II. N 78.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 174. (Nagy Dimén József); →MZ II. P 177.1. (Nagy Dimén József); →MZ II. Q 35.2. (Mária Terézia királynő/Grassalkovich Antal); →MZ II. Q 45.3. (Mária Terézia királynő); →MZ II. R 62.5. (Márton Áron püspök); →MZ VII. A 326. (betyárok).

A 286.1. „Hol a kerék, hol a talp!” Az álsruhában országot járó hőst befogják járomba kocsit húzni. Miközben húz, a hős csak annyit mondogat: „Hol a kerék, hol a talp!” Az urakat kíváncsivá teszi, hogy miért mondja a szegény ember ezt, mire a hős leveti rongyos gúnyját, bemutatkozik nekik, és példásan megbünteti őket, bizonyítva, hogy valóban forgandó a szerencse.

→MZ II. H 120. (Mátyás király); →MZ VII. A 298. (betyárok).

A 286.2. „A kard az, de a kar nem az!” Az uralkodó kéri, hogy a nevezetes hős küldje el neki a kardját, amivel annyi hőstettet véghezvitt, mire a válasz: a kardot elküldheti ugyan, de a kart nem, amely a fegyvert tartotta.

→MZ II. H 59.3. (Mátyás király); →MZ II. K 83. (Báthori Gábor).

A 287. A hős névadásai II. A történeti hős által elnevezett helyek/települések.

→MZ II. C 147.2. (Szent István király); →MZ II. E 197. (I. Béla király); →MZ II. F 132. (IV. Béla király); →MZ II. H 408.1. (Mátyás király); →MZ II. H 379.5. (Mátyás király); →MZ II. K 25.2. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 210.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 158. (Ferenc József császár); →MZ II. R 81.2. (Fráter Lóránd); →MZ VII. A 334. (betyárok).

A 288. A jó mesterség. A történeti hős végigsétál a díszesen felsorakozott katonák előtt. Találomra megszólít egy bakát, és kérdezi tőle, hogy mi a foglalkozása civilben: A katona azt válaszolja, hogy vályogvető/teknővájó/stb., mire a hős azt mondja rá: „Az is jó mesterség.”/ „Az is valami.” A katona nem sejtve, hogy mennyire magas rangú emberrel beszél, visszakérdez, és amikor azt hallja, hogy az illető király/főherceg, csak annyit mond: „Az is jó mesterség.”/„Az is valami.”

→MZ II. Q 162. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 315.5.2. (József főherceg).

A 289. A hős mint gyerekijesztő. A történeti hőst/negatív hőst/betyárt mint gyerekijesztőt emlegetik külföldön/a községben/a vidéken.

→MZ II. G 115.1. (Hunyadi János); →MZ II. J 195.1. (Bundzsi Bandi); →MZ II. P 20. (Esze Tamás); →MZ II. P 50. (Vak Bottyán); →MZ II. P 80.1. (Jesztreb Andris); →MZ II.

P 83.2. (Szűcs Istók); →MZ II. G 17.,3.2. (Valgatha); →MZ III. G 17.4.3. (Komoróczy); →MZ III. H 46.1. (Dózsa István); →MZ VII. A 337. (betyárok).

A 290. A hős által gyűjtött máglya. A történelmi hős a hősi halálra készülve a vár közepére hordatja az összes kincset, és meggyújtja, hogy az ne kerüljön az ellenség kezébe. / A történelmi hős fogadásból a hegytetőn akkora máglyát gyűjt, melynek lángját még a több száz kilométerre fekvő birodalmi fővárosban is látni lehet. / A történelmi hős dicsőséges hazatérését úgy ünnepli meg, hogy az út mentén számtalan farakást meggyújt, és azok fényénél vonul be a városba.

→MZ II. J 121.15.1. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 168.1. (Losonczy István); →MZ II. P 193.7. (Sándor Móric); →MZ II. P 211.2. (Simonyi óbester); →MZ III. G 43.1. (Haynau)*.

A 290.1. A hős emlékére gyűjtött máglya. A történelmi hős/betyár halálakor/hamvai hazahozatalakor hatalmas máglyákat gyűjtanak a hegyek tetején.

→MZ II. L 249.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ VII. A 165.9. (betyárok/Jánosik).

A 292. A hős kincsei. A történelmi hős által birtokolt/általa elrejtett/elvesztett kincsek.

→MZ II. A 30.1–2. (Artilla); →MZ II. A 69. (Dengezics/Ellák); →MZ II. II. A 78. (Buda vezér); →MZ II. B 30. (Árpád vezér); →MZ II. B 36.2. (Szabolcs vezér); →MZ II. B 77. (Koppány vezér); →MZ II. C 144. (Szent István király); →MZ II. D 158. (Szent László király); →MZ II. E 112. (Árpád-házi Szent Kinga); →MZ II. E 147.12. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 173. (Aba Sámuel király); →MZ II. E 208. (Salamon király); →MZ II. E 227. (Vak Béla király); →MZ II. E 259.1. (III. András király); →MZ II. E 274.4. (Bánk bán); →MZ II. F 73.1. (IV. Béla király); →MZ II. F 128. (IV. Béla király); →MZ II. G 10. (Csák Máté); →MZ II. G 39. (Zsigmond király); →MZ II. G 42. (Ottó király); →MZ II. G 51.4. (Zách Felicián); →MZ II. G 188.2. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 194. (Becsei Vesszős György); →MZ II. H 410. (Mátyás király); →MZ II. J 20. (Dózsa György); →MZ II. J 30. (II. Lajos király); →MZ II. J 68.1–2. (Bocskai István); →MZ II. J 100. (I. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 108. (II. Rákóczi György fejedelem); →MZ II. J 121.24. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 125.3. (Zrínyi Péter); →MZ II. J 140.1–2. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. J 170.8. (Szondi György); →MZ II. J 255.3. (Fekete Iván); →MZ II. J 272.1. (Basa Tamás); →MZ II. K 26. (Báthori István fejedelem); →MZ II. K 38. (Báthori Zsigmond fejedelem); →MZ II. K 45.1. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. K 69.1. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 78. (Báthori Anna); →MZ II. K 97.4. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 39.1.3. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 42.12.8. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 137. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 161–170. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 177. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 76.5. (Kerekes Péter); →MZ II. P 98. (Balika); →MZ II. P 130. (Gyöngyös Gyerófi); →MZ II. Q 69. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 299.1. (II. Rákóczi Ferenc/Rudolf trónörökös); →MZ III. G 4.2. (Zobor vezér); →MZ III. G 78.1. (Groza Péter); →MZ VII. A 411–420. (betyárok).

A 293. A hős falon függő képe. A történelmi hős festett/olajnyomatú képét a paraszti tisztaszobák falán kifüggesztve szentképként őrzik és tisztelik.

→MZ II. L 201.10. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 65.1. (Kossuth Lajos); →MZ II. M 97. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 135.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 293. (Rudolf trónörökös).

A 295. Itt járt a hős... A történeti hős ottjártának, a községben tett látogatásának/a településen történt átutazásának szájhagyományozott történelmi emléke.

→MZ II. A 38. (Attila); →MZ II. C 147. (Szent István király); →MZ II. D 160.1. (Szent László király); →MZ II. H 406. (Mátyás király); →MZ II. J 89. (Bethlen Gábor fejedelem); →MZ II. J 139. (Thököly Imre fejedelem); →MZ II. L 130. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 140. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 209. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 36. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 57. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 251.4. (Perczel Mór); →MZ II. P 263.2. (Vasvári Pál); →MZ II. Q 151–160. (Ferenc József császár); →MZ II. Q 239. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 194.2. (Rudolf királyfi); →MZ II. Q 299.1–3. (Rudolf királyfi); →MZ II. R 23. (Horthy Miklós); →MZ II. R 30.2. (Horthy Miklós); →MZ II. R 57. (Márton Áron püspök); →MZ II. R 78.1. (Kós Károly); →MZ II. R 80.3. (Tökés László); →MZ II. R 89.1. (Radnóti Miklós); →MZ II. R 97.1. (Domokos Pál Péter); →MZ II. R 98.1. (Bálint Sándor); →MZ VII. A 321–323. (betyárok).

A 296. Elment, mint a hős... Szállóigévé vált hagyomány a külföldre távozott/soha többé vissza nem térő hőssel kapcsolatban.

→MZ II. A 61.12. (Csaba királyfi); →MZ II. L 241.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 104. (Kossuth Lajos).

A 297. A hős a Hadak útján. A történeti hős a Hadak útján (a Tejúton) vezeteti seregét/szellemseregét a csatába/az új hazába/azon tér vissza népe megsegítésére.

→MZ II. A 7. (Attila); →MZ II. A 61.15. (Csaba királyfi); →MZ II. B 25.2. (Árpád vezér); →MZ II. D 188. (Szent László király); →MZ II. P 147.2. (Hadik András).

A 298. A Tejút eredete. A Tejút (Hadak útja) a hős ostorcsapása által/a lovak patkói nyomán támadt szikrákból alakult ki/a hős édesanyjának az emlőjéből megeredt tej, amely végigfolyt az égen/a hős kardja által az égen végighúzott vonal/a menekülő hős háta mögött égi oltalmul leereszkedett tejfehér ködből keletkezett/a hős hatalmas kiáltása nyomán összefutott csillagokból jött létre.

→MZ II. A 7.1. (Attila); →MZ II. A 61.15. (Csaba királyfi); →MZ II. B 25.1. (Árpád vezér); →MZ II. C 153. (Szent István király); →MZ II. D 187. (Szent László király); →MZ II. G 153.5.1. (Kinizsi Pál).

A 299. A hős képe a Holdban. Amikor telihold van, a Holdban a nevezetes történeti hős képmása látható.

→MZ II. M 110. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 210. (Wesselényi Miklós); →MZ II. Q 70. (Mária Terézia királynő).

A 301–330. A hős halála

A 301. A hős halálának előjelei. A történeti hős halálát különféle baljós jelek jelzik már előre.

A 301.1. Az égen feltűnő üstökös. A történeti hős halála előtt üstökös tűnik fel az égen, amit a hős környezete baljós előjelenként értelmez.

→MZ II. A 41.1. (Attila); →MZ II. J 26.1. (II. Lajos király);

A 301.2. A megálmodott halál. A történeti hőst a halála előtt lidérces álom gyötri. / A történeti hős közelgő halálát mások álmodják meg.

→MZ II. A 41.5. (Attila); →MZ II. E 146.1–2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. K 94.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. Q 215.1. (Ferenc József császár).

A 301.3. A hős váratlanul megdöglő lova. A történeti hős halálának a napján váratlanul megdöglök a legkedvesebb lova.

→MZ II. A 41.1. (Attila); →MZ II. J 26.1. (II. Lajos király).

A 301.5. Egyéb baljós előjelek. A történeti hős halálát előre jelző különféle jelek/baljós előjelek.

→MZ II. E 107.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. H 411. (Mátyás király); →MZ II. J 26.3. (II. Lajos király); →MZ II. J 61.1. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. K 94.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ VII. A 341. (betyárok).

A 302. A hős megjósolt halála. A történeti hős közelgő halálát egy szent/egy jóasszony/egy látnoki képességgel bíró ember/egy spiritiszta szeánszokhoz használt asztal már jó előre megjövendöli.

→MZ II. A 41.1. (Attila); →MZ II. E 41.2. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 178.1. (Aba Sámuel király/Szent Gellért püspök); →MZ II. G 49.1. (I. Ulászló király); →MZ II. G 54.2.1. (Zsigmond király/Hédervári Kont); →MZ II. G 109.3. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 137. (Hunyadi László); →MZ II. J 26.2. (II. Lajos király); →MZ II. J 27.1. (II. Lajos király); →MZ II. J 111.3. (Székely Mózes fejedelem); →MZ II. J 121.13. (Zrínyi Miklós); →MZ II. P 82.4. (Ocskay László); →MZ II. P 263.3. (Vasvári Pál); →MZ II. Q 285.1. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 2.9.1. (Tisza István); →MZ III. G 80.14. (Nicolae Ceaușescu); →MZ V. Q 140.22.1. (N. N. hős); →MZ V. Q 144.11. (Beteg Mihály).

A 302.1. A vérszjósó intelem. Az utolsó útjára induló hőst egy idegen jóasszony/egy angyal öregasszony képében/a saját húga próbálja lebeszélni arról, hogy útra keljen, de a hős nem hallgat rá, és eléri a végzete.

→MZ II. A 41.1. (Attila); →MZ II. E 41.2. (Szent Imre herceg); →MZ II. G 49.1. (I. Ulászló király); →MZ II. G 137. (Hunyadi László); →MZ II. J 26.2. (II. Lajos király); →MZ II. P 263.3. (Vasvári Pál); →MZ II. Q 285.1. (Rudolf trónörökös).

A 303. A megjövendölt saját halál. A történeti hős/szent/szent életű pap/szentember/szentasszony megjósolja saját közeli halálát/halála pontos időpontját/a halála módját.

→MZ I. L 78.5. (N. N. helyi hős) →MZ II. E 78.3. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 144.2–3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 88. (Toldi Miklós); →MZ V. Q 26.5. (Szent Günther); →MZ V. Q 89.1. (N. N. magyar papok); →MZ V. Q 75.9.2. (Benedek Márton); →MZ V. Q 115. (N. N. remete); →MZ V. Q 135.1., 3. (Póti Ferenc); →MZ V. Q 136.7. (Fehér bába); →MZ V. Q 138.4. (Manesztes Márton); →MZ V. Q 140.22.2. (N. N. szentember/szentasszony); →MZ V. Q 141.18.1. (Tápai Pista); →MZ V. Q 146.9.1. (Mészáros Mihály); →MZ V. R 6.12. (román papok).

A 304. Az utolsó éjszaka.

A 304.1. A hős utolsó miséje. A hely, ahol a történeti hős utoljára misézett a halála előtt.

→MZ II. E 63. (Szent Gellért püspök).

A 304.2. A hős utolsó vacsorája. A történeti hős utolsó vacsorájának az emléke.

→MZ II. K 43.2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 223. (II. Rákóczi Ferenc)*; →MZ II. N 36. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 94. (Petőfi Sándor).

A 304.3. A hős utolsó éjszakája. Földrajzi helyek, melyek általa válnak nevezetessé, hogy a történeti hős ott tölti az utolsó éjszakáját.

→MZ II. J 28.1. (II. Lajos király); →MZ II. J 123.12. (Zrínyi Miklós).

A 305. A hős erőszakos halála.

A 305.1. A csatában elesett hős. A történeti hős az ellenséggel/ellenségeivel vívott küzdelemben/menekülés közben esik el/a csatában szerzett sebeibe hal bele.

→MZ II. B 72. (Koppány vezér); →MZ II. C 162. (Szent István király); →MZ II. E 278. (Kálmán herceg); →MZ II. F 136. (IV. Béla király); →MZ II. G 49.1. (I. Ulászló király); →MZ II. G 128.3. (Hunyadi János); →MZ II. J 29. (II. Lajos király); →MZ II. J 115.3. (Kemény János fejedelem); →MZ II. J 121.15–16. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 161.5. (Tomori Pál); →MZ II. J 164.2. (Dobozy Mihály); →MZ II. J 168.1. (Losonczi István); →MZ II. J 169.5. (Toronyi Tamás); →MZ II. J 172.2. (Koháry István); →MZ II. J 174.2. (Thury György); →MZ II. J 177.2. (Hadik Mihály); →MZ II. J 178.2. (Bíró Gábor); →MZ II. J 219.1. (Kósa Judit); →MZ II. J 221.1. (Kádár vitéz); →MZ II. J 222.1. (Péntek András); →MZ II. J 227.1. (Sillye Ferenc); →MZ II. J 258.5. (Kis Susa Ferenc); →MZ II. J 275.1. (Tarródy Mátyás); →MZ II. J 288.1. (Szuhay Mátyás); →MZ II. K 96.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. N 96.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 97. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 97.6., 10. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 99.5. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 71.1. (Visnyai); →MZ II. P 36.3. (Kerekes Izsák); →MZ II. P 97.2. (Balika); →MZ II. P 256.7. (Gábor Áron); →MZ II. P 260.2. (Kiss Sándor); →MZ II. P 263.4. (Vasvári Pál); →MZ II. R 13.1.1. (Horthy István); →MZ II. R 38. (Horthy István); →MZ III. G 5.1. (Szkuba vezér); →MZ III. G 17.6.1. (Krno); →MZ III. G 20.12.2. (Szulejmán szultán); →MZ III. G 35.1. (Szarjatyin tábornok).

A 305.1.1. A hős megbotló lova. A történelmi hős végzetét az okozza, hogy a lova megbotlik, és a hőst maga alá temeti, miáltal könnyűszerrel végezhetnek vele az ellenségei.

→MZ II. J 177.2. (Hadik Mihály); →MZ II. J 275.1. (Tarródy Mátyás); →MZ II. P 76.3. (Kerekes Izsák); →MZ VII. B 172. (Rózsa Sándor); →MZ VII. A 274.1. (betyárok).

A 305.1.2. A megakasztó szederinda. A csatából menekülő hős lovának lába/a hős hosszú haja beleakad egy szederindába/a menekülő hős fönnakad egy kiálló ágban, miáltal az üldözők utolériék és megölik.

→MZ II. J 29.1.2. (II. Lajos király); →MZ II. J 172.2. (Koháry István); →MZ II. J 178.2. (Bíró Gábor); →MZ II. K 43.5. (Báthori Endre fejedelem).

A 305.1.3. A felnégyelt hős. A csatában elesett történelmi hős testét felnégyelik, és az országot négy részén függesztik ki/ássák el.

→MZ II. B 72. (Koppány vezér); →MZ II. N 99.5. (Petőfi Sándor).

A 305.1.5. Az elesett hős emlékműve. Az ellenséggel vívott küzdelemben elesett hős sírja fölé/halálának a helyszínén utóbb kápolnát/emlékművet/halmot emelnek/emlékfákat ültetnek.

→MZ II. A 81.1. (Keve kapitány); →MZ II. B 29.5. (Árpád vezér); →MZ II. J 15.4. (Dózsa György); →MZ II. J 29.1.7. (II. Lajos király); →MZ II. J 115.3. (Kemény János fejedelem); →MZ II. J 121.16. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 164.2.1. (Dobozy Mihály); →MZ II. J 170.9. (Szondi György); →MZ II. J 172.2. (Koháry István); →MZ II. J 227. (Sillye Ferenc); →MZ III. G 35.1. (Szkarjatyin tábornok).

A 305.2. A meggyilkolt hős.

A 305.2.1. Az orvul meggyilkolt hős. A történelmi hőst alvás közben/egy vadászat alkalmával/a saját sátrában orvul gyilkolják/gyilkoltatják meg az ellenségei.

→MZ II. A 41.3. (Attila); →MZ II. E 41.4. (Szent Imre herceg); →MZ II. G 109.1–2. (Králjević Márkó); →MZ II. H 413.1. (Mátyás király); →MZ II. J 29.3.1. (II. Lajos király); →MZ II. J 123.13.2. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 185.9. (Kis Kampó); →MZ II. K 50.3.2. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ II. N 97.2., 4. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 248.1. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 284.11. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 316.2. (Habsburg-Lotharingai László); →MZ III. G 13.1. (Batu kán); →MZ III. G 24.8.2. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ VII. A 343.1.. (betyárok); →MZ VII. A 355. (betyárok).

A 305.2.1.1. A megmérgezett hős. A történelmi hőst az ellenségei orvul megmérgezik (mérget kevernek az italába/mérgezett fűgét adnak neki).

→MZ II. A 41.3. (Attila); →MZ II. H 413.1.2. (Mátyás király); →MZ II. H 413.3. (Mátyás király); →MZ II. J 61.2.1–3. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. K 30. (Báthori István fejedelem); →MZ II. L 231. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ V. Q 75.9.1. (Benedek Márton); →MZ VII. A 355.1. (betyárok).

A 305.2.1.2. Az árnyékszéken meggyilkolt hős. A történeti hőst az árnyékszéken ölik meg. Egy merénylő elrejtőzik a véce aljában, és amikor a hős a szükségét végzi, egy karddal/lándzsával alulról felnyársalja.

→MZ II. H 413.5. (Mátyás király); →MZ II. K 30. (Báthori István fejedelem)*; →MZ II. K 68.2. (Báthori Erzsébet); →MZ II. Q 215.2. (Ferenc József császár).

A 305.2.1.3. Az előidézett baleset. A történeti hős az ellenségei által előidézett balesetben veszti életét (mielőtt a csatába indulna, elvágják a lova hevederét/ mielőtt felszállna, motorhibát okoznak a repülőgépeben).

→MZ II. J 29.1.3. (II. Lajos király); →MZ II. R 13.3.2. (Horthy István).

A 305.2.1.4. A szándékos orvosi műhiba. A történeti hőst egy kórházi műtét közben szándékosan hagyják meghalni (hagyják elvérezni/szándékosan benne felejtik a szikét).

→MZ II. R 81.12. (Fráter Lóránd); →MZ V. Q 75.9.1. (Benedek Márton); →MZ VII. A 355.2. (betyárok).

A 305.2.2. A megszűnő mágikus védelem. A történeti hőst egy búzaszemmel/három búzaszemmel/a mellénygombjával/stb. lövik le, mert átlagos lövedékkel nem lehetséges megölni. / A történeti hős aranyhajszálat kitépik az ellenségei, amibe belehal, ugyanis abban van az életereje.

→MZ II. K 96.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. L 231.1–2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 42.4. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 76.3.1. (Kerekes Izsák); →MZ II. P 78.2. (Rátoni János); →MZ II. P 79.1. (Zsoldos); →MZ IV. E 35.2. (N. N. hős); →MZ VII. A 342.1. (betyárok); →MZ VII. A 342.2. (betyárok).

A 305.2.3. A meggyilkolt hős (egyéb hagyományok). A történeti hőst az ellenségei/rablók megtámadják és megölik. / A történeti hőst merénylőkkel öletik meg az ellenségei.

→MZ II. A 12. (Buda); →MZ II. E 12. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 28. (Szent Benedek remete); →MZ II. E 64.1–2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 158.2. (Boldog Özséb); →MZ II. E 179. (Aba Sámuel király); →MZ II. 249. (Kun László király); →MZ II. E 257.1. (Gertrudisz királyné); →MZ II. E 274.2. (Gertrudisz királyné); →MZ II. G 47.2. (Kis Károly király); →MZ II. G 198. (Csabor úr); →MZ II. J 48.5. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. J 29.1.4. (II. Lajos király); →MZ II. J 29.3. (II. Lajos király); →MZ II. J 161.5. (Tomori Pál); →MZ II. J 141.6. (Martinuzzi Fráter György); →MZ II. N 97.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 98.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 248. (Erzsébet királyné); →MZ II. 284. (Rudolf trónörökös); →MZ II. R 2.9.2–3. (Tisza István); →MZ II. R 74.1. (Apor Vilmos püspök); →MZ III. G 24.9. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ III. H 91.5. (Kun Béla); →MZ III. H 92.2. (Szamuely Tibor); →MZ III. H 93.1. (Vágó Béla); →MZ VII. A 342–361. (betyárok).

A 305.2.4. A hős vértanúsága. A történeti hős a keresztény hitért/az övéi védelmében önfeláldozó módon veszti életét.

→MZ II. C 162. (Szent István király); →MZ II. E 12. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 28. (Szent Benedek remete); →MZ II. E 64.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 158.2. (Boldog Özséb); →MZ II. E 268.1. (Szent Gellért püspök/Vata vezér); →MZ II. G 11. (Szécsi Dezső); →MZ II. G 115.4. (Kemény Simon); →MZ II. G 201.1. (Dugovics Titusz); →MZ II. J 223.1. (Donát pásztor); →MZ II. J 224.1. (Páter István); →MZ II. J 225.1. (Tompos István); →MZ II. J 226.1. (Sebestyén Sebestyén); →MZ II. J 229. (N. N. hős); R 74.1. (Apor Vilmos püspök); →MZ III. A 76.1. (Az önfeláldozó hős); →MZ V. 72.2. (Drábik Miklós); →MZ V. Q 75.9.1. (Benedek Márton); →MZ V. Q 89.3. (Szentmihályi Lajos); →MZ V. Q 89.3. (N. N. katolikus papok); →MZ V. Q 116. (N. N. szerzetes/remete); →MZ V. Q 140.21. (N. N. szentember).

A 305.3. A kivégzett hős. A történelmi hőst az ellenségei elfogják, halálra ítélik és kivégzik (lefejezik/felakasztják/lelövik/éhen veszejtik/oroszlánok közé vetik/tüzes trónusra ültetik, a fejébe tüzes koronát nyomnak, és az alvezéreit arra kényszerítik, hogy egyenek a húsából/elevenen eltemetik/élve befalazzák/stb.). / Nevezetes ellenfelek/árulók kivégzése.

→MZ II. B 6.1. (Álmos vezér)*; →MZ II. E 268.3. (Rasdi); →MZ II. G 54.2., 4. (Hédervári Kont); →MZ II. G 138. (Hunyadi László); →MZ II. H 413.2. (Mátyás király); →MZ II. J 15.1–4. (Dózsa György); →MZ II. J 48.5. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. J 141.6.3. (Martinuzzi Fráter György); →MZ II. J 270.1. (Gálfy János); →MZ II. J 274. (Németi Balázs); →MZ II. J 282.3. (Bánfi Dénes); →MZ II. K 68.1., 3. (Báthori Erzsébet); →MZ II. N 97.1., 9. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 74.1. (Fodor László); →MZ II. P 77.1. (Both András); →MZ II. P 79.1. (Zsoldos); →MZ II. P 81.9. (Bezerédy Imre); →MZ II. P 82.8–9. (Ocskay László); →MZ II. P 83.3. (Szűcs Istók); →MZ II. P 97.1. (Balika); →MZ II. P 141.2. (Krucsay Márton felesége); →MZ II. P 159.1. (Martinovics Ignác); →MZ II. P 249. (Damjanich János); →MZ II. P 270.7.1. (Perényi Zsigmond); →MZ II. R 14.4. (Bajcsy-Zsilinszky Endre); →MZ II. R 15.1. (Esterházy János); →MZ II. R 44.1. (Bruznyay Árpád); →MZ II. R 45.1. (Tóth Ilona); →MZ II. R 46.1. (Mansfeld Péter); →MZ II. R 89.2. (Radnóti Miklós); →MZ III. G 4.1. (Zobor vezér); →MZ III. G 6.1. (Laborc vezér); →MZ III. G 8.3. (Szvatopluk); →MZ III. G 17.2.2. (Axamith Péter); →MZ III. G 17.3.1. (Valgatha); →MZ III. G 23.1. (Baba Novák); →MZ III. G 29.3. (Horea); →MZ III. G 38.8. (Avram Janku); →MZ III. G 41–42. (A tizenhárom aradi vértanú); →MZ III. G 41.12. (Károlyi Sándor); →MZ III. H 55.5. (Drugeth Ilona); →MZ III. H 56.4. (Géczy Julianna); →MZ III. H 61.1.1–3. (Zichy Ödön); →MZ III. H 86. (Emil Rebreanu); →MZ IV. K 30. (Szegedinác Péro); →MZ IV. K 115.17. (Stricker Katalin); →MZ V. Q 72.2. (Drábik Miklós); →MZ VII. A 347–354. (betyárok).

A 305.3.1. A hős által figyelmeztetett hóhér. A történelmi hős a kivégzése előtt figyelmezteti a hóhért, hogy ügyeljen arra, nehogy felborzolja a szakállát/nehogy összekócolja a hajját.

→MZ II. P 249.6. (Damjanich János); →MZ IV. K 118.7.3. (Stricker Katalin).

A 305.3.2. A hős túlvilági szolgálja. A történelmi hős a kivégzése előtt utolsó kívánságaként azt kéri, hogy a kürtjét megfújhassa. Amikor a kürtöt a kezébe adják, hirtelen mozdulattal agyonüti vele az ellenség vezérét, majd azt mondja, hogy a szolgálja lesz a másvilágon.

→MZ II. B 53.1.1. (Lehel vezér); →MZ IV. K 115.17. (N. N. hős).

A 305.3.3. A hős utolsó kívánsága. A történeti hős arra kéri a gyilkosait, hogy mielőtt végeznének vele, engedjék meg neki, hogy megfújhassa a kürtjét/hogy egy levelet (a haláláról szerzett verset) írjon a családtagjainak/hogy elmondja a saját halálára írt sírversét.

→MZ II. B 53.1.1. (Lehel vezér); →MZ II. K 48.3. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. P 81.8. (Bezerédy Imre); →MZ VII. A 349. (betyárok).

A 305.3.4. A hős utolsó szavai. A történeti hős utolsó szavai a kivégzése előtt. / A halálosan sebesült hős utolsó szavai.

→MZ II. H 413.5.1. (Mátyás király); →MZ II. J 15.2.1. (Dózsa György); →MZ II. K 48.2. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. K 96.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. N 97.12. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 249.6. (Damjanich János); →MZ IV. K 118.7.3. (Stricker Katalin); →MZ VII. A 350. (betyárok).

A 305.3.5. A késett kegyelem. A történeti hős vesztőhelyére a kegyelmi parancs csak akkor érkezik meg, amikor a hőst már kivégezték.

→MZ II. E 264.2. (Vazul)*; →MZ II. J 270.1. (Gálfi János); →MZ II. J 282.3. (Bánfi Dénes); →MZ II. P 82.9. (Ocskay László); →MZ II. P 83.3. (Szűcs Istók); →MZ III. G 38.6. (Brády család); →MZ III. G 41. (A tizenhárom aradi vértanú); →MZ III. H 61.1.2. (Zichy Ödön); →MZ VII. A 354. (betyárok).

A 306. A hős öngyilkossága.

A 306.1. A fogság helyett választott halál (Az öngyilkosságba menekülő hős).

Miután a történeti hős minden tőltényét kilötte/miután látja, hogy már nem menekülhet el, az utolsó golyójával föbe lövi magát/a kardjába dől/lovastul leugrat a szikláról/a folyóba ugrat.

→MZ II. J 164.2. (Dobozy Mihály); →MZ II. J 218.1. (Csarnó Lenke); →MZ II. P 71.2. (Visnyai); →MZ II. P 249.3. (Damjanich János); →MZ II. P 264.2. (Zeyk Domokos); →MZ III. G 3.3. (Szvatopluk); →MZ III. G 9.2.1. (Gyalu vezér); →MZ III G 33.1. (Szvatopluk); →MZ III. G 9.2.1. (Gyalu vezér); →MZ III. G 33.1. (Hentzi); →MZ IV. C 106. (N. N. hősök); →MZ IV. C 106.1. (Dobozy Mihály, Szerém vitéz); →MZ IV. C 106.2. (Zsongor vitéz); →MZ IV. E 3.7. (N. N. hős); →MZ IV. F 68.2. (N. N. hős); →MZ VII. A 362.1. (betyárok).

A 306.2. Egyéb esetek. A történeti hős tudomást szerezve törvénytelen származásáról, szerelmi bánatában öngyilkosságot követ el.

→MZ II. Q 283. (Rudolf trónörökös); →MZ VII. A 362.3. (betyárok).

A 307. A hős balesete.

A 307.1. A tragikus vadászbaleset. A történeti hős egy vadászat alkalmával veszíti életét: egy megsebzett vadkan/vadbika/vadmacska öli meg.

→MZ II. E 41.1–2. (Szent Imre herceg); →MZ II. J 123.13.1. (Zrínyi Miklós); →MZ II. Q 285. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 316.1. (Habsburg-Lotharingai László).

A 307.2. A végzetes baleset. A történelmi hős egy véletlen baleset következtében hal meg: a hintója felborul, és maga alá temeti/át akar ugratni egy hegyhasadékot, de a mélybe zuhan és szörnnyethal/menekülés közben egy patakot akar átugratni, de sikertelenül, és a vízbe fullad/miközben verekedő katonáit akarja szétválasztani, maga is halálos sebet kap/belehal egy természetellenes szerelmi aktusba/vadászat közben véletlenül elsül a fegyvere, és halálos sebet ejt rajta/stb.

→MZ II. A 55.3. (Réka királyné); →MZ II. A 63.1. (Dengezics); →MZ II. J 29.1. (II. Lajos király); →MZ II. N 97.7. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 16. (Esze Tamás); →MZ II. Q 59. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 285. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 316.1. (Habsburg-Lotharingiai László); →MZ VII. A 356. (betyárok).

A 308. A hős isteni büntetésként bekövetkező halála. A történelmi hős/negatív hős halála isteni rendelésből következik be (az illető kővé válik/ráomlik a barlang/szájában az étel tűzzé, a víz lánggá válik, miáltal éhen hal/stb.).

→MZ II. A 41.-4. (Attila); →MZ III. G 17.5.1. (Brindza); →MZ III. G 24.8.1. (Vitéz Mihály fejedelem); →MZ III. H 98.8. (Kádár János).

A 308.1. Az ördögök által elvitt hős. A történelmi hőst/negatív hőst fekete hintóval érkező ördögök hurcolják magukkal.

→MZ II. K 52.1.1. (Nagy Kristály András); →MZ II. P 141.3. (Krucsay Márton); →MZ II. P 169.1. (Bisterfeld)*; →MZ III. K 25. (Baranyi Félix)*; →MZ V. Q 106. (Sápi tiszteletes).

A 309. A sorsszerű halál. A történelmi hőst a nászéjszakáján alvás közben éri a halál: megered az orra vére, és a megalvadt vér a fulladását okozza.

→MZ II. A 41.2. (Attila).

A 310. Az iszonyatos kór. A történelmi hős iszonyatos betegségben, tetűkórságban pusztul el: saját testéből kinőtt férgek/tetűk elevenen falják fel. / A történelmi hős leprásként hal meg.

→MZ II. G 9. (Csák Máté); →MZ II. G 30. (Nagy Lajos király); →MZ III. G 59.2. (Haynau).

A 311. A tetszhalottként eltemetett hős. A történelmi hőst/negatív hőst/szentembert elevenen boncolják fel/élve temetik el. Amikor később a testét kihantolják, döbbenet látják, hogy a keze össze van marcangolva.

→MZ II. J 47.5. (Pázmány Péter); →MZ III. G 59.3–4. (Haynau); →Mz V. Q 146.9.2. (Mészáros Mihály).

A 312. A sírásók bére. Mielőtt a történelmi hős csatába indulna, telerakja a zsebeit arannyal/felveszi az összes ékszerét, hogy hálával emlékezzen rá, aki eltemeti majd. / A történelmi hős a kivégzése előtt átnyújt egy zacskó aranyat a hóhérnak, hogy emlékezzen rá, hogy nem akárkivel volt dolga.

→MZ II. D 158.11. (Szent László király); →MZ II. G 109.3. (Kraljevics Márkó); →MZ II. J 121.15.2. (Zrínyi Miklós); →MZ II. N 91.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 74.1. (Fodor László); →MZ VII. A 133.31. (betyárok).

A 313. Az alaptalan halálhír. A történeti hős/negatív hős álhírként terjedő halálhíre.

→MZ II. R 3.1. (Károlyi Mihály); →MZ III. H 91.2. (Kun Béla); →MZ III. H 92.1. (Szamuely Tibor); →MZ III. H 93. (Vágó Béla).

A 313.1. A ravatalon fekvő viaszbábu. A történeti hős/negatív hős helyett egy viaszbábút fektetnek a ravatalra, hogy ezáltal tévesszék meg a széles nyilvánosságot.

→MZ II. Q 281. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 71. (Lenin); →MZ III. G 72.4. (Sztálin).

A 313.2. Az üres koporsó. Az történeti hős (pap/földbirtokos) temetésén valójában csak egy üres koporsót temetnek el.

→MZ V. Q R 106. (Sápi tiszteletes); →MZ IX. C 97.5.4. (Buttler gróf).

A 314. A hős eltitkolt halála.

A 314.1. A kivégzett orvosok. A történeti hős halálát követően kivégzik az orvosait, hogy azok ne tudják senkinek elárulni a halálát.

→MZ II. J 121.9.1. (Szulejmán szultán).

A 314.2. A közszemlére kitett halott hős. A háborúzó történeti hős váratlan halálát eltitkolja a szűkebb környezete, nehogy a katonák harci morálját negatívan befolyásolja a hír: a hős testét bebalzsamozva kiültetik a sátra elé/odatámasztják könyökölve az íróasztalához.

→MZ II. J 121.9. (Szulejmán szultán); →MZ II. Q 216. (Ferenc József császár); →MZ III. G 20.13. (Szulejmán szultán); →MZ IV. F 20.1. (N. N. hős).

A 314.3. A halott hős helyett szerepeltetett dublőrök. A történeti hős halálát sokáig eltitkolják, és a fogadásokon és a felvonulásokon egy dublőrt szerepeltetnek helyette.

→MZ III. G 75.1. (Mao Ce-tung).

A 315. Az Istennek tetsző halál. A történeti hős énekszóval várja a halált/az arca a halálakor csodás fényességgel ragyog/a Miatyánkkal az ajkán hal meg. / A történeti hőst imádkozás közben ölik meg. / A szent életű pap akkor hal meg, amikor elvégzi a századik miséjét.

→MZ II. E 107.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 146.7. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 158.2. (Boldog Özséb); →MZ II. G 220. (Nagy István fejedelem); →MZ V. Q 75.9.3. (Benedek Márton).

A 315.1. A templomi halál. A szent életű pap/szentember istentisztelet közben/a templom falai között/a a búcsújáró helyen hal meg.

→MZ V. Q 89.2. (magyar papok); →MZ V. Q 141.18.2. (Tápai Pista); →MZ VII. A 367 (betyárok/Ujj Péter).

A 316. A hős halálakor tapasztalt csodák és csodás jelek.

A 316.1. A hős csillaga. A történelmi hős halálakor egy fényes csillag jelenik meg a kolostor/a fogház fölött, majd az égbe száll.

→MZ II. D 200. (Szent László király)*; →MZ II. E 146.4. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 150.5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. R 14.4. (Bajcsy-Zsilinszky Endre).

A 316.2. Az égi tünemény. A történelmi hős halálakor nagy fényesség támad a kolostor fölött/nagy vörösség látható az égen. / A szent életű pap halálakor mennyei fényesség árasztja el a szobát.

→MZ II. E 146.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. M 107.1. (Kossuth Lajos); →MZ V. Q 89.4. (Mihály József).

A 316.3. A mennyei szózat. A történelmi hős halálakor mennyei szózat hallatszik az égből.

→MZ II. E 146.5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 150.6. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. H 412.2. (Mátyás király).

A 316.4. A hős halálakor hallható angyali énekszó. A történelmi hős halálos ágya mellett/a halálakor angyali énekszó/mennyei madárkák dala hallható a magasból.

→MZ II. E 41.6. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 107.4–5. (Árpád-házi Szent Erzsébet).

A 316.5. A mennyei halottkísérők (A hős lelkét mennybe szállító angyalok).

A történelmi hős lelkét a halálát követően angyalok viszik fel a mennybe, megküzdve a lelkét maguknak megkaparintani akaró ördögökkel. / A történelmi hős lelkéért egy fehér és egy fekete galamb viaskodik, és a hős azáltal üdvözülni, hogy a fehér galambnak sikerül kivájnania ellenfele szemét. / A szentember lelkét sok kicsi angyal/fehér galambok kísérik fel a mennybe.

→MZ II. C 164. (Szent István király); →MZ II. D 193.2. (Szent László király); →MZ II. E 41.7. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 107.6. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 146.6. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 150.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. P 163.21. (Hatvani professzor); →MZ V. Q 133.3. (Füle József); →MZ V. Q 141.18.3. (Tápai Pista); →MZ V. Q 145.3. (Tudós Gergő)*.

A 316.6. A hős halálakor maguktól megkonduló harangok. A történelmi hős halálakor az általa öntetett harangok maguktól megkondulnak.

→MZ II. L 233. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ VII. A 369.2. (betyárok); →MZ VII. A 377.4. (betyárok).

A 316.7. A hős halálakor kivirágzó gyümölcsfa. A történeti hős karácsony estéjén hal meg. Halálakor virágba borul a ház előtt lévő cseresznyefa.

→MZ II. J 61.1. (Bocskai István fejedelem).

A 316.8. A hős halálakor támadt csodás jelenés. A történeti hős kivégzésekor csodás módon Szűz Mária képe tűnik fel a vesztőhelyen.

→MZ II. J 15.5. (Dózsa György); →MZ VII. A 377.2. (betyárok).

A 316.9. A haldokló hős vízbe dobott kardja. A történeti hős közeledni érezvén a halálát, arra utasítja a szolgáját, hogy dobja be a kardját a folyóba/a tóba. A szolgál elmegy a fegyverrel, de nem teljesíti a parancsot, és amikor a hős azt kérdezi tőle, hogy mit tapasztalt, kitérő választ ad/hazudik az urának. A hős újra elküldi a szolgát a karddal, aki immár valóban bedobja a fegyvert a folyóba, mire toronymagasságú vér szökik ki a vízből/az egész mocsár lángba borul. A hős értesülve a csodás jelenségről, nyomban meghal.

→MZ II. A 40. (Attila); →MZ II. K 95. (Báthori Gábor fejedelem).

A 316.10. A hős halálakor történt egyéb csodás jelek. A történeti hős azon a napon hal meg, melyen Julius Caesart megölték. / A történeti hős halálakor kiszárad a még gyermekkorában általa elültetett fa/váratlanul megdöglök a palotában tartott mindkét orozlánja. / A történeti hős halálakor elpattan a tőle kapott nyaklánc./ A történeti hős máglyára vetett könyvből két lap kiszabadul, és felszáll az ég felé.

→MZ II. A 41.6. (Attila); →MZ II. H 412.1., 3. (Mátyás király); →MZ II. L 234. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ V. Q 72.3. (Drábik Miklós).

A 317. A hős temetése.

A 317.1. A sírhely csodás kiválasztása. A történeti hős testének kísérőit egy a vízből megszólaló hang ösztökéli továbbhaladásra. A végső nyughelyéül szolgáló tóhoz érkezve mély álom nyomja el őket, és a koporsót elborítják a virágok. / A történeti hős sírhelyét úgy választják ki, hogy a halottaskocsit húzó állatokat elindítják, és ahol azok maguktól megállnak, ott temetik el őt. / A történeti hős sírhelyét úgy választják ki, hogy a hegytetőről leeresztenek egy hatalmas sziklát, és ahol az megáll, ott temetik el a halott hóst.

→MZ II. A 43.15. (Attila); →MZ II. B 28.1. (Árpád vezér); →MZ II. A 55.4.2. (Réka királyné); →MZ II. E 66.3.2. (Szent Gellért püspök).

A 317.3. A víz alá temetett hős. A történeti hőst – végakarátának megfelelően – hű emberei egy folyómederbe (patakmederbe) temetik el úgy, hogy elterelik a folyó vizét, a szárazon maradt mederben ássák meg a sírját, majd a temetés végeztével a sírra újra ráengedik a vizet. / A történeti hőst egy tó medrében temetik el titokban.

→MZ II. A 43.5.1–2. (Attila); →MZ II. A 55.4.1. (Réka királyné); →MZ II. B 28.1. (Árpád vezér); →MZ II. B 42.2. (Gyöngyös); →MZ II. B 51.4. (Botond); →MZ II. N 99.1–2. (Petőfi Sándor); →MZ VII. A 370.1.3. (betyárok).

A 317.4. A hős simára tapostatott sírja. A történelmi hős sírját a hívei/az ellenségei lovakkal simára tapostatják, hogy ne találhasson rá senki sem.

→MZ II. A 43.7. (Attila); →MZ II. N 99.3. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 256.9. (Gábor Áron); →MZ II. R 41.3. (Nagy Imre); →MZ IV. K 118.8.2. (N. N. hősök); →MZ VII. A 370.1.2. (betyárok).

A 317.5. A hős sírjára gördített sziklatömb. A történelmi hős sírjára egy hatalmas sziklatömböt gördítenek, hogy örök nyugalmat nem zavarhassa meg senki sem.

→MZ II. A 43.5.5.1. (Attila); →MZ II. A 55.4.2., 7. (Réka királyné); →MZ II. A 63.2. (Dengezics); →MZ II. P 139. (Gyöngyös Gyerőfi).

A 317.6. A halomba temetett hős. A történelmi hős sírhelyéül az alattvalói/a katonái egy halmot hordanak össze, és az uralkodójukat/vezérüket abba/az alá temetik.

→MZ II. A 43.5.3. (Attila); →MZ II. A 81.2. (Ákos vezér); →MZ II. B 31.8. (A hét vezér); →MZ II. B 28.2. (Árpád vezér); →MZ II. B 35.5. (Huba vezér); →MZ II. B 36.1. (Szabolcs vezér); →MZ II. E 277.1. (Kötöny király); →MZ II. J 221.2. (Kádár vitéz); →MZ III. G 3.5. (Svzatopluk); →MZ III. G 13.2. (Batu kán).

A 317.6.1. A hős obó-halma. A történelmi hős sírjára az arra járó emberek egy-egy követ vetnek, melyekből kisebb halom alakul ki.

→MZ I. J 91.; →MZ II. A 55.4.7.1. (Réka királyné); →MZ II. J 227. (Sillye Ferenc); →MZ II. N 98.8. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 263.5. (Vasvári Pál); →MZ VII. A 370.3. (betyárok).

A 317.7. A fa alá temetett hős. A történelmi hőst egy terebélyes fa alá temetik el.

→II. N 39. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 188. (Cházár András); →MZ II. P 257.5. (Teleki Sándor); →MZ II. Q 301.7.1. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 20.14. (Szulejmán szultán); →MZ VII. A 370.2. (betyárok).

A 317.8. A kivégzett halottkísérők. A történelmi hős temetésében segédkező szolgákat/halottkísérőket kivégzik/megvakítják, hogy ne tudják elárulni a sír helyét.

→MZ II. A 43.9–11. (Attila); →MZ II. A 55.4.3–4. (Réka királyné)*; →MZ II. B 39.5. (N. N. honfoglaló vezér); →MZ II. D 203.2. (Szent László király)*; →MZ II. N 99.3. (Petőfi Sándor); →MZ III. G 13.3. (Batu kán).

A 317.9. A hős titkos temetése (egyéb hagyományok). A történelmi hős testével a halottkísérők éjszaka indulnak el. / A történelmi hőst harangszó nélkül búcsúztatják el, hogy ne keltsen feltűnést a temetése.

→MZ II. E 66.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. P 256.8. (Gábor Áron).

A 317.10. Az arccal lefelé eltemetett hős. A történeti hős szobrát/a kivégzett hőst az ellenségei arccal lefelé temetik el.

→MZ II. C 193. (Szent István király); →MZ II. R 41.2. (Nagy Imre); →MZ IV. K 118.8.1. (N. N. hősök).

A 317.11. A hős testének temetkezési helyre vitele.

A 317.11.1. A magától meginduló halottas kocsi. A halott hős testét szállító kocsi (hajó) magától (állati vonóerős és emberi segítség nélkül)/angyali segítséggel gördül a hős temetkezési helyére.

→MZ II. B 28.1. (Árpád vezér)*; →MZ II. D 193. (Szent László király); →MZ II. E 66.2. (Szent Gellért püspök)*; →MZ II. G 150.2.2. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. H 415.1. (Mátyás király); →MZ II. K 97.1. (Báthori Gábor fejedelem)*; →MZ II. P 200. (Sándor Móric)*; →MZ IX. C 97.5.3. (Pálffy János gróf).

A 317.11.2. A csodás folyami átkelés. A történeti hős testét szállító szekér szárazon kell át a folyó vizén. / A csónak magától viszi át a halott hős testét a folyó túlsó partjára.

→MZ II. D 193.3. (Szent László király); →MZ II. E 66.2.2. (Szent Gellért püspök).

A 317.11.3. A megnehezedés csodája. A történeti hős testének felemelésekor addig nem tudják elmozdítani a koporsó fedelét, amíg egy szent életű apáca tanácsára szabadon nem engedik a trónfosztott királyt. / Amíg az evezőket el nem dobják, a halott hős testét szállító hajó nem indul el. / Az első templomban a halottkísérők semmiképpen nem tudják letenni a koporsót, a végső sírhelyen azonban olyan súly nehezedik rájuk, hogy kénytelenek letenni azt.

→MZ II. C 168.1. (Szent István király); →MZ II. E 66.3.1–2. (Szent Gellért püspök); →MZ V. B 26.; →MZ V. C 23.

A 317.12. A hős temetésén érezhető illat. A történeti hős/szentember temetésén a jelenlévők mindannyian átható kellemes, édes illatot éreznek.

→MZ II. C 165.2. (Szent István király); →MZ II. D 195.2–3. (Szent László király); →MZ II. E 107.7. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 146.9.1–2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 148.9. (Megyesi József).

A 317.13. A hős temetésén hallható angyali énekszó. A történeti hős (szent) temetésén az angyalok éneke hallatszik/az összegyűltek a halottak miséjét kezdik énekelni, de az angyalok a hitvallók miséjét harsogják.

→MZ II. C 165.1. (Szent István király); →MZ II. D 195.1. (Szent László király); →MZ II. E 107.5.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet).

A 317.14. A hős temetésekor tomboló vihar. A történeti hős/szentember temetésekor az ég hirtelen beborul, és hatalmas zápor tör ki/hatalmas szélvihar dühöng.

→MZ II. J 62. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. P 187. (Cházár András); →MZ V. Q 143.12. (Engi Tüdő Vince); →MZ V. Q 146.10. (Mészáros Mihály); →MZ VII. A 377.1. (betyárok).

A 317.15. A hős szerény temetése. A történelmi hőst a kívánságának megfelelően a templomos lovagok öltözetében/ferences módra, lábbeli nélkül temetik el. / A történelmi hőst egyházi szertartás nélkül hantolják el. / A történelmi hős temetésén csupán a sírásó és az édesanyja vesz részt.

→MZ II. E 240. (II. András király); →MZ II. P 271.6. (Bessenyei György); →MZ II. P 287.2. (Kemény Zsigmond); →MZ V. Q 75.10. (Benedek Márton); →MZ VII. A 369.5. (betyárok).

A 317.18. A hős koporsója.

A 317.18.1. A hős hármas koporsója. A történelmi hőst hármas koporsóban (arany-, ezüst- és vaskoporsóban: „napsugárban, holdsugárban és fekete éjszakában”/ „Nap alá, Hold alá és föld alá”) temetik el titokban.

→MZ II. A 43. (Attila); →MZ II. A 55.4.6. (Réka királyné); →MZ II. A 76. (Buda vezér); →MZ II. F 136.1. (IV. Béla király); →MZ II. J 63.2. (Bocskai István fejedelem); →MZ II. L 235. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 99.2. (Petőfi Sándor); →MZ III. G 3.5. (Szvatopluk/Szvatopluk lánya).

A 317.18.2. A hős aranykoporsója. A történelmi hőst aranykoporsóban/drágakövekkel díszített aranykoporsóban temetik el.

→MZ II. A 43.2. (Attila); →MZ II. A 43.16.4. (Attila); →MZ II. A 55.4.5. (Réka királyné); →MZ II. F 128.8. (IV. Béla király); →MZ II. F 136.1. (IV. Béla király); →MZ II. J 63.1. (Bocskai István fejedelem); →MZ III. G 3.5. (Szvatopluk).

A 317.18.3. A hős ezüstkoporsója. A történelmi hőst ezüstkoporsóban temetik el.

→MZ II. H 415.4. (Mátyás király); →MZ II. L 235. (II. Rákóczi Ferenc).

A 317.18.4. A hős üvegekoporsója. A történelmi hőst üvegekoporsóban temetik el egy titkos helyre.

→MZ II. A 55.4.1. (Réka királyné).

A 317.18.5. A hős csodás koporsója. A törökök a folyóba hajítják a történelmi hős koporsóját, de az csodás módon nem süllyed el. / A törökök elrabolják a történelmi hős koporsóját. Amikor a magyarok visszavásárolják az ereklyét, annyi ezüstöt kínálnak érte, amennyi súlyt a koporsó nyom. A mérlegre téve a koporsó csodás módon megkönnyebbedik.

→MZ II. G 150.2.1., 3. (Kapisztrán Szent János).

A 317.18.6. A hőssel együtt eltemetett kísérek. A történeti hőst legszebb lova hátán, legszebb ötven feleségével és száz rabszolgájával együtt temetik el. / A hőst a lovával együtt helyezik a sírba.

→MZ II. B 36.1. (Szabolcs vezér); →MZ II. B 39.5. (N. N. honfoglaló vezér).

A 317.19. A hős temetésével kapcsolatos egyéb hagyományok. A hős/negatív hős temetéséről/sírjáról/koporsójáról szóló egyéb hagyományok.

→MZ II. E 249. (Kun László király); →MZ II. H 415.2. (Mátyás király); →MZ II. J 32.9. (Izabella királyné); →MZ II. M 108. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 98.9. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 163.22. (Hatvani professzor); →MZ II. R 19.2. (Antall József); →MZ III. G 59.1. (Haynau).

A 317.20. A hőst gyászoló alattvalók. A történeti hős (szent király) halálát az alattvalói három évig gyászolják.

→MZ II. D 197. (Szent László király); →MZ VII. A 369.3–4. (betyárok)*.

A 318. A hős sírja.

A 318.1. A hős temetkezési helyén hallható angyali énekszó. A történeti hős temetkezési helyén éjszakánként gyakran lehet hallani az angyalok énekét.

→MZ II. C 166.1. (Szent István király).

A 318.2. A hős sírjából áradó illat. A történeti hős (szent) koporsójából/szarkofágjából/kriptájából ha felnyitják/felnyitatlan is kellemes, édes illat árad ki. / A történeti hős temetkezési helyén balzsam-, tömjén- és levendulaillatot lehet érezni. / A szent életű pap temetőbeli sírhantja rózsaillatot áraszt.

→MZ II. C 166.2. (Szent István király); →MZ II. C 168.2. (Szent István király); →MZ II. D 201.2. (Szent László király); →MZ II. E 65.2. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 82.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. G 150.4. (Kapisztrán Szent János); →MZ V. Q 75.13.1. (Benedek Márton); →MZ V. Q 140.12. (N. N. szent kisfiú).

A 318.3. A hős sírjából csordogáló olaj. A hős sírjából/szarkofágjából olaj csordogál, amely csodás módon folyton megújul. Minél többet mernek ki belőle, annál több árad a helyébe, ám visszatöltve sem lesz több. / A szent életű szerzetes kriptája időnként „könnyezik”.

→MZ II. C 168.1., 4. (Szent István király); →MZ II. D 201.1. (Szent László király); →MZ II. E 82.3.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 83.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 108.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ V. Q 117.4. (Zöld barát)*.

A 318.4. A sírból kinövő virág. A történeti hős sírjából három liliom/egy csipkerózsabokor hajt ki és borul virágba. / A szent életű szerzetes sírjából két palma nagyságú virág/egy fáska hajt ki.

→MZ II. E 256.4. (Imre király); →MZ V. Q 75.13.1. (Benedek Márton); →MZ V. Q 117.1–2. (N. N. szerzetesek).

A 318.5. A kivirágzó sírkereszt. A szeptember száraz akácfaéből készült sírkeresztje néhány év múlva fáva növekedve kivirágzik.

→MZ V. Q 146.12. (Mészáros Mihály).

A 318.6. A csodálatos sírhant. Amikor felnyitják a történelmi hős (szent életű apáca) sírját, ámulatan látják, hogy a sírban a föld könyöknyi magasságra fel van emelkedve. / A szent életű pap sírhantja a legnagyobb téiben sem fagy meg/ gyógyító erővel bír/illatozik. / A szent életű szerzetes sírjából forrás fakad.

→MZ II. E 82.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ V. Q 75.13. (Benedek Márton); →MZ V. Q 117.3. (N. N. szerzetes); →MZ V. Q 140.24. (N. N. szeptember).

A 318.7. A hős sírból felbuzgó vére. Az ártatlanul kivégzett történelmi hős sírjából/halálának helyén évekig felbuzog a halott főúr vére.

→MZ II. J 282.4. (Bánfi Dénes); →MZ K 55.1. (Báthori Endre fejedelem).

A 318.8. A hős sírjába csapó villám. A történelmi hős sírját a határ azon részén sejtik, ahová viharok alkalmával mindig odacsap a villám. / A történelmi hős sírjába évente egyszer, tiszta időben beleszap a villám, amely mindannyiszor a szíve tájékán éri. E csodás jelenség mindaddig tart, amíg a főúr tetemét más helyre nem temetik.

→MZ II. A 43.16.3. (Attila); →MZ II. J 253.1. (Perényi Péter).

A 318.9. A hős sírjánál történt istenítéletek. A történelmi hős sírjánál lefolytatott istenítéletek esetei.

→MZ II. D 211. (Szent László király); →MZ II. 149. (Árpád-házi Szent Margit).

A 318.10. A hős sírhelye. A szájhagyomány szerint a történelmi hős temetkezési helyének tartott konkrét helyek.

→MZ II. A 43.5.4. (Attila); →MZ II. A 44. (Attila); →MZ II. A 55.2.1. (Réka királyné); →MZ II. A 55.4.7. (Réka királyné); →MZ II. A 62.3. (Irnák); →MZ II. A 76. (Buda vezér); →MZ II. A 81.1. (Keve kapitány); →MZ II. B 6.2. (Álmos vezér); →MZ II. B 10. (Álmos vezér); →MZ II. B 28.3. (Árpád vezér); →MZ II. B 29.1–2 (Árpád vezér); →MZ II. B 45.3. (Taksony vezér); →MZ II. B 51.5. (Botond); →MZ II. B 53.2. (Lehel vezér); →MZ II. B 73. (Koppány vezér); →MZ II. D 191. (Szent László király); →MZ II. E 13. (Szent Szórad remete); →MZ II. E 167. (Gizella királyné); →MZ II. E 179.1. (Aba Sámuel király); →MZ II. E 250. (Kun László király); →MZ II. E 257.3. (Gertrudisz királyné); →MZ II. G 51.5. (Zách Felicián); →MZ II. G 89.1–4. (Toldi Miklós); →MZ II. G 109.3. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 188.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. G 230. (II. Ulászló király); →MZ II. H 415.4. (Mátyás király); →MZ II. J 29.1.7. (II. Lajos király); →MZ II. J 114.3. (Barcsay Ákos fejedelem); →MZ II. J 141.7. (Martinuzzi Fráter György); →MZ II. J 144.1. (Péchy Simon); →MZ II. J 164.2.2. (Doboz Mihály); →MZ II. J 170.9. (Szondi György); →MZ II. J 171.6. (Dobó István); →MZ II. N 98.1–7. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 103.5. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 76.4. (Kerekes Izsák); →MZ II. Q 249. (Erzsébet királyné); →MZ II. R

81.3. (Fráter Lóránd); →III. G 13.2. (Batu kán); →MZ III. G 24.10. (Vitéz Mihály); →MZ VII. A 370.12. (betyárok).

A 319. A hős ereklyéi.

A 319.1. A hős megtalált teste. A rablók/pogányok által megölt és folyóba dobott hős (szent életű remete) testét úgy találják meg, hogy a folyó azon része fölött, ahol elmerült a habokban, egy sas köröz napokon át hangos és fájdalmas vijjogással.

→MZ II. E 12. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 28. (Szent Benedek remete).

A 319.2. A hős el nem enyésző teste. A történeti hős testét eltemetése után évekkel később (1/7/16 év múlva) is romlatlanul, teljes épségben találják. / A megölt hős testét a szemfedelével és a ruháival együtt több esztendő alatt sem kezdi ki az enyészet, hajdani sebeit pedig begyógyulva találják.

→MZ II. E 29. (Szent Benedek remete); →MZ II. E 65.1. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 82.3.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 144.3. (Árpád-házi Szent Margit)*; →MZ II. E 179. (Aba Sámuel király); →MZ II. H 415.3. (Mátyás király); →MZ II. J 177.5.1. (Hadik Mihály); →MZ II. K 97.3. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ V. Q 116.3. (Csepellényi György); →MZ V. Q 117.5. (N. N. szerzetes); →MZ V. Q 121.3. (Bosnyák Zsófia); →MZ V. Q 122.3. (Serédy Zsófia); →MZ V. Q 140.25. (N. N. szent kisfiú); →MZ V. Q 140. 26. (Pannóniai Hét Szent Alvó).

A 319.3. A hős verejtékező teste. A történeti hős teste a sírjában/a ravatalon gyakran/többször is verejtékezik. Amikor keszkenőkkel letörlik a verejtékcseppeket, azok újra kiütöknöznek a testen.

→MZ II. D 220. (Szent László király); →MZ II. K 97.2. (Báthori Gábor fejedelem).

A 319.4. A hős épségben maradt jobb keze. A történeti hős kezét a sír felnyitásakor csodás módon épségben találják meg.

→MZ II. C 169.1–2. (Szent István király); →MZ II. C 173., 175. (Szent István király); →MZ II. G 192.1. (Bebek György).

A 319.5. A hős épségben maradt nyelve. A történeti hős nyelvét a holtá után nem kezdi ki az enyészet, mert mindig igazat mondott/mert nem volt hajlandó elárulni, hogy mit gyónt meg.

→MZ II. D 204. (Szent László király); →MZ II. E 106. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ V. Q 49.1. (Nepomuki Szent János)*.

A 319.6. A hős koponyája.

A 319.6.1. A hős fejereklyéje. A történeti hős ereklyeként tisztelt koponyája/ történelmi kuriózumként őrzött feje.

→MZ II. D 203. (Szent László király); →MZ II. G 90. (Toldi Miklós); →MZ II. J 16. (Dózsa György); →MZ II. N 100.1–2. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 169.2. (Bisterfeld); →MZ II. P 189. (Cházár András); →MZ VII. A 368.8. (betyárok).

A 319.6.2. A hős levágott feje. A megölt történelmi hős levágott fejét a gyilkosai elküldik az ellenség vezérének.

→MZ II. J 121.17. (Zrínyi Miklós); →MZ II. K 50.3.1. (Báthori Endre fejedelem).

A 319.6.3. A koponyába fúródott nyílveendő. A történelmi hős koponyájába fúródott nyílveendő még eltemetésekor sem tudják kivenni belőle. / A történelmi hős a koponyájába fúródott nyílveendővel több napon át nyargal a vesztes csatából menekülve.

→MZ II. J 221.1. (Kádár vitéz); →MZ III. G 1.1. (Detre).

A 319.6.4. A temetőből eltűnt koponya. A negatív hős (kommunista párttitkár) koporsóját egy éjszaka ismeretlenek kiássák, és elviszik a koponyáját.

→MZ III. H 98.9. (Kádár János).

A 319.7. A hős belső szervei. Az ostrom közben meghalt/csatában elesett hős (ellenséges vezér) belső szerveit a csatatéren temetik el, és fölé emlékművet emelnek.

→MZ III. G 20.14. (Szulejmán szultán); →MZ II. G 35.1. (Szkarjatyin tábornok).

A 319.9. A hősnek tulajdonított egyéb ereklyék. A történelmi hős sebéből vett vér/sebéből szivárgó olaj/ruhái/különdféle használati tárgyai.

→MZ II. E 14. (Szent Szórád remete); →MZ II. E 42. (Szent Imre herceg); →MZ II. E 67. (Szent Gellért püspök); →MZ II. E 83.1–2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 147. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 150.1. (Kapisztrán Szent János).

A 319.10. A hős sértetlenül maradt ereklyéi. A történelmi hős ereklyéi csodás módon sértetlenül maradnak, jóllehet a hatalmas tűzvészben minden elég a székesegyházban.

→MZ II. D 203.1. (Szent László király).

A 319.11. A hős titkos ereklyéi (A kivégzett elrejtők). A történelmi hős ereklyéit halálra ítélt rabokkal rejtik el, majd utána kivégzik őket, hogy ne árulhassák el a rejtékhelyet.

→MZ II. D 203.2. (Szent László király).

A 319.13. A hős megbolygatott sírja. A történelmi hős sírját nyereségvágyból/bosszúból megbolygatják az idők folyamán.

→MZ II. J 170.9.1. (Szondi György); →MZ II. P 188. (Cházár András); →MZ III. H 98.9. (Kádár János).

A 319.14. A hős elloptott holtteste. A történelmi hős holttestét a hívei ellopják, és saját falujukba szállítják/megpróbálják ellopni, ám nem járnak sikerrel.

→MZ II. J 171.7. (Dobó István); →MZ II. P 214.3. (Varga Katalin); →MZ V. R 6.14. (az árdáni román pap); →MZ VII. A 368.6.1. (betyárok).

A 319.15. A hazaszállított hős. Az ellenségei által meggyilkolt hős darabokra vágott holttestét belerakják egy átalvetőbe és felteszik a lova hátára, amely hazaviszi őt. Az állat fülében lévő írásból tudják meg az otthoniak, hogy a ló kinek a maradványait vitte haza. / A száműzetésben meghalt történeti hős ünnepélyes hazahozatalát kísérő égi jelek/a hamvak hazahozatalának szájhagyományozott emlékezete.

→MZ II. K 51. (Báthori Endre fejedelem); →MZ II. L 249. (II. Rákóczi Ferenc).

A 321. A hős túlvilági sorsa.

A 321.1. Az üdvözült hős. A történeti hős lelke a halálát követően a mennybe jut. / A történeti hős halála előtt megjelenik neki Jézus Krisztus, és magához hívja őt. / A történeti hős (szent) buzgón imádkozik halott édesanyja lelki üdvéért, megszabadítva őt az örök kárhózzattól. / A tetszhalott ember lelke megjárja a mennyországot, ahol Isten jobbán pillantja meg a történeti hőst. / Stb.

→MZ II. E 107.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 257.4. (Árpád-házi Szent Erzsébet/Gertrudisz királynő); →MZ II. G 150.5. (Kapisztrán Szent János); →MZ II. M 109. (Kossuth Lajos); →MZ II. P 163.21. (Hatvani professzor); →MZ III. A 156.6. (A hőst mennybe kísérő angyalok); →MZ VII. A 377.5. (betyárok).

A 321.2. Az elkárhozott hős. A történeti hős/negatív hős az általa elkövetett bűnök/bűnös élete miatt a halála után a purgatóriumban szenved/egyenesen a pokolra jut.

→MZ II. G 40. (Zsigmond király/Tar Lőrinc); →MZ II. Q 60. (Mária Terézia királynő); →MZ III. G 69. (Hitler); →MZ III. G 72.7. (Sztálin); →MZ III. G 80.16. (Nicolae Ceaușescu).

A 321.3. A hős kísértete. A történeti hős lelke/bűnös lelke nem tud a halála után megnyugodni, és rendszeresen kísért a sírja környékén/a hajdani csata helyszínén/néhaj lakóhelyén.

→MZ II. B 45.4. (Taksony vezér); →MZ II. D 217.1. (Szent László király); →MZ II. E 220. (Könyves Kálmán); →MZ II. G 62.2. (Toldi György); →MZ II. G 186. (Kinizsi Pál); →MZ II. H 418. (Mátyás király); →MZ II. J 121.20. (Zrínyi Miklós); →MZ II. J 251.3. (Werbőczy István); →MZ II. J 282.5. (Bánfi Dénes); →MZ II. K 69. (Báthori Erzsébet); →MZ II. L 250. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 82.10. (Ocskay László); →MZ II. P 75.1. (Széchényi Pali gróf); →MZ II. P 100. (Balika); →MZ II. P 140. (Gyöngyös Gyerőfi); →MZ II. P 190. (Cházár András); →MZ II. Q 283.4. (Rudolf trónörökös); →MZ III. G 60. (Haynau); →MZ III. H 56.4. (Géczy Julianna); →MZ VII. A 372. (betyárok).

A 321.4. A hős megidézett szelleme. A történeti hős halottlátó/spiritiszta által megidézett szelleme.

→MZ II. B 29.4. (Árpád vezér); →MZ II. D 217.1. (Szent László király); →MZ II. G 186.1. (Kinizsi Pál); →MZ II. N 138. (Petőfi Sándor); →MZ II. R 40. (Horthy Miklós).

A 321.5. A hős szellemserege. A történelmi hős halott katonái élén tér vissza, és segít legyőzni az ellenséget. / A történelmi hős halott katonái éjjelente/az év egyik jeles éjszakáján megjelennek és csatarendben várakoznak/gyakorlatoznak a hős vára mellett.

→MZ II. A 61.10–11. (Csaba királyfi); →MZ II. C 120. (Szent István király); →MZ II. L 244–245. (II. Rákóczi Ferenc).

A 325. A halhatatlan hős.

A 325.1. A hegybe rejtőzött hős. A történelmi hős nem halt meg, hanem (a seregével együtt) egy hegy (barlang) mélyére rejtőzve várja, hogy újra visszatérjen. A hős szakálla már olyan hosszú, hogy kétszer/háromszor körüléri az asztalt, amely mellett alszik/bóbiskol.

→MZ I. A 35.2. (Borc vezér); →MZ II. C 191. (Szent István király); →MZ II. D 219. (Szent László király); →MZ II. F 136.2. (IV. Béla király); →MZ II. G 110.1. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 190. (Kinizsi Pál)*; →MZ II. H 417. (Mátyás király); →MZ II. L 243. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. H 78.2. (Görgey Artúr)*; →MZ IV. F 19.1. (N. N. hősök).

A 325.1.1. A barlangba tévedt látogató. A hegybe rejtőzött hős azt mondja a barlangjába tévedt, őt felébresztő látogatónak, hogy még nem jött el az idő, hogy visszatérjen/hogy már közeleg az az idő, amikor visszatér népe megmentésére.

→MZ II. C 191. (Szent István király); →MZ II. H 417.1. (Mátyás király); →MZ II. L 243.2. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. H 78.2. (Görgey Artúr).

A 325.2. A hős napvilágra kerülő kardja. A történelmi hős kardja el van ásva, és amikor újra felszínre kerül/ha a lovak kitapossák, akkor dől majd el a világ sorsa/akkor következik el a döntő ütközet.

→MZ II. A 5. (Attila); →MZ II. C 195. (Szent István király); →MZ II. L 242.6. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ IV. N 80.2.

A 325.3. A visszavárt hős. A történelmi hős (negatív hős) halálhírét nem hiszik el az emberek, és még évtizedekkel/évszázadokkal később is rendületlenül várják vissza (abban a hitben, hogy majd a hős visszatéréssel beköszönt az aranykor).

→MZ II. A 45. (Attila); →MZ II. B 74. (Koppány vezér); →MZ II. L 241–242. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 17. (Esze Tamás); →MZ II. N 101–102. (Kossuth Lajos); →MZ II. N 131–132. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 130. (II. József császár); →MZ II. Q 304. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 306.1–3. (Rudolf trónörökös)*; →MZ II. Q 308. (Rudolf trónörökös); →MZ II. Q 315.5.3. (József nádor); →MZ II. R 46.2. (Mansfeld Péter); →MZ III. G 68. (Hitler); →MZ III. G 80.15. (Nicolae Ceaușescu); →MZ VII. A 374. (betyárok).

A 325.3.1. A hős visszatérésének jelei. A (hegybe rejtőzött/külföldre bujdosott) történeti hős akkor fog visszatérni, ha majd a barlang nyílásánál álló fa elkorhad/ha a hegy oldala meghasad/ha a szakálla háromszor/hétszer/kilencszer körüléri már az asztalt/ha már nem repkednek a madarak/amikor hetedjére is megtelnek a csűrök/ha majd egy fényes jel tűnik fel az égen/ha majd a folyó vize visszafelé fog folyni/ha majd a csikók foggal születnek/ha majd egy törökországi hegy tetején álló kereszt Magyarország felé fordul/ha majd a kegyhelyen a bűcsújárók által leszúrt száraz ág kizöldül/stb.

→MZ I. A 35.2. (Borc vezér); →MZ II. F 136.2. (IV. Béla király); →MZ II. G 110.1. (Králjevic Márkó); →MZ II. H 417. (Mátyás király); →MZ II. H 417.1. (Mátyás király); →MZ II. L 242.1–5. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. L 243. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. M 102. (Kossuth Lajos).

A 325.4. A visszatérő hős. A távolba szakadt történeti hős a serege élén visszatér az ellenséggel csatázó és már vesztesre álló övéi megsegítésére. / A történeti hős/szent feltámad a halottaiból, és lova hátán/szellemserege élén megjelenik az ellenséges katonák fölött/között, és segít legyőzni őket.

→MZ II. A 61.10–11. (Csaba királyfi); →MZ II. C 120. (Szent István király); →MZ II. D 220. (Szent László király); →MZ II. J 185.10. (Kis Kampó); →MZ II. J 211.15. (Bákainé); →MZ II. L 245–246. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ V. Q 18.1. (Szent Cecília)*; →MZ V. Q 45.5. (Szent Márton).

A 325.4.1. Az álruhában visszatérő hős. A történeti hős álruhában/álnéven tér vissza, hogy segítsen a népén.

→MZ II. L 246. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. Q 307. (Rudolf trónörökös).

A 325.4.2. A Hadak útján visszatérő hős. A történeti hős a Tejúton tér vissza, hogy segítségére legyen az ellenséggel csatázó népének.

→MZ II. A 61.10–11. (Csaba királyfi); →MZ II. C 120. (Szent István király); →MZ II. L 245. (II. Rákóczi Ferenc).

A 325.4.3. A holtából is visszatérő lovagszent. A történeti hős (szent király) holtában is népe segítségére siet a tatárok elleni küzdelemben és győzelemre segíti őket. Egy öreg tatár hadifogoly elbeszélése szerint amikor a magyarok rájuk támadtak, egy aranykoronás, magas lovag járt előttük bárdal a kezében, és a feje fölött egy szép úrnő látszott csodás ragyogással. Az öreg tatár vallomását utóbb a váradi sírhely öre is megerősíti, aki beszámol arról, hogy három napig nem találta a sírjában a hős testét, amely csak negyednapra került elő verejtékesen. Ugyanezen idő alatt a hősnek a székesegyház előtt álló lovas szobrát is hiába keresték.

→MZ II. D 220. (Szent László király).

A 325.5. A holtában is törökverő hős. Egy török katona rálő a történelmi hős sírkövére, de a golyó visszapattan a márványról, és úgy találja el a törököt, hogy az rögtön meghal. Ezt látva a többi török hanyatt-homlok elmenekül a sírhelyről azt kiabálva, hogy a hős még holtan is agyonlövi őket.

→MZ II. G 129. (Hunyadi János); →MZ II. G 189. (Kinizsi Pál); →MZ II. J 121.21. (Zrínyi Miklós); →MZ IV. C 132.18.1. (Ujlaky Lőrinc).

A 326. A visszatérő álhős. Magukat a külföldre bujdosott/nyomtalanul eltűnt hősnek kiadva különböző vándorok/szélhámosok járják az országot, azt híresztelve, hogy visszatértek/becsapva egyes hiszékeny embereket.

→MZ II. L 247. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. N 135. (Petőfi Sándor); →MZ II. Q 310. (Rudolf trónörökös); →MZ VII. A 375. (betyárok).

A 328. A hős szobra.

A 328.1. A csodás lovas szobor. A történelmi hős lovas szobra a tündérek alkotása/ha ellenség támad az országra, könnyezik/az ostromlók által sérthetetlen. / Az ellenség ostroma idején a történelmi hős szobrának bronzlova hatalmasakat nyit/amikor a halott hős harcba indul, a szobor is eltűnik a talapzatról.

→MZ II. D 208., 220. (Szent László király).

A 328.2. Az eltemetett szobor. A hős szobrát a kommunisták arccal lefelé temetik a földbe.

→MZ III. A 317.10. (Az arccal lefelé eltemetett hős).

A 328.3. A hős szobra (egyéb hagyományok). A hős szobrát a templomból eltávolító férfit isteni büntetés éri. / A hős szobrát szándékosan megrongálják, de a szobor megsértett része újra kinő.

→MZ II. D 210.1. (Szent László király); →MZ II. H 420. (Mátyás király).

A 330. A hős leszármazottai. A történelmi hős egyenes ági/oldalági leszármazottairól szóló folklórhagyományok.

→MZ II. G 51.6. (Zách Felicián); →MZ II. G 110.2. (Kraljevics Márkó); →MZ II. G 207.5. (Magyar Balázs); →MZ II. H 35.5–9. (Mátyás király); →MZ II. J 7.5. (Dózsa György); →MZ II. J 18. (Dózsa György); →MZ II. N 103.2.5. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 19. (Esze Tamás); →MZ II. P 281.4. (Madách Imre); →MZ II. P 288.7. (Jókai Mór); →MZ II. Q 19.2.1. (A Habsburgok)*; →MZ VII. A 421–430. (betyárok).

A 330.1. A hős gyilkosának leszármazottai. A ma is létező család egy történelmi hős gyilkosáig/hóhérjáig vezet vissza az eredetét. / A történelmi hős gyilkosának még a leszármazottait is sújtja az isteni büntetés.

→MZ II. E 70.2. (Szent Gellér püspök/Kórógyi Péter); →MZ II. G 140. (Hunyadi László); →MZ II. K 52.2. (Báthori Endre fejedelem/Nagy Kristály András); →MZ II. K 56. (Báthori Endre fejedelem).

B I–II 0. SÁRKÁNYÖLŐ HŐSÖK

B 1–40. A sárkányölő hősök

B 1. Sárkányölő Szent György.

B 1.1. Szent György lovag hőstette. Szent György hősieles küzdelemben megöli a vidéket rettegésben tartó sárkányt. / Szent György egy fekete gyászba öltözött vidékre/városba érkezik, melyet egy félelmetes sárkány tart rettegésben. A helybeli lakosoknak évente egyszer/minden nap egy szépséges szűzlányt kell áldozatul adniuk a fenevadnak, hogy elkerüljék azt, hogy elpusztítson mindent. Éppen a király lánya van soron, amikor Szent György odaérkezik és ajánlkozik arra, hogy megszabadítja a népet a szörnyetegtől. Lova hátára pattanva elkíséri a királylányt, és sikeresen megvív a sárkánnyal (leszúrja a szörnyeteget/levágja mind a hét fejét). Szent György e hőstette által messze földön híres vitéz, a lovagok védőszentje lesz.

KM: Szent György középkori ikonográfiai ábrázolásai (falképek, oltárképek stb.) szinte minden esetben megjelenítik ezt a jelenetet.

DT: Balaton-felvidék (Vajkai Aurél, 1964. 229–230. – Bél Mátvás nyomán, 18. század első fele); Halastó (Magyar Zoltán, 2005a. 107–108. – Irányi Lujza gy., 1953); Tapolca (EA 15858/48. – Hagymási Sándor gy., 1967); Szigetcsép (Magyar Zoltán, 2006a. 112–113. – Dobos Ilona gy., 1969); Iszkaszentgyörgy (EA 18355/15. – Németh Gyula gy., 1974); Tótszerdahely* (Horváth Sándor, 2009. 129. – 1980); Iszkaszentgyörgy (Gelencsér József, 1991. 337.); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 147.); Bucsa (Gál Péter József, 2017. 543–544. – Horváth Albin gy.).

FF: Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 111–112.); Palást – 3 (MZA 80072., 80108., 84109. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Dél-Bánság (Tanárky Mihály, 1814. 98.); Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 457–460.; Uő, 1834. II. 32–34.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Dél-Bánság (Hunfalvy János, 1860. II. 415.); Dél-Bánság (Nagy Miklós szerk., 1867. I. 344.); Bática (Fehér Zoltán, 1975. 93.). SZ: Szentkatolna (Orbán Balázs, 1869. III. 146.); Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1977. 145.); Gyimes: Sántatelek (MZA 372. – Magyar Zoltán gy., 1995); Gyimes: Bükkhavas pataka, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 685–687.; Uő, 2006a. 110–112.); Vármező (Uő, 2011a. I. 179.).

MO: Magyarfalu – 2 (MZA 66528., 66529. – Iancu Laura gy., 2004).

B 1.1.1. A sárkány levágott feje. Szent György a galambóci barlangba veti/zárja a sárkány levágott fejét. A sárkányfőből utóbb mérgek legyek és szúnyogok sarjadnak.

AF: Dél-Bánság/Temes vármegye (Csiffáry Tamás, 1993. 118. – Bécsi Magyar Hírmondó, 1799); Dél-Bánság (Tanárky Mihály, 1814. 98.); Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 459–460.; Uő, 1834. II. 34.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Dél-Bánság (Hunfalvy János, 1860.

II. 415.); Dél-Bánság (Nagy Miklós szerk., 1867. I. 344.); Bánság (Ethnographia, 1936. 322. – Tömösváry Ödön nyomán).

→MZ III. B 2.1., →MZ III. B 2.1.1.

B 1.1.2. A sárkány kivágott nyelvvel bizonyított hőstett. Amíg Szent György pihen, egy vitéz, aki elbújva figyelte a küzdelmet, magával viszi a lányt, és azt állítja, hogy ő szabadította ki a sárkány karmai közül. Szent György a sárkány kivágott nyelvvel bizonyítja, hogy melyikük a valódi sárkányölő.

SZ: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 687.).

B 1.1.3. A sárkány levágott fejével bizonyított hőstett. A sárkányölő katona a sárkány levágott fejével bizonyítja a hőstettét.

DT: Lábatlan* (BBMNA 52/24–25. – Balogh László gy., 1967).

B 1.1.4. A megjuhászodott fenevad. Szent György a legyőzött sárkány nyakába veti az övét, az öv végét a megmentett leány kezébe adja, és úgy vezetik be együtt a megjuhászodott fenevadat a városba.

FF: Garamszentbenedek* (MZA 108673. – falkép); Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 112.).

AF: Siter* (MZA 108675. – falkép).

ER: Segesvár* (MZA 108674. – falkép).

→MZ II. K 85.2.

B 1.2. Szent György és a vörös olasz barát. A hegytetőn álló kolostorban egy vörös olasz barát él, aki azzal ijesztgeti a környékbeli népet, hogy leszabadítja a hegyről az ottani barlangban tanyázó sárkányt, ha nem adnak neki minden hónapban egy szüzet. A sárkánynak kiszolgáltatott lányok közül egy sem tér vissza, mert a barát megöli őket, nehogy fény derüljön a titkára. Szent György vitéz a vidéken járva felmegy a hegyre, hogy megvívjon a sárkánnyal, és lándzsájával leszúrja a fenevad rémséges hírével visszaélő gonosz vörös barátot. A nép szentként kezdi tisztelni a vitézt, és a hegyet róla nevezik el Szent György-hegynek.

DT: Hegymagas (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 193.).

→MZ III. F 43.5.

B 1.3. Szent György és a csonka ördögök. Szent György vitéz az ördögökkel harcol, és győzedelmeskedik felettük. A kardjával több ördögöt is megcsonkít. Van, akinek a fél karját vágja le, van, akinek a fülét, s akad, akinek hátul lelógó sörényes farkát csonkítja meg, azért nevezik azután őket csonka ördögöknek.

DT: Nagyberki (WMMEA 243-75/1–2. – Gelencsér Sándor gy., 1971).

B 1.3.1. Szent György a sárkányalakot öltött gonosz lelket tiporja le/szúrja le a lándzsájával, fehér lova hátán ülve.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka – 3, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2005a. 112.).

MO: Diószén (Bosnyák Sándor, 1980. 102.).

B 1.4. Szent György szirtugrása. Szent György egy magas kőszikláról ugrat le a völgybe a lovával, hogy a királylányt a sárkány karmai közül kimentse.

AF: Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 457–460.; Uő, 1834. II. 33–34.).

B 1.4.1. Szent György szöktetője. Szent György az őt üldöző ellenség elől a lovával leugrat egy magas kőszikláról, és megmenekül. / Miután Szent György leugrat egy szikláról, megemelkedik a hegy, és így már az üldözői nem tudják tovább követni. A magaslattól azóta Szent György szöktetőjének nevezik a környékbeli katolikusok.

ER: Jegenye (Szabó T. Artilla, 1942. 159.); Jegenye – 3 (Magyar Zoltán, 2004a. 256.); Jegenye (Uő, 2006a. 113.).

B 1.5. Szent György lovának patkónyoma. A hegyről leugrató Szent György lovának patkója (patája) nyomot hagy az egyik sziklában.

AF: Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 460.; Uő, 1834. II. 34.).

ER: Jegenye (Magyar Zoltán, 2004a. 256.).

B 1.5.1. Szent György vadászebeinek nyomai. Szent György lovának patanyoma mellett kutyáinak nyomai is megmaradnak a sziklában.

AF: Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 460.; Uő, 1834. 34.).

B 1.7. Hatalom a tűz felett. Nagy tűz üt ki valahol, mire megjelenik ott Szent György fehér lova hátán, és a lovával szétvereti a tüzet. / Szent György az erdőben találkozik a tűzkirállyal, és megfenyegeti, hogy ne okozzon az embereknek nagy károkat, mert elűzi őt a földről.

AF: Csanádpalota (Magyar Zoltán, 2006a. 133. – Molnár József gy., 1943); Apátfalva (MZA 28401. – Sinkó Rozália gy., 1999).

ER: H. n.* (Wlislöcki Henrik, 1893. 351.; Magyar Zoltán, 2006a. 132. – erdélyi cigány adat).

B 1.8. A villámlás és a mennydörgés eredete. Amikor Szent György a lovával vágat, amikor a ló patkója a köveket éri, akkor villámlik. A mennydörgést akkor hallani, ha Szent György dörög a kocsijával.

MO: Klézse (Bosnyák Sándor, 1980. 30.).

→Eredetmagyarázó mondák.

B 1.9. Szent György és a léha szentek. Az Úristen elküldi Szent Mátyást a földre, hogy keresse meg a jó időt, és hozza el neki azt. Mátyás el is indul, de mivel nagyon fázik, betér egy útszéli kocsmába, ahol olyan jól érzi magát, hogy nem törődik többi a feladattal. Mivel az Úristen nem győzi várni, Szent Gergelyt küldi utána, de az sem jut tovább a kocsmánál. Isten harmadjára Szent Józsefet küldi el, de az is úgy jár, mint a többiek, és már hárman mulatnak ott a jó meleg kocsmában. Az Úristen látva a történéseket, haragjában Szent György lovagot küldi a földre, aki a csárdához érkezve maga is betér oda, ám nem hallgat társai invitálásra, sőt kardját előkapva kikergeti onnan a három dologkerülőt. Szent György maga viszi el az Úristennek a jó időt, ezért van az ő napjától meleg.

AF: Szeged (EA 640/85. – Benkő László gy., 1942).

→Eredetmagyarázó mondák. →Legendamesék.

B 1.10. Szent György beköszön... Szent György napja előtti este zöld ágakat tesznek a kapukra, mert Szent György fehér lovon járva, jó szerencsét kívánva mindenhová beköszön, ahol zöld ágat lát, de oda nem, ahol nincsen kitéve zöld ág.

SZ: Gyimes: Ciherek pataka (MZA 78341. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Bükkhavas pataka, Ciherek pataka – 2, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 473., 685., 687.).

MO: Magyarfalu – 3 (MZA 66531., 66528., 66530. – Iancu Laura gy., 2004–2005).

B 1.11. Szent György és Szent Demeter. Tavasszal Szent György nyitja ki az istálló ajtaját, és ősszel Szent Demeter zárja be azt. Szent György és Szent Demeter összevesznek, mert György szép ember, de szegény, míg Demeter gazdag, de csúf. György szép, mert tavasszal a mező szép, viszont az emberek még szegények, mert csak vetnek, Demeter ellenben gazdag, mert akkorra már mindent begyűjtöttek a mezőről, arról a mezőről, amely tavaszi pompáját már levetkőzte.

MO: Magyarfalu (MZA 66529. – Iancu Laura gy., 2005).

B 1.12. Szent György alapításai. Szent György templomot, kolostort alapít.

FF: Nyitragerencsér (Magyar Zoltán, 2002. 188.).

B 1.13. Szent György és a boszorkányok. Szent György üldözi a boszorkányokat, a tejelvivő, rontó személyeket.

SZ: Gyimes: Gyepece (Magyar Zoltán, 2003. 685.).

B 1.14. A keresztény hit bajnoka. Szent György szétveri azt a pogány tanácskozást, ahol a keresztények ellen készülnek törvényt hozni/ledönti a pogány bálványokat.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 55919. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Bükkhavas pataka, Gyepece (Magyar Zoltán, 2003. 685.).

B 1.15. Szent György vértanúsága. Szent György bálványimádóknak mondja a császárt és ördögöknek a pogány isteneket, ezért börtönbe zárják, és változtatott kínzásoknak vetik alá. Testét égő fáklyával süttetik/éles szerszámokkal hasogatják/sebeit sóval hintik be/erős mérget itatnak vele/kétélű törrel ellátott kerékre fektetik/olvasztott, forró ónnal teli kádba ültetik. Szent György Istenbe vetett hitével minden tortúrát kiáll, aminek hatására mind a méregkeverő mes-ter, mind pedig a császári helytartó felesége keresztény hitre tér. Szent György imájára mennykő emészti el a pogány szentélyt, a bálványt pedig összetöri és elsüllyeszti. Szent György a császári helytartó békülő ígéreteire sem tántorodik el a hitétől, mire az végül a lovag fejét véteti.

KM: H. n. (EC, 266–268.; Magyar Zoltán, 2004a. 22–26. – 1524–1527).

DT: Szigetcsép (Magyar Zoltán, 2006a. 112–113. – Dobos Ilona gy., 1969).

FF: Palást (MZA 84073. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 373. – Magyar Zoltán gy., 1996).

B 2. Jorgován (Herkules).

B 2.1. A sárkányölő Jorgován. A dévai várhegyen/a Déli-Kárpátok Sorbele nevű havasán egy sárkány lakik, amely rettegésben tartja a vidéket, és az embereket éppúgy felfalja, mint a legelő juhokat. Jorgován, az aranyi vár ura elhatározza, hogy végez a szörnyeteggel. Készített magának egy olyan kardot, amely a sziklát is képes kettéhasítani, és táltos lovával a sárkány elpusztítására indul. Jorgovánnak sikerül levágnia a sárkány egyik fejét, mire a fenevad menekülni kezd a hős elől. A sárkány sebeiből patakzó vérből/minden egyes vércseppből mérges viperák támadnak Jorgovánra, de a hősnek így is sikerül levágnia a sárkány másik fejét is. A már csak egyfejű és halálosan megsebzett sárkány utolsó erejével a Cserna sziklahasadékán át a Kazán-szorosban lévő barlangok egyikébe/a galambóci (kolumbácsi) barlangba vonszolja magát, ahol elpusztul, ám szétbomló teteméből a mérges kolumbácsi legyek árasztják el a vidéket. A havast, ahol Jorgován a sárkány első fejét lecsapta, a hős emlékére azóta Jorgován-kőnek nevezik a környékbeli emberek.

ER: Hunyad vármegye (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 202–204.; Uő, 1902. 26.).

B 2.1.1. A Jorgován által megmentett leány. Jorgován megment egy leányt az őt felfalni készülő hétfejű sárkánytól/nagy kígyótól. A szörnyeteg fejét az Alduna mentén egy barlangba dobja, abból rajzanak ki minden tavasszal a mérges kolumbácsi legyek.

ER: Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.); Déva (Szabó Imre, 1910. 4.).

AF: Dél-Bánság (Ethnographia, 1936. 323.); Mehádia (MZA 57597. – Magyar Zoltán gy., 2007); Mehádia (Hanusz István, 1900. 54., 74.).

B 2.2. Jorgován kardja. Jorgován a legügyesebb cigánykovácsot bízza meg azzal a feladattal, hogy csináljon neki egy olyan kardot, amely még a követ is elha-

sítja. A csodás kard elkészül, ám amikor a fizetésre kerül sor, Jorgován levágja a cigány fejét, nehogy rajta kívül másnak is legyen hasonló fegyvere.

ER: Hunyad vármegye (Téglás Gábor, 1885. 2., Uő, 1897. 203–204.).

B 2.3. Jorgován táltos lova. Jorgovánt lova az aranyi hegyről a dévai várhegyre/a hátszegi hegytetőről a Déli-Kárpátok havasaira repíti.

ER: Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1884. 1–2.; Uő, 1897. 202–204.); Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.).

B 2.4. Jorgován lovának patkónyoma. A sárkánnyal való viaskodás közben Jorgován lovának patkója nyomot hagy egy sziklában (a Cserna folyó mentén/a Cserna közepén Mehádia közelében/a retyezáti Jorgován szikláján).

AF: Mehádia (Pesty Frigyes, 1888. 12.); Mehádia (Hanusz István, 1900. 54., 74.); Mehádia (MZA 57597. – Magyar Zoltán gy., 2007).

ER: Hunyad vármegye (Csató János, 1868. 74.); Hunyad vármegye (Niedermayer Tóbiás, 1887. 1.).

B 2.5. A mehádiai források eredete. A Jorgován által halálra sebzett sárkány farkcsapásai nyomán fakadnak a mehádiai/herkulesfürdői meleg vizű források.

ER: Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.).

→MZ III. B 103.

B 2.6. A kietlen hegyerinc. Amerre a halálosan sebzett sárkány vonszolja magát, ott többet nem zöldül ki a fű és nem nő többé semmiféle növény.

ER: Szilágysomlyó* (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth Iván gy., 1883–1884); Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.).

B 2.7. Miért csonka a Retyezát? A sárkányt üldöző Jorgován első kardsuhintásával a szörnyeteg helyett a Retyezátot találja el, mely hegynek azóta lapos a teteje, mióta a hős a hegy csúcsát levágta (mint arra a Retyezát – román – neve is utal).

ER: Hunyad vármegye (Téglás Gábor, 1885. 2.; Uő, 1897. 2003.).

B 3. A sárkányölő Szent László. Szent László Szent György segítségével megöli a környéken garázdálkodó sárkányt. A sárkány elpusztítását követően figyelemzeti a község lakosságát, hogy alaposan takarítsák fel a sárkány kiömlött vérért a földről. Az emberek gondatlansága megbosszulja magát: a vércseppek-ből csibék, a csibékből pedig „veres kakasok” válnak. A keletkező tűz eloltására Szent László Szent Flóriánt küldi a faluba.

→MZ II. D 152.1.

B 4. A sárkányölő Vid. A Szent István uralkodása idején élt Vid megöli az Ecsedi-lápban tanyázó emberevő sárkányt, mely haragjában még vihart is képes támasztani. Tettéknek bizonyítékaként Vid a sárkány farkát és három fogát elviszi a királynak, aki sárkányfogas címet és nemességet adományoz neki, továbbá neki adja az Ecsedi-láptól a Tiszaig terjedő hatalmas területet.

→MZ I. E 51.1. →MZ II. K 1.1.

B 5. A sárkányölő Bátor Opos. Bátor Opos megöli az Ecsedi-láp rettegett sárkányát. E hőstettre utal a Báthori-címerben látható három sárkányfog.

→MZ II. K 2.5.

B 6. A sárkányölő Bátor András. Bátor András megöli az Ecsedi-lápban/a szilágysomlyói Sárkánylyukban tanyázó kártékony szörnyeteget. E hőstettére utal a család címerében látható három sárkányfog.

→MZ II. K 3.3.

B 7. A sárkányölő Báthori István. Báthori István megöli a szilágysomlyói Sárkánylyukban tanyázó és a vidéket rettegettségben tartó sárkányt. / Báthori István megöli/egy szénagyűjtő gereblyével agyonüti a falu népét rettegettségben tartó sárkányt/óriási kígyót. Ennek az emlékét őrzi a Báthori-címerben látható kígyó.

→MZ II. K 15.1–2.

B 8. A sárkányölő Báthori Gábor. Báthori Gábor keresztülhajtja a templomtorony fölött a levágott bikafejet, és azzal eltalálja az éppen arra repülő sárkányt. A sárkány leesik és megdöglik, a bőré pedig kiszögezik közszemlére. / Báthori Gábor feleségének szeretője van, és ezért az asszony szeretne megszabadulni a férjétől. Értésülve arról, hogy a környéken leesett az égből egy sárkány, arra kéri Báthorit, hogy hozza el neki a szörnyeteget – abban a reményben, hogy majd a rettegett fenevad végez vele. Báthori a bozótosban megkeresi a sárkány búvóhelyét, legyőzi a szörnyeteget, majd maga előtt hajtva elindul vele haza. Ha a sárkány kicsit erőre kap, odavág neki a buzogányával. Amikor Báthori felesége meglátja a vár udvarába beteretelt sárkányt, annyira megrémül, hogy ijedtében összeesik és meghal. / Báthori Gábor megöli az Ecsedi-lápban tanyázó rettegett sárkányt. A küzdelemben közben Mérknél már nagyon felmérgesedik a fenevad, Báthori Vállajnál döfi vállba, végül Csanálosnál dobja a legyőzött sárkányt a családba. E sárkányviadalról kapják nevüket Mérc, Vállaj és Csanálos Szatmár megyei községek.

→MZ II. K 85.1–3. →MZ III. B 19.

B 10. A sárkányölő Bethlen-ős. A bethleni Bethlenek őse megöli a környéket pusztító sárkánykígyót, amiért nemesi címet és szájában aranyalmát tartó koronás kígyót ábrázoló címet kap.

→MZ I. E 51.2.

B 11. A sárkányölő Bethlen Farkas. Izabella királyné birtokot adományoz Bethlen Farkasnak, mert megöli a vidéket rettegésben tartó hatalmas kígyót.

ER: Mikefalva (Magyar Zoltán, 2005a. 124.).

B 12. A sárkányölő Bethlen Gábor. Bethlen Gábor megöli az Ecsedi-lápban tanyázó sárkánykígyót.

→MZ II. J 88.

B 14. A sárkányölő Károly Róbert. Károly Róbert egy erdőn haladva keresztül megpillant egy oroszánt, amely egy rátekeredett óriáskígyóval harcol. A király kardot ránt és levágja a kígyót az oroszánról. Az oroszán hálából gazdájaként követi mindenhová a királyt.

→MZ II. G 12.

B 15. A sárkányölő Márkó király. Márkó király megöli a boszorkánykútban tanyázó sárkányt, és a fejét apróra összevágva elküldi a török szultánnak. A törökök nem tudván arról, hogy az miféle hús, paprikást főznek belőle. A sárkányfejekben lévő méregtől az egész török sereg elpusztul.

→MZ II. G 98.4.

B 16. A sárkányölő királyfi. Wladin királyfi hosszas tusában megöli a Magas-Tátrában tanyázó hétfejű sárkányt, de a szörnyeteg mérges harapásaitól ő is elpusztul. / A francia király fia beleszeret a magyar király lányába, és hogy a kezét megszerezze, vállalkozik arra, hogy megvív a Mátrában tanyázó páncélos kígyóval/hétfejű sárkánnyal. A királyfi kétmázsás kardjával megöli a fenevadat, és a lány keze mellé jutalmul megkapja az egész vidéket, ahol hatalmas várat épít.

FF: Szepesség/Nagyhársas (Pulszky Ferencz, 1840a. 167–168.); Gyöngyöspata (EA 12864/23–24. – Nagy Judit és Orosz Ildikó gy., 1961).

B 18. A sárkányölő Balassa-ős (Detrefi Balázs). A kékkői barlangban egy félelmetes sárkány lakik, amely mindennap egy juhot fal fel, és ha lerepül az Ipoly partjára szomját oltani, a fél folyót kiissza. A sárkány a barlangjában olyan drágakövet őriz, amelyet a király is szeretne megszerezni, de vitézeit a sárkány sorra legyőzi és elpusztítja. Detrefi Balázs, a Balassák őse is vállalkozik a drágakő megszerzésére, nagy viadalban végez a sárkánnyal, a vérével pedig feltámasztja a fenevad által korábban megölt katonákat. Jutalmul a király neki ajándékozza a sárkány barlangjának környékét. A barlang fölé Detrefi Balázs sziklavárat épít, amelyet a sárkány drágakövére Kékkőnek nevez el.

FF: H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Ipoly mente (Szombathy Viktor, 1979. 96–99.; Magyar Zoltán, 2006a. 121.).

B 19. A sárkányölő Károlyi-ős. A Károlyi nemzetség egyik őse megöli az Ecsedi-lápban tanyázó sárkányt. A fenevad fogait kitörve Károlyi a vállára emeli a legyőzött sárkányt, és nagy fáradtsággal trófea gyanánt bevonszolja a kastélyába. A sárkányviadalról kapják nevüket Mérk, Vállaj, Csanáros és Mezőfény községek.

ER: Felsőbánya (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 500–501.; A tengeri kisasszony, 2006. 835–836. – Lévai Lajos gy., 1855).

B 20. A sárkányölő Kornis. A Székelyvécke melletti tóban tanyázó „szörnyet” az egyik Kornis gróf lövi le.

SZ: Székelyvécke (Burus János, 1986. 177.).

B 21. A Zólyomi-címer griffmadara. A Zólyomiak egyik őse (Zólyomi Dávid) nyíllal lelövi a környék jószágait pusztító griffmadarat. E hőstettre utal a Zólyomi család címerében látható koronás fejű, nyíllal átlótt nyakú madár. Ahol a meglőtt madár leesett, azon a helyen építi fel Zólyomi a székelyhídi református templomot.

→MZ I. E 52. →MZ I. G 31.

B 22. A sárkányölő Koriathovics herceg. A munkácsi Csernek-hegy tájékán vadászó Koriathovics Tódor herceget egy óriáskígyó támadja meg. A herceg Szent Miklóshoz fohászkodva legyőzi a szörnyeteget, és hálából Szent Miklós tiszteletére kolostort alapít azon a helyen.

FF: Munkács (Balajthy József, 1829. 901.); Munkács (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 357.); Munkács (Csatáry György, 2001. 193–194. – Lehoczky Tivadar gy., 1885).

B 23. A sárkányölő Bályoki Szilveszter. Bályoki Szilveszter megöli a falu melletti mocsárban tanyázó emberevő nagy kígyót. Hálából a helybeli lakosok róla nevezik el a falut.

AF: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 18. – Fóris Ilona gy., 1981).

B 24. A sárkányölő Bódon András. Bódon András kuruc kapitány Nagybánya ostroma közben elindul vizet keresni szomjas katonái számára. A jegenyefák alatt talál is egy forrást, de abban egy nagy fehér kígyó tanyázik. Bódon András a kardjával lecsapja a kígyó fejét, mire olyan hatalmas dörgés hallatszik, hogy a várbeli labancok rémületükben mind elszaladnak, a város pedig kuruc kézre kerül. A forrást, ahol a kígyó tanyázott, azóta is Bódon-kútnak nevezik.

→MZ II. P 69.1.

B 25. A bürgezdi Gécz. A bürgezdi Géczik őse lelövi a faluba bejáró rettegett vérmedvét, mely tettéért jutalmul nemesi címet és birtokot kap.

→MZ I. E 35.

B 26. Brassó főbírája. Brassó egyik hajdani főbírája megöli a Cenk-hegy barlangjában tanyázó emberevő óriáskígyót.

ER: Brassó (Orbán Balázs, 1873. VI. 353.).

B 28. A sárkányölő vitéz. Egy bátor katona öli meg a vidéket rettegésben tartó szörnyeteget.

DT: Mátusföld (Demeter Dénes, 1895. 243.); Kopács (EA 8218/825. – Katona Imre gy., 1942); Pécs (Vargha Károly, 1959. 55.; Pesti János szerk., 2002. 230.); Lábatlan (BBMNA 52/24–25. – Balogh László gy., 1967).

FF: Trencsén vármegye (Mednyánszky Alajos, 1832. I. 150.; Mednyánszky Alajos, 1981. 74.; Ipolyi Arnold, 1854. 225.); Nagyhársas (Bruckner Győző, 1922. 144–145.); Szürnyeg (MZA 97528. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

AF: Szabolcs megye (MOA 62. – Luby Margit gy.).

ER: Vámosgálfalva* (Kelemen Lajos, 1926. 10. – Dálnoki Veress Gerzson feljegyzése, 1722); Preszáka/Ompolygyepű* (Kolozsvári Közlöny, 1864. 422.); Bethlen (Kádár József, 2000. 101. – 1892; Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1900. II. 180–181.); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 193.); Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 256–257.); Apanagyfalu (Uő, 2011a. II. 145.; Uő, 2012a. 311.); Rév (Uő, 2012b. 104–106.).

SZ: Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 130.; Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2013. 119. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Ikafalva (Orbán Balázs, 1869. III. 95.; Herrmann Antal, 1893. 351.); Csernáton (BBE MIK Á-262/42. – Salamon Ferenc gy., 1975); Gyimes: Bán pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 99.); Sepsibükszád (Kakas Zoltán, 2000.; MZA 35624. – Kakas Zoltán gy., 1979); Gyimes: Bán pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 99.); Homoródkarácsonyfalva* (Magyar Zoltán, 2011d. 130.).

B 31. A sárkányölő pásztor. Egy bátor pásztor győzi le erővel/leleménnyel a vidéket rettegésben tartó/a nyáját pusztító sárkányt/sárkánykígyót.

DT: Csesznek (N. Apáthi Kiss Sámuel, 1828. 1869–1870.); Ivánc (EA 12170/2–3. – Imre Sándor gy., 1955); Kercaszomor (EA 18424. – Kovács József gy., 1973); Egervár* (Srágfi Lajos–Vándor László, é. n. 140.); Radamos (Mód László, 2001. 113.); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 179.).

FF: Trencsén megye* (Szeghalmy Gyula, 1929. 19.); Kissikátor (Pócs Éva szerk., 2012. 90–91. – Lajos Árpád gy., 1960); Kishartyán (Mód László, 2001. 111.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 140–141.); Torna/Jólész – 2, Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 177., 210.).

AF: Bereg vármegye (Csatáry György, 2001. 196. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Kövegy (Kálmány Lajos, 2015. 318. – 19. század vége); Vasad (Borzák Endre, 2009. 145. – 1936); Ramocsaháza (Ruszkovics István meséi, 1968. 101–102.); Dömsöd (EA 16935/21–22. – Kopp Jolán gy., 1971); Kaplony (Baracsy Béla, 1972. 3.); Kistelek (Bosnyák Sándor, 1973b. 89.); Péterfalva (Ferenczi Imre, 1982. 20–21.); Gát – 2 (EA 25183/2. – Czébely Lajos gy., 1989–1992); Gát (JAMNA 1015-96. – Veres János gy., 1995); Beregújfalva (Penckóferné Punykó Mária, 1995. 279.); Kocsord (Erdész Sándor, 1995. 24.); Kaplony (KJNTA 937-02/1. – Kacsó Gabriella gy., 2002); Kaplony – 3 (BBE MIK D-215/28., 84. – Pete-Komáromy Sára gy., 2006); Kaplony (www.kaplony.ro/node/21); Bodrogszentmária (Magyar Zoltán, 2009b. 142–143.); Gát (MZA 94656. – Magyar Zoltán gy., 2010).

ER: Magyaró (Palkó Attila, 1995. 18.).

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003a. 614.; Uő, 2009. 341.); Gyimes: Csinód – 2 (Uő, 2009a. 340., 341.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 107706. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 32. A sárkányölő erdész. Egy bátor erdész/vadász/kozák intéző lövi le a hasonállatokat pusztító sárkányt/sárkánykígyót/óriási sast.

DT: Egyházasdaróc (Pócs Éva szerk., 2012. 90. – Diószegi Vilmos gy., 1953); Kistrákos (EA 12170/1. – Imre Sándor gy., 1955); Keménfa (SMNK 856/7. – Avas Kálmáné gy., 1973); Egyházasdaróc (Mód László, 2001. 111.).

FF: Murány (A Magyarországi Kárpátgyűlés Évkönyve XXXI., 1904. 60–61.); Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 109–111.); Pásztó (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 568–569.).

AF: Zápszony (MZA 94758. – Gazdag Vilmos gy., 2008); Dercen (MZA 94653. – Magyar Zoltán gy., 2012).

ER: Apanagyfalu (MZA 85651. – Orbán Dániel gy., 2006); Alsórákos (MZA 91285. – Magyar Zoltán gy., 2010).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Salamon Anikó, 1987. 139.); Gyimes: Sántatelek (MZA 104879. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Bükkhavas pataka, Háromkút, Kostekek – 2, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 613., 615–618.); Gyimes: Ciherek pataka (Uo., 615.; Uő, 2006d. 114.); Gyimes: Csinód (Uő, 2003. 616.; Uő, 2009a. 340.); Gyimesbükk (Antal Mária, 2004. 100.); Nyárádselye (Magyar Zoltán, 2007b. 94.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 117.); Gyimes: Csinód – 2 (Uő, 2009a. 340., 343.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106235. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 33. A sárkányölő halász. Egy halász azt a tanácsot kapja az általa kifogott aranyhaltól, hogy egy helyen ásson le a földbe, és ott talál majd egy kardot, amellyel megküzdhet a vidéket rettegésben tartó sárkánnyal. A halász úgy is tesz, és amikor az ő lányára kerül a sor, hogy áldozatul odavessék a Hanság mélyén egy feneketlen lyukban tanyázó sárkánynak, a kardot az aranyhal pikelyével borotvaélessé csiszolva szembeszáll a fenevaddal, és egy suhintással levágja a fejét. A sárkány tanyája helyén keletkezett halászfalut a megölt szörnyetegről Bősárkánynak nevezik el.

DT: Bősárkány (Timaffy László, 1992. 109–110.).

B 34. A sárkányölő kovácslegény. A falu melletti nádasban tanyázó félelmetes sárkányt egy bátor kovácslegény öli meg. A kovácslegény neve után nevezik el a községet Iszkaszentgyörgynek.

DT: Sárkeresztes (Gelencsér József, 1991. 336–337.).

B 36. A halálra ítélt rab által megölt sárkány. Egy halálra ítélt rab/két elfogott rabló vállalkozik arra, hogy szabadulása fejében megmérkőzik a vidéket rettegésben tartó sárkánnyal. A rab egy jól irányzott lövéssel/leleménnyel/párviadalban végez a szörnyeteggel, és jutalmul visszanyeri a szabadságát.

DT: Bajánsénye* (EA 18424/111–112. – Kovács József gy., 1971); Egervár* (Srágli Lajos–Vándor László, é. n. 140.).

FF: Bükkaranyos (EA 2374/35. – Szoboszlai Istvánné gy., 1951; Erdész Sándor, 1984. 112.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 139–140.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 209–210.).

AF: Tápé (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Molnár Imre gy., 1964).

ER: Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth István gy., 1883/1884); Hegyközség (Kádár József, 2000. 99–100. – 1892); Szilágysomlyó (Petri Mór, 1902. IV. 578.).

B 38. Az elrabolt lány szeretője. A vidéket rettegésben tartó sárkány elrabolja a falu legszebb lányát. A lány kedvese felkutatja a fenevad rejtekhelyét, és nagy küzdelemben végez vele.

FF: Harangod-vidék (Tompai Mihály, 1846. 132–137.; Uő, 1870. 549.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Taktaharkány – 2 (EA 19221/16., 16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976).

DT: Raposka* (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 181.).

AF: Bihar vármegye (K. Nagy Sándor, 1885. II. 267–268.); Bihar vármegye (Hanusz István, 1893. 342.; Uő, 1900. 73.).

B 39. Sárkányölő hős nők. Egy Margit nevű lány a lábával tapossa el a rátámadó sárkánykígyót/lándzsával szúrja le a rátámadó fenevadat. / Egy asszony leleménnyel pusztítja el a sárkánykígyót. / Egy Anna nevű leány elpusztítja a Szent Anna-tóban tanyázó sárkányt.

DT: Máriakémeánd* (Kriss, Rudolf, 1937. 42.; Bálint Sándor, 1977. II. 44.); Nagyutas (EA 2699/13. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Pálfiszeg (EA 6305/25. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Bajánsénye (EA 18424/111–112. – Kovács József gy., 1971).

FF: Egerszólát (Csiffáry Gergely, 2005. 218. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye).

SZ: Sepsibükszád (Orbán Balázs, 1869. III. 74–75.).

B 40. Egyéb sárkányölő hősök. Egyéb helyi hősök, akik sikerrel szállnak szembe a vidék népét rettegésben tartó, emberre, állatra egyaránt veszélyes sárkánnyal/sárkánykígyóval.

KM: H. n. (Czeglédi István, 1659. 51.).

DT: Szentlászló/Kopács – 2 (Katona Imre, 2006. 296. – 1942); Kisrákos (SMK 257/VI. 2–3. – Dömötör Sándor és Imre Sándor gy., 1955); Kercaszomor (EA 18424/128–129. – Kovács József gy., 1973); Nemesvámos (EA 17695/11. – Szalai Imre gy., 1973); Viszák (EA 19165/34. – Avas Kálmánné gy., 1976); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/66. – Orbán Gézáne gy., 1984); Nagylengyel (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1989); Vágkirályfa (MZA 90549. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Szepesség (OSZK K Quart. Hung. 1514. IX/14. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Torna vármegye (Tompai Mihály, 1846. 166–169.; Uő, 1870. 560–561.); Szepesség (MZA 48228. – N. N. gy., 19. század vége); Szepesség (Hanusz István, 1900. 57.); Dobsina* (Nagy Dezső, 1957. 319.); Taktaszada* (Szabó Lajos, 1975. 313.); Jósvalfő (Magyar Zoltán, 2001a. 546.); Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 569–570.); Várhosszúrét (Magyar Zoltán, 2011c. 211.).

AF: Kiskunhalas (EA 12969/109. – Nagy Czirok László gy., 1961); Beregújfalu (Penckóferné Panykó Mária, 1995. 262–263.); Isterbác (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy.).

ER: Brassó (Kőváry László, 1852. 147.); Keresd (Müller, Friedrich, 1885. 62.; Herrmann Antal, 1893. 29.); Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360–361. – Faragó József gy., 1970); Szilágybanit, Völcsök (Magyar Zoltán, 2007a. 268., 269.); Vajasd (Uő, 2008a. 245.); Rév (MZA 91085. – Magyar Zoltán gy., 2011); Alsórákos, Szederjes/Nagybún (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276., 311.); Bályok (MZA 97837. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Magyarzásokod (Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2014. 109. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Gyimes: Hidegség pataka (Salamon Anikó, 1987. 140.); Csíkmadaras (EA 26254/32–33. – Pál–Antal Sándor gy., 1995); Gyimes: Bükkhavas pataka – 3, Kostekek, Sántatelek – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 613–615., 617–620.); Felsőcernáton (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 127.).

B 41–50. A félelmetes fenevad

A sárkányölő hős által legyőzött szörnyeteg fajtái (típusai).

B 41. A rettegett sárkány. A vidéket egy sárkány tartja állandó félelemben.

DT: Balaton-felvidék (Vajkai Aurél, 1964. 229–230. – Bél Mátyás nyomán, 18. század első fele); Egervár (Pesty Frigyes, 1864. Zala vármegye); Mátyusföld (Demeter Dénes, 1895. 243.); Máriakéménd* (Kriss, Rudolf, 1937. 42.; Bálint Sándor, 1977. II. 44.); Nagyutas/Babosdöbréte (EA 2699/13. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Egyházasdoróc (Pócs Éva szerk., 2012. 90. – Diószegi Vilmos gy., 1953); Pécs (Oppe Sándor, 1959. 55.; Pesti János szerk., 2002. 230.); Lábatlan (BBMNA 52/24–25. – Balogh László gy., 1967); Szigetcsép (Magyar Zoltán, 2006a. 112–113. – Dobos Ilona gy., 1969); Nemesvámos (EA 17695/11. – Szalai Imre gy., 1973); Máriakéménd (Bálint Sándor, 1977. II. 44. – Martin Péter gy.); Molnári*, Tótszerdahely* (Horváth Sándor, 2009. 126., 129. – 1980); Nagylengyel (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1989); Sárkeresztes, Iszkaszentgyörgy (Gelencsér József, 1991. 336–337., 337.); Bősárkány (Timaffy László, 1992. 109–110.); Egyházasdoróc (Mód László, 2001. 111.); Bucsa (Gál Péter József, 2017. 543–544. – Horváth Albin gy.).

FF: Szepesség/Nagyhársas (OSZK K Quart. Hung. 1514. IX/14.; Pulszky Ferencz, 1840a. 167–168.); Nógrád vármegye/Kékkő (Ipolyi Arnold, 1854. 226.; Szombathy Viktor, 1979. 96–99.); Harangod-vidék, Torna vármegye (Tomba Mihály, 1846. 132–137., 166–169.; Uő, 1870. 549., 560–561.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Szepesség (Hanusz István, 1900. 57.); Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 111–112.); Nagyhársas (Bruckner Győző, 1922. 144–145.); Kissikátor (Pócs Éva szerk., 2012. 90–91. – Lajos Árpád gy., 1960); Gyöngyöspata (EA 12864/23–24. – Nagy Judit és Olasz Ildikó gy., 1961); Szepesség (Grósz Arnold, 1971. 164.); Taktaharkány (EA 19221/16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976); Jósavfő (Magyar Zoltán, 2001a. 546.); Palást – 3 (MZA 84072., 84108., 84109. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Nagyvárad* (Çelebi, Evliyâ, 2001. 5. 219–220. – 17. század közepe); Nagyecsed (Rákóczi Ferenc, 1985. 207. – 1717); Dél-Bánság (Tanárky Mihály, 1914. 98.); Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 457–460.; Uő, 1834. II. 32–34.); Dél-Bánság (Ipolyi Arnold, 1854. 226., 577.); H. n. (Erdélyi János, 1854. 347.); Szatmár vármegye (Nagy Iván, 1857. I. 217.); Dél-Bánság (Hunfalvy János, 1860. II. 415.); Mérk (Luby Margit, 1985. 23. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Bihar vármegye (K. Nagy Sándor, 1885. II. 267–268.); Bihar vármegye (Hanusz István, 1893. 342.; Uő, 1900. 73.); Kövegy (Kálmány Lajos, 2015. 318. – 19. század vége); Szatmár vármegye (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908.

26.); Szatmár megye (Szendrey Zsigmond, 1928. 35.; Uő, 1939. 530.); Hajdúböszörmény (EA 3242. – N. N. gy., 1943); Szatmár megye (MOA 62. – Luby Margit gy.); Hajdúnánás (Dankó Imre, 1956. 525.; Uő, 1973. 327.); Beregdaróc (EA 12994/1. – Papp Zoltán Sándor gy., 1961); Kállósemjén-Újfalurét (Erdész Sándor, 1965. 5–6.; Uő, 1984. 139–140.; Uő, 1995. 23–24.); Tarpa (JAMNA 467-69/132. – Felhős Szabolcs gy., 1969); Hajdúvid (Dankó Imre, 1973. 327.); Szatmár megye (Uő, 1975. 271.); Olcsvaapáti (EA 18679/23. – Szűcs András és Galamb Tibor gy., 1975); Bática (Fehér Zoltán, 1975. 93.); Piros (Penavin Olga, 1984. 413–414.); Börvely (Kónya László szerk., 2003. 100.); Isterbác (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy.); Hajdúvid (MZA 100163. – Nagy Katalin gy., 2011).
 ER: Nagybánya* (Çelebi, Evliyâ, 2001. 6, 14.); H. n. (Bethlen Farkas, 1982. 11. – Bethlen Farkas krónikája, 17. század); Vámosgálfalva (Kelemen Lajos, 1926. 10. – Dálnoki Veress Gerzson feljegyzése, 1722); Felsőbánya (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 500–501., A tengeri kisasszony, 2006. 835–836. – Lévai Lajos gy., 1855); Preszáka/Ompolygyepű* (Kolozvári Közlöny, 1864. 422.); Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth Iván gy., 1883–1884); Keresd (Müller, Friedrich, 1885. 62.; Herrmann Antal, 1893. 29.); Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 202–204.); Szilágysomlyó (Kussajos Pál, 1886. 3–4.); Szilágysomlyó (P. Szathmáry Károly, 1886a. 806.; Uő, 1886b. 2.); Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.); Brassó vidéke (Pesty Frigyes, 1888. 15.); Hegyközség, Bethlen (Kádár József, 2000. 99–100., 101. – 1892); Szilágysomlyó (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képben XX., 1901. 126.); Szilágysomlyó – 2 (Petri Mór, 1901. II. 233–234., IV. 1902. 578.); Déva (Szabó Imre, 1910. 4.); Szilágysomlyó (Veress Endre, 1937. 316.); Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360–361. – Faragó József gy., 1970); Krizba (MZA 77750. – Seres András gy., 1970-es évek); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 193.); Detrehemtelep (Keszeg Vilmos, 1994c. 182.; Uő, 1999.289.); Magyaró (Palkó Attila, 1995. 18.); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2006a. 124. – Hála József gy.); Apanagyfalu – 2 (MZA 85651., 85652. – Orbán Dániel gy., 2006); Szilágysomlyó – 2 (KJNTA 1924-07/4. – Józsa Katalin gy., 2007); Vajasd (Magyar Zoltán, 2008a. 245.); Szederjes/Nagybún (Uő, 2011a. I. 311.); Bethlen (Uő, 2011a. II. 272. – Orbán Dániel gy.); Apanagyfalu (Uő, 2011a. II. 145.; Uő, 2012a. 311. – Orbán Dániel gy.); Rév (Magyar Zoltán, 2012b. 104–106.).
 SZ: Magyarzárkod (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 109. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Magyarzárkod (Orbán Balázs, 1868. I. 156.); Sepsibükszád (Uő, 1869. III. 74–75.); Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1977. 145.); Csíkmadaras (EA 26254/32–33. – Pál-Antal Sándor gy., 1995); Gyimes: Bükkhavas pataka – 3 (Magyar Zoltán, 2003. 685–687.; Uő, 2006a. 110–112.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 116.).
 MO: Lészped (Bosnyák Sándor, 1980. 110.); Magyarfalu (MZA 66528. – Iancu Laura gy., 2004).

B 41.1. Háromfejű sárkány.

ER: Hunyad vármegye – 2.

B 41.2. Hétfejű sárkány.

DT: Bucsá, Pécs.

FF: Gyöngyöspata, Taktaharkány.

AF: Bática, Bihar megye – 2, Piros.

ER: Rév, Szilágysomlyó, Torda vidéke.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka.

B 41.3. Kilencfejű sárány

DT: Mátyusföld.

B 41.5. Huszonnégy fejű sárány. Huszonnégy fejű sárány, amely a hős által legyőzött boszorkány kétfelé vágott testéből születik.

FF: Szepesség – 2.

B 41.7. Vízivó sárány. A sárány kiissza a folyó és a források vizét/elrekeszti a község kútjának a vizét, és ezzel zsarolja az embereket.

DT: Lábatlan.

FF: Harangod-vidék, Nógrád megye/Kékkő, Torna vármegye.

AF: Beregdaróc.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka.

B 42. A rettegett sáránykígyó. A vidéket egy sáránykígyó/egy sárányra még nem teljesen kifejlődött nagy kígyó tartja rettegésben.

DT: Rózsásszeg (EA 6305/30. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Tapolca (EA 15858/48. – Hagymási Sándor gy., 1967); Bajánsénye (EA 18424/111–112. – Kovács József gy., 1971); Iszkaszentgyörgy (EA 18355/15. – Németh Gyula gy., 1974); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 147.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/66. – Orbán Gézané gy., 1984).

FF: Dobsina (Nagy Dezső, 1957. 319.); Taktaharkány (EA 19221/16. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976); Kishartyán (Mód László, 2001. 111.); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 139–140., 140–141.); Pásztó, Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 568–569., 569–570.); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán, 2011c. 209–210., 210.).

AF: Szatmár vármegye (Budai Ferencz, 1805. III. 751.); Kiskunhalas (EA 12969/109. – Nagy Czirok László gy., 1961); Tarpa (Babus Jolán, 1976. 34.); Hajdúnánás (Draviczky Imre, 1990. 14.); Kaplony (KJNTA 937-02/1. – Kacsó Gabriella gy., 2002); Börvely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 515.).

ER: H. n. (Kövár László, 1854. 28.); Szilágysomlyó (Mikszáth Kálmán, 1890. 60.); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276. – Imreh Barna gy., 1968); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271. – Balla Tamás gy., 1995); Alsórákos (MZA 91285. – Magyar Zoltán gy., 2010); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276.); Bethlen (Uő, 2011a. II. 271–272.); Bályok (MZA 97837. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Gyimes: Bán pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 99.); Gyimes: Bükkhavas pataka – 3, Ciherek pataka, Csinód, Háromkút, Kostelek – 2, Sántatelek – 4 (Magyar Zoltán, 2003. 613–620., 686.); Gyimesbükk (Antal Mária, 2004. 100.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 117.); Gyimes: Csinód* (Uő, 2009a. 343.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106235. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 43. A rettegett óriáskígyó. A vidéket egy hatalmas méretű kígyó/sáránykígyó tartja rettegésben.

DT: Csesznek (N. Apáthi Kiss Sámuel, 1828. 1869–1870.); Egervár (Pesty Frigyes, 1864. Zala vármegye); Hosszúhetény (Berze Nagy János, 1940. III. 348.); Kopács (EA 8218/825. – Katona Imre gy., 1942); Szentlászló/Kopács (Katona Imre, 2006. 296. – 1942);

Kisrákos (SMK 257/VI. 2–3. – Dömötör Sándor és Imre Sándor gy., 1955); Pálfiszeg (EA 6305/25. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Ivánc, Kisrákos (EA 12170/1., 2–3. – Imre Sándor gy., 1955); Kercaszomor – 2 (EA 18424/128–129. – Kovács József gy., 1973); Keménfa (SMNK 856/7. – Avas Kálmánné gy., 1973); Viszák (EA 19165/34. – Avas Kálmánné gy., 1976); Csesznek (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 51.); Radamos (Mód László, 2001. 113.); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 179.).

FF: Munkács (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 357.); Munkács (Csatáry György, 2001. 193–194. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Bükkaranyos (EA 2374/35. – Szoboszlai Istvánné gy., 1951); Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 109–111.); Jólész/Torna – 2, Várhosszúrét (Magyar Zoltán, 2011c. 177., 210–211.); Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 313.); Szendrő (MZA 102209. – Gergely Tamás gy., 2013–2014).

AF: Bereg vármegye (Csatáry György, 2001. 196. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Hajdúnánás (Barcsa János, 1900. 82.); Dél-Bánság (Ethnographia, 1936. 323.); Vasad (Borzásák Endre, 2009. 145. – 1936); Tarpa (EA 26301/25. – Papp Gézáne gy., 20. század közepe); Gát (Babus Jolán, 1959. 100.); Tápé (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Molnár Imre gy., 1964); Ramocsaháza (Ruszkovics István meséi, 1968. 101–102.); Dömsöd (EA 16935/21–22. – Kopp Jolán gy., 1971); Tiszabecs (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 185.); Kaplony (Baracsy Béla, 1972. 3.); Péterfalva (Ferenczi Imre, 1982. 20–21.); Gát – 2 (EA 25183/2. – Czébelly Lajos gy., 1989–1992); Beregdéda (Keresztély Balázs szerk., 192. 107.); Kocsord (Erdész Sándor, 1995. 24.); Beregújfalva – 2 (Penckőforné Punyók Mária, 1995. 262–263., 279.); Biharugra (Laurinyeczné Sinkó Rozália, 2002. 361.); Kaplony (BBE MIK D-215/28., 84. – Pete-Komáromy Sára gy., 2006); Kaplony (www.kaplony.ro/node/21); Barkaszó (KMFA ltsz. n.; MZA 94756. – N. N. gy., 2008); Zápszony (KMNF ltsz. n.; MZA 94758. – Gazdag Vilmos gy., 2008); Bodrogszentmária (Magyar Zoltán, 2009b. 142–143.); Gát, Dercen (MZA 94656., 94653. – Magyar Zoltán gy., 2010, 2012).

ER: Brassó (Kőváry László, 1852. 147.); Bethlen (Kőváry László, 1854. 40.; Uő, 1857. 151.); Brassó (Orbán Balázs, 1873. VI. 353.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 62. – Görbe István gy., 1958–1960); Bályok (Bihari népmondák, 1995. 18. – Fóris Ilona gy., 1981); Bonyha (MZA 27876. – Adorjáni Rudolf Károly gy., 1993); Bonyha (Magyar Zoltán, 2005a. 124. – Fábíán Kinga gy., 1994); Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 256–257.); Bethlenszentmiklós – 2, Mikefalva, Királyfalva (Uő, 2005a. 123–124., 206.); Szilágypanit – 2, Völcsök (Uő, 2007a. 267–269.); Nagymedvés (Uő, 2008a. 245.); Alsórákos (MZA 89468. – Magyar Zoltán gy., 2011); Alsórákos, Keresd (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276., 360.).

SZ: Ikafalva (Kőváry László, 1852. 163.; Uő, 1866. 53.; Ipolyi Arnold, 1854. 475.); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 130.; Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2013. 119. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Ikafalva (Orbán Balázs, 1869. III. 95.); Gyimes: Bükkhavas pataka, Hidegség pataka, (Salamon Anikó, 1987. 139., 140. – 1971–1972); Csernáton (BBE MIK Á-262/42. – Salamon Ferenc gy., 1975); Sepsibükszád (Kakas Zoltán, 2000. – Kakas Zoltán gy., 1979); Gyimes: Bükkhavas pataka – 2, Csinód, Kostelek, Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 613–614., 617–619.); Nyárádselye (Uő, 2007b. 94.); Felsőcsernáton (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 127.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 340., 341.); Homoródkeményfalva (Uő, 2011d. 130.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (MZA 107705., 107706. – Magyar Zoltán gy., 2016).

MO: Lészped (Hegedűs Lajos, 1952. 61.).

B 43.1. Vihart támasztó kígyó. A kígyó haragjában záporosót, vihart képes támasztani.

AF: Hajdúnánás (Barcsa János, 1900. 82.).

B 43.2. Tarajos kígyó. Az állatokat pusztító kígyónak piros taréja van.

DT: Egervár (Pesty Frigyes, 1864. Zala vármegye); Viszák (EA 19165/34. – Avas Kálmáné gy., 1976).

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 313.).

AF: Szatmár megye (Szendrey Zsigmond, 1928. 35.); Beregdaróc (EA 12994/1. – Papp Zoltán Sándor gy., 1961).

ER: Fekete-Körös völgye (Györffy István, 1916. 82–83.).

SZ: Medesér (Kelemen Lajos, 1926. 10. – Tarcsafalvi Boros János feljegyzése, 1724); Gyimesbükk (Antal Mária, 2004. 100.).

B 43.3. Füttyülő kígyó. A kígyó füttyszóval csalja közel magához a felfalni kívánt juhokat.

DT: Szentlászló/Kopács (Katona Imre, 2006. 296. – 1942).

AF: Dömsöd (EA 16935/21–22. – Kopp Jolán gy., 1971).

SZ: Nyárádselye (Magyar Zoltán, 2007b. 94.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 340.).

B 43.4. Két hatalmas kígyó.

AF: A kaplonyi mondaszövegek.

B 45. Oroszlán formájú sárkány. Egy pusztító oroszlán/oroszlán formájú sárkány tartja rettegésben a vidéket.

FF: Trencsén vármegye (Mednyánszky Alajos, 1981. 74. – 1825; Uő, 1832. I. 150., Ipolyi Arnold, 1854. 225.); Szepesség (Ujváry Zoltán, 2014. 154–156. – Versényi György: Oroszlánkő c. verses mondafeldolgozása, 19. század vége); Trencsén megye (Szeghalmy Gyula, 1929. 19.).

B 46. A rettegett griffmadár. Egy gyermekekre, állatokra egyaránt veszedelmes griffmadár/óriási sas tartja félelemben a vidéket.

AF: Bihardiószeg (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 494–495.; A tengeri kisasszony, 2006. 839. – Bartha József gy., 19. század közepe); Székelyhíd (Bunyitay Vince, 1884. III. 321–322.); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 91–92. – Molnár Jolán gy., 1980); Nagyvárad, Székelyhíd (Uo., 92., 92–93. – Fábíán Imre gy., 1995); Székelyhíd (Uo., 91. – Nánási Zoltán gy., 1978; Nánási Zoltán, 2003. 240.); Albis (Balláné Bakó Erzsébet–Török Ferenc, 2003. 114.); Zápszony (KMFA ltsz. n.; MZA 94758. – Gazdag Vilmos gy., 2008); Albis, Asszonyvására, Székelyhíd (MZA 74331., 83207., 83205. – Magyar Zoltán gy., 2010).
FF: Murány (A Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve XXXI., 1904. 60–61.).

B 47. A rettegett vérmedve. Egy a faluba is bejáró vérmedve tartja félelemben a község lakosságát.

ER: Somlyócsehi (Petri Mór, 1902. III. 183–184. – 1765); Búrgezd (Magyar Zoltán, 2007a. 236–237. – Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye); Búrgezd – 2 (Petri Mór, 1902. II. 181–182., III. 1902. 184.); Búrgezd (Szilágysági magyarok, 1999. 353.); Búrgezd (Magyar Zoltán, 2007a. 238.).

→MZ II. D 152.2.

B 48. A rettegett vadkan. Egy „szörnyeteg vadkan disznó” tartja félelemben az erdőt járó embereket.

FF: Egerszólát (Csiffáry Gergely, 2005. 218. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye).

B 49. A rettegett „szörny”. Egy pontosan meg nem határozott „szörny”/szörnyeteg/hatalmas állat tartja félelemben a vidéket.

DT: Halastó (Magyar Zoltán, 2005a. 107–108. – Irányi Lujza gy., 1953); Vágkirályfa (MZA 90549. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Szepesség (MZA 48228. – N. N. gy., 19. század vége); Szürnyeg (MZA 97528. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

AF: Kistelek (Bosnyák Sándor, 1973b. 89.); Gát (JAMNA 1015-96. – Veres János gy., 1995);

Beregdéda (Keresztély Balázs szerk., 1992. 107.); Börvely (Kónya László szerk., 2003. 100.).

SZ: Székelyvécke (Burus János, 1986. 177.).

B 50. A kolumbácsi légy. Szent György/Jorgován a galambóci (kolumbácsi)/szvirnicai barlangba veti/zárja a sárkány levágott fejét. / A legyőzött sárkány utolsó erejével bemászik a barlang mélyére, és ott pusztul el. A sárkányfőből/a sárkány bomló teteméből/a sárkány véreből mérges legyek, szipolyok, szúnyogok sarjadnak, melyek minden tavasszal előrajanak a barlangból, és mérges csípéseikkel megkeserítik a környékbeli nép és a lábasjóságok életét.

AF: Dél-Bánság/Temes vármegye (Csiffáry Tamás, 1993. 118. – Bécsi Magyar Hírmondó, 1799); Bereg vármegye (Uo., 117.); Dél-Bánság (Tanárky Mihály, 1814. 98.); Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 459–460.; Uő, 1834. II. 34.); Dél-Bánság (Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Dél-Bánság (Hunfalvy János, 1860. II. 415.); Dél-Bánság (Nagy Miklós szerk., 1867. I. 344.); Kövegy (Kálmány Lajos, 2015. 318. – 19. század vége); Bánság (Ethnographia, 1936. 32. – Tömösváry Ödön nyomán).

ER: Hunyad vármegye (Csiffáry Tamás, 1993. 116. – Magyar Kurír, 1804); Ruda/Zalatna vidéke (Uo., 118–119. – Hasznos Multságok, 1828); Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.); Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 203., 204.); Déva (Szabó Imre, 1910. 4.); Felenyed* (Magyar Zoltán, 2008a. 222.).

B 50.1. A mérgező sárkányfejek. Elpusztul az, aki a sárkányfejekből főzött ételből eszik.

→MZ II. G 98.4.

B 50.2. A mérgező sárkányvér. A sárkánykígyó vére halálos mérgeztűzvést okoz.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 620.).

AF: Kövegy* (Kálmány Lajos, 2015. 318. – 19. század vége).

DT: Bucsa (Gál Péter József, 2017. 543–544. – Horváth Albin gy.).

B 51–60. A sárkány rejtekhelye

B 51. Lápok és tavak.

B 51.1. Az Ecsedi-láp. A rettegett sárkány a feneketlennek hitt Ecsedi-lápban él.

ER: H. n. (Bethlen Farkas, 1982. 11. – 17. század); Felsőbánya (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 500–501.; A tengeri kisasszony, 2006. 835–836. – Lévai Lajos gy., 1855).

AF: Nagyecsed (Rákóczi Ferenc, 1985. 207. – 1717); Szatmár vármegye (Budai Ferencz, 1805. III. 751.); H. n. (Erdélyi János, 1851. 347.); Nagyecsed (Ipolyi Arnold, 1854. 577.); Szatmár vármegye (Köváry László, 1854. 28.); Szatmár vármegye (Nagy Iván, 1857. I. 217.); Mérk (Luby Margit, 1985. 23. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Hajdúnánás (Barcsa János, 1900. 82.); Hajdúböszörmény (EA 3242/4. – N. N. gy., 1943); Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 26.); Szatmár megye (Szendrey Zsigmond, 1939. 530.); Hajdúböszörmény (Dankó Imre, 1956. 525.; Uő, 1973. 327.); Kállósemjén-Újfalurét (Erdész Sándor, 1965. 5–6.; Uő, 1984. 139–140.; Uő, 1995. 23–24.); Kaplony (Baracsy Béla, 1972. 3.); Hajdúvid (Dankó Imre, 1973. 327.); Kocsord (Erdész Sándor, 1995. 24.); Kaplony (KJNTA 937-02/1. – Kacsó Gabriella gy., 2002); Börvely (Kónya László szerk., 2003. 100.); Kaplony BBE MIK D-215/28., 84. – Pete-Komáromy Sára gy., 2006); Kaplony (www.kaplony.ro/node/21); Börvely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 515.).

B 51.2. A Szernye-mocsár. A rettegett óriáskígyó a Szernye-mocsárban él.

AF: Bereg vármegye (Csatáry György, 2001. 196. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Gát (Babus Jolán, 1959. 100.); Beregdaróc (EA 12994/1. – Papp Zoltán Sándor gy., 1961); Gát – 2 (EA 25183/2. – Czébely Lajos gy., 1989–1992); Beregdéda (Keresztély Balázs szerk., 1992. 107.); Beregújfalu (Penckőforné Punykó Mária, 1995. 279.); Gát (JAMNA 1015-96. – Veres János gy., 1995); Barkaszó (KMFA Itsz. n.; MZA 94756. – N. N. gy., 2008); Zápszony (KMFA Itsz. n.; MZA 94758. – Gazdag Vilmos gy., 2008); Gát, Dercen (MZA 87940., 94653. – Magyar Zoltán gy., 2010, 2012).

B 51.3. A Hanság. A rettegett sárkány a Hanság mocsaraiban, egy feneketlen lyukban tanyázik.

DT: Bősárkány (Timaffy László, 1992. 109–110.).

B 51.4. Egyéb lápok és tavak. Az embereket félelemben tartó sárkány a község melletti tóban/mocsárban tanyázik.

DT: Iszkaszentgyörgy (Gelencsér József, 1991. 336–337.); Bucsa (Gál Péter József, 2017. 543–544. – Horváth Albin gy.).

FF: Harangod-vidék (Tompa Mihály, 1846. 132–137.; Uő, 1870. 549.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 111.); Dobsina (Nagy Dezső, 1957. 319.).

AF: Vasad (Borzák Endre, 2009. 145. – 1936); Kiskunhalas (EA 12969/109. – Nagy Czirok László gy., 1961); Kistelek (Bosnyák Sándor, 1973b. 89.); Bática (Fehér Zoltán, 1975. 93.); Bodrogszentmária (Magyar Zoltán, 2009b. 142–143.); Hajdúvid (MZA 100163. – Nagy Katalin gy., 2011).

ER: Halmagy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360–361. – Faragó József gy., 1970); Bályok (Bihari népmondák, 1995. 18. – Fóris Ilona gy., 1981); Bonyha (Magyar Zoltán, 2005a. 124. – Fábrián Kinga gy., 1994); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271. – Balla Tamás gy., 1995); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271–272. – Orbán Mária gy., 1995); Bethlenszentmiklós – 2 (Magyar Zoltán, 2005a. 123.); Apanagyfalu – 2 (MZA 85651., 85652. – Orbán Dániel gy., 2006); Nagymedvés (Magyar Zoltán, 2008a. 245.); Keresd (Uő, 2011a. I. 360.); Rév (MZA 91085. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Székelyvécke (Burus János, 1986. 177.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 686.).

MO: Lészpéd (Bosnyák Sándor, 1980. 110.).

B 52. A várkastély vizesárka. Az állatokat pusztító sárkánykígyó az Oltban/a várkastély vizesárkában tanyázik.

ER: Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276. – Imreh Barna gy., 1968); Alsórákos – 2 (MZA 89468., 91285. – Magyar Zoltán gy., 2010); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276.).

B 53. Kútban tanyázó sárkány. A rettegett sárkány a község melletti kút mélyén tanyázik.

DT: Pécs (Oppe Sándor, 1959. 55.; Pesti János szerk., 2002. 230.); Lábatlan (BBMNA 52/24–25. – Balogh László gy., 1967); Tapolca (EA 15858/48. – Hagymási Sándor gy., 1967); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 147.).

FF: Taktaharkány (EA 19221/16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976).

AF: Piros (Penavin Olga, 1984. 413–414.).

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 62. – Görbe István gy., 1958–1960); Bonyha (MZA 27876. – Adorjáni Rudolf Károly gy., 1993).

SZ: Magyarzsákod (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 109. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Magyarzsákod (Orbán Balázs, 1868. I. 156.); Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1977. 145.).

B 54. A sárkány barlangja. A vidéket rettegésben tartó sárkány egy barlangban/sziklahasadékban él.

DT: Csesznek (N. Apáthi Kiss Sámuel, 1828. 1869–1870.); Egervár (Pesty Frigyes, 1864. Zala vármegye); Nemesvámos (EA 17695/11. – Szalai Imre gy., 1973); Csesznek (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 51.).

FF: Torna vármegye (Tompai Mihály, 1846. 166–169.; Uő, 1870. 560–561.).

ER: Bethlen (Kőrösy László, 1857. 151.); Homoródalmás Preszáka/Ompolygyepü (Kolozsvári Közlöny, 1864. 422.); Brassó (Orbán Balázs, 1873. VI. 353.); Keresd (Müller, Friedrich, 1885. 62.; Herrmann Antal, 1893. 29.); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 193.); Magyaró Palkó Attila, 1995. 18.); Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 256–257.).

SZ: (Magyar Zoltán, 2011d. 130.; Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 119. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1977. 145.); Gyimes: Bükkhavas pataka, Kostelek – 3, Sántatelek – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 614–619.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (MZA 106235., 107706. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 54.1. A szilágysomlyói Sárkánylyuk. A rettegett sárkány tanyája a Magura-hegységgel szemben magasodó Púpos-hegy barlangja a Báthoriak székvárosa közelében.

ER: Szilágysomlyó (Szabó Sámeul, 2009. 430. – Huberth Iván gy., 1883–1884); Szilágysomlyó (Kussajos Pál, 1886. 3–4.); Szilágysomlyó (P. Szathmáry Károly, 1886a. 806.; Uő, 1886b. 2.); Szilágysomlyó (Mikszáth Kálmán, 1890. 60.); Szilágysomlyó (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képből XX., 1901. 126.); Szilágysomlyó – 2 (Petri Mór, 1901. II. 233–234.; Uő, 1902. IV. 578.); Szilágysomlyó (Veress Endre, 1937. 316.); Szilágysomlyó – 2 (KJNTA 1924-07/4. – Józsa Katalin gy., 2007).

B 54.2. A bihari Sárkány-barlang. A magának a vidék legszebb lányait követelő sárkány a Bihar-hegység egyik barlangjában tanyázik.

AF: Bihar vármegye (K. Nagy Sándor, 1885. II. 267–268.); Bihar vármegye (Hanusz István, 1893. 342.; Uő, 1900. 73.).

B 54.3. A kisbúni Sárkánykő. A vidéket rettegésben tartó sárkány Kisbún és Székelyvécse között egy sziklabarlangban rejtőzik.

ER: Szederjes/Nagybún (Magyar Zoltán, 2011a. I. 311.).

B 55. A hegyen tanyázó sárkány.

B 55.1. A havasok sárkánya. A vidéket rettegésben tartó sárkány a Kárpátok (Magas-Tátra/Oszlea/Nagy-Hagymás) sziklavilágában él.

FF: Szepesség (Pulszky Ferencz, 1840a. 167–168.); Szepesség (MZA 48228. – N. N. gy., 19. század vége); Szepesség (Grósz Alfréd, 1971. 164.).

ER: Hunyad vármegye (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 203–204.).

SZ: Csikmadaras (EA 26254/32–33. – Pál Antal Sándor gy., 1995).

B 55.2. Nevezetes hegyek sárkánya. A sárkány a vidék valamely nevezetes hegyén (Szent György-hegy/a pelsőci Nagy-hegy/Bilak/Bagolykő/stb.) tanyázik.

DT: Balaton-felvidék (Vajkai Aurél, 1964. 229–230. – Bél Mátyás nyomán, 18. század első fele).

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 140–141.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 210.).

ER: Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth István gy., 1883/1884); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 272. – Orbán Dániel gy.).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 613.).

B 55.3. A várhegy sárkánya. A vidéket rettegésben tartó sárkány/óriáskígyó azon a hegyen tanyázik, ahová a fenevad elpusztítása után/megölése emlékére várát építenek (Oroszlánkő/Kékkő/Szanda/Csábrág/Déva/Ika várát).

FF: Trencsén vármegye (Mednyánszky Alajos, 1981. 74. – 1825; Uő, 1832. I. 150.; Ipolyi Arnold, 1854. 225.); Nógrád vármegye/Kékkő (Ipolyi Arnold, 1854. 226.; Szombathy Viktor, 1979. 96–99.); Kishartyán (Mód László, 2001. 111.); Palást – 2 (MZA 84108., 84109. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

ER: Hunyad vármegye (Téglás Gábor, 1897. 202.).

SZ: Ikafalva (Kőváry László, 1852. 163.; Ipolyi Arnold, 1854. 475.); Ikafalva (Orbán Balázs, 1869. III. 95.); Csernáton (BBE MIK Á-262/42. – Salamon Ferenc gy., 1975); Felsőcsernáton (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 127.).

B 56. Az erdőben tanyázó sárkány. A vidéket rettegésben tartó fenevadnak az erdő sűrűjében van a búvóhelye.

DT: Halastó (Magyar Zoltán, 2005a. 107–108. – Irányi Lujza gy., 1953); Egyházasdarác (Pócs Éva szerk., 2012. 90. – Diószegi Vilmos gy., 1953); Kistrákos (SMK 257/VI. 2–3. – Dömötör Sándor és Imre Sándor gy., 1955); Kistrákos, Ivánc (EA 12170/1., 2–3. – Imre Sándor gy., 1955); Keménfa (SMNK 856/7. – Avas Kálmánné gy., 1973); Viszák (EA 19165/34. – Avas Kálmánné gy., 1976); Nagylengyel (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1989); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 179.); Vágkirályfa (MZA 90549. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Egerszólát (Csiffáry Gergely, 2005. 218. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Munkács (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 357.); Munkács (Csatáry György, 2001. 193. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Kissikátor (Pócs Éva szerk., 2012. 90–91. – Lajos Árpád gy., 1960); Gyöngyöspata (EA 12864/23–24. – Nagy Judit és Orosz Ildikó gy., 1961); Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 109–111.); Pásztó (Nagy Zoltán, 2010. 568–569.); Jólész/Torna – 2 (Magyar Zoltán, 2011c. 177., 210.).

AF: Bodrogszentmária (Magyar Zoltán, 2009b. 142–143.).

ER: Somlyócsehi (Petri Mór, 1902. III. 183–184. – 1765); Hegyközség, Bethlen (Kádár József, 2000. 99–100., 101. – 1892); Búrgezd (Petri Mór, 1902. II. 181–182.); Mikefalva (Magyar Zoltán, 2005a. 124.).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka, Hidegség pataka (Salamon Anikó, 1987. 139., 140. – 1971–1972); Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1977. 145.); Sepsibükszád (Kakas Zoltán, 2000.; MZA 35624. – Kakas Zoltán gy., 1979); Gyimes: Sántatelek (MZA 104879. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Bükkhavas pataka – 2, Ciherek pataka, Csinód – 2, Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 613–618., 620.); Gyimesbükk (Antal Mária, 2004. 100.); Nyáradselye (Magyar Zoltán, 2007b. 94.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 117.); Gyimes: Csinód – 3 (Uő, 2009a. 340., 341., 343.); Homoródkarácsonyfalva (Uő, 2011d. 130.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 107705., 107706. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 57. Fa odvában tanyázó sárkány. A vidéket félelemben tartó sárkány/sárkánykígyó egy hatalmas, vén fa odvában tanyázik.

DT: Pálfiszeg (EA 6305/25. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Kercaszomor (EA 18424. – Kovács József gy., 1973).

AF: Péterfalva (Ferencki Imre, 1982. 20–21.).

ER: Vajasd (Magyar Zoltán, 2008a. 245.).

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 107706. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 58. Templom alatt tanyázó óriáskígyó. A község népét rettegésben tartó sárkány a falu temploma alá/a templom kriptájába fészkel be magát.

FF: Bükkaranyos (EA 2374/35. – Szoboszlai Istvánné gy., 1951; Erdész Sándor, 1984. 112.).

AF: Tápé (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Molnár Imre gy., 1964).

B 59. A tömlöc sárkánykígyója. A pelsőci fogda/a szendrői várbörtön/az egervári vár pincéjében egy olyan sárkánykígyó tanyázik, amely az oda bezárt elítélteket felfalja.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 139–140.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 209–210.); Szendrő (MZA 102209. – Gergely Tamás gy., 2013–2014).
 DT: Egervár (Srágli Lajos–Vándor László, é. n. 140.).

B 61–70. A sárkány kártételei

B 61. Az áldozatul kiszolgáltatott szüzek. A sárkány évente egyszer/hetente/naponta emberáldozatot követel magának a vidék népének nyugalma fejében. Az áldozatul kiszolgáltatott szüzek egyike a király leánya, akit megment a sárkány elpusztítására vállalkozó vitéz.

DT: Mátyusföld (Demeter Dénes, 1895. 243.); Szigetcsép (Magyar Zoltán, 2006a. 112–113. – Dobos Ilona gy., 1969); Tapolca (EA 15858/48. – Hagymási Sándor gy., 1967); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 147.); Nagylengyel (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1989); Bősárkány (Timaffy László, 1992. 109–110.); Bucsa (Gál Péter József, 2017. 543–544. – Horváth Albin gy.).

FF: Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 111–112.); Palást – 3 (MZA 84072., 84108., 84109. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 457–460.; Uő, 1834. II. 32–34.); Bihar vármegye (K. Nagy Sándor, 1885. II. 267–268.); Bihar vármegye (Hanusz István, 1893. 342.; Uő, 1900. 73.); Beregdaróc* (EA 12994/1. – Papp Zoltán Sándor gy., 1961); Bática (Fehér Zoltán, 1975. 93.).

ER: Brassó (Orbán Balázs, 1873. VI. 353.); Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth Iván gy., 1883–1884); Keresd* (Müller, Friedrich, 1885. 98.; Herrmann Antal, 1893. 29.); Brassó vidéke (Pesty Frigyes, 1888. 15.); Bethlen (Kádár József, 2000. 10. – 1892); Szilágysomlyó (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képben XX., 1901. 126.); Magyaró (Palkó Attila, 1995. 18.); Vajasd (Magyar Zoltán, 2008a. 245.); Bethlen (Uő, 2011a. II. 272. – Orbán Dániel gy.); Rév (MZA 91085. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Magyarásázkod (Orbán Balázs, 1868. I. 156.); Gyimes: Bükkhavas pataka – 2, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 685–686.; Uő, 2005a. 110–111.).

MO: Magyarfalu (MZA 66528. – Iancu Laura gy., 2004).

B 62. Az emberevő sárkány. A vidéket rettegésben tartó fenevad az emberekre is rátámad/az embereket is felfalja/elragadja.

DT: Máriakémezd* (Kriss, Rudolf, 1937. 42.; Bálint Sándor, 1977. II. 44.); Rózsásszeg (EA 6305/30. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Kercaszomor (EA 18424. – Kovács József gy., 1973); Nagylengyel (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1989); Sárkeresztes (Gelencsér József, 1991. 336–337.); Vágkirályfa (MZA 90549. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Egerszólát (Csiffáry Gergely, 2005. 218. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Munkács (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 357.); Bükkaranyos (EA 2374/35. – Szoboszlai Istvánné gy., 1951); Dobsina (Nagy Dezső, 1957. 319.); Taktaharkány – 2 (EA 19221/16., 16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976); Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 569–570.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 139–140.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 209–210.).

AF: Hajdúböszörmény (Dankó Imre, 1956. 525.; Uő, 1973. 327.); Gát (Babus Jolán, 1959. 100.); Hajdúvid (Dankó Imre, 1973. 327.); Tarpa (Babus Jolán, 1976. 34.); Tarpa (EA 26301/25. – Papp Gézné gy. 20. század közepe); Beregdaróc – 2 (EA 12994/1. – Papp Zoltán Sándor gy., 1961); Beregújfalú (Penckőferné Punykó Mária, 1995. 262–263.); Gát (MZA 87940. – Magyar Zoltán gy., 2010).

ER: Somlyócsehi (Petri Mór, 1902. III. 183–184. – 1765); Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth István gy., 1883/1884); Hegyközség (Kádár József, 2000. 99–100. – 1892); Hunyad vármegye (Téglás Gábor, 1897. 203.); Szilágysomlyó – 2 (Petri Mór, 1901. II. 233–234., 1902. IV. 578.); Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360–361. – Faragó József gy., 1970); Bályok (Bihari népmondák, 1995. 18. – Fóris Ibolya gy., 1981); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271. – Balla Tamás gy., 1995); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271–272. – Orbán Mária gy., 1995); Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 256–257.); Bethlenszentmiklós (Uő, 2005a. 123.); Nagymedvés (Uő, 2008a. 245.).

SZ: Medesér (Kelemen Lajos, 1926. 10. – Tarcsafalvi Boros János feljegyzése, 1724); Torja (Kőváry László, 1852. 189.); Ikafalva (Orbán Balázs, 1869. III. 95.); Ikafalva (BBE MIK Á-262/42. – Salamon Ferenc gy., 1975).

MO: Lészped (Bosnyák Sándor, 1980. 110.).

B 62.1. A gyermekeket elragadó fenevad. A sárkány/óriáskígyó/griffmadár az állatokon kívül a kisgyermeket is magával ragadja táplálékkul.

AF: Székelyhíd (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 494.; A tengeri kisasszony, 2006. 839. – Bartha József gy., 19. század közepe); Székelyhíd (Bihari népmondák, 1995. 91. – Nánási Zoltán gy., 1978; Nánási Zoltán, 2003. 240.); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 91–92. – Molnár Jolán gy., 1980); Nagyváradszék (Uo., 92., 92–93. – Fábíán Imre gy., 1981); Albis (Balláné Bakó Erzsébet–Török Ferenc, 2003. 114.); Börvely (Kónya László, 2003. 100.); Albis (MZA 74331. – Magyar Zoltán gy., 2010).

ER: Bethlen (Kőváry László, 1857. 151.); Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth István gy., 1883/1884); Szilágysomlyó (Kussajos Pál, 1886. 3–4.).

B 63. A jószágokat pusztító sárkány. A vidéket rettegésben tartó sárkány az emberek használatában okoz hatalmas károkat: juhokat, malacokat, borjúkat ragad el nap mint nap a legelőről.

DT–FF–AF–ER–SZ–MO: E motívum a sárkányölő típusú mondák túlnyomó többségében szerepel.

B 63.1. A sárkány mézsárszéke. A dél-erdélyi Osele nevű havason fehérlő sziklaroncok a sárkány mézsárszéke/az szörnyeteg által odahurcolt állatok csontjainak a maradványai. A sárkány olykor egész juhnyájukat is elnyelt, ezért látható a havas tetején a rengeteg megkövesedett csont.

ER: Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 202–203., 203–204.).

B 65. A kutak elapasztása. A sárkány kihörpinti a folyóból/a kutakból az emberek ivóvizét/elzárja az embereket az éltető víztől.

→MZ III. B 41.7.

B 67. Az összerogyott templom. Az óriáskígyó a templom kriptájában lakik, és amikor kimászik alóla, összedől az épület.

FF: Bükkaranyos (EA 2374/35. – Szoboszlai Istvánné gy., 1951; Erdész Sándor, 1984. 112.).

AF: Tápé* (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Molnár Imre gy., 1964).

B 71–100. A sárkány elpusztítása

B 71. A sárkány megölése karddal. A sárkányölő hős megküzd a sárkánnyal, és karddal levágja a szörnyeteg – összes – fejét.

DT: Mátyusföld (Demeter Dénes, 1895. 243.); Halastó (Magyar Zoltán, 2006a. 107–208. – Irányi Lujza gy., 1953); Pécs (Oppe Sándor, 1959. 55.; Pesti János szerk., 2002. 230.); Lábatlan (BBMNA 52/24–25. – Balogh László gy., 1967); Bősárkány (Timaffy László, 1992. 109–110.); Bucsa (Gál Péter József, 2017. 543–544. – Horváth Albin gy.).

FF: Munkács (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 357.); Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 112.); Gyöngyöspata (EA 12864/23–24. – Nagy Judit és Orosz Ildikó gy., 1961).

AF: Dél-Bánság (Mednyánszky Alajos, 1829. 457–460.; Uő, 1834. II. 32–34.); Tarpa (EA 26301/25. – Papp Gézáné gy., 20. század közepe); Bátya (Fehér Zoltán, 1975. 93.); Biharugra (Laurinyeczné Sinkó Rozália, 2002. 361.).

ER: Felsőbánya (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 500–501.; A tengeri kisaszszony, 2006. 835–836. – Lévai Lajos gy., 1855); Szilágysomlyó (Szabó Sámuel, 2009. 430. – Huberth Iván gy., 1883–1884); Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 202–203., 203–204.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 62. – Görbe István gy., 1958–1960); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 193.); Magyaró (Palkó Attila, 1995. 18.); Mikefalva (Magyar Zoltán, 2005a. 124.); Bethlen (Uő, 2011a. II. 272. – Orbán Dániel gy.); Rév (MZA 91085. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 686.; Uő, 2006a. 111.).

B 72. A sárkány elpusztítása lándzsával. A sárkányölő hős lándzsával végez a fenévaddal/lova hátán nyargalva szúrja le a szörnyeteget.

DT: Szigetcsép (Magyar Zoltán, 2006a. 112–113. – Dobos Ilona gy., 1969); Sárkeresztes (Gelencsér József, 1991. 336–337.).

FF: Egerszólát (Csiffáry Gergely, 2005. 218. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Pozsonyszentgyörgy* (Valentényi György, 1909. 112.); Palást (MZA 84072. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Piros (Penavin Olga, 1984. 413–414.).

ER: Szilágysomlyó (Veress Endre, 1937. 316.).

SZ: Gyimes: Bán pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 99.); Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 686.).

B 73. A sárkányölő buzogány. Bátor Opos/Báthori Gábor buzogánnyal győzi le az Ecsedi-láp sárkányát. A fegyvert a 17. század végén még becses történelmi ereklyeként őrzik a nagyecsedei vár kincstárában.

AF: Nagyecsed (Rákóczi Ferenc, 1985. 207. – 1717; Ipolyi Arnold, 1854. 577.; Szendrei János, 1905. 393.; Szatmár megye és Szatmár-Németi, 1908. 26.); Kállósemjén-Újfalurét (Erdész Sándor, 1965. 5–6.; Uő, 1984. 139–140.; Uő, 1995. 23–24.).

B 74. A sárkány elpusztítása baltával. A sárkányölő hős a baltájával (fokossal/szekercével/fejszével) végez a vidéket rettegésben tartó, a jószágokat pusztító fenevaddal.

DT: Hosszúhetény (Berze Nagy János, 1940. III. 348.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/66. – Orbán Gézané gy., 1984); Radamos (Mód László, 2001. 113.); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 179.).

FF: Kissikátor (Pócs Éva szerk., 2012. 90–91. – Lajos Árpád gy., 1960); Jólész/Torna – 2, Várhosszúrét (Magyar Zoltán, 2011c. 177., 210–211.).

AF: Bereg vármegye (Csatáry György, 2001. 196. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Bihar vármegye (K. Nagy Sándor, 1885. II. 267–268.); Bihar vármegye (Hanusz István, 1893. 342.; Uő, 1900. 73.); Ramocsaháza (Ruszkovics István meséi, 1968. 101–102.); Dömsöd (EA 16935/21–22. – Kopp Jolán gy., 1971); Kistelek (Bosnyák Sándor, 1973b. 89.); Péterfalva (Ferenczi Imre, 1982. 20–21.); Beregújfalu (Penckőferné Panyakó Mária, 1995. 279.); Gát (JAMNA 1015-96. – Veres János gy., 1995).

ER: Szilágypanit (Magyar Zoltán, 2007a. 268.).

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Salamon Anikó, 1987. 140.); Gyimes: Csinód, Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 614., 620.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 341.).

MO: Lészped (Hegedűs Lajos, 1952. 61.).

B 74.1. A sárkánykigyóban maradt balta. A sárkányölő hős (pásztor/béres/stb.) belevágja a baltáját a fenevadba. A halálosan megsebzett sárkánykigyó – testében a baltával – eltűnik a sűrűben, és ott megdöglik. Hosszú idő múltán az erdőt járó emberek rátalálnak az elpusztult állatra/a sárkánykigyó csontvázára, benne a baltával, amelynek gazdáját a belevéssett monogram alapján azonosítják.

DT: Felsőmocsolád, Radamos – 2.

FF: Kissikátor, Várhosszúrét.

AF: Bereg vármegye, Beregújfalu, Gát, Péterfalva, Ramocsaháza.

B 75. A sárkány elpusztítása késsel. Egy pásztor meglesi a sütkérező sárkánykigyót, és belevágja a fejébe a kését. / Egy kovács megbirkózik az óriáskigyóval, és a késével végez a szörnyeteggel.

AF: Beregújfalu (Penckőferné Panyakó Mária, 1995. 262–263.); Kaplony (KJNTA 937-02/1. – Kacsó Gabriella gy., 2002).

B 76. A kaszával elpusztított sárkány. A sárkányölő hős egy a keze ügyében lévő kaszával vágja le a sárkánykigyó/óriáskigyó fejét.

DT: Kistrákos (SMK 257/VI. 2–3. – Dömötör Sándor és Imre Sándor gy., 1955).

FF: Harangod-vidék* (Tompa Mihály, 1846. 132–137.; Uő, 1870. 549–550.); Taktaharkány – 2 (EA 19221/16., 16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976).

AF: Gát (EA 25183/2. – Czébely Lajos gy., 1989–1992).

ER: Fekete-Körös völgye (Györffy István, 1916. 82–83.).

B 77. A furkósbottal agyonütött óriáskígyó. A sárkányölő hős bottal/karóval/cséphadaróval veri agyon a jószágokat pusztító óriáskígyót.

DT: Kopács (EA 8218/825. – Katona Imre gy., 1942); Kercaszomor (EA 18424/128–129. – Kovács József gy., 1973).

AF: Vasad (Borzásák Endre, 2009. 145. – 1936); Kaplony (Baracsy Béla, 1972. 3.); Gát (EA 25183/2. – Czébely Lajos gy., 1989–1992); Gát (MZA 94656. – Magyar Zoltán gy., 2010).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 613.).

B 78. A gereblyével agyonütött sárkány. Báthori István a szérűskertben egy gereblyével üti agyon az aratókat rettegésben tartó sárkánykígyót. A gereblyefeje mint történelmi ereklye sokáig a tarpai templom falát díszíti.

AF: Tarpa (JAMNA 467-69/132. – Felhős Szabolcs gy., 1969); Olcsvaapáti (EA 18679/23. – Szűcs András és Galamb Tibor gy., 1975); Tarpa (Babus Jolán, 1976. 34.).

B 79. A megcsákyázott sárkánykígyó. Egy halálraítélt rab vállalkozik arra, hogy megöli a templom kriptájában tanyázó sárkányt. Készít egy hosszú nyelvű csákyát, és felül vele a templom erkélyére, várva, hogy a sárkánykígyó előbújék. Amikor előmászik a szörnyeteg, a rab felülről a fejébe szúrja a csákyát. A sárkánykígyó vergődés közben szinte lerántja az embert az erkélyről, és a farkával akkorákat csap a templom falára, hogy az majdnem összeomlik a toronnyal együtt. A szörnyeteg elpusztításáért a rabot szabadon engedik, és jutalomképpen sok aranyat adnak neki.

AF: Tápé (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Molnár Imre gy., 1964).

B 80. Az agyontaposott sárkány. Egy tehenet őrző Margit nevű leányt sárkány támad meg, de ő rátapos a lábával a szörnyetegre, és úgy győzedelmeskedik felette.

DT: Máriakémeánd* (Kriss, Rudolf, 1937. 42.; Bálint Sándor, 1977. II. 44.).

B 81. A láncfűrészsel megölt szörnyeteg. Az odvas fában tanyázó óriáskígyót úgy pusztítják el, hogy betömik rajta a lyukat, majd láncfűrészsel mélyen bevagdossák a fa törzsét.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 107706. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 82. A nyíllal lelőtt griffmadár. A Zólyomiak őse/Zólyomi Dávid nyíllal lelövi a vidéket pusztító griffmadarat.

AF: Bihardiószeg (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 494–495.; A tengeri kisasszony, 2006. 839. – Bartha József gy., 19. század közepe); Székelyhíd (Bunyitay Vince, 1884. III. 321–322.); Székelyhíd (Bihari népmondák, 1995. 91. – Nánási Zoltán gy., 1978; Nánási Zoltán, 2003. 240.); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 91–92. – Molnár Jolán gy., 1980); Nagyvárád, Székelyhíd (Uo., 92., 92–93. – Fábíán Imre gy., 1981); Albis (Balláné Bakó Erzsébet–Török Ferenc, 2003. 114.); Albis, Asszonyvására, Székelyhíd (MZA 74331., 83207., 83205. – Magyar Zoltán gy., 2010).

B 83. A puszkagolyóval elpusztított sárkány. A sárkányölő személy lelövi/puskával halálosan megsebesíti a vidéket rettegésben tartó sárkányt/sárkánykígyót.

DT: Szentlászló, Kopács (Katona Imre, 2006. 296. – 1942); Egyházasdaróc (Pócs Éva szerk., 2012. 90. – Diószegi Vilmos gy., 1953); Kistrákos, Ivánc (EA 12170/1., 2–3. – Imre Sándor gy., 1955); Keménfa (SMNK 856/7. – Avas Kálmánné gy., 1973); Egyházasdaróc (Mód László, 2001. 111.).

FF: Murány* (A Magyarországi Kárpátgyűlés Évkönyve XXXI., 1904. 60–61.); Kishartyán (Mód László, 2001. 111.); Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 109–111.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 139–140.); Pásztó, Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 568–569., 579–570.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 209–210.).

AF: Dárcen (MZA 94653. – Magyar Zoltán gy., 2012).

ER: Vámosgálfalva* (Kelemen Lajos, 1916. 10. – Dálnoki Veres Gerzson feljegyzése, 1722); Preszáka/Ompolygyepű (Kolozsvári Közöny, 1864. 422.); Bonyha (MZA 27876. – Adorjáni Rudolf Károly gy., 1993); Detrehemtelep (Keszeg Vilmos, 1994c. 182.; Uő, 1999. 289.); Bonyha (Magyar Zoltán, 2005a. 124. – Fábán Kinga gy., 1995); Bethlenszentmiklós (Magyar Zoltán, 2005a. 123.); Völcsök (Uő, 2007a. 269.); Vajasd (Uő, 2008a. 245.); Alsórákos (MZA 91285. – Magyar Zoltán gy., 2010).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Salamon Anikó, 1987. 139. – 1972); Gyimes: Sántatelek (MZA 104879. – Magyar Zoltán gy., 1996); Sepsibükszád (Kakas Zoltán, 2000.; MZA 35624. – Kakas Zoltán gy., 1979); Székelyvécke (Burus János, 1986. 177.); Gyimes: Bükkhavas pataka – 2, Ciherek pataka, Csinód, Kostelek – 2, Háromkút, Sántatelek – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 613–619.); Gyimesbükk (Antal Mária, 2004. 100.); Királyfalva (Uő, 2005a. 206.); Nyárádselye (Magyar Zoltán, 2007b. 94.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (Uő, 2008b. 116., 117.); Gyimes: Csinód – 2 (Uő, 2009a. 340., 343.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (MZA 106235., 107705. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 83.1. A sárkány elpusztítása ezüstgolyóval. A gróf ezüstgolyóval lövi le a rettegett sárkánykígyót.

ER: Bethlenszentmiklós (Magyar Zoltán, 2005a. 123.).

B 83.2. A sárkány elpusztítása szentelt golyóval. A pap által megszentelt golyóval lövik le az állatokat pusztító sárkányt/sárkánykígyót.

FF: Mogyoróska* (MOA 7500. – Nagy Ilona gy.).

ER: Csíkszentdomokos (MOA 8068. – Dégh Linda gy., 1940-es évek); Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 618.).

→MZ V. S 18.

B 83.3. A sárkány elpusztítása olvasószemmel. Egy juhász a rózsafüzér három szemével lövi le a sárkánykígyót.

FF: Kishartyán (Erdész Sándor, 1984. 98.; Mód László, 2001. 111.).

B 83.5. Az öreg pásztor tanácsa. Egy pásztort halálra ítélnék, és a pelsőci bíróság fogdája zárják, abba a pincébe, ahonnét reggelre minden elítélt nyomtalanul eltűnik. Amikor levezetik a börtönbe, a pásztor jól megfigyel mindent, és utolsó kívánságként tíz pakli dohányt kér és egy nagy szöveget. Miután egyedül

marad, a szöggel lyukakat fúr a helyiség padlóján lévő csapóajtóba, és a dohányra rágyújtva a lyukakon át folyamatosan fújja lefelé a füstöt. Reggel az örök csodálkozva látják, hogy még nem tűnt el az elítélt. A pásztor elmondja nekik, hogy a pince mélyén egy olyan óriáskígyó lakik, amely az embereket elnyeli ugyan, de a dohányfüstöt nem bírja, azért maradhatott életben. Majd azt tanácsolja az öröknek, hogy ha meg akarják ölni a kígyót, forraljanak fel egy dézsa tejet, azt tegyék az udvar közepére, és csőre töltött fegyverekkel álljanak lesben. A pásztor arra is figyelmezteti őket, hogy csak hátulról sebezhetik meg a kígyót, mert előlről a golyó lepattan róla. A börtönörök híven követik a pásztor tanácsait, és lelövik a tej szagára előcsúszó sárkánykígyót. Az okos pástort szabadon engedik, a kígyó kitömött bőrét pedig a városházán őrzik még sokáig nevezetes trófeaként.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 139–140.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 209–210.).

B 84. Az ágyúgolyóval lelőtt sárkány. A bűvőhelyéről előbújt sárkányt a szilágysomlyói várból egy jól irányzott ágyúlövessel ölik meg. / Egy halálra ítélt rab a kegyelem fejében vállalkozik a sárkány elpusztítására: a vár fokáról ágyúval lövi le a szörnyeteget.

ER: Szilágysomlyó (Magyar Zoltán, 2007a. 267. – Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye); Szilágysomlyó (Petri Mór, 1902. IV. 578.).

B 86. A sziklával megsebzett sárkány. A sertéseket pusztító óriáskígyót a kanász leleményes módon öli meg. Kifigyeli, hogy a kártékony fenevad mikor mászik ki a barlangjából sütkérezni, majd egy sziklát gördít rá a barlang tetejéről, amely a szörnyet halálra sebzí.

DT: Csesznek (N. Apáthi Kiss Sámuel, 1828. 1869–1870.).

B 87. A tűzzel elpusztított sárkány. A vidéket rettegsben tartó sárkány barlangja szájához/odúja alá sok gallyat és szalmát hordanak, és azt meggyújtva, annak füstjével és lángjával megölik a fenevadat. / A nádas felgyújtásával ölik meg a lápban tanyázó zomokkígyót.

DT: Csesznek (N. Apáthi Kiss Sámuel, 1828. 1869–1870); Kercaszomor (EA 18424. – Kovács József gy., 1973); Nemesvámos (EA 17695/11. – Szalai Imre gy., 1973); Viszák (EA 19165/34. – Avas Kálmánné gy., 1976).

AF: Gát (Babus Jolán, 1959. 100.); Beregdaróc (EA 12994/1. – Papp Zoltán Sándor gy., 1961); Beregdéda (Keresztély Balázs szerk., 1992. 107.); Kocsord (Erdész Sándor, 1995. 24.); Barkaszó (KMFA ltsz. n.; MZA 94756. – N. N. gy., 2008); Bene/Kígyós (MZA 96468. – Magyar Zoltán gy., 2012).

SZ: Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 130.; Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 119. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék).

MO: Lészped (Bosnyák Sándor, 1980. 110.).

B 87.1. A kifárasztott sárkánykígyó. Egy a fejedelem táborából hazatért katona addig ingerli és kergetteti magát lóháton a sárkánykígyóval, míg az elfárad, miáltal éjjel nyugodtan hordhatják össze a barlang szájához azt a máglyát, amelyvel elpusztítják a szörnyeteget.

SZ: Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 130.; Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 119. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék).

B 88. Az oltatlan mésszel elpusztított sárkány. Mivel a vidéket rettegésben tartó/a haszonállatokat megtizedelő sárkány megközelíthetetlen/fegyver által sebezhetetlen, az emberek leleménnyel élnek annak érdekében, hogy megszabaduljanak tőle. Egy borjú/valamely más állat bendőjét/frissen sült cipók kivájt belsejét oltatlan mésszel (viasszal) tömik tele, és azt helyezik ki eddelül a szörnyetegnek. A sárkány mohóságában a kitett étel egészen felfalja, ám amikor vizet iszik rá, a megoltódott mész szétmarja a gyomrát, és elpusztul.

DT: Nagykutas/Babosdöbréte (EA 2699/19. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Pálfiszeg (EA 6005/25. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Tótszerdahely* (Horváth Sándor, 2009. 126. – 1980); Nagylengyel (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1989).

FF: Bükkaranyos (EA 2374/35. – Szoboszlai Istvánné gy., 1951; Erdész Sándor, 1984. 112.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 140–141.; Magyar Zoltán, 2011c. 210.).

AF: Kiskunhalas (EA 12969/109. – Nagy Czirok László gy., 1961); Kocsord (Erdész Sándor, 1995. 24.); Kaplony – 3 (BBE MİK D-215/28., 84. – Pete-Komáromy Sára gy., 2006); Kaplony (www.kaplony.ro/node/21); Bodrogszentmária (Magyar Zoltán, 2009b. 142–143.).

ER: Brassó (Kőváry László, 1852. 147.); Brassó vidéke (Pesty Frigyes, 1888. 15.); Szilágysomlyó (Kussajos Pál, 1886. 1–2.); Szilágysomlyó (Petri Mór, 1901. II. 233–234.); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276. – Imreh Barna gy., 1968); Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360–361. – Faragó József gy., 1970); Krizba (MZA 77750. – Seres András gy., 1970-es évek); Alsórákos – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276.); Alsórákos (MZA 89468. – Magyar Zoltán gy., 2011).

B 88.1. A csalétek rejtekhelye.

B 88.1.1. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett tehén/borjú/hízott ökör belsejébe rejtik.

AF: Kocsord.

ER: Alsórákos – 2, Brassó, Brassó vidéke, Halmágy.

B 88.1.2. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett malac belsejébe rejtik.

AF: Bodrogszentmária.

ER: Szilágysomlyó.

B 88.1.3. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett juh/báránypok belsejébe rejtik.

FF: Sajóháza.

AF: Kaplony – 4.

ER: Alsórákos.

B 88.1.4. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett vadállatok tetemének belsejébe rejtik.

ER: Szilágysomlyó.

B 88.1.5. Az oltatlan meszet egy a sárkánynak kitett nyúl belsejébe rejtik.

ER: Krizba.

B 88.1.6. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett valamely kisebb állat belsejébe rejtik.

AF: Kiskunhalas.

B 88.1.6. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett valamilyen egyéb állat belsejébe rejtik.

ER: Szilágysomlyó.

B 88.1.8. Az oltatlan meszet a sárkány „élelmébe” rejtik.

ER: Alsórákos.

B 88.1.8. Az oltatlan meszet marhabőrbe rejtik.

FF: Bükkaranyos.

B 88.1.10. Az oltatlan meszet a sárkánynak kitett zömlékbe, frissen sült cipókba rejtik.

DT: Nagykutas/Babosdöbréte, Pálfiszeg, Tótszerdahely*.

B 88.2. A csalétek mellé kitett víz.

B 88.2.1. A csalétket egy forrás mellé helyezik.

FF: Sajóháza.

B 88.2.2. A csalétek mellé egy cseber/sajtár/dézsza vizet is kihelyeznek.

DT: Nagykutas/Babosdöbréte, Pálfiszeg.

FF: Bükkaranyos.

B 89. Az aranyalmával megfogott sárkány. Az egyik Bethlen gróf egy óriási horoggal ellátott almát/aranyalmát készítettet, és kiláncoltatja a sárkány barlangja közelében. A szörnyeteg mohóságában bekapja az almát, ám mivel sem lenyelni, sem kiköpní nem tudja, a lesben állók végeznek a fenevaddal.

ER: Bethlen (Köváry László, 1854. 40.; Uő, 1857. 151.); Keresd* (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360.).

B 90. A sárkányölő vaskohó. Egy bátor kovácslegény a lova hátára vaskohót helyez, és abban egy hosszú láncot tüzesítve indul a sárkány ellen. Amikor a fenevad kitátja a száját, hogy a legényt elnyelje, az beledobja a torkába a tüzes láncot, a lándzsájával pedig keresztülszúrja a vadállatot, és úgy pusztítja el.

DT: Sárkeresztes (Gelencsér József, 1991. 336–337.).

B 91. A kádból lelőtt fenevad. A forrás mellé, ahová a vérmedve inni szokott járni, egy nagy kádat állít az elpusztítására vállalkozó személy, és arra lyukakat fúrat. A kád oltalmából, mint biztos menedékhelyről, lövi le a forrás mellett megjelenő veszélyes fenevadat.

ER: Búrgezd (Magyar Zoltán, 2007a. 236–237. – Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye); Búrgezd (Petri Mór, 1902. II. 181–182.); Búrgezd (Magyar Zoltán, 2007a. 238.).

B 94. A megrészegített sárkánykígyó. Egy cigányasszony a kisgyerekével elalszik egy fa tövében, és arra ébred, hogy egy hatalmas kígyó szívja a mellét, amely a tejszagra ment oda. Az asszony nem esik pánikba, hanem alig mozdulva kiemeli a táskájából a magával vitt másfél liter pálinkát, és azt lassanként a mellére önti. A kígyó a tejjel együtt a pálinkát is magába szívja, és kevés idő múlva szédülten esik le az asszony melléről. A cigányasszony befut a legközelebbi községbe értesíteni a katonákat, akik rátalálva a bódult sárkánykígyóra, végeznek vele.

DT: Bajánsenye (EA 18424/111–112. – Kovács József gy., 1971).

B 95. Sárkányölés tükör segítségével. A sárkányölő hős csellel győzi le a vidéket rettegésben tartó óriáskígyót. Egy nagy tükröt tart maga elé, amikor közeledik a szörnyeteg. Az meglátva magát benne, nekiugrik a tükörnek, mert az gondolja, hogy egy másik óriáskígyó van ott. Az erre a pillanatra váró sárkányölő hős előugrik a tükör mögül, és levágja a fenevad fejét.

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 18. – Fóris Ilona gy., 1981); Bályok (MZA 97837. – Magyar Zoltán gy., 2013).

B 92. A kanász csepűruhája. Egy kanászlegény vállalkozik arra, hogy elpusztítja a vidéket rettegésben tartó sárkányt. Hét rend, szurokkal összeragasztott csepűruhát ölt magára páncél gyanánt, és úgy indul a sárkány bűvőhelyére. Amikor a szörnyeteg megpillantja a csepűruhába öltözött kanászt, egyből bekapja őt/a kanász maga ugrik a sárkány torkába. Mivel a vastag csepűruha megvédi őt a harapástól, a kanászlegény a magával vitt késsel lyukat vág a sárkány hasába, megkeresi a szívét, és szíven szúrja, majd kihatva a bőrét, kibújik a megdöglött szörnyetegből.

ER: Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271. – Balla Tamás gy., 1995); Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271–272. – Orbán Mária gy., 1995); Váralmás* (Magyar Zoltán, 2004a. 256–257.).

B 93. A „trójai” fakecske. Három elfogott rabló azzal a feltétellel kap kegyelmet, ha megölik a vidéket rettegésben tartó sárkányt. A rablók cselhez folyamodnak: készítenek egy nagy, kecske alakú építményt, amiben mindhárman elférnek, és azt kerekekkel ellátva a sárkány barlangjához taszítják. A sárkány meglátva a fakecskét, nyomban elnyeli azt, mire a rablók belülről úgy összeszurkálják a szörnyeteket, hogy az a súlyos sebekbe belepusztul. A rablók a fakecske rejtekajtáját kinyitva felhasítják a sárkány hasát, és élve bújnak ki belőle.

ER: Hegyközség (Kádár József, 2000. 99–100. – 1892).

B 96. A megzavarodott szörnyeteg. Két vándor éjszakára úgy fekszik le aludni, hogy egymás lábaihoz feküsznek, majd betakaróznak a köpönyeggel. Amikor a hegyi szörnyeteg rájuk talál, megzavarodik a látványtól, mondván, hogy hetvenhét hegyen már megfordult, de olyan szörnyet még nem látott, amelynek egy-egy feje és egy-egy pár lába legyen. Azt gondolva, hogy nála is hatalmasabb lényre talált, mérgében a szörnyeteg kővé válik, a két vándor pedig reggel békében indul tovább.

FF: Szepesség (MZA 48228. – N. N. gy., 19. század vége).

→MZ VII. C 575.7.3. →MZ VII. D 79. →MZ IX. B 36.2. →MZ IX. J 56.

B 98. Sárkányküldés mágikus módon. A sárkányölő hős kiolvassa rejtekhelyéről a község jószágait pusztító óriáskígyót, és más vidékre parancsolja el. A kígyó nagy robajjal előcsúszik a földből, és amerre elhalad, azon a részen csíkot hagy maga után az elégett pázsiton.

SZ: Homoródkeményfalva (Magyar Zoltán, 2011d. 130.).

B 99. Sárkányölés isteni segítséggel.

B 99.1. Sárkányölés köd segítségével. Egy szegény legénynek a hirtelen leereszkedő köd segítségével sikerül legyőznie a Nagy-Hagymáson tanyázó sárkányt.

SZ: Csíkmadaras (EA 26254/32–33. – Pál-Antal Sándor gy., 1995).

B 99.2. Sárkányölés valamely szent segítségül hívásával. A sárkányölő hős Szent Miklóshoz fohászkodik, és az ő égi oltalmával győzelmeskedik a szörnyeteg felett.

FF: Munkács (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 357.).

B 99.3. A sárkányt megátkozó szentember. Egy arra utazó szentember megátkozza, és az átok erejével a barlangjába zárja a vidék népének életét megkeserítő vízivó sárkányt.

FF: Torna vármegye (Tompa Mihály, 1846. 166–169.; Uő, 1870. 560–561.); Jósavfő (Magyar Zoltán, 2001a. 546.).

B 101–110. Egyéb hagyományok

B 101. A sárkányölő hős jutalma. A sárkányt legyőző vitéz jutalmul birtokot, nemesi címet/a hőstettet megörökítő nemesi címert kap a királytól.

→MZ I. D 20. →MZ I. E 51. →MZ II. K 1–3.

B 101.1. A gazdagság ára. A sárkányt elpusztító kanászlegény egy zsák pénzt kap a gróftól azzal a feltétellel, hogy mindenkinek azt híresztelje, hogy nem ő, hanem a földesúr végzett a fenevaddal.

ER: Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271. – Balla Tamás gy., 1995).

B 101.2. A család Bethlen gróf. A gróf magához hivatja a sárkányölő kanászt, hogy megjutalmazza, ám azon az estén nyoma vész a legénynek, és az uraság azt híreszteli el, hogy ő ölte meg a sárkánykígyót.

ER: Bethlen (Magyar Zoltán, 2011a. II. 271–272. – Orbán Mária gy., 1995).

B 102. Sárkányölés emlékére alapított templom.

→MZ I. G 70.

B 103. Sárkánytörés. A halálosan megbzsett sárkány a farkával akkorát csap a földre, hogy ott forrás fakad/patak keletkezik.

FF: Harangod-vidék (Tompá Mihály, 1846. 132–137.; Uő, 1870. 549.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.; Hanusz István, 1893. 344.; Uő, 1900. 230.); Taktaharkány (EA 19221/16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976).

ER: Hátszeg vidéke (Niedermayer Tóbiás, 1887. 6.).

B 104. A sárkány kiömlő vére.

B 104.1. A sárkány véréből keletkezett folyó. A sárkány kiömlő vére patakként folyik. / A sárkány véréből keletkezik a mátyusföldi Feketevíz/a taktaharkányi Sárkány-folyás.

DT: Mátyusföld (Demeter Dénes, 1895. 243.).

FF: Harangod-vidék (Tompá Mihály, 1846. 132–137.; Uő, 1870. 549–550.).

Taktaharkány (EA 19221/16. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976).

B 104.2. A sárkány véréből keletkezett tó. Annyi vér folyik ki a megölt sárkány testéből, hogy egy kisebb tó keletkezik belőle.

AF: Kistelek* (Bosnyák Sándor, 1973b. 89.); Gát (EA 25183/2. – Czébely Lajos gy., 1989–1992); Gát (MZA 87940. – Magyar Zoltán gy., 2010).

B 104.3. A sárkány vérevel megfestett tó. A megölt sárkányból annyi vér folyik ki, hogy az teljesen vörösre festi a tó/patak vizét.

AF: Kistelek* (Bosnyák Sándor, 1973.b. 89.).

ER: Rév (MZA 91085. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 686.); Nyárádselye (Uő, 2007b. 94.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 116.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106235. – Magyar Zoltán gy., 2016).

B 104.4. A Kárpátok viperái. A sárkány kiontott véréből mérges viperák keletkeznek, melyek máig is ott tanyáznak a hegyekben.

ER: Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 203., 204.).

→MZ III. B 50.

B 105. A sárkány kiolvasztott zsírja. Amikor a sárkányt elégetik, hús liter/egy vödör zsír olvad ki belőle.

DT: Ivánc (EA 12170/2–3. – Imre Sándor gy., 1955); Viszák (EA 19165/34. – Avas Kálmánné gy., 1976).

AF: Ramocsaháza (Ruszkovics István meséi, 1968. 101–102.).

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 614.; Uő, 2009a. 341.).

B 106. A közszemlére szállított sárkánykígyó. A megölt sárkánykígyót/óriás-kígyót szekérre rakják, hogy beszállítsák a faluba. A vadállat olyan hatalmas, hogy a legnagyobb háromtengelyes szekérrel is csak úgy tudják elvinni, ha a farka jó hosszan lefelé csüng róla.

DT: Kopács (EA 8218/825. – Katona Imre gy., 1942); Kisrákos (EA 12170/1. – Imre Sándor gy., 1955).

ER: Szilágypanit (Magyar Zoltán, 2007a. 268.).

SZ: Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 614–615.).

→Hiedelemmondák: óriásharcsa.

B 108. A sárkányölő halála. A sárkányölő vitéz a szörnyeteggel vívott küzdelemben maga is életét veszti. / A sárkányölő hős végez a fenevaddal, de a mérges harapások/az őt ért idegi trauma (ijedtség) következtében hamarosan ő is meghal.

FF: Szepesség/Nagyhársas (Pulszky Ferencz, 1840a. 167–168.); Pásztó (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 568–569.).

AF: Börvely (Kónya László szerk., 2003. 100.).

ER: Preszáka/Ompolygyepü (Kolozsvári Közlöny, 1864. 422.); Hegyközség (Kádár József, 2000. 99–100. – 1892); Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 256–257.).

B 109. A sárkányöléssel kapcsolatos helynévmagyarázó hagyományok.

B 190.1. A sárkányölő hősről emlékeztető településnevek. A település lakosai a határukban történt hőstettre emlékezve a sárkányölő hősről nevezik el a községet.

DT: Lábatlan (BBMNA 52/24–25. – Balogh László gy., 1967); Sárkeresztes/Iszkaszentgyörgy (Gelencsér József, 1991. 336–337.).

FF: Pozsonyszentgyörgy (Valentényi György, 1909. 112.).

AF: Táapé (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Molnár Imre gy., 1964).
ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 18. – Fóris Ilona gy., 1981).

B 109.2. Az elpusztított sárkányra emlékeztető helynevek.

B 109.2.1. Településnevek, melyek az elpusztított sárkány hajdani otlletére/legyőzésére emlékeztetnek.

DT: Bósárkány (Timaffy László, 1992. 109–110.).

AF: Szatmár vármegye/Felsőbánya (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 500–501.; A tengeri kisasszony, 2006. 836. – Lévai Lajos gy., 1855); Mérk (Luby Margit, 1985. 23.; Kálnási Árpád, 1989. 260. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Szatmár vármegye (Pesty Frigyes, 1888. 15.); Szatmár megye (Szendrey Zsigmond, 1928. 35.; Uő, 1939. 530.).

ER: Sárkány (Magyar Zoltán, 2011a. I. 360–361. – Faragó József gy., 1970).

B 109.2.2. Földrajzi nevek, melyek az elpusztított sárkány hajdani otlletére/legyőzésére emlékeztetnek.

DT: Pécs (Oppe Sándor, 1959. 55.; Pesti János szerk., 2002. 230.).

FF: Harangod-vidék (Tompa Mihály, 1846. 132–137.; Uő, 1870. 549.; Ipolyi Arnold, 1854. 226.); Taktaharkány (EA 19221/16–17. – Várhelyi Gyuláné gy., 1976).

AF: Tarpa (JAMNA 467-69/132. – Felhős Szabolcs gy., 1969); Olcsvaapáti (EA 18679/23. – Szűcs András és Galamb Tibor gy., 1975); Gát (EA 25183/2. – Czébely Lajos gy., 1989–1992); Isterbác (Magyar Zoltán, 2006a. 120. – Bosnyák Sándor gy., 1998); Kaplony – 3 (BBE MIK D-215/28., 84. – Pete-Komáromy Sára gy., 2002); Kaplony (www.kaplony.ro/node/21); Gát (MZA 94656. – Magyar Zoltán gy., 2010); Kaplony (Magyar Zoltán, 2011a. II. 515.).

ER: Hunyad vármegye – 2 (Téglás Gábor, 1885. 1–2.; Uő, 1897. 202–203., 203–204.); Apanagyfalu – 2 (MZA 85651., 85752. – Orbán Dániel gy., 2006).

SZ: Magyarzsákod (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 109. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Magyarzsákod (Orbán Balázs, 1868. I. 156.).

→MZ III. B 54.1–3.

B 110. Egyéb hagyományok.

B 110.1. A tündér nászajándéka. Egy szépséges tündér csak akkor hajlandó feleségül menni a Báthoriak őséhez, ha az megöli a szilágysomlyói Sárkánylyukban tanyázó szörnyeteget. A hős az elpusztított sárkány állkapcsából lehasított három sárkányfoggal bizonyítja be kedvesének a fenevad megölését.

ER: Szilágysomlyó (Petri Mór, 1901. II. 233–234.); Szilágysomlyó (Veress Endre, 1937. 316.).

→MZ IX. B 90.1.

B 110.2. A megmentett lány könnycseppjei. A sárkány mély álmodat küld a legyőzésére induló pásztorlegényre, de az elvarázsolt fiút síró kedvese (arcára hulló) könnycseppjei felébresztik. A pásztorlegény megöli a szörnyeteget.

AF: Bihar vármegye (K. Nagy Sándor, 1885. III. 267–268.).

C 1–140. NAGYEREJŰ HŐSÖK

C 1–10. Nevezetes nagyerejű hősök

C 1. Nagyerejű történeti hősök.

C 1.1. Attila.

→MZ II. A 3.

C 1.2. Botond.

→MZ II. B 51.1–2.

C 1.3. Andorás vitéz.

→MZ I. E 23.1.

C 1.4. Szent László király.

→MZ II. D 2.

C 1.5. Toldi Miklós.

→MZ II. G 63.

C 1.6. Márkó király (Kraljevics Márkó).

→MZ II. G 93–94.

C 1.7. Hunyadi János.

→MZ II. G 117.

C 1.8. Kinizsi Pál.

→MZ II. G 152.

C 1.9. Magyar Balázs.

→MZ II. G 207.1.

C 1.10. Betz Jakab.

→MZ I. E 23.2.; →MZ II. G 210.3.1.

C 1.11. Dózsa György.

→MZ II. J 7.

C 1.12. Balassa Menyhért.

→MZ II. J 256.1.

C 1.13. Toronyi Tamás.

→MZ II. J 169.1–2.

C 1.15. Kamuthy Farkas.

→MZ II. J 234.1.

C 1.16. Báthori István fejedelem.

→MZ II. K 13.

C 1.17. Báthori Gábor.

→MZ II. K 81.

C 1.18. II. Rákóczi Ferenc.

→MZ II. L 42.3. →MZ II. L 182.

C 1.19. Esze Tamás.

→MZ II. P 12.

C 1.20. Vak Bottyán.

→MZ II. P 36.

C 1.21. Bessenyei György.

→MZ II. P 271.1.

C 1.22. Wesselényi Miklós.

→MZ II. P 203.

C 1.23. Kossuth Lajos.

→MZ II. M 74.

C 1.24. Damjanich János.

→MZ II. P 241.

C 1.25. Tompa Mihály.

→MZ II. P 285.3–4.

C 1.26. Bajcsy-Zsilinszky Endre.

→MZ II. R 14.2.

C 3. Nagyerejű helyi hősök.

C 3.1. Bába Szántó János.

AF: Nagyecséd (Luby Margit, 1985. 51–52.).

C 3.2. Corgony.

FF: Pográny (Magyar Zoltán, 2002. 67.).

C 3.3. Csirip.

DT: Páka (Molnár László, 1999. 55.).

C 3.4. Erős Bodor.

SZ: Homoródalmás (Kardalus János, 1973. 3.).

C 3.5. Erős János.

FF: Kishartján (PMNA 48/66–67. – Pesovár Ernő gy., 1951).

C 3.6. Erős Vile.

ER: Magyarkiskapus (Szabó Géza, 1978. 75.).

C 3.7. Fodor István.

MO: Klézse (Bosnyák Sándor, 1980. 48.).

C 3.8. Györgyi Samu.

SZ: Nyárádmagyarós (Magyar Zoltán, 2007b. 57.).

C 3.9. Hegyi Gergely.

SZ: Siklód (Orbán Balázs, 1868. I. 143–144.).

C 3.10. Jézuskás Matyi bácsi.

AF: Újkígyós – 3 (Harangozó Imre, 2007. 71., 73–74.).

C 3.11. Kalló Peti János.

ER: Sárvasár/Gyerővásárhely (Szabó Géza, 1978. 84–85.).

C 3.12. Kinizsi Balogh.

AF: Zsadány – 2 (SMA 101–1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1936).

C 3.13. Kovács Sándor.

ER: Alpestes (Magyar Zoltán, 2009d. 132.).

C 3.14. Lakatos János.

ER: Alsórákos – 2 (AFAR Mg. 1761. II. f., g. – Faragó József gy., 1968); Alsórákos – 4 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276–277. – Faragó József gy., 1968).

C 3.15. Legedi Márton.

MO: Klézse (Bosnyák Sándor, 1980. 48.).

C 3.16. Lukács Gyula.

SZ: Bikafalva (Zsigmond Győző, 1995. 87.; Uő, 2001. 33.).

C 3.17. Macskási Imre.

AF: Kisújszállás (DJMNA 2561-86/II. 203. – Makra Sándor gy., 1986).

C 3.18. Mihály Gergely.

FF: Ipolyszalka – 6 (MZA 89994–89996., 90024–90026. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

C 3.19. Nagy Miklós.

ER: Várfalva (Orbán Balázs, 1871. V. 181.).

C 3.20. Nagyerejű András.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1942. 2.).

C 3.22. Olosz Gyurka.

SZ: Recsenyéd/Máréfalva (EA 24964/195–196. – Geréd Gábor gy., 1980-as évek).

C 3.23. Órás és Győri.

DT: Vága (Danczi Lajos, 2000. 22–23.).

C 3.24. Orbán Gyuri.

ER: Fickó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 191.).

C 3.25. Pálfi Károly.

SZ: Geges (KJNTA 2529-11/3. – Nagy Zsolt gy., 2011).

C 3.26. Teremhegyi Titka András.

DT: Pécs (MOA 13182. – N. N. gy., 1965).

C 3.27. Tokodi Antal.

AF: Topolya (MZA 55133. – Boros Rózsa gy., 1974).

C 3.28. Vén Kondrát.

ER: Kiskend (Magyar Zoltán, 2005a. 124.).

C 3.29. Zara Gyuro.

FF: Szécsényfelfalu (PMNA 830/5. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

C 3.35. Nevesítetlen helyi nagyerejű hősök.

DT: Kémes (JPMNA 650-82/5. – Bosnyák Sándor gy., 1959); Vasvár (Mozsolics Amália, 1963. 226.); Lábatlan (BBMNA 43/7. – Száva András gy., 1968); Vághosszúfalu (MZA 90779. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Szete (Tóth Anikó, 1994. 5.); Torna, Jablonca (MZA 84417., 84422. – Magyar Zoltán gy., 2000, 2008).

AF: Mezőtúr (EA 3956/53. – Szabó Mátyás gy., 1953); Nagyzerénd (MZA 99931. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

ER: Bodonkút (MZA 82718. – Barcsay Andrea-Krisztina gy., 1992); Enyedszentkirály (Magyar Zoltán, 2008a. 420.); Lozsád (Uő, 2009d. 132.); Ördöngösfüzes (Uő, 2011a. II. 113.; Uő, 2012a. 563.); Rév – 2 (Uő, 2012b. 168–169., 199.).

SZ: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 212.).

C 5. Nagyerejű betyárok.

→MZ VII. A 31.

C 11–140. A nagyerejű hősök tettei

C 11–20. A hős hatalmas erejének titka

C 11. A hajban rejlő erő. A hősnek dús hajában/aranyhajszálában van az ereje.

Ha haját levágják/az aranyhajszálat kitépik, a hatalmas erő is odavész.

AF: Nyírmada (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 148.); Tiszahát (Dobos Ilona, 1986. 129.); Tizsakóród (Bosnyák Sándor, 2001. 212.).

ER: Enyedszentkirály (Magyar Zoltán, 2008a. 420.).

→MZ II. L 42.3. →MZ II. K 182.

C 12. Az alvás által szerzett erő (A hősi álom). A hős (Veres Jóska) a csárdában

hét napig alszik, hét napig táncol, hét bárányt megeszik, és utána egy hétig alszik, mialatt annyi erőt gyűjt, amennyi ereje hét embernek van.

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/12. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

C 14. A tenyérbe forrasztott, erőt adó vasfű. A hős hatalmas erejének titka, hogy vasfüvet forrasztott a tenyerébe.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 271.).

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 53.).

ER: Szék (Hoppál Mihály, 1979. 65.).

SZ: Malomfalva (EA 24231/167. – Gagy József gy., 1978); Sóvidék (EA 24232/15. – Gagy József gy., 1980-as évek); Korond (István Lajos, 1995. 93.); Korond (EA 26193/28. – Gub Jenő gy., 1995).

→MZ II. G 152.1. →MZ VII. A 187.

C 15. A bal szemben rejülő erő. A hős hatalmas ereje a bal szemében van. Amikor azt egy óvatlan pillanatban kiszúrják, az erő is elvész, és a hős néhány nap múlva meghal.

DT: Lábatlan (BBMNA 43/7. – Száva András gy., 1968).

C 18. A visszanyert erő. A börtönéből szabaduló hős hatalmas mennyiségű ételt elfogyasztva nyeri vissza az erejét.

DT: Szakcs (Magyar népmesék, 1960. 145–146. – Andrásfalvy Bertalan gy., 1953); Szakcs (WMMEA 13-74/10. – Andrásfalvy Bertalan gy., 1953); Szigetcsép (EA 10413/2. – Dobos Ilona gy., 1969).

AF: Temerin (Csorba Béla, 2006. 145–146.).

C 21–30. A nagyerejű hős fegyverei

C 21. A hős kardja. A hősnek olyan nehéz kardja van, hogy két ember is alig bírja felemelni, és csak a válogatott lovak nem rognak össze alatta.

AF: Adorján.

SZ: Siklód.

→MZ II. G 94.1. →MZ II. J 180.3.

C 22. A hős buzogánya. A hős ötven kilós/két és fél mázsás buzogányt hord magával.

FF: Martonyi.

AF: Nyírbátor.

→MZ II. K 81.7. →MZ VII. A 46.3.

C 23. A hős vasbotja. A hős olyan, vasból készült, páncélt visel, amelynek a súlya több mázsa.

DT: Kissziget.

AF: Nyírbátor.

→MZ II. G 63.19. →MZ II. K 81.6.

C 24. A hős lándzsája. A hős lándzsájának/ökklőfájának csak a vasa fél mázsát nyom.

DT: Buda – 3.

SZ: Siklód.

→MZ II. G 63.33.4. →MZ II. J 180.3.

C 25. A hős pajzsa. Hatalmas karvas, amelyet a hős a bal karján hordoz.

DT: Buda – 3.

→MZ II. G 63.33.3.

C 26. A hős parittyakövei. Emberi ökölnél nagyobb kőgolyók, amelyeket a hős a folyó egyik partjáról a másikra parittyázik.

DT: Buda – 2.

→MZ II. G 63.33.1.

C 27. A hős páncélinge. Vaskarikákból összefűzött páncél, amelyet a hős ingként visel. / Páncél, amelynek súlya 12–14 mázsa.

DT: Buda – 2.

AF: Nyírbátor.

→MZ II. G 63.33.5. →MZ II. K 81.6.

C 28. A hős csizmája. A hősnek olyan hatalmas csizmája van, hogy két ember is alig bírja odébb tenni.

AF: Dévaványa.

→MZ II. J 169.2.

C 29. A hős sarkantyúja. Vasból készült, hatalmas méretű, széles, hosszú taréjú sarkantyú.

DT: Buda – 3.

→MZ II. G 63.33.6.

C 30. A hős lovának patkói. Hatalmas patkók, amelyek arra utalnak, hogy a hős lova is rendkívüli méretű és erejű.

DT: Buda – 2.

→MZ II. G 63.33.7.

C 31–70. Küzdelem közben érvényesített erő

C 31. A hős kézszorítása (A lángra lobbant kéz). A nagyerejű hősök olyan erővel szorítják meg egymás kezét, hogy az ujjaik lángra lobbannak.

DT: Csömödér.

→MZ II. G 63.22.

C 32. A hős kézszorítása (A kicsorduló vér). A hős a kézfogásnál olyan erővel szorítja meg ellenfele kezét, hogy annak az ujjából kicsordul a vér.

KM: H. n.

AF: Adorjám, Izsák – 2, Kötegyán, Nagyszalonta, Szeged.

SZ: Bikafalva (Zsigmond Győző, 2001. 33.).

→MZ II. G 63.21. →MZ G 94.5. →MZ II. J 234.1.

C 33. A hős kézszorítása (Az összeragadt ujjak). A hős a kézfogásnál olyan erővel szorítja meg ellenfele kezét, hogy annak az ujjai összeragadnak/úgy megmerevednek, hogy még a kardját sem tudja kihúzni a hüvelyéből.

AF: Csongrád, Izsák, Tarpa.

→MZ II. G 154.3. →MZ II. J 169.1. →MZ II. J 234.1. →MZ II. R 14.2.

C 34. A megtaposott láb. A hős olyan erővel tapos rá a király csizmájára, hogy az uralkodó lábából kiserken a vér.

AF: Szeged.

→MZ II. G 63.20.

C 36. Az ellenséges sereg legyőzése. A hős egy furkósbottal/nyomtatórúddal egymaga szétver több tucat katonát/egy egész sereget.

FF: Ipolyszalka – 2* (MZA 89994., 90024. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1942. 2.); Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1936).

ER: Fickó (Magyar Zoltán, 2001a. II. 191.).

SZ: Recsenyéd/Máréfalva (EA 24964/195–196. – Geréd Gábor gy., 1980-as évek).

C 37. Az óriás bajnok legyőzése. A hős földhöz vágja/párviadalban legyőzi hatalmas termetű ellenfelét.

KM: H. n. – 2.

DT: Mohács.

AF: Arad-Mossóczytelep.

ER: Bogdánd.

SZ: Homoródszentmárton, Recsenyéd.

→MZ II. B 51.2. →MZ I. E 23.2. →MZ II. G 210.3.1. →MZ II. K 3.2. →MZ II. P 203.

C 38. A kettéhasított lovas. A hős egyetlen csapással kettéhasítja az ellenfelét lovastul.

DT: Pécs (MOA 13182. – N. N. gy., 1965).

FF: Hejce, Regéc.

AF: Szinyér.

ER: Várfalva.

→MZ II. D 2.2. →MZ II. P 12. →MZ II. P 73.1.

C 39. Az egyetlen csapással megölt ellenség. A hős két ellenséges katonát/egy embert sújt halálra egyetlen csapással.

DT: Mohács.

FF: Szete (Tóth Anikó, 1994. 5.); Szilice* (MZA 103821. – Varga Norbert gy., 2013).
SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/25. – Asztalos Enikő gy., 1996).
→MZ II. 7.2. →MZ VII. A 31.2.

C 40. Az egyetlen csapással levágott fej. A hős egyetlen csapással levágja ellenfele fejét.

SZ: Kibéd.
→MZ I. E 54.6. →MZ II. G 152.28.

C 41. Az egyetlen csapással levágott páncélos kar. A hős egyetlen csapással vállból levágja ellenfele páncélos karját.

KM: H. n. – 4.
FF: Gömör megye – 2.
SZ: Csíkszentmihály, Makfalva – 4.
→MZ I. E 23.1. →MZ II. C 48.1. →MZ II. J 7.1.

C 44. A sziklatömbbel agyonvert ellenség. A hős hatalmas sziklát hajít az ellenségre, úgy futamítja meg/veri agyon őket.

FF: Pográny (Magyar Zoltán, 2002. 67.).
ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80–81. – Görbe István gy., 1958–1960).

C 45. Szamarállkapoccsal levert vitézek. A hős egy szamar állkapcsával ver le háromszáz ellenséges katonát.

AF: Nyíradony.
→MZ II. G 152.27.

C 46. Cipóval agyonütött ellenség. A hős egy megszáradt cipóval üti agyon az ellenfelét.

AF: Deszkimajor.
→MZ II. G 152.25.

C 47. Pogácsával agyonhajított vitéz. A hős egy pogácsával olyan erővel hajítja fejen az ellenfelét, hogy az rögtön szörnyethal.

AF: Püspökladány – 2.
→MZ II. G 152.26.

C 48. Az egymással agyonvert ellenség. A hős megmarkolja az ellenségeit, és fél kézzel úgy csapja őket egymáshoz, hogy azok holtan rognak le a földre.

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 305.).
→MZ III. C 53.

C 50. A birkózás közben érvényesített erő. A hős a legizmosabb ellenfelét is lebirkózza.

KM: H. n.

FF: Alsótold, Hasznos.

AF: Nagyecsed (Luby Margit, 1985. 51–52.).

→MZ II. G 63.1.

C 51. A földhöz vágott lovas. A hős, ha megharagszik valakire, lovastul együtt vágja a földhöz.

FF: Baskó.

→MZ II. L 182.3.

C 52. A szakadékba dobott lovas. A hős lovastul felkapva hajtja be ellenfelét a szakadékba.

ER: Magyarkiskapus (Szabó Géza, 1978. 75.).

C 53. A verekedés módja. A hős verekedés közben megragadva az egyik ellenfelét, mintha az furkósbot lenne, vele üti a másikat.

SZ: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 212.).

C 54. A kimozdult ajtófélfá. A hős úgy megüti az ellenfelét, hogy az estében még ajtófélfát is kimozdítja a helyéről.

SZ: Makfalva – 2.

→MZ II. J 7.3.

C 55. A megleckéztetett szolga. A hős megragadja tiszteletlen szolgáját, és a tornác karfája fölött hajtja ki az udvarra.

FF: Gömör megye, Hanva – 5, Sajólenke.

→MZ II. P 285.4.

C 56. A megmarkolt ellenfelek. A hős galléron és ülepen ragadva teszi ki a csendőroket az kocsmából az utcára. / A hős lova hátáról lehajolva fél kézzel kapja fel az ellenfelét.

DT: Vága (Danczi Lajos, 2000. 22–23.).

FF: Reste (MZA 84648. – Máté László gy., 1966).

C 59. A megfékezett ló. A hős sörényénél megragadva megfékez egy még betörtlen ménlovat.

KM: H. n.

DT: Mohács.

FF: Debrőd.

→MZ II. D 2.1.

C 60. A megfőkezett bika. A hős a szarvánál fogva megfőkez egy megvadult bikát.

KM: H. n. – 2.

DT: Bucsuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné–Kerecsényi Edit gy., 1955).

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 102.); Szilice (MZA 103821. – Varga Norbert gy., 2013); Alsótold, Melléte.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1942. 2.); Nagykereki (Küllős Imola, 1988. 216–217. – Béres András gy., 1954); Nagykereki (DMNA 716/117. – Béres András gy., 1963); Egyházaskér, Kőtegyán, Nagyszalonta, Nyírbátor.

ER: Nagymoha.

→MZ II. D 162. →MZ I. E 53.2. →MZ II. G 63.14. →MZ II. K 82.1.

C 61. A tóba dobott bölénybika. A hős a szarvánál fogva megfőkezi a megvadult bölénybikát, és a szomszédos tó vizébe dobja.

ER: Cege/Mezőség, Mezőség, Vasasszentgotthárd.

→MZ I. 53.1.

C 62. A levágott bikafej. A hős egyetlen csapással levágja egy megvadult bika/a király által küldött legerősebb bika fejét, és a bikafőt keresztülhajtja a templom fölött. / A hős egyetlen csapással vágja le két bika fejét.

AF: Ajak, Kállósemjén-Újfalurét, Nyírbátor – 6, Ramocsaháza, Tyukod-Szalmaváros.

FF: Tokaj.

→MZ II. K 13. →MZ II. K 82.

C 65. A hősre támadó vadállatok. A hős megbirkózik a rátámadó vadállatokkal (medvével/bölénybikával), és megöli azokat.

FF: Kelemér.

ER: Monó.

→MZ II. G 63.15–16.

C 66. A hősre támadó megvadult állatok. A hős egy a földből hirtelen kitépett fával/a szekerkerék agyával egy csapással agyonüt egy rátámadó veszett kutyát/megvadult bikát. / A hős egy élő fát tép ki gyökerestül, és azzal győzi le a rátámadó medvét.

DT: H. n. (Esztergom vármegye, 1908. 458.); Szilvásszentmárton, Uraiújfalu.

AF: Deszkimajor, Egyházaskér, Nyíradony, Püspökladány – 2.

SZ: Homoródalmás (Kardalus János, 1973. 3.).

→MZ II. G 152.22.

C 66.1. A tövestül kitépett fa. A hős gyökerestül kitép egy élő fát a földből, és azzal veri le a rátámadó medvét. / A nagyerejű hős tövestül kicsavar egy fát, és a gyökerével felfelé állítja vissza a gödörbe.

DT: H. n. (Esztergom vármegye, 1908. 458.); Kisbér (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 294.).

C 68. Az agyonütött farkasok. A hős megbirkózik a rátámadó nádi farkasokkal és megöli őket/farkánál fogva megragadja az egyik farkast, és azzal üti agyon a másikat.

FF: Ipolyhídvég, Ipolynagyfalu, Lukanyénye.

AF: Geszt, Kötégán, Nagyszalonta – 4, Püspökladány.

ER: Monó – 3, Nagymoha, Ördöngösfüzes – 4, Somlyóújlak, Szamosardó, Szilágybagos, Szilágynagyfalu – 4, Tacs.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka.

→MZ II. G 63.12. →MZ II. G 152.23. →MZ II. H 330.

C 70. Egyéb hagyományok. Egy asszonynak akkora ereje van, hogy még a férfiakat is könnyedén megfojtja. / A hős a feje fölött hajigálja maga mögé az ellenséges katonákat.

FF: Dejtár (Ekler Andrea, 2003. 328.); Garany (MZA 97438. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

AF: Völgyes (Penavin Olga, 1983. 311.).

C 71–80. Munkavégzés közben érvényesített erő

C 71. A meghajtott malomkerék. A hős fél kézzel hajtja a szélmalom vitorláját/pusztá erejével hajtja a vízimalom kerekét.

DT: Nagyvázsony.

AF: Nagyszalonta.

ER: Ördöngösfüzes.

→MZ II. G 63.27. →MZ II. G 152.10.

C 72. A helyére illesztett templomkereszt. A hős illeszti helyére a budai Mátyás-templom toronykeresztjét, és pedig olyan erővel, hogy a templom mélyebbre süllyed.

KM: H. n.

DT: Buda.

→MZ II. G 63.29. →MZ II. G 152.17.

C 74. A sárból kimozdított szekér. A nagyerejű hős a vállát a löcsnek vetve egy-maga kiemeli a tengelyig erő sárba ragadt hintót/szekeret.

FF: Arka, Füzérradvány, Gömör megye, Hanva.

→MZ II. L 182.2. →MZ II. P 285.3.3.

C 75. Az igásállatok nélkül elhúzott szekér. A nagyerejű hős kifogja a járomból az állatokat, és maga húzza el a teherrel (gabonával/fával) megrakott szekeret.

FF: Gímes – 3 (MZA 97443., 97444., 97447. – Danczi Lajos gy., 1953–1964); Ipolyszalka (MZA 90025. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

ER: Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276. – Faragó József gy., 1968); Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 113.; Uő, 2012a. 563.).

C 76. A fél kézzel megrakott szekér. A nagyerejű hős fél kézzel dobálja fel a zsákokat a szekérre, majd a lusta kocsi is melléjük.

FF: Hanva, Kelemér.

→MZ II. P 285.3.5.

C 78. A dupla rend. A nagyerejű hős a kaszáláskor a kaszanyél végét fogja, és ezáltal dupla rendet visz. Amikor aratnak, egy marokszedő helyett három kell mellé, akkora rendet visz.

ER: Kiskend (Magyar Zoltán, 2005a. 124.).

C 79. A fölszántott föld. Két nagyerejű ember fogadásból fölszánt negyed hold földet úgy, hogy a két ember az ekét húzza, az meg csak tartja az eke szarvát, akivel fogadtak.

DT: Kémes (JPMNA 650-82/5. – Bosnyák Sándor gy., 1959).

SZ: Geges (KJNTA 94847. – Nagy Zsolt gy., 2011).

C 81–100. Súlyos tárgyak felemelése

C 81. A felemelt malomkő. A hős pusztá kézzel/fél kézzel felemel egy malomkövet/hatalmas kődarabot.

KM: H. n. – 3.

DT: Buda (Pálóczi Edgár, 1929. 9. – 1587).

FF: Pográny (MZA 1106. – Magyar Zoltán gy., 1998).

AF: Nagyszalonta.

ER: Alpestes (Magyar Zoltán, 2009d. 132.).

SZ: Geges (KJNTA 2529-11/3. – Nagy Zsolt gy., 2011).

→MZ II. G 63.2. →MZ II. G 152.2.

C 82. A hős malomkő tálcája. A nagyerejű hős felkap a földről egy malomkövet, és azon szolgálja fel az italt a vendégeinek.

DT: Alsóór, Darnózseli, Kenéz, Nagybajcs, Nagyvázsöny – 7, Szentgál, Szilvásszentmárton, Uraiújfalu.

FF: Alsóold, Kiskinizs, Sajórecske.

AF: Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1936); Adorján, Deszkimajor, Egyházaskér, Kinizs, Kiskunfélegyháza, Nagyszalonta, Nagyszántó, Nyíradony, Omor, Pácin, Püspökladány – 2, Ramocsaháza, Tyukod.

ER: Alsórákos, Kalotaszeg, Nagymoha, Ördöngösfüzes – 5, Szamoscikó, Szilágyzóvány.

SZ: Bukovina, Hármásfalu, Istensegits, Kibéd, Nyáradremete.

→MZ II. G 63.3.; →MZ II. G 77.; →MZ II. G 94.6.; →MZ II. G 152.3.; →MZ II. H 60.1.2.; →MZ II. H 60.2.1.; →MZ II. K 81.4.; →MZ II. Q 27.

C 83. A malomkő elhajítása. A hős messzire elhajítja/a malom tetején keresztül-hajítja a malomkövet.

DT: Szilvásszentmárton, Uraiújfalu.

AF: Tiszahát* (Dobos Ilona, 1986. 129.); Deszkimajor, Nagyszalonta, Nyíradony.

ER: Égerhát.

→MZ II. G 63.4.; →MZ II. G 157.; →MZ II. G 152.4.; →MZ II. K 81.4.

C 84. A hős malomkő kalapja. A hőst egy kútba zárják, de a fejével felemeli a kút kávájára fektetett malomkövet, és azután az lesz a kalapja.

SZ: Kibéd.

→MZ II. G 152.6.

C 85. A felemelt malomkerék. A nagyerejű hős egyedül emeli fel a földről a malomkereket.

KM. H. n.

→MZ II. G 152.9.

C 87. A felemelt szekér. A nagyerejű hős pusztá kézzel felemel egy megrakott szekeret.

FF: Ipolyszalka (MZA 89996. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

ER: Sárvásár/Gyerővásárhely (Szabó Géza, 1978. 84–85.); Enyedszentkirály (Magyar Zoltán, 2008a. 420.).

C 88. Az emeletre felvitt huszár. A nagyerejű hős egy huszárt pusztá kézzel megemelve a lovával együtt felvisz a kaszárnya emeletére/képes egy lovas katonát a lovával együtt felemelni.

DT: Vasvár (Mozsolics Amália, 1963. 226.).

AF: Pusztakovácsi (Vasárnap Ujság, 1855. 243.; Osváth Pál, 1875. 180.)

→MZ II. P 271.1.

C 89. A fél kézzel felemelt ember. A nagyerejű hős még 107 évesen is fél kézzel emel fel egy megtermett embert.

FF: Kishuta (BA 78/11. – Bakó Ferenc gy., 1951).

C 90. A helyére vitt határkő. A nagyerejű hős egyedül viszi ki a település határába a község hatalmas határkövét.

ER: Felsőbánya (Dengi János, 1878. 166.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80–81. – Görbe István gy., 1958–1960); Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1626–1627.); Csegez.

→MZ II. G 117. →MZ VII. C 417.5.

C 92. A nagy erejű hős által cipelt marhadarabok. A hős a mészároستól a vállán cipeli fel a királyi konyhára szánt fél marhákat a várba.

KM: H. n. – 2.
→MZ II. G 63.9.

C 93. A hős által cipelt tele kondér. A nagyerejű hős a vállán átalvetőkkel cipeli fel a budai várba/a szomszédos városba a nagy kondér vizet/tejet.

KM: H. n.
AF: Szeged.
SZ: Bikafalva (Zsigmond Győző, 2001. 33.).
→MZ II. G 63. 10.

C 94. A hős által cipelt búzászsákok. A nagy erejű hős a vállára kapva/a hóna alá fogva/a fogai közé szorítva egyszerre több zsák búzát/lisztet visz haza/visz fel a padlásra/órákon át álldogál beszélgetve egy liszteszsákkal a vállán.

DT: Páka (Molnár László, 1999. 55.); Vághosszúfalu (MZA 90779. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).
FF: Gimes (MZA 97446. – Danczi Lajos gy., 1953–1964); Mátraballa (Solymár József, 2004. 92.); Jablonca (MZA 84422. – Magyar Zoltán gy., 2008); Hanva, Ipolyszalka (MZA 90024. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).
AF: Nagyecséd (Luby Margit, 1985. 51–52. – 1954); Újkígyós (Harangozó Imre, 2007. 71.); Nagyzerénd (MZA 99931. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).
ER: Lozsád (Magyar Zoltán, 2009d. 132.); Ördöngösfüzes.
SZ: Bikafalva (Zsigmond Győző, 2001. 33.); Nyárádmagyarós (Magyar Zoltán, 2007b. 57.).
→MZ II. 152.8. →MZ II. P 285.3.4.

C 95. A hős által elkapott búzászsákok. A nagyerejű hős sorra elkapja a padlásról ledobált búzászsákokat.

ER: Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 277. – Faragó József gy., 1968).

C 97. A fölemelt boroshordó. A hős pusztá kézzel fölemel egy akkora boroshordót, amelyet egy szekér is alig bír elvinni.

KM: H. n. – 3.
FF: Cserehát (Dömötör Sándor, 1969. 391.).
SZ: Hármásfalu.
→MZ II. G 152.12.

C 98. A borospohárként használt hordó. A nagyerejű hős pohár helyett az általa fölemelt több hektós hordóból issza a bort./ Amikor vacsora közben kiderül, hogy egy pohárral kevesebb van, a hős nem jön zavarba, hanem a boroshordóval koccint, és abból issza a bort.

DT: Szilvásszentmárton, Uraiújfalú.
FF: Kishartyán (PMNA 48/66–68. – Pesovár Ernő gy., 1951); Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994/7–8. 3.).
ER: Kalotaszeg.

SZ: Hármásfalu.

→MZ II. G 152.13. →MZ VII. A 31.24.

C 99. A fölemelt kútágas. A nagyerejű hős fölemeli, és a vállán messzire visz egy kútágast.

AF: Zsadány (EA 9866/6–7. – Nagy Lajos gy., 1957).

C 100. Egyéb hagyományok.

C 100.1. A nagyerejű hős a templomtorony árbócfáját viszi egyedül haza.

ER: Alsórákos (AFAR Mg. 1761. II. f. – Faragó József gy., 1968).

C 100.2. A nagyerejű hős a hét méter hosszú vasúti síneket viszi könnyedén.

ER: Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 276. – Faragó József gy., 1968).

C 100.3. A nagyerejű hős által kivett ajtófélfá. A nagyerejű hős kiveszi az ajtófélfát/fogadásból messzire visz egy betongerendát/stb.

AF: Vaján (MZA 97434. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

SZ: Sóvidék (Lukács Csaba, 2013. 40.).

C 100.4. A nagyerejű hős fogadásból felállít egy tizenkét méter hosszú létrát, amelynek végeire több zsák búzát kötöztek.

ER: Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 277. – Faragó József gy., 1968).

C 101–140. A fitogtatott erő

C 101. A félretolt hegy. A hős félretol egy hegyet, hogy zavartalanabb legyen a királyi pár útja.

FF: Palócföld/Alsótold, Alsótold.

→MZ II. G 63.30.

C 102. A karddal kettéhasított hegy. A hős a kardjával (isteni segítség nélkül) kettéhasít egy hegyet.

KM. H. n.

→MZ II. G 94.8.

C 103. A szétmorzsolts vas. A hős pusztán az ujjaival szétmorzsol egy vasdarabot.

ER: Szék.

→MZ II. G 152.19.

C 104. A keresztüldöfött ekevas. A hős a lándzsájával keresztüldöf egy ekevasat.

DT: Buda – 3.
FF/DT: Alsótold/Buda.
→MZ II. G 63.25.

C 105. A száraz fából facsart víz.

AF: Adorján – 2.
DT: Ópentele, Szigetcsép.
→MZ II. G 94.4.

C 108. A bárdal bezúzott érckapu. A hős a bárdjával rést nyit az ellenséges város várkapuján.

KM: H. n. – 4.
DT: Mohács.
AF: : Arad-Mossóczytelep, Kiskunfélegyháza, Tyukod.
ER: Szék, Nagybánya-Veresvíz.
SZ: Istensegíts.
→MZ II. B 51.1. →MZ II. G 63.24. →MZ VII. C 413.1.4.

C 109. A tenyérrrel szétrepesztett sátorponyva. A hős pusztán a tenyerével szétrepesztí a legerősebb sátorponyvát is.

AF: Nyíradony, Omor, Püspökladány – 2.
→MZ II. G 152.18.

C 110. A megállított szekér. A hős pusztá kézzel megállítja a robogó szekeret.

ER: H. n.
→MZ II. K 81.8.

C 111. A megállított vonat. A hős pusztá kézzel visszahúz egy robogó vonatot.

AF: Nagyszalonta.
→MZ II. G 63.28.

C 112. A szekérrúddal mutatott útirány. A hős egy szekérrudat/nyomtatórudat véve egyik kezébe mutatja az érdeklődő idegeneknek a helyes útirányt (a Budára vezető utat).

KM: H. n. – 3.
DT: Csömödér, Göcej, Zala megye.
FF: Torna (MZA 84417. – Magyar Zoltán gy., 2001); Alsótold – 4, Hasznos, Kiskinizs, Kövecses, Lukanénye, Palócföld.
AF: Zsadány (EA 9866/7. – Nagy Lajos gy., 1957); Kötegyán, Nagyszalonta – 5, Ramocsaháza.
ER: Huszt, Lele – 2, Sándorfalva, Szamosardó, Szilágynagyfalu – 3.
→MZ II. G 63.5. →MZ II. G 152.14. →MZ II. H 60.1.1. →MZ II. K 81.3. →MZ VII. 253.1.5.

C 114. A patkó meghajlítása. A hős puszta kézzel meghajlít egy patkót.

FF: Hanva.

AF: Kisújszállás (DJMNA 2561-86/II. 203. – Makra Sándor gy., 1986); H. n., Nyírmegye-
gyes.

SZ: Homoródszentmárton, Recsenyed.

→MZ II. K 81.1. →MZ II. P 285.3.2.

C 115. A kettétört patkó. A hős puszta kézzel kettétöri a lópatkót.

FF: Hanva.

→MZ II. P 285.3.2.

C 116. A kettétört puskacső. A nagyerejű hős egyetlen ujjával eltöri a puskacső-
vet/az ujjai közé fogva kétfelé pattintja a tallért.

AF: Deszk-Kukutyini major (EA 2771/III. 481. – Kálmány Lajos gy., 19. század vége);
Kisújszállás (DJMNA 2561-86/II. 203. – Makra Sándor gy., 1986).

C 117. A szétszakított béklyó. A hős olyan erős (születésénél fogva/a tenyerében
lévő vasfű miatt), hogy szétszakítja a kezére rakott láncot/bilincset/béklyót.

DT: H. n. (Küllös Imola, 1988. 36.).

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 271.).

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 53.); Omor (AFAR F 4759/4. – Vöő Gabriella gy.,
1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. s. – Vöő Gabriella gy., 1960); Magyarék (Duka János,
1993. 39–40. – 1965); Magyarék (EA 8900/6. – Dobos Ilona gy., 1968).

SZ: Malomfalva (EA 24231/167. – Gagy József gy., 1978); Korond (István Lajos, 1995.
93.); Korond (EA 26193/28. – Gub Jenő gy., 1995).

→MZ II. G 152.7. →MZ VII. A 31.5–6.

C 118. A szétszakított kötél. A nagyerejű hős – ráállva a lábával – bármilyen erős
kötelet/kötőféket/láncot képes elszakítani.

FF: Csernely (EA 17705/4–5. – Jakab János gy., 1972).

AF: Szank (EA 6174/15. – Nagy Czirok László gy., 1956); Nagysárrét.

→MZ II. K 81.2.

C 119. A szétszakított pakli kártya. A nagyerejű hős egy fogásra szétszakít egy
csoomag kártyát.

FF: Gömör megye.

→MZ II. P 285.3.1.

C 121. A messzire hajított szikla. A hős hatalmas sziklákat képes nagy távolság-
ra elhajítani.

KM: H. n. – 2.

AF: Tiszahát.

→MZ II. G 63.7. →MZ II. G 94.7. →MZ II. L 182.1.

C 122. A Dunán áthajított kőgolyók. A hős nagy kőgolyókat dobál át a folyó túlsó partjára.

KM. H. n. – 2.
→MZ II. G 63.8.

C 123. A túlsó partra rúgott csónak. A hős egyetlen rúgással a folyó túlsó partjára röpíti a csónakot.

ER: Máramaros megye/Sándorfalva.
→MZ II. G 152.16.

C 124. A messzire hajított rúd. A hős nagy távolságra hajítja az öklelőrudat.

KM. H. n. – 2.
→MZ II. G 63.6.

C 125. A templom fölött átdobott buzogány. A hős a templom fölött keresztülhajítja súlyos buzogányát.

FF: Páskaháza – 2.
→MZ II. G 152.15.

C 126. A templom fölött átdobott bikafej. A hős a templom fölött keresztülhajítja az általa megölt bika fejét.

AF: Nyírbátor – 4.
→MZ II. K 13.; →MZ II. K 82.2.

C 127. A templom fölött áthajított csikó. A hős keresztülhajít egy csikót a templom teteje fölött.

AF: Kállósemjén-Újfalurét.
→MZ II. K 81.10.

C 127.1. A szarvánál fogva elhajított bika. A hős a szarvánál megragadva messzire hajít egy többmázsás bikát.

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 102.
→MZ VII. A 31.14.

C 129. A fél kézzel térdre rogyasztott ló. A hős fél kézzel képes térdre rogyasztani egy kifejlett lovat.

AF: Kunhegyes.
ER: H. n.
→MZ II. K 81.9. →MZ II. P 241.

C 130. A felnyalábolt ló. A nagyerejű hős a fejedelem paripáját a karjába véve viszi át a szakadék feletti keskeny pallón. / A nagyerejű hős fölemel és messzire

visz egy lovat/egy hízót/egy szamarat/egy bikát/főlemeli és mindaddig a levegőben tartja a lovat, amíg azt a kovács megpatkolja.

FF: Szécsényfelfalu (PMNA 830/4. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

AF: Pusztakovácsi (Vasárnapi Ujság, 1855. 243.; Osváth Pál, 1875. 180.); Hencida (Szöllősi Kálmán, 1982. 41–42.); Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 177. – Papp Attila gy.); Csicsér (MZA 97435. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

ER: Magyariskapus, Magyarvalkó (Szabó Géza, 1978. 75., 93–95.); Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 302–303.).

SZ: Sóvidék (Lukács Csaba, 2013. 40.).

C 131. A pocsolóából kihúzott bivalyok. A nagyerejű hős a szarvuknál megragadva az akaratak ellenére kihúzza a pocsolóából az ott dagonyázó bivalyokat.

DT: Zala megye.

→MZ II. G 63.13.

C 132. A puszta kézzel megpatkolt ló. A nagyerejű hős ököllel veri bele a patkósöveget lova patkójába.

ER: Magyarvalkó (Szabó Géza, 1978. 93–95.); Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 302–303.).

→MZ VII. A 31.10.

C 133. A megforgatott malomkő. A hős az ujjai körül megforgatja a tálcaként használt malomkövet.

DT: Nagyvázsony.

AF: Püspökladány – 2.

→MZ II. G 152.5.

C 134. A farkánál fogva megforgatott ló. A hős a farkánál fogva megforgatja a feje körül egy lovat.

AF: Adorján, Oromhegyes.

→MZ II. G 94.2.

C 135. A mente szele. A hős mentéje ujjába rejti a buzogányát, majd kettőt-hármat fordulva a tengelye körül olyan szelet támaszt, hogy senki sem maradhat talpon körülötte.

KM: H. n.

AF: Püspökladány, Szeged.

→MZ II. G 63.34.

C 136. A különös labdajáték. A hős azzal szórakozik, hogy fél kézzel feldob egy embert a levegőbe, majd a másik kezével elkapja.

DT: Uraiújfalu.

→MZ II. G 152.20.

C 137. A rúdra akasztott kendő. A nagyerejű hős egy rúd tetejére kötözi a kendőjét, és azzal integet búcsúzáskor.

AF: Ramocsaháza.

→MZ II. K 81.5.

C 138. A hős győzelmi tánca. A hős úgy ünnepli meg a győztes csatát, hogy két megölt ellenséges katonát a hóna alá kap, egyet pedig felragad a fogaival, és úgy járja a győzelmi táncot.

KM: H. n. – 4.

DT: Uraiújfalu.

FF: Aszaló.

AD: Deszkimajor, Konyár.

ER: Alsórákos, Nagymoha.

SZ: Bukovina, Firtosváralja, Nyáradremete.

→MZ II. G 155.9.

C 139. A nagyerejű hős fogainak ereje.

C 139.1. A nagyerejű hős a kezeit hátrafogva pusztán a fogaival felemel a földről egy száz kilós búzászsákot, majd elviszi és felteszi azt a szekérre.

FF: Gímes (MZA 97446. – Danczi Lajos gy., 1953–1964).

MO: Klézse (Bosnyák Sándor, 1980. 48.).

C 139.2. A nagyerejű hős pusztán a fogaival kihúzza a deszkából egy százszögletet.

AF: Újkígyós (Harangozó Imre, 2007. 73–74.).

C 139.3. A nagyerejű hős fogadásból beleharap a harang szélébe, amiben megmarad a fogainak a nyoma.

ER: Bodonkút (MZA 82718. – Barcsay Andrea-Krisztina gy., 1992).

C 140. Egyéb hagyományok.

C 140.1. A fél mázsás rózsafüzér. A nagyerejű hős fél mázsás olvasót hord a nyakában.

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 116.).

C 140.3. Az egymással nem bíró nagyerejű hősök. Két nagyerejű hős megvív egymással, de mivel egyikük sem bír a másikkal, békében elválnak.

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 116.).

AF: Kiszvárd (JAMNA 395-67/IIa. 13. – Bodnár Bálint gy., 1966).

→MZ II. J 148.7. →MZ VII. E 5.4.

D 1–50. NŐI HŐSÖK

D 1–10. Hős nők (Magyar amazonok)

D 1. Harcokban jeleskedő nők. A várát/községet megtámadó ellenséggel szembeállva a lányok, asszonyok is fegyvert ragadnak, és a férfiakkal vállvetve/a férfiak helyett is bátran küzdenek, és legyőzik/megfutamítják az ellenséges katonákat.

→MZ II. J 211.15. (Bákainé); →MZ II. J 212.1–2. (Puskás Klára); →MZ II. J 213. (Máté Klára); →MZ II. J 214. (Lázár Borbála, Baróti Kata); →MZ II. J 215.1. (Kalingya Kata); →MZ II. P 26. (N. N. hős nő); →MZ III. G 20.12.1. (Zrínyi Miklós leánya); →MZ IV. C 128.1–3., 9–11. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. E 1.5. (Árpád-kori háborúk); →MZ IV. E 40.3. (A napóleoni háborúk); →MZ IV. F 15.9. (A Rákóczi-szabadságharc); →MZ IV. F 17.6. (A Rákóczi-szabadságharc); →MZ IV. F 56.1–2. (Az 1848–1849-es szabadságharc); →MZ IV. J 21.1.7. (Vallászháborúk); →MZ IX. J 43.1. (N. N. hős nő).

D 1.1. Várvédő nők. A történeti hős egy lány segítségével veszi be a várat. / A várat nők védik – sikeresen – az ostromló ellenséggel szemben.

→MZ II. P 26. (N. N. hős nő); →MZ IV. C 128.1–2. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.11.1. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. E 1.5. (Árpád-kori háborúk); →MZ IV. F 15.9. (A Rákóczi-szabadságharc); →MZ IV. F 17.6. (A Rákóczi-szabadságharc); →MZ IV. J 22.6. (Vallászháborúk); →MZ IV. J 22.2.1. (Vallászháborúk); →MZ V. Q 18.1. (Szent Cecília).

D 1.2. A harcoló várandós asszony. Egy áldott állapotban lévő asszony is hadba száll a szülőföldjére törő martalócok ellen, és részesévé válik a hősies küzdelemben kivívott győzelemnek: 7/18/20 ellenséges harcossal végez egymaga/leleményességgel és bátorsággal ő szervezi meg a védelmet, majd hazatérve 2/3 fiúgyermeknek ad életet.

→MZ II. J 212.1. (Puskás Klára); →MZ II. J 213.1. (Máté Klára).

D 2. Hitvédő nők. A községbe érkező protestáns/katolikus térítőt fegyvert ragadvan a helybeli asszonyok/egy a vallásához ragaszkodó nemesasszony által felbízott nők űzik el.

→MZ IV. J 21.3.1–3. (Vallászháborúk); →MZ IV. J 22.2.1–5. (Vallászháborúk); →MZ IV. J 22.6. (Vallászháborúk); →MZ IV. J 28.7. (Vallászháborúk).

D 3. Nők által megölt ellenséges katona. Egy bátor asszony/leány menekülés helyett fegyvert ragad, és végez az ellenséges katonával/szerelmi légyott ürügyén a ruhája alá rejtett fegyverrel megöli az ellenség vezérét/csellel és szemfülességgel vízbe/káposztáshordóba fojt/a búzatároló ládába zár/a kemencébe dob egy ellenséges katonát.

→MZ II. J 215.1. (Kalingya Kata); →MZ IV. C 128.4–9. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. F 56.2. (Az 1848–1849-es háborúk).

D 4. Bosszúálló nők. Egy asszony elesett férje kardját felkapva ront az ellenségre, és többeket levág közülük. / Egy leány az édesanyját megölő ágyúgolyót dobja vissza az ostromlók közé, több ellenséges katonát is megölve vele. / Egy a vérengzést túlélte leány megvárja, amíg az ellenséges katonák a táborukban részegen álomba szenderülnek, majd rájuk gyújtja a bozótost, a menekülőket pedig a saját kardjukkal öli meg.

→MZ IV. C 128.1.1. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.10. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.11.1–2. (A tatár–török háborúk).

D 5. Önfeláldozó nők (Hős nők mártíromsága). Egy leány/asszony maga is fegyvert ragadva szembeszáll a várra/községre támadó ellenséggel, és hősielemben, több ellenséges katonát is megölve, fegyverrel a kézben esik el. / Az ellenség fogságába esett leány inkább vállalja a halált, mintsem elárulja az övét.

→MZ II. J 218.1. (Csarnó Lenke); →MZ II. J 219.1. (Kósa Judit); →MZ IV. C 98.10.1–2., 4–7. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 106.7. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.15. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. F 8. (A Bocskai-szabadságharc); →MZ IV. F 15.10. (A Rákóczi-szabadságharc).

D 6. Fogság helyett öngyilkosságba menekülő nők. Az ellenség ellen hősielemben küzdő leány a saját kardjával vet véget életének, csak hogy ne kerüljön fogságba, amikor látja, hogy már minden társa elesett körülötte. / Az ellenség által üldözött/foglyul ejtett leányok a rájuk váró rabság helyett önként vetnek véget életüknek. / Az ellenség által elhurcolt lányok önfeláldozó módon saját magukkal együtt az ellenségre robbantják a várat.

→MZ II. J 218.1. (Csarnó Lenke); →MZ IV. C 81.12. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 106.7. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.15. (A tatár–török háborúk).

D 7. Fogolyszabadító nők. A hős nemesasszony egy várostrom alkalmával megmenti a király életét. / A bátor leány kiszabadítja társait az emberevő ellenség fogságából. / Egy leány kiszabadítja fogságba esett apját/kedvesét. / Egy fiatalasszony titokban a saját tejével táplálva tartja életben éhhalálra ítélt édesapját.

→MZ II. G 38.2.3. (Rozgonyi Cecília); →MZ IV. C 116.2., 4. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.12. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 128.12. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. F 56.2. (Az 1848–1849-es szabadságharc); →MZ IX. J 30.

D 8. A török rabságból megszökő nők. A török/tatár rabságba hurcolt lánynak/asszonynak sikerül megszöknie a fogságból, és hosszas hányattatások után, veszelyes kalandokat követően hazatérnie a szülőföldjére.

→MZ IV. C 81.18–21. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 116.2., 4. (A tatár–török háborúk).

D 9. Álruhás hős nők. A női hős parasztasszonynak öltözve járja a vidéket, és lázítja a népet az országot megszálló ellenség ellen. / A női hős férfiruhát öltve vonul a csatába/álruhát öltve kémleli ki az ellenséges tábor.

→MZ II. J 127.5. (Zrínyi Ilona); →MZ IV. C 98.10.45. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 130.5.1. (A tatár–török háborúk)*; →MZ IV. F 8. (A Bocskai-szabadságharc); →MZ IV. F 38.1. (Az illérek); →MZ IV. F 56.1. (Az 1848–1849-es szabadságharc); →MZ IV. J 22.2.3. (Vallásháborúk).

D 10. A hős nők „fegyverei”.

D 10.1. Az ostromlókra dobált méhkasok. A várat védő nők méhkasokat hajigálva az ellenséges katonák közé, űzik el az ostromlókat.

→MZ IV. A 93. (A felmentő méhraj); →MZ IV. E 1.5. (Árpád-kori háborúk), →MZ IV. F 17.5. (A Rákóczi-szabadságharc); →MZ IV. J 22.6. (Vallásháborúk).

D 10.2. Az ostromlókra zúdított forró víz. A várat védő asszonyok forró szurkot/forró vizet zúdítva az ellenség fejére, űzik el az ostromlókat.

→MZ IV. C 128.1.2. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. J 22.2.2. (Vallásháborúk).

D 10.3. A hős nők alkalmi fegyverei. Az ellenség közeledtének hírére a falubeli lányok és asszonyok nyársat/kaszát/kapát/fejszét/vasvillát/seprűt/lapátot/piszkavasat/szennyvonót/guzsalyt/stb. ragadva űzik el/ölik meg/hagyják helyben a községre támadó katonákat/hittérítőket.

→MZ II. J 212.1. (Puskás Klára); →MZ IV. C 128.3–4. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 131.9. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. F 56.2. (Az 1848–1849-es szabadságharc); →MZ IV. J 21.3.1., 3. (Vallásháborúk); →MZ IV. J 22.2.2–3. (Vallásháborúk); →MZ IV. J 28.7. (Vallásháborúk).

D 10.4. A száraz kenyérrel megölt ellenség. Egy elrabolni szándékozott leány egy száraz kenyeret felkapva úgy vágja fejbe az ellenséges katonát, hogy az nyomban meghal.

→MZ II. J 215.1. (Kálingya Kata); →MZ IV. C 128.4.1. (A tatár–török háborúk).

D 10.5. A harcias külső. A férfiakkal együtt csatába vonuló hajadonok kibontják és leeresztik a hajukat, hogy magukat dühösnek mutassák, és ezáltal is megrémítsék az ellenséget.

→MZ IV. J 21.1.7. (Vallásháborúk).

D 11–20. Szent életű nők (Isten szolgálóleányai)

D 11. Az Istennek szentelt élet. A női hős gyakran/már gyerekként is rendszeresen imádkozik/ima közben/áldozás közben elragadtatott állapotba kerül. / A női hős szülei égi szózatból értesülnek arról, hogy születendő lányuk kegyelemmel lesz teljes. / A női hős hazája érdekében (az ország bűnbocsánatáért) vállalja az Istennek szentelt életet.

→MZ II. A 55.2. (Réka királyné); →MZ II. E 75.4. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 93.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 99. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 127–128. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 129.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 163. (Gizella királyné); →MZ II. G 45.1. (Szent Hedvig királyné); →MZ II. J 211.5. (Bákainé); →MZ II. Q 23. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 231. (Erzsébet királyné).

D 12. A női hős alázatossága. A női hős nagyfokú alázatossága is jelzi szent életű voltát: keveset beszél és ritkán nevet/mindig rongyos ruhákban jár/gyakran sír/a leprások fűrösztése közben iszik azok fürdővizéből/eltitkolja a vele történt csodákat/eltitkolja, hogy rendszeresen vezekel/stb.

→MZ II. E 71–72. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 95. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 129–131. (Árpád-házi Szent Margit).

D 13. A női hős vezeklése. A női hős (szent) már gyerekként is gyötri a testét. / A női szent gyakran böjtöl/vesszőzteni és ostoroztatja magát/vezeklőövet hord/Isten szolgálatában akár az öncsonkításra is kész/stb.

→MZ II. E 97–98. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 122.5. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 137–138. (Árpád-házi Szent Margit).

D 15. A női hős szentségének jelei. A női hős (szent) testén Krisztus sebei (stigmák) jelennek meg. / A női szent áhítata/alamizsnálkodása/éjszakai ostoroztatása közben dicsfényt látnak ragyogni a feje körül. / A női szent beléptekor/imájakor mennyei fényesség tölti be a kápolnát. / Mise közben a kegytárgyak/az oltáriszentség a női szenthez szállnak. / A női szentet angyalok látogatják rendszeresen. / Stb.

→MZ II. E 75. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 142. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 126.19. (Csépe Klára).

D 16. Női hősöknek megjelenő Szűz Mária. Szűz Mária megjelenik az általa kiválasztott szent életű nők (asszonyok/leányok előtt).

→MZ V. Q 15.1. (Bernadett); →MZ V. Q 121.2. (Bosnyák Zsófia); →MZ V. Q 126.2. (Csépe Klára); →MZ V. Q 129.1–4., 7–9. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 131.1. (Konderla Istvánné); →MZ V. Q 132.1–2. (Girhiny Mária).

D 18. A női hős csodái. A női hősnek (szentnek) hatalma van az anyag és az elemek felett: az imájára kisüt a Nap/imájával lecsendesíti a szélvihart/imájával

vihart és áradást idéz elő/imájára a törött kocsikerekek újra összeállnak. / A női szent vízbe dobott koszorúja kivirágzik/a kötényében vitt kenyér rózsává változik. / A női szent könnyecskéjei arannyá változnak. / A női szent érintésére életre kel az elhullott állat. / Stb.

→MZ II. E 72.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 92.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 100. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 110.2.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 143. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 149.2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 126.9. (Csépe Klára); →MZ V. Q 128.11. (János Ilona); →MZ V. Q 131.2. (Konderla Istvánné); →MZ V. Q 150.15. (Balázs Istvánné).

D 19. A hit terjesztője. A női hős prédikálva hirdeti az igét a környékbeli embereknek.

→MZ V. Q 130.3. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 140.10. (Stohl Anna).

D 20. Az üdvözült szent. A női hős halálához/ereklyéihez fűződő csodák és egyéb hagyományok.

→MZ II. E 81–83. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 107–108. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 146–147. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. P 214.3. (Varga Katalin); →MZ V. Q 121.3. (Bosnyák Zsófia); →MZ V. Q 122.3. (Serédy Zsófia); →MZ V. Q 126.19.2. (Csépe Klára).

D 21–30. Karitatív cselekedetek

D 21. Az ördögűző női hős. A női hős (szent) érdemeiért az ördög által megszállt személyből eltávozik a rossz lélek.

→MZ II. E 85.2. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 110.3. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 149.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ V. Q 128.14. (János Ilona); →MZ V. Q 129.16. (Marián Rózsika).

D 22. A kieszközölt üdvösség. A női hős (szent) az imáival kikönyörögi az égieknél, hogy egy bűnös ember/a tulajdon bűnös édesanyja a pokol helyett a purgatóriumba kerülhessen/hogy megszabaduljon az örök kárhozattól.

→MZ II. E 73. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 257.4. (Árpád-házi Szent Erzsébet).

D 23. Az esőhozó női hős. A női hős közbenjárása révén elered az eső/a jég elkerüli a települést.

→MZ V. Q 54.2. (Szent Paraszkíva); →MZ V. Q 126.1. (Csépe Klára); →MZ V. Q 136.4. (Fehér bába).

D 24. Az ápoló és oltalmazó női hős. A női hős ápolja a betegeket/megfürösztli a leprásokat. / A női hős imáira a kútba esett nővér sértetlenül kerül elő a kút

fenekéről. / A női hős az utcán megszoptatja a beteg koldusasszony éhező gyerekeit. / A női hős meglátogatja a sebesült katonákat, és vigaszt nyújt nekik.

→MZ II. E 95. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 133–135. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 211.6. (Bákainé); →MZ II. Q 32.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 228. (Erzsébet királyné), →MZ V. Q 122.1. (Serédy Zsófia).

D 25. A gyógyító női hős. A női hős saját kezűleg gyógyít meg betegeket. / A női hős (szent) érdemeiért a hozzá fohászzkodók/a sírjához elzarándokoló emberek csodás módon meggyógyulnak.

→MZ II. E 74.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 85.1. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 104.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 110.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 125., 134., 147. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 149.1., 4. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 244. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 211.6. (Bákainé); →MZ II. R 45.1. (Tóth Ilona); →MZ V. Q 122.1. (Serédy Zsófia); →MZ V. Q 126. 8., 17. (Csépe Klára); →MZ V. Q 127.3. (Borku Mariska); →MZ V. Q 128.12. (János Ilona); →MZ V. Q 129.15. (Marián Rózsika); →MZ V. Q 130.6. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 136.3. (Fehér bába); →MZ V. Q 149.1., 5. (Karman Istvánné).

D 26. A női hős alamizsnálkodása. A női hős gyakran/minden nap alamizsnálkodik a szegényeknek/enni ad nekik/éhínség idején szétosztja a magtárakban lévő gabonát a nép között. / A női hős a saját ruháját adja a szegényekre.

→MZ II. E 93.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 94.1–2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 100.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 101. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 101.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 132.1–3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. Q 32.2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 229. (Erzsébet királyné); →MZ II. R 7.1. (Mária királyné); →MZ V. Q 121.1. (Bosnyák Zsófia); →MZ V. Q 122.1. (Serédy Zsófia).

D 26.1. A koldusra adott ruha. A női hős (szent) a saját palástját/új ruháját teríti a didergő koldusra.

→MZ II. E 101.1. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 132.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet).

D 26.2. A rózsává változott kenyér. A női hős a kötényében hord ennivalót a szegényeknek. Amikor egyszer emiatt a férje (anyósa/édesapja) szemrehányást tesz neki, az étel csodás módon rózsává változik a szent/a királyné kötényében. / A szentasszony rózsafüzére rózsákká változik.

→MZ II. E 100.3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. Q 229. (Erzsébet királyné); →MZ V. Q 126.10. (Csépe Klára)*.

D 27. A kiszközölt szabadulás. A női hős (szent) érdemeiért a hozzá fohászkozó személy kiszabadul a fogságból. / A női hős áldozatos munkával/meggyőző erejével kiszközli az ártatlanul bebörtönzött/halálra ítélt rabok/jó útra tért betyárok szabadon bocsátását.

→MZ II. E 85.3.1. (Boldog Ilona apáca)*; →MZ II. E 110.5. (Árpád-házi Szent Erzsébet);
 →MZ II. E 149.4.2–3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 279.1. (Kendeffy Ilona);
 →MZ II. Q 36. (Mária Terézia királynő)*; →MZ II. Q 222–224. (Erzsébet királyné); →MZ
 II. P 299.1. (Blaha Lujza).

D 28. Az egyházat támogató női hős. A női hős templomot/kolostort/ispotályt alapít. / A női hős adományokkal halmozza el az egyházat. / A női hős hatására a világi életet élő ifjú apácának/szerzetesnek áll.

→MZ II. E 103.1–2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 104.1–2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 124.1–2. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 161.1. (Gizella királyné); →MZ II. K 79. (Báthori Anna); →MZ II. P 143.1–2. (Árva Bethlen Kata); →MZ II. Q 10. (Mária Terézia királynő); →MZ. V. Q 31.3. (Szent Ilona); →MZ V. Q 126.5. (Csépe Klára); →MZ V. Q 128.7. (János Ilona).

D 30. A női hős egyéb karitatív cselekedetei. A női hős kórházat/öregotthont/árvaházat alapít a rászorultak részére. / A női hős a saját költségén temeti el a csatában elesetteket. / A női hős kieszközli az uralkodónál a botozás/a magyarokat sújtó törvények eltörlését/a politikai kiegyezést. / Stb.

→MZ II. E 104.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. J 162.1. (Kanizsai Dorottya);
 →MZ II. P 214.2. (Varga Katalin); →MZ II. Q 14. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 225., 227. (Erzsébet királyné); →MZ II. R 6.2. (Károly király felesége); →MZ V. Q 126.12.2. (Csépe Klára).

D 31–40. Hírhedt női hősök

D 31. A zsarnok uralkodónő. A női hős zsarnok módjára uralkodik az alattvalói felett/megöleti a hatalmát megkérdőjelező embereket/kegyetlenül megtorolja az őt ért sérelmeket.

→MZ II. E 257.1. (Gertrudisz királyné); →MZ II. E 274.2. (Gertrudisz királyné); →MZ II. H 108. (Vörös Márta); →MZ II. H 336. (A pogány király lánya); →MZ II. Q 41.1–6. (Mária Terézia királynő); →MZ IX. J 23.4. (Vörös Márta); →MZ IX. J 23.5. (A pogány király lánya).

D 32. Vérszomjas és kegyetlenkedő nők. A kegyetlen nemesasszony véresre veri a neki nem engedelmességek embereket/szadista módon kínoztatja/halálra korbácsolatja/egy speciális szerkezettel gyilkoltatja meg a szolgálóleányait. / A vérszomjas szerb partizán nő pusztá kedvtelésből lövöldözi le/a kivégzések alkalmával a géppisztolyával szinte kaszálja az embereket. / A hírhedt női börtönőr rendszeresen veri az elítélt forradalmárokat.

→MZ II. H 108.1.2. (Vörös Márta); →MZ II. K 63., 70. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 73., 75. (Báthori Anna); →MZ IV. G 113.4. (A második világháború); →MZ IV. K 118.3.2. (Forradalmak/Korbácsos Éva).

D 33. Vérben fürdő nők. A kegyetlen nemesasszony annak érdekében, hogy a bőre szebb és simább legyen/hogy a fiatalságát megőrizze, megöleti a szolgálóleányait/a várába becsalt lányokat, és a még meleg vérükben fürdik (hogy szépségét/fiatalságát megőrizze).

→MZ II. H 108.1.1. (Vörös Márta); →MZ II. K 62–63. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 74. (Báthori Anna); →MZ III. A 263. (A vérben fürdő nemesasszony).

D 35. Szabados erkölcsű (kielégíthetetlen) nők. A női hős szabados erkölcsű, öntörvényű asszony, aki sűrűn váltogatja a szeretőit, a férjét ellenben semmibe veszi. / A női hős nimfomániájában minden testőrét/katonáját/minden arra járó férfit az ágyába rendel (majd az éjszaka elmúltával alkalmi szeretőit kivégezteti/megjutalmazva útjukra engedi). / A nagytermészetű női hős a hozzá érkező ismeretlen vendéggel incesztust követ el. / A női hős kielégíthetetlen nemi vágyától hajtva szodómiára is vetemedik.

→MZ II. G 33. (Ekerontó Borbála); →MZ II. K 72. (Báthori Anna); →MZ II. P 271.4. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 51–60. (Mária Terézia királynő); →MZ IX. C 87.6.3. (Esterházy Mária); →MZ IX. J 23.1. (Ekerontó Borbála); →MZ IX. J 23.2. (Bánffy Dorottya); →MZ IX. J 23.2. (Hancsa); →MZ IX. J 23.4. (Lukáné).

D 36. A hűtlen feleség. A történelmi hős megöli a feleségét, mert azt hűtlenségen kapta/hűtlen feleségének elrettentésül hazahajtja az általa legyőzött sárkányt. / A történelmi hős feleségét elcsábítja az ellenséges sereg vezére, akinek az asszony azt is elárulja, hogy hol van a vár leggyengébb pontja. / A női hős (királyné) egy miniszterrel csalja a férjét. / Az ellenség által elhurcolt nő beleszeret az elrablójába, és amikor a férje megpróbálja őt kiszabadítani, az asszony az idegen katona pártjára áll, mire az elárult férj mindkettőjüket megöli.

→MZ II. G 100.2. (Káljévcics Márkó); →MZ II. K 2.7. (Bátor Opos); →MZ II. K 91.3.1. (Báthori Gábor); →MZ II. K 85.2. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. K 91.3. (Báthori Gábor); →MZ II. K 96.1. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. N 103.1.1. (Petőfi Sándor); →MZ II. N 115. (Petőfi Sándor); →MZ II. P 281.2. (Madách Imre); →MZ III. H 10. (Báthori Gábor fejedelem); →MZ II. Q 241., 245. (Erzsébet királyné); →MZ III. H 32.; MZ IV. C 81.23. (A tatár–török háborúk).

D 37. Áruló nők. A női hős nem magyar származásából adódóan/bosszúból/sze-relemből elárulja a férjét/az édesapját/a falubelijeit/az uralkodót/idegen kézre adja az ostromolt várat/az országot.

→MZ II. J 286.2. (Széchy Mária); →MZ II. L 42.12.8. (II. Rákóczi Ferenc lánya); →MZ II. L 43. (Cinka Panna); →MZ II. P 82.5.2. (Cinka Panna); →MZ II. Q 319. (Zita királyné); →MZ III. H 10. (Báthori Gábor felesége); →MZ III. H 13.4. (egy szerb pap lánya); →MZ III. H 30. (a török basa szeretője); →MZ III. H 31. (egy török asszony); →MZ III. H 55. (Áruló nők); →MZ III. H 55.5. (Drugeth Ilona); →MZ III. H 56.2–3. (Géczy Julianna); →MZ III. H 82. (Tisza István felesége); →MZ IV. D 106.1. (egy magyar leány); →MZ IV. F 58. (egy szerb pap lánya); →MZ IV. G 90.1. (a románok kémje); →MZ IX. G 6. (Sze-relemből elkövetett árulás).

D 39. Női hősök boszorkánysága. A női hőst (nemesasszonyt) boszorkánynak tartják, mert minden férfit képes elcsábítani, és ha valakit megéget, az tűzönvízen át kénytelen őt követni, ezért félnek az emberek közel menni a várához. / A női hős (királyné) boszorkány, aki a férjét éjszakánként lóvá változtatja, és hajnalig lovagol rajta. Ekkor hoz törvényt az uralkodó arról, hogy a boszorkányokat üldözni kell.

→MZ II. K 71. (Báthori Anna); →MZ II. Q 205.1. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 245. (Erzsébet királyné).

D 40. Egyéb hagyományok.

D 40.1. A pogány papnő. A király által börtönbe zárt, és ott éhen veszejtett pogány papnő.

→MZ II. E 268.3. (Rasdi).

D 41–50. Női hősökkel kapcsolatos egyéb hagyományok

D 41. A legendás szépség. A női hős kivételesen szép/a szépségének nincsen párja az országban.

→MZ II. B 89.3. (Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. E 142.1. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 127.9. (Zrínyi Ilona); →Bizánci, lengyel és német szentéletrajzok (Árpád-házi Szent Piroska/Eiréné, Árpád-házi Szent Kinga, Tössi Boldog Erzsébet); →MZ II. G 219.1.1. (Nagy István moldvai fejedelem magyar felesége) →MZ II. K 74. (Báthori Anna); →MZ II. P 106. (Cinka Panna); →II. Q 221. (Erzsébet királyné); →MZ V. 126.7. (Csépe Klára).

D 42. Okos nők. Az uralkodó talányos kérdéseit/paradox feladványait elmés módon megoldó okos lányok/asszonyok. / Az ellenséget leleményes módon kijátszó és elriasztó/távozásra bíró vénlányok.

→MZ II. H 171–172. (Mátyás király), →MZ IV. C 130.7.4. (A tatár–török háborúk); →MZ IV. C 131.3.1. (A tatár–török háborúk).

D 43. Női hősök túlvilágjárása. Női hősök túlvilágjárásáról/„elrejtőzéséről” szóló hagyományok.

→MZ V: Q 128.18., 20. (Jánó Ilona); →MZ V. Q 129.17. (Marián Rózsika), →MZ V. Q 130.2. (Ilonka Ágnes); →MZ V. Q 136.1. (Fehér bába); →MZ V. Q 150.9. (Balázs Istvánné); →MZ V. Q 149.4. (Karman Istvánné).

D 44. Női hősök jövendölései. A női hős megjósolja a közelgő háborús veszedelmet/a születendő gyermekek nemét/a közelgő jégesőt/egyik társa csodás gyógyulását/saját halálának időpontját. / Női hősök eszkatologikus jövendölései.

→MZ II. E 79.1–3. (Boldog Ilona apáca); →MZ II. E 144.1–3. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. J 211.12., 15. (Bákainé); →MZ II. J 212.2. (Puskás Klára); →MZ IV. N 111.2.

(Bákainé); →MZ IV. N 111.4. (Fehér bába); →MZ IV. N 113.10. (Bárán öreganyó); →MZ IV. N 113.27. (Benedekné); →MZ IV. N 113.29. (Kádár Regina); →MZ IV. N 113.35. (Balázs Istvánné); →MZ IV. N 113.37. (Ilonka Ágnes).

D 45. Női hősök nevezetes hozzátartozói.

D 45.1. A női hős apja. A női hős apja egy király/egy fejedelem/egy gróf.

→MZ II. H 318.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. L 193. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ II. P 101. (Cinka Panna); →MZ II. Q 47. (Mária Terézia királynő).

D 44. Táltos asszony, táltos lány. A női hős táltosi képességgel bír (mindent előre lát/képes átváltozni/stb.).

→MZ II. J 211. (Bákainé); →MZ II. J 212.2. (Puskás Klára); →MZ II. L 193. (II. Rákóczi Ferenc lánya).

D 45.2. A hős édesanyja.

D 45.2.1. A női hős megjövendőlt dicsőséges fia. A női hősnek álmában/látomásban megjelentik, hogy fia fog születni, aki dicsőséges és legyőzhetetlen uralkodó lesz.

→MZ II. B 89.4. (Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. C 1.2. (Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. G 91. (Králjevic Márkó); →MZ II. G 203.1. (Szilágyi Erzsébet).

D 45.2.2. A boldogtalan édesanya. A női hős állandóan az országot járja, és keresi nyomtalanul eltűnt/elbujdosott fiát.

→MZ II. Q 242. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 30. (Erzsébet királyné).

D 45.3. A történelmi hőst nevelő nő. A női hős egy későbbi szent/egy későbbi uralkodó dajkája/nevelője.

→MZ II. E 122.1. (Boldog Ilona apáca/Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. P 214.1. (Varga Katalin); →MZ II. Q 131.1. (Varga Katalin).

D 45.4. A történelmi hős felesége. A női hős egy nevezetes történelmi személy felesége.

→MZ II. E 161.1. (Gizella királyné); →MZ II. J 279.1. (Kendeffy Ilona); →MZ II. J 278. (Lórántffy Zsuzsanna); →MZ II. L 181.1. (II. Rákóczi Ferenc); →MZ III. G 24.7.1. (Vitéz Mihály fejedelem felesége).

D 45.5. Történelmi hős szeretője. A női hős egy nevezetes történelmi személy titkos/nyilvános szeretője (menyasszonya).

→MZ II. K 72.3–4. (Báthori Anna); →MZ II. J 285.1. (Széchy Mária); →MZ II. P 302.1–2. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 241.1–2. (Erzsébet királyné), →MZ III. H 56.1. (Géczy Julianna); →MZ III. H 76. (Zichy Malvin); →MZ IX J 33. (Abara Kata).

D 46. Elrabolt női hősök. A királyné öccse által meggyalázott nemesi rangú udvarhölgy. / Egy környékbeli birtokos által feleségnek rabolt nemesi rangú kisaszony.

→MZ II. G 151.1.1. (Zách Klára); →MZ II. J 280.1. (Tarnóczi Sára).

D 48. Női hősökkel kapcsolatos földrajzi helyek.

D 48.1. A női hős születési helye. Helyek, amelyről azt tartják, hogy ott született a női hős.

→MZ II. B 89.1. (Sarolt fejedelemasszony); →MZ II. E 91. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. E 121.2.1–4. (Árpád-házi Szent Margit).

D 48.2. A női hős lakóhelyei. Várak/kastélyok/házak/kolostorok, melyeket a női hős hajdani lakóhelyének/alkalmi szálláshelyének tartanak.

→MZ II. E 123., 148. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. G 203.3. (Szilágyi Erzsébet); →MZ II. J 32.2–3. (Izabella királyné); →MZ II. J 211.5. (Bákainé); →MZ II. J 278.1. (Lórántffy Zsuzsanna); →MZ II. P 107. (Cinka Panna); →MZ II. Q 22., 61. (Mária Terézia királynő).

D 48.3. A női hős fája. A női hős által ültetett/ottjárta emlékére/esküvője alkalmából/halála alkalmából ültetett fák. / Famatuzsálem, amelynek lombjai alatt a női hős megpihen/megebédel/lemond a trónról/fogadja hazatérő szeretőjét/mulatozik/stb.

→MZ II. G 44.1–2. (Anjou Mária királyné); →MZ II. J 32.7. (Izabella királyné); →MZ II. J 58.2. (Báthori Anna); →MZ II. J 127.6. (Zrínyi Ilona); →MZ II. J 278.2. (Lórántffy Zsuzsanna); →MZ II. J 286.1. (Széchy Mária); →MZ II. P 108. (Cinka Panna); →MZ II. Q 21.1–3. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 236. (Erzsébet királyné); →MZ II. Q 240.1–4. (Erzsébet királyné).

D 48.4. A női hős kútja. Nevezetes forrás, amelynek vizéből a női hős gyakran iszik/amelynek a vizét betegsége gyógyítására használja.

→MZ II. G 43.1. (Anjou Erzsébet királyné); →MZ II. J 118.8. (Bornemissza Anna fejedelemasszony); →MZ II. Q 28. (Mária Terézia királynő).

D 48.5. A női hőssel kapcsolatos egyéb nevezetes helyek. A női hőssel kapcsolatos kőszék/sziklaasztal/alagút/stb.

→MZ II. E 92.2. (Árpád-házi Szent Erzsébet); →MZ II. J 280.3. (Tarnóczi Sára); →MZ II. Q 62. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 235. (Erzsébet királyné).

D 48.6. A női hőssel kapcsolatos földrajzi nevek. A női hős szavairól/ottjártáról elnevezett községek/határrészek.

→MZ II. A 55.8.1. (Réka királyné); →MZ II. B 33.2. (Hajnácska); →MZ II. Q 43., 63. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 64.1. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 239.1. (Erzsébet királyné).

D 48.7. A női hős sírhelye. A női hős hagyomány szerinti temetkezési helye.

→MZ II. A 54.4.7. (Réka királyné); →MZ II. A 55.2.1. (Réka királyné); →MZ II. B 42.2. (Gyöngyös); →MZ II. IV. E 147.12. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. E 167. (Gizella királyné), →MZ II. E 257.3. (Gertrudisz királyné); →MZ II. Q 249. (Erzsébet királyné).

D 49. A női hőssel kapcsolatos egyéb hagyományok.

D 49.1. A női hős kincsei. A női hősnek tulajdonított/általa őrzött kincsek.

→MZ II. E 122. (Árpád-házi Szent Kinga); →MZ II. E 147.12. (Árpád-házi Szent Margit); →MZ II. K 69.1. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 78. (Báthori Anna); →MZ II. L 42.12.8. (II. Rákóczi Ferenc lánya); →MZ II. Q 69. (Mária Terézia királynő).

D 49.2. A női hős felirata. A női hős által egy öreg fa kérgébe vésett/a palota falára írt felirat/szállóige.

→MZ II. J 32.7. (Izabella királyné); →MZ II. Q 21.3.1. (Mária Terézia királynő).

D 49.3. Egyéb hagyományok (vegyes). A női hős által szerzett zenemű. / A női hős által viselt ruha. / Stb.

→MZ II. P 103. (Cinka Panna); →MZ II. Q 22.2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 50.3. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 64.2. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 65., 70. (Mária Terézia királynő).

D 50. A női hős halála.

D 50.1. A női hős erőszakos halála. A női hőst bosszúból hűtlenségért/árulásért/a rá vonatkozó baljós jóslat miatt megölik/kivégzik (éhen veszejtik/fővesztésre ítélik/az árnyékszéken végeznek vele/elevenen befalazzák/stb.). / A női hős a vele együtt felborult hintó alatt/a természetellenes nemi aktus közben veszti életét.

→MZ II. A 55.3. (Réka királyné); →MZ II. E 268.3. (Rasdi); →MZ II. H 108. (Vörös Márta); →MZ II. K 68.1–3. (Báthori Erzsébet); →MZ II. K 91.3. (Báthori Gábor felesége); →MZ II. P 141.1–2. (Krucsay Márton felesége); →MZ II. Q 59. (Mária Terézia királynő); →MZ II. Q 138.2. (Erzsébet királyné); →MZ III. H 10. (Báthori Gábor felesége); →MZ III. H 55.5. (Drugeth Ilona); →MZ III. H 13.4.; H 30., 32. (N. N. női hősök); →MZ IV. D 106.1. (N. N. női hős).

D 50.2. A női hős temetése. A női hős titkos temetése. / A női hős temetésekor tapasztalt természetfeletti jelek.

→MZ II. A 55.4. (Réka királyné); →MZ II. B 42.2. (Gyöngyös).

D 50.3. A női hős kísértete. A női hős hajdani lakhelye környékén bolyongó/titkos kincseit őrző (elátkozott) kísértete.

→MZ II. H 10. (Báthori Gábor felesége); →MZ II. K 2.7. (Bátor Opos felesége); →MZ II. K 69. (Báthori Erzsébet); →MZ II. L 42.12.8. (II. Rákóczi Ferenc lánya).

E I–60. AMBIVALENS HŐSÖK I. POGÁNYOK, ERETNEKEK

E 1–10. A pogányok építményei

E 1. A pogányok vára. A község határában emelkedő egykori várat eredetileg pogányok lakták. Hajdani otlétükre beszélő földrajzi nevek (Pogányvár, Pogánydomb, Bálványosvár, Pogány-hegy stb.) is utalnak.

DT:

- A köveskáli Pogányvár: Köveskál* (Archaeológiai Értesítő, 1868. 14.).
- Az érdi Pogányvár* (Archeológiai Értesítő, 1868. 14.).
- A bonnyapusztai Pogány-domb (MZA 90854. – Magyar Zoltán gy., 2009).

FF:

- A medvesaljai (óbásti) Pogányvár: Ajnácskő (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 7.; Paládi-Kovács Attila, 1982. 155.); Óbást (Archaeológiai Értesítő, 1868. 10.); Dobfenek – 2 (MZA 1197., 1198. – Magyar Zoltán gy., 1998); Almágy, Dobfenek, Egyházasbást, Óbást – 2 (Magyar Zoltán, 2006b. 27–28., 31.); Gömörsíd – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 154.).
- A diósjenői Pogányvár: Diósjenő* (Fényes Elek, 1851. I. 265.); Diósjenő (Ipolyi Arnold, 1854. 493.).
- A nagybörzsönyi Pogányvár: Nagybörzsöny* (Hunfaly János, 1860. II. 172.).
- Az alsópalojtai Pogányvár: Alsópalojta (Pesty Frigyes, 1864. Hont vármegye, 11.).
- A somosújfalui Pogányvár: Somosújfalu (Archaeológiai Értesítő, 1868. 14.).
- A kéméndi Pogányvár: Kéménd (Archaeológiai Értesítő, 1868. 14.).
- Az ipolykiskeszi Pogányvár: Ipolykiskeszi (Hont vármegye és Selmeczbánya, 1906. 53.); Ipolykiskeszi (EA 26125/2. – Jankus Gyula gy., 1973; Jankus Gyula, 1988. 42.).
- A tornai vár: Becskeháza (Magyar Zoltán, 2001a. 3632364. – György Horváth László gy.).

AF:

- A mászlaki Pogányvár: Máslak (Archaeológiai Értesítő, 1868. 14.).

ER:

- A mezőszegi Bálványosvár: Bálványosváralja (Kőváry László, 1866. 160.); Magyardécse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 275–276.; Magyar Zoltán, 2012a. 143. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardécse (Bosnyák Sándor, 2001. 88–89.); Magyardécse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 70.).
- A mezősámsondi Pogányvár: Mezősámsond (Orbán Balázs, 1870. IV. 201.); Mezősámsond („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 288–289. – Balogh Piroska Krisztina gy., 1994); Mezősámsond – 2 (KJNTA 1934-07/19–20., 20. – Kántor Emese gy., 2007).
- Hőltövény vára: Krizba (Orbán Balázs, 1873. VI. 422.).
- A nagymonyi Pogányvár: Nagymon (Petri Mór, 1901. II. 10.); Nagymon (Uó, 1902. IV. 449.); Nagymon (Szilágysági magyarok, 1999. 443.); Nagymon (Magyar Zoltán, 2007a. 128.).
- A szilágysomlyói Pogányvár: Szilágysomlyó* (Petri Mór, 1901. II. 10.).
- A marosszentkirályi Pogány-hegy: Marosszentkirály* (Parászka Gábor, 1916. 94.).
- A kusalyi Pogányvár: Kusaly (MZA 942. – Magyar Zoltán gy., 2001); Kusaly, Szilágykerked, Szilágysámson, Szilágyszeg (Magyar Zoltán, 2007a. 128–129.).

SZ:

- A háromszéki (torjai) Bálványosvár: Torja* (Orbán Balázs, 1869. III. 87. – Zsigmond király oklevele, 1402: „Arx Idolatriae”); H. n. (Okolicsányi Sándor, 1744. 129.); Torja (Kőváry László, 1852. 189–191.; Uő, 1857. 109–114.); H. n. (Khern Ede, 1860b. 328.); Torja (Hunfalvy János, 1864. III. 108–109.); Lemhény (Csáki Árpád, 2012. 88. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Volál (Uo., 129. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye); Torja (Tárogató, 1866. 102.); Torja (Orbán Balázs, 1869. III. 88.); Torja (István bácsi naptára, 1876. 75.); H. n.* (Jókai Mór, 1883.); Torja (Benedek Elek, 1894. I. 278–283.; Uő, 1926. 30–37.); Bereck, Szépvíz, Torja – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 87–88., 96.); Torja (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 114.).
- A háromszéki Veneturné vára: Lemhény (Csáki Árpád, 2012. 88. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).
- A kézdiszéki Perkő tetején állt vár: Lemhény (Csáki Árpád, 2012. 88. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).
- A lemhényi Várhegy: Lemhény (Csáki Árpád, 2012. 88. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).
- A székelyudvarhelyi Budvár: Székelyudvarhely (Orbán Balázs, 1868. I. 61., 62–63.); Székelyudvarhely (Hunfalvy János, 1864. III. 114.).
- Az udvarhelyszéki Zeta vára: Zetelaka (Orbán Balázs, 1868. I. 67.; Benedek Elek, 1926. 45–47.); Zetelaka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 207–208. – Szaniszló András gy., 1958); Zetelaka (Ozsváth Imola, 2008. 48–49.).
- A háromszéki Ika vára: Felsőcsernáton (Ferenzi János, 1973. 4. – 1838); Ikafalva (Orbán Balázs, 1869. III. 94.); Torja (Bosnyák Sándor, 2001. 88.).
- A bágyi vár: Bágy, Lókod (Jánosfalvi Sándor István, 1942. I. 81., 80–81. – 1839).
- A homoródszentpáli Béla vára: Homoródszentpál (Jánosfalvi Sándor István, 1942. I. 135. – 1846; Orbán Balázs, 1868. I. 166.).
- Az erdővidéki Tiburc vára: Barót, Bibarcfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 216.).
- A csíkrákosi Pogányvár: Csíkrákos (Orbán Balázs, 1869. II. 72.); Csíkgöröcsfalva (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 87.; Gál Péter József, 2017. 153.).
- A marosszéki Maka vára: Makfalva (Orbán Balázs, 1870. IV. 25.); Makfalva (EA 26196/13. – Fülöp Dénes gy., 1970 k.).
- A székelykakasdi Lukácsvára: Székelykakasd (Asztalos Enikő, 1998. 99.).
- A pogányhavasi vár: Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2003. 155.).
- A katrosai Cenkvár: Katrosa (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 142.).

E 1.1. Pogányok által épített vár. A vár építői a pogányok/valamely nevezetes pogány hitű személy.

FF: Becskeháza, Ipolykiskeszi.

ER: Mezősámsond.

SZ: Bágy, Ikafalva, Makfalva – 2, Székelykakasd, Torja – 2, Zetelaka – 2.

E 1.2. Rabonbánok vára. A várban a pogány hitű székely főpapok (rabonbánok) egyike székelt.

SZ: Bágy, Csíkgöröcsfalva, Csíkrákos, Homoródszentpál, Makfalva, Székelyudvarhely – 2.

E 3. A pogányok temploma. A község temploma/a község határában álló régi kápolna eredetileg a pogányok temploma volt.

AF: Ócsa (Verebi Soma, 1856. 8.); Ócsa (Pesty Frigyes, 1861. 133.).
 ER: Disznajó (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 47. – Pesty Frigyes, 1864. Torda vármegye); Gógánváralja („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 95–96. – Korodi Ibolya gy., 1995); Gógán (Magyar Zoltán, 2005a. 55. – Orbán Dániel gy.).
 SZ: Kászonfeltíz (MZA 8244. – Hermányszegi gy., 1867); Kászonfeltíz (Orbán Balázs, 1869. II. 54.); Parajd (Orbán Balázs, 1868. I. 139.).

E 3.1. Pogányok által épített templom.

AF: Siter.
 SZ: Kászonfeltíz – 2.
 →MZ I. G 53.

E 5. A pogányok alagútja. Régi föld alatti járatok, amelyekben a Pogányvárban lakó pogányok a közeli másik várba járnak át/amelyen keresztül a várból elmenekülnek.

FF: Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 27.).
 SZ: Szilágyszeg, Szilágysámsón (Magyar Zoltán, 2007a. 128., 128–129.).

E 11–20. A pogányok áldozó helyei

E 11. Szent fa, szent berek. Nevezetes fák, erdők, ligetek (Pogány-berek, Szent-berek, Ügyfa, Hajnalgyp, Füzremenő stb.), ahol a pogány magyarok áldozatokat mutattak be az isteneiknek.

DT: Dozmat („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 67. – Tóth József gy., 1951); Illésháza (EA 9546/3. – Hidasy László gy., 1955); Abaliget (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 334.); Bazsi (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 92.); Csatka (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 330.); Sé (Séi Telegráf, 2013. 5. szám, 4.).
 FF: Gömör-Kishont vármegye/Rima völgye (Elek Zoltán, 1896. 381.; Szendrey Zsigmond, 1921. 130.); Pereszlény (Manga János, 1936. 75–81.); Gímes (Magyar Zoltán, 2002. 42. – Danczi Lajos gy., 1953–1964); Barslédec (Gál Péter József, 2017. 602. – 1989); Barslédec (EA 27189. – Jókai Anna gy., 1996); Barslédec (Magyar Zoltán, 2002. 45.).
 ER: Póka (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 171. – Pesty Frigyes, 1864. Torda vármegye).
 SZ: Nagyalambfalva* (Orbán Balázs, 1868. I. 29.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 156.).

E 12. Szent források. Nevezetes források, ahol a pogány magyarok áldozatot mutattak be az isteneiknek. A hely különleges voltát jelzi többnyire azok nép elnevezése (Szent kút, Áldó-kút, Urkútja, Vérárka feje, Oltár-patak stb.) is.

DT: Tapolcafő (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásiban és képben XIII., 1896. 177.); Alsóság (EA 19434/3. – Molnár Dezső gy., 1977); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 144.); Celldömölk (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 320.); Deáki (MZA 90305. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).
 FF: Bélapátfalva (Hanusz István, 1902. 74.); Börzsöny vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 186.); Kács (Bálint Sándor, 1944. 29.; Berecz Sándor, é. n. 105.); Kács (MZA 104542. – Magyar Zoltán gy., 2016).

SZ: Kadicfalva, Olasztelek (Orbán Balázs, 1868. I. 115., 220.); Maksa (Uó, 1869. III. 181.); Barót (Janitsek Jenő, 2004. 9.).

E 12.1. Az Áldó-kút.

SZ: Alsóság, Celldömölk, Deáki.

E 13. Szent tavak. Nevezetes tavak (Szent Anna-tó stb.), melyek partján a pogány magyarok áldozatot mutattak be az isteneiknek.

SZ: Háromszék (Orbán Balázs, 1869. III. 73.); H. n. (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XX., 1901. 314.).

E 14. Szent kövek és bálványok. Nevezetes kövek, sziklák, melyeknél a pogány magyarok áldozatot mutattak be az isteneiknek/ahol az oltáruk/isteneik bálványai álltak. A hely különleges voltát jelzi többnyire azok népi elnevezése (Áldáskő, Áldozógát, Bálvány, Bálvány-domb, Bálványos-domb, Bálvány-halom, Bálvány-hegy, Bálványkő, Bálvány-oldal, Bálványos pataka, Bálványos puszta, Bálványvár, Bálványosvár, Bálvány-tető, Bélkő, Égetőhalom, Ímókő, Kép útja, Képalja, Kerteskő, Látókő, Oltárkő, Oltárkövek, Oltárszikla, Ördögoltára, Ördögszikla, Ördögtányér, Prédikálókő, Prédikálószék stb.) is.

DT: Zsámbék* (Hunfalvy János, 1856. I. 200.); Bálványos (Gözy Zoltán–Polgár Tamás, 2001. 38. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye); Tapolcafő (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XIII., 1896. 177.); Bakony vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 186.); Kőszeg (EA 2448/4. – Dömötör Sándor gy., 1951); Illésháza (EA 9546/3. – Hidasy László gy., 1955); Balatonzamárdi (Lipták Gábor, 1961. 492.); Beled (EA 14466/3. – Jakab Anna és Jakab Zsuzsa gy., 1965); Bálványos (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 190.); Monoszló (Sebő József, 2012. 15.).

FF: Felsőesztergály (Mocsáry Antal, 1826. 329.); Pécsújfalu (Tomba Mihály, 1846. 95.; Uó, 1870. 538.); Felsőtárkány (Tóth Péter, 1988. 120. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Kács (Fényes Elek, 1851. II. 162.); Diósjenő, Perőcsény (Ipolyi Arnold, 1854. 490., 493.); Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 186.); Aranyida (Versényi György, 2011. 23. – 1880); Rimaszombat (Findura Imre, 1894. 16–17.); Bélapátfalva (Hanusz István, 1902. 74.); Százd (MZA 87667. – Menyhár János feljegyzése, 20. század első fele); Mályinka (EA 16728/109. – Dobosy László gy., 1970); Palást (Zsilka László, 1996. 13.; Csáky Károly, 2001. 198.); Almágy – 2, Egyházasbást, Óbást, Vecseklő (Magyar Zoltán, 2006b. 27–28., 31.); Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 154.).

AF: Vészto, Békés (EA 1281/2., 5. – Szeghalmi Gyula gy., 1903); Tamásfalva („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 305. – Berta István gy., 1950); Kiskunlacháza (EA 18846/12.; DE MNYT K-695/12. – Polánszki Jánosné gy., 1975); Karcag (Bartha Júlia, 2003. 249.).

ER: Bálványosvárálja (Kőváry László, 1852. 199.; Uó, 1866. 160.); Krizba (Orbán Balázs, 1873. 422.); Nagymonótfalu (Petri Mór, 1901. I. 497.); Kisgörgény, Marosszentkirály (Parászka Gábor, 1916. 94.); Nagymon (Szilágysági magyarok, 1999. 443. – Kovács Kuruc János gy.); Menyő (MZA 944. – Magyar Zoltán gy., 1999); Magyardecse (Bosnyák Sándor, 2001. 89.); Lele, Nagymon (Magyar Zoltán, 2007a. 128.).

SZ: H. n. (Kállay Ferenc, 1861. 203.); Árkos, Lemhény (Csáki Árpád, 2012. 27., 87. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Volál (Uo., 129. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye); Csíkszentlélek (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 70. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék);

Harasztkerék – 2 (Uők, 2014. 63. – Pesty Frigyes, 1864. Marosszék); Máréfalva, Szentegyháza/Udvarhelyszék, Nagysolymos (Orbán Balázs, 1868. I. 69., 76., 152.); Csíkrákos, Gyimes: Bálványos pataka (Uő, 1869. II. 71., 83.); Tudnádfürdő, Sepsibesenyő (Uő, 1869. III. 70., 184.); Székelyvaja (Uő, 1870. IV. 39.); Árkos (Pesty Frigyes, 1888. 237.); Maksa (Jókai Mór, 1896. 20–21.); Székelyvaja (Parászka Gábor, 1916. 94.); Málnás (Czintos Jolán, 1971. 4.); Málnás (Kakas Zoltán, 2000. – Kakas Zoltán gy., 1980); Csíksomlyó (Simén Domokos, 1999. 132.); Szépvíz (Bosnyák Sándor, 2001. 88.); Bibarcfalva (Lőrincz Sándor, 2001a. 34.); Gyimesbükk (Magyar Zoltán, 2003. 155. – Bilibók Péter gy.); Vargyas (Lőrincz Sándor, 2004b. 28.); Maksa, Nagyborosnyó (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 45–46., 94.).

E 14.1. A pogányvári Ördög János szikla. A pogányok által tisztelt ember formájú sziklaalakzat az óbáti Pogányvár közelében.

FF: Almágy – 2, Egyházasbást, Óbást, Vecseklő (Magyar Zoltán, 2006b. 27–28., 31.).

E 14.2. Az aranyidai kőbéka. Egy béka formájú sziklaalakzat mint a hajdani pogányok bálványa.

FF: Aranyida (Versényi György, 2001. 23. – 1880).

E 14.4. A tamásfalvi kőkecske. Egy kőből faragott kecske mint a hajdani pogányok bálványa.

AF: Tamásfalva („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 305–306. – Berta István gy., 1950).

E 14.5. A pogányvári aranyborjú. Egy többek által keresett aranyborjú a pogányvári pogányok vallásos kultuszának tárgya.

FF: GömörSID (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 154.).

E 14.7. A szent szikla felirata. A málnási Prédikálókövön látható vésett betűk az ottani pogány szertartások emlékét jelentik.

SZ: Málnás (Czintos Jolán, 1971. 4.).

E 14.8. A szent szikla színe. A vargyasi Oltárszikla rozsdavörös színét az ott leölt áldozati állatok véréből kapta.

SZ: Vargyas (Lőrincz Sándor, 2004b. 28.).

E 15. A pogány magyarok tűzkultusza. A pogányok vallási célból áldozati tüzet gyújtanak egyes határbeli helyeken. A hely különleges voltát jelzi többnyire azok népi elnevezése (Maglár dűlő, Máglyadomb, Égetőhalom, Hamuhegy, Tűzremenő stb.) is.

DT: Etrekarcsa (Pozsony vármegye és Pozsony, 1904. 59.); Csallóköz (N. László Endre, 1986. 58.); Csallóköz (Marczell Béla, 1994. 46.); Nagykeszi (EA 27205/41. – Szalai Anikó gy., 1996); Nyékvárkony (Szerencsés Magdolna, 1999. 90.); Nyékvárkony (Unti Mária, 2002. 190.).

FF: Bélapátfalva* (Hanusz István, 1902. 74.); Százd (MZA 87667. – Menyhár János gy., 20. század első fele); Barslédec – 2 (Magyar Zoltán, 2002. 42.).

AF: Békés (EA 1281/5. – Szeghalmi Gyula gy., 1903).

SZ: Bibarcfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 216.).

E 16. Szent hegyek. Nevezetes hegyek/magaslatok/halmok, melyek tetején a pogány magyarok áldozatokat mutattak be az isteneiknek/imádták a felkelő Napot. A hely különleges voltát jelzi többnyire azok beszélő népi elnevezése (Bálvány-hegy, Istenhegy, Istenszéke, Ló-hegy, Magyarok dombja, Pogányhalom, Pogányhavas, Széphavas, Szent stb.) is.

DT: Diósvizlő (Pesti János szerk., 2002. 305.).

FF: Tibolddaróc (Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye, 485.; Lehoczky Alfréd, 2000. 280.); Kisgerge (Nógrád vármegye, 1911. 67.); Ipolyszakállos, Ipolypásztó (MZA 87667. – Menyhár János gy., 20. század első fele); Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 131–132.); Gömörmihályfalva (É. Kovács Judit, 1992. 46.); Zalaba (Jankus Gyula, 1994. 80.); Zalaba (Csáky Károly, 2007. 119.).

AF: Békés vármegye (Székely Lajos, 1892. 119.); Békésszentandrás (MFMNA 33-1967/26–27. – Bálint Sándor gy., 1930–1940-es évek); Doboz (EA 16251/43. – Kárnyáczki Ilona gy., 1969).

ER: Bálványosvárálja (Kőváry László, 1852. 199.); Marosvécs (Kőváry László, 1853. 79.); Mezősámsond (Orbán Balázs, 1870. IV. 201.); Marosvécs (Herrmann Antal, 1893. 347.); Magyaró (EA 26185/41. – Zsigmond József gy., 1994); Alsórakos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 262.).

SZ: Torja (Hunfalvy János, 1864. III. 108.); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 109. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Lemhény (Csáki Árpád, 2012. 88. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Harasztkerék (Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2014. 63. – Pesty Frigyes, 1864. Marosszék); Torja (Tárogató, 1866. 102.); Olasztelek (Orbán Balázs, 1868. I. 222.); Szépvíz (Uő, 1869. II. 75.); Sepsibesenyő (Uő, 1869. III. 184.); Székelyvaja (Uő, 1870. IV. 39.); Máréfalva, Szépvíz (Herrmann Antal, 1893. 347.); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 63. – Gazda Klára gy., 1972); Csíksomlyó (Simén Domokos, 1999. 132.); Torja, Bereck (Bosnyák Sándor, 2001. 87., 88.); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 63.).

MO: Bákó (Gegő Elek, 1838. 68.; Gunda Béla, 1989. 62.).

E 17. Egyéb áldozó helyek. A pogány magyarok egyéb áldozó helyei, melyek többnyire már a nevükben (Áldozó, Fehér lovas, Istenkelete, Istenmezeje, Neszmély, Pagony, Pogánydülő stb.) is utalnak a hely kultikus jellegére.

DT: Zsámbék (Hunfalvy János, 1856. I. 200.); Bikszád (Részó Ensel Sándor, 1861. 231.); Dunaföldvár (WMMEA 113–74/2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Balatonfőkajár (Kovács József, 1944. 47.); Neszmély (GITL ltsz. n.; MZA 99209. – Genthon István gy., 1956).

FF: Mátra vidéke, Bükk vidéke* (Kandra Kabos, 1897. 504.); Divény (Novák Lajos, 1917. 6.); Garamsalló, Ipolykiskeszi (MZA 87667. – Menyhár János gy., 20. század első fele); Bélapátfalva (EA 4814. – N. N. gy., 1930); Gimes (Magyar Zoltán, 2002. 42. – Danczi Lajos gy., 1953–1964); Egerbocs (EA 15730/9. – N. N. gy., 1968); Bodony (DE MNYT K-1024/14. – Farkas Márta gy., 1987); Gömörmihályfalva (Dénes György–Bendek László,

1991. 323.); Putnok (DE MNYT K-1107/43. – Sándorné Gyurgyik Erika gy., 1992); Bélapátfalva (Zábrátzky Éva, 2004. 326. – Bakó Ferenc gy.).

AF: Bodófalva (KJNTA 259-98/37. Magyarai Etelka gy., 1998).

ER: Szilágysomlyó (Kőváry László, 1857.; Szendrey Zsigmond, 1926. 35.); Szilágynagyfalu (Petri Mór, 1902. IV. 133.).

SZ: Homoródalmás, Kénos (Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2013. 118., 135. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Nagyernye (Uők, 2014. 148. – Pesty Frigyes, 1864. Marosszék); Székelyudvarhely (Orbán Balázs, 1868. I. 45.); Nagykászon (Kőváry László, 1852. 244.; Ipolyi Arnold, 1854. 493.); Kászonaltíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 64.).

MO: Bákó vidéke (Gegő Elek, 1838. 68.).

E 18. A fehér ló-áldozat. A pogány magyarok fehér lovat áldoznak az isteneiknek/Hadúrnak, a háború istenének.

DT: Dozmat („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 67. – Tóth József gy., 1951); Beled (EA 14466/3. – Jakab Anna és Jakab Zsuzsa gy., 1965); Abaliget (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 334.); Csallóköz (Marczell Béla, 1994. 46.); Nagykeszi (EA 27205/41. – Szalai Anikó gy., 1996); Sé (Séi Telegráf, 2013. 5. szám, 4.).

FF: Egerbocs (EA 15730/9. – N. N. gy., 1968); Gömörmihályfalva (É. Kovács Judit, 1992. 46.); Putnok (DE MNYT K-1107/43. – Sándorné Gyurgyik Erika gy., 1992); Zalaba (Jankus Gyula, 1994. 80.); Barslédec – 2 (Magyar Zoltán, 2002. 42.); Bélapátfalva (Zábrátzky Éva, 2004. 326. – Bakó Ferenc gy.); Zalaba (Csáky Károly, 2007. 119.).

AF: Királyhelme („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 274–275. – Bodnár Lajos gy., 1995).

ER: Magyaró (EA 26185/41. – Zsigmond József gy., 1994); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 262.).

SZ: Torja (Tárogató, 1866. 102.); Málnás (Czintos Jolán, 1971. 4.); Vargyas (Lőrincz Sándor, 2004b. 28.); Kászonaltíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 64.).

MO: Bákó vidéke* (Gegő Elek, 1838. 68.).

→MZ I. A 61.2.1.

E 19. A pogány áldozati hely fölémelt keresztény templom. A vidék népe a kereszténység felvételével új templomát a letűnt régi vallás kultuszhelyén építi fel.

FF: Felsőesztergály (Mocsáry Antal, 1826. 329.); Kisgerge (Nógrád vármegye, 1911. 67.).

SZ: Nagykászon (Kőváry László, 1852. 244.; Ipolyi Arnold, 1854. 493.); Székelyudvarhely (Orbán Balázs, 1868. I. 45.); Csíksomlyó (Simén Domokos, 1999. 132.).

→MZ I. G 53.

E 20. Egyéb hagyományok.

E 20.1. A pogány székelyek áldozó pohara. Középkori eredetű ezüstpohár, amely a hagyomány szerint eredetileg a pogány székelyek áldozó pohara volt.

SZ: H. n.* (Tóth Béla, 1896. 3. – Székely Mihály nyomán, 1818).

E 20.2. A pogány székelyek esküje. A székelyek „nagy átok alatt” Istenre, Napra, Holdra és a csillagokra esküsznek.

SZ: Csík, Gyergyó (Thaly Kálmán, 1889. 103.).

E 21–30. A pogányok lakhelye

E 21. A pogányok faluja. Helyek, ahol valaha pogányok laktak. E történeti hagyomány hitelességét hivatott alátámasztani a hely népi elnevezése (Pogánygödör, Bálványos-domb, Pogányhavas stb.) is.

DT: Felsőnyék (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 56.).

FF: Somosújfalú (Pápai Károly, 1894. 12.); Barslédec (Magyar Zoltán, 2002. 11. – Jókai Mária gy., 1996).

AF: Gyula (EFMA 550-78/16–17. – Dankó Imre gy., 1966).

ER: Nagymonújfalú (Petri Mór, 1901. I. 497.); Menyő (MZA 944. – Magyar Zoltán gy., 1999); Gógánváralja („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 96–97. – Fábíán Gyöngyvér Margit gy., 1994); Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 54.).

SZ: Maksa (Orbán Balázs, 1869. III. 181.); Szépvíz (Gábor Gyula, 1912. 5.); Szépvíz (Magyar Zoltán, 1998a. 309.); Gyimes: Szalomás pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 55.); Torja (Bosnyák Sándor, 2001. 87.); Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2006d. 52.); Csíkszentmihály (Magyar Zoltán, 2011d. I. 132.).

E 22. A pogányok kútja. Pogány-kútnak/Hajnal-kútnak mondott források, melyek környékén a pogány magyarok letelepedtek.

DT: Som (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 180.).

FF: Barslédec (Magyar Zoltán, 2002. 42. – Fél Edit gy., 20. század közepe).

ER: Mákófalva (Szabó Géza, 1940. 15.; Uó, 1978. 119–120.); Bogdánd (Magyar Zoltán, 2007a. 129. – Katona Imre gy., 1943).

E 24. A „varázsló” háza. Határrész Barslédecen, ahol a pogány pap háza állt.

FF: Barslédec (Magyar Zoltán, 2002. 42. – Fél Edit gy., 20. század közepe).

E 27. A pogányok kivégző helyei. Helyek (Kénos/a kénosi Veresmart-tető/a vargyasi Ejtőkő/stb.), ahol a pogány székelyek kivégzéseket tartottak/megbűntették a pogány törvények ellen vétkező személyeket.

SZ: Székelyudvarhely, Lókod, Kénos (Jánosfalvi Sándor István, 1942. I. 23., 46., 80–81. – 1839); Kénos (Orbán Balázs, 1868. I. 160.); Vargyas (Uo. 93.; Herrmann Antal, 1893. 347.); Recsenyed (Magyar Zoltán, 2011d. 141. – Geréd Gábor gy., 1980-as évek).

E 29. A pogányok temetője. A hajdani pogányok földi maradványait rejtő sírhalmok és más temetkezési helyek.

DT: Taksonyfalva (Pozsony vármegye és Pozsony, 1904. 119.); Taksonyfalva (MZA 90304. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Perőcsény* (Hála József, 1977. 602.); Perőcsény (MZA 108568. – Magyar Zoltán gy., 2017).

ER: Vérvölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 129. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Vérvölgy (Petri Mór, 1901. IV. 794.); Nagymon (Szilágysági magyarok, 1999. 443. – Kovács Kuruc János gy.); Szilágyszentkirály (MZA 57011. – Magyar Zoltán gy., 1999); Vérvölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 129.).

SZ: Barót (Orbán Balázs, 1868. I. 216.); Csatószeg (Uő, 1869. II. 46.); Bikafalva (Lőrincz Sándor, 2001a. 34.).

→MZ IX. C 19.

E 30. Egyéb helynévmagyarázó hagyományok.

FF: Kemence, Nagybörzsöny (Pesty Frigyes, 1864. Hont vármegye, 55.); Kéménd, Helemba (Jankus Gyula, 1988. 62., 109.).

E 31–50. A pogányok alkonya

E 31. A Bálványosvár mondája. A kereszténység erdélyi elterjedése idején a pogány hitéhez végsőkig ragaszkodó Apor István továbbra is háborítatlanul hódol az ősi isteneknek. Apor István három fia közül a legidősebb beleszeret a torjai Mikék egyetlen lányába, frigről azonban szó sem lehet, a lány családja ugyanis már keresztény lévén, nem hajlandó rokonságra lépni a pogányokkal. A lány után epekedő fiú végső elkeseredésében a Torjai-büdösbarlangban akar véget vetni életének, pogány papjuk azonban azt tanácsolja, hogy rabolja el a lányt, aki amúgy is viszonszereti őt. A három Apor-fiú összeszövetkezik, és egy torjai vásár alkalmával elrabolják az ott sétálgató Mike-lányt, és sziklavárukba iramodnak vele. A Mikék a vásáros népet fellármázva üldözőbe veszik a lányrablókat, és előbb a legifjabb, majd a középső Apor-fiút vágják le, akik testvérbátyjuk menekülését segítő szembeszállnak az üldözőkkel. Mike Sándor végül felér a várba Apor Ilonával, ám a torjaiak ostrom alá veszik az erődítményt. Mielőtt a túlerő győzedelmeskedne, és az ostromlók a várat bevennék, az elrabolt lány rábeszéli elrablóját, hogy ha már ő nem is hajlandó felvenni az új hitet, legalább születendő gyermekeiket kereszteltesse majd meg. Az egyezés öröme az ostromlók és ostromlottak fényes menyegzőt tartanak.

SZ: Torja (Okolicsányi Sándor, 1744. 129.); Háromszék (Remény, 1851. II. 32–35.); Torja (Kőváry László, 1852. 189–191.; Uő, 1857. 109–114.; Uő, 1866. 51.); Torja (Khern Ede, 1860b. 328.); Torja* (Thaly Kálmán, 1861. 102–119.); Torja (Hunfalvy János, 1864. III. 108–109.); Torja (Orbán Balázs, 1869. III. 88.); Torja (István bácsi naptára, 1876. 75.); H. n. (Budapesti Hirlap, 1882. december 24.); H. n. (Gyertyánffy István–Kis István szerk., 1888. 23–24. – Magyar olvasókönyv a polgári iskolák I. osztálya számára); Torja (Benedek Elek, 1894. I. 278–283.; Uő, 1926. 30–37.); Torja (Jókai Mór, 1896.); Torja (Hankó Vilmos, 1896. 171.); H. n. (Szendrey Zsigmond, 1925. 50.); Kecset (Bosnyák Sándor, 2001. 76.); Torja (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 114.); Nagyajta (MZA 69978. – Magyar Zoltán gy., 2009); Torja (KJNTA 2460-11/7. – Sylvester Réka gy., 2010).

E 33. A pogányok legyőzése. A térítő keresztények és a pogányok konfliktusa: a keresztények katonai erővel győzedelmeskednek a pogányok felett.

DT: Szentkirályszabadja (EA 26235/11. – Márkus István Ádám gy., 1995).

FF: Ipolytölgyes (EA 21589/86. – N. N. gy., 1943); Felsőtárkány (Zábrátzky Éva, 2004. 330. – Bakó Ferenc gy.); Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 28.).

AF: Tamásváralja (Pesty Frigyes, 1864. Ugocsa vármegye, 47.); Gyula/Tamásváralja (Rátonyi Lajos, 1873. 1.); Királyhelmec* („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 274–275. – Bodnár Lajos gy., 1994).

ER: Krizba (Orbán Balázs, 1873. VI. 422.); Szilágyság/Szilágy völgye (Tövisháti, 1877. 1–2.); Szilágyszentkirály, Vervölgy (Petri Mór, 1902. IV. 449., 788.); Nagymon, Szilágyszentkirály (Szilágysági magyarok, 1999. 443., 546. – Kovács Kuruc János gy.); Szilágyszentkirály (Magyar Zoltán, 2007a. 130.); Mákófalva (Magyar Zoltán, 2004a. 270.).

SZ: Csatoszeg (Orbán Balázs, 1869. II. 46.); Recsenyéd (Magyar Zoltán, 2011d. 141. – Geréd Gábor gy., 1980-as évek); Gyimes: Jávárdi pataka (Salamon Anikó, 1987. 51.); Harasztkerék (Péterfy László, 2000a. 16.).

Gyimes: Szalomás pataka (Haragozó Imre, 2001. 253.).

→MZ II. C 103–113. →MZ II. D 82.2.

E 33.1. A pogányok megtérítése. Egy szent ember/egy történelmi hős megkereszteli a pogány magyarokat. / A pogányok keresztvize/keresztelő medencéje.

DT: Somogy vármegye* (Fehér M. Jenő, 1968. 352., 356.); Madar (MZA 108843. – Édes Angéla és Mácsodi Anna gy., 2010); Madar (MZA 108851. – Dombi Judit gy., 2012).

FF: Rimaszombat (Findura Imre, 1894. 16–17.); Rimaszombat (Gömör-Kishont vármegye, 1903. 473.).

AF: Fülöpszállás (MZA 32986. – Herpai István gy., 1977).

SZ: Gyimes: Gyepece (Magyar Zoltán, 2003. 156.).

→MZ II. C 23–29. →MZ II. D 112. →MZ II. D 178.1.

E 34. A pogányok vére.

E 34.1. Vervölgy. A legyőzött pogányok vére patakban folyik/vörösré festi a patak vizét, nevet adva a véres ütközet helyszínének.

AF: Tamásváralja (Pesty Frigyes, 1864. Ugocsa vármegye, 47.); Gyula/Tamásváralja (Rátonyi Lajos, 1873. 1.).

ER: Szilágyság (Tövisháti, 1877. 1–2.); Vervölgy (Petri Mór, 1902. IV. 788.); Lele, Szilágyszentkirály (Magyar Zoltán, 2007a. 130.).

SZ: Recsenyéd (Magyar Zoltán, 2011d. 141. – Geréd Gábor gy., 1980-as évek).

E 34.2. Vérforrás. A legyőzött pogányok kiömlő véréből forrás támad.

SZ: Háromszék, Ikafalva (Pesty Frigyes, 1864. Háromszék, 93., 97.; Szendrey Zsigmond, 1923–1924. 145.).

E 35. A pogányok büntetése.

E 35.1. Az élve eltemetett pogányok. A pogányokat élve eltemetik, mert nem hajlandók keresztény hitre térni.

AF: Abádszalók (Anonymus, 57.; Anonymus, 2003. 76.; Ipolyi Arnold, 1854. 168.); Szeged (Kálmány Lajos, 1914. I. 134–135.).

E 35.2. A börtönben elpusztult pogányok. A pogányok inkább meghalnak/éhen halnak a börtönben, mintsem felvegyék a keresztény hitet.

KM/DT: H. n. /Székesfehérvár (CP, 80.; Képes Krónika, 1978. 89.; Thuróczy János, 1488. 46.; Budai Ferencz, 1805. III. 152.).

AF: Gyula (EFMA 550-78/16–17. – Dankó Imre gy., 1966).

ER: Técső (EA 26174/1. – Szőlősy Tibor gy., 1994).

E 36. A pogányok isteni büntetése.

E 36.1. A pogány várúr elsüllyedt vára. A pogány várúr (Torna vezér/ Bálványosvár ura/Zeta király) rendületlenül ragaszkodik ősei hitéhez, a fia azonban keresztény lesz. Amikor hosszabb távollét után a fiú hazatér, kéri az apját, hogy ő is térjen meg, mire a várúr éktelen haragra gerjed, és káromolni kezdi a keresztény hitet. A várúr szentségtörő szavaira a föld megrendül, és a vár minden lakójával együtt a földbe süllyed.

FF: Taktaszada* (EA 19224/66. – Szabó Lajos gy., 1976); Becskeháza (Magyar Zoltán, 2001a. 363–364. – György Horváth László gy.).

ER: Magyardécse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 275–276.; Magyar Zoltán, 2012a. 143. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardécse (Bosnyák Sándor, 2001. 88–89.); Ördöngösfüzes/Zetelaka (MZA 91510. – Magyar Zoltán gy., 2010); Magyardécse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 70.; Uő, 2012a. 143.).

SZ: Zetelaka (Orbán Balázs, 1868. I. 67.; Herrmann Antal, 1893. 354.; Benedek Elek, 1926. 45–39.); Zetelaka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 207–208. – Szanisz András gy., 1958); Zetelaka (Ozsváth Imola, 2008. 48–49.); Zetelaka – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 206., 212.).

E 36.2. Az elsüllyedt pogányok. A térítő barát imájára a keresztényekre támadó pogányok elsüllyednek.

ER: Gyulafehérvár (Kőváry László, 1852. 100–101.; Uő, 1853. 72.; Uő, 1853b. 72.).

→MZ VI. B 11.1.

E 36.3. A kővé vált pogányok. A pogány vezér felesége menekülés közben kővé válik, mert hátrapillant az égő városra. / A pogány pásztor a juhaival kővé válik, mert megátalkodott a régi hitben.

DT: Szentkirálysabadja (EA 26235/11. – Márkus István Ádám gy., 1995).

FF: Zoborvidék (Latkóczy Mihály, 1898. 62–69.).

→MZ VI. A 28.1.

E 36.4. A bűnös bágyi várúr. A várúr azzal csúfolja a keresztény vallást, hogy Krisztus keresztre feszítését játszatja el a fiával. A blaszfémikus cselekedet megbosszulja magát, mert a várúr fia Jézussal ellentétben nem támad fel.

SZ: Bágy (Magyar Zoltán, 2011d. 143.).

E 36.5. A farkassá változott nagyúr. A pogány vezért gonosz cselekedetei miatt az Isten farkassá változtatja.

ER: Sófalva (EA 26237/57–58. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1994).

E 38. A halomba temetkezett pogányok. A pogányok egy csoportja látva a kereszténység győzelmét, inkább élve egy halomba temetkezik, semhogy fel kelljen vennie az új hitet. A föld alatt alszanak/várákoznak azóta is, várva az időt, amikor újra megfordul a világ sora, és a domb belsejéből előjöhetnek.

AF: Olcsvaapáti (Szendrey Zsigmond, 1920. 46–47); Parasznya (Uo., 49.; Luby Margit, 1985. 26.); Nagybodófalva (KJNTA 259-98/37. – Magyar Etelka gy., 1998).

→MZ III. A 325.1. →MZ IX. J 21.

E 38.1. Zeta király lányai. A pogány várúr elsüllyedt várának pincéjében ott élnek továbbra is a várúr leányai. Ott hímeznek/énekelgetnek és őrzik a rengeteg kincset. Amikor minden hetedik/századik évben kinyílik a pince ajtaja, és valaki véletlenül arra téved, a kérdésre, miszerint meddig várákoznak még a mélyben, azt válaszolják: „Addig, amíg a tehenek meleg tejet adnak és az asszonyok meleg kenyeret sütnek”.

FF: Taktaszada (EA 19224/66. – Szabó Lajos gy., 1976); Becsekeháza (Magyar Zoltán, 2001a. 363–364. – György Horváth László gy.).

ER: Ördöngösfüzes/Zetelaka (MZA 95510. – Magyar Zoltán gy., 2010).

SZ: Zetelaka (Orbán Balázs, 1868. I. 67.); Zetelaka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 207–208. – Szanisz András gy., 1958); Zetelaka (Ozsváth Imola, 2008. 48–49.).

→MZ III. A 325.1. →MZ IX. J 21.

E 41. Nevezetes pogányok.

E 41.1. Koppány vezér.

→MZ II. B 61–80.

E 41.1.1. Koppány alvezére. Koppány alvezére, Baba, akiről hajdani birtoka is a nevét kapja.

DT: Somogy megye (RRMNA 1716/88. – Orbán Gézané gy., 1984).

E 41.2. Vata vezér.

→MZ II. E 268. →MZ III. K 33.

E 41.2.1. Rasdi. Vata papnőjét, Rasdit a király börtönbe záratja, de az ott sem hajlandó felvenni a kereszténységet. A pogány nő éhségében/őrületében a saját lábát marcangolva a börtönben pusztul el.

KM/DT: H. n./Székesfehérvár (CP, 80.; Képes Krónika, 1978. 89.; Thuróczy János, 1488. 46.; Budai Ferencz, 1805. III. 152.).

E 41.3. Thonuzoba.

KM/AF: Abádszalók vidéke (Anonymus, 57.; Ipolyi Arnold, 1854. 168.), Szeged (Kálmány Lajos, 1914. I. 134–135.); Abádszalók (Pesty Frigyes, 1864. Külső-Szolnok vármegye, 298.).

E 41.4. Sándor István.

E 41.4.1. A csíktaplocai Sándor-domb. A halmot a székelyek vezérük megválasztása (pajzsra emelése) alkalmából hordják össze.

SZ: Csíktaploca (Orbán Balázs, 1869. II. 59.).

→MZ I. J 51.1.

E 41.5. Zeta király.

E 41.5.1. Zeta ugratása. Zeta király/Zeta fia Zete várából a szemközti hegytetőre ugrat.

SZ: Zetelaka (Orbán Balázs, 1868. I. 67.); Zetelaka (Ozsváth Imola, 2008. 48–49.); Zetelaka – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 205., 206.).

E 41.5.2. Zeta lovának patkónyoma. Zeta király lovának/Zeta fia lovának patkója ugratás közben nyomot hagy a várral szemközti hegy egyik szikláján.

SZ: Zetelaka (Kőváry László, 1857. 126.); Zetelaka (Orbán Balázs, 1868. I. 67.); Zetelaka – 3 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 205–206.).

E 41.6. Ika vezér. A Bálványos várából elűzött Ika vezér és ikafalvi vára.

SZ: Felsőcernáton (Ferentzi János, 1973. 4. – 1838); Ikafalva (Orbán Balázs, 1869. III. 94.; Herrmann Antal, 1893. 351.); Torja (Bosnyák Sándor, 2001. 88.).

E 41.8. A pogány király.

E 41.8.1. A pogány király halála. A szászfenesi Leányvárban lakó pogány király kegyetlenül bánik a néppel. A sanyargatott alattvalók elhatározzák, hogy véget vetnek a szenvedéseiknek: felbiztatják a falu borbélyát, aki borotválás közben egy óvatlan pillanatban elmetshi a pogány király nyakát, s így az emberek végérvényesen megszabadulnak tőle.

ER: Szászfenes (Mátyás Lajos, 1893. 401.); Szászfenes (László Endre, 1996. 45.).

→MZ VII. A 355.3.

E 41.10. A pogány király lánya.

→MZ II. H 336.

E 41.9. A pogány herceg. A Boronka várában lakó pogány herceg kegyetlenül bánik a néppel. A várhegyet a szomszédos hegy csúcsával függőhíd köti össze, és a hídról szórakozásképpen a pogány herceg forró vízzel öntözi az alatta lévő úton járó embereket. A hercegnek olyan háromlábú tálto lova van, amely egyik hegyről a másik képes ugrani. Hogy az alattvalók ne tudják, hogy éppen merre jár, a pogány herceg fordítva vereti lova lábára a három patkót. A nép fellázad a zsarnok herceg ellen, és egy éjszaka a vár alá vonulnak, ahol meggyújtják a fáklyákat, megfűjják a kürtöket és megpergetik a dobokat. Az álmából felriadt pogány herceg nem tudván mire vélni a dolgot, lova hátára pattan,

és menekülni próbál, a táltos lába azonban megcsúszik a szomszédos hegytető szikláján, és lovasával együtt a mélybe zuhan. A táltos patkójának nyomai máig látszanak a sziklában. A nép feldúlja és felgyújtja a gazdátlaná vált várat, mely azóta is romokban hever.

FF: Ung megye* (Keresztély Balázs szerk., 1992. 58–59.).

E 41.12. A pogány szűz csontjai. A semptei vár bejáratánál kifüggesztett óriási oldalbordát, combcsontot és fogat egy pogány szűz maradványainak tartják a helybeliek.

FF: Sempte (Szamota István, 1891. 394.; Tasnádi Kubacska András, 1939. 183–184. – Edward Brown angol utazó feljegyzése, 1669–1670).

E 44. A pogányok kincsei. A pogányok földbe sülyedtet/elrejtett kincsei.

DT: Gyulafirátót (EA 12965/41.; DE MNYT K-285/41. – Kauker Teréz gy., 1961).

FF: Ung megye* (Keresztély Balázs szerk., 1992. 58–59.); Gömör-síd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 154.).

ER: Nagymonóújfalva (Petri Mór, 1901. I. 497.); Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 54.; Uő, 2012a. 241.).

SZ: Altorja (Benkő József, 1999. II. 150. – Timon Sámuel feljegyzése Apor Péter nyomán, 18. század); Barót (Csáki Árpád, 2012. 30. – Pesty Frigyes, 1864. Miklósvárszék); Homoródkarácsonyfalva, Barót (Orbán Balázs, 1868. I. 185., 216.); Zetelaka (Uo., 67.; Benedek Elek, 1926. 47–49.); Csíkrákos (Orbán Balázs, 1869. II. 72.); Zetelaka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 207–208. – Szaniszló András gy., 1958); Zetelaka (Ozsváth Imola, 2008. 48–49.).

E 46. A pogányok lázadása. A keresztény vallás ellen fellázadt pogányok üldözni kezdik a keresztényeket, és több, általuk elfogott pappal is végeznek.

DT: Esztergomszenttamás (Pastinszky Miklós–Tapolcainé Sáray Szabó Éva, 1977. 123. – Pesty Frigyes, 1864. Esztergom vármegye); Esztergom (Kőrösy László, 1887. 2–3.); Sopron megye (Sopronvármegye, 1930. április 20.; Szentmihályi Imre, 1974. 215.); Győrszentmárton/Pannonhalma (Dallos Sándor, 1981. 137–138. – 1938).

FF: Beszter (Részó Ensel Sándor, 1861. 226.).

ER: Beszterce (Kőváry László, 1852. 66.); Beszterce (Deák Farkas, 1867. 136.); Beszterce (Nagy Miklós szerk., 1868. II. 268.); Mezőbánd (Orbán Balázs, 1870. IV. 207.).

SZ: Székelyudvarhely (Kőváry László, 1852. 196.).

→MZ II. B 69–72. →MZ II. C 103–109. →MZ II. E 64.

E 50. Az utolsó táltosok. Történelmi emlékek a pogány szent helyeken még a 18–19. században is pogány szertartást végző táltosokról.

DT: Illésháza (EA 9546/3. – Hidasy László gy., 1955); Csallóköz* (N. László Endre, 1986. 58.).

FF: Gömörmihályfalva (É. Kovács Judit, 1992. 46.).

AF: Békésszentandrás (MFMNA 33-1967/26–27. – Bálint Sándor gy., 1930–1940-es évek).

ER: Harcós* (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 64. – Pesty Frigyes, 1864. Marosszék).

E 51–60. Eretnekek

E 51. Az „ostorosok”. A falu népe elmenekül, amikor hírért veszi, hogy „ostorosok” (flagellánsok) érkeznek a községbe. A pécsi püspök az oltáriszentséggel vonul ki a korbácsaikkal meztelen testüket verő fanatikusok csoportja elé, akik a váratlan fogadtatás miatt szétszélednek.

DT: Pécs-Szabolcs (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 791.; Pesti János szerk., 2002. 27.).

E 55. A husziták.

E 55.1. A husziták tábora. A husziták legfőbb vára/sátortábora a medvesalji Pogány-tetőn volt. Az ottani Ördög János szikla a husziták vezérééről, Jan Giskráról kapja a nevét.

FF: Ajnácskő (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 7.); Almágy (Magyar Zoltán, 2006b. 31.).

→MZ I. F 47. →MZ I. G 56. →MZ IV. E 11–20.

F 1–80. AMBIVALENS HŐSÖK 2. TEMPLOMOSOK (VERES BARÁTOK)

F 1–20. A veres barátok kolostorai

F 1. A veres barátok kolostora. Középkori eredetű épületek/épületromok, melyek valaha a templomos lovagok várai, kolostorai, rendházai, templomai voltak, melyekre és a veres barátok hajdani otlétére többnyire beszélő helynevek is utalnak.

KM: H. n. – 2 (Bornemissza Péter, 1980. 1082., 1088. – 1579); H. n. (Bél Mátyás, 2006. 162. – 18. század első fele); H. n. (Holéczy Mihály, 1837. 98.); H. n. (Pesty Frigyes, 1861. 91.); H. n. (Patek Ferenc, 1912. 31.); Horvátország – 9* (Uo., 37–40.).

DT:

- Az acsádi kolostor: Acsád (SMNK 460/1. – Bárdosi János gy., 1964).
- Az adászteveli vár (Barát rét): Adásztevel (Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye); Adásztevel (DENIA 3542/24. – Edélényi Adél gy., 2001).
- Az andocsi kolostor: Andocs (MZA 90874. – Magyar Zoltán gy., 1996).
- A babosdöbrétei kolostor: Babosdöbréte (Gönczi Ferencz, 1914. 57.); Babosdöbréte (EA 2699/11. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Babosdöbréte („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283. – Szalai Anikó gy., 1995); Babosdöbréte (EA 33313/21. – Rózsás Csabáné gy., 2013).
- A badacsonytomaji kolostor (Klastromi-kút/Korostolon-kút): Badacsonytomaj (Jankó János, 1902. 68.; Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 222.).
- A bakonybéli kolostor: Bakonybél (EA 2114/52. – Pesovár Ernő gy., 1950-es évek).
- A bakonyjákó-járföldi templom/kolostor (Templomsúrú): Bakonyjákó (Edélényi Adél, 2004. 49., 231., 250., 296., 312.); Pápa (Uo.).
- A bakonyszentlászlói kolostor (Vinye-Sándormajori vár): Bakonyszentlászló (Edélényi Adél, 2004. 47., 327.).
- A bakonyszücsi vár (Bakonyújvár, Várhegy, Barát-út): Bakonyszücs (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 173.); Bakonyszücs (Edélényi Adél, 2004. 47.).
- A balatonarácsi kolostor (Barátlakás): Balatonarács (Jankó János, 1902. 56.); Balatonarács (Kovács József, 1944. 64.); Balatonfüred (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 418.).
- A balatoncsicsói kolostor: Balatoncsicsó (MZA 49957. – Magyar Zoltán gy., 2007).
- A balatongyöröki kolostor: Balatongyörök (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 95.).
- A balatonrendesi kolostor (Kőpince, Klastrom utca): Balatonrendes (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 206.).
- A balatonszemesi kolostor (Barátok vágása): Balatonszemes (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 174–175.).
- A barátföldpusztai (mosonújhelyi/mosonszentmiklósi) kolostor: Barátföldpuszta (Ruff Andor, 1928/1938. 93–94.); Mecsér (XJMNA 765-73. – Gulyás Éva gy., 1971); Mosonújhely/Mosonszentmiklós (Edélényi Adél, 2004. 39., 295.).
- A bársonyosi kolostor (Strázsa-hegy, Temető-hegy): Bársonyos (EA 17075/4., 9. – Nebehaj Ilona gy.); Bársonyos (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 282.).
- A Bécs környéki kolostor: Bécs vidéke (Bornemissza Péter, 1980. 1076. – 1579).

- A bizei kolostor (Várszög): Bize (Gózszy Zoltán–Polgár Tamás, 2001. 54. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye).
- A bókaházi kolostor: Bókaháza (EA 6278/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957).
- A boldogasszonyi vár: Boldogasszony (Kachelmann, Johann, 1855. 95.); Boldogasszony (Pesty Frigyes, 1861. 101.).
- A budaszentlőrinci kolostor: Buda vidéke (Edelényi Adél, 2001. 45.).
- A budakeszi kolostor (Makkosmária): Budakeszi (Bonomi Jenő, 1939. 156.).
- A ciglédi kolostor/remetebárány: Kürt (Verseghy Imre, 1985. 7.); Kürt – 2 (Danczi Lajos, 1999. 26., 27.; Liszka József, 1994a. 44–45.); Kürt – 2 (MZA 103110., 103114. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).
- A csáfordi kolostor (Ótemető dűlő): Csáford – 3 (EA 3887/20–21. – Szentmihályi Imre gy., 1952).
- A csatka kolostor (Szentkút): Csátka (Pereszlényi Mária, 1941. 284.).
- A csékúti (padragkúti) kolostor: Csékút (Pesty Frigyes, 1861. 142. – Joseph Hammar-Purgstall nyomán, 1809).
- A csepregi kolostor: Csepreg* (Pesty Frigyes, 1864. Sopron vármegye).
- A csókakői kolostor (Várjújvár): Csókakő* (Edelényi Adél, 2004. 51. – Gémes Balázs gy., 1960).
- A csonkahegyháti kolostor (Barátláccai dűlő): Csonkahegyhát (GMA 30/1. – Szentmihályi Imre gy., 1956).
- A csurgói kolostor (Aranyász-part, Vár-cser): Csurgó (Csorba József, 1857. 153.); Csurgó* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 163.); Csurgó* (Rupp Jakab, 1870. 286–288.); Csurgó* (Patek Ferenc, 1912. 40.); Csurgó (EA 13638/2. – Farkas Éva gy., 1963); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 619., 626.).
- A dabronci kolostor (Vörös-víz, Tiszteletes út): Dabronc (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 43–44.).
- A daruvári kastély: Daruvár (Teleki Domokos, 1796. 177.; Pesty Frigyes, 1861. 135.).
- A dömösi kolostor: Dömös (Nedeczky Gáspár, 1880.); Dömös (Bosnyák Sándor, 2001. 276.).
- A dunaföldvári kolostor (Táncoló barátok kolostora): Dunaföldvár (Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7.); Dunaföldvár (WMMEA 113074/1–2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Dunaföldvár (GITL ltsz. n.; MZA 99216. – Genthon István gy., 1955); Dunaföldvár (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 162., 164.).
- Az éberhárdi vár/kolostor: Éberhárd* (Korabinsky, Johann Maththias, 1786. 136.); Éberhárd (Ipolyi Arnold, 1859. 30., 77.); Éberhárd (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 169.); Éberhárd (Pozsony vármegye és Pozsony, 1904. 57., 532.); Éberhárd (Deme Gyula, 1933. 12–13.); Éberhárd (Dicskő József, 1994. 57.).
- Az erdősmecskei kolostor (Várhegy-dűlő): Erdősmecske (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 38.); Feked (Uo., 38.).
- Az esztergomi rendház: Esztergom* (Kolinovics Gabriélis, 1751. I. 229.); Esztergom (Ungrisches Magazin, 1787. 497.); Esztergom* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 166.); Esztergom* (Rupp Jakab, 1870. I. 23–24.); Esztergom* (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásiban és képben XIII., 1896. 512.); Esztergom* (Patek Ferenc, 1912. 40.).
- A fehértói kolostor (Feneketlen tó/Örvény): Fehértó – 3 (XJMNA 1266-86/1–3. – Kovács Márta gy., 1986).
- A felsőpulyai kolostor: Felsőpulya/Pulyai járás (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásiban és képben XIII., 1896. 437.).

- A fertőszéplaki kolostor (Várhely): Fertőszéplak (Fényes Elek, 1851. IV. 124.; Pesty Frigyes, 1861. 137.).
- A győrújbaráti kolostor I–II. (Kisbarát, Nagybarát, Pap-erdő, Serfőző-domb, Pusztafalu, Kibarátt-hegy): Kisbarátfalu (XJMNA 102-65. – N. N. gy., 1965); Sokorópátka (MZA 49113. – Vehrér Adél gy., 1995); Győrújbarát – 9 (EA 31457/3–8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Győrújbarát – 8 (Edelényi Adél, 2004. 46., 182–183., 214., 230–231., 264–265., 268–269., 326., 344.).
- A gyulafrátóti kastély/kolostor (Kalastorom, Mitlát-kút): Gyulafrátót (Bél Mátyás, 1989. 116. – 1735); Gyulafrátót (Esméreték Tára X., 1844. 79.); Gyulafrátót (Fényes Elek, 1851. III. 282.); Gyulafrátót* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 50–51.); Gyulafrátót (Rómer Flóris, 1860. 138.); Gyulafrátót (Pesty Frigyes, 1861. 126.); Gyulafrátót (Jancsik Ede, 1863. 292.); Veszprém (EA 10041/72–73. – Tilesch Nándor gy., 1953); Gyulafrátót (EA 12965/21. – Kaulser Teréz gy., 1961); Gyulafrátót (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 179.).
- A hántai kolostor: Hánta (Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye, 183.); Hánta (Rómer Flóris, 1990. 37. – 1860.).
- A hedrehelyi kolostor (Vár): Hedrehely (Edelényi Adél, 2004. 63.).
- A hegymagasi kolostor (Szent György-hegy, Sárkány liktya): Hegymagas (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 193.).
- A hetefői kolostor (Major, Vörös-víz, Kápónai-düllő): Hetefő (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 35., 36.).
- A hidasi kolostor (Szent Mária-dűlő): Hidas (Fényes Elek, 1851. II. 107.); Hidas (Pesty Frigyes, 1861. 140.); Hidas (EA 14619/24. – Kutnyánszky József gy., 1958); Hidas (EA 14364/41. – Solymár Imre gy., 1962).
- Az iregi kolostor: Ireg/Iregszemcse (Fényes Elek, 1851. II. 136.).
- Az iszkaszentgyörgyi kolostor (Papharasz): Iszkaszentgyörgy (Párniczky Józsefné, 1977. 219. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye).
- A kányavári vár: Kányavár (Gönczi Ferencz, 1914. 38.); Kányavár (N. Szabó Gyula, 1927. VII. 240–242.).
- A kapolcsi kolostor (Barát-fa): Kapolcs (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 81.).
- A kaposhomoki kolostor (Vármona/Vármóna): Kaposhomok (Gózszy Zoltán–Polgár Tamás, 2001. 132. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye); Kaposhomok (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 501.).
- A kaposkeresztúri kolostor: Kaposkeresztúr (Somogy vármegye, 1914. 86.).
- A karakói kolostor (Kastíl): Karakó (EA 15520/7. – Horváth István gy., 1974).
- A kemenesaljai kolostor (Pincés-gödör): Kemenesalja (Beke Ödön, 1906. 28.).
- A keresztélyi rendház: Keresztély* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 170.); Keresztély* (Belitzky János, 1938. 490–491.); Keresztély* (Patek Ferenc, 1912. 41.).
- A keszthelyi kolostor: Keszthely (Pesty Frigyes, 1861. 140.).
- A kesztölc-klostropusztai kolostor: Kesztlöc (Esztergom vármegye, 1908. 24. – 1827); Kesztlöc (Méri István, 1961. 3., 14., 19.); Klostropusztai, Kesztlöc (Tisovszki Zsuzsanna, 1988. 87.); Kesztlöc (Edelényi Adél, 2004. 339.).
- A kisbéri kolostor: Kisbér (Rómer Flóris, 1860. 37.); Kisbér (Pastinszky Miklós–Tapolcainé Sáray Szabó Éva, 1977. 145. – Pesty Frigyes, 1864. Komárom vármegye); Kisbér (EA 17074/8. – Fojtik Ágnes gy., 1971); Kisbér (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 290.).
- A kisleludi kolostor: Kislelud (EA 550. – Németh Sándor gy., 1937); Kislelud – 2 (XJMNA 130-65/1–2., 2. – Németh Sándor gy., 1963).
- A kisvaszari kolostor (Vár-högy): Kisvaszar (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 150.).

- A komáromi (révkomáromi) rendház: Komárom (Bél Mátyás, 1989. 133. – 1735); Komárom (Teleki Domokos, 1796. 215.); Komárom (Holéczy Mihály, 1837. 100.); Komárom (Pesty Frigyes, 1861. 136.).
- A köröshegyi kolostor: Köröshegy (Csorba József, 1857. 176.); Köröshegy (Zombory Gusztáv, 1863b. 32.).
- A kövágóörsi kolostor (Klastrom-völgy, Ecséri templomrom, Kúszobor, Ördög-szikla): Kövágóörs (Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye); Kövágóörs (EA 19146/64. – Süle Sándor gy., 1976); Kövágóörs (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 185.).
- A külsővati rendház (Vörös barátok háza, Feneketlen-tó): Külsővat (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 230.); Külsővat (Simonfi Szolán, 1996. 316–317.); Külsővat (Varga Éva Teréz, 1996. 243., 246.); Külsővat – 3 (Edelényi Adél, 2004. 40–41., 307.).
- A lékai vár: (Léka Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1824. 189–196. – Mednyánszky Alajos közleménye; Mednyánszky Alajos, 1829. 442–449.; Uő, 1834. II. 67–73.); Léka (Ipolyi Arnold, 1854. 363.); Léka (Hunfalvy János, 1860. II. 364.); Léka (Pesty Frigyes, 1861. 92.); Léka (Mohl Adolf, 1926. 50–57.); Léka (Schermann, Aegid, 1936. 27–29.); Léka (Olvasókönyv, é. n. 178–183.); Léka* (Keller, Paul Anton, é. n. 22–23.); Léka* (Haiding, Karl, 1965. 288.); Kőszegszerdahely (DENIA 3542/22. – Edelényi Adél gy., 1998; Edelényi Adél, 2001. 45.; Uő, 2004. 43–44., 179.); Léka (Benedek Szabolcs, 2017. 13.).
- A lengyeltóti kolostor (Barátkert, Baráti-mező): Lengyeltóti (Karsai Géza, 1938. 247–248.); Lengyeltóti (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 92.); Lengyeltóti (MZA 53313. – Magyar Zoltán gy., 2006).
- A libádi kolostor: Libád (Esztergom vármegye, 1908. 86.).
- A lispezsentadorjáni kolostor: Lispezsentadorján (Bátorfi Lajos, 1876. I. 250., 253.); Lispezsentadorján (Gönczi Ferencz, 1914. 39–40.).
- A loretoi kolostor: Loretto (Mohl Adolf, 1926. 199–206.).
- A lovászpatonai Öreghegyen lévő barlang: Lovászpatonna – 2 (MZA 109241., 109245. – Magyar Zoltán gy., 2017).
- A Margit-szigeti (Nyulak-szigeti, Budapest) kolostor: Budapest (Világ, 1925. november 7. 5.); Budapest (Krúdy Gyula, 1928.).
- A marcaltői kolostor (Barátság-dűlő): Marcaltő* (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 39., 84.).
- A mecseknádasdi (püspöknádasdi) kolostor: Mecseknádasd (Fényes Elek, 1851. III. 125.); Mecseknádasd (Pesty Frigyes, 1861. 134.).
- A ménfőcsanakai kolostor (Világosvár-domb): Ménfőcsanak (EA 20087/14. – Fürstáll Edit gy., 1978); Sokorópátka (MZA 49113. – Vehrer Adél gy., 1995); Ménfőcsanak (Szabady János, 2000. 32.).
- A merseváti kolostor (Himeskő): Mersevát (EA 19475/45. – Kovács Jenő gy., 1977).
- A mesztegnyői kolostor: Mesztegnyő (EA 17434/5. – Jáger Márta gy., 1972).
- A mezőlaki kolostor/vár (Szentpéteri-domb): Mezőlak, Nagycsád (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 123., 127.).
- A mezőörsi kolostor: Mezőörs (Edelényi Adél, 2004. 38.).
- A monostorapáti kolostor (Szentkút, Barátok fala, Almádi apátság, Nádas-tó): Monostorapáti (MZA 60011. – Hála József gy., 1986); Monostorapáti (S. Lackovits Emőke, 2007. 229.; Uő, 2008. 52.); Monostorapáti (Tóth Ida, 2016. 11.).
- A mór-timárpusztai rendház: Mór* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 170–170.; Pesty Frigyes, 1861. 138.).
- A mór-szentkeresztii kolostor: Mór (Pesty Frigyes, 1861. 135. – Johann Matthias Korabinsky nyomán).

- A muraszentmártoni templom: Muraszentmárton (Teleki Domokos, 1796. 215.); Muraszentmárton (Hammer-Purgstall, Joseph, 1809. VI. 33.); Muraszentmárton (Pesty Frigyes, 1861. 101.); Muraszentmárton (Gönczi Ferencz, 1895. 12.).
- A nagyacsádi vár/templom (Pusztatorony, Macskaberek): Nagyacsád (EA 15930/20. – Dávid Zsuzsa gy., 1968); Nagyacsád – 2 (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 128.).
- A nagybajcsi kolostor (Koppánymonostor): Nagybajcs (EA 6059/8. – Ziniel Katalin gy., 1955).
- A nagykónyi kolostor: Nagykónyi (Gaál Attila–Kóhegyi Mihály, 1974. 324. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye).
- A nagymányoki kolostor: Nagyszokoly (Hammer-Purgstall, Joseph, 1809. VI. 33–34.); Nagyszokoly (Holéczy Mihály, 1837. 107–108.); Nagyszokoly (Pesty Frigyes, 1861. 141.).
- A nagyölvédi kolostor: FF: Zseliz/Nagyölvéd, Lekér/Nagyölvéd (MZA 103143., 103144. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).
- A nagyvázsonyi kolostor: Nagyvázsony (Rómer Flóris, 1860. 179–180.); Nagyvázsony – 5 (LDMNA 311/4–6. – Zsiray Lajos gy., 1978).
- A nyergesújfalui kolostor: Nyergesújfalu (Pesty Frigyes, 1864. Esztergom vármegye, 87.).
- Az óbuda-fehéregyházi rendház: Óbuda* (Bél Mátyás, 1735–1742. III. 179., 513.); Óbuda* (Kolinovics Gabriel, 1751. I. 229.); Óbuda* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 164–165.); Óbuda* (Pesty Frigyes, 1861. 120–121.).
- Az ógyallai kolostor: Ógyalla (EA 656/10. – Manga János gy., 1937).
- Az ostffyasszonyfai kolostor (Csonkavár, Pincés-gödör, Pap tava): Ostffyasszonyfa (Beke Ödön, 1906. 28.); Ostffyasszonyfa (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 295–296.).
- A péliföldszentkereszt kolostor (Barátok kútja, Emberölő-völgy): Bajót (Esztergom vármegye, 1908. 7.); Péliföldszentkereszt/Nyergesújfalu (Bálint Sándor, 1942. 203.); Bajót – 2 (BBMNA 20/14. – Balogh László gy., 1964); Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965); Bajót – 2 (BBMNA 44/20., 20–21. – Balogh László gy., 1968); Bajót (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 71.).
- A pilismaróti kolostor (Pusztamarót): Pilismarót (Esztergomi Ujság, 1865. 74.).
- A pilisszentkereszt kolostor (Ördöglyuk): Pilisszentkereszt (Dobos Ilona, 1971. 76. – Manga János gyűjtése nyomán); Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 227–228.); Pilisszentkereszt – 4 (Edelényi Adél, 2004. 274., 283–284., 328–329.); Pilisszentlélek (Uo., 328.).
- A pilisszentléleki kolostor (Rástyom): Pilisszentlélek (EA 7266/1–2. Manga János gy., 1960); Pilisszentlélek (MTA NTI K 342. – Manga János gy., 1973); Pilisszentlélek (Manga János, 1973. 227.); Pilisszentlélek (Dobos Ilona, 1970. 76. – Manga János nyomán); Pilisszentlélek (EA 21403/18. – Dobay Pál gy., 1982); Pilisszentlélek – 4 (Edelényi Adél, 2004. 55–56., 232., 289., 328.).
- A pogányszentpéteri kolostor: Nagykanizsa (Halis Sándor, 1896. 31.); Pogányszentpéter (Kardos Frenc, 2010. 36. – Kerecsényi Edit gy., 1950-es évek); Pogányszentpéter (MOA 7914. – Knézy Judit gy., 1960-es évek).
- A püspökmolnári templom: Püspökmolnár (SMNK 237/III. 2. – Dömötör Sándor gy., 1955).
- A pulai kolostor: Pula (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 375.).
- A rédei kolostor (Barát-rét, Pap halála): Réde (EA 16328/11. – Szűcs Péter gy., 1968); Réde (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 318.).
- Rotheinstein/Vöröskő vára: Hainburg (Mindszenty Antal, 1831. 37–38.; Pesty Frigyes, 1861. 108.).
- A ságvári kolostor (Kláštróm-hegy, Szent László-monostor): Ságvár (Szabó József, 2010. 405. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye).

- A salföldi kolostor (Klastrom-völgy, Pusztatemplom, Toronyi dűlő): Salföld (N. Nagy István, 2000. 235. – Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye); Salföld (Margittay Rikárd, 1941. 2.); Salföld (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 198–199.).
- A sáskai (szentjakabi) kolostor: Sáska (EA 12896/2. – Tóth Joachim gy., 1961).
- A gesegdi kolostor: Gesegd (Csorba József, 1857. 190–191.).
- A sokorópátkai (Harangozó-hegyi) kolostor (Harangozó-hegy, Harangozó-tető, Várhegy): Sokorópátka – 2 (Horváth Árpád, 1944. 38–39., 39.); Sokorópátka (XJMNA 32-65. – Ziniel Katalin gy, 1965); Sokorópátka (EA 20089/10. – Kovács Imre gy., 1978); Sokorópátka (EA 24302/13–14. – Gubó Piroska gy., 1989); Sokorópátka („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283–284. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka (DENIA 3542/156–157. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka – 20 (MZA 48616., 48618., 48619., 48622., 48623., 49631–49634., 49641., 49643., 49645., 49647–49650., 49113., 49672., 49653., 49640. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka – 28 (Edelényi Adél, 2003. 45–47., 50–52., 61–67., 73., 82–83., 88–91.); Sokorópátka –14 (Uő, 2004. 44–45., 188., 192., 204., 214., 229., 250., 255–256., 261–264., 288., 295–296., 318., 344., 368.); Nagydém – 5 (Uo., 215., 219., 326–327., 345., 347.); Kajárpéc (Uő, 2003. 52–53.; Uő, 2004. 45., 211.); Felpéc, Tét – 3 (Uo., 45., 261., 325.); Szerecseny (Uo., 46–47.).
- A somogyvámosi kolostor (Remete-hegy): Somogyvámos (MZA 90856. – Magyar Zoltán gy., 1996).
- A somogysárdi kolostor: Somogysárd (Gözszy Zoltán–Polgár Tamás, 2001. 277. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye).
- A somogyvári kolostor: Somogyvár (MZA 90857. – Magyar Zoltán gy., 1996).
- A sümegi kolostor: Sümeg (Éder József, 1793. 456–457.).
- A száki kolostor: Szák (Pastinszky Miklós–Tapolcainé Sárny Szabó Éva, 1977. 207. – Pesty Frigyes, 1864. Komárom vármegye); Szák (Komárom vármegye, 1907. 212.); Szák (EA 17954/10–11. – Mészáros Zsuzsanna gy., 1973); Szák (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 274.).
- A szakonyi kolostor: Szakony (EA 4507/33. – Kelényi Ferenc gy., 1935).
- A szentlőrinci kolostor (Köröszttöpuszta, Temető-dűlő): Szentlőrinc (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 840.).
- A szigligeti kolostor (Papedűlő): Szigliget (Jankó János, 1902. 74.); Szigliget (Sági János, 1905. 3.).
- A szőgyei kolostor: Nagybajcs – 2 (EA 6059/5., 7. – Ziniel Katalin gy., 1955); Nagybajcs (MZA 93513. – Hatos Gusztáv gy.); Kisbajcs – 2 (EA 16340/4–5., 35. – Timaffy Emőke gy., 1969); Nagybajcs (Edelényi Adél, 2003. 68.); Nagybajcs – 7 (Edelényi Adél, 2004. 188., 217., 220., 253., 307., 318., 324–325.); Szőgye/Nagybajcs (Uo., 40.).
- A taliándörögdi kolostor: Taliándörögdi (Kolacskovszky Lajos, 1938. 313.).
- A tányói kolostor (Szár-hegy, Vár-hegy, Barátok réjtje): Tényő (EA 16345/10. – Halász Aranka gy., 1969); Tényő – 2 (EA 24302/5. – Vehrer Adél gy., 1989); Tényő (MZA 49652. – Vehrer Adél gy., 1995); Tényő (Edelényi Adél, 2001. 45.); Tényő (Uő, 2002. 31.; Uő, 2003. 53.); Tényő – 7 (Uő, 2003. 65–68., 85., 89., 91.); Tényő – 8 (Uő, 2004. 45., 179. 188., 256., 325–326., 339., 344.).
- A tihanyi kolostor (Lány-barlang): Tihany (EA 7529/7. – Dobos Ilona gy., 1965).
- A tokodi kolostor: Tokod (Edelényi Adél, 2004. 53.).
- A töki kolostor: Tök (Loschdorfer Anna, 1935. 73.).
- A türjei rendház: Türje (MZA 85684. – Tringli István közlése, 2014).
- A túskevári kolostor: Túskevár (MZA 49202. – Magyar Zoltán gy., 2002).
- Az udvardi kolostor (Szent Mártony hegye): Udvard (Bél Mátyás, 1989. 121. – 1735).

- Az ugodi kolostor: Ugod (EA 5571/5. – Pesovár Ernő gy., 1951); Ugod (LDMNA 470/61–62. – Csudai Csaba gy., 1979); Ugod (Edelényi Adél, 2004. 47.).
 - Az ukki kolostor/kastély: Ukk (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 37.).
 - Az uzsai kolostor: Uzsa/Zala megye (Pákay Zsolt, 1942. 153.).
 - A vállusi kolostor (Szentmiklós, Barátkő): Lesencefalú (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 191.); Vállus (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 62.); Vállus – 3 (Petánovics Katalin, 1991. 102–105., 113.).
 - A vágghosszúfalui kolostor (Miklós-domb, Baráthalom): Vágghosszúfalú (Szentkereszty Tivadar, 1895. 417.); Vágghosszúfalú (Molnár Piroska, 1992. 41.); Vágghosszúfalú (Szanyi Mária, 1993. 40.); Vágghosszúfalú (EA 26325/4. – Nagy Zoltán gy., 1993); Vágghosszúfalú – 4 (MZA 90477., 90479–90481. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010–2011).
 - A városlódi kolostor: Városlód (Jancsik Ede, 1863. 308.); Városlód (Bél Mátyás, 1989. 87. – 1735).
 - A várkeszői kolostor: Várkesző (Verebélyi Kincső szerk., 1998. 54. – Berta Imre gy., 1914).
 - A várpalotai kolostor (Barát-völgy): Várpalota (Jancsik Ede, 1863. 275.); Várpalota (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 144. – Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye).
 - A várvölgyi kolostor (Vörösöld-tető, Ördög-kújek): Várvölgy (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 50.); Várvölgy – 5 (Petánovics Katalin, 2005. 300–302.).
 - A vedródi kolostor/kastély: Vedród (Pozsony vármegye, 1904. 126.).
 - A véneki kolostor: Vének (MZA 71642. – Lackovits Emőke gy., 1968).
 - A vértesszentkereszti kolostor: Oroszlány (Pesty Frigyes, 1861. 51. – Johann Matthias Korabinsky nyomán, 18. század vége); Bokod (Czunyiné Dr. Bertalan Judit, 2005. 16.); Bokod (MZA 91497. – Magyar Zoltán gy., 2006).
 - A veszprémvölgyi kolostor: Veszprém (Pesty Frigyes, 1861. 50., 140.).
 - A vönöcki kolostor: Vönöck (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 302.).
 - A vörösberényi kolostor: Vörösberény (Bátorfi Lajos, 1876. I. 86.).
 - A zágrábi rendház: Zágráb* (Pesty Frigyes, 1861. 91.).
 - A zajkai kolostor (Sülledő-kert, Barát-köz): Zajk (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 467., 469.).
 - A zalaszentlőrinci kolostor (Pincetomb): Zalaszentlőrinc (EA 3975/6. – Szentmihályi Imre gy., 1953).
 - A zalatárnoki kolostor (Vörösfalú puszta): Zalatárnok (Gönczi Ferencz, 1914. 49.).
 - A zsámbéki kolostor: Zsámbék (Bognár András, 1984. 487. – Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye).
- FF:
- Az abasári kolostor (Pálosveresmart): Abasár (Kandra Kabos, 1891. 20–22. – Hanák Kolos gy.); Abasár (Marcziányi György, 1893. 2.; Szendrey Zsigmond, 1925. 50.); Parád (EA 7528. – Dobos Ilona gy., 1965); Abasár (EA 15622/5. – Borbély Emma gy., 1967); Abasár (ENA 3351/96. – Molnár Ilona gy., 1977).
 - Az abaújkéri kolostor (Paphalma, Favár): Abaújkér (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye, 388., 390.).
 - Az abaújszántói kolostor (Barátok szőleje): Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 133.).
 - Az alsómislyei kolostor: Alsómislye (Pétery Károly, 1877.).
 - Árva vára: Árva (Turóczy László, 1729. 12.); Árva vármegye (Kolinovics Gabriel, 1751. I. 229.); Árva megye (Windisch, Karl Gottlieb, 1780. I. 174.); Árva vármegye (Korabinsky, Johann Matthias, 1786. 629.); Árva vármegye (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1820. 49.; Pesty Frigyes, 1861. 107.); Árva vármegye (Gyurikovich György, 1834. 438.);

- Árvaváralja (Vasárnapi Ujság, 1857. 409.); Árva vármegye (Pesti Napló, 1858. 163. szám.); Alsókubin (Stummer György, 1858. 4.); Árva vármegye* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1860. II. 168.); Árva vármegye (Hunfalvy János, 1860. II. 124.); Árva vármegye (Hunfalvy János, 1860. II. 124.); Árva vármegye (Pesty Frigyes, 1861. 124.); Árva vármegye (Nagy Miklós szerk., 1867. I. 116.); Árva vármegye (Rupp Jakab, 1876. III. 256.); Árvaváralja (Szombathy Viktor, 1979. 11–13.).
- A balogfalvai (a kerekgedei Sziget-pusztán állt) kolostor: Balogfalva – 2 (MZA 92771., 92773. – Varga Norbert gy., 2004); Várgede (Varga Norbert, 2014. 44.).
- A barszklénói vár/kolostor (Pusztý-Hrad): Barszklénó – 2 (Bars vármegye, 1903. 20., 162.).
- A bártfai (bártfafürdői) vár/kolostor: Bártfafürdő (Korabinsky, Johann Matthias, 1786. 35.); Bártfa (Pesty Frigyes, 1861. 126.); Bártfa – 2 (Potemkin Ödön, 1863. 39., 60., 71–72.); Bártfa (Tóth Sándor, 1910. II. 241.).
- A bazini rendház: Bazin* (Pozsony vármegye és Pozsony, 1904. 214.).
- A bélapátfalvi kolostor (Paprakás): Bélapátfalva (BA 66/7. – Bakó Ferenc gy., 1968); Bélapátfalva (Paládi-Kovács Attila, 1982. 160.); Bélapátfalva (Zábrátsky Éva, 2004. 331. – Bakó Ferenc gy.).
- A bernecebaráti kolostor: Bernecebaráti (Pesty Frigyes, 1864. Hont vármegye); Bernecebaráti (Hőke Lajos, 1866. 838.).
- A berzétei vár/kolostor (Pusztavár, Kisvárszög, Nagyvárszög, Vörös ember lyuka): Gömör vármegye (Petőfi Sándor, 1845. 55.; Uő, 1987. 15.); Berzéte – 3 (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 55–56.); Berzéte (Magyar Zoltán, 2011c. 105–106. – Komáromy Barnabás visszaemlékezései, 1891–1957); Berzéte (Gömör-Kishont vármegye, 1903. 33.); Berzéte (Ambros Ferenc, 1989. 33.); Berzéte – 4, Csucsom, Jólész, Szalóc – 4 (Magyar Zoltán, 2011c. 103–107.).
- A blatnicai vár/kolostor: Blatnica (Bél Mátyás, 1735–1742. II. 336.); Blatnica (Ungrisches Magazin, 1787. 437., 495.); Blatnica (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1824. 189–190. – Mednyánszky Alajos írása; Mednyánszky Alajos, 1834. II. 35–43.); Blatnica (Kovácsóczy Mihály, 1837. 197.); Blatnica (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 163–164.); Blatnica (Pesty Frigyes, 1861. 103.); Blatnica (Rupp Jakab, 1870. I. 288.); Blatnica (Drahotovszky Ferenc, 1870. 63.); Blatnica (Siegmetth Károly, 1889. 15.); Blatnica (Szeghalmy Gyula, 1929. 29., 76–90.).
- A boldogkővára kolostor (Szentiván, Podkosztelkom): Boldogkővára (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye, 120.).
- Borostyánkő vára: Borostyánkő (Ipolyi Arnold, 1859. 474.).
- A bujági kolostor (Szent Márton-hegy): Buják (Bél Mátyás, 1742. IV. 112.); Buják (Münter, Friedrich, 1794. 431.); Buják (Pesty Frigyes, 1861. 108–109.); Buják (Haan Rezső, 1862. 1405.).
- A bükk-szentkereszt kolostor (Szentlélek-hegy): Borsod vármegye (Vasárnapi Ujság, 1860. 111–112.); Diósgyőr – 3 (Istvánffy Gyula, 1891. 74–75.); Bükk-szentkereszt (Krupa András, 1997. 506–507.).
- A chorupnei kolostor: Liptó vármegye* (Pesty Frigyes, 1861. 135.).
- Cserbakő vára: Szuhogy (Hajdu Imre, 1997. 164.); Dobódél, Jósvaló (Magyar Zoltán, 2001a. 236.).
- A detrekővára kolostor: Detrekővára (Ipolyi Arnold, 1859. 498.; Pesty Frigyes, 1861. 134.).
- A dabari (dobrocsi) kolostor/templom: Dabar (Fényes Elek, 1851. I. 271.; Pesty Frigyes, 1861. 39.); Dabar (Novák Lajos, 1887. 47.).

- A fajkúrti kolostor: Fajkúrt (Pesty Frigyes, 1864. Bars vármegye, 49.).
- A felsőgagyai templom és kolostor: Felsőgagy (Kerny Terézia, 1990. 287. – Genthon István gy., 1955).
- A felsőtárkányi kolostor: Felsőtárkány (MZA 99727. – vallásos ponyvanyomtatvány, 19. század vége).
- A felsőelefánti kolostor (Barátút): Felsőelefánt (Nyitra vármegye, 1900. 94.); Vicsápapáti – (MZA 48983., 48986. – Magyar Zoltán gy., 1998); Vicsápapáti – 2 (Magyar Zoltán, 2002. 79.).
- A füleki vár: Fülek/Pilisvörösvár* (EA 8387/27. – Hacsek Zoltán gy., 1967); Ragyolc* (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 116.).
- A gadnai kolostor: Gadna (Vályi András, 1799. II. 4.).
- A garamlöki kolostor: Garamszentbenedek* (Bars vármegye, 1903. 162.; Dobos Ilona, 1986. 67–68.); Fajkúrt/Garamszentbenedek* (MZA 97084. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).
- A garammikolai kolostor: Garammikola (MZA 103015. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).
- Ghymes vára: Pográny (Magyar Zoltán, 2002. 79.).
- A gombaszögi kolostor (Kláštor, Lovag-forrás, Margit-forrás): Gömör vármegye (Mikszáth Kálmán, 1890. 70–76.); Szalóc (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képen XVIII., 1900. 158.); Szilice, Szalóc (Fehérváry István, 1937. 184., 185–186.); Torna vidéke (György Horváth László, 1995. 32–33.); Borzova, Krasznahorkaváralja, Szalóc – 2 (MZA 48833., 53339., 53342., 53333. – Magyar Zoltán gy., 1996–2004); Szalóc-Gombaszög, Szalóc – 2 (MZA 92766., 92767., 92768. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009–2011); Berzéte, Borzova, Szalóc – 2 (Magyar Zoltán, 2011c. 104., 106–107., 234.); Borzova/Szalóc (MZA 106315. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).
- A gölnicbányai kolostor: Gölnicbánya (Éder József, 1793. 453.).
- A gömörhorkai kolostor (Mihály-hegy): Gömörhorka (MZA 92770. – Czakó Emese gy., 2006).
- A gönci kolostor: Gönc (DE MNYT K-344/18. – Károly Mária gy., 1964).
- A görömbölyi kolostor (Paptorok): Görömböly* (EA 23305/13. – Iván Zsolt gy., 1987).
- A guszonai kolostor (Apátipusztá): Guszóna (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 116.).
- A gyöngyössolymosi kolostor (Monostor): Gyöngyössolymos (Malonyay Dezső, 1922. V. 165.).
- A gyöngyöstarjáni kolostor (Vörös tábla, Templom-berek, Vörös barátok temploma): Gyöngyöstarján (Heves megye földrajzi nevei IV., 1988. 87–88., 88.).
- A hámbori (berzevice-hamburgi) kolostor: Hámbor (Vályi András, 1799. II. 139.); Hámbor (Fényes Elek, 1851. II. 84.; Pesty Frigyes, 1861. 140.).
- A hangonyi kolostor (Barátvögye): Hangony – 4 (GA 481/24., 31., 37., 41. – Perger Gyula gy., 1981); Hangony (Paládi-Kovács Attila, 1982. 160.).
- A hanvai kolostor (György barátok kolostora): Hanva (MZA 92769. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).
- A hárskúti (szoroskői) kolostor: Hárskút (Magyar Zoltán, 2001a. 234.); Jólész, Krasznahorkaváralja (Uő, 2011c. 107.).
- A hollóházi kolostor (Kláštorickó dűlő): Hollóháza (Simkó József, 1999. 9.).
- A horpácsi kolostor: Horpács (Szombathy Viktor, 1984. 105.).
- A harapkői kolostor: Harapkó (Vályi András, 1799. II. 198.); Harapkó (Fényes Elek, 1851. II. 122.).
- Az ipolytarnóci kolostor: Ipolytarnóc (Pesty Frigyes, 1864. Nógrád vármegye).

- Az illavai kolostor: Illava* (Kolinovics Gabriel, 1751. I. 229.); Illava* (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1860. I. 167–168.); Illava* (Pesty Frigyes, 1861. 138.); Illava* (Rupp Jakab, 1870. I. 604.); Illava (Szeghalmy Gyula, 1929. 18.).
- A jászói kolostor: Torna (MZA 102057. – Magyar Zoltán gy., 1997).
- Jókó vára: Jókó (Mednyánszky Alajos, 1826. 109.; Uő, 1981. 108.); Jókó (Fényes Elek, 1851. II. 158.; Pesty Frigyes, 1861. 133.).
- A kalondai kolostor: Kalonda (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 115.).
- A Karancs-hegyi kolostor: Karancskeszi (Fejős Zoltán, 1985. II. 71.); Karancslapujtó – 2 (Hetény János, 2000. 43–44., 44. – 1952).
- Kasza vára: Kasza (Mednyánszky Alajos, 1926. 71.; Uő, 1981. 73.; Pesty Frigyes, 1861. 136.).
- A kemencei kolostor: Kemence* (EA 4470/179. – Erdélyi Zoltán gy., 1956; Erdélyi Zoltán, 1994. 72.).
- Kesselőkő vára: Alsókamenec (Bars vármegye, 1903. 162.).
- A késmárki kolostor/vár: Késmárk (Pesty Frigyes, 1861. 139.).
- A kisbábi kolostor: Kisbáb (Nyitra vármegye, 1899. 65.).
- A kistatai/kőhídgyarmati kolostor: Kőhídgyarmat (MZA 83697. – Magyar Zoltán gy., 2007).
- A komlóscai kolostor (Barát-rét, Pap-kút, Klastrom-rét): Komlóska (Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely, 1905. 71.); Komlóska – 2 (Bartha Elek, 1980. 29., 30.); Komlóska (Edelényi Adél, 2004. 72.).
- A komlóskeresztesi kolostor: Komlóskeresztes* (Pesty Frigyes, 1861. 118.); Komlóskeresztes (Potemkin Ödön, 1863. 71.); Komlóskeresztes (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XVIII., 1900. 344.); Komlóskeresztes* (Tóth Sándor, 1909. II. 3.).
- A kovarci kolostor: Kovarc (Nyitra vármegye, 1899. 78.); Kovarc (Mártonvölgyi László, 1941. 80.).
- A körmöcbányai vár/kolostor (Vörös-torony): Körmöcbánya (Bél Mátyás, 1742. IV. 208–209.); Körmöcbánya (Pesty Frigyes, 1861. 113., 140.).
- A kurittyáni kolostor (Klastrom-oldal, Vaskapu, Barát-rét): Kurittyán – 3 (Tóth Péter, 1988. 176–177. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Rudabánya (Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye, 382.); Rakacaszend, Szőlősardó (Magyar Zoltán, 2001a. 236.).
- A legényei kolostor (Szent Andráska/Hegyecske): Legénye (SRKA 1628/15. – Éless István gy., 1923).
- A lekéri kolostor: Lekér* (EA 16713/4–5. – Parák Endre gy., 1970).
- Likava vára: Likava (Korabinsky, Johann Matthias, 1786. 629.); Likava (Mednyánszky Alajos, 1826. 25–26.); Likava* (Kachelmann, Johann, 1856. II. 97.); Likava* (Fuxhoffer, Damiani–Cziner, Maurus, 1860. II. 168–169.); Likava* (Pesty Frigyes, 1861. 128.); Likava* (Ludwig Emil, 2000. 73.).
- A liptószentiváni kolostor: Liptószentiván* (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigyes, 1861. 135.).
- A liptószentkereszt kolostor: Liptószentkereszt* (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigyes, 1861. 135.).
- A liptószentmáriai kolostor: Liptószentmária (Bél Mátyás, 1735–1742. II. 581.; Pesty Frigyes, 1861. 128.); Liptószentmária (Mednyánszky Alajos, 1826. 25.; Uő, 1981. 28.); Liptószentmária (Lovcsányi Gyula, 1881. 58.).
- A liptószentmártoni kolostor (Mnich, Barát-hegy): Liptószentmárton (Bél Mátyás, 1735–1742. II. 579.); Liptószentmárton* (Katona Stephanus, 1788. I. Praefatio.); Liptószentmárton (Mednyánszky Alajos, 1981. 28. – 1825); Liptószentmárton (Korabinsky, Johann Matthias,

1786. 629.); Liptószentmárton (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1860. II. 168–169.); Liptószentmárton (Lovcsányi Gyula, 1881. 67.); Németlipcse (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XV., 1899. 384.); Rózsashegy (Teschler Béla, 1916. 2–3.); Liptószentmárton (Ludwig Emil, 2000. 73.).
- A lipítószentpéteri kolostor: Liptószentpéter (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigys, 1861. 135.).
 - A losoncapátfalvi kolostor (Szentkirálypuszta): Losoncapátfalva (Bél Mátyás, 1742. IV. 100.; Pesty Frigyes, 1861. 140.); Losoncapátfalva (Mocsáry Antal, 1826. 178.); Losoncapátfalva (Résző Ensel Sándor, 1861. 54.).
 - A mádi rendház: Mád (Hegyaljai Kiss Géza, 1928. 28.).
 - A makkoshotycai kolostor (Barát-rét): Makkoshotyka/Sárospatak (Balassa Iván–Kováts Dániel, 1997. 69–70. – Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye).
 - A márianosztrai kolostor: Nagybörzsöny (Horváth M. Ferenc, 2000. 157–158.); Nagybörzsöny (MZA 110095. – Magyar Zoltán gy., 2017).
 - A márianosztrai (puszatoronyi) kolostor: Márianosztra (Kolacsokovszky Lajos, 1938. 187., 313.); Márianosztra/Nagymaros (MZA 91495., 99218. – Magyar Zoltán gy., 2008, 2013); Szob*, Márianosztra – 3 (MZA 109735., 110190–110192. – Magyar Zoltán gy., 2017).
 - A martonyi (Szár-hegyi) kolostor (Vöröskolostor, Klastrom, Barát-rét, Barátságúoldal, Barát-út, Ördög-hegy, Isten útja): Martonyi (Hunfalvy János, 1860. II. 201.); Martonyi (Pester Lloyd, 1860. 68. szám.; Pesty Frigyes, 1861. 136.); Martonyi (Tóth Péter, 1988. 185. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Meszes (Uo., 398. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Szalonna (Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye, 252–253.); Martonyi (EA 4731/8. – Abaháry Endre gy., 20. század első fele); Martonyi (Jakucs László, 1961. 338.); Bódvaszilás, Dobódél (EA 7273/173., 175. – Dobos Ilona gy., 1963); Becskeháza – 2, Bódvaszilás, Dobódél, Hídvégardó, Martonyi – 4, Méhész, Perkupa, Szőlősardó, Tornaszentandrás – 7, Varbóc, Zsarnó 2 (MZA 48866., 49381., 48864., 48878., 48871., 48875–48877., 48845., 48874., 49379., 48814., 48880., 48882., 49380., 49931–499332., 49376., 49377., 48851., 48873. – Magyar Zoltán gy., 1995–1997); Bódvalenke – 2, Bódvarákó, Bódvaszilás, Dobódél, Martonyi – 7, Perkupa, Rakacaszend – 2, Szögliget, Tornabarakony – 2, Tornaszentandrás – 4, Zsarnó – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 237–245.); Martonyi (MZA 91946. – Magyar Zoltán gy., 2003); Martonyi – 4 (Magyar Zoltán, 2005b. 163–166.).
 - A menedékkői kolostor: Szepes vármegye (Jókai Mór, 1860. 112.).
 - A mucsényi kolostor (Kastélytábla): Mucsény – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 115., 155.).
 - A nagyfalusi kolostor (Mnich): Nagyfalva*/Turóc vármegye (Pesty Frigyes, 1861. 131. – Szontagh Dániel nyomán).
 - A nagykázmei kolostor: Nagykázme (EA 1636/14–16. – Veme Ödön gy., 1941–1944.).
 - A nagymányai kolostor: Nagymánya (Ungrisches Magazin, 1787. 144.; Pesty Frigyes, 1861. 131.).
 - A nagyőri kolostor: Nagyőr (Margittai Gábor, 2006. 226. szám, 36.); Nagyőr (Ludwig Emil, 2014c. 39.).
 - A nagyszombati kolostor (Vörös barátok utcája/Rothe Pffafengasse): Nagyszombat (Anton, Karl Gottlieb, 1779. 323., 323–324.); Nagyszombat (Korabinsky, Johann Matthias, 1786. 765.); Nagyszombat (Éder József, 1793. 453–454.); Nagyszombat (Münter, Friedrich, 1794. 432.); Nagyszombat (Wilcke, Wilhelm Ferdinand, 1827. II. 49., 344.); Nagyszombat (Pesty Frigyes, 1861. 106., 133.).
 - A nagyszőlősi (kankóvári) kolostor (Vérfok): Nagyszőlős (Vasárnapi Ujság, 1855. 22. – Osváth P. gy.); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–78.).

- A németprónai (vysehradi) kolostor: Németpróna (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigyes, 1864. 134.); Németpróna (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.).
- A nézsai kolostor: Nézsa (Pesty Frigyes, 1861. 135.).
- A nyitrakorosi kolostor: Nyitrakoros (Bél Mátyás, 1742. IV. 451.); Nyitrakoros (Kolinovics Gabriel, 1751. I. 229.); Nyitrakoros (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1860. II. 165.); Nyitrakoros (Pesty Frigyes, 1861. 137.); Nyitrakoros – 2 (Nyitra vármegye, 1899. 108.).
- Az óbásti (pogányvári) vár: Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 32.).
- Az oltariszkai/péchújfalusi vár: Péchújfalu (Potemkin Ödön, 1863. 39.).
- A pozsonyi kolostor: Pozsony* (Ungrisches Magazin, 1787. 495.; Pesty Frigyes, 1861. 139.).
- A pozsonyszentgyörgyi kolostor: Pozsonyszentgyörgy* (Ungrisches Magazin, 1787. 495.; Pesty Frigyes, 1861. 139.).
- A pöstyéni kolostor: Pöstyén (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1824. 243–250. – Mednyánszky Alajos írása; Mednyánszky Alajos, 1826. 101.; Uő, 1829. 97.; Uő, 1834. II. 1.); Pöstyén (Gebhart, Johann, 1854. II. 248.); Pöstyén (Pesty Frigyes, 1861. 116.); Pöstyén (Hanusz István, 1900. 242.); Pöstyén (Follajtár József, 1905. 267–268.); Pöstyén (Reiszig Ede, 1925. I. 83., 93.).
- A rakacai kolostor: Rakaca (Kisfalusi János, 1994. 23.); Rakacaszend (MZA 49549. – Magyar Zoltán gy., 1997.).
- A rakacaszendi kolostor: Rakacaszend (Magyar Zoltán, 2001a. 237.).
- A rákfalvi kolostor: Rákfalva (Pesty Frigyes, 1861. 117. – Mednyánszky Dénes közlése nyomán).
- A rimaszombat-kurinci kolostor (Barát-kút): Rimaszombat–2 (MZA 49397., 49447. – Magyar Zoltán gy., 2003, 2010); Rimaszombat (Gaál Lajos, 2005. 61.).
- A romhányi kolostor: Romhány (Rapaics Raymund, 1929. 732. – Laszkáry Gyula közlése nyomán); Romhány (Balogh András, 1957. 18.); Romhány (Szombathy Viktor, 1984. 93.).
- A sajlóádi kolostor: Sajólád (Jókai Mór, 1910. 83., 110–112.); Kesznyéten (Galuska Imre, 1992. 114. – 1961.).
- A sajoszentkirályi kolostor: Sajoszentkirály (Bél Mátyás, 1992. 91. – 1749.).
- A sajoszentspéteri kolostor: Sajoszentspéter (Fényes Elek, 1851. IV. 116.).
- A sátoraljaújhelyi kolostor (Boszorkány-tető): Sátoraljaújhely (Edelényi Adél, 2004. 72., 253.).
- A sávolyi kolostor: Sávoly (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 116.).
- A selmecebányai kolostor: Selmecebánya (Pesty Frigyes, 1861. 137.; Bél Mátyás, 2006. 162. – Tadeus Bartfelder selmecebányai polgármester feljegyzése, 1536); Selmecebánya (Bél Mátyás, 1742. IV. 621–623., 633.); Selmecebánya (Kolinovics Gabriel, 1751. II. 229.); Selmecebánya (Fuxhoffer, Damiani–Czinár, Maurus, 1859. II. 167.); Selmecebánya (Pesty Frigyes, 1861. 137.); Selmecebánya (Rupp Jakab, 1870. I. 182–184.); Selmecebánya (Hont vármegye és Selmecebánya, 1906. 87.); Selmecebánya (Szombathy Viktor, 1979. 240.).
- Súlyomkő vára/a súlyomkői kolostor: Jablonca (Koleszár Krisztián, 2002. 273. – Pesty Frigyes, 1864. Torna vármegye).
- A sóvári kolostor: Sáros vármegye (EA 635/80. – Székely László gy., 1914).
- A sóregi kolostor: Sőreg (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 545.).
- A stólai kolostor: Stóla (Raisz Károly, 1819. 111.).
- A szécsényi kolostor (Szent György vára): Szécsény (Bél Mátyás, 1742. IV. 106.); Szécsény (Pesty Frigyes, 1861. 140.).
- A szentsimoni kolostor (Barát-völgy): Szentsimon (HOMNA 4449. – Tisovszki Zsuzsanna gy., 1981).

- A szeredneyi kolostor (Baráterdő): Szerednye (Ungrisches Magazin, 1787. 336.); Szerednye (Pesty Frigyes, 1861. 96.); Szerednye (Dienes Adorján, 1940. 41–46.); Szerednye (Dupka György–Zubánics László szerk., 2014. 71–73. – Szova Péter gy.).
- A szinyelipóci vár (Merse-vár/Váracska): Szinyelipóc (Fényes Elek, 1851. III. 32.); Szinyelipóc (Hunfalvy János, 1860. II. 245.); Szinyelipóc (Pesty Frigyes, 1861. 38.); Szinyelipóc (Potemkin Ödön, 1863. 34.); Szinyelipóc (Szombathy Viktor, 1986. 201.).
- A szkalkai kolostor: Trencsén vármegye (Ungrisches Magazin, 1787. 495.); Trencsén vármegye (Mednyánszky Alajos, 1826. 78–79.; Uő, 1981. 80.); Trencsén vármegye (Fejér György, 1829. I. 131.); Trencsén vármegye (Pesty Frigyes, 1861. 132., 139.); Trencsén vármegye (Rupp Jakab, 1870. I. 619–620.).
- A szklabinai kolostor: Szklabinya (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigyes, 1861. 134.).
- A szokolyai kolostor: Szokolya (Hont vármegye és Selmeczbánya, 1906. 67.); Szokolya (Kolacskovszky Lajos, 1938. 187.).
- A szucsányi vár/kolostor: Szucsány (Bél Mátyás, 1735–1742. II. 328.); Szucsány (Ungrisches Magazin, 1787. 435.); Szucsány (Kovacsóczy Mihály, 1837. 197.); Szucsány (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.); Szucsány (Pesty Frigyes, 1861. 134.); Szucsány (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen XV., 1899. 342.).
- A tarcali kolostor (Vérvölgy, Szentkereszt, Kereszt-tető, Lebujs, Serfőző-tető): Tarcál (MOA 13630. – Dobos Ilona gy., 1963); Tarcál, Bodrogkeresztúr (EA 7273/84., 142. – Dobos Ilona gy., 1963); Tarcál – 10 (Dobos Ilona, 1971. 62., 68–75.); Tarcál – 4 (EA 119484/22–25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Tarcál (Balogh Béni, 1990. 135–142.).
- A telgárti kolostor: Telgárt* (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigyes, 1861. 135.).
- A teplicskai kolostor: Teplicska (Vasárnapi Ujság., 1858. 424.).
- A tereskei kolostor: Tereske (MZA 48920. – Magyar Zoltán gy., 2001).
- A tokaji kolostor: Tokaj (EA 7480/51. – Pap Miklós gy., 1960); Tokaj (HOMNA 2709/12. – Pap Miklós gy., 1969).
- A tolmácsi kolostor: Tolmács* (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen XVIII., 1900. 112.).
- A tornagörgői kolostor (Paklan): Tornagörgő (MZA 48830. – Béres Gábor gy., 1965); Szádalmás* (Sibrányi Gusztáv, 1994. 22–23. szám, 3.); Körvtélyes (MZA 48831. – Magyar Zoltán gy., 1998); Tornagörgő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 235.).
- A tornaszentandrásai templom/kolostor: Bódvaszilas (EA 7273/173. – Dobos Ilona gy., 1963).
- A tótprónai kolostor (Belhrad): Tótpróna (Bél Mátyás, 1735–1742. II. 368.); Tótpróna (Ungrisches Magazin, 1787. 442.); Tótpróna (Pesty Frigyes, 1861. 136.).
- A trencsényi kolostor: Trencsén (Pesty Frigyes, 1861. 139.); Trencsén (Starek Lajos, 1857.).
- A turócremeretei kolostor (Barátmező/Mönchwiese): Turócremete* (Kachelmann, Johann, 1855. II. 96.; Pesty Frigyes, 1861. 134.; Résző Ensel Sándor, 1861. 180.).
- Az újlót-máriacsaládi kolostor: Pusztaberki (DENIA 3542/37. – Györgyi Erzsébet gy., 1970); Barsbaracska – 2, Pozba – 2, Újlót – 2 (MZA 97087., 97093., 97090., 97092., 97085., 97086., 97091. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Töhöl, Lüle (MZA 103145., 103146. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015). DT: Udvard, Zsitvabesenő (MZA 97088., 97089. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).
- A veszelei kolostor: Veszele/Árva vármegye* (Pesty Frigyes, 1861. 90.).
- A Vörös Kolostor (az alsólehnici kolostor): Szepesség (Éder József, 1793. 453.); Szepesség (Raisz Károly, 1819. 111.); Alsólehnice/Vörös Kolostor (Raisz Miksa, 1860. 41–41.); Alsólehnice

- (Rupp Jakab, 1872. II. 197.); Vörös Kolostor/Szepesség (Filarszky Nándor, 1898. 37.); Alsólehnic (Hanusz István, 1903. 143.); Alsólehnic (Krúdy Gyula, 1972. 458–462. – 1906); Alsólehnic/Vörös Kolostor (Varga Erzsébet, 1982. 9.).
- Zayugróc vára: Zayugróc (Korabinsky, Johann Matthias, 1786. 788–789.); Zayugróc (Fényes Elek, 1851. IV. 230.); Zayugróc (Pesty Frigyes, 1861. 133.); Zayugróc (Drahotuszky Ferencz, 1870. 63.).
- Znió vára: Znióvárálja (Ludwig Emil, 2000. 76.).
- A Zobor-hegyi kolostor: Béd, Alsócsitár (Magyar Zoltán, 2002. 79., 79–80.).
- A zólyomradványi kolostor: Zólyomradvány (Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 240.).
- A zsegnyei kolostor: Zsegnye/Sáros vármegye (Potemkin Ödön, 1863. 71.); Zsegnye (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XVIII., 1900. 351.).
- A zsolnai kolostor: Zsolna (Ungrisches Magazin, 1787. 495.; Pesty Frigyes, 1861. 131.).
- AF:
- Az abonyi kolostor (Pap laposa): Abony (EA 16549/52–53. – Temesközy István gy., 1969).
- Az apátkeresztúri kolostor: Apátkeresztúr (Bihar vármegye és Nagyvárad, 1901. 41.); Albis (Magyar Zoltán, 2012c. 107.).
- Az aracsi templom/kolostor: Aracs (Hertelendy József, 1856. 73.; Pesty Frigyes, 1861. 126.).
- Az aranyosmeggyesi kolostor (Barátkert): Aranyosmeggyes (Szirmay Antal, 1810. II. 317.); Aranyosmeggyes (Rész Ensel Sándor, 1861. 180.); Aranyosmeggyes (Bura László, 1990. 39.; Uő, 2008. I. 61.).
- A bácsi kolostor: Bács (Fényes Elek, 1851. I. 64.); Bács (Allaga István, 1860. 422.; Pesty Frigyes, 1861. 135.); Bács (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 617.); Bács (Bács-Bodrog vármegye, 1903. 34.).
- A bagaméri kolostor (György egyháza): Bagamér (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye, 48.).
- A bakonszegi kolostor (Aka vára): Bakonszeg/Pusztakovácsi (Osváth Pál, 1875. 169.); Bakonszeg (EA 15205/1. – N. N. gy., 1955).
- A bátyai kolostor (Papkert): Bática – 5 (Fehér Zoltán, 1975. 85–86.); Bática (BSH 399-84/24. – Fehér Zoltán gy.); Bática (Kuczy Károly, 1980. 64.).
- A berendi kolostor (Pusztatemplom): Berend (Mizser Lajos, 2001. 138. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye).
- A beregszászi kolostor: Beregszász* (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 118.); Beregszász* (Reiszig Ede, 1928. II. 11.).
- A bihardiószegi (egyedvárosi) kolostor (Barátok völgye): Bihardiószeg (Hoffmann István–Kis Tamás, 1996. 160. – Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye); Létavértes/Hajdúbagos (EA 5883/9. – Béres András gy., 1953); Bihardiószeg (BBE MIK Á-565/24. – Biroga Mónika gy., 2004); Bihardiószeg (MZA 83219. – Magyar Zoltán gy., 2010).
- A biharkeresztési kolostor: Biharkeresztés – 2 (MZA 71563., 71564. – Lackovits Emőke gy., 1968).
- A biharpüspöki kolostor: Biharpüspöki (Bunyitay Vince, 1884. III. 294.); Biharpüspöki (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 398.).
- A biharszentjánosi kolostor: Biharszentjános (Rómer Flóris, 1974. 287. – 1874).
- A csolti kolostor: Vésztő (Fényes Elek, 1851. IV. 298.); Dévaványa (MMMNA 528-1968/129–130. – Bereczki Imre gy., 1968); Vésztő (Legendás Békés, 2005. 33. – Bereczki Imre gy., 1968).

- A csökmői/darvasi kolostor (Papok hegye, Pap-láp): Csökmő (Osváth Pál, 1875. 302.); Darvas (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 398.).
- A feketecen-gútpusztai kolostor: Debrecen (Balkányi Szabó Lajos, 1865. 22.).
- A feketebátori kolostor: Feketebátor (Bunyitay Vince, 1883. II. 425.); Feketebátor (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 398.); Feketebátor (Turul, 1937. 3–4. szám, 80.).
- A feltóti (tauci) kolostor: Feltót (Fábián Gábor, 1835. 119–120.); Feltót (Pesty Frigyes, 1861. 95.); Feltót (Magyar Etelka, 1998. 3.).
- A fugyivásárhelyi kolostor: Fugyivásárhely (Bunyitay Vince, 1883. II. 471.).
- A galgahévízi kolostor (Szent András-part, Barát-rét): Galgahévíz (EA 17146/39–40. – Szabados Ágnes jegyző feljegyzése, 1860); Galgahévíz – 2 (Asztalos István, 1976. 51–52. – Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye); Hévízgyörk – 2 (Bognár András, 1984. 160. – Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye).
- A hajdúböszörményi (Zeleméri) kolostor: Hajdúböszörmény (Porcsalmy Gyula, 1925. 183.); Hajdúböszörmény* (Uo., 121–122.).
- A hajósi kolostor: Hajós* (Schön Mária, 2005. 160.).
- A herpályi templom/kolostor (Paperdeje): Berettyóújfalu (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye, 104., 108–109.); Berettyóújfalu (K. Nagy Sándor, 1884. I. 19–20.); Berettyóújfalu (EA 16813/146. – Sándor Mihályné gy., 1970).
- A jászárokszállási kolostor (Veres barátok köze): Jászárokszállás (Szolnok megye földrajzi nevei II., 1986. 23.).
- A jászódózsai kolostor: Jászdózsa (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 398.).
- A jászfelsőszentgyörgyi kolostor (Pusztamonostor): Jászfelsőszentgyörgy (Pesty Frigyes, 1864. Külső-Szolnok vármegye, 222.).
- A jászfényszarui kolostor (Barát-tó): Jászfényszaru (EA 7678/166. – Szentmihályi Imre gy., 1949); Jászfényszaru (EA 21290/25. – Kiss József gy., 1981).
- A kávai kolostor: Káva (Pest-Pilis-Solt Kiskun vármegye I., 1910. 82.).
- A kecskeméti rendház: Kecskemét* (Pesty Frigyes, 1861. 138.).
- A kishódosi kolostor (Kláštrum-domb, Kláštrum-erdő): Kishódos (Szendrey Zsigmond, 1939. 531.); Botpalád (Kovács Gyula, 1928.); Botpalád (Nyéki Károly, 1991. 450. – Luby Margit gy., 1956); Kishódos (Ferenczi Imre–Molnár Máttyás, 1972. 134.); Kishódos (Erdész Sándor, 1991. 531.; Uő, 1998. 331.).
- A kiskereki kolostor: Kiskereki – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 101.).
- A kölcsei kolostor (Várföld): Kölcse (Szendrey Zsigmond, 1939. 531.); Kölcse (Kálnási Árpád, 1984. 201.).
- A körösszegapáti kolostor: Körösszegapáti (Bunyitay Vince, 1884. III. 189.).
- A köröstarjáni kolostor: Köröstarján* (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye, 418.).
- A leleszi kolostor (Káponya): Lelesz (MZA 1548. – Magyar Zoltán gy., 2005); Lelesz (Magyar Zoltán, 2009b. 72.).
- A magyarittabei kolostor: Magyarittabe (Pesty Frigyes, 1888. 143.).
- A marosaszói (hosszúszói) kolostor: Marosaszó (Pesty Frigyes, 1861. 104., 131.).
- A mártélyi kolostor: Mártély (MZA 49172. – Magyar Zoltán gy., 2000).
- A mezőtelegdi kolostor (Barátdomb, Pénzes): Mezőtelegd (Bunyitay Vince, 1883. I. 459. – Pázmány Péter nyomán, 17. század eleje); Mezőtelegd (Timon Sámuel, 1736.); Mezőtelegd (Kolinovics Gabriel, 1751. I. 228.); Mezőtelegd (Ungrisches Magazin, 1787. 490., 497. – Pázmány Péter nyomán); Mezőtelegd (Éder József, 1793. 447.); Mezőtelegd (Budai Ferencz, 1805. III. 393–394.); Mezőtelegd (Szirmay Antal, 1810. II. 38.); Mezőtelegd

- (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1820. 49.); Mezőtelegd (Fuxhoffer, Famiani-Czinár, Maurus, 1859. II. 164.); Mezőtelegd (Pesty Frigyes, 1861. 118.); Mezőtelegd (K. Nagy Sándor, 1884. I. 24.); Mezőtelegd (Bihar vármegye és Nagyvárad, 1901. 115.); Mezőtelegd (Sass Kálmán, 1935. 64–65.); Mezőtelegd (MZA 48630. – Varga Árpád gy., 1980-as évek); Mezőtelegd – 2 (Beke György, 1984. 222–223., 224.); Székelyhíd (Bihari népmondák, 1995. 234. – Fábián Imre gy., 1981); Mezőtelegd – 4 (Uo., 144–145., 233–234. – Fábián Imre gy., 1984); Élesd, Mezőtelegd – 2 (MZA 49451., 48797., 49665. – Magyar Zoltán gy., 1997–2000); Mezőtelegd – 2, Pusztajújak (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483–484.).
- A micskei kolostor: Micske – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483.).
- A mónospetri kolostor (Ungoravár): Mónospetri (Bihar vármegye és Nagyvárad, 1901. 119.).
- A nagyjánkai kolostor: Jankafalva (Hoffmann István–Kis Tamás, 1996. 261. – Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 230–231. – 1980); Jankafalva, Bihardiószeg – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 100.).
- A nagykereki kolostor (Szent Péter-ere, Barátér, Paptagja): Nagykereki (Osváth Pál, 1875. 521.); Nagykereki (K. Nagy Sándor, 1884. I. 7.); Nagykereki (Bunyitay Vince, 1884. III. 248–249.); Nagykereki (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 398.); Nagykereki (EA 5870/14. – Béres András gy., 1954); Biharkeresztes (MZA 71561. – Lackovits Emőke gy., 1968);
- A nagyváradai (kápolnai) kolostor: Nagyvárad (Bunyitay Vince, 1883. II. 460.).
- A nyírábrányi kolostor: Nyírábrány (Bunyitay Vince, 1883. II. 408.).
- A nyírbátori kolostor (Szentvér utca, Barát-rét): Nyírbátor/Sárospatak (Pap Endre, 1837. 55–68.); Nyírgyulaj (Mizser Lajos, 2000. 327. – Pesty Frigyes, 1864. Szabolcs vármegye); Nyírbátor (Vasárnapi Ujság, 1869. 658–659.); Nyírbátor (Vasárnapi Ujság, 1870. 59.); Nyírbátor (Szabolcs vármegye, 1900. 145–146.); Nyírbátor (Ortutay Gyula, 1935. 235.); Nyírbátor (Luby Margit, 1985. 39–40. – N. N. gy., 1949); Nyírbátor (EA 4036/1. – Béres András gy., 1953); Nyírbátor (Soltész István, 1954.); Ajak (Luby Margit, 1985. 40–41. – 1954); Nyírbátor (Mikešy Sándor, 1956. 478.); Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírbátor (JAMNA 253-67/11. – Nagy Klára és Szabó Gabriella gy., 1962); Nyírbátor (BIMA 391-91/17. N. N. gy., 1962); Tokaj/Nyírbátor (EA 7479/12. – Dobos Ilona gy., 1964); Nyírbátor (JAMNA 258-67/4. – Faragó Zsuzsanna gy., 1963); Nyírbátor, Tyukod-Szalmaváros (Erdész Sándor, 1965. 13., 18.); Nyírbátor (Uo., 7–8.; Uő, 1974. 222–224.; Uő, 1984. 140–141.); Kállósemjén-Újfalurét (Uő, 1965. 5–6.; Uő, 1984. 139–140.; Uő, 1995. 23–24.); Nyírvasvári (EA 8388/4. – Dobos Ilona gy., 1967); Nyírbátor – 5 (MZA 48671–48673., 51923., 71531. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Taktaszada/Nyírbátor (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy., 1976); Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1981. 6.; Uő, 1994. 36.); Nyírbátor (BIMA 141-83/22., 69., 125., 141., 142. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nyírbátor (BIMA 181-84/1. – N. N. gy., 1984); Nyírbátor (BIMA 182-84/12. – N. N. gy., 1984); Nyírbátor (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 103.); Nyírbátor (Bosnyák Sándor, 2001. 188.).
- Az ócsai templom: Ócsa (Verebi Soma, 1856. 8.; Pesty Frigyes, 1861. 133.).
- Az örvéndi kolostor: Örvénd* (Sass Kálmán, 1935. 132.).
- A panyolai kolostor (Remete, Remete-tó): Panyola (EA 6367/4177. – Szendrey Zsigmond gy., 1927); Panyola (MZA 49169. – Török Edit gy., 1969).
- A püspökladányi kolostor (Szent Ágotai vendégfogadó): Püspökladány (Pesty Frigyes, 1864. Szabolcs vármegye; EA 6367/3155. – Szendrey Zsigmond gy.); Püspökladány – 2 (Kecskés Gyula, 1974. 168., 198–199.).
- A rohodi kolostor (Gém-kút): Rohod (SRKA 1629/85–86. – Kovács Ernő gy., 1922).

- A sárrétudvari kolostor (Árkos-halom, Veresbarátok halma): Sárrétudvari (Szűcs Sándor, 1936. 303–304.; Uő, 1955. 159.); Sárrétudvari (DE MNYT K-145/3. – Balassa Iván gy., 1940 k.); Sárrétudvari (P. Madar Ilona, 1967. 76–77.).
 - A sárosorosi kolostor (Kelemen-hegy): Sárosorosi (Lehoczky Tivadar, 1881. III. 686.); Sárosorosi (Edelényi Adél, 2004. 96. – Füzesi Magda közlése); Sárosorosi (KMFA ltsz. n.; MZA 94769. – Pál Dóra gy., 2010); Bene, Sárosorosi (Dupka György–Zubánics László szerk., 2014. 153–154., 163.).
 - A sólyomi/belényesszentmiklósi templom/kolostor: Sólyom (Hoffmann István–Kis Tamás, 1998. 483–484. – Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye).
 - A szalacsi kolostor (Templom sűrűje): Szalacs (Gy. Szabó Gyula, 1982. 164.); Szalacs (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 398.).
 - A szerepi kolostor (Kődomb-halom, Monostoros): Szerep (EA 19371/34. 40. – peres irat, 1802).
 - A szilágypéri kolostor: Szilágypér (Petri Mór, 1902. IV. 224.); Szilágypér (Magyar Zoltán, 2012c. 99. – Bokor Irén gy., 1973); Szilágypér (MZA 49872. – Magyar Zoltán gy., 2010).
 - A tasnádszántói kolostor (Monasztire): Tasnádszántó* (Petri Mór, 1902. IV. 668–669.).
 - A tibi kolostor: Tiba (Mizser Lajos, 1999. 123. – Pesty Frigyes, 1864. Ung megye).
 - A tiszabői kolostor: Tiszabő (DJMNA 2409-85/28–29. – Papp Júlia gy., 1975).
 - A tiszacsegei kolostor (nagyajori vadászkastély): Tiszacsege – 2 (Papp József, 2001. 63., 64.).
 - A tisztabereki kolostor (Vaskapu): Tisztaberek (Mizser Lajos, 2001. 351. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Tisztaberek (Szendrey Zsigmond, 1939. 531.; Kálnási Árpád–Sebestyén Árpád, 1993. 445.); Tisztaberek – 3 (Nyéki Károly, 1991. 449–450.).
 - A tóti kolostor (Nagy-hegy, Szamárút): Tóti – 4 (Bihari népmondák, 1995. 45., 57–58., 229–231. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Tóti (MZA 53379. – Magyar Zoltán gy., 1997); Tóti – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483., 484.).
 - A vadász kolostor: Vadász (Rómer Flóris, 1974. 312. – 1884).
 - A váncsodi (Szentpéterszeg) kolostor: Váncsod (Módy György, 1975. 668–669.).
 - A vezendi kolostor: Vezend (Szirmay Antal, 1810. II. 37.); Vezend (Pesty Frigyes, 1861. 136.).
 - A zsákai kolostor (Aka vára): Zsáka (Osváth Pál, 1875.); Zsáka (Dankó Imre, 2001. 118.).
 - Közelebbről nem lokalizált Bihar megyei kolostor: Bihar vármegye (Pesty Frigyes, 1861. 91–92.); Bihar vármegye (Torma István, 1978. 149. – Rómer Flóris feljegyzése, 1868).
- ER:
- Az apácai kolostor (Remete): Apáca (Orbán Balázs, 1869. III. 20.; Uő, 1873. VI. 426.).
 - A benedekfalvi (kódi) kolostor (Szamoscikó, Bósháza, Szamosardó): Benedekfalva (Petri Mór, 1901. II. 27.); Benedekfalva, Sülelmed (Magyar Zoltán, 2007a. 248.).
 - A bolyai várkastély: Bolya (Csáki Árpád, 2015. 150. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye).
 - Az erődsdi vár/kolostor (Csókás-tető): Erősd (Csáki Árpád, 2012. 48. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye).
 - A fehéregyházi kolostor: Fehéregyháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 308.).
 - A gerendi kolostor: Gerend (Orbán Balázs, 1871. V. 132.).
 - A harinai templom/kolostor: Harina (Mihály Gábor–Sebestyén József, 1906. 49.).
 - A Hátszeg-vidéki kolostor (Vaskapu): Hátszeg vidéke (Kolinovics Gabriel, 1851. III. 229.); Hátszeg (Zerich Tibor, 1858. 174.).
 - A kerci kolostor: Kerc/Kőhalom (MZA 91498. – Magyar Zoltán gy., 2011).
 - A kerlési kolostor: Kerlés (Kőváry László, 1853. 244.); Kerlés (Müller, Friedrich, 1885. 256.).

- A kusalyi kolostor (Pogányvár): Kusaly (Magyar Zoltán, 2007a. 244. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Kusaly (Petri Mór, 1901. II. 81.); Kusaly, Mocsolya, Szilágypanit (MZA 48976., 48981., 48980. – Magyar Zoltán gy., 2000); Mocsolya – 2, Szilágykerked, Szilágyásmon (Magyar Zoltán, 2007a. 244–245.).
- A lelei kolostor (Kákony): Lele – 2 (MZA 48978., 48979. – Magyar Zoltán gy., 1999, 2001); Lele – 4 (Magyar Zoltán, 2007a. 245–247.).
- A magyarbikali kolostor (Kincses-kút, Farkasvár): Magyarbikal (Pesty Frigyes, 1864. Kolozs vármegye); Magyarbikal (Szabó Géza, 1940. 21.); Magyarbikal (Uő, 1978. 116.); Magyarbikal (Sebestyén Kálmán, 1995. 37.; Uő, 1996. 40.; Uő, 2004. 51.); Magyarbikal (Magyar Zoltán, 2004a. 264.).
- A magyarpalatkai kolostor (Veresbarátok hegye): Magyarpalatka* (Kádár József, 2000. 54. – 1892); Magyarpalatka (Kós Károly, 2000. II. 363.).
- A marosszentkirályi kolostor (Klasmontető): Marosszentkirály (Benkő Károly, 1869. 97–98., 330.); Marosszentkirály (Orbán Balázs, 1870. IV. 184.).
- A mezőverese gyházi kolostor: Mezőverese gyháza (Hodor Károly, 1837. 758., 819.); Mezőverese gyháza (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képbén XX., 1901. 230.); Mezőverese gyháza (Kövesdi Kiss Ferenc, 2006. 246.); Kékes, Mezőverese gyháza – 6 (MZA 60359., 48950., 48985., 50098–50100., 60360. – Orbán Dániel gy., 2002, 2010); Kékes, Mezőverese gyháza – 3 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 140.; Uő, 2012a. 271., 279–280. – Orbán Balázs gy.).
- A nagybányai kolostor: Nagybánya (Rácz Miklós, 1904. 180.); Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107., 108.).
- A nagyszebeni rendház: Nagyszeben (Kőváry László, 1852. 260.); Nagyszeben (Pesty Frigyes, 1861. 111–112. – Bethlen Elek nyomán).
- A rátoni kolostor: Ráton (Szilágyási magyarok, 1999. 449. – Major Miklós gy.).
- A rettegi kolostor (Páter-domb, Feneketlen tó): Retteg (EA 26237/15. – Fehér Gábor gy., 1994); Retteg (EA 26237/47. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1994).
- A salamoni (gorbósalamoni) kolostor: Salamon* (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 59.).
- Solymos vára: Marossolymos (Varga János, 1869. 672–673.).
- A somlyóújlaki kolostor: Somlyóújlak (Bunyitay Vince, 1887. 13.); Somlyóújlak (Petri Mór, 1901. IV. 597–598.).
- A szászfenesi vár/kolostor (Leányvár): Szászfenes (Rosenberg Fáni, 1893. 149.); Szászfenes (Ricci József, 1992. 5.; Uő, 2000. 57–58.); Szászfenes (László Endre, 1996. 45.); Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 262.).
- A szilágyfőkeresztúri kolostor: Szilágyfőkeresztúr (Tövisháti, 1877. 1.); Szilágyfőkeresztúr (Magyar Zoltán, 2007a. 249.).
- A szilágynagyfalui kolostor (Barát-rét, Kalastorom, Papcsaló dűlő, Véper): Szilágynagyfalú (Magyar Zoltán, 2007a. 241. – Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye); Szilágyborzás (Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye, 8.); Szilágynagyfalú (Petri Mór, 1901. I. 622.); Szilágynagyfalú (KJNTA 1279-04/12. – Péter Kinga gy., 1963); Szilágynagyfalú – 5 (EA 24786/20–23. – Major Miklós gy., 1980); Szilágybagos – 3 (Tőtös A. Zoltán, 1994. 6.); Szilágyzovány (Lakó Éva, 1994. 55.); Szilágynagyfalú (Szilágyosság, 1994. 32. szám, 4.); Szilágybagos (Major Miklós, 1995. 84., 87.); Szilágyzovány, Szilágynagyfalú (MZA 48917., 784. – Magyar Zoltán gy., 1999, 2001); Szilágynagyfalú (KJNTA 1279-04/8. – Nagy Réka gy., 2003); Alsóvalkó, Búrgezd, Szilágybagos – 2, Szilágyborzás – 3, Szilágynagyfalú – 2, Szilágyzovány (Magyar Zoltán, 2007a. 241–244.).
- Tatárkő vára Bodza mellett: Bodza vidéke (Éder József, 1796. 454.); Bodza (Bethlen Elek, 1831. 53.); Bodza (Pesty Frigyes, 1861. 112.); Bodza (Müller, Friedrich, 1885. 261.).

- Tolt vára: Hunyad vármegye* (Kolinovics Gabriel, 1751. III. 229.; Pesty Frigyes, 1861. 123.).
 - A tordai kolostor: Torda* (Kolozvári Közlöny, 1857. 92. szám; Pesty Frigyes, 1861. 111.); Torda – 2 (Orbán Balázs, 1889. 327., 340.); Torda (Reiszig Ede, 1928. II. 142–143.); Torda (Magyar Zoltán, 2011a. I. 461.).
 - A vajdahunyadi kolostor: Vajdahunyad (Kenderesi Ferencz, 1831. 28–29.); Vajdahunyad (Uő, 1833. 67.; Pesty Frigyes, 1861. 111.); Vajdahunyad (Kőváry László, 1852. 116–117.); Vajdahunyad (Müller, Friedrich, 1885. 260.).
 - A váralmási kolostor: Váralmás (Szabó Géza, 1940. 17., 19., 21.).
 - A veresmarti rendház: Felvinc (Orbán Balázs, 1871. V. 88. – Bod Péter nyomán).
 - Világos vára: Világos (Peretsényi Nagy László, 1817. 73.).
 - Vöröstorony vára: Szeben vármegye (Fasching, Franciscus, 1725. 29–30.); Szeben vármegye (Hodor Károly, 1837. 758.); Szeben vármegye (Pesty Frigyes, 1861. 110.).
 - A zentelki kolostor: Zentelke (Szabó T. Artilla, 1942. 142. – Pesty Frigyes, 1864. Kolozs vármegye); Kalotaszentkirály-Zentelke (Czuczsa János, 1891. 33.); Kalotaszentkirály-Zentelke (Vincze Ferencz, 1891a. 155.); Kalotaszentkirály-Zentelke (Magyar Zoltán, 2004a. 263. – Vincze Ferenc gy., 20. század eleje); Kalotaszentkirály-Zentelke – 2 (Szabó Géza, 1940. 19., 38.); Zentelke (Magyar Zoltán, 2004a. 263. – Vöő Gabriella gy., 1972); Sárvasár (Magyar Zoltán, 2004a. 263.).
- SZ:
- A berekeresztúri kolostor (Képes-domb, Vároldal): Berekeresztúr (Orbán Balázs, 1870. IV. 77.).
 - A Firtos-hegyi kolostor (Barát-dűlő): Etéd (Szabó Sámuel, 2009. 229–230. – Gagyi Samu gy., 1866); Firtos vidéke (Orbán Balázs, 1868. I. 128.); Küsmöd (Orbán Balázs, 1868. I. 141.); Énlaka – 2, Etéd – 2, Firtosvárja – 3 (EA 24231/88–92. – Gagyi József gy., 1977–1978); Küsmöd (EA 26201. – Szócs Lajos gy., 1995).
 - A haralyi kolostor (Barátos, Barátokfarka, Klastrommező, Imecsfalva, Kincses-gödör, Vaskapu): Nyújtód (Pesty Frigyes, 1861. 92. – Apor Péter nyomán, 18. század közepe); Haraly – 3 Csáki Árpád, 2012. 57–58. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Háromszék (Székely Naptár, 1862. 23–24.); Gelence (Orbán Balázs, 1869. III. 136. – egyházi jegyzőkönyv, 19. század közepe); Haraly, Imecsfalva (Orbán Balázs, 1869. III. 135–136.); Páva* (Uo., 148. – Finta István „népregéje”); Haraly (Fejér Ignác, 1894. 4., 13., 22–23.; Borosy András, 1987. 225.); Haraly* (Raynald, B., 1930. 11.); Zabola (Fejér Miklós, 1972. 132.); Haraly (T. Székely László, 1982. 893–898.); Haraly (Pozsony Ferenc, 2002a. 12.).
 - A koronkai kolostor: Koronka (Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2014. 89. – Pesty Frigyes, 1864. Marosszék).
 - A sepsikőrőspataki kolostor (Kápóna-hegy): Sepsikőrőspatak (Berde Mária, 1979. 226.).

F 2. A föld alatti kolostor. A veres barátok egy föld alatti kolostorban/barlangban/alagútban tanyáznak.

DT: Nagyszokoly (Holéczy Mihály, 1837. 107.); Nagybjacs – 2 (EA 6059/7., 15. – Ziniel Katalin gy., 1955); Tényő (EA 16345/10. – Halász Aranka gy., 1969); Sokorópátka (MZA 49649. – Vehrer Adél gy., 1995); Tényő (MZA 49652. – Vehrer Adél gy., 1995; Edelényi Adél, 2002. 31.; Uő, 2004. 217.); Kürt (Danczi Lajos, 1999. 27.); Kürt (MZA 103114. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015); Lovászpataka – 2 (MZA 109241., 109245. – Magyar Zoltán gy., 2017).

FF: Mád (Hegyaljai Kiss Géza, 1928. 28.); Bódvaszilas, Torszentandrás – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 239–241.); Kesznyéten (Galuska Imre, 1992. 114. – 1961).
AF: Kállósejmen-Újfaluret (Erdész Sándor, 1965. 5–6.).

F 3. A veres barátok alagútja. A templomosok kolostorából alagút vezet ki/vezet nagy távolságra, amely főként védelmi célt szolgál: abban rejtőznek el/azon keresztül menekülnek el szükség esetén.

DT: Nagyszokoly (Holéczy Mihály, 1837. 108.); Veszprém (Pesty Frigyes, 1861. 140.); Léka (Mohl Adolf, 1916. 50–53.); Ugod (EA 5571/5. – Pesovár Ernő gy., 1951); Csókakő (Edelényi Adél, 2004. 51. – Gémes Balázs gy., 1960); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 619.); Nagyvázsony (LDMNA 311/4–5. – Zsiray Lajos gy., 1978); Hetyefő (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 36.); Szentlőrinc (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 839.); Erdősmecske (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 38.); Kürt (Verseghy Imre, 1985. 7.); Nagyacsád (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 128.); Babót/Sokorópátka, Sokorópátka – 3 (MZA 49649., 46632., 48622., 49634. – Vehrer Adél gy., 1995); Külsővat (Varga Éva Teréz, 1996. 243.; Kürt (Danczi Lajos, 1999. 26.); Edelényi Adél, 2004. 41.); Győrújbarát (EA 31457/7–8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Sokorópátka – 6, Tényő – 3 (Edelényi Adél, 2003. 50–53.); Lébény, Szerecseny, Bakonyzentlászó, Ugod, Kőszegszerdahely, Győrújbarát – 2, Sokorópátka, Bakonyjákó (Uő, 2004. 39., 46–47., 111., 182., 214., 219., 296); Vághosszúfalu (MZA 90481. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Lovászpata – 2 (MZA 109241., 109245. – Magyar Zoltán gy., 2017).

FF: Nagyselmec (Lovcsányi Gyula, 1881. 74.); Szepessümeg (Scholtz Albert, 1887. 57.); Mád (Hegyaljai Kiss Géza, 1928. 28.); Márianosztra/Kőspallag (Kolacskovszky Lajos, 1938. 313.); Bodrogkeresztúr, Bódvaszilas (EA 7273/142., 173. – Dobos Ilona gy., 1963); Abasár (EA 15622/5. – Borbély Emma gy., 1967); Márianosztra, Martonyi – 2, Szalóc, Tereske, Tornaszentandrás, Zsarnó (MZA 91495., 48876., 48877., 53333., 49931., 48920., 48873. – Magyar Zoltán gy., 1996–2003); Bódvarákó, Martonyi, Tornabarakony, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 238–241.); Balogfalva (MZA 92771. – Varga Norbert gy., 2004); Martonyi (Magyar Zoltán, 2005a. 164–165.); Óbást (Uő, 2006b. 32.); Hanva (MZA 92769. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Szalóc – 3 (Magyar Zoltán, 2011c. 106–107.); Pozba – 2, Újlót (MZA 97090., 97091. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Várgede (Varga Norbert, 2014. 44.); Nagybörzsöny, Márianosztra – 2 (MZA 110095., 110190., 110192. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagybörzsöny (MZA 110864. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Hajdúböszörmény (Porcsalmy Gyula, 1925. 120.); Kishódos (Nyéki Károly, 1991. 450. – Luby Margit gy., 1956); Nyírbátor (JAMNA 258-67/4. – Faragó Zsuzsanna gy., 1963); Nyírbátor (MZA 48672. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Tiszabó (DJMNA 2409-85/28–29. – Papp Júlia gy., 1975); Nyírbátor (MZA 51520. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nyírbátor (BIMA 181-84/1. – N. N. gy., 1984); Mezőtelegd – 2 (Beke György, 1984. 222–223., 224.); Mezőtelegd – 2 (Bihari népmondák, 1995. 231–233., 233. – Fábíán Imre gy., 1984); Sárosroszi (KMFA ltsz. n.; MZA 94769. – Pál Dóra gy., 2010); Mezőtelegd (Magyar Zoltán, 2011a. II. 484.).

ER: Nagyszeben (Kőváry László, 1852. 260.); Kusaly (Magyar Zoltán, 2007a. 244. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Marosszentkirály (Benkő Károly, 1869. 330.); Marosszentkirály (Orbán Balázs, 1870. IV. 184.); Somlyóújlak (Bunyitay Vincze, 1887. 13.); Torda – 2 (Orbán Balázs, 1889. 327., 340.); Kusaly (Petri Mór, 1901. II. 81.); Somlyóújlak (Uő, 1904. IV. 597–598.); Harina (Mihály Gábor–Sebestyén József, 1906. 49.); Zentelke

(Magyar Zoltán, 2004a. 263. – Vincze Ferenc gy., 1929); Rettég (EA 26237/47. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1994); Mocsolya (MZA 48981. – Magyar Zoltán gy., 2000); Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 262.); Mocsolya – 2, Szilágybagos – 2, Szilágy-erked, Szilágyásmon, Szilágyzovány (Uő, 2007a. 243–245.); Mezőverese gyház – 3 (Uő, 2011a. 140.; Uő, 2012a. 271., 279–280. – Orbán Dániel gy.).

SZ: Haraly (Csáki Árpád, 2012. 57. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).

F 3.1. A veres barátok kolostorai közötti alagút. A veres barátok egymáshoz közeli kolostoraikból az alagúton keresztül járnak át egymáshoz.

DT: Tényő (EA 24302/5. – Vehrer Adél gy., 1989); Győrújbarát (EA 31457/7–8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Győrújbarát (Edelényi Adél, 2004. 214.).

FF: Márianosztra (MZA 91495. – Magyar Zoltán gy., 2008).

ER: Kusaly (Magyar Zoltán, 2007a. 244. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye, 190–191.).

F 3.2. Az apácazárdához vezető alagút. A veres barátok kolostorából alagút vezet a közeli apácazárdába, melyen átjárnak egymáshoz az apácák és a szerzetesek.

DT: Veszprém (Pesty Frigyes, 1861. 140.).

FF: Márianosztra/Kóspallag (Kolacskovszky Lajos, 1938. 313.); Tereske (MZA 48920. – Magyar Zoltán gy., 2001); Nagybörzsöny, Márianosztra (MZA 110095., 110192. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagybörzsöny (MZA 110864. – Magyar Zoltán gy., 2018).

ER: Marosszentkirály (Orbán Balázs, 1870. IV. 184.); Torda (Uő, 1889. 340.); Somlyóújlak (Bunyitay Vincze, 1887. 13.).

F 3.3. A dobogás. A veres barátok titkos alagútjának/pincéjének helyét az üreg kongása/dobogása jelzi a fölötte járó emberek számára.

KM: Budapest (Világ, 1925. november 7. 5.).

DT: Kányavár – 2 (Gönczi Ferencz, 1914. 39–40.); Nagybjacs – 3 (EA 6059/5., 7–8. – Ziniel Katalin gy., 1955); Külsővat (Varga Éva Teréz, 1996. 243.); Nagybjacs, Sokorópátka – 3 (Edelényi Adél, 2004. 220–221.); Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 301.).

FF: Bódvaszilás (EA 7273/73. – Dobos Ilona gy., 1963); Tornaszentandrás (MZA 49931. – Magyar Zoltán gy., 1995); Bódvarákó (Magyar Zoltán, 2001a. 238.).

ER: Mezőtelegd (Beke György, 1984. 223.).

F 3.4. A koppanó kő. A veres barátok titkos alagútjára/pincéjére úgy találnak rá a helybeliek, hogy a felfedezett lyukba követ hajítanak be, amely csak hosszú idő után ad hangot, jelezve, hogy mély az üreg.

DT: Sokorópátka, Nagydém (Edelényi Adél, 2004. 219.).

F 4. A veres barátok pincéje. Hatalmas, boltozatos pincék a veres barátok várai/kolostorai alatt, melyek a szerzetesek rektekhelyei/melyekben kincseiket és egyéb értékeiket tárolják.

DT: Muraszenthárom (Teleki Domokos, 1796. 215.); Ireg (Fényes Elek, 1851. II. 136.); Nagyszokoly (Pesty Frigyes, 1861. 141–142.); Ostffyasszonyfa (Beke Ödön, 1906. 28.);

Pilisszentkereszt (Karcsey G., 1919. 134.); Barátföldpuszta (Ruff Andor, 1928/1938. 93.); Ógyalla (EA 656/10. – Manga János gy., 1937); Zalaszentlőrinc (EA 3975/6. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 227–228.); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 619.); Hetyefő (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 295., 302.); Bársonyos (EA 17075/9. – Nebehaj Ilona gy., 1971); Nyúl, Győrújbarát – 2, Sokorópátka – 8, Nagydém (Edelényi Adél, 2004. 213–215.).

FF: Berzete (Magyar Zoltán, 2011c. 103. – Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye); Teplicska (Vasárnapi Ujság, 1858. 424.); Diósgyőr (Istvánffy Gyula, 1891. 75.); Görömböly (EA 23305/13. – Iván Zsolt gy., 1987).

AF: Vésztő (Fényes Elek, 1851. IV. 297–298.).

ER: Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 244.).

F 4.1. A veres barátok borospincéi. Hatalmas, nagy kiterjedésű pincék, ahol a veres barátok a borukat tárolják.

DT: Kányavár (N. Szabó Gyula, 1927. VII. 240–241.); Balatonzamárdi (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 148.); Balatongyörök (Zala megye földrajzi nevei, 1986. 95–96.); Sokorópátka – 3, Tényő (Edelényi Adél, 2003. 51., 66–68.; Uő, 2004. 214.), Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 301.); Túrje (MZA 85684. – Tringli István közlése, 2014).

FF: Árva megye (Szombathy Viktor, 1979. 11–13.).

AF: Kishódos (Nyéki Károly, 1991. 450. – Luby Margit gy., 1956).

ER: Szilágynagyfalu (Major Miklós, 1995. 87.).

F 4.1.1. A veres barátok borospincéjébe rézcsöveken folyik be a must a szőlőhegyről.

DT: Kányavár (N. Szabó Gyula, 1927. VII. 240–242.).

F 6. A veres barátok szőlői. A veres barátok szőlőbirtokainak emléke/szőlőjének maradványai.

DT: Sáska (EA 12896/2. – Tóth Joachim gy., 1961); Várvölgy (Petánovics Katalin gy., 2005. 301.).

FF: Tarcál (EA 19484/22–25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 133.); Bükkszentkereszt (Krupa András, 1997. 506.); Martonyi (Magyar Zoltán, 2001a. 241.); Kalonda (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 115.).

AF: Bihardiószeg (Hoffmann István–Kis Tamás, 1996. 160. – Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye); Nagyvárad (Bunyitay Vincze, 1883. II. 460.).

ER: Szilágynagyfalu (Major Miklós, 1995. 87.).

F 7. A veres barátok halastava. A veres barátok által létesített/használt halastavak a kolostor közelében.

DT: Sáska (EA 12896/2. – Tóth Joachim gy., 1961); Ostffyasszonyfa (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 296.); Tényő (MZA 49652. – Vehrer Adél gy., 1995).

FF: Kurityán (Tóth Péter, 1988. 176. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Pöstyén (Reiszig Ede, 1925. I. 83., 93.); Pilisszentlélek (EA 7266/1–2. – Manga János gy., 1959).

AF: Fugyivásárhely (Bunyitay Vincze, 1883. II. 471.); Kishódos (Nyéki Károly, 1991. 450. – Luby Margit gy., 1956).

ER: Somlyóújlak (Petri Mór, 1901. I. 597–598.); Szilágynagyfalu (EA 24786/23. – Major Miklós gy., 1980); Kerc/Kőhalom (MZA 91498. – Magyar Zoltán gy., 2011).

F 9. A veres barátok malma.

DT: Csókakő (Edelényi Adél, 2004. 51. – Gémes Balázs gy., 1960); Kisbér (EA 17074/8. – Fojtik Ágnes gy., 1971).

ER: Szilágybagos (Tötös A. Zoltán, 1994. 6.); Kerc/Kőhalom (MZA 91498. – Magyar Zoltán gy., 2011).

F 10. A veres barátok birtokai.

F 10.1. A Barátok rétje. A veres barátok által használt kaszáló, legelő.

DT: Tényő (EA 24302/5. – Vehrer Adél gy., 1995); Tényő (Edelényi Adél, 2003. 53.); Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 301.).

FF: Kurittyán (Tóth Péter, 1988. 177. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye).

F 10.2. A veres barátok erdeje.

DT: Nemesvámos (EA 17695/7. – Szalai Imre gy., 1973).

AF: Berettyóújfalu (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye, 104.).

SZ: Haraly (Csáki Árpád, 2012. 58. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).

F 10.3. A veres barátok majorja.

DT: Kóny (Rupp Jakab, 1870. I. 427.); Balatongyörök (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 95–96.).

FF: Berzété (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 55.); Taktaharkány (Mizser Lajos, 2005. 494. – Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye).

AF: Kölcse (Kálnási Árpád, 1984. 201.).

F 10.4. A veres barátok szántóföldje.

DT: Várvölgy (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 50.); Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 302.).

F 10.5. A veres barátok gyümölcsöskertje.

DT: Dunaföldvár (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 162., 164.).

AF: Körösszegapáti – 2 (Bunyitay Vincze, 1884. III. 189.).

F 10.9. A veres barátok mulatóhelye.

ER: Hadad* (Pesty, 1864. Közép-Szolnok vármegye).

F 10.10. A veres barátok egyéb birtokai.

DT: Stern*, Glogonza*, Muraszentkereszt* (Pesty Frigyes, 1861. 118., 118–120.), 141.); Borselyovóvára* (Patek Ferenc, 1912. 31.); Drávaszéplak* (Reiszig Ede, 1928. II. 139.).

FF: Tóthartyán* (Nógrád vármegye, 1911. 371.); Maniga (Ludwig Emil, 2000. 23.).

ER: Benedekfalva (Petri Mór, 1901. II. 27.).

SZ: Zabola (Fejér Miklós, 1972. 132.).

F 12. A veres barátok kútja. A veres barátok által ásott/használt kút.

DT: Badacsonytomaj (Jankó János, 1902. 69.); Bajót (BBMNA 44/20–21. – Balogh László gy., 1968); Badacsonytomaj (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1987. 222.); Szák (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 274.); Erdősmecske (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 38.).

FF: Pöstyén (Follajtrár József, 1905. 268.).

AF: Fugyivásárhely (Bunyitay Vincze, 1883. II. 471.).

F 14. A veres barátok kikötője. A veres barátok mólója/kikötője, ahol vámot is szednek.

DT: Balatonszemes (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 175.); Nagybajcs (Edelényi Adél, 2004. 307.).

F 15. A veres barátok hídja.

F 15.1. A veres barátok felvonóhídja. A kolostor felvonóhídja, amelyet csak ritkán eresztenek le.

DT: Sokorópátka (Horváth Árpád, 1944. 39.); Sokorópátka – 3 (Edelényi Adél, 2004. 204., 296.).

F 15.2. A veres barátok bőrhídja. Különleges bőrhíd/függőhíd, amelyet a vár-
rukból/kolostorukból feszítenek ki a veres barátok, és azon járnak le a környező vidékre.

DT: Kányavár (Gönczi Ferencz, 1914. 38.); Csókakő (Edelényi Adél, 2004. 204. – Gémes Balázs gy., 1960).

FF: Alsókamenec, Barsszklénó (Bars vármegye, 1903. 162.).

F 16. A veres barátok haranglábja. Magaslati helyek, ahonnan a veres barátok hírt adnak egymásnak/a környező vidék népének.

DT: Kisbér (EA 17074/8. – Fojtik Ágnes gy., 1971); Sokorópátka (EA 24302/13. – Vehrer Adél gy., 1989); Sokorópátka – 4 (Edelényi Adél, 2003. 46.; Uő, 2004. 192.).

FF: Rakacaszend (Kisfalusi János, 1994. 23.); Rakacaszend (MZA 49549. – Magyar Zoltán gy., 1997).

ER: Erőd (EA 26419/140. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye).

F 17. A veres barátok vaskapuja. Vaskapu nevet viselő dűlő, ahol valaha egy vaskapu állt, és csak azon keresztül lehetett megközelíteni a kolostort. / A veres barátok barlangját olyan súlyos vaskapu zárja, amelyet közönséges halandó nem képes kinyitni.

DT: Kürt (Verseghy Imre, 1985. 7.); Lovászpata (MZA 109245. – Magyar Zoltán gy., 2017.).

FF: Kurittván (Tóth Péter, 1988. 177. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye).

AF: Tisztaberek (Mizser Lajos, 2001. 351. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár megye); Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 449.).

SZ: Haraly (Csáki Árpád, 2012. 57. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).

→MZ IX. C 21.3.

F 18. A Barátok útja. Régi út/határút (Klastrom utca/Tiszteletes út/Barát út/Isten útja) a kolostor közelében, melyen a veres barátok jártak.

DT: Dabronc, Balatonrendes (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 43., 206.); Bakonyszücs (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 173.).

FF: Felsőelefánt (Nyitra vármegye, 1900. 94.); Martonyi, Dobódél (MZA 48845., 48878. – Magyar Zoltán gy., 1997); Dobódél (Magyar Zoltán, 2001a. 239.).

ER: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 57–58. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Tóti – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483., 484.).

F 20. A veres barátok temetője. Temetkezési helyek, ahol a hagyomány szerint veres barátok nyugosznak.

KM: Budapest: Margit-sziget (Világ, 1925. november 7. 5.).

DT: Nyergesújfalú (Pesty Frigyes, 1864. Esztergom vármegye, 87.); Szák (Pastinszky Miklós–Tapolcainé Sáray Szabó Éva, 1977. 207. – Pesty Frigyes, 1864. Komárom vármegye); Szend (Komárom vármegye, 1907. 121.); Léka (Schermann, Aegid, 1936. 28.); Szőgye/Kisbajcs (EA 16340/4–5. – Timaffy Emőke gy., 1969); Bársonyos (EA 17075/9. – Nebehaj Ilona gy., 1971); Szák (EA 17954/10–11. – Mészáros Zsuzsanna gy., 1973); Bársonyos (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 282.); Győrújbarát – 2 (EA 31457/3–4., 8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Győrújbarát – 2 (Edelényi Adél, 2004. 268., 269.).

FF: Szalka (Mednyánszky Alajos, 1981. 80. – 1825; Pesty Frigyes, 1861. 132.); Boldogkőváralja (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye, 120.); Nagyselmec (Lovcsányi Gyula, 1881. 74.); Karancslapujtó (Hetény, 2000. 43–44. – 1952); Szalóc (MZA 53342. – Magyar Zoltán gy., 1996); Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 241.); Fülekpüspöki (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 116.); Hanva (MZA 92769. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Szalóc (Magyar Zoltán, 2011c. 107.).

AF: Sárrétudvari (P. Madar Ilona, 1967. 76–77.).

ER: Vajdahunyad (Kenderesi Ferenc, 1831. 28–29.); Tóti – 3 (Bihari népmondák, 1995. 57–58., 229–231.); Tóti (Magyar Zoltán, 2011a. II. 484.).

F 20.1. A vörös csuhás lovag maradványai. A veres barátok temetkezési helyén egy vörös csuhában/vörös keresztben öltözetben eltemetett lovag földi maradványaira/koporsójára/szobrára bukkantak.

DT: Szák (Pastinszky Miklós–Tapolcainé Sáray Szabó Éva, 1977. 207. – Pesty Frigyes, 1864. Komárom vármegye); Szák (EA 17954/10–11. – Mészáros Zsuzsanna gy., 1973); Győrújbarát – 2 (EA 31457/3–4., 8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Győrújbarát (Edelényi Adél, 2004. 268.).

FF: Szalka (Mednyánszky Alajos, 1981. 80. – 1825).

AF: Berend (Mizser Lajos, 2001. 138. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye).

ER: Vajdahunyad (Kenderesi Ferencz, 1831. 28–29.).

→MZ III. F 71.1.

F 20.2. Az álló csontváz. Állva eltemetett templomos lovag csontváza.

DT: Szőgye/Kisbajcs (EA 16340/4–5. – Timaffy Emőke gy., 1969).

AF: Sárrétudvari (P. Madar Ilona, 1967. 76–77.).

F 20.3. A lelakatolt szájú barát. Lelakatolt szájjal, elevenen eltemetett szerzetes.

→MZ III. F 55.4.1. →MZ III. H 6.

F 20.5. Az óriási termetű veres barátok. A veres barátok sírjaiból az átlagos emberekénél hatalmasabb koponyák, lábszárcsontok kerülnek elő.

KM: Budapest: Margit-sziget (Világ, 1925. november 7. 5.).

DT: Mosonhely (Edelényi Adél, 2004. 266.).

FF: Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 43–44. – 1952).

AF: Tóti – 2 (Bihari népmondák, 1995. 57–58., 229–230. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

ER: Fehéregyháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 308.).

F 21–40. A veres barátok mint pozitív hősök

F 21. A veres barátok alapításai.

F 21.1. A veres barátok által épített vár.

DT: Éberhárd – 3, Felsőlövő, Komárom, Léka, Ukk.

FF: Árva vármegye/Turóc vármegye – 3, Bártfa, Likava – 2, Selmecbánya, Szécsény, Szinyelipóc, Szucsány.

ER: Szeben vármegye/Vöröstorony, Vajdahunyad.

SZ: Háromszék

→MZ I. F 46.

F 21.2. A veres barátok által épített templom.

FF: Bártfa, Guszóna, Liptószentmárton, Selmecbánya – 2, Szalóc, Szepes vármegye/Menedékkő, Szerednye.

AF: Tóti.

ER: Mezőverese gyháza – 8.

→MZ I. G 55.

F 21.3. A veres barátok által épített alagút.

DT: Sokorópátka.

FF: Martonyi.

AF: Biharkeresztes.

→MZ I. H 105.2.

F 21.6. A veres barátok által ásott kút.

DT: Szák (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 274.).

→MZ III. F 12.

F 21.5. A veres barátok által ásott árok. Az öntözőcsatorna medrét a valaha a községben élt veres barátok ásták ki.

DT: Hettyefő (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 36.).

F 21.8. A veres barátok által alapított község. A veres barátok alapítják meg/telepítik be emberekkel az általuk uralt községet.

DT: Tét (Edelényi Adél, 2004. 261.).

F 23. A szőlőművelés elterjesztése. A veres barátok tanítják meg a helybeli lakosokat a szőlőművelésre és a malter nélküli támfalak építésére.

FF: Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 133.).

F 24. A sörfőzés meghonosítása. A veres barátok kezdik el a sörfőzést a vidéken. Ebbéli tevékenységükre utalnak egyes földrajzi nevek (Serfőző-domb, Serfőzőtető) is.

DT: Győrújbarát (EA 31457/5. – Völgyesi Edina gy., 1996); Győrújbarát (Edelényi Adél, 2004. 265.).

FF: Sajólad (Jókai Mór, 1910. 110.); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 71–72.); Tarcál (EA 19484/22–23. – Pataky Ibolya gy., 1977).

F 26. A gyógyító veres barátok. A veres barátok gyógyítással is foglalkoznak: gyógyfüveket gyűjtenek, gyógyszereket készítenek, és azzal gyógyítják a környékbeli embereket.

DT: Sokorópátka – 3 (Edelényi Adél, 2004. 261–262.).

FF: Balogfalva (MZA 92773. – Varga Norbert gy., 2004); Selmecbánya (Hont vármegye és Selmecbánya, 1906. 87.).

F 27. A szentkúti keresztelők. A veres barátok a Szentkút vizével keresztelik meg a környékbeli újszülötteket.

DT: Csátka (Pereszlényi Mária, 1941. 284.).

F 28. A szegények pártolói. A veres barátok pártolják a szegény embereket, segítenek a rászorulókon. Ez az oka annak, hogy haragszanak rájuk és üldözik őket az urak. / A veres barátok a háborús időkben elbújtatják a környékbeli lakosokat.

FF: Balogfalva (MZA 92773. – Varga Norbert gy., 2004); Várgede (Varga Norbert, 2014. 44.).

F 30. A kolduló barátok. A veres barátok koldulásból élnek, kéregetve járnak a környékbeli településeket.

DT: Csepreg, Sokorópátja – 7 (Edelényi Adél, 2004. 263–264.).

FF: Mád (Hegyaljai Kiss Géza, 1928. 28.); Börzsöny vidéke* (Gulyás Éva, 1977. 497.), Bódvaszilás (MZA 48864. – Magyar Zoltán gy., 1997).

F 33. A kereszties lovagok. A veres barátok az Isten által segített keresztiesek, akik a pogányok elleni harcban jeleskednek.

FF: Árva megye (Szombathy Viktor, 1979. 11–13.).

ER: Apáca* (Orbán Balázs, 1869. III. 20.; Uő, 1873. VI. 426.).

F 35. A hősies várvédők. A rend eltörlésének hírére hallva a magyarországi templomosok mentességi levelet kérnek a királytól, hogy tisztázhassák magukat a vádak alól, de a hírnök néhány nap múlva kiátkozási paranccsal tér vissza. A menekülő lovagok Léka várába veszik be magukat, és a végsőkig kitartó védelemre rendezkednek be. A megérkező királyi csapatok egy áruló segítségével a titkos alagúton keresztül behatolnak a várba, és ott véres küzdelemben végeznek a kápolnába visszavonult összes templomossal/a várból elmenekült lovagokat Borostyánkő közelében a Halál-rét (Todten-Wiese) nevű helyen érik utol, és ölik meg. Mindössze egyetlen templomost hagynak életben, akinek megengedik, hogy halott társait a vár kriptájában eltemethesse.

DT: Léka (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1824. 189–194. – Mednyánszky Alajos írása; Mednyánszky Alajos, 1829. 442–449.; Uő, 1834. 67–73.); Léka (Mohl Adolf, 1926. 50–57.); Léka (Schermann, Aegid, 1936. 27–29.); Léka (Olvasókönyv, é. n., 178–183.); Kőszegszerdahely (Edelényi Adél, 2001. 45.).

→MZ III. H 2.1.

F 35.1. A lékai vércsarnok. A vár lovagtermében/kápolnájában lemészárolt templomosok kiontott vérének nyomát a falakról és a padlóról nem lehet eltávolítani. Akárhogy is súrolják, másnapra a véres foltok újra láthatók.

DT: Léka (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1824. 189–194. – Mednyánszky Alajos írása; Mednyánszky Alajos, 1829. 442–449.; Uő, 1834. 72.; Ipolyi Arnold, 1854. 363.); Léka (Mohl Adolf, 1926. 50–57.); Léka (Schermann, Aegid, 1936. 27–29.); Léka (Olvasókönyv, é. n., 178–183.).

F 35.1.1. A vérfoltok eltűnése. Egy jámbor életű szerzetes megjósolja, hogy a véres foltok csak akkor fognak eltűnni, ha olyan király lesz majd az országnak, akinek a nemzetségéből heten hálnak meg szörnyű halállal engesztelő áldozatul az ott legyilkolt templomosokért. E csodára csak a 20. század elején, Ferenc József uralkodásának a végén kerül sor.

DT: Léka (Mohl Adolf, 1926. 50–57.).

F 35.2. A lékai kísértetek. A lovagok megölését követően éjjelente világosság támad a vár kápolnájában fegyvercsörgés és rémisztő zajok kíséretében, harci díszben és vérrel borítottan megjelennek a templomosok szellemei, körbejárják a lovagtermet, majd visszatérnek a kriptába.

DT: Léka (Taschenbuch für vaterländische Geschichte, 1824. 193–194. – Mednyánszky Alajos írása; Mednyánszky Alajos, 1829. 448–449.; Uő, 1834. 72.; Ipolyi Arnold, 1854. 680.); Léka (Mohl Adolf, 1926. 50–57.); Léka (Olvasókönyv, é. n., 183.).

→MZ IX. J 11.

F 38. Együgyü János. A törökök közeledtének hírére elmenekülnek a szerzetesek a kolostorból, mindössze egyetlen barát, Együgyü János marad ott. A törökök nem bántják a félbolond szerzetest, akit szolgájuknak tesznek meg. Együgyü János ételt és italt szolgál fel a törököknek, de titokban a borba altatót, a sült malacba pedig mérget tesz. Amikor látja, hogy azok hatni kezdenek, meghúzza a harangot, és a visszatérő veres barátok agyonverik a magatehetetlen törököt. A kolostor hegyének neve (Harangozó) is innen ered.

DT: Sokorópátka (EA 24302/13–14. – Vehrér Adél gy., 1989).

→MZ IV. B 15.

F 39. A meszesi Ördög-hegy. Az ördög egy hatalmas sziklát felragadva agyon akarja sújtani vele a veres barátok kolostorát, de a kakaskukorékolás meghiúsítja a szándékát, és ahol a sziklát elejti, ott egy hegy keletkezik.

FF: Meszes (Tóth Péter, 1988. 398. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye).

F 41–50. A veres barátok mint negatív hősök

F 41. A feudális kényurak. A veres barátok nyomorgatják és zsarolják a környező népet. A férfiakat a földjeiken dolgoztatják, és aki nem tudja kifizetni az adót, azt börtönbe zárják.

DT: Sokorópátka (Edelényi Adél, 2003. 88–89.); Sokorópátka, Lovászpata (Uő, 296., 305–306.).

FF: Sajólad* (Jókai Mór, 1910. 83., 112.); Martonyi, Vicsápapáti (MZA 48875., 48986. – Magyar Zoltán gy., 1996, 1998).

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 108. – Görbe István gy., 1958–1960).

SZ: Haraly/Imecsfalva (Orbán Balázs, 1869. III. 136.); Etéd, Firtosváralja (EA 24231/87., 91–92. – Gagy József gy., 1978).

F 41.1. A veres barátok börtöne. Börtönök, kínzókamrák, ahová a veres barátok az ellenük vétkező embereket zárják.

DT: Csáford (EA 3887/20. – Szentmihályi Imre gy., 1952); Ménfőcsanak, Lovászpata (Edelényi Adél, 2004. 305., 306.).

AF: Tiszacsege-Nagymajor (Papp József, 2001. 63.).

→MZ III. F 44–45.

F 41.2. A veres barátok pallosjoga. A veres barátok elítélik és kivégzik a valamely kihágást/főben járó bűnt elkövetett embereket.

FF: Újlót – 2 (MZA 97085., 97086. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

AF: Tiszacsege-Nagymajor (Papp József, 2001. 63.); Lelesz (MZA 1548. – Magyar Zoltán gy., 2005); Lelesz (Magyar Zoltán, 2009b. 72.).

ER: Kékes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 140.; Uő, 2012a. 280. – Orbán Dániel gy.).

F 42. A veres barátok mint rablólovagok.

F 42.1. A vámszedő veres barátok. A veres barátok megsarcolják a kereskedőket és az utazókat: dunai kikötőjükben/a megyehatáron/a kolostoruk mellett elvezető országúton vámot, útdót szednek.

DT: Nagybajcs, Sokorópátka, Lovászpataona (Edelényi Adél, 2004. 40., 307.).

FF: Berzété (Ambrus Ferenc, 1989. 33.).

F 42.2. Az útonálló veres barátok. A veres barátok nappal szent életű szerzeteseknek mutatják magukat, éjjelente azonban lesben állnak az országút mentén, és kifosztják az utazókat/az arra járó kereskedőket. / A veres barátok rablással, útonállással egészítik ki a jövedelmüket.

DT: Nagykanizsa (Halis István, 1896. 31.); Bajót (BBMNA 20/14. – Balogh László gy., 1964); Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965); Bajót (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 71.); Balatongyörök (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 95–96.); Kesztlőc (Tisovszki Zsuzsanna, 1988. 87.); Vághosszúfalu (EA 26325/4. – Nagy Zoltán gy., 1993); Sokorópátka (MZA 49645. – Vehrér Adél gy., 1995); Mosonújhely (Edelényi Adél, 2001. 45.); Sokorópátka (Uő, 2003. 73.); Sokorópátka – 5, Mosonújhely, Lovászpataona (Uő, 2004. 204., 295–296.); Vághosszúfalu – 4 (MZA 90477., 90479–90481. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010–2011).

FF: Selmezbánya (Hont vármegye és Selmezbánya, 1906. 87.); Berzété (Magyar Zoltán, 2011c. 105–106. – Komáromy Barnabás feljegyzése, 1891–1957); Szalóc (Fehérváry István, 1937. 185–186.); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 75.); Perkupa (Magyar Zoltán, 2001a. 239.); Szalóc – 2 (MZA 92767., 92768. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Csucsom, Berzété – 3, Jólész, Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 103–104., 107.); Nagymaros (MZA 99218. – Magyar Zoltán gy., 2013); Borzova/Szalóc (MZA 106315. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).

AF: Hajdúböszörmény (Porcsalmy Gyula, 1925. 62.); Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 449.).

SZ: Etéd – 2, Firtosváralja* (EA 24231/87–88., 91–92. – Gagyí József gy., 1978).

F 42.3. A kolostorba csalt áldozatok. Háborús időkben a veres barátok azért harangoznak, hogy a menekülő embereket a kolostorukba csalják, majd ott kifosszák őket.

DT: Lovászpataona (Edelényi Adél, 2003. 47.).

F 42.4. Az Ingenyelő barátok vendégfogadója. A veres barátok az országút mentén vendégfogadót tartanak fenn, amelyre az van kiírva: „Ingenyelő fehérbarátok vendégfogadója”. Ha olyan valaki megy be oda, akinél a barátok nagyobb összeget sejtenek, azt megölik és kifosztják, a fejét pedig a vendégfogadó melletti kútba dobják.

DT: Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965); Bajót (BBMNA 20/14. – Balogh László gy., 1964); Bajót (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 71.).

→MZ VII. E 40.

F 42.5. A zsványok orgazdái. A veres barátok a környékbeli rablók orgazdái-ként gyarapítják a jövedelmüket.

DT: Ostffyasszonyfa (Beke Ödön, 1906. 28.).

F 42.6. A hamispénzverő veres barátok. A veres barátok a kolostoraikban pénzverő műhelyt működtetnek.

DT: Kesztlőc-Klastrompuszta* (Méri István, 1961. 6.).

FF: Sajólad (Jókai Mór, 1910. 113.).

→MZ VII. D 21.

F 42.7. A háborúskodó veres barátok. A veres barátok háborút viselnek a közeli kolostorban lakó fekete barátok ellen.

FF: Csucsom (Magyar Zoltán, 2011c. 104.).

F 43. A duhaj életű veres barátok.

F 43.1. A veres barátok dorbézolásai. A veres barátok léha, kicsapongó életet élnek. Gyakran részegek, mulatságaik sokszor az éjszakába nyúlnak/hajnalig tartanak.

DT: Nagykanizsa (Halis István, 1896. 31.); Dunaföldvár (WMMEA 113-74/1-2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Kisbajcs (EA 16340/4-5. – Timaffy Emőke gy., 1969); Nagybajcs (Edelényi Adél, 2003. 68.); Sokorópátka – 2 (Uő, 2004. 307., 318.).

FF: Alsólehnice/Vörös Kolostor* (Krúdy Gyula, 1977. 458–462. – 1906); Mád (Hegyaljai Kiss Géza, 1928. 28.); Tarcál (EA 19484/22-25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Guszóna (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 116.); Kőhidgyarmat (MZA 83697. – Magyar Zoltán gy., 2007).

ER: Váralmás (Szabó Géza, 1940. 17.); Sülelmed (Magyar Zoltán, 2007a. 248.)

SZ: Firtos vidéke (Orbán Balázs, 1868. I. 128.).

F 43.1.1. A firtosi multságok. A Firtos-hegyi barátok a kolostor búcsúai alkalmával víg multságokat rendeznek, melyek során a vendégek ételt kapnak ugyan, de hozzávaló kanalat nem.

SZ: Firtos vidéke (Orbán Balázs, 1868. I. 128.).

F 43.2. A menyecskéző veres barátok. A szerzetesek kedvelik a szép lányokat, táncolnak velük, többeket elcsábítanak közülük, s ha csak tehetik, erkölcsstelen életet élnek.

DT: Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7.); Taliándörögd (Kolacskovszky Lajos, 1938. 313.); Kesztlőc (Méri István, 1961. 3., 14.); Kesztlőc (Tisovszki Zsuzsanna, 1988. 87.); Tényő (MZA 49652. – Vehrer Adél gy., 1995).

FF: Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 43–44. – 1952); Penc* (EA 15450/42. – Jankus Lajos gy., 1967); Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 133.); Szob, Nagyborzsöny (MZA 109735., 111177. – Magyar Zoltán gy., 2017, 2018).

AF: Hajdúböszörmény (Porcsalmy Gyula, 1925. 62.); Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 449.).

ER: Szilágybagos (Magyar Zoltán, 2007a. 243.); Kerc/Kóhalom (MZA 91498. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Firtos vidéke (Orbán Balázs, 1868. I. 128.); Énlaka (EA 24231/90–91. – Gagy József gy., 1978).

F 43.3. A vörös hajú gyerekek. A veres barátok mindannyian vörös hajúak lévén, egy idő után csak vörös hajú gyerekek születnek a környéken.

ER: Kerc/Kóhalom (MZA 91498. – Magyar Zoltán gy., 2011).

F 43.4. Az elcsábított apácák. A veres barátok egyike elcsábít/megront egy apácát. / Az apácák és a szerzetesek titkos föld alatti alagúton járnak át egymáshoz. / Az erkölcstelen életet élő apácák megölik és eltüntetik titokban megszült gyermekeiket, hogy az eset ne kerüljön napvilágra.

DT: Balatonzamárdi* (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 148.); Vörösberény (Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye); Vörösberény (Jankó János, 1902. 55.); Szentkirályszabadja (EA 26235/8. – Márkus István Ádám gy., 1995); Bakonyjákó-Járföld* (Edelényi Adél, 2004. 367.); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 102–105.).

FF: Szepesség (A Magyarországi Kárpátgyűlés Évkönyve XXII., 1895. 94.; Neidenbach Ákos, 2000. 84–85.); Kóspallag/Márianosztra (Kolacsokovszky Lajos, 1938. 312–313.); Varbóc (MZA 49377. – Magyar Zoltán gy., 1997); Márianosztra (MZA 91495. – Magyar Zoltán gy., 2008); Fajkürt/Garamszentbenedek, Alsómihályi, Magyarsas (MZA 97084., 99771., 99772. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013–2014); Nagyborzsöny, Márianosztra (MZA 110095., 110192. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagyborzsöny (MZA 110864. – Magyar Zoltán gy., 2018).

ER: Somlyóújlak (Bunyitay Vincze, 1887. 13.); Szilágynagyfalva (Magyar Zoltán, 2007a. 243.).

F 43.4.1. A kővé vált szerzetesek. A tiltott szerelmi viszonyt folytató apáca és szerzetes/az erkölcstelen életet élő barát isteni büntetésként kővé válik.

DT: Badacsonyi vidék (Pákay Zsolt, 1942. 153.); Badacsonyi vidék, Sáska (LDMNA 311/7. – Zsiray Lajos gy., 1978); Badacsonytördemic (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 214.).

FF: Eger (EA 635/54. – Székely László gy., 1914); Sirok (EA 6367/1373. – Szendrey Zsigmond gy., 1910-as évek); Kemence (EA 4470/179.; EA 5847/50. – Erdélyi Zoltán gy., 1953; Erdélyi Zoltán, 1994. 72.); Kemence (EA 13029/21. – Gárdonyi Zsuzsa et al. gy., 1961); Sirok (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 127.); Sirok (ENA 1619-73/6. – Sebestyén Csilla gy., 1973); Szepesség/Vörös Kolostor (Varga Erzsébet, 1982. 9.).

ER: Brassó vidék (Orbán Balázs, 1873. VI. 202.; Herrmann Antal, 1893. 387.).

→MZ VI. A 14. →MZ VI. A 56.1.

F 43.5. A vörös olasz barát. Egy vörös olasz barát azzal ijesztgeti a környékbeli népet, hogy leszabadítja a lenti vidékre a kolostor feletti hegyen tanyázó sárkányt, ha nem visznek neki (a sárkánynak) minden hónapban egy szűzlányt. Az emberek a sárkánytól való félelmükben teljesítik a követelést, mígnem az

arra járó György vitéz (Szent György) felmegy a hegyre, és megöli a népet zsaroló vörös olasz barátot.

DT: Hegymagas (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 193.).

→MZ III. B 1.2.

F 44. A nőrabló veres barátok. A veres barátok bűnös vágyaik kielégítése végett becsalják a kolostorukba/elrabolják az általuk kiszemelt szép nőket/ott fogják a kolostorukba érkező lányokat, asszonyokat.

DT: Bécs környéke* (Bornemissza Péter, 1980. 1076. – 1578); Vághosszúfalu (Szentkereszty Tivadar, 1895. 417.); Nagykanizsa (Halis István, 1896. 31.); Tök (Loschdorfer Anna, 1935. 73.); Ógyalla (EA 656/10. – Manga János gy., 1937); Bókaháza (EA 6278/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Csókakő* (Edelényi Adél, 2004. 51. – Gémes Balázs gy., 1960); Sáska (EA 12896/2. – Tóth Joachim gy., 1961); Acsád (SMNK 460/1. – Bárdosi János gy., 1964); Bajót (BBMNA 20/14. – Balogh László gy., 1964); Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965); Siófok (EA 7529/7. – Dobos Ilona gy., 1965); Sokorópátka (XJMNA 32-65. – Ziniel Katalin gy., 1965); Bajót – 2 (BBMNA 44/20., 20–21. – Balogh László gy., 1968); Pilisszentlélek (Manga János, 1973. 227.); Kapolcs, Lesencefalu (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 81., 191.); Vállus (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 62.); Tényő (EA 24302/5. – Vehrer Adél gy., 1989); Vállus – 2 (Petánovics Katalin, 1991. 102–105., 113.); Vághosszúfalu (Molnár Piroska, 1992. 41.); Sokorópátka – 6 (MZA 48618., 48619., 48623., 49632., 49634., 49653. – Vehrer Adél gy., 1995); Győrújbarát (EA 31457/4–5. – Völgyesi Edina gy., 1996); Kürt (Danczi Lajos, 1999. 26.); Sokorópátka (Edelényi Adél, 2001. 45.); Sokorópátka – 6 (Edelényi Adél, 2003. 51., 88–91.); Nagybajcs (Uo., 68.); Nagydém (Uo., 51.); Tét (Uo., 84–85.); Sokorópátka – 3 (Uó, 2004. 288., 344., 368.); Győrújbarát (Uo., 326.); Nagybajcs (Uo., 324–325.); Nagydém (Uo., 345.); Tényő – 3 (Uo., 45., 325–326., 344.); Lovászpata (Uo., 46., 327.); Bakonyszentlászló (Uo., 47., 327.); Bokod (Czunyiné Dr. Bertalan Judit, 2005. 16.); Bokod (MZA 91497. – Magyar Zoltán gy., 2006); Pogányszentpéter (Kardos Ferenc, 2010. 36. – Kerecsényi Edit gy.); Vághosszúfalu, Udvard, Zsitvabesenyő (MZA 90480., 97088., 97089. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011, 2013); Kürt (MZA 103110. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015); Monostorapáti (Tóth Ida, 2016. 11.); Lovászpata (MZA 109245. – Magyar Zoltán gy., 2017).

FF: Diósgyőr (Istvánffy Gyula, 1891. 74–75.); Legenye (SRKTGY 1628/15. – Éless István gy., 1923); Selmezbánya (Hont vármegye és Selmezbánya, 1906. 87.); Tokaj (EA 7480/51. – Papp Miklós gy., 1960); Dobódél (EA 7273/175. – Dobos Ilona gy., 1963); Bodrogkeresztúr (EA 7273/142. – Dobos Ilona gy., 1963); Fülek/Pilisvörösvár (EA 8387/27. – Dobos Ilona gy., 1967); Bélapátfalva (BA 66/7. – Bakó Ferenc gy., 1968); Pusztaberki (DENIA 3542/37. – Györgyi Erzsébet gy., 1970); Abaúj megye (Dobos Ilona, 1971. 76.); Tarcal – 6 (Uo., 62., 73–75.); Tarcal (EA 19484/25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Hangony – 3 (GA 481/31., 37., 41. – Perger Gyula gy., 1981); Bélapátfalva (Paládi-Kovács Attila, 1982. 160.); Kesznyéten, Belsőbölcs (Galuska Imre, 1992. 114.); Becskéháza, Martonyi, Mész, Rakacaszend, Szőlősárdó, Torna – 2, Tornaszentandrás, Vicsápapáti, Zsarnó (MZA 49381., 48875., 48874., 49378., 48814., 48834., 48839., 48882., 48986., 48873. – Magyar Zoltán gy., 1996–1998); Bükkszentkereszt (Krupa András, 1997. 506–507.); Bódvalenke, Bódvarákó, Bódvaszilás, Borzova, Dobódél, Martonyi, Perkupa, Rakaca – 3, Szőlősárdó, Szögliget, Torna – 2, Tornagörgő, Tornaszentandrás, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 233–238., 240–243.); Alsócsitár, Béd, Kolon, Pográny, Vicsápapáti (Uó, 2002. 79–80.); Martonyi (MZA 91496. – Magyar Zoltán gy., 2003); Bélapátfalva (Zábrátszky Éva, 2004.

331. – Bakó Ferenc gy.); Csucsom, Jólész, Szalóc (Magyar Zoltán, 2011c. 104–105., 107.); Barsbaracska – 2, Pozba – 2, Újlót – 2 (MZA 93087., 90093., 93090., 93092., 93086., 93091. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Nagymaros (MZA 99218. – Magyar Zoltán gy., 2013); Zselíz/Nagyölvéd, Töhöl, Lüle (MZA 103143., 103145., 103146. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015); Márianosztra – 2 (MZA 110190., 110191. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Rohod (SRKA 1629/85–86. – Kovács Ernő gy., 1922); Hajdúböszörmény – 2 (Porcsalmy Gyula, 1925. 62., 121–122., 183.); Sárrétudvari (DE MNYT K-145/3. – Balassa Iván gy., 1940 k.); Biharkeresztes (MZA 71564. – Lackovits Emőke gy., 1968); Arad vidéke (Dobos Ilona, 1971. 76. – Gáborján Alice közlése); Váncsod (Módy György, 1975. 668–669.); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 45. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Székelyhíd (Uo., 234. – Fábrián Imre gy., 1981); Mezőtelegd, Micske (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483.); Bihardiószeg – 2, Kiskereki – 2 (Uő, 2012c. 100–101.).

ER: Brassó vidéke* (Orbán Balázs, 1873. VI. 202.); Szászfenes (Rosenberg Fáni, 1893. 149.); Benedekfalva (Petri Mór, 1901. II. 27.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107. – Görbe István gy., 1958–1960); Szászfenes (Ricci József, 1992. 5.; Uő, 2000. 57–58.); Szilágybagos (Törös A. Zoltán, 1994. 6.); Magyarlóna* (Magyar Zoltán, 2004a. 262.); Alsóvalkó, Búrgezd, Szilágyborzás – 2, Szilágysámszon (Uő, 2007a. 242., 244.); Torda (Uő, 2011a. I. 461.).

SZ: Páva* (Orbán Balázs, 1869. III. 148.).

F 44.1. A pedofil veres barátok. A veres barátok fiatal fiúkat is rabolnak/magukhoz csábítanak.

AF: Székelyhíd (Bihari népmondák, 1995. 234. – Fábrián Imre gy., 1981).

F 44.2. A veres barátok csapdája. A veres barátoknak a kolostor mellett/a templomi szószék előtt van egy süllyesztőjük, s ha egy nő megtetszik nekik, csak megnyomnak egy gombot, és a mélybe zuhanó áldozatukat foglyul ejtik.

DT: Győrújbarát (Edelényi Adél, 2003. 89.; Uő, 2004. 344.).

AF: Kiskereki (Magyar Zoltán, 2012c. 101.).

F 44.3. A szülni hurcolt nők. A veres barátok azért rabolnak lányokat, hogy szaporodjanak: ezáltal tartsák fenn a fajtájukat és a vallásukat.

FF: Zsarnó (MZA 48873. – Magyar Zoltán gy., 1997); Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 237.).

F 44.5. Az elrabolt nők sorsa.

F 44.5.1. Az öngyilkos leány. A bűnös szándékú szerzetes által üldözött leány végső elkeseredésében inkább leveti magát a magas kőszikláról, mintsem érnét veszítse.

ER: Brassó vidéke* (Orbán Balázs, 1873. VI. 202.).

F 44.5.2. Margit és a Fekete Lovag. Egy veres barát mivel nem veheti feleségül a szerelmesét, a gombaszögi Margit-forrás melletti találkozójuk alkalmával in-

kább megöli őt, semhogy az más asszonya legyen. A hajadon vére pirosra festi a forrás vizét, amely azóta is minden évben pirosan buzog fel/vérré válik Szent Margit napjának éjjelén.

FF: Szilice, Szalóc (Fehérváry István, 1937. 184., 185–186.); Borzova/Szalóc (MZA 106315. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).

F 44.5.3. A megölt áldozatok. A veres barátok miután megunták már az általuk elrabolt nőket, megölik őket, hogy a bűntény ne tudódjon ki. Aki a kezük közé kerül, az többé nem jut ki élve a kolostorból.

DT: Acsád, Bókaháza, Győrújbarát, Lesencefalu, Lovászpata, Pilisszentlélek, Sáska, Sokorópátka – 4, Tényő – 3, Tök, Vághosszúfalu.

FF: Bélapátfalva, Bódvarákó, Dobódel, Hangony, Legenye, Lüle, Martonyi – 2, Mész, Rakacaszend – 2, Tarcál – 3, Torna – 2, Tornagörgő, Töhöl, Újlót – 2, Vicsápapáti – 2.

AF: Hajdúböszörmény, Micske.

ER: Búrgezd, Szászfenes, Szilágybagos.

F 44.5.4. A kivégzés módja. A veres barátok a megunt nőket zsúp közé kötve elevenen megégetik/kaszáskútba dobják/elevenen befalazzák.

FF: Diósgyőr (Istvánffy Gyula, 1891. 74–75.); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 62.); Alsócsitár (Magyar Zoltán, 2002. 79–80.); Újlót (MZA 97091. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

F 44.5.5. Az áldozatok maradványai. A kolostorban/a kolostor környékén talált csontok a veres barátok által megbecstelenített és megölt női áldozatok/az erkölcsstelen életet élő apácák által megszült, majd nyomtalanul eltüntetett csecsemők maradványai.

DT: Nagydém* (Edelényi Adél, 2004. 345.).

FF: Diósgyőr (Istvánffy Gyula, 1891. 75.); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 74.); Becskháza (MZA 49381. – Magyar Zoltán gy., 1997); Rakacaszend, Szőlősárdó, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 236–237., 141.); Alsócsitár (Magyar Zoltán, 2002. 79–80.).

AF: Hajdúböszörmény* (Porcsalmy Gyula, 1915. 121–122.); Mezőtelegd – 2 (Bihari népmondák, 1995. 144–145., 233–234. – Fábíán Imre gy., 1984); Alsómihályi, Magyarsas (MZA 99771., 99772. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014).

ER: Torda (Magyar Zoltán, 2011a. I. 461.).

F 44.5.6. A szabadon engedett áldozatok. A veres barátok szabadon engedik az általuk elrabolt és már megunt nőket.

DT: Lovászpata (Edelényi Adél, 2004. 46.).

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 234.).

ER: Szilágyborzás (Magyar Zoltán, 2007a. 242.).

F 44.5.7. A megszökött áldozatok. A veres barátok által elrabolt nőnek véletlen szerencse folytán sikerül megszöknie a kolostorból.

FF: Kürt (Danczi Lajos, 1999. 26.).
→MZ IV. C 81.20.

F 44.5.8. Az Isten segítsége. Egy öregasszony, aki a lányával gyónni megy a veres barátokhoz, a mise végeztével nem találja sehol a leányát. Kétségbeesésében imádkozni kezd Istenhez, hogy tegyen csodát és vezesse el a lányhoz. Ima közben egy ósz koldus jelenik meg előtte, aki azzal vigasztalja, hogy ne aggódjon, mert kiszabadítja a lányát. Hét nap múlva az öreg koldus vezetésével 33 leány jön elő zsolozsmát énekelve a veres barátok kolostora felől, köztük az öregasszony lánya is. Az öreg koldus a falu határánál nyomtalanul eltűnik, a kolostorból pedig másnap reggelre romhalmaz marad csak.

DT: Vághosszúfalu (Szentkereszty Tivadar, 1895. 417.).

F 45. Az elrabolt kisasszony. Egy előkelő rangú úr (király/fejedelem/gróf stb.) lányát/feleségét elrabolják a veres barátok, és a kolostorukban tartják fogva bűnös vágyaik kielégítése végett. Csak éjszaka hozzák fel foglyukat a kolostor kriptájából, és a templomban sétáltatják egy keveset. Egy koldus elalszik az esti misén, és mivel a barátok nem veszik észre, rázárják a templomajtót, és ezáltal szemtanújává válik a titkos éjszakai jelenetnek. A koldus reggel kioson a templomból, és siet a nagyúrhoz jelenteni, hogy a már régóta és hasztalan keresett lány hol van. A feldühödött édesapa katonákkal tör a kolostorra, kiszabadítja a lányát, a bűnös barátokat pedig kivégezteti, sőt még a kolostorukat is leromboltatja.

KM: H. n. – 3*/Bécs környéke, Csehország, Habsburg Birodalom (Bornemissza Péter, 1980. 1076., 1082., 1088., – 1578).

DT: Városlőd (Jancsik Ede, 1863. 308.); Vághosszúfalu (Szentkereszty Tivadar, 1895. 417.); Győr környéke (Dobos Ilona, 1971. 76.); Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 227–228.); Nagyvázszy (LDMNA 311/6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Sokorópátka (EA 20089/10. – Kovács Imre gy., 1978); Vállus* (Petánovics Katalin, 1991. 102–105.); Sokorópátka – 3 (MZA 48616., 48618., 48622. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283–284. – Vehrer Adél gy., 1995); Tényő (Edelényi Adél, 2001. 45.; Uő, 2004. 339.); Sokorópátka – 5 (Uő, 2003. 82–83., 90.); Lovászpátka (Uo., 84.; Uő, 2004. 296.); Pilisszentkereszt – 2 (Uő, 2004. 56., 328–329.); Pilisszentlélek – 5 (Uo., 55–56., 289., 328., 339., 342.); Nagydém (Uo., 326–327.); Udvard (MZA 97088. – Magyar Zoltán gy., 2013).

FF: Abaúj-Torna vármegye (Pétery Károly, 1877.); Abasár (Kandra Kabos, 1891. 20–22.); Abasár (Marciányi György, 1893. 2.; Szendrey Zsigmond, 1925. 50.); Legenye (SRKA 1628/15. – Éless István gy., 1923); Sóvár (EA 635/80. – Székely László gy., 1914); Tokaj (EA 7479/12. – Dobos Ilona gy., 1963); Fülek/Pilisvörösvár* (EA 8387/27. – Dobos Ilona gy., 1967); Abasár (EA 15622/5. – Borbély Emma gy., 1967); Pusztaberki (DENIA 3542/37. – Györgyi Erzsébet gy., 1970); Taktaszada (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy.); Tarcál – 4 (Dobos Ilona, 1971. 68–74.); Abasár (ENA 3351/96. – Molnár Ilona gy., 1977); Tarcál – 2 (EA 19484/22–25., 25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Tarcál (Balogh Béni, 1990. 135–142.); Torna vidéke* (György Horváth László, 1995. 32–33.); Bükk-szentkereszt (Krupa András, 1997. 506–507.); Martonyi – 2, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 240–241.);

Martonyi (Magyar Zoltán, 2005a. 163–164.); Óbást (Uő, 2006b. 32.); Barsbaracska (MZA 97087. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Nagymaros (MZA 99218. – Magyar Zoltán gy., 2013); Márianosztra – 2 (MZA 110190., 110191. – Magyar Zoltán gy., 2017).
 AF: Nagyszőlős (Vasárnapi Ujság, 1855. 22.); Nyírbátor (Vasárnapi Ujság, 1869. 659.); Nyírbátor (Uo., 1870. 59.); Nyírbátor (Szabolcs vármegye, 1900. 145–146.); Hajdúböszörmény (Porcsalmi Gyula, 1925. 90–91., 120.); Panyola (EA 6367/4177. – Szendrey Zsigmond gy., 1927); Kishódos (Kovács Gyula, 1928.); Nyírbátor (Ortutay Gyula, 1935. 235.); Mezőtelegd (Sass Kálmán, 1935. 64–65.); Sárrétudvari (Szűcs Sándor, 1936. 303–304.; Uő, 1955. 159.); Sárrétudvari (DE MNYT K-145/3. – Balassa Iván gy., 1940 k.); Nyírbátor (Luby Margit, 1985. 39–40. – 1949); Vésztő (Legendás Békés, 2005. 33. – Bereczki Imre gy., 1952); Nyírbátor (EA 4036/1. – Béres András gy., 1953); Nyírbátor (Soltész István, 1954.); Ajak (Luby Margit, 1985. 40–41. – 1954); Nyírbátor (Mikešy Sándor, 1956. 478.); Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírtura (NIFA 117/3. – Heleszta Sándor gy., 1959); Nyírbátor (BIMA 391-91/17. – N. N. gy., 1962); Nyírbátor (BIMA 122-77/132–137. – Erdész Sándor gy., 1962); Nyírbátor – 2 (JAMNA 258-67/4. – Faragó József gy., 1963); Nyírbátor (Erdész Sándor, 1965. 7–8.; Uő, 1974. 222–224.; Uő, 1984. 140–141.; Uő, 1995. 27–28.); Kállósején-Újfaluret (Uő, 1965. 5–6.; Uő, 1984. 139–140.; Uő, 1995. 23–24.); Tyukod-Szalnaváros (Erdész Sándor, 1965. 13.); Kishódos (Erdész Sándor, 1991. 631.; Uő, 1998. 331. – 1967); Nyírvasvári (EA 8388/4. – Dobos Ilona gy., 1967); Nyírbátor – 5 (MZA 48671–48673., 51923., 71531. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Aranyosmeggyes (Bura László, 1990. 39.; Uő, 2008. I. 61. – 1970); Tiszabő (DJMNA 2409-85/28–29. – Papp Júlia gy., 1975); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 230–231. – 1980); Tóti (Uo., 231. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1981. 6.); Nyírbátor – 4 (BIMA 141-83/22., 125., 141–142. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nyírbátor (BIMA 182-84/12. – N. N. gy., 1984); Mezőtelegd – 4 (Bihari népmondák, 1995. 144–145., 231–234. – Fábíán Imre gy., 1984); Nyírbátor (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 103.); Nyírgyulaj (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 244.); Mezőtelegd (MZA 48630. – Varga Árpád gy., 1980-as évek); Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 449–450.); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–78.); Tóti (MZA 53379. – Magyar Zoltán gy., 1997); Nyírbátor (Bosnyák Sándor, 2001. 188.); Mezőtelegd, Tóti (Magyar Zoltán, 2011a. II. 484.); Bihardiószeg (MZA 83220. – Magyar Zoltán gy., 2010; Magyar Zoltán, 2012c. 100.); Kiskereki (Magyar Zoltán, 2012c. 101.).
 ER: Kusaly (Magyar Zoltán, 2007a. 244. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Szilágynagyfalu (Uo., 241. – Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye); Nagybánya (Rácz Miklós, 1903. 180.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 1958–1960); Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/12. – Péter Kinga gy., 1963); Szilágyzovány (Lakó Éva, 1994. 5.); Szilágynagyfalu (MZA 784. – Magyar Zoltán gy., 2001); Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/8. – Nagy Réka gy., 2003); Magyarbikal (Magyar Zoltán, 2004a. 264.); Büргеzd, Szilágynagyfalu (Magyar Zoltán, 2007a. 241.).
 SZ: Háromszék (Kőváry László, 1857. 204–205. – Szász Károly nyomán).

F 45.1. Az elrabolt kisasszony származása.

F 45.1.1. Aba Sámuel lánya.

FF: Abasár – 4.

→MZ II. E 177.

F 45.1.2. Gertrudisz királyné.

DT: Pilisszentkereszt.

→MZ II. E 257.

F 45.1.3. IV. Béla lánya.

DT: Pilisszentkereszt – 2, Pilisszentlélek – 3, Sokorópátka – 2.

FF: Martonyi.

→MZ II. F 124.

F 45.1.4. Báthori István lánya.

FF: Tarcál – 2.

AF: Bihardiószeg, Nyírbátor – 9, Tisztaberek.

ER: Büргеzd, Kusaly, Szilágynagyfalu – 4, Szilágyzóvány.

→MZ II. K 16.

F 45.1.5. Báthori Zsigmond lánya.

AF: Tóti – 2.

→MZ II. K 33.

F 45.1.6. Báthori Gábor lánya.

AF: Ajak, Kállósemjén-Újfalurét, Nyírbátor, Nyírvasvári, Nyírtura – 2, Tiszabő, Tyukod-Szalmaváros.

FF: Taktaszada, Tokaj.

→MZ II. K 86.

F 45.1.7. Rákóczi lánya.

AF: Aranyosmeggyes.

→MZ II. L 207.8.

F 45.1.8. II. József lánya.

DT: Pilisszentkereszt, Győr környéke, Sokorópátka – 2.

FF: Márianosztra, Tornaszentandrás.

→MZ II. Q 118.2.

F 45.1.9. II. József felesége.

DT: Sokorópátka.

F 45.1.11. Egy uralkodó lánya.

DT: Pilisszentlélek – 2, Sokorópátka – 3, Tényő.

FF: Márianosztra, Tarcál.

F 45.1.12. A török szultán lánya.

DT: Nagyvázsony.

F 45.1.13. Perényi Péter lánya.

AF: Nagyszőlős – 2.

F 45.1.14. Bebek György jegyese.

FF: Abaúj-Torna vármegye, Torna vidéke.

F 45.1.15. Basa Tamás lánya.

SZ: Háromszék.

F 45.1.17. Egy nemesi rangú kisasszony. A veres barátok egy hercegnőt/egy grófkisasszonyt/Telegdi gróf lányát/a sárospataki gróf lányát/a keresztúri gróf lányát/egy avarkori úr lányát/a lovászpatonai gróf feleségét/Szeremley gróf lányát/az ajnácskői várkapitány lányát/a tokaji várkapitány lányát/Boda Katalint/egy kabai úr lányát/a szolgabíró lányát és feleségét/stb. rabolják el.

KM: H. n./Csehország.*

DT: Lovászpáttona, Nagydém, Sokorópátka – 2.

FF: Legenye, Martonyi – 2, Nagymaros, Tarcal, Tokaj, Óbást.

AF: Bihardiószeg, Hajdúböszörmény, Mezőtelegd – 7, Sárrétudvari – 2.

F 45.1.18. Egyéb nevezetes lányrablások.

DT: Vághosszúfalu, Vállus.

FF: Fülekk/Pilisvörösvár, Bükkszentkereszt, Pusztaberki.

AF: Kiskereki, Tisztaberek.

F 45.2. A végzetes gyónás. A veres barátokhoz gyónni érkező kisasszonyt gyónatói erőszakkal ott tartják a kolostorban.

DT: Sokorópátka (EA 20089/10. – Kovács Imre gy., 1978); Sokorópátka (MZA 48622. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka (Edelényi Adél, 2003. 90.); Pilisszentkereszt, Nagydém (Uő, 2004. 56., 326., 328–329.); Udvard (MZA 97088. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

F 45.3. A császár elrablása. A veres barátok a velük ellenséges II. Józsefet tartják fogva.

FF: Sóvár.

→MZ II. Q 118.1.

F 45.4. Az elrabolt lányról hírt adó koldus. Az esti misén elbóbiskoló koldust a veres barátok nem veszik észre, és éjszakára rázárják az ajtót. A koldus szemtanújává válik a veres barátok titkának, az elrabolt lány éjszakai sétáltatásának, és reggel ő az, aki sietve megviszi a hírt a leánya hollétéről mit sem tudó apának.

DT: Bécs környéke* (Bornemissza Péter, 1980. 1076. – 1579); Tényő (Edelényi Adél, 2001. 45.).

FF: Abasár (EA 15622/5. – Borbély Emma gy., 1967); Pusztaberki (DENIA 3542/37. – Györgyi Erzsébet gy., 1970); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 73.); Abasár (ENA 3351/96. – Molnár Ilona gy., 1977); Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 240.); Barsbaracska (MZA 97087. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Nagymaros (MZA 99218. – Magyar Zoltán gy., 2013); Márianosztra – 2 (MZA 110190., 110191. – Magyar Zoltán gy., 2017).
 AF: Nyírbátor (Vasárnapi Ujság, 1870. 59.); Nyírbátor (Szabolcs vármegye, 1900. 145–146.); Hajdúböszörmény* (Porcsalmy Gyula, 1925. 120.); Nyírbátor (Ortutay Gyula, 1935. 235.); Mezőtelegd (Sas Kálmán, 1935. 64–65.); Nyírbátor (Luby Margit, 1985. 39–40. – 1949); Nyírbátor (EA 4036/1. – Béres András gy., 1953); Nyírbátor (BIMA 122-77/132–137. – Erdész Sándor gy., 1962); Kállósemjén-Újfalurét, Nyírbátor, Tyukod-Szalmaváros (Erdész Sándor, 1965. 5–6., 7–8., 13.); Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírtura (NIFA 117/3. – Heleszta Sándor gy., 1959); Nyírbátor – 2 (JAMNA 258-67/4. – Faragó Zsuzsanna gy., 1963); Kishódos (Erdész Sándor, 1998. 331. – 1967); Nyírbátor (MZA 71531. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Aranyosmeggyes (Bura László, 1990. 39. – 1970); Tiszabő (DJMNA 2409-85/28–29. – Papp Júlia gy., 1975); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 231. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1981. 6.); Nyírbátor – 3 (BIMA 141-83/22., 125., 142. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nyírbátor (BIMA 182-84/12. – N. N. gy., 1984); Mezőtelegd (MZA 48630. – Varga Árpád gy., 1980-as évek); Mezőtelegd – 2 (Bihari népmondák, 1995. 231–233., 233. – Fábíán Imre gy., 1984); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–78.); Mezőtelegd (Magyar Zoltán, 2011a. II. 484.).
 ER: Szilágyozovány (Lakó Éva, 1994. 5.).

F 45.4.1. Az elrabolt lány üzenete. A veres barátok templomában elszunnyadó/a veres barátok kolostora mellett elhaladó koldus egy nő sírására lesz figyelmes, és a hang után kutatva felfedezi a kolostor pincéjében fogva tartott kisasszonyt. A lány tollat és tintát/papírt és ceruzát kér tőle, majd arra kéri, hogy pince szellőzőnyílásán át kinyújtott üzenetét vigye el az uralkodónak, aki így értesül lánya hollétéről.

DT: Városlőd (Jancsik Ede, 1863. 308.); Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 227–228.); Keszölc* (Edelényi Adél, 2004. 339.).
 FF: Tarcál – 2 (Dobos Ilona, 1971. 68–70., 73.); Martonyi* (Magyar Zoltán, 2001a. 240.), Barsbaracska (MZA 97087. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Márianosztra – 2 (MZA 110190., 110191. – Magyar Zoltán gy., 2017).
 AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 230–231. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).
 ER: Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/12. – Péter Kinga gy., 1963); Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/8. – Nagy Réka gy., 2003); Búrgezd, Szilágynagyfalu (Magyar Zoltán, 2007a. 241.).

F 45.4.2. A vérrel írt levél. A veres barátok által elrabolt lány megvágva az ujját, egy a saját vérével írt levelet nyújt ki föld alatti cellájából a koldusnak, hogy azt vigye el az apjának (a királynak/a török szultánnak).

DT: Pilisszentlélek (Manga János, 1973. 227.); Nagyvázsony (LDMNA 311/6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Pilisszentlélek (Edelényi Adél, 2004. 56.).

F 45.4.3. A koldussal küldött gyűrű. A veres barátok által elrabolt kisasszony egy gyűrűt csúsztat a koldus kezébe, hogy azt vigye el az apjának, aki így értesül lánya hollétéről.

FF: Pusztaberki (DENIA 3542/37. – Györgyi Erzsébet gy., 1970).

AF: Vésztő (Legendás Békés, 2005. 33. – Bereczki Imre gy., 1952).

F 45.4.4. A megvakított koldus. A veres barátok rájönnek, hogy ki árulta el őket, és amikor kezükbe kaparintják a koldust, megölik/megvakítják őt.

AF: Mezőtelegd (Sas Kálmán, 1935. 64–65.); Mezőtelegd (Bihari népmondák, 1995. 233. – Fábián Imre gy., 1984); Mezőtelegd (MZA 48630. – Varga Árpád gy., 1980-as évek); Mezőtelegd (Magyar Zoltán, 2011a. II. 484.).

F 45.5. A templomban maradt harangozó. A templomban véletlenül bent maradt harangozó szemtanújává válik az előkelő rangú kisasszony fogva tartásának, és ő hozza nyilvánosságra másnap a titkot.

AF: Kiskereki (Magyar Zoltán, 2012c. 101.).

F 45.6. A templomban maradt részeg ember. Egy ittas állapotban lévő férfi elalszik az esti misén, és a templomban maradva akaratlanul szemtanújává válik a veres barátok titkának, majd másnap megviszi a hírt a szerzetesek bűnös életmódjáról.

FF: Abasár (Kandra Kabos, 1891. 20–22.); Abasár (Marcziányi György, 1893. 2.).

AF: Nyírbátor (Vasárnapi Ujság, 1869. 659.).

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107. – Görbe István gy., 1958–1960).

F 45.7. A nyomra vezető öregasszony. Egy öregasszony szenderedik el a templomban, és vezeti eltűnt lánya nyomára a fejedelmet.

FF: Taktaszada (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy., 1976); Tarcál (EA 19484/25. – Pataky Ibolya gy., 1977).

F 45.8. A nyomra vezető cigányasszony. Egy cigány menyecske jár a veres barátok kolostorában, majd vezeti eltűnt lánya nyomára a fejedelmet.

AF: Vésztő (Legendás Békés, 2005. 33. – Bereczki Imre gy., 1952).

F 45.9. A nyomra vezető kutya. A barátokhoz gyónni ment asszony nem kerül haza, és amikor keresni kezdik, rátalálnak a kutyájára, amely vele ment a templomig, és ahonnan gazdája eltűnését követően sem mozdul el. Ebből kiviláglik, hogy az eltűnt személy csakis a kolostorban lehet.

DT: Udvard (MZA 97088. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

F 45.10. Az elrabolt kisasszony sorsa.

F 45.10.1. A sikeres szökés. A veres barátok által elrabolt császárnak/grófkisasszonynak sikerül megszöknie a fogságból.

FF: Sóvár* (EA 635/80. – Székely László gy., 1914); Tarcál – 2 (Dobos Ilona, 1971. 70–72., 73–74.); Töhöl (MZA 103011. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

F 45.10.2. A kiszabadított kisasszony. A hír hallatán az elrabolt kisasszony apja katonákkal rajtaüt a kolostoron, és kiszabadítja a leányát.

KM: H. n.* (Bornemissza Péter, 1980. 1082. – 1579).

DT: Városlőd (Jancsik Ede, 1863. 308.); Nagyvázsony (LDMNA 311/6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Vállus* (Petánovics Katalin, 1991. 102–105.).

FF: Abasár (Kandra Kabos, 1891. 20–22.); Abasár (Marciányi György, 1893. 2.); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 68–70.); Tarcál (EA 19484/25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Bükkszentkereszt (Krupa András, 1997. 506–507.); Nagymaros (MZA 99218. – Magyar Zoltán gy., 2013).

AF: Tóti (MZA 53379. – Magyar Zoltán gy., 1997).

ER: Nagybánya (Rác Miklós, 1904. 180.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107. – Görbe István gy., 1958–1960); Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/12. – Péter Kinga gy., 1963); Szilágynagyfalu (Magyar Zoltán, 2007a. 241.).

F 45.10.3. A kiszabadítása után meghalt kisasszony. A veres barátok által elrabolt lány a kiszabadítását követően rövidesen meghal, mert fogva tartói annyira elgyötörték/mert már annyira elszokott a kinti levegőtől.

DT: Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 102–105.); Pilisszentlélek* (Edelényi Adél, 2004. 328.).

FF: Taktaszada (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy., 1976).

AF: Nyírbátor, Ajak (Luby Margit, 1985. 39–40., 40–41. – 1949, 1954); Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírtura (NIFA 117/3. – Heleszta Sándor gy., 1959); Nyírbátor (JAMNA 258-67/4. – Faragó Zsuzsanna gy., 1963); Nyírbátor – 3 (MZA 48671., 48673., 51923. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Nyírbátor (BIMA 141-83/125. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–78.).

ER: Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/8. – Nagy Réka gy., 2003).

F 45.10.4. A kiszabadítása után megvakult kisasszony. Báthori Gábor lányát a veres barátok három évig tartják fogva a kriptában, és amikor az apja kiszabadítja és felhossa a napvilágra, a lány megvakul.

AF: Tyukod-Szalmaváros (Erdész Sándor, 1965. 13.).

F 45.10.5. A Báthori-lány gyermeke. Báthori István/Báthori Gábor fejedelem lányának már gyermeke is van/gyereket vár a veres barátoktól, amikor az apja kiszabadítja. A megszületett gyereket Báthori felhajtja a levegőbe, majd a kardjával kettévágja.

FF: Taktaszada/Nyírbátor (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy., 1976).

AF: Nyírbátor – 2 (MZA 48673., 51923. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Nyírbátor (BIMA 141-83/125. – Ratkó Lujza gy., 1983).

F 45.10.6. A holtan talált kisasszony. A lánya fogva tartásáról értesülő uralkodó/gróf fegyveresekkel rátör a veres barátok kolostorára, de már csak a kisasszony holttestére talál rá.

DT: Sokorópátka („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283–284. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka – 2 (Edelényi Adél, 2003. 82.); Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt (Úó, 2004. 329., 328.).

AF: Mezőtelegd (Sas Kálmán, 1935. 64–65.); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 230–231. – 1980); Mezőtelegd – 4 (Bihari népmondák, 1995. 144–145., 231–234. – Fábíán Imre gy., 1984).

SZ: Háromszék (Kóváry László, 1857. 204–205. – Szász Károly nyomán).

F 45.10.7. A veres barátok által magukkal hurcolt kisasszony. A veres barátok menekülés közben magukkal hurcolják az elrabolt kisasszonyt, aki a szerzetesek fogságában hal meg.

AF: Tiszabő (DJMNA 2409-85/28–29. – Papp Júlia gy., 1975).

F 45.10.8. Az elrabolt királylány kísértete. A veres barátok által elrabolt kisasszony szellemét hétévente látják fehér ruhában a kolostor romjai körül kísértetni.

DT: Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 227–228.); Pilisszentlélek (Edelényi Adél, 2004. 56., 289.).

F 45.10.9. A rohodi tavirózsák. A veres barátok által meggyilkolt lányok tavirózsákká változnak, és máig ott láthatók az elsüllyedt kolostor helyén keletkezett tó vizén.

AF: Rohod (SRKA 1629/86. – Kovács Ernő gy., 1922.).

F 46. A családságos veres barátok.

F 46.1. A becsapott búcsújárók. A veres barátok vért izzadó Mária-képet/Krisztus-szobrot mutogatnak a búcsújáróknak, hogy általa minél több pénzre tegyenek szert. József császár koldusnak öltözve felkeresi a kegyhelyet, és miután megbizonyosodik a csalásról, azt írja krétával a templom ajtajára: „Holnap ti fogtok vért izzadni!”

DT: Budakeszi (Bonomi Jenő, 1939. 156.).

→MZ II. Q 114.

F 46.2. Patócsy Benedek végrendelete. Patócsy Benedeket a halála előtt rábeszélik a veres barátok, hogy vagyona túlnyomó részét hagyja rájuk. Patócsy nem mer nyíltan szembefordulni a barátokkal, ezért cseles végrendeletet készít, amelyben a birtokait két részre osztja, egy nagyobbra, benne 29 faluval, és a kisebbre, gombaszögi uradalmával és rétvével, és úgy rendelkezik, hogy a hagyatékából az legyen a fia öröksége, amit a veres barátok akarnak. Patócsy halálát követően Mátyás király felrendeli magához az örökösöket, és felteszi nekik a kérdést, hogy melyik vagyონrészt választják. A pénzéhes veres barátok a 29 falu mellett döntenek, amit Mátyás az ifjú Patócsynak ad át tartva magát a végrendelet betűjéhez, miszerint „az legyen a fiamé, amit a barátok választanak”, s így a szerzeteseknek meg kell elégedniük a kicsiny gombaszögi birtokkal.

FF: Gömör vármegye (Mikszáth Kálmán, 1890. 70–76.).

F 46.3. A mérgezett golyóbisok. A jezsuiták a holdsugár mellett öntenek mérgezett golyókat a kurucok ellen harcoló császári katonák számára.

FF: Ungvár (Thaly Kálmán, 1881. 124. – korabeli tanúvallomás nyomán, 1704).

F 47. Az áruló veres barátok. A veres barátok apátja félelemből elárulja a portyázó magyar csapatokat a török basának. / A Rákóczi-szabadságharc idején a kolostor szerzetesei a labancok pártjára állnak. Bosszúból a magyarok/a kurucok felégetik a kolostort.

DT: Bize (Gózszy Zoltán–Polgár Tamás, 2001. 54. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye).

AF: Kishódos (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 134.); Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 450.).

F 47.1. A leleplezett ruhacsere. A kishódosi veres barátok a közeledő kurucok hírére, félve azok bosszújától, arra kényszerítik a jobbágyaikat, hogy cseréljenek ruhát velük. A megérkező kurucok parancsnokának feltűnik, hogy a jobbágyok milyen kövérek, a barátok ellenben soványak és meggyötörtek. A parancsnokuk faggatására az egyik szerzetes elkottyintja az igazságot, mire a jobbágyruhába öltözött barátok elnyerik méltó büntetésüket.

AF: Kishódos (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 134.).

F 48. A boszorkánypapok.

F 48.1. Az elátkozott kolostor. A kolostor környéke rossz hírű, baljós, elátkozott hely. Ha arra mennek keresztül a szekérrel, a kocsit nehezebben húzzák az igásállatok, mint bármilyen más dombon. / A kolostor helyén éjjelente boszorkányok visítózását lehet hallani.

DT: Bakonyjákó (Edelényi Adél, 2004. 312.).

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 235.).

AF: Hajós (Schön Mária, 2005. 160.).

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107.).

F 48.2. Az ördöggel cimboráló barát. Egy szerzetes az ördöggel cimborál, sőt annyira merész, hogy még az ördögön is kifog egy bizonyos dologban. Haragjában az ördög kősziklává változtatja a barátot.

ER: Kolozsvár vidéke/Gyalu.

→MZ IX. F 1.1.

F 48.3. Az ördögös baffomet. A veres barátok kolostorában a templomosok jelképe, két egymást keresztező háromszög van felfestve a falra.

FF: Vörös Kolostor (Raisz Miklós, 1860. 42.).

F 48.4. A repülni tudó veres barátok. A veres barátoknak szárnyuk van, és tudnak repülni vele. A háztetőkre repülve lesik a kirabolni szándékozott embereket.

FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 75.).

→MZ I. F 107. →MZ I. G 93.10.1. →MZ V. Q 95.6. →MZ IX. J 36.

F 48.5. Az embereket rémisztető veres barátok. A barátok ördögnek, lidércnek öltözve/tüzet fújó sárkányt készítve riogatják a környékbeli embereket.

DT: Kővágóórs (EA 19146/64. – Süle Sándor gy., 1976).

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 164.).

SZ: Etéd (Szabó Sámuel, 2009. 229–230. – Gagy Samu gy., 1965–1866); Berekeresztúr (Orbán Balázs, 1870. IV. 77.); Korond (EA 15418/46. – Tófalvi Sándor gy., 1966); Énlaka, Etéd – 2, Firtosvára – 2 (EA 24231/88–92.; Hiedelemszövegek Székelyföldről, 2015. 83–85. – Gagy József gy., 1977).

F 49. A vérben fürdő veres barátok. A veres barátok/a veres barátokhoz járó apácák a megölt áldozatok vérében fürdenek.

DT: Sokorópátka* (MZA 49640. – Vehrer Adél gy., 1995); Pilismarót (Bosnyák Sándor, 2001. 276.).

→MZ II. K 62.3. →MZ II. K 74.

F 50. Az emberevő veres barátok. A veres barátok megölik és megeszik az elrabolt/a kolostorukba becsalt nőket és gyerekeket, vért isznak.

FF: Zsarnó (MZA 48851. – Magyar Zoltán gy., 1997); Bódvalenke – 2, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 242–243.).

→MZ VII. G 1–10.

F 51–60. A veres barátok bukása

F 51. Az elűzött veres barátok. Az uralkodó/egy környékbeli úr/a helybeli nép megbizonyosodva a veres barátok bűneiről, a törvény szigorával lép fel ellenük, és felosztatja/elűzi őket.

DT: Városlőd (Jancsik Ede, 1863. 308.); Bize (Gózszy Tamás–Pölgár Zoltán, 2001. 54. – Pesty Frigyes, 1864. Somogy vármegye); Dömös* (Nedeczky László, 1880.); Bajót (Esztergom vármegye, 1908. 7.); Tök (Loschdorfer Anna, 1935. 73.); Sáska (EA 12896/2. – Tóth Joachim gy., 1961); Sokorópátka (XJMNA 32–65. – Ziniel Katalin gy., 1965); Karakó (EA 15520/7. – Horváth István gy., 1967); Bársonyos (EA 17075/4. – Nebehaj Ilona gy., 1971); Kapolcs (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 81.); Győrújbarát, Lovászpata, Sokorópátka (Edelényi Adél, 2004. 264., 296., 368.); Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 301.).

FF: Berzete (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 55–56.); Vörös Kolostor/Szepesség (Filarszky Nándor, 1898. 37.); Felsőelefánt (Nyitra vármegye, 1900. 94.); Sóvár (EA 635/80. – Székely László gy., 1914); Legenye (SRKA 1628/15. – Éless István gy., 1923); Pusztaberki (DENIA 3542/37. – Györgyi Erzsébet gy., 1970); Hangony (GA 481/31. – Perger

Gyula gy., 1981); Nagyörzsöny (Horváth M. Ferenc, 2000. 157–158.); Borzova, Tornagörög (Magyar Zoltán, 2001a. 323a., 235.); Alsócsitár, Béd, Kolon, Pográny (Magyar Zoltán, 2002. 79–80.); Márianosztra, Nagyörzsöny (MZA 110191., 111177. – Magyar Zoltán gy., 2017, 2018).

AF: Debrecen-Gútpuszta (Balkányi Szabó Lajos, 1865. 22.); Tasnádszántó* (Petri Mór, 1902. IV. 668–669.); Hajdúböszörmény (Porcsalmy Gyula, 1925. 134.); Berettyóújfalu (EA 16813/146. – Sándor Mihályné gy., 1970); Székelyhíd (Bihari népmondák, 1995. 234. – Fábíán Imre gy., 1981); Mezőtelegd (Uo., 231–234. – Fábíán Imre gy., 1984); Micske (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483.).

ER: Rettég (EA 26237/15. – Fehér Gábor gy., 1994); Magyarbikal (Magyar Zoltán, 2004a. 264.); Kerc/Kóhalom (MZA 91498. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Etéd (Szabó Sámuel, 2009. 229–230. – Gagyi Samu gy., 1865–1866).

F 51.1. Menekülés az alagúton. A veres barátok titkos föld alatti alagútjukon menekülnek el, amikor megtámadják a várukat/kolostorukat.

DT: Léka (Benedek Szabolcs, 2017. 13.).

FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 73.); Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001. 241.); Óbást (Magyar Zoltán, 2006b. 32.); Márianosztra (MZA 110190. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Tiszabő (DJMNA 2409-85/28–29. – Papp Júlia gy., 1975); Mezőtelegd (MZA 48630. – Varga Árpád gy., 1980-as évek).

ER: Kalotaszentkirály-Zentelke (Magyar Zoltán, 2004a. 263. – Vincze Ferenc gy., 1929).

F 52. A lerombolt kolostor. A veres barátokra támadó katonák felgyűjtják/ágyúval szétlövik/felrobbantják/a földdel teszik egyenlővé a bűnös életet élő szerzetesek kolostorát.

KM: H. n.*/Csehország, Habsburg Birodalom (Bornemissza Péter, 1980. 1082., 1088. – 1579).

DT: Nagykanizsa (Halis István, 1896. 31.); Kányavár (Gönczi Ferencz, 1914. 38.); Szakony (EA 4507/33. – Kelényi Ferenc gy., 1935); Taliándörögd (Kolacsokovszky Lajos, 1938. 313.); Budakeszi (Bonomi Jenő, 1939. 156.); Parád (EA 7528. – Dobos Ilona gy., 1965); Kisbajcs – 2 (EA 16340/4–5., 35. – Timaffy Emőke gy., 1969); Győr vidéke (Dobos Ilona, 1971. 76.); Pilisszentkereszt, Pilisszentlélek (Manga János, 1973. 227., 227–228.); Nagyvázsony (LDMNA 311/6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Sokorópátka (EA 20089/10. – Kovács Imre gy., 1978); Fehértó (XJMNA 1266-86/1–2. – Kovács Márta gy., 1986); Sokorópátka („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283–284. – Vehrer Adél gy., 1995); Sokorópátka – 3 (MZA 48619., 48622., 49653. – Vehrer Adél gy., 1995); Győrújbarát (EA 31457/4–5. – Völgyesi Edina gy., 1996); Nagydém, Sokorópátka – 8, Tényő (Edelényi Adél, 2003. 82–83., 90–91.); Győrújbarát, Nagydém, Pilisszentkereszt, Sokorópátka, Tényő, (Uő, 2004. 44–45., 56., 347., 357.); Bokod (MZA 91497. – Magyar Zoltán gy., 2006); Pogányszentpéter (Kardos Ferenc, 2010. 36. – Kerecsényi Edit gy.); Vághosszúfalu, Udvard (MZA 90481., 97088. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011, 2013).

FF: Berzété (Magyar Zoltán, 2011c. 103. – Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye); Legenye (SRKA 1628/15. – Éless István gy., 1923); Berzété (Magyar Zoltán, 2011c. 105–106. – Komáromy Barnabás közlése, 1891–1957); Tarcál (EA 7219. – Dobos Ilona gy., 1962); Tarcál – 2 (Dobos Ilona, 1971. 73–74., 74.); Tarcál (EA 19484/25. – Pataky Ibolya gy., 1977); Bükkszentkereszt (Krupa András, 1997. 506–507.); Zsarnó, Vicsápapáti (MZA 48983., 48851. – Magyar Zoltán gy., 1997, 1998); Dobódél, Jósfafő, Martonyi – 3, Tornaszentandrás,

Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 105., 152., 236., 239–241., 244.); Martonyi (Uő, 2005b. 163–164.); Jólész (Uő, 2011c. 105.); Barsbaracska (MZA 97087. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

AF: Szerep (EA 19371/34., 40. – peres irat, 1803); Nagyszőlős (Vasárnapi Ujság, 1855. 22.); Berettyóújfalu (K. Nagy Sándor, 1884. I. 19–20.); Hajdúböszörmény (Porcsalmy Gyula, 1925. 134.); Kishódos (Kovács Gyula, 1928.); Sárrétudvari (DE MNYT K-145/3. – Balassa Iván gy., 1940 k.); Vésztfő (Legendás Békés, 2005. 33. – Bereczki Imre gy., 1952); Sárrétudvari (Szűcs Sándor, 1955. 159.); Kishódos (Erdész Sándor, 1998. 331. – 1967); Kishódos (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 134.); Vánocsod (Módy György, 1975. 668.); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 231. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 449.); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–87.); Tóti (MZA 53379. – Magyar Zoltán gy., 1997); Tóti (Magyar Zoltán, 2011a. II. 484.); Bihardiószeg (Uő, 2012c. 100.).

ER: Szilágynagyfalu (Magyar Zoltán, 2007a. 241. – Pesty Frigyes, 1864. Kraszna vármegye); Nagybánya (Rácz Miklós, 1903. 180.); Kalotaszentkirály (Szabó Géza, 1940. 19.); Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/12. – Péter Kinga gy., 1963); Szilágyzovány (Lakó Éva, 1994. 5.); Szilágynagyfalu (MZA 784. – Magyar Zoltán gy., 2000); Alsóvaskő, Bürgезд, Szilágynagyfalu (Magyar Zoltán, 2007a. 241–242.).

SZ: Háromszék (Kőváry László, 1857. 204–205. – Szász Károly nyomán).

F 53. A legyilkolt veres barátok. Büntetteik napfényre kerülését követően a kólostorra törő katonák elfogják és kivégzik azokat a szerzeteseket, akiknek nem sikerült elmenekülniük.

DT: Nagykanizsa (Halis István, 1896. 31.); Lisszeszentadorján (Gönczi Ferencz, 19014. 39–40.); Kányavár* (N. Szabó Gyula, 1927. VII. 240–242.); Ógyalla (EA 656/10. – Manga János gy., 1937); Bókaháza (EA 6278/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Vének (MZA 71642. – Lackovits Emőke gy., 1968); Pilisszentkereszt (Manga János gy., 1973. 328.); Balatonszemes (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 175.); Réde* (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 318.); Várvölgy* (Petánovics Katalin, 1991. 115.); Vághosszúfalu (Molnár Piroska, 1992. 41.); Vághosszúfalu (Szanyi Mária, 1993. 40.); Sokorópátka (MZA 49631. – Vehrér Adél gy., 1995); Somogyvár* (MZA 90857. – Magyar Zoltán gy., 1996); Tényő (Edelényi Adél, 2001. 45.; Uő, 2004. 179., 357.); Nagydém (Uő, 2004. 347.); Pogányszentpéter (Kardos Ferenc, 2010. 36. – Kerecsényi Edit gy.); Vághosszúfalu (MZA 90481. – Magyar Zoltán gy., 2011).

FF: Abasár (Kandra Kabos, 1891. 20–22.); Abasár (Marcziányi György, 1893. 2.); Sajólad (Jókai Mór, 1910. 83.); Karancslapujtő (Hetény János, 2000. 43–44. – 1952); Tokaj (EA 7480/51. – Pap Miklós gy., 1960); Tarcál (EA 7273/84. – Dobos Ilona gy., 1963); Tarcál (MOA 48708. – Dobos Ilona gy., 1963); Tokaj/Nyírbátor (EA 7479/12. – Dobos Ilona gy., 1964); Abasár (EA 15622/5. – Borbély Emma gy., 1967); Fülek/Pilisvörösvár* (EA 8387/27. – Dobos Ilona gy., 1967); Bélapátfalva (BA 66/7. – Bakó Ferenc gy., 1968); Tokaj (HOMNA 2709/12. – Pap Miklós gy., 1969); Tarcál – 7 (Dobos Ilona, 1971. 68–75.); Taktaszada/Nyírbátor (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy., 1977); Abasár (ENA 3351/96. – Molnár Ilona gy., 1977); Bélapátfalva (Paládi-Kovács Artilla, 1982. 160.); Görömböly* (EA 23305/13. – Iván Zsolt gy., 1987); Perkupa (Magyar Zoltán, 2001a. 239.); Bélapátfalva (Zábrátky Éva, 2004. 331. – Bakó Ferenc gy.); Kőhídygarmat (MZA 83697. – Magyar Zoltán gy., 2007); Szalóc (Magyar Zoltán, 2011c. 107.).

AF: Nyírbátor* (Pap Endre, 1837. 55–68.); Nagyszőlős (Vasárnapi Ujság, 1855. 22.); Nyírbátor (Uo., 1869. 659.); Nyírbátor (Uo., 1870. 59.); Nyírbátor (Szabolcs vármegye,

1900. 145–146.); Nyírbátor (Ortutay Gyula, 1935. 235.); Mezőtelegd (Sas Kálmán, 1935. 64–65.); Sárrétudvari (DE MNYT K-145/3. – Balassa Iván gy., 1940 k.); Nyírbátor (Luby Margit, 1985. 39–40., 40–41. – 1949, 1954); Nyírbátor (EA 4036/1. – Béres András gy., 1953); Nyírbátor (Soltész István, 1954.); Sárrétudvari (Szűcs Sándor, 1955. 159.); Nyírbátor (Mikešy Sándor, 1956. 478.); Nyírtura (NIFA 117/3. – Heleszta Sándor gy., 1959); Nyírbátor (BIMA 122-77/132–137. – Erdész Sándor gy., 1962); Nyírbátor (JAMNA 253-67/11. – Nagy Klára és Szabó Gabriella gy., 1962); Kállósején-Újfaluré, Nyírbátor – 2, Tyukod-Szalmaváros (Erdész Sándor, 1965. 5–8., 13., 18.); Nyírbátor – 2 (MZA 48671., 71531. – Lackovits Magdolna gy., 1967); Kishódos (Erdész Sándor, 1991. 531.; Uő, 1998. 331. – 1967); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 230–231. – 1980); Tóti – 2 (Uo., 45., 231. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Nyírbátor – 3 (BIMA 141-83/22., 125., 141. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nyírbátor (BIMA 182-84/12. – N. N. gy., 1984); Nyírbátor, Nyírgyulaj (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 103., 244.); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–78.); Nyírbátor (Bosnyák Sándor, 2001. 188.).

ER: Kusaly (Magyar Zoltán, 2007a. 244. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Szilágybagos (Major Miklós, 1995. 84.); Alsóvalkó, Szilágyfőkeresztúr (Magyar Zoltán, 2007a. 242., 249.).

SZ: Haraly (Pesty Frigyes, 1861. 92. – Apor Péter *Lusus mundi* c. kézírata nyomán); Haraly (Pesty Frigyes, 1864. Háromszék, 84.); Haraly (Orbán Balázs, 1869. III. 136.), Páva* (Uo., 148. – Finta István verses mondafeldolgozása); Haraly (Fejér Ignác, 1894. 22–23.).

F 53.1. A veres barátok saját magukra mondott ítélete. Miután Báthori Gábor értesül arról, hogy hol van fogva tartva a lánya, vendégségbe hívja a veres barátokat, és lakoma közben felteszi nekik a kérdést, hogy mit érdemel az, aki más gyermekét ellopja. A barátok egyhangúlag halált mondanak a bűnösre, mire Báthori beszólítja a testőröket, és lemészároltatja az ott lévő összes szerzetest.

AF: Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírtura (NIFA 117/3. – Heleszta Sándor gy., 1959); Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1981. 6.).

→MZ I. E 15. →MZ II. K 86.1.1. →MZ VI. F 105.1.

F 53.2. A megadott hatalom. Miután az elrabolt kisasszony apja értesül arról, hogy a lányát a veres barátok tartják fogva, 24 óra (48 óra/3 nap) hatalmat kér a királytól, hogy intézkedhessen. A megkapott engedély birtokában fegyveres erővel tör a kolostorra, és végez a barátokkal.

DT: Vének (MZA 71642. – Lackovits Emőke gy., 1968); Tarcál (MOA 13630. – Dobos Ilona gy., 1963); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 68–70.).

AF: Mezőtelegd (Sas Kálmán, 1935. 64–65.); Kállósején-Újfaluré (Erdész Sándor, 1965. 6.); Mezőtelegd (Beke György, 1984. 223.); Nyírbátor (Bosnyák Sándor, 2001. 188.).

ER: Nagybánya (Rácz Miklós, 1903. 180.).

F 53.3. Az éjszakai rajtaütés. A császár értesülve a veres barátok gáztetteiről, az egész országban egyetlen éjszaka alatt pusztítja el a papokat (veres barátokat) a kolostoraikkal együtt.

DT: Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 228.).

F 53.4. A déli rajtaütés. A király/a fejedelem katonái akkor ütnek rajta a veres barátokon, amikor azok a kolostorukban éppen delet harangoznak.

DT: Pilisszentlélek (Manga János, 1973. 227.).

FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 70.).

F 53.5. A veres barátok öngyilkossága. Amikor a fejedelem ostrom alá veszi a kolostort, a veres barátok félelmükben öngyilkosok lesznek.

ER: Nagybánya (Rácz Miklós, 1904. 180.).

F 53.5. A veres barátok kiontott vére.

F 53.5.1. A nyírbátori Szentvér utca. A nyírbátori Szentvér utca arról kapja a nevét, hogy a veres barátok arra menekülnek a fejedelem elől, ott érik utol, és ott végzik ki őket, ott folyik el a vérük.

FF: Tokaj/Nyírbátor (EA 7479/12. – Dobos Ilona gy., 1964); Taktaszada/Nyírbátor (EA 19224/63–65. – Szabó Lajos gy., 1976).

AF: Nyírbátor (Pap Endre, 1837. 55–68.); Nyírbátor* (Pesty Frigyes, 1861. 65–66.); Nyírbátor (Vasárnapi Ujság, 1869. 659.); Nyírbátor (Uo., 1870. 59.); Nyírbátor (Szabolcs vármegye, 1900. 145–146.); Nyírbátor (Ortutay Gyula, 1935. 235.); Nyírbátor (Luby Margit, 1985. 39–40. – 1949); Nyírbátor (Mikešy Sándor, 1956. 478.); Nyírtura (JAMNA 141–67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírtura (NIFA 117/3. – Heleszta Sándor gy., 1959); Nyírbátor (BIMA 122-77/132–137. – Erdész Sándor gy., 1962); Nyírbátor (JAMNA 253-67/11. – Nagy Klára és Szabó Gabriella gy., 1962); Nyírbátor (JAMNA 258-67/4. – Faragó Zsuzsanna gy., 1963); Nyírbátor – 2 (Erdész Sándor, 1965. 7–8., 18.); Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1981. 6.); Nyírbátor – 3 (BIMA 141-83/22., 125., 141. – Ratkó Lujza gy., 1983); Nyírbátor (BIMA 182-84/12. – N. N. gy., 1984); Nyírbátor (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 103.).

F 53.5.2. A zempléni Szentvér-dűlő.

AF: Zemplén* (Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely, 1905. 139.).

F 53.5.3. A nyírbátori Piros utca. A nyírbátori Piros (Pilis) utca a legyilkolt veres barátok ott kiömlő véréreől kapja a nevét.

AF: Nyírbátor (BIMA 122-77/139–140. – Erdész Sándor gy., 1962).

F 53.5.4. A tényői Szent piros út. A tényői Szent piros út a legyilkolt veres barátok ott kiömlő véréreől kapja a nevét.

DT: Tényő (Edelényi Adél, 2001. 45.).

F 53.5.5. A tarcali Vérvölgy. A tarcali veres barátokat a község határában fekvő Vérvölgyben gyilkolják le. A papok kiömlő véréreől kapja nevét az a dűlő.

FF: Tarcál (EA 7273/84. – Dobos Ilona gy., 1963); Tarcál – 3 (Dobos Ilona, 1970. 73–75.).

F 53.5.6. A szilágysági Vérvölgy. A Szilágy-patak völgyében fekvő Vérvölgyön gyilkolják le a keresztúri veres barátokat, az ő kiömlő vérükről kapja nevét e tövisháti község.

ER: Szilágyfőkeresztúr (Magyar Zoltán, 2007a. 249.).

F 53.5.7. A nagyszőlősi Vértok. Az elrabolt lány apja (Perényi Péter) az elfogott veres barátokat a város határában emelkedő Vértok nevű magas szikláról dobatta le. Az ő kiömlő vérükről kapja nevét a szikla.

AF: Nagyszőlős (Vasárnapi Ujság, 1855. 22.); Nagyszőlős (Keresztély Balázs szerk., 1992. 76–78.).

F 53.5.8. A szilágybagosi Véper. A török időkben a szilágybagosi Véper nevű határreszen ítélik halálra és végzik ki a szilágynagyfalui veres barátokat. Az ő kiömlő vérükről és az ítélethozatalról kapja nevét (Véper = Vér-per) a dűlő.

ER: Szilágybagos (Major Miklós, 1995. 84.).

F 53.6. A veres barátok halma. A nőrabló veres barátokat üldözőik (a felbőszült falusiak) Bélapátfalva határában érik utol, és ütik agyon. Sírjukra az arra járók követ vetnek, így keletkezik a Paprakás.

FF: Bélapátfalva (BA 66/7. – Bakó Ferenc gy., 1968; Zábrátszky Éva, 2004. 331.); Bélapátfalva (Paládi-Kovács Attila, 1982. 160.).

→MZ I. J 90.

F 53.7. A veres barátok könyörgése. Az elfogott veres barátok azt ígérik, hogy ha meghagyják az életüket, úgy fognak imádkozni, hogy kétszer fog teremni a gabona abban az évben, de a király a gaztetteikre tekintettel mégis lefejezteti őket.

DT: Vághosszúfalva (Molnár Piroska, 1992. 41.).

→MZ II. K 48.2.

F 55. A veres barátok isteni büntetése.

F 55.1. A romba dőlt kolostor. A veres barátok kolostora isteni csoda következtében reggelre romhalmazzá válik/felrobban. / A kolostor épületét reggelre maga alá temeti a hó.

DT: Vághosszúfalva (Szentkereszt Tivadar, 1895. 417.).

ER: Szászfenes (Rosenberg Fáni, 1893. 149.).

SZ: Firtos vidéke (Orbán Balázs, 1868. I. 128.).

F 55.2. A büntető mennykő. Az Isten megsokallva a veres barátok bűneit, mennykővel sújtja agyon őket, s a villámcsapás következtében porig ég a kolostor is.

FF: Diósgyőr (Istvánffy Gyula, 1891. 74–75.).

AF: Rohod (STKA 1629/85–86. – Kovács Ernő gy., 1922).
→MZ VI. D 21-

F 55.3. A veres barátok elsüllyedt kolostora. Bűnös életvitelük, gaztetteik miatt isteni rendelés folytán elsüllyed a veres barátok kolostora.

DT: Dunaföldvár (Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7.); Ostffyasszonyfa (Beke Ödön, 1906. 28.); Babosdöbréte (Gönczi Ferencz, 1914. 57.); Éberhárd (Deme Gyula, 1933. 12–13.); Szakony* (EA 4507/33. – Kelényi Ferenc gy., 1935); Zajk (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 467., 469.); Fehértó – 3 (XJMNA 1266-86/1–3. – Kovács Márta gy., 1986); Marcaltó (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 84.); Nagybajcs, Sokorópátka, Tényő (Edelényi Adél, 2004. 40., 188.); Monostorapáti (S. Lackovits Emőke, 2007. 229.; Uó, 2008. 52.).

FF: Németpróna (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.); Hollóháza* (Simkó József, 1999. 9.); Komlóska (Edelényi Adél, 2004. 72.); Guszóna (Magyar Zoltán és Varga Norbert, 2007. 116.).

AF: Rohod (SRKA 1629/(5–86. – Kovács Ernő gy., 1922); Jászfényszaru (EA 7678/166. – Szentmihályi Imre gy., 1949); Panyola (MZA 49169. – Török Edit gy., 1969); Jászfényszaru (EA 21290/25. – Kiss József gy., 1981); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 230–231. – 1980).

ER: Salamon* (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 59.); Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107., 108. – Görbe István gy., 1958–1960); Retteg (EA 26237/15. – Fehér Gábor gy., 1994).

→MZ VI. B 15.1.

F 55.3.1. A megátkozott kolostor. A veres barátok kolostora az általuk elkergelt koldus/az általuk nyomorgatott szegény emberek/az általuk elrabolt lány édesanyjának átkai következtében süllyed el.

FF: Németpróna (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.).

AF: Rohod (SRKA 1629/85–86. – Kovács Ernő gy., 1922.).

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 107., 108. – Görbe István gy., 1958–1960).

→MZ VI. F 3., 61–80.

F 55.4. Egyéb bűnök és büntetések.

F 55.4.1. A lelakatolt szájú barát. Egy parázna életű blatnicai szerzetes megsérti a gyónási titkot, családi tragédiát okozva ezáltal. Büntetésül a barát száját lelakatolják, és a szerzetest eleven befalazzák a vár/kolostor pincéjének egyik félreeső falüregébe. Ott találják rá a helybeliek évszázadokkal később a férfi csontvázára, amelynek állkapcsát még akkor is egy elrozsdásodott lakat fogja össze, igazolva a szájhagyomány hitelességét.

FF: Blatnica (Mednyánszky Alajos, 1834. II. 35–43.); Blatnica (Siegmetth Károly, 1889. 15.); Blatnica (Szeghalmy Gyula, 1929. 90.); Blatnica (Szombathy Viktor, 1986. 25–28.).

F 55.4.2. A tetűk által felfalt apát. A kolostor utolsó főnökét a barátok bűnei miatt a tetűk eszik meg elevenen. A szerzetesek egy kenyérsütő lapáton nyújt-

ják be neki a napi ételmezt, mert a szobában az apát körül bolhák és tetvek nyüzsögnek. Az apát halálát követően a barátok petróleumba mártott lepedőben mennek be a szobába, hogy koporsóba helyezték a főnöküket, majd végleg elhagyják a kolostort.

FF: Lekér (EA 16713/4–5. – Parák Endre gy., 1970).

F 58. A veres barátok kísértetei. Az általuk elkövetett bűnök/erőszakos haláluk miatt a veres barátok holtuk után sem tudnak nyugodni, és lelkük továbbra is bolyong, kísért a kolostor falai/romjai között/a kolostor környékén.

DT: Léka (Mednyánszky Alajos, 1834. II. 72.; Ipolyi Arnold, 1854. 363.); Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7.); Vághosszúfalu (Szentkereszty Tivadar, 1895. 418.); Babosdöbréte (Gönczi Ferencz, 1914. 57.); Dunaföldvár – 3 (WMMEA 113-74/1–2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Léka (Mohl Adolf, 1926. 50–57.); Léka (Olvasókönyv, é. n. 183.); Léka (Scherman, Aegid, 1936. 27–29.); Kisfalud (EA 550. – Németh Sándor gy., 1937); Salföld (Margittay Rikárd, 1941. 2.); Uzsa (Pákay Zsolt, 1942. 153.); Sokorópátka (Horváth Árpád, 1944. 38–39.); Babosdöbréte (EA 2699/11. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Veszprém/Gyulaírástól (EA 10041/72–73. – Tilesch Nándor gy., 1953); Püspökmolnári (SMK 237/III. 2. – Dömötör Sándor gy., 1955); Kisfalud – 2 (XJMNA 130-65/1–2., 2. – Németh Sándor gy., 1963); Pogányszentpéter* (MOA 7914. – Knézy Judit gy., 1960-as évek); Mecsér (XJMNA 765-73. – Gulyás Éva gy., 1971); Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 227–228.); Nagyvázsony – 2, Uzsa (LDMNA 311/4–6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Ugod (LDMNA 470/61–62. – Csudai Csaba gy., 1979); Vállus (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 62.); Fehértó – 2 (XJMNA 1266-86/1., 2–3. – Kovács Márta gy., 1986); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 113.); Vághosszúfalu (Szanyi Mária, 1993. 40.); Babosdöbréte („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283. – Szalai Anikó gy., 1995); Andocs (MZA 90874. – Magyar Zoltán gy., 1996); Kürt (Danczi Lajos, 1999. 27.); Pilisszentkereszt – 2 (Edelényi Adél, 2004. 56., 274., 283–284.); Vághosszúfalu (MZA 90480. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Pöstyén (Mednyánszky Alajos, 1834. II. 1.; Reiszig Ede, 1925. I. 83., 95.); Tolcsva* (Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye, 338.); H. n.* (Dömötör Ákos, 1998. 16. – 19. század vége, Jókai Mór nyomán); Diósgyőr* (Istvánffy Gyula, 1891. 75.); Rimatamásfalva* (Elek Zoltán, 1896. 382.); Dobókerekalja (Benkóczy Emil, 1908. 166.); Tolcsva* (Szendrey Zsigmond, 1926. 32.); Németpróna (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.); Nagykázmér (EA 1636/14–16. – Deme Ödön gy., 1941–1944); Kemence (EA 4470/179. – Erdélyi Zoltán gy., 1956); Tokaj (EA 7480/51. – Pap Miklós gy., 1960); Cserépváralja (HOMNA 1629. – Lajos Árpád gy., 1965); Tokaj (HOMNA 2709/12. – Pap Miklós gy., 1969); Zsély (MZA 88952. – Danczi Lajos gy., 1975); Komlóska – 2 (Bartha Elek, 1980. 29., 30.); Karancseszi* (Fejős Zoltán, 1985. II. 71.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 130.); Rakacaszend, Tornabarakony, Zsarnó – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 236., 242–245.); Berzété (Uő, 2011c. 106.).

AF: Csongrád megye (Móra Ferenc, 1969. 164. – 20. század első fele); Békés (EA 2379/101. – Durkó Antal gy., 1920–1950 k.); Hódmezővásárhely (MFMNA 165-1969/12. – Domokos Erzsébet gy., 1966); Bátya – 5 (Fehér Zoltán, 1975. 85–86.); Bátya (BSH 399-84/24. – Fehér Zoltán gy.); Bátya* (Kuczy Károly, 1980. 64.); Tiszacsege (Papp József, 2001. 64.); Sárrétudvari (Scholtz Róbert Gergely, 2015. 15–16.).

ER: Magyarpalatka (Kádár József, 2000. 54. – 1892); Szilágyborzás (Magyar Zoltán, 2007a. 244.).

SZ: Berekeresztúr (Orbán Balázs, 1870. IV. 77.).

F 58.1. A fejetlen barátok. A (bűneik miatt lefejezett) veres barátok fej nélkül fejüket a hónuk alatt tartva kísértének.

DT: Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7.); Vághosszúfalu (Szentkereszty Tivadar, 1895. 418.); Dunaföldvár (WMMEA 113-74/1. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Babosdöbréte – 2 (Gönczi Ferencz, 1914. 57., 171.); Nemesvita (MNAR HS 11801. – Pócs Éva gy., 1962); Nagyvázsony – 2 (LDMNA 311/4–5., 5–6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Fehértó (XJMNA 1266-86/1. – Kovács Márta gy., 1986); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 113.); Vághosszúfalu (Szanyi Mária, 1993. 40.); Babosdöbréte („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283. – Szalai Anikó gy., 1995); Pilisszentkereszt (Edelényi Adél, 2004. 56.); Vághosszúfalu (MZA 90480. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Babosdöbréte (EA 33313/21. – Rózsás Csabáné gy., 2013).

FF: Verőce* (Árva József, 1845. 180.); H. n. (Dömötör Ákos, 198. 16. – Jókai Mór nyomán, 19. század második fele); Dobókerekalja (Benkóczy Emil, 1908. 166.); Zsély (MZA 88952. – Danczi Lajos gy., 1975); Zabar (Villányi Péter, 1992. 130.).

AF: Békés (EA 2379/101. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Bács – 5 (Fehér Zoltán, 1975. 85–86.); Bács (BSH 399-84/24. – Fehér Zoltán gy.).

F 58.1.1. A vigyorgó koponya. A kincset kereső ember egy koponyára lel a veres barátok kolostorának a helyén. A koponya rávigyorog a férfira, mire az rémülten hazarohan.

DT: Fehértó (XJMNA 1266-86/2–3. – Kovács Márta gy., 1986).

F 58.1.2. A veres barátok fejetlen kutyái. A veres barátok fejetlen kutyákkal kísértének néhai kolostoruk pincéjében.

FF: Tokaj (EA 7480/51. – Pap Miklós gy., 1960); Tokaj (HOMNA 2709/12. – Pap Miklós gy., 1969).

F 58.2. Az ártó szándékú kísértetek. A veres barátok holtuk után is ártó szándékkal bírnak: igyekeznek tévútra vezetni/halálra rémiszteni az esti/éjjeli órákban a határban járó embereket.

DT: Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7.); Veszprém/Gyulafrátót (EA 10041/72–73. – Tilesch Nándor gy., 1953); Pogányszentpéter (MOA 7914. – Knézy Judit gy., 1960-as évek).

FF: Rimatamásfalva* (Elek Zoltán, 1896. 382.); Komlócska (Bartha Elek, 1980. 29.); Rakacaszend, Tornabarakony (Magyar Zoltán, 2001a. 236., 245.).

AF: Békés (EA 2379/101. – Durkó Antal gy., 1920–1950).

ER: Szilágyborzás (Magyar Zoltán, 2007a. 244.).

SZ: Berekeresztúr (Orbán Balázs, 1870. IV. 77.).

F 58.2.1. A csecsszopó veres barát. A veres barátok/egy veres barát szelleme éjjelente kísért a korábbi lakhelyükként szolgáló kastélyban, és álmukban megszopja a szoptató cselédek mellét.

AF: Tiszacsege-Nagymajor (Papp József, 2001. 64.).

F 58.2.2. Az alakváltoztató veres barát. Egy bűnös veres barát holta után erdei manó/erdei szellem/farkas alakjában kísérti és üldözi az erdőn járó embereket.
FF: Kemence (EA 4470/179. – Erdélyi Zoltán gy., 1956).

F 58.2.3. A tanácstalan kísértet. Két pásztor hideg őszi éjszakán kint hál a legelőn, és hogy jobban átmelegedjenek, úgy bújnak a takaró alá, hogy a fejük a másik lába mellé kerüljön. Egyszer csak arra ébrednek, hogy egy veres barát áll mellettük. A kísértet hosszasan nézi őket, majd megszólal: „Ilyent még nem láttam, pedig amióta lélek vagyok, ez a föld háromszor volt erdő és háromszor volt mező, de olyan teremtményt, amelynek két feje van, még sohasem láttam!” E szavakat követően nagy szél támad, és a veres barát szellemét örökre elnyeli az erdő.

DT: Sokorópátka (Horváth Árpád, 1944. 38–39.).
→MZ IX. J 56.

F 58.2.5. Az ál-kísértet. Az esti/éjjeli órákban hazafelé tartó ember a saját árnyékáról/saját nadrágja suhogásáról azt feltételezi, hogy a fejetlen barátok követik őt, és mivel félelmében nem mer hátrapillantani, halálra rémülten rohan egészen hazáig.

DT: Dunaföldvár (Csarnok, 1880. 7–8.); Fehértó (XJMNA 1266-86/1. – Kovács Márta gy., 1986); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 113.).
→Álhiedelemmondák.

F 58.3. A kincsőrző veres barátok. Egy vörös csuhás barát/egy szerzetes szelleme őrzi a veres barátok által elrejtett/elsüllyedt kincset, és megakadályozza, hogy földi halandó hozzáférhessen.

DT: Mosonújhely-Barátföldpuszta (RuffAndor, 1928/1938. 94.); Kisfalud (EA 550. – Németh Sándor gy., 1937); Uza (Pákay Zsolt, 1942. 153.); Kisfalud – 2 (XJMNA 130-65/1-2., 2. – Németh Sándor gy., 1963); Uza (LDMNA 311/6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Mecser (XJMNA 765-73. – Gulyás Éva gy., 1971); Nagyvázsony (LDMNA 311/5-6. – Zsiray Lajos gy., 1978).

FF: Németpróna* (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.).

AF: Hódmezővásárhely (MFMNA 165-1969/12. – Domokos Erzsébet gy., 1966).

SZ: Etéd* (Szabó Sámuel, 2009. 229–230. – Gagy Samu gy., 1965–1966).

→MZ VIII. E 16.1.

F 58.3.1. A Vysehrad szelleme. Az elsüllyedt kolostor zsugori apátja isteni büntetésül penitenciaként ítéletnapig kénytelen őrzeni és olvasgatni a kolostor aranyait. Időnként előjön a föld mélyéről, és megzörgeti a kulcsait.

FF: Németpróna* (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.).

→MZ VIII. F 15.4.

F 58.4. A halott veres barátok miséje. Az év bizonyos napján (karácsony éjjelén/virágvasárnap) meg lehet látni a veres barátok szellemét, amint miséznek elpusztult kolostoruk romjai között.

DT: Salföld (Margittay Rikárd, 1941. 2.); Püspökmolnári (SMK 237/III. 2. – Dömötör Sándor gy., 1955); Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 228.); Pilisszentkereszt (Edelényi Adél, 2004. 283–284.).

AF: Csongrád megye (Móra Ferenc, 1969. 164. – 20. század első fele).

→Hiedelemmondák.

F 58.7. A veres barátok mint gyerekijesztők. A veres barátok (veresek/véres barátok/fejten barátok/stb.) mint olyan kísértetek/fiktív lények, akikkel a lányukat/a rossz gyerekeket ijesztik a felnőttek.

DT: Léka (Schremann, Aegid, 1936. 28.); Erdősmecke, Feked (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 38., 49–50.); Vághosszúfalú (EA 26325/4. – Nagy Zoltán gy., 1993); Vághosszúfalú 90480. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Szuhogy* (Hajdu Imre, 1997. 164.).

ER: Kisnyégerfalva (Bihari népmondák, 1995. 234–235. – Fábán Imre gy., 1984).

F 61–70. A veres barátok hagyatéka

F 61. A veres barátok kincsei. A veres barátok elrejtett/elsüllyedt mesés kincse, melyet évszázadok óta keresnek a kincskeresők.

DT: Csekut (Pesty Frigyes, 1861. 142.); Libád (Esztergom vármegye, 1910. 86.); Babosdöbréte (Gönczi Ferencz, 1914. 57.); H. n./Piliscsév (Ethnographia, 1919. 133–134.); Loretto (Mohl Adolf, 1926. 199–206.); Kányavár (N. Szabó Gyula, 1927. VII. 240–242.); Lébény, Mosonújhely (Ruff Andor, 1928/1938. 93., 93–94.); Kisfalud (EA 550. – Németh Sándor gy., 1937); Budakeszi (Bonomi Jenő, 1939. 156.); Uza (Pákay Zsolt, 1942. 153.); Sokorópátka (Horváth Árpád, 1944. 39.); Bókaháza (EA 6278/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Kesztlőc (Méri István, 1961. 3., 19.); Kisfalud – 2 (XJMNA 130-65/1–2., 2. – Németh Sándor gy., 1963); Kisbajcs (EA 16340/4–5. – Timaffy Emőke gy., 1969); Mecsér (XJMNA 765-73. – Gulyás Éva gy., 1971); Uza (LDMNA 311/6. – Zsiray Lajos gy., 1978); Nagyvázsony – 2 (LDMNA 311/4–5., 5. – Zsiray Lajos gy., 1978); Vindornyaszőlős (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 36.); Külsővat (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 230.); Kesztlőc (Tisovszki Zsuzsanna, 1988. 87.); Külsővat (Varga Éva Teréz, 1996. 243.); Sokorópátka – 4 (Edelényi Adél, 2003. 51–52., 61–63.); Külsővat, Lovászpátka – 2, Mosonújhely, Nagybajcs, Pilisszentlélek, Sokorópátka – 3, Tényő (Uő, 2004. 39., 41., 53., 65., 211., 214., 229., 231–232., 250., 253., 256.); Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 301.); Babosdöbréte (EA 33313/21. – Rózsás Csabáné gy., 2013); Túrje (MZA 85684. – Tringli István közlése, 2014).

FF: Gömör vármegye/Berzété (Petőfi Sándor, 1845. 55.; Uő, 1987. 15.); Sajószentpéter (Fényes Elek, 1851. IV. 116.); Fajkürt (Pesty Frigyes, 1864. Bars vármegye, 49.); Berzété (Magyar Zoltán, 2011c. 105–106. – Komáromy Barnabás feljegyzése, 1891–1957); Németpróna* (Mártonvölgyi László, 1941. 13–14.); Parád (EA 7528. – Dobos Ilona gy., 1965); Martonyi, Zsarnó (MZA 48850., 48852. – Magyar Zoltán gy., 1996, 1997); Körtvélyes, Martonyi, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 234., 244.); Sátoraljújhely (Edelényi Adél, 2004. 72., 253.);

Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 166.); Mucsény – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 115., 155.).

AF: Aracs (Hertelendy József, 1856. 73.; Pesty Frigyes, 1861. 99.); Debrecen-Gútpuszta (Balkányi Szabó Lajos, 1865. 22.); Panyola (EA 6367/4177. – Szendrey Zsigmond gy., 1927); Mezőtelegd (Sas Kálmán, 1935. 64–65.); Sárrétudvari (Szűcs Sándor, 1936. 303–304.; Uő, 1955. 159.); Sárrétudvari (DE MNYT K-145/3. – Balassa Iván gy., 1940 k.); Hajdúbagosa (EA 5883/9. – Béres András gy., 1953); Püspökladány (Kecskés Gyula, 1974. 199.); Székelyhíd (Bihari népmondák, 1995. 234. – Fábíán Imre gy., 1981); Mezőtelegd (MZA 48630. – Varga Árpád gy., 1980-as évek); Mezőtelegd (Beke György, 1984. 222–223.); Mezőtelegd – 3 (Bihari népmondák, 1995. 144–145., 233–234. – Fábíán Imre gy., 1984); Mezőtelegd (MZA 48797., 49665. – Magyar Zoltán gy., 1997, 2000); Beregszász/Sárosorosi (Edelényi Adél, 2004. 96.); Mezőtelegd (Magyar Zoltán, 2011a. II. 483.); Bihardiószeg – 2, Jankafalva (Magyar Zoltán, 2012c. 100.).

ER: Szászfenes (Rosenberg Fáni, 1893. 149.); Magyarbikal (Szabó Géza, 1940. 21.); Szilágynagyfalu (KJNTA 1279-04/12. – Péter Kinga gy., 1963); Magyarbikal (Szabó Géza, 1978. 116.); Szilágybagosa (Tötös A. Zoltán, 1994. 6.); Magyarbikal (Sebestyén Kálmán, 1995. 37.; Uő, 1996. 40.; Uő, 2004a. 51.); Lele – 2 (MZA 48978., 48979. – Magyar Zoltán gy., 1999); Magyarbikal (Magyar Zoltán, 2004a. 264.); Lele – 3 (Uő, 2007a. 245–247.).

SZ: Haraly – 2 (Csáki Árpád, 2012. 57., 58. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Haraly (Orbán Balázs, 1869. III. 135–136.).

→MZ VIII. D 19.

F 61.1. A kiszúrt szemű kocsis. Miután a veres barátok elrejtik a kincseiket, kiszúráják a munkában segédkező kocsisuk/szolgájuk szemét, hogy az ne tudja elárulni annak rejtékelyét.

DT: Libád (Esztergom vármegye, 1910. 86.).

FF: Mucsény – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 115., 155.).

AF: Hajdúbagosa (EA 5883/9. – Béres András gy., 1953); Püspökladány (Kecskés Gyula, 1974. 199.).

→MZ VIII. D 49.2.

F 61.2. A nagyvászonyi fejetlen barát. Az ellenség közeledtének hírére a veres barátok a kolostor kútjába rejtik az összes kincsüket, majd elmenekülnek. A katonának sikerül elfogniuk az egyik szerzetest, ő azonban nem hajlandó elárulni az értékek lelőhelyét, ezért levágják a fejét. Azóta kísért fejetlen barát képében a kolostor romjai között. Addig kell kísértetnie, amíg egy bátor leány nem fogadja el a fejetlen barát hívását, és a kincset ki nem ásatja a kútból.

DT: Nagyvászony (LDMNA 311/4–5. – Zsiray Lajos gy., 1978).

F 61.3. A lorettomi bíró. A lorettói bírót a veres barátok átka miatt elevenen eszik meg a férgek, mivel elárulta a szerzetesek kincseinek a rejtékelyét.

DT: Lorettom (Mohl Adolf, 1926. 199–206.).

→MZ III. F 55.4.2.

F 61.4. A veres barátok megtalált kincse. Szerencsés kinczsások, kincstalálók, akik rálelnek a veres barátok elrejtett értékeire.

DT: Csekut, Kisbajcs, Nagybajcs, Pilisszentlélek, Sokorópátka.

FF: Martonyi, Sajószentpéter, Sátoraljaújhely.

AF: Aracs, Debrecen-Gútpuszta.

ER: Szilágybagos, Szilágynagyfalu.

F 62. A veres barátok óbora. A veres barátok pincéiben tárolt borok, melyekre évszázadok múltán találnak rá, immáron hordódongák nélküli „bebőrözött” állapotban.

DT: Balatonyörök (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 95–96.); Tényő, Nagybajcs (Edelényi Adél, 2003. 67–68., 68.); Mosonhely, Külsővat, Sokorópátka (Uő, 2004. 39., 41., 255–256.); Sokorópátka – 2* (Uo., 214.); Várvölgy (Petánovics Katalin, 2005. 301.).

ER: Lele (Magyar Zoltán, 2007a. 247.).

→MZ VIII. K 61.

F 65. A veres barátok harangja. A veres barátok kolostorával együtt elsüllyed a harangjuk is. / A veres barátok menekülésük előtt a kolostor kútjába/egy kútba süllyeszti a harangjukat.

DT: Babosdöbréte (Gönczi Ferencz, 1914. 57.); Várkesző (Verebélyi Kincső szerk., 1998. 54. – Berta Imre gy., 1914); Éberhárd (Deme Gyula, 1933. 12–13.); Nagyvázsony (LDMNA 311/4–5. – Zsiray Lajos gy., 1978); Monostorapáti (MZA 63011. – Hála József gy., 1986); Éberhárd (Dicskó József, 1994. 57.); Babosdöbréte („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283. – Szalai Anikó gy., 1995); Külsővat (Simonfi Szolán, 1996. 316–317.); Monostorapáti (S. Lackovits Emőke, 2007. 229.); Babosdöbréte (EA 33313/21. – Rózsás Csabáné gy., 2013).

FF: Komlóska (Bartha Elek, 1980. 30.); Hangony (GA 481/24. – Perger Gyula gy., 1981); Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 244.).

AF: Galgahévíz (Asztalos István, 1976. 51–52. – Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármege); Rohod (SRKA 1629/85–86. – Kovács Ernő gy., 1922); Panyola (MZA 49169. – Török Edit gy., 1969); Berettyóújfalú (EA 16813/146. – Sándor Mihályné gy., 1970); Albis (Magyar Zoltán, 201c. 107.).

ER: Szilágynagyfalu (Petri Mór, 1901. I. 622.); Magyarbikal (Szabó Géza, 1940. 21.; Uő, 1978. 116.); Magyarbikal (Sebestyén Kálmán, 1995. 37.; Uő, 1996. 40.; Uő, 2004. 51.); Magyarbikal (Magyar Zoltán, 2007a. 264.).

F 65.1. A veres barátok kincses harangja. A veres barátok összes kincsüket a harangba rejtik, és úgy eresztik le egy kút mélyére, hogy az ne kerüljön ellenségeik kezébe.

DT: Nagyvázsony (LDMNA 311/4–5. – Zsiray Lajos gy., 1978).

ER: Magyarbikal (Szabó Géza, 1940. 21.; Uő, 1978. 116.); Magyarbikal (Sebestyén Kálmán, 1995. 37.; Uő, 1996. 40.; Uő, 2004. 51.); Magyarbikal (Magyar Zoltán, 2007a. 264.).

→MZ V. F 61. →MZ VIII. 38.

F 65.2. A veres barátok felhőt oszlató harangja. A veres barátok mennyei imájára a harangjuk kongása szétoszlatja a község határát fenyegető viharfelhőket.
DT: Várkesző (Verebélyi Kincső szerk., 1998. 54. – Berta Imre gy., 1914).

F 65.3. A föld alatti harangszó. A veres barátok elsüllyedt harangja bizonyos időközönként megszólal a föld alatt.

DT: Éberhárd (Deme Gyula, 1933. 12–13.); Babosdöbréte („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 283. – Szalai Anikó gy., 1995); Babosdöbréte (EA 33313/21. – Rózsás Csabáné gy., 2013).

FF: Komlóska (Bartha Elek, 1980. 30.).

AF: Panyola (MZA 49169. – Török Edit gy., 1969); Albis (Magyar Zoltán, 2012c. 107.).

→MZ V. F 71.

F 68. Veres barátokra emlékeztető községnevek. A veres barátok hajdani ottlétével/bukásukkal összefüggésben keletkezik a község neve (Kisbarát, Nagybarát = Győrújbarát, Pálosveresmart, Zentelke, Szilágyfőkeresztúr, Imecsfalva).

DT: Győrújbarát – 4 (EA 31457/6–8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Győrújbarát – 4 (Edelényi Adél, 2004. 182–183.).

FF: Abasár (Kandra Kabos, 1891. 20–22.); Abasár (ENA 3351/96. – Molnár Iлона gy., 1977).

ER: Zentelke (Szabó T. Attila, 1942. 142. – Pesty Frigyes, 1864. Kolozs vármegye); Szilágyfőkeresztúr (Tövisháti, 1877. 1.).

SZ: Haraly (Pesty Frigyes, 1864., Háromszék, 84.); Imecsfalva (Orbán Balázs, 1869. III. 136.); Haraly (Fejér Ignác, 1894. 22–23.).

F 71–80. Egyéb hagyományok

F 71. A veres barátok nevének eredete.

F 71.1. A veres barátok vörös csuhája. A templomos lovagok vörös színű/vérrel festett öltözetükről kapták általánosan használt nevüket.

DT: Szák (Pastinszky Miklós–Tapolcainé Sáray Szabó Éva, 1977. 207. – Pesty Frigyes, 1864. Komárom vármegye); Sokorópátka (MZA 49632. – Vehrer Adél gy., 1995); Győrújbarát – 2 (EA 31457/6–7., 8. – Völgyesi Edina gy., 1996); Kőszegszerdahely (Edelényi Adél, 2004. 179.).

FF: Törnagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 235.); Berzété (Uő, 2011c. 103.).

SZ: Etéd (Szabó Sámuel, 2009. 229–230. – Gagy Samu gy., 1965–1966).

F 71.2. A veres barátok vörös öve. A veres barátok a derekukon viselt vörös övről kapták a nevüket.

AF: Tisztaberek (Nyéki Károly, 1991. 449.).

F 71.3. A veres barátok vörös keresztje. A templomos lovagok a köpenyükön viselt vörös keresztéről/vérrel festett keresztéről kapták a nép által használt nevüket.

KM: H. n. (Holéczy Mihály, 1837. 98.).

DT: Boldogasszony (Kachelmann, Johann, 1855. 95.; Pesty Frigyes, 1861. 101.); Kőröshegy (Zombory Gusztáv, 1863b. 32.); Balatonarács (Kovács József, 1944. 64.).

F 73. A veres barátok leszármazottai. Egy Bihar megyei nemzetség (a Bigék) a családi eredethagyomány szerint egy templomos lovag leszármazottai. / A kenderesi Barát családról a falubeliek azt tartják, hogy az ősök veres barát volt.

AF: Bihar vármegye (Pesty Frigyes, 1861. 84.); Kenderes* (EA 19637/12. – Vámosi Margit gy., 1977).

→MZ I. E 102.

F 75. A halhatatlan veres barátok. A veres barátok elpusztult kolostorának a helyén szántás/kőhordás közben egy ember alatt beszakad a föld, és az illető egy addig ismeretlen üregbe jut/valaki a karsztos barlangjáratokon keresztül jut be a kolostor föld alatti részébe, és ott berendezett helyiségre talál. A legnagyobb teremben barátokat pillant meg, akik ünnepi díszben, mozdulatlanul ülnek egy hosszú, megterített asztal mellett, és bár nem mutatnak életjelet, mégis épnek és egészségesnek tűnnek. A betévedt ember meglepetésében nem mer közülük senkit sem megszólítani, és sietve visszatér a föld felszínére. Visszaérkezve a falujába elmondja a község bírójának, hogy mit látott, mire az betemeteti a föld alá vezető üreget.

DT: Pilisszentkereszt (Manga János, 1973. 228.); Ugod (LDMNA 470/61–62. – Csudai Csaba gy., 1979); Kürt (Danczi Lajos, 1999. 27.).

G 1–80. NEGATÍV HŐSÖK I. NEVEZETES ELLENFELEK

G 1–10. A honfoglalók ellenfelei

G 1. Detre.

G 1.1. Haláltalan Detre. A hunok Pannóniában legyőzik az ellenük vonuló római sereget. Az ellenség vezére, Detre (Dietrich/Veronai Detre) is súlyosan megsebesül, nyílveesszővel a homlokában nyargal egészen Rómáig.

KM: H. n. (Kézai, I. 6–7. – 13. század vége); H. n. (Thuróczy János, 1488. 14.); H. n. (Oláh Miklós, 2000b. 57–58. – 1537).

FF: Detrekőváralja* (Résző Ensel Sándor, 1893. IV. 17.).

G 3. Szvatopluk.

G 3.1. A fehér lóért eladott ország. A honfoglaló magyarok vezére egy díszesen felkantározott fehér lovat küld Szvatopluk morva fejedelemnek/tót királynak, cserébe földet, fűvet és vizet kér tőle. A fejedelem örömmel rááll az alkura, és csak utóbb derül ki számára, hogy ezáltal az országát adta el. Amikor ez nyilvánvalóvá válik a számára, Szvatopluk azt üzeni Árpádnak: a lovat agyonütteti, az aranyos nyerget a Dunába dobatja, az ezüstkantárt a fűbe hajítja. Árpád válasza: ha a lovat agyonüti, a magyarok kutyái falják majd fel, a nyerget a magyar halászhok fogják kifogni, és a kantárt is a magyar kaszások találják majd meg. A bevonuló magyarok elkergetik Szvatoplukot.

→MZ I. A 25.

G 3.2. Szvatopluk legyőzése. Szvatoplukot Árpád csapatai a tatabányai turulos emlékmű helyén győzik le, az emlékmű annak az emléke.

DT: Tatabánya (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 190.).

KM: H. n. (Kézai, I. 18. – 13. század vége).

G 3.3. Szvatopluk halála. Amikor a magyarok legyőzik, Szvatopluk inkább lovastul a Dunába/a Tiszába ugrat, mintsem megadja magát a honfoglalóknak.

DT: Nyergesújfalu (EA 10133/6. – Szabó László gy., 1958).

SZ: Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2003. 154.).

G 3.4. Szvatopluk remetesége. A legyőzött és fél szemére megvakult Szvatopluk elmenekül a csatából, és a Zobor-hegyig vágat. Ott leszáll a lováról, a lovat leöli, palástját, koronáját elássa, a ruháját szétszaggatja, és sárral keni be, majd a zobori remeték közé megy, akik szívesen fogadják. Ott él közöttük még hosszú évekig, és csak halálos ágyán fedi fel előttük valódi kilétét.

FF: Nyitra (Thierry, Amadée, 1865. 390–391.); Nyitra (Dualszky János, 1878. 54–55.); Nyitra (István bácsi naptára, 1882. 76.; Uő, 1875. 64.; Szendrey Zsigmond, 1925. 53.); Nyitra (Heller Bernát, 1908. 16.).

→MZ II. E 207. →MZ III. G 17.2.1.

G 3.5. Szvatopluk sírja (Szvatopluk lányának sírja). Szvatopluk Tiszafüred mellett van eltemetve egy halomban/egy pincében arany-, ezüst- és vaskoporsóban/egy aranykoporsóban. Mellette nyugszik 2/7/14 „sukk” magas lánya szintén egy hármaskoporsóban, akit az apja egy fehér lóért adott el a honfoglaló magyaroknak. A lánynak földig érő aranyhaja van, és körülöttük rengeteg kincs található.

AF: Tiszafüred (Ecsedi István, 1925. 100.); Tiszafüred (Szűcs Sándor, 1943. 2.); Tiszafüred – 3 (Füvessy Anikó, 1982. 596., 598., 600.).

G 3.6. Szvatopluk emlékezete. A szobi szlovákok még a millennium idején sem Árpádot, hanem Szvatoplukot tartották az igazi honalapítónak.

FF: Szob (MZA 110688. – Korcsmáros László gy., 1990 k.).

G 4. Zobor vezér.

G 4.1. Zobor kivégzése. A Zobor-hegyen, a millenniumi emlékmű helyén végzik ki a honfoglalók az elfogott Zobor vezért. Róla kapja nevét a Nyitra városa mellett magasodó hegy.

FF: Nyitra (Nyitra vármegye, 1899. 37.); Nyitra (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képen XV., 1899. 278.); Nyitra (Szeghalmi Szennovitz Gyula, 1904. 86.); Vicsápapáti (Czövek Judit, 2002. 10.); Alsócsitár (Magyar Zoltán, 2002. 42.).

G 4.1.1. A felsőzobori Vérút. A felsőzobori Vérút arról kapja a nevét, hogy a honfoglalók azon az úton viszik az elfogott Zobor vezért a Kopasz-hegyre felakasztani.

FF: Nyitra (Nyitra vármegye, 1899. 37.).

G 4.2. Zobor vezér kincsei. Zobor vezér a Vág folyó partján ássa el tíz nagy vasládában az aranyait, a kincset megátkozza, és őrizetét az ördögre bízta. A kincset eddig még senki nem találta meg.

DT: Vágvecse (Szentkereszty Tivadar, 1895. 416.).

G 5. Szkuba vezér.

G 5.1. Szkuba vezér legyőzése. Az alattvalóival szemben kegyetlen Szkuba vezér a honfoglalók két követét is kivégezteti. Válaszul a magyarok megostromolják a várát, és elfogják a vezért. Szkuba egy szál karddal kell, hogy kiálljon megvívni az életéért a magyarok egyik vitézével. Szkuba alulmarad a viadalban, és levágott feje begurul a kútba: a forrás vize Szkuba véréből meleg máig is.

FF: Szögliget (Magyar Zoltán, 2001a. 124–126.).
→MZ I. A 31.7.

G 6. Laborc vezér.

G 6.1. Laborc vezér legyőzése. Az Ung várát elfoglaló magyarok elfogják a menekülő Laborcot, és egy fára felakasztják. Nevét a mellette folyó Laborc vize, halotti torának emlékéét Szomotor falu neve őrzi.

AF: Bodrogköz (Anonymus, 13.; Anonymus, 2003. 32.); Bodrogköz (Diószegi Vilmos szerk., 1971. 63. – 19. század); Szomotor (Mizser Lajos, 2006. 460. – Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye); Deregnő („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 212. – Bodnár Lajos gy., 1994); Szinyér (Magyar Zoltán, 2009b. 39.).

G 7. Zalán vezér.

G 7.1. Zalán várai. Zalán vezér építi és birtokolja Szalánc várát, valamint a Tiszaalpár melletti várát.

FF: Nagyszalánc (MZA 84740. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).
AF: Tiszaalpár (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I., 1910. 32.).

G 8. Ménmarót vezér.

G 8.1. Ménmarót várai.

G 8.1.1. A bihari földvár. A bihari földvárat Ménmarót építteti tizenkétezer emberrel.

AF: Bihar (Szilágy Lajos, 1863. 2.).

G 8.1.2. A révi Tündérvár. A révi Tündérvárat a bujdosó Ménmarót építteti és lakja. Ide hurcolja a környező vidékről elrabolt lányokat, akiket ha már megunt, a Sebes-Körös vizébe dobát.

ER: Rév (Bonyhay József, 1856. 445.; Nagy Miklós szerk., 1868. II. 64.).

G 8.2. A derecskei Lányvár (Ménmarót lánya). A derecskei Lányvárat Ménmarót fejedelem adja nászajándékkul a lányának.

AF: Derecske (DE MNYT K-595/15. – Bárány Ildikó gy., 1969).

G 8.3. Ménmarót fia. Ménmarót fia Szvatopluk/Szegum, akit a honfoglaló magyarok legyőznek/elfognak, és egy tölgyfára felakasztanak. Fia halálának hírére hallva Ménmarót is meghal.

KM: H. n. (Kézai, I. 18. – 13. század vége).

AF: Szeghalom (EA 1281/2. – Szeghalmi Gyula gy., 1903).
→MZ I. A 31.5.

G 9. Gyalu vezér.

G 9.1. Gyalu vezér várai. Gyalu által birtokolt erődítmények a hídalmási és bábolnai sáncok, valamint a gyalui Várhegyen álló vár.

ER: Hídalmás (Kőváry László, 1852. 160–161., 273.); Gyalu (Uő, 1866. 64.); Alparét (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 466.); Gyalu (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XX., 1901. 172.); Váralmás (Szabó Géza, 1940. 11–12.); Gyalu (Uő, 1978. 73–74.).

G 9.1.1. Gyalu várának építése. Gyalu vezér lebontatja Dárius király Cigányhavasán álló várát, és az embereit sorba állítva, a köveket kézből-kézbe adogatva építi fel Gyaluban a maga várát.

ER: Gyalu (Szabó Géza, 1978. 73–74.).
→MZ I. F 87.

G 9.2. Gyalu legyőzése. A honfoglalók (Tétény/Töhötöm vezér) csatában legyőzi Gyalu seregét. A menekülő Gyalut a Kapus mentén/a Mezőségeen a honfoglaló magyarok megölik. Halálának hírére az alattvalói meghódolnak a magyaroknak.

ER: H. n. (Anonymus, 26–27.; Anonymus, 2003. 44–46.); Gyalu (Kőváry László, 1852. 160–161.); Kisesküllő (Uo., 272.; Uő, 1866. 316.); Nagyesküllő (Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye, 211.); Gyalu, Kisesküllő (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XX., 1901. 172., 184.); Kissármás (Versényi György, 1901. 126.; Szendrey Zsigmond, 1920. 48.); Kalotaszeg* (Kós Károly, 1932. 20–44.); Váralmás (Szabó Géza, 1940. 11–12.).

G 9.2.1. Gyalu öngyilkossága. A honfoglaló magyarok általi legyőzése után Gyalu a várába menekül, és ott öngyilkos lesz.

ER: Gyalu (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XX., 1901. 172.).
→MZ I. A 31.4.3.

G 11–30. Középkori ellenfelek

G 11. Cirill és Metód.

G 11.1. A hamis hittérítők. Cirill és Metód mint hittérítők járják a vidéket, de amikor átmennek egy falun, az igehirdetés helyett valójában csak tyúkokat és tojásokat lopnak.

DT: Felsőkirályi (MZA 90101. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

G 13. Batu kán.

G 13.1. Batu kán meggyilkolása. Batu kánt két magyar legény öli meg csellemel. Csodaszép húgukat vezetik elé, majd a sátorba belépve a lány feltűzött hajában lévő éles hajtűvel torkon szúrják. / Batu kánt a saját katonái lövik le, hogy a háborúból végre hazatérhessenek.

AF: Gáborján, Berettyóújfalu (Barta Zsolt, 2015. 502., 503.).

G 13.2. Batu kán sírhalma. Batu kán a berettyóújfalui Bota halmában van eltemetve.

AF: Gáborján, Berettyóújfalú (Barta Zsolt, 2015. 502., 503.).

G 13.3. Batu kán titkos temetése. A csatában elesett Batu kánt Magyarországon temetik el, de hogy hol, azt nem lehet tudni, mert sírásókat a tatárok mind megölték.

AF: Konyár (Barta Zsolt, 2015. 502–503.).

G 15. Hervoja bán.

G 15.1. Hervoja győzelme. Hervoja bosnyák bán hadicsel révén legyőzi a magyarokat. A csata kezdetén Hervoja embereket rendel a hegytetőkre, akik amikor látják, hogy a létszámfölényben lévő magyarok kezdenek felülkerekedni, azt kezdik kiáltozni, hogy a magyarok megfutamodnak. A hamis hír hallatán a magyarok közül mind többen kezdenek hátat fordítani az ellenségnek, és a bosnyákok megnyerik az ütközetet.

KM: H. n. (Budai Ferencz, 1804. I. 516.).

G 15.2. Hervoja bosszúja. Hervoja a fogságba esett Csupor Pált ökörbőrbe varratja, és a folyóba dobhatja, mivel az korábban gyakran csúfolta őt bögéssel bárdolatlanságáért a királyi udvarban.

KM: H. n. (Budai Ferencz, 1804. I. 516–517.).

G 17. Nevezetes husziták.

G 17.1. Jan Giskra.

G 17.1.1. Giskra vára. Giskra vára az erdőhorvati Jánoskavár és az óbáti Pogányvár.

FF: Erdőhorvati (Ferenczi Imre, 1963. 110. – Botos P. és Bertalan I. gy., 1936); Almágy (Magyar Zoltán, 2006b. 31.).

G 17.1.2. A pogányvári Ördög János szikla. A pogányvári Ördög János szikla a husziták ottani táborozásának az emlékére Jan Giskráról kapja a nevét.

FF: Almágy (Magyar Zoltán, 2006b. 31.).

G 17.2. Axamith Péter.

G 17.2.1. Axamith barlangja. Axamith Péter huszita főkapitány a Helivágási-sziklák egyik barlangjában üti fel a táborát, és onnan sarcolja a környező vidéket. / Axamith Péter az élete alkonyán a szepességi Axamith-barlangba vonul vissza vezekelni.

FF: Vörös Kolostor vidéke (Pulszky Ferencz, 1840a. 167–168.); Helivágása (Vasárnapi Ujság, 1862. 163.); Helivágása (Weber Samu, 1876. 248.); Helivágása (A Magyarországi

Kárpátgyelet Évkönyve X., 1883. 196.); Helivágása (Turisták Lapja, 1891. 125.); Helivágása (Filarszky Nándor, 1898. 36.); Helivágása (Szombathy Viktor, 1986. 229.).
→MZ II. E 207.6.

G 17.2.2. Axamith halála. Az elfogott huszita vezért a sárospataki Akasztódombon akasztják fel.

FF: Sárospatak (Harsányi István, 1928. 7.); Sárospatak (Ladányi Miksa szerk., 1933. 141.); Sárospatak (Gulyás József, 1944. 16.).
→MZ IX. C 43.1.

G 17.2.3. Az Axamith-barlang cseppkövei. Az Axamith-barlang cseppkövei a bűnbánó Axamith könnyeiből keletkeztek.

FF: Helivágás (Turisták Lapja, 1891. 125.; Neidenbach Ákos, 2000. 100.).

G 17.3. Valgatha.

G 17.3.1. Valgatha halála. A sajóalgóci vár rettegett urát Mátyás király hadvezére elfogja, és felakasztatja.

FF: Sajóalgóc (Tóth Péter, 1988. 271. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Kelemér (Pesty Frigyes, 1864. Gömör vármegye, 244.).

G 17.3.2. Vargatha mint gyerekijesztő. A Sajó-völgyi gyerekeket Valgatha nevével ijesztgetik.

FF: Sajóalgóc (Luppa Péter, 1861a. 244.).

G 17.4. Komoróczy.

G 17.4.1. Komoróczy vára. Komoróczy Sajóvadnán várat építtet magának, és onnan fosztogatja a kereskedőket, tartja rettegésben a környező vidéket.

FF: Sajóvadna (EA 21090/37. – Simkó László gy., 1981).

G 17.4.2. Komoróczy bikája. Komoróczy a várában egy hatalmas szilaj bikát tart, amit előszeretettel uszít rá az általa megkínózni vagy elpusztítani szándékozott emberekre. A bika hatalmas szarvai évszázadok múltán a Sajó medréből kerülnek elő.

FF: Sajóvadna (Luppa Péter, 1861a. 243.).

G 17.4.3. Komoróczy mint gyerekijesztő. A sajóvadnai gyerekeket Komoróczy nevével ijesztgetik.

FF: Sajóvadna (Luppa Péter, 1861a. 244.).

G 17.5. Brindza.

G 17.5.1. Brindza halála. Az eredőhorváti Pusztavár ura, Brindza lányokat rabol magának a környező vidékről. Az egyik általa kiszemelt lány vőlegénye szembe-

száll Brindzával, és üldözőbe veszi. A rabló egy barlangba menekül előle, és mivel onnét nem mer előjönni, hogy megmérkőzzék ellenfelével, az megátkozta őt. Az átok megfogán, és a cseh várurat maga alá temeti a beszakadó barlang.
FF: Erdőhorváti (Ferenzi Imre, 1963. 110. – Botos P. és Bertalan I. gy., 1936).

G 17.6. Krno.

G 17.6.1. A derencsényi Krnóka. A derencsényi husziták vezére elesik a magyarokkal vívott ütközetben, és tetemét a róla elnevezett dombon temetik el.
FF: Derencsény (Findura István, 1890. 167.).

G 18. Drakula.

G 18.1. A karóba húzó Vlad. Drakula vajda azért kapja a karóba húzó Vlad (Vlad Tepeş) nevet, mert az ellenfeleit és az általa elfogott ellenséges katonákat előszeretettel húzza karóba, majd a látványban gyönyörködve alattuk költi el az ebédjét.

ER: H. n. (Bonfini, 3.10.285–290.; Heltai Gáspár, 1575. 127.; Uő, 1981. 293.).

DT: Mohács (Kríza Ildikó, 1999. 141. – Bosnyák Sándor gy.).

MO: Diószen (Faragó József, 2003. 45. – 1958).

G 18.2. A beszegezett fejű török követek. Drakula megharagszik a török követekre, mivel azok nem veszik le előtte a süvegüket, mindössze fejet hajtanak. Bosszúból Drakula vasszögekkel a fejükhöz szegezteti a süvegeket.

ER: H. n. (Bonfini, 3.10.285–290.; Heltai Gáspár, 1575. 127.; Uő, 1981. 293.; Tóth Béla, 1898. I. 181.).

G 18.3. A koldusokra gyűjtött ház. Drakula szórakozásból egy házba összegyűjtet sok koldust, nagy lakomát rendez a számukra, majd az ebéd végeztével rájuk gyűjtatja az épületet.

ER: H. n. (Bonfini, 3.10.285–290.; Heltai Gáspár, 1575. 127.; Uő, 1981. 293.).

G 18.4. A sóval behintetett sebek. Drakula a fogságába esett törököknek felhasíttatja a talpukat, a sebeket behinteti sóval, majd kecskéket állít oda, hogy nyalják azt, még nagyobb fájdalmat okozva ezáltal az áldozatainak.

ER: H. n. (Bonfini, 3.10.285–290.; Heltai Gáspár, 1575. 127.; Uő, 1981. 293–294.).

G 18.5. A vámpírrá vált Drakula.

→Hiedelemmondák. →Modern mondák.

G 18.7. Az igazságos Drakula.

G 18.7.1. Az étel illata. Egy szegény ember a városon járva egy kifőzde mellett, nem lévén elég pénze, csak nagyokat szippant a készülő étel illatából. Ezt látva a kocsmáros odamegy hozzá, és elveszi a néhány krajcárját is, mondván, hogy

az étel illata sincsen ingyen. A szegény ember elmegy panasza Drakula vajdához, aki maga elé hívhatja a szakácsot, majd a pénzt a földhöz vágva, azt mondja neki, hogy a pénz csengésénél több fizetség nem jár az illatért.

MO: Diószén (Faragó József, 2003. 142. – 1958).

→MZ II. H 294.

G 18.7.2. A felmentett halálraítélt. A Drakula elé vezetett halálraítélt azt kéri utolsó kívánságként, hogy vezessék elé az édesanyját. Amikor ezt megteszik, a férfi mintha búcsúzni akarna, odahajol az anyjához, és leharapja az asszony fülét. Amikor tettének okáról kérdezi őt Drakula, a férfi azt válaszolja, hogy mindezt azért tette, mert az anyja már kicsi korától csak a rosszra és lopásra tanította, és hasonlóképpen tett a többi testvérével is. Ezt hallva a vajda szabadon bocsátja az elítéltet, és az asszonyt húzatja karóba.

MO: Diószén (Faragó József, 2003. 45–46. – 1958).

→MZ VII. E 42.1.1.

G 20. Szulejmán szultán.

G 20.1. Szulejmán hadi útja. A kopácsi Hadút Szulejmán szultán emléke: ő vonul arra a seregével, és a mocsarakon átívelő hidat építtet, amelynek cölöpjeibe még évszázadok múltán is beleakad a halászhálója.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 587.).

G 20.2. A nagyharsányi Basa útja. Szulejmán szultán kivégezteti Arszlán budai basát. A Basa útján kísérik az elítéltet a vesztőhelyre.

DT: Nagyharsány (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 794.).

G 20.3. A mohácsi Török-kút. Szulejmán ott tartózkodása idején csakis a szultán számára szabad vizet hordani egy kútból, ezért azt éjjel-nappal katonák őrzik. Azt a török katonát, aki a tikkasztó melegben inni mer a kút vizéből, a szultán lenyakaztatja.

DT: Mohács (Szendrey Zsigmond, 1923–1924. 13.; Uő, 1926. 135. – Pesty Frigyes, 1864. Baranya vármegye); Mohács (Solymossy Sándor, 1926. 346.); Mohács (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 490.).

→MZ IV. D 21.

G 20.4. A szultán büntetése. A Lippán táborozó törökök közül néhány katona felgyújtja a máriaradnai kápolnát, ám az égő zsindelek – isteni rendelés folytán – a török táborba szállnak, és ott sok sátor lánggra kap. A tűzvész mindaddig tart, amíg a gyújtogatókat Szulejmán el nem fogatja, és ki nem végezteti. / Szulejmán leágyúztat egy falut, mert a pap lányát nem adják ki a háremébe.

ER: Máriaradna (Dugonics András, 1810. 62.).

DT: Rózsafa (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 491.).

G 20.6. A könyörületes Szulejmán. Szulejmán szultán megkegyelmez a község népének, mert a falu legszebb lányából álló küldöttség megcsókolja a köntöse szegélyét. Ennek emlékére kapja nevét Lánycsók.

DT: Lánycsók (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 352.).

G 20.7. Szulejmán nagyvonalúsága. Nádasdy generális nem akarja feladni Budát, ezért az őrség tömlöcbe zárja őt. Amikor Szulejmán a hatalmába keríti a várat, méltányolva Nádasdy vitézségét, megjutalmazza, és szabadon bocsátja, a fogságba vetőit ellenben felakasztatja.

KM: H. n. (Andrád Sámuel, 1789. I. 3.; Szendrey Zsigmond, 1927. 196.).

G 20.8. Szulejmán sátorhelye. Szulejmán szultán vezéri sátra a mohácsi Török-halmon/a nagygyárádi Török-dombon állt a mohácsi csata előtt. / Szigetvár ostroma alkalmával Szulejmán sátra a szigetvári Turbék-dombon volt felállítva. / Szulejmán sátrát a deméndi Szulimán-dombon vonják fel a katonák.

DT: Mohács (Szendrey Zsigmond, 1923–1924. 13. – Pesty Frigyes, 1864. Baranya vármegye); Szulimán (Kúnos Ignác, 1885. 102.); Mohács (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képben XIII., 1896. 330.); Mohács (Baksay Sándor, 1982. 485. – 19. század második fele); Mohács (Szendrey Zsigmond, 1923–1924. 13.; Uő, 1926. 135.); Szigetvár – 2 (Kováts Valéria, 1962. 134.); Szigetvár, Mohács – 2 (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 455., 489–490.); Szulimán (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 401.; Pesti János szerk., 2002. 70.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 151.); Nagynyárad (Pesti János szerk., 2002. 54.).

FF: Deménd (Szendrey Zsigmond, 1920. 56.).

G 20.8.1. Szulejmán számára a sátorhalmot a katonái hordják össze: minden katona a sapkájában visz oda földet, úgy keletkezik a halom.

DF: Nagynyárad (Pesti János szerk., 2002. 54.).

→MZ I. J 51.2.

G 20.9. A 32 magyar vitéz. 32 magyar vitéz, akik Szulejmán megölésére szövetkeznek, a mohácsi csata közben egészen a szultáni sátorig hatolnak, de ott a janicsárok elvagdaltják a lovak inát, és a megölt vitézek levágott fejét a sátorhalom aljában halomba rakják.

DT: Mohács (Szendrey Zsigmond, 1923–1924. 13.; Uő, 1926. 135.; Solymossy Sándor, 1926. 346. – Pesty Frigyes, 1864. Baranya vármegye).

G 20.10. Szulejmán és Zrínyi. Szulejmán szultán levelet küld Zrínyiinek, amelyben az áll: „Küldd el a kardodat, ha élni akarsz!” – utalva Szigetvár feladására. Zrínyi hasonlóképpen kurtán válaszol a szultánnak: „Magad gyere a kardért, ha halni akarsz!” Szigetvár ostroma folyamán mindketten meghalnak.

KM: H. n. (Dugonics András, 1820. I. 185.).

G 20.12. Szulejmán szultán halála.

G 20.12.1. Zrínyi leánya. Zrínyi leánya, akit Szulejmán feleségül akar venni, nyíllal próbálja megölni a szultánt, de csak a sátrát sikerül keresztüllőnie, és a nyílvevő a sátor mögötti hársfában áll meg.

DT: Szigetvár (Pesti János szerk., 2002. 82. – 1845).

G 20.12.2. Szulejmán szultán megölése. Szulejmánt ágyúgolyó öli meg, közben egy hársfa alatt pihen. / Szulejmánt saját kezűleg Zrínyi Miklós szúrja szíven a kirohanás alkalmával.

DT: Szigetvár (Pesti János szerk., 2002. 82. – Esterházy Pál feljegyzése, 1696); Szigetvár – 4 (Kováts Valéria, 1962. 134., 136.).

G 20.13. A közszemlére kitett szultán. Szulejmán haláláról csak közvetlen környezete értesül, mindenki más előtt titokban tartják azt, nehogy a hír az ostrom sikerét veszélyeztesse. Hogy a katonák ne sejtsenek semmit, a szultánt díszruhába öltöztetik, és az arcát kipirosítva kiültetik a vezéri sátor elé, majd elrendelik, hogy vonuljon el előtte az egész sereg. A csel beválik, és a törökök elfoglalják Szigetvár várát.

DT: Turbék (MZA 21987. – N. N. gy., 1937); Szigetvár (Kováts Valéria, 1962. 136.); Szigetvár (Lengyel Dénes, 1975. 160.; Pesti János szerk., 2002. 71.); Almamellék-Sasrét (Frankovics György, 2002. 235. – Eperjessy Ernő gy.); Almamellék-Sasrét (Eperjessy Ernő, 2005. 88.; Uő, 2006. 519–520., 520.).

G 20.14. Szulejmán sírja. Szulejmán szívét, belső szerveit a vezéri sátor helyére egy hársfa alá temetik el. A szultán sírja fölé a törökök díszes síremléket (türbét) emelnek.

DT: Szigetvár (Jordánszky Elek, 1836. 92.); Turbék (Szendrey Zsigmond, 1926. 186.); Turbék (Paulovits Sándor, 1930. 58.); Szigetvár (Kováts Valéria, 1962. 137.); Szigetvár (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 466.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 185.).

G 21. Kara Musztafa.

G 21.1. Kara Musztafa pusztításai. Amíg a török nagyvezér ebéd utáni álmát alussza, a serege felgyújtja a környező vidéket.

DT: Sopronhórpács (EA 7945/30. – Dobos Ilona gy., 1966); Kocs (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 172.).

G 21.2. A földéaki Karabukta. Hely, ahol a menekülő nagyvezér leesik a lováról, és a nyakát szegi.

AF: Földeák (EA 14565/5. – Wágner Ágnes gy., 1966).

G 22. Belekini (Nyúzó István fejedelem/Stefan Rares Belicine).

G 22.1. A kutyanyúzó fejedelem. A katolikusokat üldöző moldvai fejedelem a Belekini (kutyanyúzó) melléknevet kapja amiatt, hogy elrendeli a kutyák

kiirtását az egész országban, mert idegesíti a kutyaugatás. Ellenben rendkívüli módon gyönyörködteti a fejedelmet a kutyaék vonítása, emiatt rendszeresen nyúzat meg kutyaikat maga előtt.

MO: Szeretvásár (Domokos Pál Péter, 1987. 410–411. – Codex Bandinus, 1646–1648).

G 23. Baba Novák.

G 23.1. Baba Novák kivégzése. Baba Novák mint Mihály vajda zsoldosvezére kilencezer magyart pusztít el Kolozsvár környékén. Amikor elfogják, a magyar kereskedők a kolozsvári Szabók bástyája előtt elevenen nyúztatják meg büntetésül.

ER: Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 159–160.).

G 24. Vitéz Mihály.

G 24.1. Vitéz Mihály pusztításai. Vitéz Mihály a pokol szülötte. Amerre keresztülvonul a seregével, ott éget, rabol és gyilkol, magyar falvak sokaságát irtja ki.

ER: Bogdánd (Magyar Zoltán, 2007a. 158. – Katona Imre gy., 1943); Diósd (Magyar Zoltán, 2007a. 159.).

SZ: Csíkszentdomokos (Orbán Balázs, 1869. II. 92.).

→MZ IV. E 21.

G 24.1.1. A magyargoroszló Hatvanfa. Vitéz Mihály a goroszlói csatát követően hatvan elfogott katonát akasztat fel a csatatér mellett álló fákra, innen ered a dűlő neve.

ER: Diósd (Magyar Zoltán, 2007a. 159.).

→MZ IV. E 21.5.

G 24.2. Mihály nyerge (Miriszló nevének eredete). Vitéz Mihály csatát veszít (Miriszlónál), és hogy ne fogják el az ellenségei, a lovával beleugrat a Marosba. A ló keresztülúszik a folyón, és a gazdájával felvágat a szemközti hegyre. A Magura nyereg formájú Maros menti részét azóta Mihály nyergének, a szemközti községet pedig a vajda „merész” lováról Miriszlónak nevezik a környékbeliek.

ER: Miriszló (EA 27868/21. – Kacsó Erzsébet Kinga gy., 1998); Miriszló, Marosdécse (MZA 962., 963. – Magyar Zoltán gy., 2003); Miriszló, Marosdécse – 2 (Magyar Zoltán, 2008a. 182., 182–183.).

G 24.2.1. Vitéz Mihály lovának sírja. Vitéz Mihály lova a Mihály nyergében van eltemetve, amit a hegy formája is mutat.

ER: Magyarbagó (Magyar Zoltán, 2008a. 183.).

G 24.3. Vitéz Mihály ugratása. Vitéz Mihály a Maros túlsó oldalára ugrat a lovával (a miriszlói dombról a Magurára).

ER: Maroscsesztve, Marosdécse (Magyar Zoltán, 2008a. 183.).

G 24.4. Vitéz Mihály köve. Egy hatalmas kőasztal körülötte kőszékekkel a Mihály nyergében a Magura tetején. Ott pihen meg, ott ebédel Vitéz Mihály.

ER: Marosdécse, Marosgombás – 2 (Magyar Zoltán, 2008a. 183–184.).

G 24.5. Vitéz Mihály fája. Az Ezeréves fa Szilágyfőkeresztúr mellett/Mihály tölgyfája Szilágysámson közelében, amely alatt ottjártakor megpihen a havasalföldi fejedelem.

ER: Szamosardó, Szilágykövesd – 2, Szilágysámson, Völcsök (Magyar Zoltán, 2007a. 159–160., 209.).

G 24.5.1. A fordított patkó. Vitéz Mihály a szilágysámsoni Mihály tölgyfája alatt fordítja meg lova lábán a patkót, hogy megtevéssze az ellenségeit.

ER: Szilágykövesd (Magyar Zoltán, 2007a. 159.).

G 24.6. Vitéz Mihály vára. Mihály vajda lakhelye a bolyai várkastély. / A csíkkarcfalvi erődtemplom Mihály vajda várkastélya, ő építteti és lakja.

ER: Bolya (Csáki Árpád, 2015. 150. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye).

SZ: Csíkkarcfalva (Orbán Balázs, 1869. II. 88.); Csíkjenőfalva (MNAR HS 120102. – Muzsai Nóra gy., 1997); Csíkszentdomokos (Magyar Zoltán, 1998b. 28.); Gyimes: Antalok pataka (Uo. – Ilyés Zoltán gy.).

G 24.7. Vitéz Mihály és Báthori Endre. Vitéz Mihály közhírré teszi, hogy aki a kezére adja Báthori Endrét, azt „örökre boldoggá teszi”. Az erdélyi fejedelmet meggyilkoló székelyek nagy jutalom reményében viszik el Mihálynak Báthori levágott fejét, de a vajda csalódottságának ad hangot, miszerint ő nem Báthori fejét/halálát akarta, hanem azt, hogy beszéljen a fejével. Haragjában Vitéz Mihály elkergeti/megbünteti a fejedelem gyilkosait.

ER.: H. n. (Kóváry László, 1842. 86.); Diósd (Magyar Zoltán, 2007a. 160.).

SZ: Gyimes: Szalomás pataka (Salamon Anikó, 1987. 47–48.); Gyergyóremete (Bosnyák Sándor, 1993. 40.); Csíkszentdomokos („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 90–91. – Kopacz Katalin Csilla gy., 1994); Háromkút*, Gyergyószentmiklós (EA 27257/24., 25. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Gyimes: Antalok száda – 2, Ciherek pataka, Farkasok pataka, Jávárdi pataka, Kostelek (MZA 51610., 51636., 51639., 51644., 51632., 51633., 51609. – Magyar Zoltán gy., 1995–2000); Marosfő (Bosnyák Sándor, 2001. 181–182.); Csíkszentdomokos (BBE MIK D-158/31. – Baróti Borbála gy., 2002); Gyimes: Barackos pataka, Bükkhavas pataka – 2, Farkasok pataka, Sántatelek – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 212–213., 215–216., 218–222.); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008b. 76.); Csíkszentdomokos – 3, Csíkjenőfalva, Csíkszenttamás – 2, Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 96., 135–136., 138–139.).

G 24.7.1. „Jaj, szegény pap!” Vitéz Mihály felesége meglátva Báthori Endre fejét, szánakozóan fakad ki („Vai sāracu popa!” = Jaj, szegény pap!), majd figyelmzetteti a férjét, hogy ezzel nagy bünt követett el, és még ő is járhat hasonlóképpen.

ER: H. n. (Kőváry László, 1852. 266–267. – Bethlen Farkas nyomán); Marosdécse, Vajasd (Magyar Zoltán, 2008a. 184.).

SZ: Csíkszentdomokos (Nagy Miklós szerk., 1867. I. 196.); Csíkszentdomokos (EA 6339/45. – Földes László gy., 1956); Gyimes: Ciherek pataka – 2 (MZA 51631., 51639. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003., 220.); Gyimes: Ciherek pataka (Uo., 214–215.; Uő, 2006d. 64–65.); Csíkszentdomokos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 139.).

G 24.7.2. Vitéz Mihály lánya. Vitéz Mihály lánya azt kéri az apjától, hogy adják neki Báthori fejét. Amikor a gyilkosok elviszik neki a fejedelem levágott fejét, ő is sajnálkozásának ad hangot, hogy nem kellett volna, hogy ezt tegyék.

SZ: Gyimes: Háromkút (EA 27257/24. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).
→MZ II. K 50.1.

G 24.8. Vitéz Mihály halála.

G 24.8.1. Az isteni büntetés. Amikor Vitéz Mihály elé viszik Báthori Endre levágott fejét, a fej ragyogni kezd, és dicsfény veszi körül. Vitéz Mihály elméje a látottak hatására megzavarodik, és az isteni büntetés másként is megmutatkozik rajta: az étel tűzzé, a víz lánggá válik a szájában.

SZ: Csíkszentdomokos (Orbán Balázs, 1869. II. 92.; Domokos Pál Péter, 1989. 111.); Gyimes: Kostelek (MZA 51609. – Magyar Zoltán gy., 2000); Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 218–219.).
→MZ II. K 50.3.1.

G 24.8.2. Vitéz Mihály meggyilkolása. Vitéz Mihály merénylet áldozatául esik: a saját sátrában székely katonák/Básta emberei/egy magyar és egy német tiszt/egy Csiki nevű százados/egy szatmári nemes/egy magyargoroszlói parasztember/törökök/stb. ölik meg.

ER: Aranyosszentmihály (Vetési László, 1997. 329.); Diósad, Szamosardó, Szilágysámson, Völcsök (Magyar Zoltán, 2007a. 159–160.); Marosdécse, Tűr, Vajasd (Uő, 2008a. 184–185.).
SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 220.).
→MZ II. K 50.3.2.

G 24.9. Vitéz Mihály halálának helye. Vitéz Mihályt az aranyosszéki Sójaj-kútnál/Magyargoroszlónál/Szilágyfőkeresztúr határában ölik meg.

ER: Aranyosszentmihály (Zsigmond Győző, 1993. 123., 125.); Sarmaság (MZA 817. – Magyar Zoltán gy., 2000); Völcsök (Magyar Zoltán, 2007a. 159–160.).

G 24.10. Vitéz Mihály sírja. Vitéz Mihály testét Aranyosszéken egy hegyoldalon temetik el.

ER: Aranyosszentmihály (Vetési László, 1997. 329.).

G 25. Básta tábornok.

G 25.1. Básta szekere. Básta a zsoldosseregével olyan nyomorúságot hoz Erdélyre, hogy még az ígás állatokat is elszedi az emberektől, akik saját magukat kénytelenek befogni a szekér/az eke elé. A teherhordásra szolgáló kétkerekű tagligát azóta hívják az erdélyiek Básta szekérének, a kapát pedig Básta ekéjének.

ER: Magyarigen (Bod Péter, 1766. 52.; Magyar Nyelvőr, 1949. 253.); Küküllőpócsfalva/Kibéd* (Ósz János, 1941. 44.); Alsórákos, Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 273–274., 352. – Faragó József gy., 1968).

AF: Bodófalva (JKJNTA 259-98/17. – Magyar Etelka gy., 1998).

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 182–183.).

G 25.2. Básta vérengzései.

→MZ IV. E 21.

G 27. Heister generális.

G 27.1. Heister elfogása. A kurucok legyőzik Heister seregét, és a menekülő generálist elfogják, majd Egervár várába zárják.

DT: Egervár (EA 3975/1. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Egervár (Gerő László, 1977. 58.).

G 29. Horea.

G 29.1. Az első tutajos. Horea Csucsá határában, egy Ostyiáne nevű helyen nevelkedik. Ő az első, aki a Sebes-Körös vizén leereszkedik tutajjal.

ER: Bánlaka (Bonyhay József, 1856. 445.; Nagy Miklós szerk., 1868. II. 64.); Csucsá (Vincze Ferencz, 1891. 113.).

G 29.2. Horea fája. Tölgyfa a cebei temetőben, amely alól Horea beszédet intéz az ott összegyűlt román parasztokhoz, és amely alól elindulnak a magyar urak kiirtására.

ER: Cebe (Vasárnapi Ujság, 1858. 556.; Vita Zsigmond, 1975. 102. – Jókai Mór feljegyzése); Cebe (Gáspár Ármin, 1912. 7.); Cebe (MZA 20196. – Magyar Zoltán gy., 1989).

G 29.3. Horea kivégzése. A torockói Akasztódombon akasztják fel Horea és Kloska parasztvezérek.

ER: Torockó (Jankó János, 1893. 35.).

→MZ IX. C 43.1.

G 30. Napóleon.

G 30.1. A komáromi kecskék. Napóleon hosszú ideje ostromolja a komáromi várat, de nem tudja bevenni. Elhatározza, hogy kiéhezteti a várvédőket. A komáromiak hamarosan minden eleségüket felélik, és már a vár feladásán gondolkodnak, amikor egy szabónak az az ötlete támad, hogy szedjék össze

a kecskebőröket, terítsék magukra, és négykézláb ereszkedve úgy mászkáljanak a várfalon, hogy lássa az ellenség, hogy a várvédőknek még sok ennivalójuk van. A vár fokán mászkáló kecskék láttán Napóleon lemond eredeti tervéről, és elvonul Komárom alól. Azóta hívják a szabókat kecskének.

AF: Szeged (Kálmány Lajos, 1914. I. 217–218.).

G 30.2. A győrsági Ságalom. A halmot francia katonák a sapkájukban hordják össze megfigyelőhelyül, hogy Napóleon onnan nézhesse az ellenséges hadállásokat. A halom tetejére állított követ máig is Franciakőnek nevezik.

DT: Győrság (EA 17566/8. – Simon Anna gy., 1972); Ménfőcsanak (EA 20087/12. – Fürstáll Edit gy., 1978).

→MZ IV. E 20.1.

G 30.3. A csóti Császár-völgy. Dülő Csót határában, ahol Napóleon megpihen ottjártakor.

DT: Csót (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 153.).

G 30.4. Napóleon fája. Öreg diófa Beled határában/famatuzsálem Pozsonyligetfalun, amelynek lombjai alatt Napóleon megpihen.

DT: Beled (EA 19275/6. – Baranyai Lenke gy., 1976); Nagyfödémés (MZA 90933. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

G 30.5. A kőszegi Táborkok-ház. Ház Kőszeg belvárosában, amely a városban időző Napóleon szálláshelye volt.

DT: Kőszeg (EA 8892/5. – Dobos Ilona gy., 1968).

G 30.6. Napóleon fenyegetése. Napóleon megüzeni a székelyeknek, hogy el fog jönni Háromszékre, hogy a Labor völgyében lévő elsüllyedt rézhidat a lovával/a seregével felrúgassa.

SZ: Egerpatak (Árva József, 1947. 101–102. – Bajkó Elemér feljegyzése, 1877).

G 30.7. A harangodi csatavesztés. A maga korában közkeletű jövendölés szerint Napóleon minden országot meghódít, de a zempléni Harangod pusztán döntő vereséget fog szenvedni.

FF: Zemplén vármegye (OSZK K Quart. Hung. 1514/IX. 10r. – Pulszky Ferenc gy., 1841).
→MZ IV. N 80.1.

G 31–40. 1848-as ellenfelek

G 31. Metternich.

G 31.1. Metternich lovas bravúrja. Metternich fogadásból a lovával végigüget a várfalon, és hatalmas összeget nyer vele.

DT: Páty (EA 6563/9. – Dobos Ilona gy., 1959).
→MZ I. E 43. →MZ II. P 191.1.

G 32. Jellasich.

G 32.1. Jellasich kőasztala. Jellasich az ópentelei malom mellett egy öreg fa alatt egy nagy kőasztalnál pihen meg.

DT: Ópentele (EA 3027/14. – Deisinger Margit gy., 1952).

G 32.2. Jellasich és a rác parasztok. Jellasich elfogat hét magyar asszonyt, mire a rácok követséget menesztenek hozzá, hogy engedje szabadon őket, mert ha a horvátok elmennek a faluból, a magyar hadsereg rajtuk torolja majd meg a sérelmet. Jellasich hallgat rájuk, és elengedi a foglyait.

DT: Ópentele (EA 3027/14. – Deisinger Margit gy., 1952).

G 32.3. Jellasich és az üveges tót. A menekülő Jellasich ruhát cserél egy üveges tóttal. Üldözői a tótot a horvát bánnak vélik és agyonütik, ő pedig megmenekül.

DT: Csarnóta (Dégh Linda, 1952. 151. – Csilléry Klára gy.).

G 33. Hentzi.

G 33.1. Hentzi halála. Hentzi azt kiáltja a Budát ostromló honvédeknek, hogy addig nem adja fel a várat, míg lobot nem vet a zsebkendő a zsebében. Amikor mégis beveszik Budát, Hentzi a lovával leugrat a vár fokáról.

DT: Bogyszló (EA 2064/27. – Csermák Géza gy., 1947).

G 35. Szkarjatyin tábornok.

G 35.1. Szkarjatyin halála. Bem tábornok a segesvári csatatéren egyetlen ágyú-lövessel telibe találja az orosz sereg parancsnokát. Az orosz tábornok belső szerveit a csatatéren temetik el, és egy környékbeli gazda egészen 1914-ig fizetést kap a cártól a sír gondozásáért.

ER: Nagymoha – 2 (Farágó József, 2000. 84.).
→MZ II. P 226.1. →MZ III. G 20.14.

G 37. Balcescu.

G 37.1. Balcescu fája. Fa Váralmásán, mely alatt Balcescu megpihen.

ER: Nagypetri (Magyar Zoltán, 2004a. 513.).

G 37.2. Balcescu és Avram Janku. Balcescu felkeresi Avram Jancut a havasokban és megpróbálja rábeszélni, hogy fogjon össze az osztrákok ellen a magyarokkal, de Janku nem hallgat rá.

ER: Torockó (EA 27805a/5. – Suba Dániel gy., 1998).

G 38. Avram Iancu (Avram Janku).

G 38.1. A véres kezű rablóvezér. Avram Janku egy rablóvezér, aki fosztogatja az uradalmakat, és havasi felkelői élén gyilkolja a magyarokat.

ER: Mészkö (MZA 55494. – Keszeg Vilmos gy., 1990-es évek); Aranyospolyán (Keszeg Vilmos, 2004. I. 94.); Zsibó (Magyar Zoltán, 2007a. 221.); Magyarbükös (Uő, 2008a. 285.).

G 38.2. Janku boszorkánya. Avram Janku előtt mindig egy fonóasszony jár, akit egy láthatatlan fekete kecske vezet, mutatja neki a jó utat, azt az irányt, amerre nem érheti veszedelem a lázadó vezért.

ER: Magyargyerőmonostor (Gyarmathy Zsigáné, 1899. 3.).

G 38.3. Avram Janku és Ferenc József. A fiatal Ferenc József rangrejtve, csak egy segédtisztje társaságában felkeresi Jankut a hegyek között, de a „havasok királya” nem tartja méltónak a császárt arra, hogy a találkozón megjelenjen. A szabadságharc leverését követően Janku hiába kér kihallgatást Bécsben, Ferenc József az őt ért megaláztatásra emlékezve nem fogadja az erdélyi románok volt vezérét.

ER: Kolozsvár (MTA NTI K 648/73–74. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).
→MZ II. Q 198.

G 38.4. Avram Janku iskolatársa. A románok Torockóra készülnek támadni, hogy felégyessék a várost. Egy helybeli férfi, aki egy iskolába járt Avram Jankuval, kimegy Janku elé egy szekér hússal és kenyérrrel, és rábírja, hogy békével vonuljanak el Torockó alól.

ER: Torockó (Keszeg Vilmos, 2004. I. 212.); Torockószentgyörgy (MZA 1053. – Magyar Zoltán gy., 2004); Torockó (Magyar Zoltán, 2008a. 208.).

G 38.5. Avram Janku szerelmese. A román felkelők leggyilkolják Brády gróf egész családját, köztük a Brády kisasszonyt is, akibe titkon szerelmes a vezérük. Amikor Avram Janku értesül a tömeggyilkosságról, és meglátja a halottak között a lányt is, elborul az elméje.

ER: Haró (Magyar Zoltán, 2009d. 105.).
→MZ III. G 38.9.

G 38.6. A késett kegyelem. Amikor Avram Janku értesül a Brádyak elfogásáról, azonnal levelet ír, hogy a foglyokat engedjék szabadon. Janku alvezére titokban késlelteti a küldönc indulását, és mire harmadnap a futár megérkezik a levéllel, a lázadók már mindannyiukat kivégezték.

ER: Zaránd vármegye (Gáspár Ármin, 1912. 12.).

G 38.7. Avram Janku menekülése. Avram Janku és csapata csak a polgári lakosságot meri támadni, és már a honvédek közeledtének a hírére elmenekül.

ER: Magyarkecel (Magyar Zoltán, 2007a. 221.).

G 38.8. Rózsa Sándor bosszúja. Rózsa Sándor hírére veszi annak, hogy Erdélyben Avram Janku az ő neve alatt pusztítja a Gyulafehérvár környéki magyar falvakat. Sietve Erdélybe vonul a csapatával, elfogja a román vezért, és büntetésül lefejezi.

ER: Magyarbükös (Magyar Zoltán, 2008a. 285.).

→MZ VII. B 65.1.

G 38.9. A megtévelyodott Avram Janku. A szabadságharc bukása után a csapatai által elkövetett tömeggyilkosságok miatti lelkiismeretfurdalástól/azért, mert kegyvesztetté válik a császári udvarban, Avram Jankunak elborul az elméje, és kéregetve, koldusként bolyong faluról-falura egészen a haláláig. Nincstelen csavargóként az eresz alatt hal meg, mint egy kutya.

ER: Zaránd vármegye (Gáspár Ármin, 1912. 8–13.); Kolozsvár (MTA NTI K 648/74. – Dóczyné Berda Amál gy., 1930-as évek); Torockó (EA 27805a/5. – Suba Dániel gy., 1998); Zsibó (Magyar Zoltán, 2007a. 221.); Vajasd (Uő, 2008a. 209.); Rákosd (Uő, 2009d. 105.).

G 39. Axente Sever és Csurilán.

G 39.1. Az isteni büntetés. Avram Janku román parancsnokai a szabadságharc után vezérükhöz hasonlóan koldusként és megháborodott elmével élik le hátralévő éveiket.

ER: Torockó (Orbán Balázs, 1871. V. 208.); Vajasd (Magyar Zoltán, 2008a. 209.).

G 41–60. Haynau

G 41. A késett kegyelem. Ferenc József kegyelmet ad a tizenhárom tábornoknak, de Haynau a parancs ellenére kivégezteti őket/addig nem engedi be a futárt a várba, amíg a kivégzéseket végre nem hajtják.

DT: Magyaregres (EA 2097/67. – Kiss József gy., 1947); Kerta* (Dömötör Ákos, 1998. 87. – ifj. Süle Sándor gy., 1947); Györfiszeg (Uo., 140. – Végh József gy., 1947).

AF: Tyukod (Luby Margit, 1985. 54–55. – 1947); Karcag (Sándor István, 1948. 143.); Békésszentandrás (Sándor István, 1953. 170–171. – ifj. Ligeti Lajos gy.); Szeghalom – 2 (Bereczki Imre, 1979. 254.); Csengersima (MOA 14207. – Bosnyák Sándor gy., 1987).

G 42. Miért nem koccint a magyar ember sörrel? Amikor a tizenhárom tábornokot kivégzik Aradon, Haynau örömeiben egy hordó sört csapra veret, és

minden osztrák tisztnek a kezébe ad egy korsóval, hogy koccintsanak ellenségeik halálának örömére. A magyar ember azóta nem koccint sörrel.

SZ: Korond (MOA 14206. – Bosnyák Sándor gy., 1970).

→MZ IV. F 76.7.

G 43. A láb felgyújtása. Haynau megtudva, hogy magyar honvédek bujkálnak a nádasban/az Ecsedi-lápban, megparancsolja, hogy gyűjtsák fel a nádat. A bujdosók szélirányban ellentüzet gyújtanak, s így megmenekülnek a tűzhaláltól.

AF: Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek); Nagygyéc (SZMA VIII/23. 117. – Nagy László gy., 1899); Nagygyéc (Luby Margit, 1957. 58–59. – 1947; Soltészné Pádár Ilona, 1991. 352.); Nagygyéc (Molnár József, 1975. 79. – Luby Margit gy., 1947).

G 43.1. Haynau tűzijátéka. Haynau azért gyűjtatja fel a lápot, mert tűzijátékot akar rendezni egy környékbeli grófkisasszonynak, akibe titkon szerelmes.

AF: Nagygyéc – 2.

G 44. Haynau rendelete. Haynau rendeletet bocsát ki, amiben az áll, hogy minden katonakorú férfi köteles jelentkezni sorozásra. A levelet az istentisztelet alkalmával a papoknak is kötelező felolvasni. A zsadányi lelkész felolvassa ugyan a rendeletet, de a szószékről hozzáfűzi, hogy ki-ki döntse el, hogy mit akar tenni: elrejtőzni inkább, vagy a császár kenyerét enni. A lelkész börtönbe kerül bátor szavai miatt.

AF: Köröszadány (Legendás Békés, 2005. 34–36. – K. Nagy Lajos gy., 1961).

G 45. A megalázó kegyelem. Egy 1848-as tisztviselő Haynau közbenjárására kegyelmet kap. Amikor az illető megtudja, hogy kinek köszönheti a szabadulását, vissza akar menni a börtönbe, mert annyira megaláznak tartja, hogy a vérbírótól kapja vissza a szabadságát.

AF: Gacsály (Luby Margit, 1985. 55. – 1947; Molnár József, 1975. 83.).

G 47. A Haynau-birtok eredete.

G 47.1. A vérdíjként kapott birtok. Haynau szatmári birtokait a szabadságharc leverésében játszott dicstelen szerepéért, az aradi vértanúk kivégeztetéséért kapja.

AF: Nagygyéc (SZMA VIII/23. 117. – Nagy László gy., 1899); Tivadar (Luby Margit, 1985. 57. – 1947); Fülöpödaróc (Molnár József, 1975. 79–80. – Luby Margit gy., 1947); Csenger (Molnár József, 1975. 78.); Nagygyéc (Mogyorósi Sándor, 1989. 56.).

G 47.2. A ki nem fizetett birtok. Haynau pénzért veszi ugyan szatmári birtokait, de soha nem fizeti ki a vételárat.

AF: Fehérgyarmat (Luby Margit, 1985. 57. – 1947; Molnár József, 1975. 80.).

G 47.3. A kegyelem fejében megszerzett birtok. Haynaunak megtetszik Nagygyéc és környéke, és a földesúr, Majláth gróf csak úgy mentheti meg az életét, ha a birtokait átengedi a vérbírónak.

AF: Kisgyéc (Reiner Bertalan, 1889. 13. szám; Molnár József, 1975. 80.); Fehérgyarmat, Nagygyéc (EA 2197/45., 54–56. – Luby Margit gy., 1947); Nagygyéc (Molnár József, 1975. 79. – Luby Margit gy., 1947); Fehérgyarmat (Luby Margit, 1985. 57. – 1947); Kisszekeres (Dömötör Ákos, 1998. 87. – Maksay Ferenc gy., 1947); Csenger (Molnár József, 1975. 78.); Csenger (Szendrő Iván, 1980. 83.).

G 47.5. Az ekével bekerített birtok. Haynau akkora birtokot foglal el, amekkorát ekével egy nap alatt bekerít. / Haynau annyira tart a környékbeli néptől, hogy árokkal keríti körül a birtokát.

AF: Kisgyéc (Reiner Bertalan, 1889. 13. szám; Molnár József, 1975. 80.); Csengersima (Szendrő Iván, 1980. 85.).

→MZ I. D 1.7.

G 48. A „mániás ember”.

G 48.1. Haynau tölgyfobotja. Haynau meztelenül járja a mezőt, és azzal szórazik, hogy két méteres tölgyfobotja segítségével bármilyen széles árkot keresztül tud ugrani. A bot a padlóba szúrva még száz év múltán is ott van a kastélyban – de senki nem nyúl hozzá.

AF: Kisgyéc (Reiner Bertalan, 1889. 13. szám; Molnár József, 1975. 80.); Nagygyéc (SZMA VIII/23. 115. Nagy László gy., 1899); Nagygyéc (Luby Margit, 1985. 57–58. – 1947; Molnár József, 1975. 79.); Nagygyéc (Dömötör Ákos, 1998. 88. – Luby Margit gy., 1947); Csenger (Molnár József, 1975. 78.); Csengersima (Szendrő Iván, 1980. 78.).

G 48.2. A nem szívesen látott vendég. Haynau próbál barátkozni a szatmári urakkal, de senki nem fogadja. / Amikor meglátják, hogy Haynau érkezik a kastélyhoz, a házigazda megszökik a hátsó ajtón, és csak az asszonyok társalognak vele kényszeredetten.

AF: Kisgyéc (Reiner Bertalan, 1889. 13–14. szám; Molnár József, 1975. 81.); Nagygyéc (SZMA VIII/23. 115. – Nagy László gy., 1899); Nagygyéc (Luby Margit, 1985. 57–58. – 1947); Nagygyéc (Molnár József, 1975. 79. – Luby Margit gy., 1947).

G 48.3. Haynau egyetlen barátja. Kovács Edus, az egyik szatmári úr a csengeri piacon találkozik Haynauval, aki éppen bocskort vásárol. Kovács átveszi tőle a bocskorokat, és a kocsjára akasztva viszi a vérbíró után. Csúfolódásból a családját attól fogva Bocskoros Kovácsoknak nevezik a környékbeli emberek.

AF: Nagygyéc (Luby Margit, 1985. 58. – 1947; Molnár József, 1975. 79.).

G 48.4. Haynau paranoiája. Haynaunak minden cselédje német (még a hóhéra is), mert nem bízik meg a magyarokban. Seholy nem eszik, mert fél, hogy meg-

mérgezik, és még az orvosságát is a komornyiknak kell előbb megkóstolnia, hogy megbizonyosodnék annak veszélytelen voltáról.

AF: Kisgéc (Reiner Bertalan, 1889. 13–14. szám; Molnár József, 1975. 81.); Nagygéc (Luby Margit, 1985. 58. – 1947; Molnár József, 1975. 79.); Nagygéc (Mogyorósi Sándor, 1989. 56.).

G 49. Haynau nem szűnő szadizmusa.

G 49.1. A Vérbíró. Haynau még a szabadságharc bukása után is végeztet ki embereket/akire megharagszik, azt nyomban kivégezteti.

FF: Szilvásvárad (EA 13474/27. – Magyar Etelka gy., 1998).

AF: Nagygéc, Újcsenger (Szendrő Iván, 1980. 81–82., 86.); Nagygéc – 3 (Mogyorósi Sándor, 1989. 56.).

G 49.2. A sérthetetlen birtok. Haynau állandóan gyalogszerrel járja a birtokát, és ha valakit rajtakap azon, hogy rálépett a földjére, azt az embert rögtön agyonlövi.

AF: Csengersima (Szendrő Iván, 1980. 78.).

G 49.3. A véres szoba. Haynau kastélyában az egyik szobába tilos belépni még a cselédjeinek is: az a Vérbíró kínzókamrája, ahol minden véres, a fal vérrel van festve, és ahol a kivégzőeszközök (bárd, pallos, fatönk) is láthatók.

AF: Csenger, Csengersima – 2, Nagygéc – 2 (Szendrő Iván, 1980. 80–81., 83., 85–86.).

G 49.3.1. Haynau kastélyában mindenütt láthatók vérfoltok.

AF: Nagygéc (Szendrő Iván, 1980. 81.); Nagygéc (Hermann Róbert, 2003. 33.).

G 49.4. A titkos süllyesztő. Haynau egy titkos süllyesztőt épített a kastélyába, amivel a pincébe/kínzókamrába süllyeszti az áldozatait.

AF: Csenger (Szendrő Iván, 1980. 87.).

G 49.5. Haynau kaszatömlőce. Haynau kastélyában egy kaszatömlőc működik: amelyik áldozatát oda beveti a Vérbíró, azt a kaszák miszlikbe vagdalják, a maradványokat pedig a víz kimossa a kastély alatt folyó Szamosba.

AF: Nagygéc (Soltész Pádár Ilona, 1991. 355. – Luby Margit gy., 1947); Csenger (Szendrő Iván, 1980. 82.); Nagygéc (Mogyorósi Sándor, 1989. 56.); Nagygéc (Hermann Róbert, 2003. 33.).

→MZ IX. C 43.3.

G 49.6. Haynau akasztófája. Haynau udvarán/a csengeri határban akasztófa áll, amelyre a Vérbíró sok ártatlan embert felkötött.

AF: Újcsenger, Csengerújfalu (Szendrő Iván, 1980. 86.).

→MZ IX. C 43.1.

G 49.7. Haynau áldozatainak csontjai. Haynau a kastélya padlásán tárolja áldozatai csontjait.

AF: Nagygéc (Mogyorósi Sándor, 1989. 56.).

G 49.8. Haynau áldozatainak kísértetei. Haynau kastélyának padlásán az általa kivégzett honvédek masírozását hallani éjszakánként.

AF: Nagygéc – 2 (Mogyorósi Sándor, 1989. 56.).

→MZ IX. J 12.

G 50. Haynau kocsisa. Haynau észreveszi, hogy a kocsisa lopja a lovaktól a zabot, és büntetésül kikötteti a cselédet. Aki felhúzza a csigával, ott marad mellette, hogy elhajtsa róla a legyeket, mire a kocsis azt mondja neki: „Ne hajtsd el, mert éhesebb jön majd helyette!” Haynau e szavak hallatán leoldoztatja a kocsist, mert belátja, hogy ha másik kocsist fogad fel, az még a mostaninál is éhesebb lesz, és még több zabot fog titokban eladni.

AF: Csenger (Szendrő Iván, 1980. 84.).

→MZ IX. C 82.1.1.

G 51. A disznófejű asszony. Haynau egy disznófejű asszonyt tart a kastély egyik szobájában. Ha valakit meg akar félemlíteni, beviszi a szobába az illetőt, és megmutatja neki a torzszülöttet.

AF: Nagygéc (Szendrő Iván, 1980. 80–81.).

G 52. Haynau kutyafejű lánya. Haynaunak torzszülött gyereke, egy szőrös, kutyafejű/disznóagyarú lánya van, aki az apjára mondott rengeteg átok miatt (a honvédek és az aradi vértanúk kivégzése miatti isteni büntetésként) született ilyennek.

AF: Fülöpösdaróc (EA 5579/53–54. – Luby Margit gy., 1947; Molnár József, 1975. 79–80.); Nagygéc (EA 2197/56. – Luby Margit gy., 1947; Soltészné Pádár Ilona, 1991. 355.); Csenger – 2 (Molnár József, 1975. 78.); Csenger, Csengersima – 2, Csengerújfalú, Nagygéc – 2 (Szendrő Iván, 1980. 80–82., 86–87.); Csengersima (MOA 14205. – Bosnyák Sándor gy., 1987).

→MZ III. A 75.

G 53. Haynau fia. A kivégzett Batthyány Lajos miniszterelnök fia a kaszinóban összetalálkozik Haynau fiával. Az meglátva a falon Batthyány arképét, fennhangon szóvá teszi, hogy miért rakják ki egy kutya képét a falra, mire Batthyány fia szó nélkül agyonlövi őt. / Batthyány fia azért lövi agyon Haynau fiát, hogy a Vértanúk is tudja meg, hogy milyen érzés egy közeli hozzátartozóját elveszíteni. Batthyány fiát arra ítélik, hogy a kastélya tetejéről ugrasson le a lovával: a ló szörnyethal, Batthyány viszont életben marad, mindössze a lábát téri el.

DT: Rábakovácsi – 2 (SMK 257/VII. 6. – Dömötör Sándor gy., 1955).

→MZ II. P 268.2.1.

G 54. A bátor ellenállók. Haynaut annyira gyűlölik a környékbeli urak, hogy a látogatását senki sem adja vissza, a meglátogatott porcsalmi esperes sem, ellenben attól kezdve karddal az oldalán megy fel vasárnaponként ígét hirdetni a szószékre. / Haynau pofon vágja a szomszédos község csordását, mert azt a saját legelőjén találja. A megütött pásztor haragjában megkergeti a táborno­kot. / Egy környékbeli birtokos szembeköpi Haynaut, amikor az szarvasmarhát akar tőle vásárolni, majd a megtorlás elől az Ecsedi-lápba menekül, és utóbb Olaszországban Garibaldi katonája lesz.

AF: Kisgéc – 2 (Reiner Bertalan, 1889. 14. szám; Molnár József, 1975. 81.); Csenger – 3 (Molnár József, 1975. 78., 78–79., 83.).

G 55. Haynau fősvénysége. Haynau rendkívül fukar, és amikor Szatmárnémetiben jár, a magyar nyelvű éttermi étlapon a legolcsóbb menüre bök rá, hogy abból hozzanak neki. Haynaut figyelmeztetik, hogy az étlap legalján lévő két garasos menü a lovak abrakjára vonatkozik.

AF: Nagy­géc (Luby Margit, 1957. 58. – 1947; Molnár József, 1975. 79.; Dömötör Ákos, 1998. 89.).

→MZ IV. F 20.5.

G 56. Haynau kutya. A zselicségi kanászok a legmérge­sebb komondor kutyájukat Haynaunak nevezik el. Amikor a pandúrok kérdőre vonják a pásztort az elnevezés miatt, az azzal vágja ki magát, hogy a kutya nem Haynau, hanem tisztességes magyar neve van: Hajnal.

DT: Zselicség (Eperjessy Ernő, 2004. 150. – 1960-as évek).

G 57. Haynau és a debreceni csikós. Haynau lovat vásárol a lányának egy debreceni csikóstól. Amikor az megtudja, hogy ki volt a vevője, Haynau után hajtja a pénzt, mert „érzi rajta a vérszagot”.

AF: Csongrád megye (Ujváry Zoltán, 2004. 55. – Móra Ferenc gy.).

G 58. A megvert Haynau. Haynau Angliába járva ellátogat egy gyárba/sőrfőzdébe. Amikor a munkások megtudják, hogy látogatójuk a magyar szabadságharc véres kezű leverője, alaposan helybenhagyják az osztrák táborno­kot.

AF: Kisgéc (Reiner Bertalan, 1889. 14. szám; Molnár József, 1975. 82.); Nagy­géc (Luby Margit, 1985. 58. – 1947; Molnár József, 1975. 79.); Nagy­géc (Hermann Róbert, 2003. 33.).

G 59. Haynau halála.

G 59.1. Haynau koporsója. A székelyek megsokallva Haynau gatzetteit, csinálnak egy koporsót, azt bevonják fekete szövettel, és beviszik a Vérbíró hálószo­bájába. Amikor Haynau meglátja a szobában a koporsót, megőrül, és bomlott elmével hal meg.

ER: Katalin­falva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 359.).

G 59.2. A férgek által felfalt Vérbíró. Haynau isteni büntetésként nagy kínok között hal meg: a férgek elevenen eszik meg a testét.

AF: Mezőberény (Dömötör Ákos, 1998. 88. – Bertalan Emma gy.).

DT: Kerta (Dömötör Ákos, 1998. 87. – ifj. Süle Sándor gy., 1947).

G 59.3. Az elevenen felboncolt Haynau. Amikor Haynaut boncolják és felfűrészelik a koponyáját, az orvosok döbbenet látják, hogy az agyvelő még lüktet benne. Az egyik orvos felkap egy kést, és beledöfi Haynau agyába, aki végül ez által hal meg.

KM: H. n. (Tóth Béla, 1896. 176.).

G 59.4. Az elevenen eltemetett Haynau. Haynaut tetszhalottként temetik el. Amikor a lánya kiásatja, döbbenet látják, hogy a keze össze van marcangolva.

ER: Szépkényerúszentmárton (Magyar Zoltán, 2011a. II. 50.; Uő, 2012a. 221.).

G 60. Haynau kísértete. Haynau lelke nem tud megnyugodni, és lidércként/kísértetként bolyong volt kastélya környékén.

AF: Nagygéc (Magyar Nemzet, 2007. május 5. 29.).

→MZ IX. J 14.

G 61–70. Hitler

G 61. Hitler származása.

G 61.1. Rudolf mint Hitler. Hitler valójában a Németországba szökött, ott álnevet felvett Rudolf trónörökösrel azonos.

DT: Csákvár (EA 8051/46. – Dobos Ilona gy., 1966).

AF: Nyírbátor (BIMA 141-83/25. – Ratkó Lujza gy., 1983); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 41.).

ER: Szamosardó (MZA 39433. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szamosardó (Magyar Zoltán, 2007a. 224.).

→MZ II. Q 307.7.

G 61.2. Rudolf trónörökös fia. Hitler édesapja az elbujdosott Rudolf trónörökös.

DT: Nagykarácsony (Dobos Ilona, 1986. 220.); Középpulya (Gaál Károly, 1988. 279–280.).

FF: Taktaszada (EA 19224/75–77. – Szabó Lajos gy., 1976); Aggtelek (GA 958/5. – Zádori Zsolt gy., 1988).

AF: Kállósején-Újfaluret (JAMNA 292-67/210–213. – Erdész Sándor gy., 1963); Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. III. 495.).

→MZ II. Q 307.7.1.

G 61.3. Hindenburg fia. Hitler az első világháború német hadvezérének, Hindenburgnak a fia.

DT: Pilisvörösvár (Dobos Ilona, 1986. 220.).

G 61.4. Hitler Lajos fia. Hitler édesapja egy Hitler Lajos nevezetű budapesti vasutas (állomásfőnök).

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 111.).

G 65. Hitler hasonmásai. Hitlernek több hasonmása is van, akik Hitlert képviselve látogatják a front különböző részein a katonákat.

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 337.).

G 68. Hitler bujdosása. Hitler nem halt meg, hanem csak az egyik szárnysegédjét ölték meg helyette. A nácik vezére valójában titokban Spanyolországba/Dél-Amerikába szökik, és onnan irányítja a világot. Ha majd elkészül a csoda-fegyver, újra el fog jönni.

DT: Szigetmonostor* (EA 8387/7. – Dobos Ilona gy., 1967); Burgenland (Dobos Ilona, 1986. 219. – Gaál Károly gy.); Balatonfüred, Hajmáskér (Dobos Ilona, 1986. 218.).

FF: Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 233.).

G 69. Az elkárhozott Hitler. Hitler a bűnei miatt/mert nem tud helyes feleletet adni az ördögnek, a pokolra jut.

SZ: Istensegítség* (Bosnyák Sándor, 1984. 185.).

G 70. Hitler, az Antikrisztus. Hitler valójában a megtestesült Antikrisztus.

SZ: Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1977. 79.).

G 71–80. Külföldi kommunista vezetők

G 71. Lenin.

G 71.1. A megszületett Antikrisztus. Lenin a megszületett Antikrisztus. Erre utal Lenin neve is, hiszen az Antikrisztus neve Lenni, azaz Lenin.

SZ: Gyimes: Rakottys (Bosnyák Sándor, 1992a. 15.; Uő, 2001b. 126.).

→MZ IV. N 105.2.

G 71.2. Találkozás Leninnel. Egy oroszországi hadifogoly memoratja egy Leninnek vélt férfival való találkozásról.

DT: Dunaszentpál (Timaffy László, 1974. 66–67.; Uő, 1976. 85–86.; Uő, 1980. 213–214.).

G 71.5. Lenin képmása. Lenin helyett valójában csak viaszból készült képmását mutogatják a moszkvai mauzóleumban.

KM: Budapest (MZA 26965. – Magyar Zoltán gy., 1990).

G 72. Sztálin.

G 72.1. Sztálin hasonmásai. Valaki a Szovjetunióban járva meglátogatja egy ismerőst a kórházban, és véletlenül betéved egy kórterembe, ahol az ágyakon 37 Sztálint pillant meg. Valamennyien Sztálin dublőrjei, akik ott pihenik ki a fáradalmaikat.

ER: H. n. (Dobos Ilona, 1986. 219.).

G 72.2. Az égi tünemény. Az 1950-es évek elején egy alkalommal alkonyatkor a vörösbe borult égbolton Sztálin életnagyságú képe rajzolódik ki, amit sokan látnak.

FF: Jósfafő (Magyar Zoltán, 2001a. 374.); Rudna (L. Juhász Ilona, 2007. 107.); Szendrő (MZA 102.214. – Gergely Tamás gy., 2013–2014).

G 72.3. Sztálin születésnapja. Sztálin születésnapját megünneplendő a kommunisták hatalmas máglyát akarnak gyújtani a Karancs-hegy tetején, de a fa – hiába öntik le még petróleummal is – nem gyullad meg, csak füstöl. A karancsi Szűz Mária nem engedi a szentségtörést a szent helyen.

FF: Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 66. – 1952).

G 72.4. Sztálin képmása. Sztálin halála után a külföldi vendégeknek megmutatják a halott kommunista vezér bebalzsamozott holttestét. A vendégek dermedten konstatálják, hogy Sztálin helyett egy viaszbábu fekszik a ravatalon.

KM: Budapest (Dobos Ilona, 1986. 218.).

G 72.5. A megsiratott Sztálin. Egy analfabéta párttitkár három zsebkendőt sír tele Sztálin halálakor.

FF: Márianosztra (MZA 110188. – Magyar Zoltán gy., 2017).

G 72.7. Sztálin a túlvilágon. Amikor Sztálin meghal, ő is Szent Péter elé jut. Szent Péter megkérdezi tőle, hogy hová akar kerülni a túlvilágon? Először egy szobát mutat neki, ahol esznek-isznak, zeneszóra mulatnak. Sztálin örömmel ott marad, de egy idő után megunja a dáridót és visszamegy Szent Péterhez, hogy már csendesebb helyre vágyik. Szent Péter egy másik szobába vezeti, ahol csendesen imádkoznak a bent lévők. Sztálinnak nem tetszik e második szoba, és azt mondja Péternek, hogy mégis inkább az elsőt választja. Szent Péter visszavezeti oda, kinyitja az ajtót, melyen hatalmas láng csap ki. Amikor Sztálin reklamálni kezd, hogy a hely nem azonos azzal, ahol volt, Szent Péter figyelmezteti őt, hogy az előbbi mulatság csak propaganda volt, majd fenéken bilentve, belöki a pokolba a szovjet diktátort.

FF: Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 578–579.).

→Adomák, legenda-trufák.

G 72.8. Sztálin, az Antikrisztus. Sztálin valójában a megszületett, megtestesült Antikrisztus.

SZ: Andrásfalva (Bosnyák Sándor, 1977. 46.).

G 73. Hruscsov.

G 73.1. Az árdányi Hruscsov. Hruscsov valójában egy Beszterce-vidéki román juhász, aki az első világháborúban orosz hadifogságba esik, és ott a kommunisták közé áll. Miután fényes politikai karriert fut be és ő lesz a Szovjetunió első embere, többször is hazalátogat vadászni szülőfaluja határába. Árdányban lakó féltestvére felismeri, és szeretne találkozni Hruscsovval, de a belügyi szervek megtiltják neki, nehogy a titok napvilágra kerüljön.

ER: Sófalva („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 108–109. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1995); Sófalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 232.).

G 73.2. Hruscsov Párizsban. Hruscsov párizsi látogatásakor az összes emigráns magyart összegyűjti a rendőrség, és Korzikára viszik őket, ahol arra a néhány napra teljes ellátásban részesülnek. A magyarok névsorát a szovjetek adják meg a francia titkosszolgálatnak, hogy elkerüljék a pártfőtitkár elleni tüntetéseket.

KM: Budapest – 2 (Bosnyák Sándor, 2006. 92–93., 93.).

G 74. Tito.

G 74.1. Tito hasonmásai. Titónak több hasonmása is van, akik különféle hivatalos alkalmakon szerepelnek helyette.

KM: Budapest (Dobos Ilona, 1986. 219.).

G 75. Mao Ce-tung.

G 75.1. Mao Ce-tung eltitkolt halála. Mao Ce-tung halálát sokáig eltitkolják, és a fogadásokon és felvonulásokon egy dublőrt szerepeltetnek helyette.

KM: Budapest (Dobos Ilona, 1986. 219.).

G 78. Groza Péter (Petru Groza).

G 78.1. Groza Péter öröksége. Groza Péter apósának aranybányája van, és az arannyal kevert földet söröshordókba töltve csempézi ki Olaszországba, ebből gazdagodik meg a Groza család.

ER: Bácsi (Magyar Zoltán, 2009d. 107.).

G 79. Gheorghe Gheorghiu-Dej.

G 79.1. Gheorghiu-Dej kaszákútja. Gheorghiu-Dej a villája udvarán lévő szuromnyokkal kiszegezett kútba dobhatja be az általa elítélt embereket.

SZ: Kászonyjakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 68.).

→MZ IX. C 43.3.

G 80. Nicolae Ceaușescu.

G 80.1. Ceaușescu testvére. Ceaușescuék családjában két Miklós nevű fiútestvér is van, mert az apja Ceaușescu születésekor részszegségében megfeledkezik arról, hogy már van egy ugyanolyan nevű fia. A két testvér szinte megszólalásig hasonlít egymásra.

ER: Szilágysámson (Magyar Zoltán, 2009c. 83.).

G 80.2. Ceaușescu apjának sírja. Amikor Ceaușescu a feleségével felkeresi apjának a sírját, döbbenten látják, hogy az öreg végső nyughelye tele van emberi ürülékkel. Elena azt kérdezi a férjétől, hogy vajon az ő sírjuk is így fog majd kinézni, mire Ceaușescu azt válaszolja, hogy nem, mert nem fog a népnek enni adni.

ER: Szilágysámson (Magyar Zoltán, 2009c. 83.).

G 80.3. Ceaușescu portréja. Ceaușescu udvari festője egy nagyméretű képet fest a pártfőtitkárról, amelyet aztán az ország összes állami intézményében kötelező kitenni. A festő tréfából, utalva a pártfőtitkár eredeti mesteriségére, egy faszöveget fest Ceaușescu szájának a sarkába, olyan aprót, hogy azt csak nagyítóval lehet észrevenni. Miután a festő külföldre szökik és a „titkot” nyilvánosságra hozza, az összes képet kénytelenek kicserélni.

SZ: Székelyudvarhely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 508.).

G 80.4. Ceaușescu felesége.

G 80.4.1. Elena ruhatára. Elena Ceaușescunak olyan hatalmas ruhatára van, hogy ugyanazt a ruhát soha nem veszi fel kétszer.

ER: H. n. (Nagy Ilona, 2006. 417.).

G 80.4.2. A „tudós vegyész”. Elena Ceaușescut, mint tudós vegyészt, a Román Akadémia tagjává választják, holott írni-olvasni sem tud, és a CO₂-t egy nyilvános beszédében ko-doj-nak mondja. Számos kitüntetéssel is elhalmozzák azokért a dolgozatokért, amiket az ő neve alatt mások írtak. Amikor egyszer Cambridge-ből hoznak neki kitüntetést, Elenát elrejtik az angol professzorok elől, nehogy az igazságra fény derüljön.

ER: H. n. (Nagy Ilona, 2006. 417.).

SZ: Székelyudvarhely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 508–509.).

G 80.5. Ceaușescu barátjának háza. Ceaușescu egyik barátjának, akivel együtt raboskodott a börtönben, az árvíz elviszi a házat. A barát megkeresi a pártfőtitkárt, és a segítségét kéri. Ceaușescu intézkedik, hogy az embernek építsenek egy új házat. Eltelik néhány hónap, de nem történik semmi, mire a barát visszamegy Ceaușescuhoz, és szóvá teszi, hogy még hozzá sem kezdtek a ház építésének. Ceaușescu behívja az államtitkárt, és emlékezteti arra, hogy mit

adott neki utasításba. Az államtitkár hoz egy újságot, és mutatja, hogy ott van benne fényképen az illető új háza, mire Ceaușescu széttárja a kezét, hogy lám, minden rendben van, csak éppen így jár az, aki nem olvas újságot.

ER: Szilágysámson (Magyar Zoltán, 2009c. 83.).

G 80.6. Ceaușescu hivatalos látogatása.

G 80.6.1. Ceaușescu patyomkin faluja. Azért, hogy a városba érkező Ceaușescu mindennel elégedett legyen, a helyi kommunista előljárók a település bejáratához három sorban szép nagy kukoricát ültetnek, amely a pártfőtitkár távozását követően nyomban elfonnyad.

ER: Szamosújvár/Újkígyós (MZA 99451. – Magyar Zoltán gy., 2014).

G 80.7. A válóperes asszony. Egy nő válópert indít, és a bíróságon sorolva a férjével szembeni kifogásait, azt is szóvá teszi, hogy a férfi egész nap csak parancsokat osztogat, „mint Ceaușescu”. A bíró ennek hallatán rögtön két év börtönre ítéli az asszonyt.

ER: Torda (Keszeg Vilmos, 1991. 3. – 1984).

G 80.8. Ceaușescu gátja. Ceaușescu olyan gátat épít Székelyudvarhely közelében, amelybe hatalmas mennyiségű robbanószert rejt el, hogy ha a székelyek fellázadnának ellene, a gát felrobbantásával eláraszthassa vízzel a környéket. E titkot egy a szekérre felkérérdzkedő, vándorló koldus árulja el a helybelieknek.

SZ: Zetelaka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 205.).

G 80.9. Ceaușescu palotája. Az elnöki palota építésénél sok titkos helyiséget és föld alatti járatot is kialakítanak az épületben. Azokat az embereket, akik az épületet megtervezték és felépítették, Ceaușescu megöleti, nehogy napvilágra kerüljön a titok.

SZ: Kászonalitíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 68.).

MO: Lészped (Álmok és látomások I., 2009. 265. – Peti Lehel gy., 2008).

→MZ I. H 107.

G 80.12. Ceaușescu rémtettei.

G 80.12.1. Az engedetlen miniszter. A minisztertanácsban mindenki helyesli Ceaușescu tervét, csak az egyik miniszter fogalmaz meg kételyeket, mondván, hogy a döntés következményét még nem látja jól. Ceaușescu meghívja magához vendégségbe az illetőt. A terített asztal mellett Ceaușescu az embereivel lefogatja a minisztert, és egy villával kiszúrja mind a két szemét, majd azt kérdezi tőle: „Na, most már jól látod a dolgot?”

SZ: Kászonalitíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 68.).

G 80.12.2. A fiatal lányok vére. Ceaușescu annak érdekében, hogy fiatalos és hosszú életű legyen, bizonyos időközönként fiatal lányok véréből vérátömlesztést kap. A legszebb kék szemű, szőke és barna hajú leányokat választják ki a számára, akiket heteken át vitamindús drága ételekkel etetnek, majd megcsapolják/lecsapolják a vérüket Ceaușescu számára.

AF: Szatmárnémeti (Bélteki Enikő, 2004. 176.).

ER: Dicsőszentmárton vidéke (MZA 66795. – Peti Lehel gy.); H. n. (Peti Lehel, 2012. 98.).

MO: Lészped (Kóka Rozália, 2006. 150–151.); Lészped (Tánczos Vilmos, 2006. 218–219.; Peti Lehel, 2008. 176.; Uő, 2008b. 544. – Peti Lehel gy.); Lészped (Álmok és látomások I., 2009. 265. – Peti Lehel gy., 2008).

→MZ II. K 62.3. →MZ II. K 74.

G 80.14. Ceaușescu bukása. Ceaușescu halálának a napját kikopogja a somlyóújlaki bűvös asztal. / Ceaușescu bukását és kivégzését többen is látják már előre álomban/látomásban.

ER: Somlyóújlak (Turai Tünde, 1999. 258.).

SZ: Gyimes: Magyarcsügés (Virt István, 2003. 257.).

MO: Lészped (Pozsony Ferenc, 1998. 75.); Lészped – 2 (Álmok és látomások I., 2009. 339–340., 340–341. – Bosnyák Sándor gy., 2000); Lészped – 4 (Uo., 159–160., 265–266., 341. – Peti Lehel gy., 2008).

G 80.15. Az elmenekült Ceaușescu. Ceaușescut nem végzik ki, mert a feleségével sikerül elmenekülniük tengeralattjáró azon a föld alatti csatornán keresztül, amit a tengertől egészen a bukaresti elnöki palotáig építettek. A tengeralattjáróról Kubába mennek, egy tengerparti szállodában élnek Fidel Castro vendégként, várva az alkalmas időt a visszatérésre.

KM: Budapest (Nagy Ilona, 2006. 417. – A Reform c. napilap híre nyomán, 1990).

AF: Szatmárnémeti (Bélteki Enikő, 2004. 177.).

G 80.16. Ceaușescu túlvilági bűnhődése. Ceaușescu az általa elkövetett bűnök miatt halála után a pokolba kerül, és a pokol tüzében ég. Hátán egy nagy zsákkal, amelybe a bűnei vannak pakolva, hét malmot kell, hogy felkeressen, hogy ott a bűnök terhétől megszabadítsák. Mivel mindegyik malomnál elutasítják, égő lélekkel kénytelen visszatérni a pokol egy sötét bugyrába, ahol a véruktól megfosztott leányok jelennek meg neki, és nem hagyják egy percre sem nyugodni. Ceaușescu felesége, aki életében még a férjénél is rosszabb volt, a pokol legmélyebb zugába („a pokol talpába”) kerül, és ott bűnhődik a világ végezetéig.

MO: Lészped (Kóka Rozália, 2006. 150., 150–151.); Lészped (Álmok és látomások I., 2009. 266–269. – Peti Lehel gy., 2008).

H 1–100. NEGATÍV HŐSÖK 2. ÁRULÓK

H 1–20. Régmúlt idők árulói

H 1. Dárius lánya. Dárius király lánya elárulja a titkos alagút bejáratának a helyét és azt, hogy az apja fordítva patkolt lovon közlekedik. Dáriust az ellenségei elfogják, és megölik, de mesés gazdagságú kincsei továbbra is rejtve maradnak, és máig is ott vannak földalatti palotájában a Cigányhavas mélyében.

ER: Gyalu (Szabó Géza, 1978. 70–71.).

H 2. A veres barátok elárulása.

H 2.1. Az áruló templomos. A Léka várát ostromló királyi csapatok elfognak egy Hubert nevű templomot lovagot, és megfenyegetik, hogy megölik a menyasszonyát, ha nem mutatja meg nekik a várba vezető titkos alagút bejáratát. Hubert elárulja az alagút helyét, amikor azonban szemtanújává válik annak, hogy az ellenség az utolsó szálig lemészárolja a bajtársait, lelkiismeret-furdalástól vezérelve a menyasszonyával együtt leveti magát a toronyból a mélybe.

DT: Léka (Mednyánszky Alajos, 1829. 442–449.; Uő, 1834. 67–73.); Léka* (Mohl Adolf, 1926. 50–57.); Léka (Schermann, Aegid, 1936. 27–29.); Léka (Olvasókönyv, é. n. 178–183.).

H 2.2. Mecs barát. A haralyi veres barátok zsarnoki uralma ellen fellázad a környékbeli nép. A templomosok Mecs nevű kulcsárát elfogják, és arra kényszerítik, hogy segítsen nekik bejutni az erődített kolostorba. Mecs a kolostor kapuit megkopogtatva bebocsáttatást kér, és az örök felismerve a tisztartó hangját, megnyitják a kaput, mire betódul a kolostor falainál elrejtőzött nép, és felkoncolja a rossz hírű szerzeteseket. A győzelem emlékéül a kolostor mellett létrejövő települést Imecsfalvának nevezik el.

SZ: Haraly (Pesty Frigyes, 1864. Háromszék, 84.); Haraly (Orbán Balázs, 1869. III. 136.).

H 3. Csabor úr árulója. Az álnok románvásári püspök elárulja a magyar királyt, és meggyilkoltatja az uralkodó által hozzá küldött Csabor urat. A király sereget küld bosszúból Moldvába, és a főpapot börtönbe záratja.

MO: Románvásár vidéke (Erdélyi János, 1846. I. 471–473.; Uő, 1850. 122.).

→MZ II. G 198.

H 4. Hédervári Kont elárulása. Kont 32 társával összeesküvést sző az uralkodó ellen, de egy sötét lelkű morva gróf értesíti a királyt a főúr szándékairól, és Zsigmond elfogatja a lázadókat. A nemesek kivégzését követően a morva grófot nem

hagyja nyugodni a lelkiismeret-furdalás, és arra a hédervári nyárfára akasztja fel magát, amelynek a lombjai alatt korábban Kont és hívei tanácskoztak.

DT: Hédervár (Ruff Andor, 1928/1938. 35.); Hédervár (Timaffy László, 1992. 126–128.).

H 5. Ozorai Fülöp. Ozorai Fülöpöt, a csizmadiából lett temesi főispánt mint a magyar király követét megvesztegetik a velenceiek, hogy addig húzza a tárgyalást, amíg felkészülnek a háborúra. Zsigmond király értesülve Ozorai Fülöp árulásáról, elfogatja a főurat, és büntetésül olvasztott aranyat öntet a szájába.

KM: H. n. (Budai Ferencz, 1805. III. 36. – 15. század eleje).

H 6. A lelakatolt szájú barát. Egy szerzetes elárulja a gyónási titkot, amiért büntetésül a szájára lakatot tesznek, és élve befalazzák a vár pincéjébe.

FF: Blatnica – 4.

AF: Bodrogszerdahely.

→MZ II. J 53. →MZ III. F 55.4.1.

H 8. Sátorlajújhely elfoglalása. Perényi Péter szeretné magáénak tudni Sátorlajújhely várát is, de az özvegy várúrnő, Ráskay Magda nem adja neki, és a házassági ajánlatát is visszautasítja. A szépséges özvegycet spanyol kapitánya is eredménytelenül ostromolja a szerelmével, amiért bosszúból áruoló lesz és megnyitja Perényi előtt a vár kapuit. A kapitány megbánva a tettét, önkezével vet véget az életének.

FF: Sátorlajújhely (Zemplén vármegye és Sátorlajújhely, 1905. 143.).

H 10. Báthori hűtlen felesége. Báthori ellenségei Szinérváralja várát ostromolják, de sehogy sem sikerül elfoglalniuk azt. Az ostromlók vezére cselhez folyamodik: elcsábítja Báthori feleségét, és rábírja az asszonyt, hogy tudja meg az urától, hogy melyik a vár leggyengébb pontja, honnét lehet az erődítményt bevenni. Báthori mit sem sejtve elárulja a titkot a feleségének, aki pedig azt megmondja az ellenség vezérének. Másnap már arról a helyről kezdik ostromolni a várat, ahol a leggyengébbek a falak, ahonnét az egyedül bevehető. Báthori átlátva azt, hogy felesége hűtlensége okozta a veszét, szolgálival megfoghatja, szurkos tekercsekkel körülkötözi, és elevenen elégeti az asszonyt, majd elmenekül a várból. A várúrnő azóta éjjelente bagoly/medve alakjában megjelenik a romok között, virradatig ott marad, majd eltűnik.

ER: Szinérváralja (EA 1916/15–17. – Fábíán Elemér gy., 1912–1914; Luby Margit, 1985. 38–39.).

→MZ II. K 96.1. →MZ IX. J 15.

H 15. Az áruló hajdú. Bocskai hajdúi a bodrogszerdahelyi kaszárnyában halálra vagdálnak egy árulót. A kivégzés helyét évszázadok múltán is számon tartják a helybeliek.

AF: Bodrogszerdahely (Magyar Zoltán, 2009b. 56. – Éless István gy., 1923).

H 18. Gál Júdás útja. Havasi út a Hargitán, amely annak a Gál nevű székelynek a nevét örökíti meg, aki ott vezeti keresztül a hegyen ágyúikkal a császári katonákat, hogy aztán azok leágyúzhassák Madéfalvát és az oda összegyűlt lázongó székelyeket.

SZ: Székelyudvarhely (KJNTA 2176-08/2. – Ambrus Mónika Mária gy., 2008).

H 21–40. Török kori árulók

H 21. Árulás kapzsiságból.

H 21.1. Az áruló kőszegi bíró. Amikor 1532-ben a törökök ostromolni kezdik Kőszeg várát, a városi tanács elhatározza, hogy az utolsó csepp vérükig védeni fogják azt. A város vén bírása, Herman még azt is indítványozza, hogy aki árulóvá lesz, annak bőre büntetésül eleven nyúzzassék le. A hosszan elhúzódó ostrom alatt Herman cimborálni kezd az ellenséggel, megígérve, hogy a várat a kezükre juttatja, árulása azonban kitudódik, és a bírón végrehajtják az önmagára mondott kegyetlen ítéletet. Hermant menekülés közben fogják el, és a róla elnevezett Herman kútja mellett nyúzzák meg. A bíró összeasztott bőrét és a kést, amellyel a bőrt lefejtették, a 19. század közepén még ott őrizték a városháza régiségei között.

DT: Kőszeg (Vasárnapi Ujság, 1854. 220.); Kőszeg (Virághalmi Ferenc, 1859. 14.); Kőszeg (Hunfalvy János, 1860. II. 361.); Kőszeg (Hanusz István, 1980. 68.); Kőszeg – 2 (EA 8890/2., 5. – Dobos Ilona gy., 1968); Kőszeg – 2 (EA 8892/2., 10. – Dobos Ilona gy., 1968).

H 21.2. Finkensteini Fink Konrád. Finkensteini Fink Konrád császári hadnagy Buda visszafoglalása után (1687-ben) kétezer aranyért szövetkezik a székesfehérvári basával, hogy a várat visszajuttatja a törökök kezére. Egy környékbeli paraszttal levelet küld a basának, de a paraszt csizmájában megtalálják a vár feladásáról szóló levelet, és az árulás kitudódik. A hadnagyot lefejezik, és a testét négyfelé vágják, a levelet vivő parasztot pedig a budai Nap-hegyen büntetésül nyársba húzzák.

DT: Buda (Palugyay Imre, 1852. I. 63.); Buda (Thirring Gusztáv, 1900. 34.; Szendrey Zsigmond, 1927. 197.).

H 21.3. Schulz ezredes. A törökök két, a török tolmács által küldött, arannyal teletöltött dinnyével megvesztegetik az Ojtozi-szorost/az Ósánc-szorost őrző határőrök német parancsnokát. Az ezredes a katonáknak fegyvertisztítást rendel el, és közben értesíti a törököket. Miközben a katonák javában pucolják a szétszedett fegyvereket, az ellenség meglepi és lemészárolja őket. A vészről értesülő székely huszárok csakhamar a helyszínen teremnek, és rajtaütnek a török seregen. A menekülő törökök között az áruló Schulz is holtan marad a csatáté-

ren. / Az áruló parancsnokot a huszárok elfogják, és az aranyat megolvasztva a torkába öntik.

ER: Bodza (Kőváry László, 1852. 177.); Bodza, Hétfalu (Orbán Balázs, 1873. VI. 70., 128., 178.).

SZ: Háromszék (Kőváry László, 1842. 265.).

→MZ III. H 5.

H 22. Árulás személyes bosszúból.

H 22.1 A gyulai katona. Egy várbeli katonát büntetésül a várkútba vetnek, de a katona nem hal meg, mert a gúzsból kiszabadulva rátalál a kútból nyíló alagútra, amin keresztül megszökik. Bosszúból elárulja a törököknek az alagút bejáratát, akik azon át bejutnak, és meglepetésszerűen elfoglalják a várat.

AF: Gyula (EFMA 653-78/1. – Kara Mária gy., 1967).

H 22.2. A drégelyi katona. Egy várbeli katona összeveszik a barátaival, akik a társukat kilövik a várból. A katona bosszúból átmegegy a török táborba, és a basának száz aranyért cserébe elárulja a vár titkos bejáratát. A törökök az áruló katonának köszönhetően elfoglalják Drégely várát.

FF: Bernecebaráti (EA 2455/4. – Szabó László gy., 1951).

H 23. A törökök által megbüntetett árulók.

H 23.1. Az áruló varga. A törökök már régóta ostromolják Drégely várát, de nem tudják elfoglalni azt. Egy szomszédos falubeli (drégelypalánki/nagyoroszi) varga felajánlja a basának, hogy egy zsák aranyért megmutatja nekik a vár titkos bejáratát, melyen át könnyűszerrel elfoglalhatják az erődítményt/megmutatja nekik a vár leggyengébb pontját, ahonnan az könnyen bevehető. A basa megígéri neki, hogy ha sikerül bevenniük Drégelyt, annyi aranyat ad neki, amennyi a bőrébe befér. Amikor a vár elfoglalása után a varga jelentkezik a basánál a kialakított jutalomért, a török vezér megnyúztatja az árulót, a bőrét teletölteti arannyal, majd az arannyal kitömött bőrt a közeli tóba dobhatja/a varga megnyúzott testét a basa a közeli tóba dobhatja, az arannyal töltött emberbőrt pedig elküldi a varga feleségének. A tavat azóta az áruló vargáról Varga-tónak nevezik a környékbeli emberek.

FF: Drégelypalánk (Nagy Iván, 1854. 255.); H. n. (Vasárnapi Ujság, 1856. 13. szám; Ujváry Zoltán, 2014. 150–153. – Ürményi Lajos: A drégelyi varga c. verses mondafeldolgozása); Drégelypalánk (Csalóközi, 1857. 119.); Drégelypalánk (Bognár András, 1984a. 95. – Pesty Frigyes, 1864. Hont vármegye); Drégelypalánk (Hazánk s a Külföld, 1868. 331.); Drégelypalánk (Höke Lajos, 1868b. 606.); Hont vármegye (Mikszáth Kálmán, 1890. 159–166.; Benedek Elek, 1896. V. 479–483.); Hont megye (Lábán Antal–Keresztury Kálmán, 1927. 57–63.); Drégelypalánk (EA 21589/15. – N. N. gy., 1943); Drégelypalánk* (PMNA 52. – Pesovár Ernő gy., 1952); Bernecebaráti (EA 4208/29. – Erdélyi Zoltán gy., 1953); Ipolyhídvég (Csáky Károly, 1985. 111–112. – Balla Ivett gy.); Dejtár (MZA 50332. – Ekler

Andrea gy., 1997); Alsószemeréd, Ipolyhídvég (MZA 83886., 89747. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007, 2011); Bernecebaráti (MZA 110634. – Magyar Zoltán gy., 2017). AF: Kiskunfélegyháza (HOMNA 4732/98–99. – Tóth Judit gy., 1983); Ramocsaháza (EA 7901/D. 1088–1092. – Erdész Sándor gy., 1960).

H 23.2. Az áruló boszorkány. A tatárok eredménytelenül ostromolják a mátrai sáncokba húzódott környékbeli lakosságot. A védők között van egy házsártos vén banya is, akit boszorkánysága miatt a többiek meg akarnak égetni. A banya kijelenti, hogy ha annyi pénzt töltenek a kötényébe, amennyit elbír, elmegy közülük, és soha többé nem jön vissza. Az emberek ráállnak az alkura, de bármennyi kincset töltenek a banya kötényébe, az mindig üres marad. Látva a boszorkányságot, az emberek kiséprűzik a sáncok közül a vénasszonyt, a helyet pedig tömjénnel megfüstölik. A banya nem elégedve meg a rengeteg pénzzel, elmegy a tatárok táborába, és felajánlja a vezérüknek, hogy ha annyi aranyat ad neki, amennyi a kötényébe belefér, elmondja neki, hogy miként foglalhatja el a várat (elárulja neki, hogy az első kakasszókor megnyílnak a vaskapuk, és akkor a katonák berohanhatnak). Másnap a tatárok a banya útmutatása alapján elfoglalják az erődítményt, és rabláncra fűzik a lakosokat. Amikor a boszorkány jelentkezik a jutalmáért, a tatár vezér kineveti őt, és a legelső fára felakasztatja.

FF: Parád (ENA 1080/69. – N. N. gy., 20. század közepe).

H 23.3. A bizalmatlan szultán. Egy Pécsi Bence nevű áruló magyar egy régi, felhagyott úton (Tatár csapás) a busás jutalom reményében Székesfehérvárig vezet a törököket. A városhoz érkezve a szultán fizetségképpen lefejezteti a férfit, mondván, hogy ha arra képes, hogy a sajátjait elárulja, az is kitelik tőle, hogy őket is elárulja az első adandó alkalommal.

DT: Nemesvámos (EA 9307/9. – Illéssfalvi Antal gy., 1953); Nemesvámos (EA 17695/5. – Szalai Imre gy., 1973); Nemesvámos (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 313.).

H 24. A magyarok által megbüntetett árulók. Az árulás napvilágra kerülését követően az övéi példás büntetésben részesítik a bűnös embert.

H 24.1. Az áruló megbélyegzése. Az árulót a homlokán megbélyegzik, hogy mindenki lássa, hogy kivel van dolga, és hogy az illető az egész életén keresztül viselje a szégyent a cselekedete miatt.

AF: Szabolcs (Gabona Béla, é. n. 67.).

H 24.2. Az árulók kivégzése. Az árulókat megölik: agyonverik/felakasztják/egy magas ház/szikla tetejéről a mélybe dobják.

DT: Pécs (Muszty László, 1959a. 83.).

FF: Zsolyom vármegye (Versényi György, 1895. 126–127.).

AF: Kunhegyes (EA 31988/19. – Dienes Edit gy., 2006).

ER: Segesvár (Zágoni Bálint, 2011. 26.).

SZ: Vargyas (Lőrincz Sándor, 2006a. 34.).

H 27. Az árulók isteni büntetése.

H 27.1. A lévai várkapitány. A lévai várkapitány saját szabadságáért cserébe török kézre adja az embereit. Büntetésül éjjelenként a szelleme tüzes ló képében nyargal a vár romjai között, és ijesztgeti az arra járókat.

FF: Léva (Ipolyi Arnold, 1854. 362.).

H 27.2. A nagymarosi bíró. A nagymarosi bíró összejátszik a török adószedőkel. Isteni büntetésül megbolondul, és a községben a legalantasabb munkákat végezve tengeti hátralévő életét.

FF: Nagymaros/Budapest (Bosnyák Sándor, 2001. 175.).

H 30. A török basa szeretője. Egy szép parasztlány egy török basával/agával barátkozik, elárulva a falubelijeit. Bosszúból a nép meglesi és megöli a lányt/a lányt a saját testvére szúrja szíven.

DT: Nagykanizsa (Halis István, 1893. 96–97.; Kardos Ferenc, 2010. 40–41.); Horvátszentmiklós (MOA 13173. – N. N. gy.).

AF: Furdia (Pesty Frigyes, 1884. II/1. 172.).

H 31. Az áruló török asszony. A perőcsényi Salgó-várban lakó Nagy János nevű várúr viszonyt folytat a visegrádi basa feleségével. A nő lámpával jelzi a szeretőjének, hogy otthon van-e a basa: ha fehér lámpát gyújt, otthon tartózkodik, ha pirosat, akkor távol van. Nagy János sokáig jár az asszonyhoz úgy, hogy a basa nem sejt semmit, mert Nagy János lova fordítva van patkolva. Egyszer a nő féltékenységében babot rak a nyerge alá, és ekképpen árulja el. A basa a nyereg alól kiszóródó babszemek nyomán követni kezdi, a Nagy János-lapon utoléri és megöli a vetélytársát. Máig is ott van eltemetve Nagybörsöny határában.

FF: Nagybörsöny (Hála József, 1977. 611–612.); Nagybörsöny (MZA 108927. – Glázer Lászlóné gy.).

→MZ VII. E 18.1. →MZ IX. G 2.

H 32. A hűtlen asszony. A tatárok által elhurcolt asszony beleszeret elrablójába, és amikor férje megpróbálja kiszabadítani, az asszony a tatár katona pártjára áll. Az elárult férj mindkettőjüket megöli.

ER: Almásmálom (Majla Júlia, 1994. 31–32.).

AF: Zsadány (EA 9866/1. – Nagy Lajos gy., 1967).

→MZ II. D 16. →MZ IV. C 81.23.

H 35. Az áruló románok.

H 35.1. Szentmárton pusztulása. A törökök sehogyan sem tudják elfoglalni Szentmártont, mígnem áruló környékbeli románok felfedik előttük az erődtémény leggyengébb pontját, ahol a víz nem képez akadályt, és a falak csak

földtöltésből vannak. A basa odaviteti az ágyúkat, és heves tüzeléssel ledönti a várfalat.

ER: Pusztaszentmárton/Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 457.).

H 35.2. Moldva pusztulása. A törököket egy szabófalvi román vezeti faluról-falura az ott élő magyarok elpusztítására.

MO: Szabófalva (Magyar Nyelvőr, 1905. 416.; Szendrey Zsigmond, 1927. 197.).

H 36. Az áruló szerecsen. Egy szerecsen rab, akit a várvédők mint szolgát tartanak, egy kis ablakon keresztül beengedi a várba a törököket, akik e segítség révén elfoglalják Fülek várát.

FF: Fülek (Hunfalvy János, 1860. II. 177.); Fülek (Siegmetth Károly, 1889. 25.); Fülek (Vályi András, 1796. III. 696.); Dobfenek* (Magyar Zoltán, 2006b. 36.).

H 37. Gül Baba árulása. Az ópiumfüggő/beteg Gül Babát megsegíti egy magyar/egy német, ezért hálából a keresztények kezére adja Buda várát.

DT: H. n. – 3* (Djordjević, Tihomir, 1932. 125–126.; Uő, 1933. 35–37.; Jung Károly, 1991. 679–681. – délszláv hagyomány).

H 40. Egyéb hagyományok.

H 40.1. Ványai Mihály meggazdagodása. Ványai Mihály egy török csapatot átkalauzol a vidéken, és hálából minden török katona egy aranyat dob a süvegébe.

AF: Ordas (Bognár András, 1984. 265. – Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye).

H 40.2. A részeges varga. Egy részeges varga elárulja a törököknek, hogy hol van a bor elrejtve.

FF: Sárospatak (Balassa Iván–Kováts Dániel, 1997. 196.).

H 40.3. A tatárok vezetői. Az elrejtőzött magyarok búvóhelyére egy áruló vezeti el a tatárokat.

DT: Olad (EA 26276/9–11. – Tóth József gy., 1994).

SZ: Nyárádselye (Orbán Balázs, 1870. IV. 82.).

H 40.5. Az ágyúöntő Orbán. Konstantinápoly török ostroma idején egy székely ágyúöntő mester felajánlja szolgálatát a bizánci császárnak, de az visszautasítja az ajánlatát. A vérig sértett Orbán erre a török szultánt keresi fel ágyúöntő tudományával, aki kap is az ajánlaton, és a székely mestert gazdag fizetségért fel fogadja. Utóbb az ő ágyúival veszik be Konstantinápoly városát, amiért azonban Orbánnak holta után vezekelnie kell, bolyongania az utolsó ítéletig. Azóta ismert az a mondás, miszerint: „Úgy bolyong, mint Orbán lelke”.

AF/SZ: Szatmárnémeti/H. n. (MZA 17232. – Magyar Zoltán gy., 1998).

H 41–60. Áruló kurucok

H 41. Károlyi Sándor.

H 41.1. Károlyi származása. Károlyi ősei juhászok voltak, onnét emelkedtek tábornoki rangra. A nagyszélű kalapot és a kampósbotot még sokáig őrzik az erdődi várban.

AF: Bátorliget (Ortutay Gyula, 1940. 375–381.); Aporliget (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 156.).

H 41.2. A kigúnyolt Károlyi. Károlyi mint főispán/mint császári tiszt a szabadságharc elején szétver egy kisebb kuruc sereget. A diadal híret és a zászmányolt zászlókat személyesen viszi fel Bécsbe, de az ottani miniszterek kinevetik, mondván, hogy a felkelés csak mesebeszéd, a zászlók pedig még a régi Rákócziak idejéből valók. Károlyi ezen annyira megsértődik, hogy csatlakozik Rákóczihoz.

AF: Szamosszeg (Molnár Sándor, 2001. 443.).

H 41.3. A menekülő Károlyi. Solymos Căruiu nevű határrésze arról kapja a nevét, hogy amikor Rákóczi Zsibónál csatát veszít, „egy Károlyi nevű menekülő vezér” ott pihen meg.

ER: Zsibó/Solymos (Petri Mór, 1901. I. 271.).

H 41.5. Miért árulta el Károlyi Rákóczit?

H 41.5.1. Ki a legbátrabb vitéz? Károlyi személyes sértettségéből kifolyólag árulja el Rákóczit, mivel egyszer egy vendégség alkalmával a fejedelem megszegyeníti őt. A lakomán arról folyik a vita, hogy ki a legbátrabb katona, mire Károlyi azt mondja, hogy az, aki az utolsó csepp véreig harcol. Rákóczi erre azt válaszolja, hogy az, aki a harc előtt gondolkodik és gondol az árvákra és az özvegyekre is, és a viaskodás helyett megpróbálja kitapasztalni az ellenség gyöngéit, és csak azután kezdi meg a harcot, ha bizonyos abban, hogy kevés veszteséggel is képes győzni. Károlyi ezt a kioktatást nem tudja megbocsátani a fejedelemnek, és elárulja őt.

AF: Nyíregyháza (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 161.; Hepehupa, 2003. 4. szám, 99.; Kónya László szerk., 2003. 86–87.).

H 41.5.2. Az elmaradt kinevezés. Károlyi azért haragszik meg Rákóczira, mert nem őt választja meg fővezérnek.

FF: Mogyoróska (Ferenczi Imre, 1960. 404.).

H 41.5.3. Károlyi bosszúja. Rákóczi agyonlövi Károlyi fiát, mert az nem hajlandó süveget emelni előtte. Károlyi bosszúból elárulja a fejedelmet.

FF: Hejce (Ferenczi Imre, 1960. 405.).
→MZ II. L 41.1.2.

H 41.5.4. A Károlyinak ígért birtokok. A császári udvar Károlyinak ígéri Rákóczi birtokait/az ország egyharmadát, ha elárulja a fejedelmet. Károlyi nagyravágásból és kapzsiságból rááll az alkura.

AF: Bátorliget (Ortutay Gyula, 1940. 375–376.); Nagyecsed (Ferenczi Imre, 1960. 405.); Nagyecsed (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 160–161. – Luby Margit gy.); Tarpa (Uo., 219. – Babus Jolán gy.); Nagyecsed – 3, H. n. (Uo., 155–156., 159–161., 197.); Tarpa (Babus Jolán, 1976. 15.); Gemze (Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban IV., 1977. 6.); Vitka, Cégénydányád (Molnár Sándor, 2003. 142., 168.).

H 41.6. Az árulás módja.

H 41.6.1. A fordított harcmódor. Károlyi elárulja, hogy Rákóczi hátba szokta támadni az ellenséget, ezért mindennek az ellenkezőjét csinálják a labancok harc közben, miáltal győznek.

AF: Nyírbátor (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 199.).

H 41.6.2. A fordított patkó. Károlyi elárulja a labancoknak, hogy Rákóczi fordítva patkolt lovon jár.

AF: Nagyvarsány (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 199.).

H 41.6.3. A vár gyenge pontja. Károlyi elárulja, hogy Rákóczi várát a határ mely részéről tudják sikerrel ágyúzni és bevenni.

AF: Bátorliget (Ortutay Gyula, 1940. 375–376.); Nagyecsed (Ferenczi Imre, 1960. 404.); Nagyecsed (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 197.).

H 41.6.4. Az elrendelt fegyvertisztítás. Károlyi beszédet a katonáktól a fegyvereket azzal a magyarázattal, hogy fegyvertisztítás lesz, majd értesíti a labancokat, hogy védtelen a vár.

AF: Bátorliget (Ortutay Gyula, 1940. 375–376.).
→MZ III. H 21.3.

H 41.6.5. A hazaküldött hadsereg. Károlyi Rákóczi távollétében hazaküldi a katonákat, és megköti a békét.

AF: Nagyecsed, Nyírpilis, Vasmegyer (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 162., 197., 205.).

H 41.6.6. Károlyi gyilkossági kísérlete. Károlyi rálő Rákóczira/Károlyi egy bér-gyilkossal mérget csempésztet Rákóczi ételébe.

AF: Nyíregyháza-Rozsrétszőlő (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 163., 216–217.).

H 41.6.7. Az álruhás árulás. Károlyi álruhába öltözve vezeti Rákóczi nyomára a labancokat.

AF: Nyíregyháza (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 146.).

H 41.6.8. Rákóczi lánya és Károlyi. Károlyi Rákóczi lányával szövetségben árulja el a fejedelmet.

AF: Nyíregyháza, Baktalórántháza (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 146., 156.).

→MZ II. L 41.2.

H 41.7. A testvérgyilkos Károlyi. Károlyi összekülönbözik a testvérbátyjával, mert az nem ért egyet az árulással, és Rákóczinak tett esküjükre hivatkozik. Károlyi Sándor azt feleli, hogy őt kötheti az eskü, de benne nagyobb a vagyon iránti vágy. A vita hevében Károlyi Sándor kardot ránt a bátyjára, aki menekülni próbál, de egy vakondtúrásban megbotlik, és az öccse kettévágja a fejét. Károlyi elárulja a fejedelmet, és övé lesz az összes Rákóczi-birtok.

AF: Nagyecsed (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 160–161.; Luby Margit, 1985. 49–50. – 1954); Nagyecsed (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 159–160.).

H 41.8. A kiszáradt patak. Károlyi és a császári tábornok megkötik a békét, és szélnek eresztik a kuruc sereget. A majtényi síkon lovagolva megszomjaznak, és a Krasznába folyó kis erecskében megmerítik ezüstpoharukat, majd a vízből mindketten nagyot isznak. Amikor másodjára is meríteni szeretnének, döbbenten látják, hogy a patak teljesen kiszáradt.

AF: Kaplony (Hepehupa, 2003. 4. szám, 97. – Tankó Zsuzsa gy.).

H 41.10. Károlyi további birtokszerzése. Károlyi csellel, erőszakkal növeli szatmári birtokait a szomszédos községek rovására.

H 41.10.1. A lecsapolt mocsár. A tarpaiak kinevetik Károlyit, mert tutajon mennek kijelölni a határt, a megyehatáron egy-egy követ dobva a vízbe. A mosoly akkor hervad le az arcukról, amikor látják, hogy a gróf lecsapoltatja a lápot, és általa a falu két erdejére is szert tesz.

AF: Tarpa (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 219. – Babus Jolán gy.).

H 41.10.2. A kijelölt erdő. Károlyi egy szép erdőn utazik keresztül, ami nagyon megtetszik neki és fájjalja, hogy az nem az övé. A mérnöke azt tanácsolja a grófnak, hogy vásároljon magának az erdőben háromszáz fát, hántassa le a héjukat, ültesse rájuk a pecsétjét, ám a fákat ne vágassa ki, és várjon, amíg az öreg polgármester meghal. Amikor a polgármester jobblétre szenderül, Károlyi a megjegyzett fákra mutatva lefoglalja az egész erdőt, mondván, hogy a volt polgármester az egész erdőt eladta neki.

AF: Bátorliget (Ortutay Gyula, 1940. 380–381.).

H 41.10.3. A leitatott nagyecsediek. Egy vasárnap alkalmával Károlyi két négy-ökrös szekérral pálinkát küld Nagyecsedre, és a templomból kijövő embereket áldomásra hívja. Az ecsediek mit sem sejtve megisszák az áldomást, Károlyi pedig a község összes határát lefoglalja.

AF: Nagyecsed (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 219. – Luby Margit gy.).

H 41.12. Károlyi halála. Rákóczi egyik vitéze kikémleli a labanc táborát, és meglátja ott Károlyit. Miután Károlyi visszatér a kuruc táborba, Rákóczi felakasztatja az árulót.

AF: Nagyecsed (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 161.).

H 42. Az áruló Ocskay.

→MZ II. P 82.4–10.

H 43. Az áruló Bezerédy.

→MZ II. P 81.7–9.

H 44. Az áruló Szűcs Istók.

→MZ II. P 83.3.

H 45. Az áruló Forgách. A kurucok elvesztik a koroncói csatát, mert Forgách, az egyik seregzvezér az ütközet közben átpártol a labancokhoz. A kurucok csak az ingovány felé menekülhetnek, és szerencsésen átjutnak rajta, mert a lovak lábai alá a süppedős zombékra pokrócot terítenek. Az üldöző labancok mit sem sejtve az alattomos ingoványról, belevesznek a mocsárba az áruló Forgáchcsal együtt.

DT: Koroncó (Timaffy László, 1976. 82.).

H 46. Az áruló Dózsa István. Dózsa István mint tállyai/göncruszkai plébános hol a kurucok, hol pedig a labancok pártjára áll, attól függően, hogy kitől remél több hasznot. Árulására végül is rájönnek a kurucok, mint kémeket elfogják, és Abaújszántón a piactéren/a Sátor-hegy tetején lefejezik a kivégzése előtt teljesen megőszült papot. Szelleme azóta is haragosan figyel a Sátor-hegy szikláiról az abaújszántói embereket.

FF: Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 136.).

H 46.1. Dózsa István mint gyerekijesztő. Az abaújszántói gyerekeket azzal riogatják, hogy ha nem lesznek jók, a Sátor-hegy szikláin ülő hófehér hajú öregember összeszedi, és a barlangjába hurcolja majd őket.

FF: Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 136.).

H 48. Árulás vagyon reményében.

H 48.1. Az Esterházy-vagyon eredete. Esterházy is részt vesz Wesselényi Ferenc összeesküvésében, de elhatározza, hogy feladja a társait. Elmegy ugyan a titkos megbeszélésre, de már előre lovakat rendel járőföldnyi távolságokra. A tanácskozás közepén a kabátját és a kalapját a fogason hagyva úgy tesz, mintha csak a vécére menne, majd odakint lóra pattan, és sebesen ellovagol. A többiek rádöbbenve Esterházy árulására, társuk nyomába erednek, de az ő elfáradó lovaikkal Esterházy váltott lovait nem érhetik be. Így is csak egy hajszál híján tud bevágtatni előttük a bécsi városkapun, és ha az őr nem taszítja be gyorsan a kaput, sikerülne is levágniuk a fejét. Esterházy a császár előtt felfedi az összeesküvést, és jutalmul megkapja Nádasdy és Wesselényi birtokait.

DT: Muraköz* (Alsólendvai Hiradó, 1909. január.); Középpulya (Gaál Károly, 1988. 310.; Timaffy László, 1992. 163.).

→MZ II. J 285.1.

H 48.2. Skerlecz báró meggazdagodása. Skerlecz megyei tisztviselőként értesül a kurucok gyülekezéséről. Ellop a megye istállójából egy lovat, és lóhalálában Bécsbe vágat jelenteni a császárnak, hogy Széchenyi Pali gróf Rákóczi pártjára készül állni. A labancok lecsapnak a főnemesre és lefejezik, a birtokait pedig odaadják az áruló Skerlecznek a bárói címmel együtt. Az új földesúr azonban nem tudja nyugodtan élvezni becstelen módon szerzett vagyonát: éjjelente szellemjárás kezdődik a kastélyban, és hóna alatt a levágtott fejével megjelenő Széchenyi Pali gróf ijesztgeti a bárót. Skerlecz a nyugalma érdekében templomot építtet Pali gróf lelki üdvéért, a régi kastély helyére pedig újat épít, ám a kísértés mindaddig tart, míg vissza nem adja a kivégzett gróf fiának jogos birtokát.

DT: Olad (EA 19167/3–7.; SMNK 1038/3–7. – Tóth József gy., 1976).

→MZ II. P 75. →MZ IX. J 14.

H 48.3. A rétei Horváthok meggazdagodása. A kuruc időkben három rétei nemes elfog egy császári tábornokot, de egyikük, Horváth Péter utóbb szabadon engedi, amiért a szabadságharc bukását követően egy csomó földet kap a falu körül.

DT: Réte (EA 21600/7. – N. N. gy., 1943); Réte (Cséplő Ferenc, 1995. 8.).

H 48.4. A kónyi Vajda család eredete. Tíz Sopron megyei birtokos fellázad a császár ellen a Rákóczi-szabadságharc idején, de egyikük, Vajda János elárulja őket. Rajta kívül mind a kilenc nemes felakasztják, és birtokaikat az áruló kapja meg. Tőle származnak a kónyi Vajdák is.

DT: Kóny (MZA 91453. – Magyar Zoltán gy., 2010).

H 50. Az áruló pópa. Egy Kochlarics nevű bukóci pópa, akiről az a hír járja, hogy a fegyver sem fogja, arra bujtogatja titokban a ruszin parasztokat, hogy lázadjanak fel Rákóczi ellen.

FF: Ungvár (Thaly Kálmán, 1881. 124. – Szent-Iványi János ezredes levele, 1708).

H 51. Az áruló szerzetesek. A veres barátok apátja elárulja a törököknek a magyar csapatokat. / A kolostor szerzetesei a labancok pártjára állnak. Bosszúból a magyarok/a kurucok felégetik a kolostort. / A jezsuiták mérgezett golyóbisokat öntenek a kurucok ellen harcoló császári katonák számára.

DT: Bize.

FF: Ungvár.

AF: Kishódos, Tisztaberek.

→MZ III. F 46.3. →MZ III. F 47.

H 52. Az áruló Pálffy-huszárok. A Pálffy-huszárok titokban átállnak a labancokhoz, és elhatározzák, hogy hátba támadják a kurucokat. Egy környékbeli halász megtudva ezt, fellármázza a szomszédos falu népét, és éjjel a Tiszán átúsztatva lemészárolják az alvó huszárokat. A helyet, ahol a rajtaütés történt, azóta is Pálfüzesnek nevezik.

AF: Tiszabökény (Keresztély Balázs szerk., 1992. 94.).

H 53. Az áruló románok I. Egy vén román parasztember/a szilágyrónai ortodox pap értesíti a labancokat a kurucok hadmozdulatairól, és a hátukba vezeti a császári sereget, ez a fő oka a zsidói csatavesztésnek. A kurucok utóbb elfogják az áruló románt, és felakasztják. / Két áruló csíkszentdomokosi román a havasi ösvényeken bevezeti Gyergyóba a császári sereget, akiknek így sikerül győzedelmeskedniük Both királybíró kurucrai felett.

ER: Zsidó (Cserei Mihály, 1837. 354. – 18. század eleje); Zsidó (Tóth Kálmán, 2014. 257. – Cserey Miklós levele, 1815); Zsidó (Szilágysági magyarok, 1999. 670. – Deák Zoltán és Mátyus Éva gy.).

SZ: Gyergyószentmiklós (Orbán Balázs, 1869. II. 109–110.).

→MZ II. L 49.8.

H 55. Áruló nők.

H 55.1. Széchy Mária.

→MZ II. J 286.2.

H 55.2. Rákóczi áruló lánya.

→MZ II. L 42.

H 55.3. Az áruló Cinka Panna.

→MZ II. L 43.

H 55.4. Rákóczi egyéb árulói.

→MZ II. L 44–49.

H 55.5. Drugeth Ilona. Drugeth Ilona, az ungvári várkisasszony egy labanc tiszttel folytat titkos szerelmi viszonyt. Amikor a családja ezt megtudja, eleve-
nen befalazzatják az áruló kisasszonyt.

FF: Ungvár (Kárpáti Híradó, 1941. május 15. – Béres Ilona gy.; Keresztély Balázs szerk., 1992. 104.).

H 56. A lőcsei fehér asszony.

H 56.1. Andrassy gróf szeretője. Andrassy gróf felesége, Serédy Zsófia helyett a lőcsei fehér asszonyt, Korponayné Géczy Juliannát szereti, hozzá jár Lőcsére udvarolni.

FF: H. n. (Jókai Mór, 1884–1885.: A lőcsei fehér asszony); Lőcse (Thaly Kálmán, 1909. 451.); Jablonca, Szádelő (MZA 166., 247. – Magyar Zoltán gy., 1996); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 213.); Rudna (MZA 1446. – Magyar Zoltán gy., 2003); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 95–96.); Abaújszina (MZA 84533. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Csucsom/Lőcse – 2, Hárskút, Krasznahorkaváralja, Rudna, Szalóc (Magyar Zoltán, 2011c. 87–88., 111.).

H 56.1.1. Andrassy a Krasznahorkától Lőcséig vezető alagúton át jár Lőcsére a kedveséhez.

FF: Abaújszina, Csucsom/Lőcse, Hárskút, Jablonca, Kiskovácsvágása, Rudna.

→MZ II. P 141.3.

H 56.2. Géczy Julianna árulása. Lőcsére egy rejtekajtón Géczy Julianna engedi be a várost ostromló labancokat/törököket úgy, hogy éjszaka ellopja Andrassy párnája alól a titkos bejárat kulcsát. (A lőcsei Probstner-kert falában, jelenleg a lőcsei régi városházán őrzött, 18. századi festett kép is azt a jelenetet ábrázolja, amint a fehér ruhába öltözött, piros sállal övezett fiatal nő a kulcslyukra teszi a kezét, míg másik kezével invitálóan int az ostromlóknak.)

FF: Lőcse (Thaly Kálmán, 1909. 450–451.; Szendrey Zsigmond, 1923–1924. 103.); Jablonca (MZA 166. – Magyar Zoltán gy., 1996).

AF: Gulács, Császló (Molnár Sándor, 2003. 137.).

H 56.3. A lőcsei szegyenketrec. Ketrec formájú pellengér Lőcse főterén, ahová a lőcsei fehér asszony is be volt zárva.

FF: Csucsom/Lőcse (Magyar Zoltán, 2011c. 88.).

H 56.4. A lőcsei fehér asszony szelleme. A kurucok elfogják, és árulásért kivégzik Géczy Juliannát. Egy ideig az osgyáni kastélyban tartják fogva. A kastély azon szárnyában, ahol Géczy Julianna raboskodott, éjjelente még kétszáz év

múltán is fehér ruhás alakokkal lehet találkozni: ott kísért a lőcsei fehér asszony szelleme.

FF: Osgyán (Bodnár Mónika, 2009. 157.).

→MZ IX. J 15. →MZ IX. J 17.1.

H 56.5. Géczy Julianna kiontott vére. Az osgyáni kastély egyik szobájának falát az árulása miatt kivégzett Géczy Julianna vére festi meg. Hiába meszelik le évről-évre a vérfoltokat, az mindig átüt a friss mészrétegen.

FF: Osgyán (Bodnár Mónika, 2009. 157.).

H 59. Az árulók kivégzése. Kivégzőhelyek (a mosonszentmiklósi Akasztódomb/a regéci Akasztódomb/az ónódi Nyakvágó/a túrkevei Akasztó-halom/a tiszaszentmártoni várkastély/az nagyecsed-i vár/stb.), ahol a Rákóczi eláruló kurucok/kémek elnyerik méltó büntetésüket.

DT: Mosonszentmiklós (EA 22318/20–21. – Frank Györgyné gy., 1984); Mosonszentmiklós (Timaffy László, 1992. 140.); Koroncó (EA 23084/3. – N. N. gy., 1986).

FF: Ónod (EA 13061/8. – Udvardy Sándor gy., 1962); Ónod, Regéc (Bosnyák Sándor, 2001. 195., 208.).

AF: Túrkeve (DJMNA 733-70/23. – Hagymásy Sándor gy., 1968); Ordas (VKMA ltsz. n. – Besenczi Sándor gy., 1971); Mándok, Ura (Ferenczi Imre–Molnár Máttyás, 1972. 173., 186.).

H 61–70. Az 1848–1849-es szabadságharc árulói

H 61. Áruló urak.

H 61.1. Az áruló Zichy Ödön.

H 61.1.1. Zichy Ödön árulása. Zichy Ödön gróf elárulja a honvédsereget a forradalom leverésére érkező horvátoknak. Kastélyában sok fegyvert halmoz fel, hogy majd az odaérkező horvátok között kiossa. A huszárok elfogják Zichyt, és saját birtokán egy cigánnyal akasztatják fel.

DT: Soponya (Dömötör Ákos, 1998. 96. – Sajtos József gy., 1947); Szabadbattyán, Káloz (Lukács László, 1998. 90., 91.).

AF: Dab (Dömötör Ákos, 1998. 96. – Denke Gergely gy., 1947); Kalocsa (Uo., 97. – Solymos Ede gy., 1947).

H 61.1.2. A késett kegyelem. Kossuth megkegyelmez Zichynek, és egy huszárral küldi el számára a felmentő ítéletet. Amint éppen megkezdik a gróf kivégzését, a huszár feltűnik a fehér zászlóval, Zichy is meglátja, de a tömeg egyre csak azt kiabálja a hóhérnak, hogy húzza föl az árulót, és mire a felmentő paranccsal a futár az akasztófához érkezik, az elítélt már meghal.

DT: Soponya (Dömötör Ákos, 1998. 96. – Sajtos József gy., 1947); Káloz (Lukács László, 1998. 91.).

H 61.1.3. A kivégzett Zichy Ödön. Zichy Ödönt árulásáért lefejezik. Két ember a hóna alá nyúl, hogy fej nélkül vajon meddig képes menni.

AF: Dab (Dömötör Ákos, 1998. 96. – Denke Gergely gy., 1947).

H 61.2. Az áruló Andrásy György. Megyaszó gonosz földesura, Andrásy György gróf vezeti be a vidékre az oroszokat. Amikor megérkezik az orosz sereg, orosz tiszti ruhában behívhatja a jegyzőt és a bírót, hogy adjanak mellé egy kísérőt, aki átvezeti őket a szomszéd faluba. A két községi elöljáró elcsodálkozik azon, hogy mennyire hasonlít az orosz tiszt a földesúrra, de mégsem merik elhinni. Amikor a vezető Andrásy birtoka mellett vezeti el az oroszokat, a tiszt megkérdezi tőle, hogy kié az a tanya. A vezető azt mondja neki, hogy gróf Andrásy György úré, mire az orosz tiszt megszólal magyarul, hogy most már visszamehet, mert jobban ismeri a járást, mint ő, az a birtok az övé, és nagy szerencséje, hogy úrnak mondta, mert különben megölte volna. Végül egy csomó aranyat csúsztat a vezető kezébe, aki csak vonakodva fogadja el azt, hiszen egy áruló pénztét kapja.

FF: Megyaszó (Dégh Linda, 1952. 159–160.).

H 61.3. Az áruló Balás Emánuel. Balás Emánuel őrnagy szándékosan magára hagyja zászlóalját, s így Köpecet fel tudják égetni a román és szász martalócok. A környékbeli nép értesül Balás árulásáról, és amikor az Sepsiszentgyörgyön jár, elfogják, és a piacon álló pellengérhez kötözik, majd meglincselik. Testét a székely huszárok lovaikkal tapostatják szét.

SZ: Dálnok (Kicsi Sándor, 2006. 42–43.).

H 61.4. Szabó János százados. Szabó János százados a ménfői csata idején a kastélyban együtt mulat a németekkel, és hiába küldenek érte több futárt is, hogy menjen a segítségükre, csak a harmadik üzenetre jön ki a kastélyból. Egy felháborodott huszár Szabó János elé nyargal, és mentegombbal töltött puskájával a százados bajusza közé lő, mert az a hír járja, hogy a golyó nem fog rajta. Az áruló százados rögtön meghal, és amikor kiforgatják a zsebeit, egy pár arany-szekérbe fogott aranyökröt találnak benne.

DT: Lébény (MOA 13188. – Németh Sándor gy., 1967).

→MZ VIII. K 32.1.

H 62. A rigácsi Német-ház. A rigácsi Német-házról azt tartják, hogy abban lakott az a táblabíró, aki halálra ítélte az aradi tizenhárom vértanút.

DT: Rigács (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 28.).

H 63. Az áruló zászok.

H 63.1. Az áruló tacsí bíró. Az 1848-as szabadságharc idején a tacsí bíró elhátározza, hogy kiirtja a falubeli magyarokat. Levelet küld a lekencei bírónak,

aki szintén szász ember, s a levélben leírja, hogy mikor hajtsák végre a rajtaütést, mikor törjenek rá a környékbeli román felkelők a magyarok házára. A románoknak jutalmul a magyarok ingóságait ígéri, a szászoknak pedig ott marad a föld. A sűrű levelezés feltűnik egy a falu végén lakó magyar embernek, és mindennap behívja magához az írástudatlan postást, mondván, hogy egy fontos levelet vár. A postás egy pohár pálinkáért szívesen megmutatja neki a leveleket. Amikor a magyarok kiirtásának az időpontjáról szóló levelet is megküldik a tacsí bírónak, a faluvégi ember nem zárja vissza a borítékot, hanem egy legényt lóra ültetve Lekencére küld az ott állomásozó honvédekhez, azzal a meghagyással, hogy a levelet a huszárparancsnok kezébe adja. A huszártiszt elolvassa a levelet, azonnal sorakozót fúvat, és katonáival Tacsra vágtat, majd ott a bíró kezébe nyomja a bűnjelet. Az áruló bírót megvasalják, és elindulnak vele Besztercére, hogy ott ítélkezzenek felette, de útközben úgy döntenek, hogy nem várnak a hivatalos ítéletre. A falu feletti hegyen a huszárok rögtönítélő bíróságot tartanak, majd egy fára felakasztják a bírót úgy, hogy a lába érje a földet, mondván, hogy egy áruló a könnyű halált nem érdemli meg.

ER: Tacs (EA 26238/I. 19. – Székely Márton Kossuth kézírata, 1990-es évek); Tacs („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 176–178. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1994); Szentmáté (Magyar Zoltán, 2011a. II. 132.; Uő, 2012a. 210–211. – Orbán Dániel gy.); Tacs (Magyar Zoltán, 2012a. 211–215.).

H 63.2. Az áruló szász erdész. A hatalmas túlerőben lévő orosz sereg nagy veszteségek árán sem tudja kiverni a hadállásaiból a Tömösi-szorost védő honvédeket, mígnem egy a környékbeli hegyeket jól ismerő Gebanuer nevű brassói erdész a csempészek ösvényén néhány zászlóalj orosz katonát a honvédek mögé vezet.

ER: Hétfalu (Orbán Balázs, 1873. VI. 191.); Hosszúfalu (Veres Emese Gyöngyvér, 1999. 22.).

SZ: Dálnok (Kicsi Sándor, 2006. 43–44.).

H 63.3. Peresszász laka. Egy hétfalusi szász a háza kapujából gúnyolódik a tömösi csatából menekülő honvédeken. Amikor az orosz katonák is odaérkeznek, harsány kiabálással üdvözlí őket, de a kozákok őket szidalmazó ellenségnek véelve, a szász férfit keresztüldöfik a pikájukkal. A méltó „jutalmát” elnyert szász házát a hétfalusiak gúnyból Peresszász lakának nevezik el.

ER: Hétfalu (Orbán Balázs, 1873. VI. 190.).

H 63.4. A szászrégeni gyűjtogatók. A szászrégeni szászok a szabadságharcban az osztrákok mellé állnak, és a honvédek ellen harcolnak. A Szászrégen környéki harcokban kivált a gyergyóalfalusi önkéntesek vesznek részt nagy számban, és a faluban minden esztendőben azon a napon, amikor a csata volt, rendszeresen

leég egy-két porta. Amikor rájönnek, hogy három szászrégeni ember jár hozzájuk bosszúból gyűjtogatni, ott helyben bedobják őket az égő házba.

SZ: Gyergyóalfalu (Bosnyák Sándor, 2001. 276.).

→MZ IX. C 48.1.

H 64. Az áruló svábok.

H 64.1. Az áruló móri bíró. A honvédek Mór határában táboroznak le, és a fákat az utakra döntve várják az osztrákok támadását. A móri bíró (Frey Ignác) az osztrákok pártján áll, és az éjszaka beálltával befogat a kocsijába, és áthajtat a császáriakhoz megmondani nekik, hogy jöjjenek nyugodtan, mert a honvédek nincsenek olyan sokan, mint azt az erődítések mutatják. Másnap az elárult honvédek kénytelenek visszavonulni. A sváb bírót mindenhol keresik, de az a harangtoronyban a harang mögé rejtőzve elkerüli a felelősségre vonást.

DT: Mór (Lukács László, 1998a. 44. – Hegyi Imre gy., 1947).

H 64.2. A móri svábok. Perczel Mór elbújtatja a huszárjait a pajtákban, de a móri svábok elárulják őket, és a pajták előtt a kiutat szekerekkel torlaszolják el, hogy ne menekülhessenek. Egy huszártiszt átugratva lovával a szekereket, visszakiált: „Jaj lesz nektek, móriak, ha visszajövünk!”

DT: Csákvár (Lukács László, 1998a. 48. – Dobos Ilona gy., 1966); Csákerény (Gelencsér József, 1998. 65.).

H 65. Az áruló románok II.

H 65.1. Az áruló kászoni román. A Nyerges-tetőt védő honvédek minden orosz rohamot visszavernek, mígnem egy kászoni román a havasi mellékösvényeken bevezeti a kozákokat Csíkba, és így a hátba támadott honvédek kénytelenek feladni hadállásaikat és visszavonulni.

SZ: Kászonyújfalu (Orbán Balázs, 1869. II. 49.).

H 65.2. A magyarsülei román pap. A román pap átszökik az ellenséghez megmondani nekik, hogy mit csinálnak a magyar katonák. A papot az erdőben elfogják, és felakasztják a magyarok.

ER: Magyarsülye* (Magyar Zoltán, 2008a. 228.); Bogdánd* (Magyar Zoltán, 2007a. 221. – Katona Imre gy., 1943).

H 66. Az áruló drótostót. Az osztrákok Tápióbicskénél rajtaütnek a pihenő honvédeken, és szétverik a magyar sereget, mert egy drótostót elárulta a honvédek rejtekhelyét.

AF: Cegléd (EA 28011/57. – Wass György gy., 1998).

H 68. Az áruló cigány. A kövendi Kása dombja arról kapja a nevét, hogy ott egy Kása nevű cigánykémet akasztottak fel 1848-ban a honvédek.

ER: Kövend (Jankó János, 1893. 32.).

H 67. Az áruló szerbek. A szerb pap lánya a templomtoronyból ad hírt a szerb lázadóknak, hogy az erődítmény melyik részét lőjék.

AF: Dab (Dömötör Ákos, 1998. 101. – Denke Gergely gy., 1947).

H 69. Az árulók büntetése. Egy embert, aki elárulta a honvédeket, elevenen temetik a földbe.

FF: Pétervására (Dömötör Ákos, 1998. 105. – Bakó Ferenc gy., 1947).

H 70. Az árulók isteni büntetése. A honvédeket eláruló férfi sírjából minden éjjel fellobban a lidérc láng, és elgomolyog az általa elárult katonák sírdombjához. / A bajtársait eláruló katona koporsóját minduntalan kiveti a föld.

DT: Mosontétény (Ruff Andor, 1928/1938. 119–120.).

AF: Arad (KJNTA 334-99/65. – Magyarai Etelka gy., 1999).

→MZ VI. K 31.

H 71–80. Görgey Artúr

H 71. Görgey a szabadságharcban.

H 71.1. A népszerű tábornok. Görgey rendkívül népszerű a katonái körében.

Ha a szekér/ágyú elakad a sárban, maga is segít tolni azt. Amikor a csatában egy golyó leszakítja a gombját, tízen is ugranak a gomb után, hogy ereklyeként megszerezzék maguknak.

DT: Zala megye (Sándor István, 1953. 136.); Pécs (Dömötör Ákos, 1998. 63. – Orosz Gellért gy., 1947).

FF: Heves megye (Sándor István, 1953. 136. – Barabás Jenő gy., 1947); Borsod megye (Uo. – Fejes Zs. Gy., 1947); Abaúj megye (Uo. – Irányi Lujza gy., 1947).

AF: Gyoma – 2 (Dömötör Ákos, 1998. 68., 70. – ifj. Szigeti Lajos gy., 1947).

H 71.2. Görgey főhadiszállása. Görgey főhadiszállása egy kőhídgyarmati ház, amelynek szemöldökfájába a neve is bele van vésve/egy kőhídgyarmati borospince/egy rimaszombati ház/az ajnácskői Görgey-malom/a gödöllői kastély.

FF: Kőhídgyarmat (EA 21652/3. – Kemény József gy., 1986); Kőhídgyarmat (MZA 83673. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007); Almágy (Magyar Zoltán, 2006b. 39.).

AF: Gödöllő (Lits Gyula, 1901. 3.).

H 71.3. Görgey Királyrévnel. Görgey a királyrévi hídnál a Feketevíz vizében mossa meg véres kardját.

DT: Királyrév (MZA 90247. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

H 71.4. Görgey menekülése. Görgey az elvesztett csatát követően csak csónakkal tud megmenekülni/a szántóföldön álló kukoricakóré-gulákba bújva rejtőzik el az osztrákok elől.

AF: Aszód (Dömötör Ákos, 1998. 63. – Sz. Tóth Erzsébet gy., 1947).

FF: Kőhidgyarmat (MZA 83672. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

H 71.5. Görgey mulasztása. Bár ki van adva neki parancsba, Görgey elmulasztja hátba támadni az osztrákokat, és így a honvédek elvesztik a csatát. / Görgey haragszik tábornoktársára, Nagy Sándorra, és amikor az megütközik a császáriakkal, nem siet a segítségükre, hanem csak a hegyről nézi a csatát/hallgatja a csatazajt, és gúnyosan megjegyzi: „Most izzad Nagy Sándor!”

DT: Büssü (Kiss József, 1957. 74.); Vághosszúfalu (MZA 90246. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Karancskeszi (MOA 11741. – Bosnyák Sándor gy., 1968).

AF: Kaba (Dégh Linda, 1952. 159. – Szolnoky Lajos gy.); Szabolcs megye (Sándor István, 1953. 133. – Nyárády Mihály gy.).

H 73. Görgey és Kossuth.

H 73.1. Kossuth álmának öre. Kossuth álmát Görgey őrzi egész éjjel puskával a sátra előtt.

AF: Békéscsaba (Dömötör Ákos, 1998. 28. – Diószegi Vilmos gy., 1947).

H 73.2. Görgey és Kossuth az osztrák táborban. Görgey és Kossuth átmegy az osztrákok táborába táncolni, a tánc végeztével azonban nem engedik el őket, így a vezérek nélkül maradt magyarok elvesztik a csatát.

DT: Gerse (Dömötör Ákos, 1998. 34–35. – 1947).

H 73.3. Görgey üzenete. Kossuth katonákat toboroz és üzeni Görgeynek, hogy küld neki 40 000 honvédet. Görgey visszaüzen Kossuthnak, hogy küldjön inkább 40 000 kenyert.

FF: Szászfa (EA 2112/304. – Irányi Lujza gy., 1947).

H 74. Az árulás oka.

H 74.1. Görgey és Kossuth viszálya. Görgey és Kossuth nem férnek össze, folyton ellenkeznek egymással. Amikor azt javasolják Kossuthnak, hogy lövesse agyon a tábornokot, nemet mond rá, mert esküt tettek egymásnak. Görgey mégis elárulja őt.

DT: Bábonymegyer (Dömötör Ákos, 1998. 30. – Morvay Judit gy., 1947).

FF: Aszaló (Dömötör Ákos, 1998. 85. – Irányi Lujza gy., 1947).

AF: Gyoma (Dömötör Ákos, 1998. 63. – Szigeti Lajos gy., 1947); Úri – 2 (EA 7354/5., 74. – Dobos Ilona gy., 1964).

→MZ II. M 46.

H 74.2. Ki lesz a király? Görgey és Kossuth nem tudnak megegyezni abban, hogy a szabadságharc győzelmét követően melyikük legyen a király. Görgey ezért árulja el Kossuthot és a szabadságharcot.

DT: Karaközörccsök (Sándor István, 1953. 135.; Dömötör Ákos, 1998. 28. – ifj. Süle Sándor gy., 1947); Csarnóta (Sándor István, 1953. 135. – Csilléry Klára gy., 1947); Kerta (Uo., 135–136. – Ifj. Süle Sándor gy., 1947); Szentgál, Tótvázsony, H. n. – 5* (Sándor István, 1953. 136.).

FF: Pétervására (Dömötör Ákos, 1998. 28. – Bakó Ferenc gy., 1947); Zemplén megye (Ortutay Gyula, 1952. 296.).

AF: Apátfalva (Dömötör Ákos, 1998. 64. – 1947).

→MZ II. M 47.2.

H 74.3. A megvesztegetett Görgey. Görgey pénzért, anyagi javakért árulja el a szabadságharcot és teszi le a fegyvert.

H 74.3.1. Görgey a császártól kapott évjáradékért, birtokért cserébe teszi le a fegyvert.

FF: Heves megye (Sándor István, 1953. 133.).

AF: Pest megye (Sándor István, 1953. 133.).

H 74.3.2. Görgey egymillió forintért árulja el, hogy hol gyenge a magyar sereg.

AF: Balmazújváros (EA 2065/168. – Aukner Tibor gy., 1947).

H 74.3.3. Görgey egy arannyal töltött rókabőrért cserébe teszi le a fegyvert.

AF: Balkány (Dömötör Ákos, 1998. 65. – Dégh Linda gy., 1947).

H 74.3.4. Görgey három szekér ezüstért teszi le a fegyvert.

AF: Törökszentmiklós (EA 2065/298. – Aukner Tibor gy., 1947).

H 73.3.5. Görgey harminc ezüstje. Görgey harminc ezüstpénzért teszi le a fegyvert.

DT: Andocs (Kiss József, 1957. 77.).

H 74.3.6. Görgey egy zacskó aranyért teszi le a fegyvert.

AF: Baja (EA 2049/190. – Orosz Gellért gy., 1947).

H 74.3.8. Görgey egy véka aranyért teszi le a fegyvert.

AF: Tiszakóród – 2 (Dömötör Ákos, 1998. 71–72., 72. – Szilágyi Anna feljegyzései, 1966).

SZ: Istensegítség* (Bosnyák Sándor, 1980. 180.).

H 74.3.9. Görgey egyetlen aranyért adja el az országot.

DT: Rádfalva (Dömötör Ákos, 1998. 65. – Réthey Prikkel Lajos gy., 1947).

H 75. Görgey leteszi a fegyvert.

H 75.1. Az áruló Görgey. Görgey elárulja a szabadságharcot, és Világosnál leteszi a fegyvert.

DT: Gerse* (Dömötör Ákos, 1998. 34–35. – 1947); Karakószörcsök – 2 (Uo., 137. – ifj. Süle Sándor gy., 1947); Pécs (Uo., 69. – Orosz Gellért gy., 1947); Vasvár (Uo. – 1947); Kerta (Dégh Linda, 1952. 162–163. – Süle Sándor gy., 1947); Öreglak (Uo., 163. – Belényesy Mária gy.); Fejér megye (Sándor István, 1953. 133.); Veszprém megye – 2 (Uo. – ifj. Süle Sándor gy., 1947); Büssü, Kaposvár, Kisbárapáti, Magyaregres – 3, Toponár (Kiss József, 1957. 76–77.).

FF: Bodrogkeresztúr (EA 12792/101. – Dégh Linda gy., 1947); Bükkaranyos (Dömötör Ákos, 1998. 68. – Vincze István gy., 1947); Aszaló (Uo., 138. – Irányi Lujza gy., 1947); Zemplén megye (Sándor István, 1953. 133.).

AF: Doboz (EA 2063/22–23. – Diószegi Vilmos gy., 1947); Apátfalva (Dömötör Ákos, 1998. 67. – 1947); Gyoma – 2 (Uo., 64–65., 68. – ifj. Szigeti Lajos gy., 1947); Pest megye – 3 (Sándor István, 1953. 133.); Pap (JAMNA 395-67/IIa. 8. – Bodnár Bálint gy., 1955); Mórahalom (MFMNA 39-1967/30.; BSH 329-84/5. – Szabó Mátyás gy., 1956); Úri – 2 (EA 7354/5., 70. – Dobos Ilona gy., 1964); Dévaványa (MOA 9681. – Bereczki Imre gy., 1968); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 654.); Hódmezővásárhely* (Szentí Tibor, 2008. 52.).

ER: Zsibó (Magyar Zoltán, 2007a. 222.).

H 75.1.1. „Klapka föladta, Görgey eladta”. Görgey és Klapka árulják el a szabadságharcot: Klapka föladja a komáromi várat, Görgey pedig eladja a hazát.

DT: Andocs*, Hedrehely*, Kaposmérő*, Kaposvár – 2, Kisbárapáti, Magyaregres – 3, (Kiss József, 1957. 76–77.).

H 75.2. A fegyverletétel aláírása. Görgey a váci Árulókő nevű sziklatömbön/egy isaszegi famatuzsálem alatt írja alá a fegyverletételt.

FF: Vác (Tragor Ignác, 1935. 15.).

AF: Zsámbok (Bosnyák Sándor, 2001. 255.).

H 75.3. A fegyverletétel módja.

H 75.3.1. A szorosba csalt sereg. Görgey bevezeti egy szorosba a sereget, ahol az oroszok könnyen bekeríthetik őket, s így már nincs értelme a további harcnak.

AF: Doboz (EA 2063/22–23. – Diószegi Vilmos gy., 1947).

H 75.3.2. A gúlába rakott fegyverek. Görgey gúlába rakatja a katonákkal a fegyvereket és pihenni küldi őket, s így az ellenség ellenállás nélkül közelítheti meg a honvédeket.

DT: Veszprém megye (Sándor István, 1953. 133. – ifj. Süle Sándor gy., 1947); Kaposvár (Kiss József, 1957. 76.).

FF: Bodrogkeresztúr (EA 12792/10. – Dégh Linda gy., 1947).

H 75.3.3. Görgey szokése. Görgey a világosi Bohus-kastélyba megy tárgyalni az osztrák tisztekkel, majd miután megállapodtak, kiszökik a kastély alagútján, és egy zárt üveghintóban megszökik a helyszínről.

FF: Balassagyarmat (Dömötör Ákos, 1998. 67. – Bakó Ferenc gy., 1947).

H 75.4. Görgey sebhelye. Amikor Világosnál lerakják a fegyvert, egy huszár nekiment Görgeynek, hogy az árulást megtorolja, de a kardjával csak a tábornok arcát sikerül megsértenie, akkor keletkezik a vágás Görgey arcán.

DT: Páty – 2 (EA 6563/7. – Dobos Ilona gy., 1959).

H 75.5. Görgey, a réalpolitikus. Pozitív előjelű vélekedések Görgey döntéséről: nem volt más választása, mert sokszoros túlerőben voltak az oroszok/nem volt értelme a további véráldozatnak, mert a szabadságharc már úgymint elbukott/az ország érdekében le kellett tegye a fegyvert.

DT: Soponya (Dömötör Ákos, 1998. 80. – Sajtos József gy., 1947).

AF: Apátfalva, Magyarcsanak (Dömötör Ákos, 1998. 66., 66–67. – 1947); Endrőd, Békés (Uo., 68., 71. – ifj. Szigeti Lajos gy., 1947); Gyoma – 2 (Uo., 64. – ifj. Szigeti Lajos gy., 1947); Tyukod (Luby Margit, 1985. 54. – 1949); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 513.).

H 76. Görgey menyasszonya. Zichy Malvin, aki a saját pénzén egy egész huszárrezdetet küld a szabadságharcba, csak olyan feltétellel hajlandó feleségül menni Görgeyhez, ha az nem árulja el a hazáját. Görgey Világosnál eladja az országot, ezért Zichy Malvin soha nem lesz a felesége.

AF: Cibakháza (Dömötör Ákos, 1998. 66. – Hochstrasser Pál gy., 1947).

H 77. Görgey rossz híre.

H 77.1. Görgey és a rokkant katona. Görgey házába bemegy egy féllábú rokkant katona, és alamizsnát kér arra hivatkozva, hogy ő egy szegény 48-as honvéd. Görgey megsajnálja, és a szobalánnyal kiküld neki egy aranyat. Amikor a katona a szobalánytól megtudja, hogy Görgeytől kapta a pénzt, szidni kezdi az árulót, és önérzetesen visszaadja neki az aranyat.

DT: Cserszegtomaj (Dégh Linda, 1952. 165.; Dömötör Ákos, 1998. 70. – Vajkai Aurél gy.).

AF: Dömsöd (Dömötör Ákos, 1998. 69. – Denke Gergely gy., 1947).

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 180–181.).

H 77.2. Görgey bora. Görgey egy kocsmában bort küldet az ott mulatozó katonáknak. A katonák megkérdezik a kocsmárost, hogy ki tisztelte meg őket. Amikor megtudják, hogy Görgey volt az, az ujjukat a torkukba dugják, hogy még az is kijöjjön belőlük, amit a Görgey által küldött borból már addig megittak.

AF: (Dégh Linda, 1952. 165.; Dömötör Ákos, 1998. 165. – Denke Gergely gy., 1947).

H 77.3. Görgey és a sárközi parasztember. Görgey a Sárközben járva megszólít egy kaszáló öreg parasztot és kérdezi tőle, hogy miért végez ilyen idősen olyan nehéz munkát? „Hát ezt még Görgeynek köszönhetem, annak a hazaáruló disznónak, aki eladta az országot!” – válaszolja a paraszt, mire Görgey elsápad, és többé nem mutatkozik azon a vidéken.

DT: Sárköz (Katona Imre, 1962. 180.).

H 77.4. A rejtőzködő Görgey. Görgey leborotválja a szakállát, hogy ne ismerjék fel. A szomszédos csallóközi birtokra kerül kocsisnak volt ezredének a kürtöse, akivel egyszer összetalálkoznak. A kocsis felismeri Görgeyt, és tábornak úrnak szólítja, mire Görgey tíz aranyat ad neki, hogy ne árulja el senkinek, hogy ő ott van.

DT: Sárosfa (Kósa László szerk., 1979. 370–371. – Kósa László gy.).

H 77.5. A betört ablakok. Görgey egy fogadóban száll meg, és amikor a helyiek megtudják, hogy ki vett ki szobát ott, a távollétében kövekkel betörik az ablakát. Görgey nem jön zavarba, kifizeti az ablak árát, és meghagyja a portásnak, hogy minden érdeklődőnek adja meg új szobája számát.

KM: H. n. (Koczogh András, 1933. 7.).

H 77.6. Görgey a tordai állomáson. Görgeyt felismerik a tordai vasútállomáson, és a vonatra várakozók tüntetni kezdenek ellene. Görgey, aki maga is a vonatra vár, ügyet sem vet az őt szidalmazó emberekre. Az állomásfőnök tartva a lincseléstől, felajánlja saját irodáját Görgeynek, de a volt tábornok azt köszönettel visszautasítja, és a váróterem egyik padján végigdőlve elszenderedik. Az alvó ember láttán a haragos tömeg csendesesen szétozlik.

ER: H. n./Torda (Koczogh András, 1933. 7.); H. n. (Pethő Tibor, 2016. 27.).

H 77.7. Görgey lélekjelenléte. Görgey a Magyar Tudományos Akadémia karzán ülve egy felolvasást hallgat, amikor a jelenlévők körében elterjed, hogy „itt van a hazaáruló”, és kisvártatva a fenyegetően morajló tömeg a lépcsőfeljáróhoz nyomul. A kialakuló lincshangulatot a tábornok legendás lélekjelenléte oszlatja el: az ujjára húzza a zsebében hordott bokszert, az öklét tüntetően előreszegezve lesétál a lépcsőn, és farkasszemet nézve a hátráló emberekkel, bántatlanul kísétál az épületből.

KM: H. n. (Pethő Tibor, 2016. 27.).

H 78. Görgey büntetése.

H 78.1. Görgey arany rablánc. Görgeyt a császár nem börtönzi be, ám büntetésül arra kötelezi, hogy a kezén és a lábán aranyból készült kis rabláncot hordjon egész életében.

DT: Decs (Dömötör Ákos, 1998. 75. – Molnár Rózsa gy., 1947).

AF: Jászság (EA 4656/53–54. – Rusvai Kálmán gy., 1914).

H 78.2. Az elátkozott Görgey. Görgey a Börzsöny belsejében él elátkozva. Egy a malacait terelgető kishú véletlenül nyitva találja a barlang ajtaját, és betéved Görgey istállójába. Görgey azt mondja neki: most itt él, de kelet felől jön majd egy fekete sereg, amellyel keresztülmenni az egész világon, és jaj lesz akkor annak, akinél nem lesz olvasó.

FF: Márianosztra (BSH 147-84/14. – Bálint Sándor gy.).
→MZ IV. N 73.

H 80. Görgey-relikviák.

H 80.1. Görgey dohányzókészlete. Görgey pipázószobája Pesten, benne ötven pipával, ezüst- és arany dohánytárcákkal és finomabbnál finomabb szivarokkal, cigarettákkal.

AF: Tiszakóród (Dömötör Ákos, 1998. 73. – Szilágyi Anna feljegyzése, 1966).

H 80.2. Görgey gombja. Gomb, amely valaha Görgey kabátjáról esett le.

FF: Aggtelek (Sándor István, 1953. 136.).
→MZ III. H 71.1.

H 81–90. Az első világháború árulói

H 81. Az áruló Zita királyné.

→MZ II. Q 319.1.

H 82. Tisza Pista felesége. Tisza István miniszterelnök megoszt minden titkot francia feleségével, aki viszont elárulja azt a románoknak, ezért bukik el Magyarország.

ER: Királyfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 99.).

H 86. Emil Rebreanu. Emil Rebreanu az Osztrák–Magyar Monarchia katonájaként a románoknak kémkedik. Az árulására fény derül. Elfogják, és az országhatáron felakasztják. / Történeti memoratok Emil Rebreanu árulásáról. (Róla szól öccse, Liviu Rebreanu: Az akasztottak erdeje című regénye.)

SZ: Gyimesbükk (EA 27863/10. – Bilibók Péter gy., 1998); Gyimes: Áldomás pataka, Gyimesbükk, Kápolna pataka, Nagygyimes (Magyar Zoltán, 2003. 235–236.).

H 86.1. Az áruló román pap. Egy ortodox román pap vezet be Marosszék határáig az Erdélybe betörő román csapatokat.

SZ: Seprőd (EA 26154/8. – Dósa Erika gy., 1994).

H 91–100. Magyar kommunisták

H 91. Kun Béla.

H 91.1. Kun Béla szülőháza. Kun Béla máig számon tartott szülőháza a szilágy-sági Lelében.

ER: Lele (Magyar Zoltán, 2007a. 226.).

H 91.2. A Kun Béla által engedélyezett szabad rablás. Kun Béla a tanácsköztársaság hatalomra kerülése idején rövid ideig tartó szabadrablást engedélyez a híveinek.

KM: Budapest – 2 (Vörös Boldizsár, 2005. 35., 38. – 1919).
→MZ II. H 92.1. →MZ II. H 93.2.

H 91.3. Kun Bélának luxus életvitele. Hatalomra kerülését követően Kun Béla a társaival luxus életvitelt folytat, és a szállásán rendszeresen orgiákat rendez. A felesége exellenciás asszonynak szólíttatja magát, és az ujjai annyira tele vannak az arisztokratáktól elkobzott briliáns gyűrűkkel, hogy alig tudja mozgatni azokat.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 36. – Lowetinszky János József naplója, 1919).

H 91.4. Kun Béla lemondása. Kun Béla és a kormány lemondásának álhíre.

KM: Budapest – 2 (Vörös Boldizsár, 2005. 36–37. – 1919); Budapest – 2 (Uo., 36. – Lowetinszky János József naplója, 1919); Budapest (Berzeviczy Albert, 1921. 764.); Budapest (Czillich Anna, 1925. 74.).

H 91.5. Kun Béla meggyilkolása. A valódi Kun Béla helyett tévedésből egy hasonló nevű nagypéli parasztembert gyilkolnak meg.

AF: Nagypél (MZA 99870. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

H 91.6. Kun Béla menekülése (Az ország elhurcolt vagyona). Látva a tanácsköztársaság bukását, Kun Béla egy már előre készenlébbe helyezett repülőgéppel elmenekül az országból (Oroszországba repül), magával hurcolva a kincstárat/a hatalma idején összerabolt értéktárgyakat. A karjára akasztott egyik vastag aranylánc a repülőgépből földre hull, amelyet egy budai polgár talál meg séta közben a Vérmezőn.

KM: Budapest – 2 (Vörös Boldizsár, 2005. 38. – 1919).

DT: Buda: Krisztinaváros (Kosztolányi Dezső, 1926. 2.).

→MZ II. H 92.4.

H 92. Szamuely Tibor.

H 92.1. A Szamuely által engedélyezett szabad rablás. Szamuely Tibor a tanácsköztársaság hatalomra kerülése idején rövid ideig tartó szabad rablást engedélyez a híveinek.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 38. – 1919); Budapest (Uo., 42. – Szamuely szóbeli cáfolata az álhíre, 1919).

H 92.2. Szamuely meggyilkolása. Álhír, miszerint Szamuelyt Csepelen meglincselték a vasmunkások és a felbőszült asszonyok.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 38.; Uő, 2010. 442. – 1919).

H 92.3. Szamuely fogságba esése. Álhír, miszerint Szamuely román fogságba esett/miszerint a saját pilótája jutatta román kézre.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 38.); Budapest (Uo., 42. – Szamuely szóbeli cáfolata az álhírré).

H 92.4. Szamuely szökése (Az ország elhurcolt vagyona). Látva a tanácsköztársaság bukását, Szamuely Tibor egy már előre készenlébbe helyezett repülőgéppel elmenekül az országból (Oroszországba repül), magával hurcolva a kincstárat.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 38. – 1919); Budapest (Uo., 42. – Szamuely szóbeli cáfolata az álhírré, 1919).

H 93. Vágó Béla.

H 93.1. Vágó Béla meggyilkolása. Álhír, miszerint Vágó Bélát a parlamentben lelőtte egy tengerész katona.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 38–39.; Uő, 2010. 442. – 1919).

H 93.2. A Vágó Béla által engedélyezett szabad rablás. Vágó Béla a tanácsköztársaság hatalomra kerülése idején rövid ideig tartó szabadrablást engedélyez a híveinek.

KM: Budapest (Vörös Boldizsár, 2005. 38. – 1919).

H 95. Rákosi Mátyás.

H 95.1. Rákosi hasonmása. Rákosit a dublőrje helyettesíti a május elsejei felvonuláson, mert a pártvezérre valaki rálőtt, és éppen a Szovjetunióban gyógyítják.

DT: Balatonfüred (Dobos Ilona, 1986. 219–220.).

H 96. Rajk László.

H 96.1. Rajk letartóztatása. Rákosi vendégül látja Rajkot, majd az ebéd végén a már induló készülő elvtársát azzal marasztalja: „Hátra van még a fekete leves!” – és beszólítja az ávósokat.

KM: Budapest (Molnár Miklós, 1991. 42.).

→MZ III. A 97.4.

H 98. Kádár János

H 98.1. Kádár a börtönben. Kádárt kommunista párttársai börtönbe zárják, és megkínózzák: a szájába vizelnek, addig rugdossák a nemi szervét, míg a nemzőképességét is elveszti.

KM: Budapest: Újpest (Bosnyák Sándor, 2006. 77.).

H 98.2. Kádár árulása. Kádár kimegy Moszkvába, és elárulja az 1956-os forradalmat.

KM: Általánosan elterjedt hagyomány.

H 98.2.1. Kádár elrablása. Kádár csak azt követően árulja el a forradalom ügyét, hogy a szovjetek elrabolják, és kiviszik repülővel Moszkvába.

KM: Budapest (Litván György, 2004. 298.).

H 98.2.2. A lángossütő rigmusa. Az 1956-os forradalom napjai alatt a budapesti lángossütők úgy kínálják a portékájukat: „Egy forint a forró lángos, le van szarva Kádár János!”

KM: Budapest (Bosnyák Sándor, 2006. 85.).

H 98.3. A véreskezű Kádár. Az 1956-os forradalom leverése után Kádár irányítja a megtorlást. Kijelenti, hogy ahány pesti fa van, mindre egy forradalmárt kell felakasztani, és amikor már százakat végeztek ki, azt mondja, hogy „még keveset akasztottak föl”. / Amikor Kodály Zoltán közbenjár Kádárnál egyes halálra ítéltet kegyelme érdekében, Kádár – bár szeretné – nem mer a zeneszerzőnek ellentmondani.

KM: Budapest: Újpest, Budapest (Bosnyák Sándor, 2006. 76–77., 86.).

H 98.4. A gyűlölt Kádár.

H 98.4.1. Kádár Amerikában. Amikor Kádár hivatalos úton Amerikában jár, fekete koporsóval tüntetnek ellene.

KM: Budapest (Bosnyák Sándor, 2006. 92.).

H 98.4.2. Kádár autókaravánja. Amikor Kádár a Balatonnál jár, a pártüdülőbe igyekvő autókaraván haladását egy az út közepén lépegető gyönyörű fiatal lány lassítja szándékosan. Amikor a lányt dudaszóval próbálják távozásra bírni, a lány hátrafordul, és demonstratívan az úttestre köp.

KM/DT: Budapest/Balatonfüred (Lócsei Gabriella, 2010. 27.).

H 98.5. A gulyáskommunizmus hőse.

H 98.5.1. A puritán életű Kádár. A kommunista pártfőtitkár elutasítja a fényűző életet/kedvenc étele a grízes tészta/stb.

DT–FF–AF: Általánosan elterjedt hagyomány.

H 98.6. Kádár-viccek. Viccek, adomák, anekdoták Kádár Jánosról.

→Viccek.

H 98.7. Kádár isteni büntetése. Dicstelen történelmi szerepe és az 1956 utáni kivégzések miatti lelkiismeret furdalástól az élete végén Kádárnak megbomlik az elméje.

DT–FF–AF: Általánosan elterjedt hagyomány.

H 98.8. Kádár János halála. A kommunista és ateista Kádár papot hívat a halás ágyához.

KM: Budapest.

H 98.9. Kádár eltűnt koponyája. Egy éjszaka ismeretlenek a temetőben kiássák Kádár koporsóját, és magukkal viszik a halott kommunista vezér koponyáját.

DT–FF–AF: Általánosan elterjedt hagyomány.

H 100. Egyéb hírhedt kommunisták.

H 100.1. Tutsek vérbíró. Az 1956-os forradalmár Tóth József tárgyalásán Tutsek nem akarja meghallgatni a vádlott tanúját, mire Tóth József egy szempillantás alatt az asztal tetején terem, behúz néhányat a bírónak és az ülnöknek úgy, hogy azoknak még az orruk vére is elered. Tóthot a következő napon a smaszterek már szoros gúzsba kötve vezetik be a tárgyalóterembe, a vérbíró azonban addig nem kezdi el a tárgyalást, amíg ki nem ürítik az első sort, hogy az inzultus ne ismétlődhessen meg.

KM: Budapest (Bosnyák Sándor, 2006. 69.).

J 1–50. MEGSZEMÉLYESÍTETT HŐSÖK I. SZENTEK EREKLYÉI

J 1–10. Az Árpád-kori szentek ereklyéi

→MZ II. C 168–177. →MZ II. D 201–204., 211–212. →MZ II. E 14. →MZ II. E 42–44.
→MZ II. E 65–68. →MZ II. E 83–85. →MZ II. E 108–110. →MZ II. E 147–149.

J 11–20. Kapisztrán Szent János ereklyéi

→MZ II. G 148–150.

J 21–30. Remete Szent Pál ereklyéi

J 21. Remete Szent Pál holtában is segít.

J 21.1. Remete Szent Pál érdemeiért betegek gyógyulnak meg. A Remete Szent Pál budaszentlőrinci sírjához zarándokló/sírjának felkeresésére fogadalmat tevő/égi oltalmáért esedező emberek vagy családtagjaik csodás gyógyulást nyernek.

J 21.1.1. Remete Szent Pál érdemeiért vakok kezdenek látni.

KM: H. n./Budaszentlőrinc – 6 (Hadnagy, 1511. 3., 23., 30., 46., 64., 66.); Budaszentlőrinc – 3 (Fuhrmann, Matthias, 1754. 290–291.).

J 21.1.2. Remete Szent Pál érdemeiért megbénult testvérpár gyógyul meg.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 35.).

J 21. 1.3. Remete Szent Pál érdemeiért nyomorékok gyógyulnak meg.

KM: H. n./Budaszentlőrinc – 4 (Hadnagy, 1511. 1., 15., 20., 60.); Budaszentlőrinc – 2 (Fuhrmann, Matthias, 1754. 292–293., 294.).

J 21.1.4. Egy ifjúságától fogva sánta ember gyógyul meg Remete Szent Pál sírjánál.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 13.); Budaszentlőrinc – 2 (Fuhrmann, Matthias, 1754. 291.).

J 21.1.5. Remete Szent Pál érdemeiért siketek kezdenek hallani.

KM: H. n. – 3 (Hadnagy, 1511. 17., 61., 68.); Budaszentlőrinc – 2 (Fuhrmann, Matthias, 1754. 291.).

J 21.1.6. Remete Szent Pál érdemeiért egy néma káplán kezd szólni.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 10.; Fuhrmann, Matthias, 1754. 291.).

J 21.1.9. Remete Szent Pál érdemeiért háborodottak elméje kitisztul.

KM: H. n. – 2 (Hadnagy, 1511. 58., 77.).

J 21.1.10. Remete Szent Pál érdemeiért epilepsziában szenvedők gyógyulnak meg.

KM: H. n. – 5 (Hadnagy, 1511. 12., 21., 24., 25., 33.); Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 29.).

J 21.1.11. Remete Szent Pál érdemeiért láztól/lázbetegségben szenvedők gyógyulnak meg.

KM: H. n. – 3 (Hadnagy, 1511. 22., 28., 77.).

J 21.1.13. Remete Szent Pál érdemeiért egy megmérgezett plébános gyógyul meg.

KM: Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 292.).

J 21.1.14. Remete Szent Pál érdemeiért kínzó fájdalom, fejfájás, lábfájás, szemfájás/stb. múlik el.

KM: H. n. – 5 (Hadnagy, 1511. 23., 30., 38., 48., 77.).

J 21.1.15. Remete Szent Pál érdemeiért kínzó fogfájás múlik el.

KM: H. n. (Gyöngyösi Gergely, 1983. 249. – 1525 k.; Bálint Sándor, 1977. I. 143–144.).

J 21.1.17. Remete Szent Pál érdemeiért sebek hegednek be/sebesültek gyógyulnak meg.

KM: H. n./Budaszentlőrinc – 3 (Hadnagy, 1511. 52., 78., 79.).

J 21.1.17.1. Remete Szent Pál érdemeiért nyílvesző okozta seb gyógyul be.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 78.).

J 21.1.19. Remete Szent Pál érdemeiért fekélyes beteg gyógyul meg.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 27.).

J 21.1.20. Remete Szent Pál érdemeiért vérzés/vérfolyás szűnik meg.

KM: H. n. – 3 (Hadnagy, 1511. 20., 46., 77.).

J 21.1.22. Remete Szent Pál érdemeiért szembetegségben szenvedők gyógyulnak meg.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 38., 48.).

J 21.1.23. Remete Szent Pál érdemeiért torokfájástól szenvedő beteg gyógyul meg.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 19.).

J 21.1.26. Remete Szent Pál érdemeiért francvarban szenvedők gyógyulnak meg.

KM: H. n. – 8 (Hadnagy, 1511. 62., 64., 67., 70–72., 74., 75.).

J 21.1.27. Remete Szent Pál érdemeiért a kificamodott láb a helyére ugrik.

KM: H. n. (Hadnagy, 1511. 9.).

J 21.1.28. Remete Szent Pál érdemeiért gutaütött ember gyógyul meg.

KM: Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 330–333.).

J 21.1.29. Remete Szent Pál érdemeiért belső szervi bajokban szenvedő betegek gyógyulnak meg.

KM: H. n. – 7 (Hadnagy, 1511. 18., 70–76.); Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 293–294.).

J 21.1.30. Remete Szent Pál érdemeiért egyéb súlyos betegségben szenvedők gyógyulnak meg.

KM: H. n./Budaszentlőrinc – 12 (Hadnagy, 1511. 8., 11., 14., 31., 36., 39., 44., 49., 51., 69., 73., 80.); Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 292–293.).

J 21.1.32. Remete Szent Pál érdemeiért többfajta betegségben szenvedő beteg gyógyul meg.

KM: H. n. – 14 (Hadnagy, 1511. 1., 20., 21., 23., 30., 35., 38., 46., 70–72., 74., 75., 77.).

J 21.1.35. Remete Szent Pál érdemeiért már haldokló betegek gyógyulnak meg.

KM: H. n. – 2 (Hadnagy, 1511. 16., 42.).

J 21.2. A feltámasztott holtak. Remete Szent Pál érdemeiért halottak támadnak fel.

KM: Budaszentlőrinc – 6 (Hadnagy, 1511. 2., 4., 5., 7., 57., 81.); Budaszentlőrinc – 8 (Fuhrmann, Matthias, 1764. 283–290., 295–306.).

J 21.2.1. A siklósi várnagy esete. Zsigmond király uralkodása idején a siklósi vár parancsnoka elhalálozik, és meghagyása szerint a földi maradványait a bajcsi pálos remetékhez viszik végtisztességre helyezni. Amikor már a temetéshez készülődnek, a várnagy felül a koporsóban, aminek láttán mindenki kiszalad a teremből, mindössze egy öreg barát marad ott mellette. Neki meséli el a várnagy, hogy valóban meghalt, de feltámadt, mert az Úr ítélőszéke elé kerülve bűnös lelkét már elkárhozás fenyegette, de akkor megjelent ott fehér ruhában, kezében bottal Remete Szent Pál, és penitenciát kért a számára, mivel a várparancsnok a pálos atyákkal egész életében jól bánt és segítette őket. Az Úris-ten méltányolva Remete Szent Pál kérését, harminc nap bűnbánó könyörgést

engedélyez a várnagynak, aki feltámadását követően is a kolostorban marad, ahol böjttel és imával tölti az Istentől kapott plusz időt, majd a harminc nap elmúltával megtisztult lélekkel hunyja le örökre a szemét.

KM: Budaszentlőrinc (Hadnagy, 1511. 81.); Budaszentlőrinc (Karthauzi Névtelen, 2001. 366–368. – 1527); Budaszentlőrinc (Eggerer, Andreas, 1663. 20. sz.); Budaszentlőrinc (Christolovez, Gabriel, 1702. 1. sz.); Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1732. 27. sz.).

J 21.1. A megszűnő megszállottság. Remete Szent Pál érdemeiért ördögi megszállottság múlik el.

KM: Budaszentlőrinc (Hadnagy, 1511. 56., 81.).

J 21.4. Az ellenségtől való megmenekülés. A törökök/rácok fogságába esett asszony/a törökök által elfogással fenyegetett emberek Remete Szent Pálhoz fohászkodva megmenekülnek.

KM: Budaszentlőrinc – 4 (Hadnagy, 1511. 34., 40.).

J 21.5. Szabadulás a fogságból. A törökök/rablók/az önkényeskedő főúr rabságában sínylődők Remete Szent Pál oltalmába ajánlva magukat kiszabadulnak a fogságból.

KM: Budaszentlőrinc – 17 (Hadnagy, 1511. 6., 26., 29., 32., 34., 37., 41., 43., 45., 47., 50., 53–55., 59., 65.); Budaszentlőrinc – 4 (Fuhrmann, Matthias, 1754. 292.).

J 21.5.1. A maguktól megoldódó béklyók. A rab fogadalomtételét követően az erős szíjak/nehéz bilincsek maguktól megoldódnak/lehullnak/a fogoly isteni csoda folytán könnyedén képes kiszabadulni a kötelékből.

KM: Budaszentlőrinc – 6 (Hadnagy, 1511. 6., 29., 32., 47., 54., 55.).

J 21.6. Az esőhozó Remete Szent Pál. Az egész országban hatalmas aszály pusztít, és ínséggel fenyegeti az embereket. A pálos atyák a mielőbbi eső kikönyörgése érdekében körmenettel vonulnak Budaszentlőrincről a királyi vár kápolnájába, becses ereklyéiket is magukkal vive. A kápolnában misét mondanak, majd visszaindulnak a kolostorukba. Alig érkeznek haza, hatalmas felhőszakadás támad, ezért a nép esőhozó frátereknek is kezdi nevezni őket.

KM: Budaszentlőrinc (Bálint Sándor, 1977. I. 144. – 16. század eleje).

J 21.7. A csatagyőzelemhez segítő szent. Mátyás király mielőtt a moldvai hadjáratra indul, Remete Szent Pál oltalmába ajánlja magát, és a pálos atyák imádságát kéri. Az mennyei oltalomnak köszönhetően a király legyőzi Ali bég seregét.

KM: Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 28. sz.).

→MZ II. H 51–60.

J 22. Remete Szent Pál jelenései. Remete Szent Pál mint ősz öregember álomban megjelenik a hozzá fohászzkodó betegeknek/egy a pálos szerzetesekkel önkényeskedő várúrnak/egy elkárhozás által fenyegetett, haldokló pálos szerzetesnek.

KM: Budaszentlőrinc – 3 (Hadnagy, 1511.); Budaszentlőrinc (Karthauzi Névtelen, 2001. 366. – 1527); Budaszentlőrinc – 2 (Fuhrmann, Matthias, 1754. 29., 31. sz.).

J 23. A büntető szent. Remete Szent Pál megjelenik álmában egy a pálos szerzetesekkel önkényeskedő várnagynak, és olyannyira elveri, hogy a verés nyomai még másnap is látszanak rajta. A várnagy megfogadja, hogy attól kezdve tisztességesen bánik a barátokkal, ám az Isten irgalmát így sem nyeri el, és hamarosan odavész a háborúban.

KM: Budaszentlőrinc (Karthauzi Névtelen, 2001. 366. – 1527); Budaszentlőrinc (Fuhrmann, Matthias, 1754. 31. sz.).

→MZ II. E 218.

J 25. Remete Szent Pál fejének visszavitele. A Prágába érkező II. Lajos a kincstárban keresni kezdi Remete Szent Pál Budaszentlőrincről odavitt fejereklyéjét, és habár azt a csehek álcázva elrejtik a magyar király elől, egy szent életű öreg pap elárulja neki a becses ereklye lelőhelyét. A király rátalálva nagy örömmel magához veszi, és visszaviszi Magyarországra Remete Szent Pál fejét.

KM: H. n. (Gyöngyösi Gergely, 1983. 245–246. – 16. század első fele).

J 31–40. Egyéb szentek és szent ereklyék

J 31. A Szent Vér. Vérző ostyák és egyéb Szent Vér-ereklyék a középkori Magyarországon.

→MZ V. D 1–4.

J 32. A Szent Kereszt. Jézus keresztfájának egy darabkája, amit a péliföldszentkereszt templomban őriztek.

DT: Bajót/Péliföldszentkereszt (EA 14477/26. – érseki leirat, 1732).

J 32.1. A gyógyító Szent Kereszt-ereklye. Egy sánta és mankón járó gyerek a Szent Kereszt egy darabkáját őrző oltárt háromszor megkerüli, majd mankók nélkül megy haza.

DT: Bajót/Péliföldszentkereszt (EA 14477/26. – Helischer feljegyzése, 18. század közepe).

J 33. Szűz Mária ereklyéi.

J 33.1. Szűz Mária keze. Szűz Mária kézereklyéje, amit a füzesmikolai kegytemplom helyén találnak meg.

ER: Visa (Magyar Zoltán, 2012a. 281.).

J 33.2. Szűz Mária véres könnyei. A Szűz Mária kegyképéből hulló véres könnyecseppek, melyeket kendővel itatnak fel, és amely kendőt a győri székesegyházban becses ereklyeként őrzik.

DT: Győr (Jordánszky Elek, 1836. 56.; Szenthelyi-Molnár István–Mauks Márta, 1988. 64.; Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 118.).

J 35. A gyógyító Szent Márton. Egy magyar gróf siketnéma leánya Szent Márton sírjánál gyógyul meg a betegségéből.

KM: H. n. (Bálint Sándor, 1977. II. 456.).
→MZ V. Q 45.6.1.

J 36. Loyola Szent Ignác ereklyéi.

J 36.1. A szülő nők támasza. A szüléssel küszködő/hosszú órák óta hiába vajúdó nő mellére teszik/nyakába akasztják Szent Ignác ereklyéjét, aminek következtében a nőnek egyből megszűnnek a fájdalmai, és világra hozza a gyermekét.

DT: Révkomárom (Jánosi Gyula, 1935. 72. – 1740); Buda (Bálint Sándor, 1977. II. 122. – 18. század közepe).
FF: Trencsén (Jánosi Gyula, 1935. 72. – 1746).

J 36.2. A gyermekek gyógyítója. A jezsuita rend ruhájának mására készült kis ruhába öltöztetik a beteg gyermekeket, majd a szülők Szent Ignác égi oltalmáért folyamodnak: a gyermekek kigyógyulnak a harmadnapos lázból/meggyógyulnak a szembajból/sorvadásból.

FF: Szakolca – 4 (Jánosi Gyula, 1935. 72. – 1739).

J 39. Szent Paraszkíva ereklyéi.

J 39.1. Szent Paraszkíva esőcsodája. A vidéket sújtó hatalmas szárazság idején Szent Paraszkíva testét vonattal elhozzák az aszályal sújtott területre, ahol azt követően hamarosan esni kezd az eső.

SZ: Gyimes: Gyepece (Tomisa Ilona, 2003. 222.).
→MZ III. J 21.6.

J 39.2. Szent Paraszkíva gyógyító ereklyéi. Szent Paraszkíva jászvásári sírjának felkeresése/testének érintése/a testéből kicsípett hús meggyógyítja a betegeket.

SZ: Gyimes: Gyepece – 2 (Tomisa Ilona, 2003. 216–217., 218.).

J 41–50. Szentek ereklyéivel kapcsolatos egyéb hagyományok

J 41. Az elpusztíthatatlan ereklye. Az ereklyék (a székesfehérvári székesegyházban őrzött ereklyék/Szent László váradi fejereklyéje) sértetlen marad a székesegyházban pusztító tűzvészben.

DT: Székesfehérvár (Thuróczy János, 1488. 121.).

AF: Nagyváradi (Katona Tamás szerk., 1977. 69. – Zsigmond király oklevele, 1406).

→MZ II. D 203.1.

J 43. Az oltárról leszálló ereklyék. Boldog Ilona apáca szent életű voltának jeléül az összes ereklye hozzászáll a kolostortemplom oltáráról.

DT: H. n. (HE, 12.).

→MZ II. E 75.2.1.

J 45. A szent fejereklyéje. Szent László király/Remete Szent Pál kegyes tisztelettel őrzött fejereklyéje.

→MZ II. D 203. →MZ III. J 25. →MZ III. J 25.

J 46. A szent kézereklyéje. Szűz Mária keze/Szent István király jobb keze mint kegyes tisztelettel őrzött ereklye.

→MZ II. C 173–175. →MZ III. J 33.1.

J 47. Az ördögűző ereklye. Az ördögi megszállottságban szenvedő emberhez érintik a szentek ereklyéit, és az illető testéből kiszáll a rossz lélek.

MO: H. n. (Domokos Pál Péter, 1987. 477. – Codex Bandinus, 1646–1648).

J 48. A szent sírjából származó föld. A szent sírjának pusztá érintésére/a szentnek tartott személy sírjáról hozott földtől meggyógyulnak a betegek.

AF: Zenta (Dudás Gyula, 1883. 2.).

MO: Pusztina, Lészped, Trunk (Bosnyák Sándor, 1993a. 17., 18.); Trunk – 2 (Csoma Gergely, 1993. 103–104.); Trunk – 2 (KJNTA 918-02/9–10., 12–13. – Peti Lehel gy., 2002); Trunk – 2 (Peti Lehel, 2012. 71–72., 75., 77.).

J 48.1. A meg nem fagyó sírrögök. A szent/szentnek tartott személy sírján még télen sem fagy meg a föld.

MO: Trunk (Peti Lehel, 2012. 75.).

J 49. Szentek ereklyéinek tulajdonított egyéb csodás gyógyulások.

→MZ II. C 170. →MZ II. D 212., 214. →MZ II. E 8. →MZ II. E 44.2. →MZ II. E 68.1.

→MZ II. E 85.1. →MM II. E 100.1–2. →MZ II. E 149.1–2. →MZ II. G 148. →MZ III.

J 21.1–35. →MZ III. J 32.1. →MZ V. D 6.1. →MZ V. J 36.1–2. →MZ V. J 39.2. →MZ

V. J 48.

J 50. Szentek ereklyéinek tulajdonított egyéb imameghallgatások.

→MZ II. D 211., 213. →MZ II. E 16. →MZ II. E 44.1. →MZ II. E 68.1. →MZ II. E

85.2–3. →MZ II. E 100.3.5. →MZ II. E 149.3–4. →MZ II. G 149. →MZ II. J 21.2–7.

→MZ V. D 6.3. →MZ V. J 35. →MZ V. J 39.1.

K 1–50. Megszemélyesített hősök 2. A Szent Korona

K 1–10. A Szent Korona eredete

K 1. A koronakérés legendája. István mint Magyarország keresztény fejedelme elküldi Asztrik apátot Rómába, hogy koronát kérjen a pápától. II. Szilveszter a lengyel fejedelemnek készül koronát küldeni, de álmában angyali jelenés közli vele, hogy másnap ismeretlen nép követei érkeznek majd hozzá, akiknek a fejedelme méltóbb a diadémra, mert már sokakat megtérített. Az álom hatására a pápa a magyarok fejedelméhez küldi el a koronát (a Szent Koronát), amivel Istvánt királlyá koronázzák.

→MZ II. C 11.

K 4. Az angyalok által hozott korona. Szent Istvánnak/Szent Lászlónak/I. Géza királynak/Mátyás királynak angyalok hozzák a koronát. / A leendő uralkodót angyalok koronázzák meg.

KM: H. n. (CP, 192.; Képes Krónika, 1978. 170.; Thuróczy János, 1488. 115.).

DT: Lajtakáta (Ruff Andor, 1928/1938. 56–57.).

→MZ II. C 15. →MZ II. D 114. →MZ II. H 16.

K 5. Az égből érkező korona. A királyi korona isteni rendelés folytán magától száll a leendő uralkodó fejére.

→MZ II. H 15.

K 11–20. A Szent Korona menekítése

K 11. Az ellenség elől menekített Szent Korona.

K 11.1. A csobolyóba zárt korona. A koronát a király/a trónkövetelő menekíti vetélytársai elől egy csobolyóba zárva.

KM: H. n. (CP, 192.; Képes Krónika, 1978. 170.; Thuróczy János, 1488. 114.).

K 11.2. A bölcsőbe rejtett korona. A koronát a királyné menekíti ellenségei elől az újszülött király bölcsőjének szalmájába rejtve.

DT: Rábaköz (Nagy Gyula, 1932. 114.).

K 11.3. A gyalogszerrel menekített korona. A koronát a királyné menekíti Visegrádról a törökök elől gyalogszerrel a nagymarosi Szent Mihály-hegyen keresztül.

FF: Zebegény/Nagymaros (Bognár András, 1984a. 317. – Pesty Frigyes, 1864. Hont vármegye).

K 11.4. A köténybe rejtett korona. A koronát a királynő menekíti ki Budáról a törökök elől a kötényébe rejtve.

DT: Szigetmonostor (EA 8387/3. – Dobos Ilona gy., 1967; Jung Károly, 2001. 43.).

K 11.5. Az alagúton menekített korona. A koronát a királynő menekíti ki Pozsonyból az ellenségei elől a koronázó várostól Vasvárig vezető alagúton.

DT: Mosonmagyaróvár (Ruff Andor, 1928/1938. 93.).

K 11.6. A süveg alá rejtett korona. A koronát a koronaőr menekíti az ellenség elől a saját fején, báránybőr süvege alá rejtve.

KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. III. 129–130.).

K 12. A Szent Korona elvesztése. Ottó király lóháton, egy csobolyóba zárva menekíti vetélytársai elől a koronát, de a borosedény eloldódik a nyereg szíjáról és leesik az országút porába, ahol csodálatos módon másnap estig ott hever, úgy, hogy a járókelők közül senki sem nyúl hozzá.

KM: H. n. (CP, 192.; Képes Krónika, 1978. 170.; Thuróczy János, 1488. 115.).

K 13. A megtalált Szent Korona. Az elvesztett korona egy napon keresztül hever az országút porában, anélkül, hogy a járókelők közül bárki is hozzányúlna, ugyanott találják meg másnap este a király emberei. / Az elveszettnek hitt koronát egy iszapban megfeneklett hordóban találják meg. / A Salamon király által elrejtett koronát egy fatörzsön/egy fa gyökerei között találják meg. / Az Ottó király által elvesztett koronát dési polgárok találják meg.

KM: H. n. (CP, 192.; Képes Krónika, 1978. 170.; Thuróczy János, 1488. 115.).

AF: Okány (EA 26138. – Oláh Ferenc gy.).

ER: Brassó (Orbán Balázs, 1873. VI. 313.); Brassó (Brassó, 1885. 26. szám, 3.); Dész (Szabó T. Attila, 1937. 38.).

K 15. A Szent Korona visszaszerzése. A decsi Bacsó család ősei visszaszerzik a rablóktól/a menekülő törököktől a Szent Koronát, és hálából a király nemesi címmel/hatalmas birtokkal jutalmazza meg őket.

DT: Decs (Katona Imre, 1962. 177.); Decs (Andrásfalvy Bertalan, 1975. 111.).

K 18. A Szent Korona elrejtése.

K 18.1. Az elásott korona. Menekítői (Perényi Péter/Kossuth Lajos/stb.) a Szent Koronát az ország déli határán, Orsovánál (ott, ahol később emlékkápolnát emelnek)/az abonyi temetőben/Sátoraljaújhelyen ássák el, hogy a nemzeti ereklye ne kerüljön idegen és illetéktelen kezekbe.

DT: Bábolna (EA 2065/318. – Aukner Tibor gy., 1947); Galambok (Dömötör Ákos, 1998. 20–21. – Kerecsényi Edit gy., 1947); Gomboszeg (Uo., 31. – Végh József gy., 1947); Győr-

Alsóváros: Járápuszta (MOA 13834. – Ziniel Katalin gy.); Magyaregres – 3 (Kiss József, 1957. 78.); Mohács (Bosnyák Sándor, 1999. 247.).

FF: Szalonna (Dömötör Ákos, 1998. 23.; Magyar Zoltán, 2001a. 220. – Irányi Lujza gy., 1947).

AF: Nagykálló (EA 2121/6. – Dégh Linda gy., 1947); Abony (EA 16549/12. – Temesközy István gy., 1969); Abony (Dömötör Ákos, 1998. 31–32. – N. N. gy.); Péterfalva (Ferenczi Imre, 1984. 119.); Boconád (MZA 45593. – Bosnyák Sándor gy.); Bezdán – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 275., 276.).

K 18.2. Az odvas fába rejtett korona. Menekítői a Szent Koronát egy fa odvába rejtik. / A bujdosó/a Brassó mellett remetéskedő Salamon király a koronát halála előtt egy odvas fába rejt, amit sok idővel később pásztorok találnak meg.

DT: Rábaszentmihály (Pesty Frigyes, 1864. Győr vármegye, 211.); Rábaszentmihály (Nagy Gyula, 1932. 114.); Kajdacs (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen XIII., 1896. 284.; Szendrey Zsigmond, 1926. 135.).

ER: Brassó – 2 (Orbán Balázs, 1873. VI. 205., 346.); Brassó (Brassó, 1885. 26. szám, 3.); Brassó (Kolumbán Lajos, 1906. 21.).

K 18.3. Fa tövébe rejtett korona. A menekülő Kossuth a Tisza partján egy fűzfa tövében föld alá, víz alá, holdsugarba, napsugarba, fekete éjszakába rejt a magyar koronát. / A menekülő Salamon király egy terebélyes fa gyökerei közé rejt a koronáját.

FF: Zemplén megye (Ortutay Gyula, 1952. 294.; Dobos Ilona, 1986. 61.).

ER: Brassó (Boros Erika, 1995. 22.).

→MZ II. A 43.1.1.

J 18.4. Tó vizébe rejtett korona. A királyi koronát egy feneketlennek tartott tóba süllyeszti bele.

AF: Kistráska (D. Varga László, 2003. 141.).

→MZ IX. F 41.

K 18.5. A templomba rejtett korona. A Szent Koronát a törökök elől az ipolybalogi templomban egy Szűz Mária-szobor mögé rejtik el.

FF: Ipolybalog (MZA 91461. – Magyar Zoltán gy., 1998); Drégelypalánk (Bosnyák Sándor, 2001. 188.); Inám (MZA 71308. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

K 18.5. Egyéb rejtekhelyek.

K 18.5.1. A dési Királyárka. Az Ottó király által elvesztett koronát désiei találják meg, és a város Királyárka nevű határrészében rejtik el.

ER: Dész (Szabó T. Attila, 1937. 38.).

K 18.5.2. Krondorf nevének eredete. A Szent Koronát a budai Ezüst-hegyen rejtik el, erről kapja nevét a hegy tövében fekvő falu, Krondorf (Békásmegyer).

DT: Békásmegyer (Bonomi Jenő, 1940. 45.).

K 18.7. Az önfeláldozó koronakísérők. Menekítői a koronát elássák, a helyén a földet simára egyengetik, hogy semmi ne látszódjék belőle, végül pedig kiszúráják egymás szemét, hogy egyikük se tudja elárulni, hogy hol ásták el a nemzeti ereklyét.

AF: Nagykálló (EA 2121/6. – Dégh Linda gy., 1947).

→MZ VIII. D 49.2.

K 20. A Szent Korona pihenése. Az ellenség elől menekített koronával a kísérők éjszakára különböző helyeken állnak meg. A korona helyi időzésére, „pihenésére” az ott élők máig kegyelettel emlékeznek.

DT: Visegrád (Nagy Miklós, 1867. I. 152.); Rábaszentmihály (Nagy Gyula, 1932. 114.); Kőszeg (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 52.); Velem – 4, Kőszegszerdahely (Bosnyák Sándor, 2001. 359–360.).

FF: Mezőkövesd (MZA 45645. – emléktábla felirata, 1806); Ipolybalog (Hont vármegye és Selmeczbánya, 1906. 48.); Tolcsva (Karsai Géza, 1938. 224.); Mezőkövesd (Kiss Gyula, 1979. 63.); Ipolybalog (Csáky Károly, 2000. 232.; Uő, 2007. 65.); Olaszliszka (Varga Attila, 2007. 4.); Ipolybalog (Gál Péter József, 2008. 229.); Inám, Ipolybalog, Ipolynyék, Nagycsalomja (MZA 71308., 83948., 83951., 83949. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

AF: Debrecen (Balkányi Szabó Lajos, 1865. 51.); Debrecen (Zelizy Dániel, 1882. 820.); Cséffa (Bihar vármegye és Nagyvárad, 1901. 62.); Gomba (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I., 1910. 69.); Solt (Karsai Géza, 1938. 243–244.); Margitta – 2 (Bihari népmondák, 1995. 96. – Baranyi Katalin gy., 1980); Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 274.).

SZ: Torja (BBE MIK A-566/64. – Ráduly Edit gy., 2004).

K 20.1. A Szent Korona pihenésének helyszínei.

DT:

– A visegrádi fellegvár: Visegrád (Nagy Miklós, 1867. I. 152.).

– A rábaszentmihályi Döry-kastély tornya: Rábaszentmihály (Nagy Gyula, 1932. 114.).

– A velemi Korona-bunker/Szálasi-bunker: Kőszeg (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 52.); Velem – 4, Kőszegszerdahely (Bosnyák Sándor, 2001. 359–360.).

FF:

– A mezőkövesdi plébánia: Mezőkövesd (MZA 45645. – emléktábla felirata a plébánia falán, 1806); Mezőkövesd (Erdélyi Tibor, 1941. 41.); Mezőkövesd (Kiss Gyula, 1979. 63.).

– Az ipolybalogi templom (Hont vármegye és Selmeczbánya, 1906. 48.); Ipolybalog (Csáky Károly, 2000. 232.; Uő, 2007. 65.); Ipolybalog (Gál Péter József, 2008. 229.); Inám, Ipolybalog, Ipolynyék, Nagycsalomja (MZA 71308., 83948., 83951., 83949. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

– A tolcsvai Szent János-kápolna: Tolcsva (Karsai Géza, 1938. 224.); Tolcsva (Kiss Gyula, 1979. 63.).

– Olaszliszka: Olaszliszka (Varga Attila, 2007. 4.).

AF:

– A debreceni Vajdahalom: Debrecen (Balkányi Szabó Lajos, 1865. 51.); Debrecen (Zelizy Dániel, 1882. 820.; Szendrey Zsigmond, 1926. 78.).

– A cséffai régi községháza: Cséffa (Bihar vármegye és Nagyvárad, 1901. 62.).

– A gombai Szemere-kastély: Gomba (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I., 1910. 69.).

– A solti régi templom: Solt (Karsai Géza, 1938. 243–244.).

– A tóti Baranyi-kastély: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 96. – Baranyi Katalin gy., 1980).

– Az érmelléki Bónis-kastély: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 96. – Baranyi Katalin gy., 1980).

– A karcagi Gyáni-féle ház: Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 274.).

SZ:

– A feltorjai templom: Torja (BBE MIK Á-566/64. – Ráduly Edit gy., 2004).

– A Bálványosvár: Torja (BBE MIK Á-566/64. – Ráduly Edit gy., 2004).

K 21–30. A Szent Korona megsértői

K 21. A szentségtörő Kossuth. Kossuth Lajos a budai várban nagyravágyó felesége előtt magára veszi a királyi ékszereket, fejére teszi a magyar koronát, majd a tükörben magát nézegetve azt mondja: „Ej, be jól fog majd illeni rám!”

KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. III. 128–129.).

→MZ II. M 81.

K 22. A szentségtörő Szemere Bertalan. Szemere Bertalan menekülés közben felnyitattja a Szent Koronát tartalmazó ládát, és a királyi diadémot a fejére próbálja. Megbizonyosodik arról, hogy az nehéz és nem állandó viselésre alkalmas.

AF: Arad* (Bertényi Iván, 1986. 177. – Szemere Bertalan naplója, 1849).

K 24. A szentségtörő asszony. A koronát megtaláló lány a fejére teszi a koronát, majd belekarolva a szerelmesébe, férjnek és feleségnek nyilvánítják egymást. A szentségtörés miatt utóbb mindketten öngyilkosok lesznek.

AF: Okány (EA 26138. – Oláh Ferenc gy.).

K 25. Baranyi Félix esete. A Szent Koronát menekítő katonák egy éjszakára Baranyi Félix bihari birtokán szállnak meg. A házigazda a vacsora után kéri az öröket, hogy mutassák meg neki a koronát. Az örök nem akarják felbontani a ládát, de addig unszolja őket, amíg csak kinyitják neki./A birtokos egy ideig gyönyörködik benne, majd hirtelen kiveszi, és fölteszi a fejére./Amíg az örök kimennek a szobából, Baranyi felpróbálja a fejére a koronát, és úgy találja, hogy jól áll neki. Egy koronakísérő azonban kulcslyukon keresztül meglátja, hogy a házigazda mire vetemedett. Egy hét múlva egy hintó áll meg Baranyi Félix kastélya előtt, rajta öt pandúrral. A pandúrok beültetik Baranyit a hintóba, és többé senki sem látja viszont a birtokost.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 96. – Baranyi Katalin gy., 1980); Tóti (Magyar Zoltán, 2011a. II. 479–480.).

→MZ II. K 52.1.1.

K 27. A megcsonkított Szent Korona. Kossuth egy bizalmas emberére bízta a Szent Korona őrizetét, de az el lévén adósodva, úgy segít szorult anyagi helyzetén, hogy kitördel néhány drágakövet a korona pántjából, és azokat eladja.
AF: Tiszafüred (Dömötör Ákos, 1998. 32. – Nagy Dezső és Németh Sándor gy., 1947).

K 30. A Szent Korona átka. Amíg a Szent Korona kint van Amerikában, többen, akik hozzáférhetnek – ki gúnyból, ki kíváncsiságból – felpróbálják a fejükre. Rövid idő múlva mindannyian váratlan, rejtélyes betegségben halnak meg.
KM: Budapest (MZA 91460. – Magyar Zoltán gy., 2008).
→MZ VI. J 11–20.

K 31–40. Miért ferdült el a Szent Koronán a kereszt?

K 31. Az angyalok által elejtett korona. Miközben az angyalok hozzák a koronázáshoz a Szent Koronát, véletlenül elejtik azt, azóta ferde rajta a kereszt.
KM: H. n. (Rómer Flóris, 1873. 513.).
AF: Hajdúság: Dombostanya (MOA 14115. – Bosnyák Sándor gy.).

K 32. A király által félrekapott kereszt. Amikor a koronát az angyalok Szent István/Mátyás király fejére teszik/amikor a korona Szent István/Mátyás király fejére száll, a leendő uralkodó ijedtében/meglepetésében a botjával/az ösztökéjével a korona felé csap, azért látható máig is a magyar koronán elferdülve a kereszt.
→MZ II. C 17–18. →MZ II. H 19.

K 33. A csata közben elferdült kereszt. A király (Szent István) az ellenségeivel (a pogány magyarokkal/a pogány székelyekkel) harcol, és a csata közben egy ellenséges katona/a pogányok vezére a kardjával Szent István fejére sújt, de csak a koronát éri a kardcsapás, amelyen azóta ferde a kereszt.
DT: Sárkeresztes (MOA 14115. – Bosnyák Sándor gy., 1972).
SZ: Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1984. 153.; Uő, 2001. 55.); Gyergyóremete, Szépvíz (Bosnyák Sándor, 2001. 46.); Csíkszentdomokos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 132.).
MO: Pusztina (Ádám Valérián, 2010. 28.).
→MZ II. C 110.

K 34. A koronázáskor leejtett korona. A király (Kis Károly) koronázása alkalmával, miközben a templomba viszik, leesik a párnáról a Szent Korona, és elferdül rajta a kereszt. A balesetet az uralkodóra nézve baljós előjelenként értelmezik a szemtanúk.
KM: H. n. (Rómer Flóris, 1873. 513.).
→MZ II. G 47.1.

K 35. A Szent Korona menekítése közben elferdült kereszt. A magyar királyi koronát a menekítése közben éri olyan nyomás/ütés, hogy elferdül rajta a kereszt (mert szűk fahordóba szorítják/szűk zsákba teszik/ide-oda rángatják).

KM: H. n. (Rómer Flóris, 1873. 513.).

AF: Okány (EA 26138. – Oláh Ferenc gy.).

ER: Szék (Bosnyák Sándor, 2001. 275.).

K 35.1. A Korona elásása közben szerzett sérülés. A Szent Korona az elásása közben szerez olyan sérülést, hogy a tetején elferdül a kereszt.

DT: Bábolna (EA 2065/318. – Aukner Tibor gy., 1947); Szigetmonostor (EA 8387/3. – Dobos Ilona gy., 1967).

FF: Szalonna (Dömötör Ákos, 1998. 23.; Magyar Zoltán, 2001a. 220. – Irányi Lujza gy., 1947); Pásztó (MOA 14115. – Bosnyák Sándor gy., 1986).

AF: Tiszafüred (Dömötör Ákos, 1998. 32. – Nagy Dezső és Németh Sándor gy., 1947); Péterfalva (Ferenczi Imre, 1984. 119.); Boconád (MZA 45593. – Bosnyák Sándor gy.).

K 38. Az Árpád-házi királyok emléke. Az Árpád-házi királyok kihalásával idegenek kerülnek Magyarország trónjára, ennek jeléül hajlik meg a Szent Koronán a kereszt.

SZ: Andrásfalva, Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 153.; Uő, 2001. 55.).

K 39. A régi Magyarország emléke. Magyarországnak régen három tenger mosta a határát, de azóta már sok területet ledaraboltak belőle, azért hajlott meg szomorúságában a Szent Koronán a kereszt.

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 153.).

K 40. Krisztus urunk emléke. A Szent Koronán azért van jobbra fordulva a kereszt, mert Jézus Krisztus is jobbra hajtotta a fejét a keresztfán, amikor meghalt.

DT: Écs (MOA 14115. – Bosnyák Sándor gy., 1971).

K 41–50. Egyéb hagyományok

K 41. A Szent Korona hazahozatala. A Szent Korona Prágából Pozsonyba/Bécsből Budára szállításának (az országra szóló népiünnepélynek) narratív emlékezete.

KM: H. n. (Bálint Sándor, 1977. II. 207–208.).

AF: Bodófalva (KJNTA 259-98/18. – Magyar Etelka gy., 1998).

K 43. Az igazi korona. Frigyes császár valóságú másolatát készítetteti el a Szent Koronának, a koronaőr azonban az első pillantásra felismeri a két királyi diadém közül az igazit.

KM: H. n. (Budai Ferencz, 1805. III. 49.).

K 45. A templomtornyot díszítő korona. Az ottani királykoronázások/a Szent Korona ottani elrejtése/őrzése emlékére kerül a templom tornyára a magyar korona másolata (a pozsonyi Szent Márton-dóm, valamint az ipolybalogi plébániatemplom tornyának tetejére).

DT: Somorja (MZA 45326. – Magyar Zoltán gy., 1989).

FF: Ipolybalog (Hont vármegye és Selmeczbánya, 1906. 48.); Ipolybalog (MZA 91461. – Magyar Zoltán gy., 1998); Drégelypalánk (Bosnyák Sándor, 2001. 188.); Ipolybalog (Gál Péter József, 2008. 229.); Inám (MZA 71308. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

K 48. A Holdban látható Szent Korona. Holdtöltekor a Holdban a Szent Korona képét lehet látni.

AF: Békéscsaba (Örsi Julianna, 1993. 858.).

A MAGYAR TÖRTÉNETI MONDÁK KATALÓGUSA a nemzetközi folklorisztika első olyan tudományos monográfiája, amely típus- és motívumindex formájában, hatalmas adatbázis alapján mutatja be egy európai nép folklórjának azt a szegmensét, amely a történelmi és kultúrtörténeti emlékezetre reflektál népköltészeti (prózaepikai) formában. E kézikönyvsorozat a benne szereplő kulturális örökség révén sok-sok generáció teremtő képzeletvilágát, ezeregyszáz év történelmének lokális és nemzeti hagyományait összegzi és rendszerezi. Olyan szellemi katedrális ez, amely az európai kultúrkör minden bizonnyal tematikailag legváltozatosabb mondavilágát örökíti meg.

A KATALÓGUS HARMADIK KÖTETÉ a hősookról, történelmi személyiségekről szóló mondák általánosabb jellegű, tematikus csoportját tartalmazza. E könyv elején olvasható a sorozat előző két kötetének összesített típusjegyzéke, és hasonló áttekintés található ugyanitt a női hősök kapcsán is. A kötet további része azonban a korábbiakhoz képest új tematikát ad közre: itt került összegzésre a sárkányölő hősookról és a nagyerejű hősookról szóló mondák népes csoportja, a pogányokról szóló mondahagyomány, valamint a magyar folklórban rendkívül elterjedt templomosmondakör. Külön-külön fejezetek tartalmazzák a nevezetes ellenfelekről, illetve az árulókról szóló mondák regiszterét, valamint az ambivalens hősök és a negatív hősök hosszú során kívül a hősmondák szimbolikus (megszemélyesített) rétegét: a nevezetes szentek ereklyéivel, valamint a Szent Koronával kapcsolatos mondahagyományt.

